ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTERBODE,

VOOR HET JAAR

1833.

I. DEEL.

Te HAARLEM bij

de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 4den JANUARY.

N°. 1.

BERIGTEN.

GRONINGEN *den 21sten December*. Op heden aanvaardde de Hooggeleerde Heer Dr. J. BAART DE LA FAILLE het hem opgedragen Hoogleeraarsambt in de Faculteit der Geneeskunde aan deze Hoogeschool, met het houden eene plegtige Latijnsche redevoering: *de noxis, quas, recentiori præsertim tempore, varia systemata Medicinæ fecerunt*. d. i. „Over het nadeel, dat, vooral in den jongst verloopen tijd, door de verschillende stelsels der Geneeskunde is toegebragt."

HOORN, *den 21sten December*. Bij eene dispositie van Z. E. den Minister van Binnenlandsche zaken, van den 10den dezer, is het Onderwijs in de Pathologie en Therapie aan dezer Stads Geneeskundige School, opgedragen aan den *Med. et Art. Obst. Doctor* T. A. JORRITSMA, thans Lector in de Physiologie en Materies Medica aan voormelde School, en zulks ten gevolge eener vacature, veroorzaakt door het overlijden van den Medicinæ Doctor en Lector A. P. KUYS.

AMSTERDAM. Met Koninklijke goedkeuring, zijn door de Derde Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten gedaan de volgende benoemingen; tot *Lid:* de Heer S. MULLER, Hoogleeraar aan de Kweekschool der Doopsgezinden te Amsterdam; tot *Geassocieerden:* de Hn. G. HERMANN, Hoogleeraar in de oude Letterkunde te Leipzig en C. F. VON SAVIGNY, Hoogleeraar in de Regten te Berlijn; tot *Correspondenten:* de Hn. J. J. HISELY in 's Gravenhage, P. VAN LIMBURG BROUWER, Hoogleeraar te Groningen, S. KARSTEN, te Utrecht, CHAMPOLLION FIGEAC, te Parijs, G. W. FREYTAG, Hoogleeraar te Bonn en J. C. ORELL, Hoogleeraar te Zurich.

HAARLEM. De plaatsing van het onderstaande Latijnsche Puntdicht, met de Vertalingen, uit Groningen ontvangen, zal, vertrouwen wij, onzen Lezers aangenaam zijn.

AD GALLOS

ARCIS ANTVERPIANAE EXPUGNATORES

mense Decembr. CIƆIƆCCCXXXII.

Gallia vincis atrox! Anne haec victoria laudi est?
Injustae caussae gloria nulla manet.
Non tua Vim Virtus, Virtutem sed tua nostram
Vis vicit; nobis gloria certa manet.

d. i. vrij nagevolgd:

Verheug u, woeste Gal! juich vrij: „Mij is de Zege!"
Nooit schonk het onregt roem, noch nu, noch immermeer.
't Regt was aan onze zij', 't geweld van uwentwege
Verwon ons regt; geen nood! *wij* juichen: „Ons is de Eer!"

of meer woordelijk:

Gij wint het, woeste Gal! doch juicht gij om deez' Zege?
Geen onregt, schoon 't verwint, oogst onuitwischbren roem.
Uw moed verwon ons niet; 't geweld schonk U de Zege.
Ons blijft bij 't nageslacht een onuitwischbre roem.

HAAR-

Haarlem. Wij meenden aan onderstaanden Brief geene plaats te moeten weigeren.

Mijn Heer!

Ik heb in een' vorigen Brief (*) aan u getoond, dat mij 'B i l d e r d ij k s naam en roem niet onverschillig waren, en dus vertrouw ik, dat gij mij niet van partijdigheid kunt verdenken, wanneer ik nu over iets schrijf, dat zijne bewonderaars mij ligt kwalijk zullen nemen, maar waartoe ik door hetzelfde gevoel gedreven word, als toen ik in Februarij een' Ezelsschop naar den gestorven Leeuw afkeurde.

Mij is namelijk ter hand gekomen het Eerste Deel van de *Geschiedenis des Vaderlands* door Mr. W. B i l d e r d ij k, uitgegeven door Prof. H. W. T y d e m a n; en de handelwijze van den uitgever, om B i l d e r d ij k s werk, geheel ten koste van W a g e n a a r en diens *Vaderlandsche Historie*, als tot de starren te verheffen, vervulde mij met eene verontwaardiging, grenzende aan die, welke ik ontwaarde, toen ik op B i l d e r d ij k s karakter in zeker *Bezoek* eene onverdiende blaam zag werpen. W a g e n a a r s nagedachtenis is mij even heilig, als die van B i l d e r d ij k; en als afgestorvenen komt hun hetzelfde ontzag, dezelfde eerbied toe. Dat ontzag, dien eerbied zoover uit het oog te verliezen, dat men een bijtend, hekelend, onwaarheid behelzend Bijschrift op W a g e n a a r van B i l d e r d ij k, als *motto* vóór dit werk stelde, verwonderde en griefde mij tevens. Ik geloof nooit, dat B i l d e r d ij k het zelf zou gedaan hebben, en had het van den uitgever, voor zoover ik hem kenne, ik belijd het gaarne, ook nooit verwacht. Dat de laatste eens den inval kreeg, om er het bijschrift voor te zetten, nu ja! . . . Maar het te laten *afdrukken*, en wel als *motto*, *met Kapitale Letters!!* Doch oordeel zelf, of het door den beugel kan. Op W a g e n a a r, die met al de gebreken, welke hem als Historieschrijver mogen aankleven, een Werk in het licht gaf, dat, (om geen andere mannen van naam en geleerdheid te noemen) een van W ij n, door *aanteekeningen*, *bijvoegsels* en *nalezingen* eene treffende onderscheiding waardig keurde, staan voor de nieuwe *Geschiedenis des Vaderlands* deze regelen als bijschrift: „ Een

(*) In No. 15 van den *Letterb*, van het vorig jaar opgenomen. Red.

„ Een schrijver van beroep, die aangespoord door 't voordeel,
Slechts schaars de stof zijns werks, en nooit zijn taal verstond;
Op elke zij bijna het recht der waarheid schond,
Door beurtlings misverstand, partijzucht en vooroordeel;
En, zoo ontbloot van smaak, geleerdheid en vernuft,
Als kinderlijk gehecht aan valsche hersenschimmen,
Zijn naam bij 't blinde volk een hoogte deed beklimmen,
Die zelfs verlichter overbluft.

1789. B."

Vergelijkt de uitgever hierbij, hetgeen hij bl. XVIII van zijn Voorrede art. 5 zelf zegt, dan moet hem het onjuiste, hatelijke en onwaarachtige, in dit bijschrift gelegen, in 't oog vallen, ja het hem spijten, dat hij zulk eene poëtische misgeboorte van 1789 als motto *voor* het werk plaatste, welke daar*in* zelfs niet gevoegd had. Ik zou vele woorden kunnen verspillen, om dit nader aan te wijzen; — maar *actie* baart *reäctie*, en aan deze laatste ben ik verschuldigd de mededeeling van een' Weêrklank op dit Bijschrift, dat ieder sterk ingenomenen met Bilderdijk, ook als Geschiedschrijver, beter mijne meening zal doen gevoelen, dan een vloed van woorden. Eene goede kennis van mij namelijk, die oneindig minder dan ik op had en op heeft met Bilderdijk, zond mij dien weêrklank, met bijvoeging „ dat, toen hij het eerste deel ontving en „ dit Bijschrift las, hij het boek zooverre weg smeet, „ als het vliegen wou, en het alleen opraapte, om „ op dezelfde rijmklanken op Bilderdijk, als Ge„ schiedschrijver, deze regels te vervaardigen, die „ hem onwillekeurig uit de pen vloeiden:"

„ Een schrijver, meer door wrok geleid dan zucht tot (voordeel,
Wiens pen op schimptaal zich het meesterlijkst verstond,
Het regt der waarheid, waar 't zijn stelsel meêbragt, schond,
Uit beurzelingschen haat, partijzucht en vooroordeel;
Die misbruik maakte van geleerdheid en vernuft,
Zijn' smaak opofferde aan verjaarde hersenschimmen,
Maar, door eens Pindus top in Neêrland te beklimmen,
De meestverlichten overbluft."

Dat

„ Dat is afschuwelijk, dat is heiligschennis, dat is hemeltergend!" hoor ik Bilderdijks onvoorwaardelijke bewonderaars uitroepen; — maar mag ik hun niet tegenvoeren, dat alles ligt ook in het hatelijke bijschrift op Wagenaar. Ik voor mij veroordeel dezen Weêrklank even sterk als het Bijschrift, en beschouwe beide als uitvloeisels van drift en partijdigheid, waarin zich ongelukkig de menschen, die Dichters zijn of het zich noemen, zoo ligt onbesuisd toegeven; doch ik vraag ieder waar hoogschatter van Bilderdijk af, hoe verontwaardigd hij zou zijn, als hij dezen weêrklank eenmaal als motto voor eene Historie van Nederland, die weder na deze wordt uitgegeven, zag staan en, — of dan nu zulk eene onregtmatige verguizing van Wagenaar voor Bilderdijks *geschiedenis van het Vaderland* past?

Het is toch niet te hopen, dat men dit bijschrift hebbe te beschouwen, als *quintessence* van dit werk, — neen! eer wil vooronderstellen, dat de uitgever het er voor plaatste, om te toonen, dat Bilderdijk zich omtrent Wagenaar is gelijk gebleven; doch moest het dáár dan nog staan? Hoe het zij, ik voor mij, die Bilderdijks groote verdiensten erken, ben het echter met den uitgever volstrekt oneens, waar hij in een noot der voorrede bl. II zegt: „ ik heb gemeend niet beter te kunnen doen, dan het als motto voor het geheele werk te plaatsen." daar ik geloof, dat hij juist Bilderdijks eer als geschiedschrijver geen slechter dienst kon bewijzen, dan door langs dezen weg het bijschrift, dat *per fas et nefas* toch scheen gedrukt te moeten worden (*schotschrift* noemt mijn kennis het; en is hij ver van de waarheid?), mede te deelen.

Misschien neem ik de zaak te hevig op, maar alle overdrijving, alle hatelijkheden tegen afgestorvenen stuiten mij geweldig tegen de borst; en als tegengift voor derzelver invloed, zal het mij aangenaam zijn, dat deze letteren ook in uwen *Bode* worden opgenomen; want, even als ik in mijn' vorigen poogde tegen te gaan, dat men Bilderdijk als mensch en christen verguisde, om Feith als zoodanig te hooger te tillen, mogen deze strekken, om mede te werken, dat men Bilderdijk op den waren prijs stelle als Geschiedschrijver, maar hem niet tot in de wolken ver-

verheffe, ten koste van den door zoo velen te regt geachten Wagenaar.

Met hoogachting blijf ik

A........ Uw bestendige Lezer
den 27 Dec. 1832. C. T. v. S.

HET JAAR 1833

als een der merkwaardigste Eeuwgetijden der Christenheid voorgesteld.

Voor weinige dagen is men het drie en dertigste jaar ingetreden, sinds Europa het achttiende eeuwgetijde der geboorte des Zaligmakers der wereld vierde. Velen herinneren zich nog, wat er toen hier en daar, ongeacht den druk dier tijden, plaats had; met welk een gejuich men het *laatste* uur der achttiende eeuw vaarwel zeide, en het *eerste* der negentiende verwelkomde. De geboortedag echter eens beroemden persoons is van veel minder gewigt, dan de verjaring der hoofddaad, waardoor hij zich beroemd maakte. Niemand heeft eenig belang gesteld, om den geboortedag van Laurens Koster uit te vorschen; trouwens, daaraan lag het menschdom weinig gelegen, maar de dag of het jaar der uitvinding zijner gadelooze kunst verdiende op eene wijze gevierd te worden, waardig den heilzamen invloed, welken dezelve sedert vier eeuwen op het meest verlichte werelddeel uitoefende en zich van daar over geheel den aardkloot verbreidde. Hoe belangrijk intusschen de uitvinding der Boekdrukkunst zij, en hoe weldadig zij gewerkt hebbe op de beschaving des menschdoms, zij was echter niet van dien aard, dat zij de staatkundige gedaante van Europa veranderde; — en hadde een Cicero of een andere zijner Volks- of Tijdgenooten de Boekdrukkunst uitgevonden, zulks zou voorzeker tot de beschaving der Romeinen en andere volken hebben toegebragt; maar wij zien niet, dat daardoor de geschiedenis dier Maatschappijen anders zou geweest zijn, als wij die thans kennen. Zoo ook ontstond, door de uitvinding des Buskruids, eene geheele omwenteling in de krijgskunde, doch het oorlogen zelf en de beslechting der staatkundige geschillen zou ook zon-

zonder die uitvinding op eene andere wijze hebben plaats gehad, en in dat opzigt de gedaante van ons werelddeel niets veranderd hebben; want, of men met pijlen en slingers, dan wel met kruid en lood eenen veldslag wint of verliest, de gevolgen zijn dezelfde.

Wanneer er dus in het leven eens persoons eene hoofdomstandigheid kan aangewezen worden, waardoor geheel een werelddeel eene bepaalde gedaante aanneemt, en het menschdom zelf eene verandering ondergaat, die als het ware eene nieuwe wereld daarstelt, dan verdient, onzes erachtens, het tijdstip, waarop zulks voorviel, eene buitengewone belangstelling en de vereeuwing (men vergunne ons dit woord,) deszelven eene meer plegtige viering. En aan welke gebeurtenis kan met meer regt de opgenoemde invloed, op geheel ons werelddeel worden toegeschreven, dan aan die van den Kruisdood des Zaligmakers? Het oogenblik toch, waarin Hij den geest gaf, was tevens het oogenblik der geboorte des Christendoms, en de naamlooze gevolgen, welke daaruit voor Europa voortvloeiden, zijn van dien aard geweest, dat men gerustelijk kan aannemen, dat de tegenwoordige uit- en inwendige toestand van dat werelddeel aan deze omstandigheid zijn bestaan verschuldigd is. De bewijzen voor deze stelling zouden een geheel boekdeel vullen; maar aan niemand, die geen vreemdeling in de geschiedenis der volken van Europa is, kunnen zij onbekend zijn; terwijl het naauwelijks behoeft herinnerd te worden, dat de zachte Christelijke godsdienst, de wreede Heidensche verdrongen hebbende, ook eene geheele omkeering in den zedelijken toestand van ons werelddeel ten gevolge had, en wat oneindig meer zegt, dat ons eeuwig heil uitsluitelijk aan dien Kruisdood verbonden is.

Ons nu verlatende op de naauwkeurigheid der, onder de Christenheid aangenomene, tijdrekening en op den drie- en dertigjarigen ouderdom des Zaligmakers, toen Hij zich voor het heil der wereld aan dien smadelijken dood overgaf, zal het in den loop van 1833 juist achttienhonderd jaren verleden zijn, dat de voor Europa opgenoemde gevolgen dier allergewigtigste gebeurtenis in Azië werden voorbereid; terwijl nog een paar andere daarmede in verband staande omstandig-

digheden hier verdienen vermeld te worden; vooreerst, dat de veroordeeling des Joodschen volks evenzeer van dien oogenblik dagteekent; eene veroordeeling waaronder het dan volkomene achttien eeuwen gezucht heeft; en dewijl er, ten tweede, vóór de geboorte des Zaligmakers insgelijks achttienhonderd jaren verliepen, sedert de nakomelingschap van Abraham, voor het eerst, als een afgezonderd volk in Egypte verscheen, en als eene van God begunstigde natie bestond, zoo volgt daaruit, dat haar geheel bestaan thans eene reeks van zes en dertig eeuwen telt. Beide laatste bijzonderheden echter maken het jaar 1833 voor de Christenheid minder belangrijk, doch de Vereeuwing der eerste achten wij de buitengewone belangstelling, zoo niet van geheel Europa, dan ten minste toch van onze Christelijke Landgenooten overwaardig, en hopen ter opwekking derzelve door dezen iets bijgedragen te hebben.

H.

NADER VERSLAG

WEGENS

DE TIENDE VERGADERING VAN DUITSCHE NATUURONDERZOEKERS EN GENEESHEEREN IN DIT JAAR TE WEENEN GEHOUDEN (*).

Op Dingsdag den 18den September 1832 werd de Tiende Bijeenkomst van Duitsche Natuuronderzoekers en Geneesheeren te Weenen geopend met eene Algemeene Vergadering in de groote Zaal van het K. K. Universiteits-Gebouw, in tegenwoordigheid van Z. D. den K. K. Huis-, Hof- en Staatskanselier, Prins von Metternich, den oppersten Kanselier Graaf Mitrowski en verscheiden hooge Staatsambtenaren en van vele andere vrienden der Wetenschappen.

Na de redevoering ter opening, gehouden door den eersten Bestuurder der werkzaamheden, den Vrijheer v. Jacquin, las de tweede Bestuurder, Prof. Littrow, de

(*) In No. 44 van den jaargang 1832 gaven wij hiervan een zeer kort voorloopig berigt, maar vertrouwen onze Lezers met dit nader verslag van de zoo gunstig bekenden v. Frariep te verpligten.

de Statuten van deze Wetenschappelijke Vereeniging voor en maakte de aanwezigen met de inrigtingen bekend, welke, zoo ter bevordering van de werkzaamheden derzelve, voor de afzonderlijke afdeelingen, als ter veraangenaming der gezellige verkeering van de leden derzelve waren daargesteld. Vervolgens hielden voorlezingen: de Hofraad Burdach, uit Koningsbergen, over den slag en het kloppen van het hart; Prof. Wawruch uit Weenen (in het Latijn) over de sporen der Cholera in de boeken des O. V., en Prof. Goeppert, uit Breslau, over de warmte-omtwikkeling in levende planten. Na de sluiting der Vergadering verdeelden zich de Leden in de voor de verschillende vijf afdeelingen bestemde lokalen, en kwamen overeen omtrent de voor derzelver bijeenkomsten meest geschikte uren en over de keus der Voorzitters en Secretarissen.

Het middagmaal werd ten 3 ure (gelijk ook regelmatig alle dagen) in de zalen van den *Augarten* gehouden, waar men er dus op rekenen kon, zonder het in eene groote groote stad anders schier onvermijdelijk tijdverlies te lijden, dagelijks die personen aan te treffen, welke men moest spreken of met welke men eerst nadere kennis wenschte te maken.

Om ook in avonduren den gezelligen omgang te bevorderen en gemakkelijker te maken, had de Regering van deze Residentiestad eene fraaije zaal met de behoorlijke verlichting ter beschikking van de zamengekomenen gesteld. Ook mag niet vergeten worden, hoe de Regering deze Maatschappij vereerde, door aan hare Medeleden eenen Gedenkpenning te laten overhandigen, op welks ééne zijde het opschrift staat: *Vindobona Physiologis*, en welks keerzijde het *χαιρειν* op eene zinrijke wijze uitdrukt, door eenen krans van bloemen der *Franciscia* omgeven.

Den 19den, 20sten en 21sten kwamen de afdeelingen des voormiddags bijeen, maar des Zaturdags den 22sten Sept. had de tweede openbare zitting plaats, die, behalve de Medeleden, zulk een' toevloed van hoorders lokte, dat het getal der aanwezigen op meer dan 800 geschat werd. De tweede Bestuurder gaf daarin kennis, wat van enkele geleerden en geleerde Genootschappen was ingezonden en aan de afdeelingen, waartoe die bijdragen behoorden, ter hand gesteld, en deelde mede, al wat betrekking had op voorstellen ten aanzien van het voortdurend bestaan dezer Wetenschappelijke Vereeniging. Bij de beraadslaging over de plaats ter bijeenkomst voor het volgende jaar, kwamen Bonn, Breslau en Pyrmont in aanmerking: men besloot tot Breslau, en koos tot eersten Bestuurder den Geheim-Med. Raad, Prof. Dr. Wendt en tot tweeden den Medicinaalraad Prof. Dr. Otto.

Daarna werden er voorlezingen gedaan: door den Hofraad S w a r t e n d i j k S t i e r l i n g, uit Hamburg, over het verband der Wiskunde met de Natuurkundige wetenschappen; door Prof. W i l l e b r a n d, uit Giessen, over de door hem vroeger reeds bekend gemaakte voorstelling van den bloedsomloop in het dierlijk ligchaam; door den Geh. Med. Raad Prof. R i t g e n, mede uit Giessen, over de oorzaak der beweging van de Planeten en andere hemelligchamen; — en door Prof. G l o c k e r, uit Breslau, over het voorkomen der Kool in de Silesisch-Moravische Kalkgebergten.

Des avonds ontving Z. D. Prins v o n M e t t e r n i c h de geheele Maatschappij in het gebouw der K. K. Huis-Hof- en Staatskanselarij, waar ook de Ministers en de Leden van het diplomatisch ligchaam zich bevonden.

Zondag, de 23ste, werd besteed tot een togtje naar Baden, werwaarts de zamengekomenen door de Regering dier stad, tot het bezoeken der beroemde baden en het houden van een middagmaal waren uitgenoodigd.

Door den Burgemeester, Syndicus en Regeringsleden zeer vereerend ontvangen, bezocht het geheele gezelschap, geleid door den Gezondheids-Raad Dr. B e c k en andere Badartsen, de onderscheidene bronnen en badinrigtingen en genoot vervolgens de eere Z. K. H. den Aartshertog K a r e l in den Weilburg voorgesteld te worden en Z. K. H. den Aartshertog A n t o n, hunnen eerbied te betuigen. Nadat men hierop in verschillende kleine gezelschappen het bevallige Helenadal bezocht en de naburige hoogten en burgen beklommen had, kwamen allen weder bijeen aan den feestelijken middagdisch, teekenden hunne namen in een, daartoe door de Regering aangelegd, album, en reden des avonds naar Weenen terug.

Den volgenden maandag kwamen de afdeelingen bijeen en zetten hare werkzaamheden voort, maar op Dingsdag den 25sten beantwoordde de Maatschappij aan de, op last van Z. M. den Keizer gedane uitnoodiging, naar het Konink. Lustslot en Tuin te Laxenburg. De Hofpostdirecteur Hofr. v. O t t e n f e l s bestuurde den trein, die uit omstreeks 70 Snel- en Postwagens bestond en een eigenaardig gezigt opleverde. Bij de aankomst stonden weder Hofrijtuigen gereed, om het gezelschap naar het, door inrigting en versiering zoo hoogst merkwaardig Ridderslot en door de verschillende partijen van het groote park te rijden. Ten 3 ure werd het gezelschap onder eene zeer groote wel verlichte tent aan drie feestelijk opgesierde tafels vereenigd, aan welker middelste Z. E. de Graaf v. W u r m b r a n d, in naam van Z. M. den Keizer en aan de beide andere de beide Bestuurders dezer Vereeniging voorzaten; en welken maaltijd de K. K. Huis-, Hof- Staatskanselier en verschei-

den

den Ministers en hooge Staatsambtenaars bijwoonden. De door de voorzittenden en voor de Maatschappij door den Graaf Casper von Sternberg ingestelde toasten en de wijze, waarop zij werden ontvangen, toonden, hoe de Monarch van een groot Rijk wetenschappelijke pogingen, ter bevordering van Natuur- en Geneeskunde, in de aanwezige personen wilde vereeren, en hoe die geleerden zulks erkenden.

Op Woensdag den 26sten September werd in de laatste openbare Vergadering, nadat 'er mededeeling geschied was van een en andere nog ingekomen stukken, door de Secretarissen der afdeelingen verslag gedaan, wat in de bijeenkomsten van deze afzonderlijke afdeelingen reeds verrigt was, hoewel eenige nog aanleiding hadden gekregen, om hunne werkzaamheden eenige dagen voort te zetten. Voorlezingen werden in deze Vergadering gedaan: door Z. E. Ferdinand Graaf Palfy, over het nut van Bijeenkomsten, vooral ter bevordering van Wetenschappen, Kunsten enz. en door den Heer Dr. Sacco, uit Milaan (in het Latijn) over de weldadigheid der koepokinënting.

Ten besluite hield de tweede Bestuurder Prof. Littrow eene voor geest en hart treffende afscheids-redevoering, welke eindelijk Dr. Ebeling, uit Hamburg, met de uitboezeming van de dankbaarheid der Maatschappij voor alles, wat hare Leden mogten genieten, beantwoordde.

Op den 27sten en 28sten hielden nog enkele afdeelingen (*) bijeenkomsten, en spijzigden de nog overgebleven Leden (sommige waren intusschen reeds vertrokken) bij den Graaf Mitrowski, den Hofkanselier Reviczky en den Prins von Metternich.

Het wetenschappelijk genot der te Weenen zamengekomen Geleerden werd nog aanmerkelijk verhoogd, door den gereeden toegang aan dezelve verleend, niet alleen tot de Boek- en Kunstschatten, waarin deze Keizerlijke Residentiestad zoo rijk is, maar vooral ook tot de Verzamelingen voor Natuurlijke Historie en de Geneeskundige Inrigtingen.

Om zich eenig denkbeeld te vormen, wat beide laatstgenoemde opleveren, strekt de vermelding, dat voor hen openstonden:

I. de vereenigde K. K. Hof-Naturalienkabinetten, onder be-

(*) Het zou het bestek van dit blad verre overschrijden, wilden wij het behandelde in die afdeelingen ook vermelden; wij moeten ons dus bepalen tot de opgave derzelve: *a.* de *Zoölogische*, *Zöotomische* en *Physiologische*, die 8 zittingen hield; *b.* de *Botanische*, die 6 bijeenkomsten had, *c.* de *Mineralogische*, *Geognostische* en *Geographische*, die 4 malen vergaderde; *d.* de *Physische*, *Chemische* en *Anatomische*, die 7 keeren bijeenkwam, en *e.* de *practische Genees- en Heelkundige*, die ook 7 zittingen hield.

bestuur van den Regeringsraad Ridder v. Schreiber, bestaande: *a.* uit de Dierkundige verzameling in vijf onderscheiden afdeelingen, gesteld onder toezigt van de Hn. J. Natterer, L. Fitzinger, P. Partsch, en J. Kollar; *b.* uit de Kruidkundige Verzameling onder toezigt van den Heer Trattinek; *c.* uit het Mineralienkabinet, onder dat van de Hn. Megerle v. Mühlfeld en Partsch en *d.* uit het Braziliaansche Museum, waarvan het dierkundige gedeelte onder toezigt van den Heer J. Natterer, het Kruidkundige onder dat van Dr. Pohl staat.

II. De Verzamelingen en inrigtingen der Universiteit, bestaande in 1° Het Naturalien-Kabinet van Prof. v. Scherer, 2° het K. K. Sterrekundig Observatorium onder bestuur van Prof. Littrow; 3° het Ontleedkundig Museum onder beleid van Prof. Czermack en 4° het Pathologisch Museum (in het algemeen Gasthuis geplaatst).

III. Het K. K. Polytechnisch Instituut, behalve vele aanzienlijke bijzondere Verzamelingen voor de verschillende takken der Natuurkunde.

IV. De beroemde Inrigtingen voor Zieken te Weenen, bestaande uit het genoemde algemeene Gasthuis, in zijne verschillende afdeelingen, de Joseph-Academie met het daaraan verbonden Militair hospitaal; het bijzondere Instituut voor Zielekranken van Dr. Goergen, enz.

„Doch" zegt de Heer v. Froriep, uit wiens *Notizen* dit verslag ontleend is, en die deze Vergadering bijwoonde, „hoe zou ik alles kunnen aanhalen, wat deze Hoofdstad leerzaams en belangrijks ons aanbood. Hoe zou ik de genoegens kunnen beschrijven, welke bovendien de heerlijke natuur, de rijk begaafde kunst (bij voorbeeld de voortreffelijk bestuurde Slotschouwburg) en bovenal de inwoners, die op eene zeldzame wijze aan den ernst der studien en bezigheden vrolijkheid van geest weten te paren, ons verleend hebben. Ik kan alleen zeggen, dat er zich niemand onder de aanwezigen bevond, of het verblijf te Weenen vervulde hem met erkentenis jegens allen, door welke in den te kort afgebakenden en daardoor dubbeld spoedig voortsnellenden tijd, hem toch zooveel leerrijks, zooveel aangenaams ten deele viel."

Op deze luisterrijke *Vereeniging* waren opgekomen niet minder dan ruim 400 deelgenooten, onder welke men, wel is waar, velen uit Weenen en hetzelve meer nabijgelegen oorden telde, maar waarop 'er ook uit verder verwijderde plaatsen, als uit Milaan, Helsingfors, Venetie, de Kaap de Goede Hoop, Barcelona, Baltimore, Mantua, Napels, Londen, Oxford, Parijs, Konstantinopel, Rome, Bergamo, Cremona, Lyon, Madrid, Padua, Edinburg, Verona, Montevideo, enz. verschenen zijn.

MAAT-

MAATSCHAPPIJ
TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Hoofdbestuurders der Maatschappij berigten bij dezen aan de belanghebbenden, dat, op de voor dezen jare uitgeschrevene Prijsstoffen, zijn ingekomen de navolgende Antwoorden, als: op

No. 1. „Aanwijzing en herinnering der pligten, welke „inzonderheid in levensjaren gevorderde, of volwassene „kinderen aan hunne Ouderen, Voogden en Bloedver„wanten schuldig zijn.

Twee Antwoorden, geteekend met de spreuken:

No. 1. *Schoon vaak de rede dwaalt, de Godsdienst licht (ons voor,*
Verstand en pligtgevoel geleidt ze op 't veilig (spoor.

— 2. Paulus *aan die van Ephesen;*
Cap. VI, Vs. 1, 2, 3.

No. 2. „Eene Verhandeling, strekkende ten betooge: 1. „van het dikwerf zeer belangrijke der zoogenaamde „kleinigheden in de zedekundige waarheden, als bevor„derlijk kunnende zijn tot zedelijke volkomenheid; 2. „van het dikwerf zeer gewigtige der dus genoemde klei„nigheden in het dagelijksche leven, in verschillende be„trekkingen, in het verkeer met anderen, enz. Een en „ander, zooveel mogelijk, toegelicht en opgehelderd door „voorbeelden, zoo uit de gewijde als ongewijde Geschie„nis ontleend.

Twee Antwoorden, geteekend met de spreuken:

No. 1. *Beschouw niets als een kleinigheid, hoe klein het zich ook moge vertoonen, kleine zandkorrels maken bergen, oogenblikken maken jaren en kleinigheden maken het leven uit. Besteed uwe zorg aan kleinigheden! Of kunt gij anders sterven, nog voor gij geleerd hebt te leven?* Young.

— 2. „*De vrucht der geregtigheid wordt in vrede gezaaid voor de genen, die vrede maken.*"
Jacobus III v. 16.

No 4. „Waarin bestaat Vaderlandsliefde? Van welk „een belang is de beoefening dezer deugd? Een Leesboek „voor de Jeugd.

Een Antwoord, geteekend met de spreuk:

Mijn Landgenooten! ja, gij toont
Hoe de oude deugd nog bij u woont.

Mr. J. van Lennep, Ned. Leg. strijd met Vlaand., I. D. p. 10.

No. 5.

No. 5. „ **Een Godsdienstig en zedekundig Handboek voor „ de huisgezinnen der mingeoefende Christenen, in den „ smaak van het Handboek voor Gevangenen, door W. H. „ Suringar.**

Drie Antwoorden, geteekend met de spreuken:

No. 1. „ *Van alles, dat gehoord is, is het einde der zaak: „ Vreest God, en houdt zijne geboden, want dit „ betaamt allen menschen.*"

Prediker XII: 13.

— 2. *Vermaant de ongeregelden, vertroost de kleinmoedigen, ondersteunt de zwakken, zijt langmoedig jegens allen.*

Paulus.

— 3. *Hoe veel goeds één mensch doen kan, wanneer het hem regt ernst is, goed te doen, weet de mensch zelf niet.*

Saltzmann.

Terwijl op de Prijsstoffen, No. 3. „ Welke Volksfeesten „ zouden in ons Vaderland kunnen worden ingevoerd, enz., en No. 6. „ Een Volksleesboek, houdende: 1. Overzigt „ van al de staatkundige rampen, enz." geene Antwoorden zijn ontvangen geworden.

Voorts wordt bij deze gelegenheid berigt gegeven, dat op de *voor eenen onbepaalden tijd* uitgeschrevene Prijsstoffen zijn ingekomen de hier volgende Antwoorden als: op

No. 3. „ Een Betoog van de diepe wijsheid en menschen- „ kennis van Jezus, doorstralende in zijne leer en leerwijze, „ in zijne verhalen en gelijkenissen, in zijnen dagelijkschen „ omgang met zijne leerlingen, vijanden en andere men- „ schen.

Een Antwoord, geteekend met de spreuk:

Welgelukzalig de mensch, die wijsheid vindt.

Salomo.

No. 4. „ Welke zijn de uitwerkselen der verbeeldings- „ kracht, en welke verwonderenswaardige verschijnselen „ kan zij te weeg brengen? Zoude zij ook geleerde en „ schrandere mannen kunnen misleiden, en weleens schijn „ voor waarheid doen aannemen?

Een Antwoord, geteekend met de spreuk:

When men once deviate from the truth and simplicity of nature, there is no end of the wanderings of their misguided imaginations, no end of the distinctions of phenomena which have no where any existence but in the confused conceptions of the brain.

John Brown.

No. 6. „ In hoeverre is het geoorloofd, betamelijk en „ pligtmatig, in den omgang met menschen, ten einde „ zich geacht, bemind en nuttig te maken, zich eeniger- „ mate naar hunnen smaak en denkwijze te schikken, zon- „ der, aan den eenen kant, stug en onbeleefd te zijn, of, „ aan

„ aan de andere zijde, tot laagheid, vleijerij en onopregtheid
„ te vervallen, en der waarheid te kort te doen?

Een Antwoord geteekend met de spreuk:

„ *Uwe bescheidenheid zij allen menschen bekend. Voorts,*
„ *Broeders! al wat waarachtig is, al wat regtvaardig is,*
„ *al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luidt, —*
„ *Zoo daar eenige deugd, zoo daar eenige lof is, dat zelve*
„ *bedenkt, dat doet, en de God des vredes zal met u*
„ *zijn.*"

Paulus.

Zijnde op de Prijsstoffen No. 1, 2, 5 en 7, mede *voor eenen onbepaalden tijd* uitgeschreven, *geene* Antwoorden ontvangen.

Op last van Hoofdbestuurders voormeld:

AMSTERDAM.
December, 1832.

H. RAVEKES.
Algemeene Secretaris.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

JOHANNIS PARÉ, *Harlemensis, Dissertatio Theologica inauguralis, de Johannis Euangelio non prorsus dissimili prioribus Euangeliis, nec ob dissimilitudinem repudiando.* Traj. ad Rhen. 1828. pp. VIII & 168 in 8°.

Ofschoon deze uitvoerige Inwijdings-Verhandeling geene wezenlijke oplossing geeft van zwarigheden in het Euangelie van Johannes, zoo heeft zij toch zonder twijfel de niet geringe verdienste, van alles, wat over dit onderwerp reeds geschreven is, in een helder overzigt te hebben voorgedragen. Het zoude onbillijk zijn, meer van deze eerste lettervruchten te verwachten, daar de Schrijver even zôo zedig van zijnen arbeid denkt, als hij, op eene regt bescheidene wijze, verschillende gevoelens van andere Geleerden bestrijdt. Hoewel de *Probabilia* van Dr. Bretschneider de naaste aanleiding aan den Schrijver gaven tot dezen arbeid, zoo bepaalt hij zich toch geenszins tot eene bloote wederlegging van dezelve; maar hij sluit zich veel meer, op eene roemwaardige wijze, aan Wegscheiders *Proeve eener algemeene Inleiding in het Euangelie van Johannes* aan. (*Na eene opgave van den inhoud der Verhandeling, voegt er de Recensent nog het volgende bij*): De voordragt des Schrijvers, is, zoo al niet volkomen juist, toch eenvoudig, gemakkelijk en vloeijend.

Theologisches Literaturblat zur Allgemeine Kirchenzeitung. Darmst. 1832 s. 630, 631.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1832 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	30. 0¼ 30. 1 30. 1¼	41 46 39½	Z. Z. W. Z. W. W. Z. W.	bijna helder.
27	30. 1 30. 1 30. 1	39½ 45 33	Z. W. t. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	bewolkt.
28	30. 1 30. 1 30. 1	30 34½ 33	Z. t. W. Z. Z. W. Z. Z. W.	tot ver in den middag mist, verder bewolkt.
29	30. 0 29. 9½ 29. 9	33 36 34	O. Z. O. O. t. Z. O. Z. O.	meest omtrent betrokken, 's avonds zeer windrig.
30	30. 0 30. 1 30. 1	32 33 31	O. N. O. O. t. N. O. t. N.	bewolkt, 's avonds betrokken.
31	29. 9 29. 9 30. 2	30 33 31½	O. O. O.	betrokken.
1833 Jan. 1	30. 3½ 30. 4 30. 4	30 32 29½	Z. W. N. W. N.	betrokken, stil, voormiddag iets sneeuw.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

⁂ Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn onder andere in 1832 uitgegeven en alom verzonden:

I. SPINDLER *de Invalide*, Historische Romantische Tafereelen uit den lateren tijd, 3 Dn. compleet met het Portrait in gr. 8vo. . . *f* 8. 40.

II. HERMINGARD VAN DE EIKENTERPEN, *Een oud Vaderlandsch Verhaal* met gegr. titel en vignet in één Dl. compleet gr. 8vo. . - 3. 60.

III. PICHLER *Henriette van Engeland* een Geschiedkundige Roman, met gegr. titel en vignet gr. in één Dl. compleet. . . . . - 2. 60.

IV. GOSSELMAN *Reis naar Columbia* in 1825. en 1826 uit het Zweedsch 2 Deelen met Kaart en Plaat compleet gr. 8vo. . . . . - 5, 60

DRUKFEIL.

In ons vorig No. 57 bl. 468 regel 10 van onderen staat: *mogelijke* ontknooping lees: *moeijelijke* ontknooping.

Te HAARLEM, bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 11den JANUARY.

N°. 2.

BERIGTEN.

HAARLEM. Men verneemt, dat te Londen de vertaling is aangekondigd van het werk van wijlen J. KONING, *het Leven van* J. C. J. VAN SPEYK, en wij hebben tevens berigt bekomen, dat er door een' zeer ervaren man in de Engelsche taal en letterkunde, hier te lande gewerkt wordt aan eene Vertaling van het werk van Mr. J. SCHELTEMA: *de uitrusting en de ondergang der Onoverwinnelijke Vloot van* PHILIPS II. *Koning van Spanje in* 1588.

Deze vertaling wordt vervaardigd met overleg van den Schrijver, die de, door hem uitgegevene *Toevoegsels*, en de later gevondene berigten (*) enz. in den tekst heeft bewerkt; en vermits dit werk van geen minder belang wordt beschouwd, voor de Geschiedenis van *Engeland* dan van *Nederland*, is er alle hoop, dat hetzelve met belangstelling zal ontvangen worden. HAAR-

(*) Bijzonder algemeen moet hier te lande, voor de uitredding uit het grootste gevaar, door Gods gunst, de Volksdankbaarheid geweest zijn. Verscheiden blijken

HAARLEM. Onder begeleide van onderstaanden Brief, ontvingen wij uit Amsterdam, de navolging der Dichtregels van K. BAUR, aan welke wij, om de reden, daarin ontvouwd, eene plaats inruimen.

„ Onder de verschijnselen, welke in den tegenwoordigen tijd, als zielverheffende lichtstralen in den donkeren nacht kunnen opgemerkt worden, behoort gewis het Dichtstukje van den Heer K. BAUR, te Darmstadt, dat in de *Frankfurter Ober - Postamt-Zeitung* van den 30 November j. l. voortkomt, en waarvan ik de vrijheid neem, UwEd. hierbij eene vertaling, ter plaatsing in uw geacht Weekblad, aan te bieden.

Behalve de kracht van uitdrukking, waardoor dit stukje zich onderscheidt, heeft het nog dit aantrekkelijks, dat het in den, aan het Hollandsch hart steeds welgevalligen, Godvreezenden toon gestemd is, — en, daar het ons toch alles behalve onverschillig kan zijn, of de volkeren met belangstelling onze worsteling met onregt en geweld aanschouwen, zou het, zelfs uit een staatkundig oogpunt, belangrijk kunnen geacht worden, eenen man, als den Heer BAUR, voor zijne lofwaardige poging den Nationalen dank te bewijzen; — een dank, dien hij zeker zal vernemen, daar men mag vermoeden, dat ZijnEd. in betrekking staat met Duitschlands geletterden

bestaan er nog; en behalve de Gedenkpenningen te Middelburg en elders geslagen en de Feestvieringen te Amsterdam, Leiden, Franeker, enz. kwam ons nog het volgende ter hand, hetwelk, onzes inziens, wel aanwijzing waardig is.

In het Choor der Oude Kerk te Amsterdam werden in den rand van eenen wand of schutting, de volgende regels geplaatst:

't Heyloos gebroet gezint de waarheyt uyt te roeyen,
Had met de Spaansche Vloot een groot Heyr opgebragt,
Maar God dat Heyr verliet, en doet de Vloot verstrooyen;
Door vuur rondom ten toon, slaat die te grond met (kracht:
Looft hem, die zijn zaak regt in 't jaar van tachentig (en acht (*).

(*) Wagenaar Amst. fo. II. 100.

den in Göttingen, Halle, Jena of elders, in welke Academie-steden uw geacht Weekblad wordt gelezen. Zwaaije die edele in vereeniging met den uitmuntenden EBERT de fakkel der waarheid over Germanje, en rolle van de snaren zijner welluidende lier van tijd tot tijd menige toon, welke de harten van HERMANS Zonen in liefde en bewondering ontgloeit voor BATO's onverbasterde telgen, die, even als zij, wars van vreemde overheersching, alles voor het behoud van hun volksbestaan veil hebben."

VOLHARD!

AAN KONING WILLEM DEN EERSTEN DEN STANDVASTIGEN.

Volhard o fiere Koning!
Spijt onregts woest gedruisch,
Gods engelen beschermen
Uw regt, uw volk, uw Huis.

Volhard! braveer de stormen
Door Satan's magt beschikt,
Zóó als uw rijk door golven
Omzwalpt wordt, — niet verwrikt!

Volhard, het oog naar boven
Waar de Opperregter troont,
Die u en uwe helden
Een schild te zijn betoont.

Dezelfde God bleef leven
Die de onschuld nooit verliet,
En toornend Zijnen bliksem
Op snoodaards nederschiet!

Nog is Hij allerwege
Een nooit verwonnen held!
Wie zijn banier ontrollen,
Behouden zeker 't veld.

Gij zult het veld behoeden
Met U is God en 't regt;
Kracht, moed en liefde hebt Gij,
't Is *trouw*, die voor U vecht.

Volhard, o fiere Koning!
Gij staat nog niet *alleen*:
De *liefde* kan niet *zwak* zijn,
De *trouw* niet *ontrouw*, neen!

A.

ZEVENDE BRIEF

VAN DEN HEER

Med. Doctor C. G. ONTIJD,

AAN DEN

Hooggel. Heer F. VAN DER BREGGEN, Cz.

Hoogleeraar in de Geneeskunde aan het Athenaeum te Amsterdam.

Zeer waarde Vriend!

Alvorens over te gaan tot eene kritische beschouwing der gevolgtrekkingen door Dr. Arntzenius uit de inleiding en tekst ontwikkeld, achten wij, ter voorkoming van allen onnoodigen twist, het allezins doelmatig, vooraf kortelijk te beschouwen, welke Pathologische begrippen men, mijns inziens, met het woord contagium, en met dat van contagieuse ziekten te verbinden hebbe; welke voorwaarden er tot deszelfs dadelijke werking vereischt worden; het onderscheid tusschen *contagium* en *miasma*, ten aanzien van derzelver ontstaan en wijze van werking en eindelijk de algemeene betrekkingen, in welke de contagia tot de sporadisch-epidemische en miasmatische ziekten staan; te meer omdat, zoo als de verdienstelijke Leidsche Hoogleeraar Pruys van der Hoeven, te regt heeft opgemerkt, de gansche geschiedenis der Cholera Asiatica op nieuw geleerd heeft, dat de medicinale cultuur in Europa nog veel te wenschen overlaat en dat velen heldere pathologische begrippen missen. ll. bl. 7. (*)

De groote Gaubius geeft ons in zijn onsterfelijk werk over de Pathologie van het woord contagium de volgende de-

(*) Hist. Lessen.

definitie § 498 pag. 299 „ contagiones sunt, quarum virtute
„ velut genitali id genus morbi suam speciem propagant et
„ communicata multimodis labe per homines grassantur. A-
„ gunt arte et virulenta potestate et suo quaeque modo
„ sibi proprio et in alias atque alias corporis partes, effec-
„ tusque status quidem, at longe diversissimos, producunt.
„ Unde constat, uti origine, ita naturis, magnopere inter
„ sese discrepare et suas singulis inditas esse certas vires,
„ quibus, cum per congruas vias in corpora devenerint
„ actioni faventia, suam quaelibet morbi formam distinctam
„ constanti lege haud aliter procreënt, quam plantarnm
„ animaliumve semina, aptis concepta locis, in suam singula
„ determinatam speciem evolvuntur. Quo fit, ut diverso
„ cuivis contagio suus respondeat singularis morbus, horum-
„ que totidem differentia genera, quot contagionum, nu-
„ merentur, nequaquam intersese confundenda."

Men ziet dus, dat deze, door ons aangehaalde bepaling der contagia van Gaubius, welke heldere begrippen die groote geneeskundige reeds in zijnen tijd, ten dezen opzigte koesterde, en hoezeer vele nieuwere Pathologen in helderheid van begrippen en in klaarheid, om dezelve op eene duidelijke manier aan anderen mede te deelen, verre achter hem staan; zoodat wij ter dezer gelegenheid den hartelijken wensch niet kunnen onderdrukken, dat de zoo kundige als werkzame Leidsche Hoogleeraar Pruys van der Hoeven de verdienstelijke taak op zich wilde nemen, om dit, door den voortgang der geneeskundige wetenschap, in vele opzigten onbruikbaar geworden, ofschoon over het algemeen nog altijd voortreffelijk, werk geheel om te werken, en door hetzelve met de latere scheikundige en de anatomisch- pathologische ontdekkingen te verrijken, eene Pathologie dáár te stellen, volkomen geschikt om voor de studerende jeugd, op eene voortreffelijke wijze, in de behoefte van onzen tijd te voorzien. Met deze, door Gaubius gegeven bepaling der contagia stemt volkomen overeen de, door de geachte Schrijvers van het algemeen Rapport bl. 52, gegevene beschrijving, volgens welke wij door contagium en door eene contagieuse ziekte te verstaan hebben: „ eene stof voortgebragt, ten gevolge van een ziekte-proces in een organisch ligchaam, welke de eigenschap bezit, op een gelijksoortig organisme overgebragt zijnde, in hetzelve onder zekere begunstigende omstandigheden, denzelfden ziekte-toestand voort te brengen en dus eene besmettelijke ziekte daar te stellen, welke stof dan eens in eenen blijvenden vasten of vloeibaren vorm, dan eens vlugtig en zigtbaar luchtvormig wordt waargenomen: dezelve wordt soms door aanraking van het zieke op het gezonde ligchaam onmiddellijk overgedragen, of deze overdraging geschiedt middellijk door de (den zieken omgevende) dampkringslucht, door goederen of ander tusschen

 lig-

liggende zelfstandigheden, welke in staat zijn, deze stof gedurende eenen zekeren tijd op te nemen, en dezelve hare nadeelige eigenschap te laten behouden:" Ook hier mede stemmen, in zoo verre ons bewust is, alle, zoo contagionisten als anticontagionisten, volkomen in. Doch weldra zien wij deze Schrijvers, ter liefde hunner theorie, den gebaanden weg der ervaring voor dien der bespiegeling en redenering verlaten, wanneer zij ten opzigte van zuivere contagieuse ziekten beweren, dat, indien op deze wijze eenmaal de aansteking gevolgd is en deze stof in het ligchaam, waarop hetzelve werkte, vatbaarheid gevonden heeft, om door dezelve te worden aangedaan, de ziekte voortgaat, bepaalde tijdperken doorloopende, ten einde de genoemde ziekte-stof op nieuw voort te brengen, en dat het in de meeste gevallen niet mogelijk is, de ontwikkeling der ziekte voor te komen of te doen ophouden, vóór dat het ziekelijk product gevormd is, ten zij dezelve door den dood worde afgebroken. Wij hebben te voren uit de, met hunne eigene beschrijving volkomen overeenstemmende bepaling van Gaubius gezien, dat de contagia menigvuldig zijn en met opzigt tot derzelver werkings-wijze op de dierlijke huishouding en de hoogst verschillende terugwerking der levendige ligchamen op dezelve, zeer van elkander afwijken; en dit vloeit immers uit den aard der zake voort, dewijl alle in levende wezens waargenomen verschijnsels altijd in de zamengestelde rede staan van den verschillenden aard des aangewenden prikkels en de terugwerking op dezelve door het dierlijk ligchaam.

Men kan dus ten dezen opzigte geen algemeene regels aannemen, en deze door Dr. van Stosch (*) ter gunste van het miasmatisch systema willekeurig aangenomen bepaling kan des te minder steek houden, terwijl de ervaring ons leert, dat zulks niet alleen in de Cholera, alsmede in den typhus en dysenterie, plaats grijpt, maar dat zelfs in de hoogere vormen van besmettelijke ziekten, als pest, gele koorts, kinderpokken, mazelen en scharlaken-koorts, men de ziekte of insgelijks in de geboorte vaak kan onderdrukken, zoo als men bij de Schrijvers hiervan onderscheidene getuigenissen, ten opzigte van de pest en gele koorts aantreft, of dat men, hetzij door de natuurkrachten alleen, hetzij door het aanwenden van een doelmatig regimen antiphlogisticum in de *variolæ* en *morbilli*, en door koude begietingen in de scharlaken-koorts, derzelver loop aanmerkelijk kan wijzigen en de genezing kan doen volgen, met onderdrukking van verschillende anderzins tot het wezen der ziekte behoorende verschijnselen.

Men

(*) *Die Frage über Contagiosität oder Nicht-Contagiosität der Asiatischen Cholera*, Berlin 1831.

Men herinnere zich bijv. de *febris variolosa sine variolis*, het in wezenlijke verschijnselen zoo zeer verschillende, ofschoon altoos hetzelfde grondbeeld der kinderziekte in de variolis discretis en confluentibus, de bij de verschillende mazelen-epidemie in het oogloopende verscheidenheden, de angina scarlatinosa zonder uitslag, of de scarlatina zonder bezetting in de keel; de eenvoudige scharlaken, koorts zonder angina en zonder uitslag, en eindelijk dat men door koude begietingen in de kwaadaardigste vormen der scharlaken-koorts, vaak de volkomene herstelling daarstellen kan, zonder dat er afschilfering der huid plaats heeft; en dat de *Syphylis*, eene onbetwistbaar besmettelijke ziekte, in alle tijdperken, in derzelver werking gestremd en genezen kan worden. Terwijl wij ten slotte verpligt zijn aan te merken, dat deze inderdaad tot de gelukkige eigendommelijkheden van het Cholera-contagium behoorende eigenschap ongelukkig verre af is, van algemeen waar te zijn; dat helaas! zware gevallen, blijkens de ervaring, zich doorgaans niet laten onderdrukken; maar vaak, trots de beste meest krachtdadige hulpmiddelen der kunst, met den grootsten spoed alle stadien der ziekte doorloopen en binnen slechts weinige uren met den dood eindigen; weshalve deze gunstige eigenschap zich alleen tot de zachtere of ligtere graden der ziekte bepaalt, en dus nimmer met den minsten grond als een bewijs tegen de besmettelijkheid der ziekte kan worden aangevoerd.

Er worden derhalve, om eene besmettelijke ziekte daar te stellen twee factoren vereischt:

1°. Het aanwezen van eene besmettelijke eigendommelijke *potentia nocens*.

2°. Eene vatbaarheid der voorwerpen, op welke het *contagium* werkt, om door de smetstof te worden geinfecteerd.

In gevallen, waarin de laatste voorwaarde niet aanwezig is, kan de eerste *factor* de smetstof in eene vrij groote hoeveelheid voor handen zijn, zonder dat er besmetting ontstaat, waaruit dus noodwendig volgt, dat er alzoo geen onbepaald *contagium* bestaat. Zelfs de krachtigste van alle contagia, de pest, is verre af van alle personen, die zich aan derzelver werking blootstellen, te besmetten.

Men moet echter onderscheid maken tusschen eene volkomene onvatbaarheid voor de smetstof en eene betrekkelijke mindere vatbaarheid; de eerste is alleen, ten minste wat de hoogere vormen der besmettelijke ziekten betreft, aan betrekkelijk weinig individu's te beurt gevallen en zulk een persoon is dan gedurende zijn geheel leven voor deze of gene smetstof beveiligd. Een treffend voorbeeld eener zoodanige volstrekte onvatbaarheid, heeft wijlen mijn hooggeachte leermeester N. G. Oosterdijk, Hoogleeraar in de Geneeskunde aan Leidens Hoogeschool opgeleverd.

Deze in de geneeskundige praktijk doorknede arts was nimmer ingeënt, heeft bijna vijftig jaren de geneeskundige praktijk uitgeoefend, veel zeer hevige kinderpok-epidemiën bijgewoond en is in den gezegenden ouderdom van meer dan zeventig jaren overleden, zonder ooit besmet te zijn geworden. (*)

Eveneens heb ik, gedurende het verblijf van het groot militair hospitaal der Hanoversche armée in het jaar 1795 in het zoogenaamde pesthuis te Leiden, eenen, aan de hospitaaldienst verbonden, Hanoverschen onderofficier gekend, die volstrekt onvatbaar was voor alle venerische besmetting.

Doch wij herhalen het, zoodanig een graad van onvatbaarheid voor de besmetting is echter slechts weinige personen ten deel gevallen: bij verre de meeste heeft alleen een betrekkelijk geringe graad van onvatbaarheid plaats, welke de persoon wel voor het moment, gedurende de plaats grijpende epidemie, voor de besmetting vrijwaart, doch geenszins voor zijn geheel leven beveiligt. Zoo heb ik in mijne praktijk eene ongetrouwde vrouw behandeld, die op haar 73ste jaar aan de pestpokken stierf en waarvan de 71jarige zuster, die insgelijks nimmer de kinderziekte gehad had, en dezelve ook bij deze gelegenheid niet kreeg, mij verzekerde, dat beiden, zij en wijlen hare zuster, gedurende derzelver leven, herhaalde keeren de, in derzelver familie, aan de kinderpokken lijdende personen of kinderen, van het begin tot het einde der ziekte, zonder de minste voorzorg in acht te nemen, hadden opgepast en zelfs niet zelden met de, door de kinderziekte besmette personen, gedurende het geheele beloop der ziekte in één bed geslapen hadden, zonder ooit besmet te zijn geworden: de persoon, die een gezond sterk gestel matige levenswijze, kalme gemoedsgesteldheid bezit, wordt doorgaans door het typhus-contagium niet besmet doch, zal bij fouten in de dieet, het vatten van koude of bij hevige gemoedsaandoeningen het welligt worden.

Insgelijks is niets veelal noodlottiger dan gedurende het heer-

(*) Het is echter onzes onziens voor 't minst twijfelachtig, of in den eigenlijken zin van 't woord er inderdaad wel eene volkomen onvatbaarheid voor eene smetstof bestaat: welligt is deze onvatbaarheid slechts tijdelijk, en zoude dezelve, bij langer leven, zijn opgehouden; immers het behandelen door mij aan de mazelen van eene ruim 60jarige dame, welke bij vroegere mazel-epidemien, herhaalde reizen zich vruchteloos aan de besmetting had blootgesteld, en het beneden aangevoerde voorbeeld eener vrouw, die op haar 73ste jaar aan de pestpokken stierf, schijnen voor dit gevoelen te pleiten; doch daar er nogtans voorbeelden bestaan, dat personen ofschoon gedurende hun leven dikwerf aan de besmetting blootgesteld geweest zijnde echter in eenen hoogen ouderdom, zonder ooit de ziekte gekregen te hebben, ten grave dalen, en men zulke voorbeelden in het algemeen gewoon is, niet de benaming van volstrekt onvatbaarheid te bestempelen, zoo heb ik gemeend, het beste te zijn, ten dezen opzigte het algemeen gevoelen ten rigtsnoer te nemen.

heerschen der ziekte van woonplaats te veranderen; dewijl er bij de gele koortsen een aantal voorbeelden bestaan, dat inwoners, die in hunne gewone woonplaats van de besmetting bevrijd gebleven waren, bij het verhuizen naar elders, door de besmetting zijn aangetast. Van dit alles heeft ook de Cholera Asiatica ons, helaas! veel sprekende voorbeelden opgeleverd. Naarmate nu de werkzaamheid van het *contagium* al of niet bevorderd wordt, hetzij door de vereischten, welke ter ontwikkeling van hetzelve gunstig zijn, als bijv. het op een hoopen en zamenhouden der smetstof, en het verzuimen van alle doelmatige verordeningen ter afwering en voorkoming der verdere verspreiding der ziekte, waardoor er zeer spoedig zoogenaamde emanations-brandpunten worden daargesteld, hetzij door toevallig aanwezig zijnde omstandigheden, welke, als zoovele *causae praedisponentes*, de ontvangbaarheid voor hetzelve vermeerderen, bijv. armoede, morsigheid, nattigheid, vooral met warmte gepaard, ongeregeldheid in het eten en drinken, het vatten van koude, hevige gemoedsbewegingen enz. of wel door beide oorzaken te gelijk, zoo klimt of daalt in dezelfde evenredigheid derzelver intensiteit en daarmede onafscheidbaar verbonden zijnde meer of mindere graad van besmetbaarheid van het contagium en kan dezelve in het laatste geval, blijkens, helaas! de treurige ervaring, eene verschrikkelijke hoogte bereiken. Van daar de meerdere of mindere kwaadaardigheid van de grasserende contagieuse ziekte en het aantasten van een meerder of minder aantal van personen door dezelve in verschillende epidemien op onderscheidene plaatsen, en in verschillende omstandigheden in eene en dezelfde plaats. (*Het Vervolg hierna.*)

PROGRAMMA

Voor het Jaar 1832.

Bestuurders van het Genootschap, *Tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst tegen derzelver hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt in *'s Gravenhage*, hebben, in hunne Vergadering van den 28sten November dezes jaars, over de bij hen ingekomene Verhandelingen uitspraak gedaan.

I. Op de Vraag: „ Welke zijn de verschillende oogpunten, waaruit men de redenering van Paulus, Rom. VII, vooral van vs. 7, beschouwd heeft en nog beschouwt? Wat is het oogpunt, hetwelk hier de voorkeuze verdient? En hoedanig is de Leer, die wij, volgens hetzelve, in dit Hoofdstuk van den Brief vinden?" zijn ingekomen *tien* Verhandelingen.

 1. Eene

1. Eene Latijnsche, met de *Zinspreuk*: ὁ νόμος παιδαγωγὸς κ. τ. λ. Gal. III: 24.

2. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: Ὥσπερ γὰρ τεῖχος ἐξ ἀδαμάντος κ. τ. λ. Chrysostomus *de Sacerdotio*.

3. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Daar is geen onderscheid, zij hebben allen gezondigd* enz. Rom. III. vs. 22*b* — 24.

4. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: ὁ μὲν νόμος ἅγιος κ. τ. λ. Paulus.

5. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: ὁ νόμος παιδαγωγὸς κ. τ. λ. Gal. III. 24.

6. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν κ. τ. λ. Eph. IV: 15.

7. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: ὁ μὲν νόμος ἅγιος. κ. τ. λ.

8. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Doen wij dan de wet te niet door het geloof?* enz. (zonder Naambriefje)

9. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Het is onmogelijk, dat al wie Christus door een waarachtig geloof is ingeplant* enz. *Heidelb. Katech.*

10. Eene Hoogduitsche, bij welke tot Zinspreuk schijnt te dienen: ταῦτα πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις. κ. τ. λ. 1 Cor. X: 11. (zonder Naambriefje).

No. 1, 3 en 10 hebben geheel niet in aanmerking kunnen komen. No. 6 en 8 zijn gerekend wel eenige verdiensten te bezitten, maar veel meerdere No. 5 en 7, en inzonderheid No. 9, zonder evenwel op bekrooning aanspraak te kunnen maken.

No. 2 en 4 zijn beiden waardig gekeurd elk met de *Gouden Medaille* bekroond te worden, en is, bij de opening der Naambriefjes, gebleken de Schrijver te zijn van No. 2 H. F. T. Fockens. *Pred.* te Twijzel en Koten (bij Leeuwarden), en van No. 4. T. G. Bergsma, *Theol. Doct. en Pred.* te Bunnik.

II. Op de Vraag, vorderende: „ Een Betoog, dat het „ verschil van gevoelens, hetwelk onder de Protestanten „ plaats heeft, geen' grond oplevert om vast te stellen, „ dat het Protestantismus zelf niet kan blijven bestaan, „ maar uit zijnen aard vervallen moet," zijn ingekomen *zeven* Verhandelingen.

1. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid.*

2. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κ. τ. λ.

3. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: Εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς ὁ Χριστός. Matth. XXIII: 8.

4. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: *Ist der Rath oder*

oder das Werk aus den Menschen u. s. w. Acta Apost. V: 38, 39.

5. Eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ κ. τ. λ. Ev. Matthaei XVI v. 18.

6. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Prodest ad pietatem, initia, incrementa, depravationes* etc. Melanchthon.

7. Eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid.*

No. 3, 4, 6 en 7 zijn geheel onbruikbaar bevonden. No. 2 is der getuigenis van veel goeds te behelzen waardig geacht, doch in meer dan één opzigt onvoldoende gerekend.

Aan No. 1 is de *Gouden Medaille* toegewezen, en heeft het geopende Naambriefje als derzelver Schrijver doen kennen D. T. Huët, Pred. bij de Walsche Gemeente te Rotterdam.

No. 5 is geoordeeld zoo veel verdiensten te hebben, dat dezelve, als *accessit*, zal worden uitgegeven, met aanbieding van eene *Zilveren Medaille* aan den Schrijver, Willem Otto, Pred. te Maagdenburg.

Bij herhaling worden als Prijsstoffen ter behandeling opgegeven:

I. „ Een bondig en allezins gegrond Betoog van het „ overgroot belang der Wonderverhalen, welke in de ge- „ schiedenis der geboorte van Jezus, volgens de Evange- „ liën van Mattheus en Lucas, voorkomen, met „ voorafgaande korte en voldoende opgave van de bewijzen „ voor de geloofwaardigheid dier Verhalen, in te leveren „ vóór 1 Januarij 1834.

II. „ Wat berigt ons Eusebius in zijne Kerkelijke „ Geschiedenis, III Boek 25 Hoofdst. omtrent het Kanoniek „ Gezag van de Boeken des Nieuwen Testaments? Hoe „ strookt hiermede hetgeen vroeger of later, ten dezen aan- „ zien, beweerd of vastgesteld is geworden? En welke waar- „ de moeten wij aan die getuigenissen toekennen? De beant- „ woording behoort te geschieden, vóór 1 Februarij 1834.

Men verwacht eene Verhandeling, waarin de getuigenissen, die tot het Kanoniek Gezag van het Nieuwe Testament betrekking hebben, opgegeven, verklaard, onderling vergeleken en, ten aanzien van derzelver geloofwaardigheid, naauwkeurig beoordeeld worden. — Bijzonder behoort dezelve de zwarigheden, welke het boven aangehaalde berigt van Eusebius oplevert, weg te nemen. — Hoe meer zich eenvoudigheid van voordragt in dit Stuk met grondige navorsching vereenigt, des te meer zal het Genootschap aan zijnen wensch voldaan rekenen.

Voorts is besloten tot de uitschrijving van de navolgende nieu-

nieuwe Prijsstof, met aanbieding van de Gouden Medaille, of *twee honderd vijftig guldens.*

Alzoo er nog steeds verschil van gevoelen blijft bestaan over de waarde en bruikbaarheid van Symbolische Schriften of Geloofsformulieren, bij sommige Protestantsche Kerkgenootschappen, en zelfs aan de eene zijde wordt beweerd derzelver *noodzakelijkheid* tot instandhouding dier Genootschappen, aan den anderen kant derzelver *onbestaanbaarheid* met het Protestantsche grondbeginsel; wordt verlangd: „Eene „Verhandeling over *de blijvende waarde en bruikbaarheid van* „*Symbolische Schriften bij Protestanten.*" De beantwoording wordt te gemoet gezien vóór 1 Maart 1834.

BUITENGEWONE UITSCHRIJVING.

Bij gelegenheid van het *vijftigjarig bestaan des Genootschaps* in den jare 1835, wenschen Directeuren te kunnen bekroonen antwoorden op de volgende vragen:

I. „Hoedanig was de toestand der Theologie bij de Protes„tanten voor ruim eene halve eeuw? Welke Theoriën „over dezelve waren alstoen heerschende, en welke rig„tingen heeft dezelve sedert dien tijd genomen? Hoedanig „is, gedurende hetzelfde tijdvak, de Apologetiek werkzaam „geweest? Welk nut kan men berekenen, dat zij, ter „bevestiging van het geloof aan de Goddelijke Openbaring „in den Bijbel vervat, heeft gesticht? En welke Resul„taten kan men hieruit afleiden tot meest gepaste Verdedi„ging van de Christelijke Godsdienst?"

Men verlangt een tweeledig onderzoek, zoo wel naar den toestand der Theologie en derzelver afwisselende Theoriën, als naar den aard, de werkzaamheden en vruchten der Apologetiek, op de verschillende rigtingen der Theologie toegepast. — Hetzelve worde Historisch-Dogmatisch ingerigt, zóó, dat daardoor, in het algemeen nuttige wenken worden gegeven, en in het bijzonder dit Genootschap des te meer bevorderlijk zijn kunne aan de *Verdediging van de Christelijke Godsdienst tegen derzelver hedendaagsche Bestrijders.*

II. Men verlangt: Een volledig Overzigt van de Apologetische Schriften onzer Landgenooten, sedert de Hervorming; eene aanwijzing van den geest, die daarin doorstraalt, en eene ontwikkeling, zoo van het Karakteristieke, dat, in verschillende tijdperken, de Nederlandsche Apologetiek van die van andere Volken, vooral Engelschen en Duitschers, onderscheidt, als van hetgeen zij met dezelve gemeen heeft: ten einde de Verhandeling, die gevraagd wordt, bevatte eene *Geschiedenis der Nederlandsche Apologetiek.*

De Antwoorden behooren te worden ingeleverd vóór 1 October 1834.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht

zocht, hunne Namen niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne namen en woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche taal, of ook in de Latijnsche, Fransche of Hoogduitsche met Romeinsche Letters (naardien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zooveel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* Isaac Sluiter, *Predikant te 's Gravenhage*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Men herinnert de meermalen herhaalde waarschuwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk, zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om naar goedvinden, ten algemeenen nutte, gebruik te maken van al de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, hetzij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, hetzij ook met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Kleine Geschriften. Brief van Mr. H. J. KOENEN, aan den Heer A. Veder, *Philos. Theor. Mag. Litt. Hum. et Jur. Utr. Doctor*, betreffende deszelfs Verhandeling. *Over de oudste begrippen van regt*, te Leiden in 1832 in 't openbaar verdedigd. — Amsterdam bij J. Immerzeel Jun. 1832. 22. bl. 8vo.

Het geeft eene aangename gewaarwording, wanneer mannen van jaren aan jongelingen een' goeden raad geven. Want de jongeling moge geleerder en scherpzinniger zijn, dan de raadgever; deze heeft ondervinding: hij heeft lang en rijpelijk overdacht, en ééne en dezelfde zaak meermalen ter toetse gebragt van zijn verstand en gevoel en geloof. Daarom spreekt de man van jaren met zoo veel overtui-

tuiging en vertrouwen. Indien een jongeling zoo sprak, dan zou men tot hem mogen zeggen: „ Mijn waarde Heer! spreek toch met zooveel vertrouwen niet! want gij moet zelf nog zooveel leeren, en nog zooveel en nog zoo dikwijls denken, eer dat gij u vermeten moogt, anderen voor te lichten. Doch zoo gij eene bescheiden vermaning noodig rekent, ga dan tot uwen broeder, en vermaan hem in het verborgene. Zoo doende zult gij braaf handelen. Maar ik bid u, bazuin uwe vermaning niet uit, opdat allen ze hooren! Want het gemeen zal u wel aangapen, maar de verstandigen zullen voorbijgaan en denken: *dat jonge mensch wil gehoord worden, en van zich doen spreken: wij zullen doen, als of wij hem niet hooren: dat zal hem misschien genezen van die verwaandheid, die zijn talent verduistert, aan zijn gevoel een verdraaide rigting geeft, en de zuiverheid van zijn geloof verdacht maakt.*" Maar de Heer Koenen, dien wij de eer niet hebben te kennen, blijkt uit zijnen stijl een man van hooge jaren te wezen, en hij heeft daarom een onbetwistbaar regt om te vermanen, en vermaningen te doen drukken. Wij vreezen slechts, dat het eene kleine onvoorzigtigheid is (en, helaas, zelfs grijsaards kunnen dwalen!) een latijnsch boek, waarin een diep gedeelte der wetenschap behandeld wordt, in het Hollandsch te bestrijden; vooral wanneer het teedere punten betreft, waarover de voortreffelijke jeugdige schrijver misschien een weinig voortvarend zich uitgelaten heeft, en misschien dikwijls, wij zeggen niet moedwillig, maar bij ongeluk, verkeerd begrepen is. Wij hopen daarom ook, dat de Heer Veder zwijgen zal: het is beter, dat hij een ligt gevoel van verongelijking onderdrukke, dan dat hij den eerbied voor den ouderdom vergete, of tot een onderwerp van schermutseling voor ongeleerden make, wat hij voor geleerden alleen geschreven heeft.

X.

TOONKUNST.

Met veel ijver wordt thans de Zangkunst te Haarlem beoefend: behalve de Zangvereeniging, van welke wij onlangs in dit Tijdschrift spraken, bestaan hier meer andere dergelijke Gezelschappen en Scholen. Door een dier Gezelschappen, onder het bestuur van den Heer Schmitz, werd des avonds van den 2den Januarij dezes jaars, in de Concertzaal dezer stad, een fraai Vocaal-Concert gegeven. Het werd geopend door een Koor uit de Opera *La Preciosa*, muzijk van C. M. v. Weber; vervolgens gaf men Schillers beroemd *Lied van de Klok*, volgens de Neder-

derduitsche vertaling van den Heer A. v. d. Willigen(*) en eindigde met kleiner Zangstukken. Zeer verdienstelijk was de uitvoering in het algemeen en onder verscheidene goede en aangename stemmen, muntte bijzonder de *tenor* uit. Alle waren het mansstemmen en, indien men bij dit zoo lofwaardig Gezelschap al geene vrouwenstemmen ter uitvoering van de *soprano* kon krijgen, ware het misschien te wenschen, dat men zich hiertoe bediende van jeugdige knapen, welke tevens tot geschikte kweekelingen zouden kunnen dienen. Groot was de tevredenheid bij de zeer talrijke schare, die dit Vocaal - Concert, alleen door eene welbespeelde *Piano - Forte* begeleid, bijwoonde, en in der daad dit Gezelschap verdient des meer bewondering, dewijl het bestaat uit ambachtslieden of dergelijke tot den achtingwaardigen burgerstand behoorende, welke de beoefening van dit hun nuttig en aangenaam talent van hunnen kostbaren tijd moeten uitsparen, en zulks op de vlijtigste wijze doen, met een geheel belangeloos oogmerk. De spreuk dezes Gezelschaps is dan ook

Het doel van ons vereenigd pogen
Is Zang door vriendschap te verhoogen.

Moge dit voorbeeld ruime navolging vinden, den lust ter zamenstelling der Muzijk, onder ons meer opwekken en dergelijke pogingen bijzonder ook invloed hebben op het openbaar Godsdienstig Gezang bij de Protestanten, zoowel als in het algemeen op het Nationaal Gezang, hetgeen dan toch ook wel hoofdzakelijk behoort beoefend te worden in de Nationale taal, die daar voor blijkbaar niet minder geschikt is dan andere, wat ook de Modezucht moge voorwenden! (†)

B.

(*) Stukken uit de Schepping van Haydn, volgens de vertaling van den Heer Mr. J. Kinker, worden mede bij dit Gezelschap uitgevoerd.

(†) Men zie onder andere de, weinige jaren geleden, bekroonde Verhandelingen bij het Kon. Nederl. Instituut, van Kiesewetter en Fetis, en leest men niet in een Fransch Geschrift: *Le Cosmopolite?* „*on ne manque ni de goût, ni d'intelligence en* „*France et cependant l'on n'y sait pas chanter — ce qu'il y a de* „*constamment vrai c'est que de toutes les nations de l'Europe,* „*la nation Françoise est celle, qui fait le plus de bruit et touche* „*le moins en chantant.*" Zie pag. 81.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30. 2¼	29½	z. z. o.	betrokken.
	30. 1¾	30½	z. t. o.	
	30. 2	30½	z. t. w.	

1833 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
3	30. 3¾ 30. 4 30. 5½	27 31 27	N. O. O. N. O. N. O.	betrokken.
4	30. 5 30. 5½ 30. 5	23 27½ 25½	O. t. N. O. N. O. O. t. N.	helder.
5	30. 4 30. 3½ 30. 3¼	24 28 21	O. O. O.	voormiddag helder, ints dampig, namiddag mistig 's avonds helder.
6	30. 3¾ 30. 4 30. 4½	20 30 31½	Z. t. O. Z. Z. Z. W.	's morgens helder, dampig, verder betrokken, mistig,
7	30. 5 30. 5¼ 30. 6	33 36½ 34½	W. Z. W. W. t. Z. N.	betrokken, dampig, stil.
8	30. 6¼ 30. 6¼ 30. 6¼	34½ 39½ 27	N. O. O. N. O. O. t. N.	voormiddag betrokken, namiddag bewolkt, 's avonds helder.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** B. BRUINS Boekverkooper te Delft, heeft in 1832 uitgegeven en aan zijne correspondenten verzonden:

I. PLIGTEN, volgens CICERO. Eene voorlezing, door J. M. H. Met eene Caricatuurplaat.

II. EEN WOORD aan den Advocaat LIPMAN, door den Kapitein der Veld-Artillerie FRANKAMP.

III. EEN WOORD aan het publiek, ten opzigte van het uitbreken der CHOLERA ASIATICA, te Delft; op den 24 Julij 1832, door Dr. G. N. WESTEROUEN VAN MEETEREN, Med. Stads en Gasthuis Doctor binnen Delft.

IV. HANDLEIDING tot de beschouwende en werkdadige Stuurmanskunst 2 Deelen gr. 8vo. met platen en tafelen. door J. C. PILAAR.

V. LEIDDRAAD bij het onderrigt in de ZEE-ARTILLERIE met platen en tafelen; door J. N. CALTEN.

VI. ANTIQUITATUM GRAECARUM, brevis descriptio, e virorum doctorum Scriptis, concinnata, opera J. M. HOOGVLIET 4 Part.

VII. TWAALFTAL LEERREDENEN. nagelaten, door JOHANNES MULDER; Predikant te Groningen.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 18den JANUARY.

No. 3.

BERIGTEN.

ENGELAND. Het rijke Herbarium van de Engelsche Oostindische Compagnie is aan het Linneaansche Genootschap (*Linnean Society*) ten geschenke gegeven geworden. Dit Herbarium bestaat uit 100,000 Exemplaren, tot ruim 9000 soorten behoorende, waarvan vele nog nieuwe en in Europa geheel onbekend zijn. Dezelve zijn in de laatste 30 jaren in Oost-Indiën door KÖNIG, ROXBURGH, RÄTTLER, KLEIN, HAMILTON, HEYNE, en vooral door Dr. WALLICH ingezameld geworden. Dit allerbelangrijkste geschenk, waardoor het Herbarium van het Linneaansch Genootschap het rijkste in de geheele wereld wordt, was nog vergezeld van eenen aanzienlijken voorraad van het fraaiste met het watermerk der O. I. C. voorziene papier, waarvan men de waarde op ruim 300 Pd. St. schat, en 't welk dient, om op elk blad een gedroogd planten-exemplaar te plakken. De planten zien er zoo goed uit, dat zij nog vele jaren ongeschonden zullen bewaard kunnen blijven.

Edinburgh. Sir J. Leslie, Professor der Natuurkundige Wetenschappen en Wijsbegeerte aan de Universiteit alhier, is den 3den November te Coates in Fifeshire overleden. Hij was geboortig van Largo, in hetzelfde Graafschap, en volbragt zijne studiën aan de Hoogeschool te St. Andrews. Naderhand kwam hij als Gouverneur in de familie van den Heer Wedgwood, met wiens Zonen hij door een groot gedeelte van Europa reisde en naderhand ook de Vereenigde Staten van Noord-Amerika bezocht. Hij werd tot Hoogleeraar in de Mathesis verkozen te Edinburgh in 1805, en in 1820 volgde hij wijlen den Heer Playfair op in het Hoogleeraarambt in de Natuurkundige Wetenschappen en Wijsbegeerte.

Berlijn. De bekende Hoogleeraar C. A. Rudolphi alhier, beroemd Ontleedkundige en Helmintholoog, is den 28sten November, ruim 61 jaren oud, overleden. Hij was den 14den Julij 1771 geboren.

Stuttgard *dem 28sten December*. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 69 jaren, de beroemde Boekhandelaar Cotta, die zich uit den burger- tot den adelstand wist te verheffen en stierf als Vrijheer Cotta van Cottendorf, Kamerheer van den Koning van Beijeren, Vice-president van de Wurtembergsche Stenden-Vergadering, en Ridder van onderscheiden ordes. Niet alleen in den Boekhandel volbragt hij zeer uitgebreide ondernemingen, maar dezelve strekten zich ook tot andere nuttige doeleinden uit, (bij voorb. de invoering van de Stoomvaartuigen op den Boven-Rijn en de Bodensee), ja hij bewees als Staatsman zoowel zijn Vaderland, als andere Staten, gewigtige diensten. De *Allgemeine Augsburger Zeitung*, door Cotta te zamen met den grooten Schiller gesticht, beweert van den overledenen: „Indien Duitschland slechts tien mannen telde, begaafd met den geest, het vermogen, de werkzaamheid en de Vaderlandsliefde van Cotta, die zich van uit den burgerstand tot de hoogste waardigheid en een onberekenbaren rijkdom verhief, dan zou het door den bloei van deszelfs nijverheid weldra Frankrijk, ja zelfs Engeland overtreffen."

ZE-

ZEVENDE BRIEF

VAN DEN HEER

Med. Doctor C. G. ONTIJD,

AAN DEN

Hooggel. Heer F. VAN DER BREGGEN, Cz.

Hoogleeraar in de Geneeskunde aan het Athenaeum te Amsterdam.

(Vervolg van bladz. 25.)

Uit het tot dus verre aangevoerde blijkt derhalve, dat, ofschoon er ten opzigte van de kracht en het werkingsvermogen jegens de, met dezelve in aanraking komende, personen vaak een zeer groot verschil bestaat, niet alleen bij de onderscheidene contagia, naarmate van derzelver hoogere of lagere vormen van contagieusiteit, maar ook bij een en hetzelfde contagium, naarmate van de hetzelve vergezellende omstandigheden, eenen meerderen of minderen graad van kwaadaardigheid, eene meerdere of mindere extensiteit en intensiteit, wel niet van het grondbeeld der ziekte, hetwelk even als de smetstof, deszelfs karakter altijd ongeschonden bewaart en onveranderlijk hetzelfde blijft, maar echter ten opzigte der aangetaste personen wordt waargenomen, alle contagia, hetzij vaste of vlugtige, hetzij *essentialia*, hetzij *accidentalia*, echter zonder onderscheid hierin overeenstemmen, dat er bij alle eene voortteling, eene nieuwe schepping of vorming van de eigendommelijke smetstof plaats grijpt en alle, alleen bij uitsluiting door besmetting hetzij middellijke of onmiddellijke, worden voortgeplant.

In deze karakteristieke eigenschap van het contagium, als voortbrengsel van een levend wezen, ligt voorts het ware onderscheid tusschen contagium en miasma.

Miasma's immers zijne zoodanige *potentiae nocentes*, welke zich buiten het dierlijk ligchaam, ten gevolge van een zeker lucht-verderf in de dampkringslucht ontwikkelen, en welke in staat zijn, om aan de, onder deszelfs invloed staande ligchamen eenen eigendommelijken ziektetoestand mede te deelen.

Dewijl nu dit lucht-verderf ontstaan kan, of primo uit een door cosmische, siderische, electrische en vulcanische invloeden te weeg gebragte verandering van de dampkrings-

lucht of 2°. door schadelijke uitwasemingen van den aardbodem, zooals bijv. bij moerassen, stilstaande wateren en bij onlangs droog gemaakte landen plaats heeft; of 3°. eindelijk deszelfs oorsprong verschuldigd is aan de zamenleving van proportioneel te veel personen in gesloten kamers, woningen, schepen, kelders, gevangenissen, hospitalen, onderaardsche holen enz. en dus zijn werkingsvermogen of epidemisch of endemisch of eindelijk in de laatste gevallen ook sporadisch zijn kan, zoo is deze sporadische werking echter altijd van korten duur, en houdt, bij het nemen van gepaste maatregels, of spoedig op te bestaan en sterft uit, of, indien men niet slaagt dit luchtverderf in de geboorte te stuiten, zoo verspreidt zich hetzelve zeer spoedig endemisch of epidemisch; ja neemt vaak een besmettelijk karakter aan, waarvan de typhus contagiosus, welke hier aan onder andere vaak zijn aanzijn verschuldigd is, een doorslaand bewijs oplevert. Er kunnen dus in enkele bijzondere gevallen, morbi miasmatici sporadisch voorkomen, ofschoon dit zeer zelden het geval is, zijnde de miasmatische ziekten in het algemeen of epidemisch of endemisch; voorts zijn in den eigenlijken zin des woords zuiver miasmatische ziekten nimmer aanstekend, zij werken wel als *potentiae nocentes* op het dierlijk ligchaam, en brengen in hetzelve eenen eigendommelijken ziekte-toestand te weeg, doch nimmer besmetten zij de, door dezelve aangetaste voorwerpen, dewijl zij de eigenschap, missen om even als een contagium door eene soortelijk ziekte-proces in het levend ligchaam zelf, *per generationem specificam*, de ziekte weder aan andere, daartoe gedisponeerde, personen te kunnen mededeelen; maar de ziektestof sterft uit, tegelijk met de door dezelve veroorzaakte krankheid.

Het spreekt dus van zelf, dat een *miasma* nimmer in een *contagium* of wederkeerig een *contagium* in een *miasma* kan veranderd, worden, dewijl het eerste een voortbrengsel der zoogenaamde inorganische of doode natuur is, en er tot de voortbrenging van de laatste een dynamisch ziekteproces vereischt wordt; ofschoon blijkens de *Cholera Asiatica* door eenen zamenloop van omstandigheden eene miasmatische ziekte op de zieke bevolking op eene zoodanige wijze kan werken, dat bij hetzelve door een eigendommelijk ziekte-proces een contagium of aanstekende ziekte wordt ontwikkeld. Ik heb uit dien hoofde de Cholera met den naam van morbus *miasmatico-contagiosus* bestempeld, eene benaming, welke mij allezins klaar en duidelijk voorkomt, om zoo wel den oorsprong, als de werkingswijze of manier van verspreiding aan te duiden: bij nadere overweging, echter hoe vaak men met de synonime woorden aansteking en infectie geheel verschillende begrippen verbonden, en de benamingen *miama* en *contagium* in eenen zeer onbepaald

paalden zin gebezigd heeft en dat voorts velen in andere opzigten verdienstelijke schrijvers zich hieromtrent aan grove afwijkingen hebben schuldig gemaakt, ja zelfs, dat de verre boven onzen lof verhevene Hufeland, mijns inziens, ten dezen opzigte, van alle verwarring van begrippen niet geheel is vrij te pleiten, wanneer die groote man met het buiten kijf hoogst loffelijk doel, om de beide strijdende partijen met elkander te verzoenen, eene tweeledige verspreiding der *Cholera Asiatica* aanneemt; namelijk ten deele door persoonlijke besmetting, ten deele door eenen epidemischen miasmatischen invloed en de onoverkomelijke beide tegen de gezonde rede en ervaring lijnregt strijdende hinderpalen ten opzigte dezer laatste hypothese, door de aanneming eener atmospherische progressive zelf-aansteking of door die van levend wandelende luchtatomen, beide even zeer uit de lucht gegrepene hypothesen, welke, door den toetssteen der gezonde rede en ervaring onderzocht, de proef niet kunnen doorstaan, vruchteloos heeft trachten weg te redeneren (*), is mij voorgekomen, deze benaming, als welligt vatbaar voor misvatting, nog naauwkeuriger te moeten uiteenzetten, te meer, daar de Hoogleeraar Bartels zeer juist heeft aangemerkt, dat men onder deze benaming eene ziekte zoude kunnen verstaan, welke dan eens aan eenen miasmatischen, dan eens aan eenen contagieusen oorsprong deszelfs aanwezen verschuldigd is, (†) en dat daarenboven bij het contagieuse der ziekte, slechts derzelver werkingwijze en manier van verspreiden en geenszins deszelfs oorsprong behoort in aanmerking te komen. Dewijl nu deze explicatie niet alleen mijne bedoeling niet is, maar er zelfs, mijns inziens, in de natuur zoodanige smetstof niet bestaat en de onder die rubriek door sommige gebragte *febris scarlatina*, mijnes oordeels, even zeer als de *Cholera Asiatica*, uitsluitend deszelfs oorsprong aan een contagium sui generis en nimmer aan een epidemisch miasma verschuldigd is; zullen wij ons nu in het vervolg, om alle spraakverwarring voor te komen, ten dezen alleen aan de rede en ervaring houden.

Deze nu leeren ons, dat een *miasma* met een *contagium* zich op tweeërlei wijzen verbinden kan, of namelijk er wordt bij de *morbi miasmatici*, ten gevolge van de, door de epidemische gesteldheid vermeerderde werking van het miasma op het dierlijk ligchaam, in bijzonder daartoe geschikte personen, een contagium ontwikkeld, hetwelk dus het vermogen bezit, dezelfde ziekte ook zonder de inwerking van het

(*) *Journal der Praktische Heilkunde*, November 1831. p. 112 bis p. 121.

(†) *Cholera-Archiv 1ster Band Erstes Heft* s. 27 bis 83.

het algemeen grasserend *miasma* aan andere personen te kunnen mededeelen, gelijk dit bijv. bij de hoogere vormen van de influensa en persloop het geval is; deze ziekten zijn en blijven echter altijd onder den algemeenen miasmatischen invloed. en zijn in het algemeen niet besmettelijk; maar kunnen het in zekere vormen, bij toevallige omstandigheden, worden, zoodat bij deze het *miasmatische* altoos de hoofdrol en het *contagium* daarbij eene zeer ondergeschikte rol speelt; dit nu zijn de eigenlijke *morbi miasmatici contagiosi* en worden daarom onder de rubriek van *morbi miasmatici contagiosi secundi ordinis* begrepen.

Wanneer daarentegen, even als bij de *Cholera Asiatica*, de miasmatische invloeden, door derzelver krachtdadige inwerking op het levendig ligchaam, in hetzelve een eigendommelijk product hebben doen geboren worden, waardoor, de daardoor ontstane ziekte in het vervolg, zonder het aanwezen van de bij derzelver geboorte bestaan hebbende omstandigheden, zich als het ware door eene nieuwe schepping van het eene individu op het andere, hetzij dan middellijk of onmiddellijk voortplant; — in welk geval het contagium de hoofdrol speelt, en het miasmatische eene zeer ondergeschikte, zoo noemen wij dan zoodanige ziekten, om alle verwarring van denkbeelden voor te komen, ter onderscheiding van de *dysenteria* en *influensa*, *en morbi miasmatico contagiosi primi ordinis*, waaronder wij verstaan zoodanige ziekten, welke in derzelverspreidings vermogen, wel geheel de algemeene wetten van alle contagieuse ziekten volgen, doch echter tevens door derzelver bijzonderen loop en wijze van werking op het menschelijk ligchaam, de ondubbelzinnigste bewijzen aan den dag leggen, van derzelver oorspronkelijke miasmatischen invloed en aard nog niet geheel ontaard te zijn

Door deze voorgestelde rangschikking vertrouwen wij, dat in het vervolg alle verwarring van denkbeelden kan worden voorgekomen.

Wat nu betreft de betrekking, in welke de contagieuse ziekten tot sporadische, epidemische en endemische ziekten staan, daar het contagium bij den besmetten persoon niet uitsterft, maar bij gunstige gelegenheid zich weder aan anderen mededeelt, en dus van den eenen op den anderen overgaat, zoo zou men veiligt in den eersten opslag wanen, dat alle contagieuse ziekten ook tevens algemeene of epidemische ziekten moesten zijn; dit echter wederspreekt de ervaring, welke ons leert, dat niet zeldzaam eene contagieuse ziekte zich slechts tot weinige personen bepaalt, en op kleine plaatsen zelfs vaak met den besmetten persoon geheel ophoudt; terwijl daarentegen op andere tijden dezelfde contagieuse ziekte, bij eene *conditio favens atmospherica*, vooral indien er tevens hare ontwikkeling begunstigende epidemische of endemische omstandigheden bestaan

staan, en het contagium zich met hetzelve vereenigt, zich, na verloop van eenige dagen, algemeen verspreidt, een epidemisch karakter aanneemt en doorgaans zoo in ex- als intensiteit toeneemt. Hierop heeft hoogst waarschijnlijk de beroemde Kurt Sprengel het oog, wanneer hij zegt: „Es „ giebt verschiedene ansteckende Krankheiten, die wenn „ sie längere Zeit an einem Orte geherrscht haben, Epi„ demien werden, weil vielleicht die Atmosphäre mit Krank„ heitstoffen überladen ist, und keine unmittelbare Mit„ theilung mehr erfordert wird. Mit der Pest scheint es „ den Fall zu seyn. Von einem Lande in das andre ver„ breitet sie zich durch Ansteckung; aber herrscht sie „ einmal in einem Lande, so bedarf sie denn nich mehr „ der unmittelbaren Mittheilung, sondern sie wird epide„ misch. Auf diese Art könnte man den berühmten Streit „ entscheiden, der über die Pest vor einige jahren geführt „ wurde." (*)

Met allen verschuldigden eerbied voor dezen verdienstelijken schrijver, is dit zijn gezegde, mijns inziens, strikt genomen, niet op de ondervinding gegrond; dewijl, zoo als de Hoogleeraar Bartels zeer juist heeft opgemerkt, er ook in de laatste gevallen toch altoos de overdraging van het contagium, het zij dan middellijk of onmiddellijk plaats grijpt, hetgeen hier eigenlijk de cardo rei uitmaakt, en het alleen toevallige omstandigheden zijn, welke soms eene groote aaneenschakeling van gevallen, soms een zeer snel en kort afbreken van de schakel veroorzaken, waarom ook de nosologisten het totaal van alle oorzaken, welke tot de vorming van epidemien bijdragen, eene epidemische of stationaire ziekte-constitutie genaamd hebben, doch nimmer in hunne schriften, van eenen contagieusen ziekte-staat, in den eigenlijken zin des woords, gewag gemaakt hebben.

Men moet dus de voortplanting en verspreiding van eene contagieuse-ziekte zorgvuldig van de verspreiding eener epidemische ziekte onderscheiden, ofschoon men daarbij geenszins behoort uit het oog te verliezen, dat zij, wel is waar, twee verschillende, doch geenszins tegen elkander overstaande begrippen opleveren; want, dat blijkens de ondervinding de contagia zich zeer dikwerf met de epidemische of *constitutio morbi stationaria* verbinden, van uit deze complicatie een *morbus contagioso epidemicus* ontstaat, en dat even eens zelfs bij eene, de ontwikkeling van het contagium min begunstigende luchtsgesteldheid, door plaatselijke aanwezige oorzaken, de ontwikkeling en verspreiding van het contagium zeer bevorderd kan worden; en hieruit laat het zich, mijns inziens, zeer natuurlijk verklaren, waarom bij eenen in het algemeen vrij gunstigen staat van eene contagieuse-

ziek-

(*) *Handbuch der Pathologie, Erstes Th.* p. 106, 181.

ziekte, dezelve echter op sommige plaatsen, bij ongunstige locale omstandigheden, met vrij veel hevigheid woeden kan, dewijl daar door eene ophooping der smetstof, eene meerdere ex- en intensiteit der ziekte te weeg gebragt wordt; een gevoelen hetgeen ik met opzigte tot den grooten invloed van de *constitutio morbi stationaria* op de contagieuse ziekten reeds 35 jaren geleden, in het jaar 1797, in mijne *inaugurale dissertatie: de morte et varia moriendi ratione*, zoo ik mij vleije, met deugdzame bewijzen gestaafd heb.

Eene contagieuse ziekte is dus in den aanvang altoos eene sporadische ziekte, gaat langzaam voort, en tast in het algemeen in de eerste dagen slechts weinige personen aan; vindt nu het contagium geene ondersteuning of voedsel ter zijner verdere ontwikkeling, noch door eene *conditio favens atmospherica* noch door de heerschende *constitutio morbi stationaria*, noch door bestaande plaatselijke omstandigheden, dan bepaalt hetzelve zich tot enkele gevallen en sterft spoedig uit, of blijft, zoo als b. v. in zeer groote steden als Londen, Parijs enz. het geval is, soms langen tijd sporadisch voortgaan, tot dat eindelijk, hetzij door eene ontstane *conditio favens atmospherica*, hetzij door de heerschende *constitutio morbi stationaria*, hetzij, zoo als meestal plaats heeft, door beiden, de onder de asch smeulende vonk krachtdadig uit hare sluimering wordt opgewekt en in eene ligte laaije vlam uitbarst.

Ofschoon de *conditio favens atmospherica* en de *constitutio morbi stationaria* vaak vereenigd worden aangetroffen, en als eene vereenigde kracht op het dierlijk ligchaam werken, zoo maken dezelve echter twee onderscheidene begrippen uit, waarvan de eerste zonder de laatste aanwezig zijn kan. Zoo kan er bijv. nimmer eene contagieuse ziekte algemeen worden, zonder eene *conditio favens atmospherica*; waarin dezelve echter gelegen is, weten wij niet, dewijl zich deze *conditio favens atmospherica* door thermometer, barometer noch hygrometer laat aanwijzen, maar tot de *qualitates occultae atmosphericae* behoort en niet zelden plaats grijpt bij eene oogenschijnlijk zeer gezonde luchtsgesteldheid, en bij het daarzijn van slecht zeer weinige meestal chronische ziekten, zonder het duidelijk karakteriserend aanwezen eener *constitutio morbi stationaria*; de laatste daarentegen de *constitutio morbi stationaria* sluit altoos de eerste *conditio favens atmospherica* in, dewijl dezelve eene *conditio sine qua non* van het algemeen heerschend ziekte-karakter uitmaakt; uit de verbinding nu van deze vereenigde kracht met het contagium ontstaan verschillende modificatien van hetzelve met onveranderlijke bewaring echter van hetzelve grondbeeld.

Van hier dat op den eenen tijd mazelen, scarlatina en kinderpokken van elders ingevoerd, zich niet zelden tot enkele gevallen bepalen en dan weder geheel ophouden, of

of ten minste slechts sporadisch bestaan en dat voormaals de inenting der kinderpokken, zelfs in den bebouwden kring der steden, hoogst zeldzaam eene zoogenaamde kinderpok - epidemie heeft doen geboren worden, terwijl op andere tijden het aanwezen van één enkel individu, bij het verwaarloozen van de noodige maatregelen ter verhoeding der verdere verspreiding, genoegzaam is, om de ziekte algemeen te doen worden.

Het blijkt dus, dat het contagium, als eene specifieke *potentia nocens* in de daartoe de vereischte voorbeschikking hebbende personen eene eigendommelijke ziekte voortbrengt, doch dat hetzelve zich nimmer algemeen kan uitbreiden, zonder de gunstige medewerking eener *conditio favens atmospherica* of van epidemische of endemische invloeden; hier dan komt de invloed van *atmospherische*, *cosmo-tellurische*, *volkanische*, *electrische* en vooral van *siderische* krachten te regt in aanmerking (*), niet *qua causa efficiens*, want een *contagium* vermogen zij evenmin daar te stellen, als zij in staat zijn deszelfs onveranderlijk grondbeeld te veranderen, maar als zoo vele, deszelfs ontwikkeling en verdere verspreiding bevorderende omstandigheden, als eene *conditio sine qua*, er wel eene individuele, maar geenszins eene algemeene voorbeschikking voor het *contagium* kan plaats grijpen, en dus hetzelve zich nimmer algemeen verspreiden kan, maar bij gebrek van voedsel allengs weder moet uitsterven. Deze invloeden zijn dus in staat, het *contagium* zeer verschillend te wijzigen, en hierdoor op derzelver meer of mindere algemeene verspreiding, meer of mindere kwaadaardigheid der ziekte, en de hiermede doorgaans in verband staande meer of minderen graad van besmettelijkheid eenen aanmerkelijken invloed uit te oefenen. Uit dit alles nu vertrouwen wij, voor den onpartijdigen lezer, klaarblijkelijk te hebben aangetoond, dat, indien inderdaad welligt sommige contagionisten dezen invloed der heerschende ziekte-gesteldheid op de contagieuse ziekten niet naar derzelver waarde in aanmerking genomen hebben, zulks echter geenszins algemeen aan hen kan ten laste gelegd worden; dewijl vele hunner onder anderen, Dr. Ernst Horn in zijne uitmuntende verhandeling over de besmettelijkheid der *Aziatische Cholera* (†) aan het *imperium aëris* ten dezen opzigte de vereischte hulde bewezen heeft; daar en tegen de anti-contagionisten door hunne valsche, tegen de ervaring strijdende hypothese, volgens welke de *Aziatische Cholera* zich uit de allengs veranderde *constitutio stationaria* trapsgewijze zou-

(*) Het voortreffelijk werk van F. N. Hildebrand *Animadversiones in constitutionem morborum stationariam, ejusque cum sidereum laboribus necessitudinem, Kindeboney* 1821 verdient hieromtrent de bijzondere aandacht der Geneeskundigen.

(†) *Cholera Archif*, 2 B. 1 H.

zou de ontwikkelen, het wezen der ziekte geheel miskend, en daardoor eene verwarring derzelve met de Cholera sporadica en niet zelden eene onzekerheid ten aanzien der al of niet ware Cholera-lijders hebben veroorzaakt.

(*Het Vervolg hierna*).

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

GESCHIEDENIS. Over de belangrijkheid eens Zestigjarigen Ouderdoms in den jare 1832, of Schets der hoogst merkwaardige verschijnselen, welke dien leeftijd bij uitstek kenmerken, door W. VAN DEN HULL. Tweede vermeerderde Druk, te Amsterdam bij A. Vink, 1832. IV en 200 bl. in gr. 8vo.

Toen wij den eersten druk van het voor ons liggend boek in de Nieuwspapieren zagen aangekondigd, zonder bijvoeging van den naam des Schrijvers, en later hetzelve in handen kregen, erkennen wij gaarne, dat ons uit den titel de bedoeling des Stellers niet klaar bleek. Uit de voorrede en uit den inhoud leerden wij wel zijn oogmerk nader kennen; maar er bleef ons iets raadselachtigs daarin over, wat het beteekene, gebeurtenissen beleefd te hebben, van welke men geene of naauwelijks eenige bewustheid mededraagt en waarover men ten minste geen oordeel kan vellen. Iemand toch, die *zestig jaren* bereikt heeft, heeft daarom geene *ondervinding van zestig jaren*; tien of nog meer jaren kunnen daarvan billijk worden afgetrokken, al brengt het geheugen enkele sterke indruk makende voorvallen, in den jeugdigen leeftijd gebeurd, hem nog voor den geest. Wie dus, naar ons inzien, regt tot de belangrijkheid der verschijnselen van de laatste zestig jaren *uit eigen waarneming* kan doordringen, moet een zeventig- of tachtigjarig Grijsaard zijn, die het geluk had, zijne zielsvermogens ongekrenkt te behouden. Wij weten wel, dat er genoeg bronnen voorhanden zijn, waaruit men putten kan, om dit tijdvak uit vele standpunten goed te bezien, zonder daarvan het geheel of het eerste gedeelte bijgewoond te hebben, maar, daar hier op het *beleven*, derzelve, als iets *merkwaardigs* gedrukt wordt, mogt men vooral eigene waarneming verwachten. Trouwens daar wij vernemen, dat de Schr., die zich sedert bekend maakte, nog wel den zestigjarigen ouderdom niet be-

bereikt, maar toch twee derden van het tijdvak beleefd heeft, in dien zin, waarin wij het nemen, zullen wij den titel daarlaten, en tot den inhoud overgaan, schoon die eerste aan den laatsten veeligt beter zou beantwoorden, als wij lazen: *over de belangrijkheid van de laatst verloopen zestig jaren*, enz.

In zes afdeelingen splitst de Schr. dit werk, welke wij evenwel meer als rustpunten aanmerken, dan wel omdat in iedere afdeeling eenig bijzonder gedeelte wordt behandeld. Ofschoon zoodanige bewerking meer éénheid en volledigheid aan het overzigt konde verleend hebben, zou het geschrift veeligt in onderhoudendheid daarbij hebben verloren: — want, juist het oppervlakkige, dat het velerwege kenmerkt, de sprongen, die onverwachts van het eene onderwerp op het andere geschieden, maken soortgelijk eene beschouwing bij het gros des lezenden publieks meer gangbaar, dan dieper inzigt en geleidelijker orde. Hieraan schrijven wij echter den opgang niet alleen toe, dien het boek nameloos maakte; het bezit andere verdiensten, waaronder wij, in een' hier krachtig gespierden, daar naïven of sarkastischen stijl medegedeelde waarheden en bespiegelingen, overal echt vaderlandsche gezindheden en den Godsdienstigen tint, die over alles heen ligt, alles poogt te verhelderen en te verhoogen, gaarne tellen.

Wij behoeven onze Lezers niet te herinneren, dat echter deze goede eigenschappen aan een werk nog geene wetenschappelijke waarde verleenen, en daarop zal het voor ons liggende minder aanspraak maken, gelijk even min op volledigheid of gelijkmatigheid in de behandeling der onderwerpen. Wij missen bij voorb. geheel Regtsgeleerdheid, Dichtkunst en Schilderkunst; de Paedagogiek en het Onderwijs, waarin wij meenen, dat de Schr. door veeljarige ondervinding, volkomen t'huis is, worden kort en schier in 't voorbijgaan behandeld, en daarentegen de Sterrekunde, Aardrijks- en Geneeskunde zeer uitvoerig; eene korte vermelding van de systemata van Brown, Le Broussais en Hahnemann ware ons daarom beter voorgekomen, dan zulk eene breedvoerige uitweiding over hunne stelsels. Maar zulk eene gelijkmatigheid lag, gelooven wij, niet in het plan des Schr., waaraan wij het dan ook toeschrijven, dat wij hier wel eens zaken vermeld vinden, die men minder verwacht, en andere wel eens missen, die men er zoeken zoude. Inderdaad dit geschrift schijnt meer bij invallen uit de pen gevloeid te zijn, dan wel planmatig ontworpen; maar het meer of minder bont voorkomen, dat het daardoor verkrijgt, boeit veeligt de aandacht der lezers, gelijk die door elkander vallen. Wij voor

ons

ons, zouden meerder orde en minder oppervlakkigheid wenschen, maar *de gustibus non est disputandum*.

De zesde of laatste afdeeling is bijna uitsluitend aan uitzigten in de toekomst gewijd; de tijd zal leeren, in hoeverre (behalve het Godsdienstig standpunt, waartoe zich de Schr. verheft, dat, hoe de omstandigheden loopen, niet op een' zandgrond rust) die zullen verwezenlijkt worden; wij vereenigen ons gaarne met de vaderlandlievende wenschen van den Schr. en stemmen met zijne verontwaardiging in, over de onverdiende minachting en smaad, waarmede de Nederlanders door de vreemden worden beoordeeld en behandeld.

Wij zijn het daarom niet in alles met hem eens; trouwens bij de menigvuldige zaken hier behandeld, is dit onmogelijk: bij voorb. waarom stelt hij de kleeding van over eene halve eeuw in zulk een bespottelijk licht? Zou men de tegenwoordige, die mannen in corsetten kleedt, en van de vrouwen spinnekoppen maakt, niet even sarkastisch kunnen gispen? — Over het geheel mislukken de aardigheden of kwinkslagen, welke hier en daar hoogen ernst afwisselen, wel eens door overdrevenheid of gezochtheid; wij herinneren alleen het speelreisje der Studenten in de Zomervacantie naar Otaiti; — Dan genoeg, de jeugdige weetgierige zal in dit boek vele bijzonderheden uit het tijdvak, dat de Schr. koos, bijeenvinden, die hem met hetzelve zullen bevredigen, en de ouderen van dagen die hetzelve mede grootendeels met opmerkzaamheid beleefden, zullen gelegenheid vinden, tot menige herinnering, die toch velen zoo aangenaam is, als het herzien van een oude kennis.

M.

KUNSTEN.

PARIJS. In een huis, hetwelk voorheen door Mad. de Sévigné bewoond is geweest, digt bij Parijs in St. Maur les Fosses heeft eene Verzameling van Schilderijen van beroemde Meesters, uit alle scholen, tot hiertoe een soort van incognito bewaard. Nu eerst door eene beschrijving van Alex. le Noir begint dezelve de aandacht van het publiek op te wekken.

Die Verzameling bestaat uit 88 stuks, waaronder volgens het gevoelen van le Noir twee groote stukken van Rubbens, die zeer rijk aan beelden zijn, voor meesterstukken kunnen gelden. Het eerste van die stukken stelt de wraak van

To-

Tomyris aan Cyrus genomen, voor, in een zoo als het genoemd wordt, zeer dichterlijk koloriet, om daardoor het woeste der daad eenigzins te bemantelen. Het tweede stuk verbeeldt de bekende edelmoedige daad van Scipio en spreidt ongemeen veel kracht en levendigheid van kleur ten toon, en is eene zeer schoone compositie. Beide stukken zijn herkomstig uit de oude Galerij van Orleans voor welke zij eens door den Regent tegen hoogen prijs zijn gekocht geworden. Een *van Dijck*, den Triomf der Roomsche kerk voorstellende, is het onderwerp van eenen strijd onder de liefhebbers geworden, daar sommigen dit stuk ook aan Rubbens toeschrijven. Een *Ecce Homo* van Rubbens herinnert Laöcoon, naar wien het veel gelijkt, 't welk juist geene aanbeveling is ten opzigte van de waarheid van karakter. Er zijn voorts eenige stukken van beide de Caracci en Luca Giordano, doch om de kortheid kan, daarvan geen breedvoerig berigt gegeven worden.

Onder de Landschappen zijn er drie van Ruisdaal op paneel, die wat compositie en koloriet betreft, tot zijne allerbeste gerekend moeten worden; twee van van de Velde, een *Moucheron*, Bloemstukken van den onovertroffenen van Huysum en van Daniel Segbers. Een mooi perspectivisch gezigt van de St. Gudule kerk te Brussel door Neefs.

Onder de Schilderijen van de Fransche school blinken vooral twee van Nicolaas Poussin uit, allegorische tooneelen uit de kinderwereld. Twee van Sebastiaan Bourdon, twee van Eustache Lesueur een Alchymist van François de Troy geheel in de manier der Vlaamsche school. Twee van Joseph Vernet, eene *Claude Lorrain* met Beelden. Verder een heil. fam. van Andrea del Sarto. Een *Eccò Homo* van Andrea Salario, een discipel van Leonardo da Vinci, eene Caritas van Dominichino, volgens Lenoir alles klassieke werken. Het huwelijk der H. Catharina gewoonlijk aan Titiaan toegeschreven, doch naar Lenoirs gevoelen van Paul Veronese. Het oordeel van Paris door Francesco Albano. Een schoon historisch Landschap van Dominichino, het portrait eenen Princes van Monaco door Alessandro Allori. Een Bacchanaal van J. Jordaens, de familie van Karel I. Koning van Engeland door Netschet, het portrait van Pieter de Hooghe en zijne familie door hem zelven geschilderd en een vruchtstuk van de Heem. Uit deze korte opgave ziet men dus, dat men daar eenen niet onaanzienlijken schat ontdekt heeft.

Am-

Amsterdam. 'Door het Hoofdbestuur der Maatschappij *Felix Meritis* is in eene Algemeene Vergadering der Leden in December gehouden, de slotsom der beoordeelingen, omtrent de ingekomene stukken bij het Departement *Teekenkunde*, voorgedragen, waaruit bleek:

1°. Dat van 22 Academiebeelden in den afgeloopen winter door *zeven* mededingers geteekend, dat met het merk Lr. C. geteekend, eenen enkelen zilveren Eerepenning en Getuigschrift is waardig gekeurd, waarvan, bij het openen des biljets, de Heer L. J. Hansen, Lid van het Departement, als maker bekend werd.

2°. Dat van 10 ongekleurde Teekeningen voorstellende, een stil water bij maneschijn, aan die met de Spreuk: *Kunst in mijn doel* is toegekend een dubbelde zilveren Eerepenning en Getuigschrift, waarvan de vervaardiger bleek te zijn, de Heer P. J. Schotel te Medemblik: en

3°. Dat van 4 ingekomene Schilderijen in olieverw, voorstellende: Een kleine Landelijk tafereel uit de Krijgsverrigtingen van het jaar 1831, een gouden Eerepenning en Getuigschrift werd toegewezen, aan het stuk geteekend, met de Spreuk:

Ik zag den Belg verneêrd, ik zag der Belgen schand,
En 'k zag den roem gestaafd van 't Oude-Nederland.

waarvan als maker is bekend geworden, de Heer W. Verschuur, Lid van het Departem., en als accessit een dubbelde Zilveren Eerepenning benevens Getuigschrift aan de Schilderij, met de Spreuk: *Door tijd en vlijt*, waarvan zich als vervaardiger bekend maakte de Heer W. Bodeman te Amsterdam.

4°. Dat de beide overige Schilderijen in olieverw, die medegedongen hadden, der Tentoonstelling werden waardig gekeurd, gelijk zulks ook het geval was met de ongekleurde Teekeningen, gemerkt No. 1 *Hoop*, No. 2 *Goedig ziet gij enz.*, No. 3 *Trouw* en No. 4 *Het sterven zelfs* enz.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Een zonderling geval van *Hermaphroditismus* wordt door Professor Ricco in een Siciliaansch Journaal bekend gemaakt. Een persoon, die als vrouw gehuwd geweest, en in den ouderdom van 80 jaren gestorven was, had zulke van der natuur afwijkende teeldeelen, dat men niet onderscheiden konde, of het mannelijke dan of het vrouwelijke geslacht bij haar het voornaamste was. Prof. Ricco had met Prof. Sor-

Sorrentino een ontleedkundig onderzoek op het Cadaver ondernomen en toen bleek het, dat de uiterlijke geslachtsdeelen vrouwelijk, de innerlijke daarentegen mannelijk geweest zijn. Men heeft het praeparaat bewaard en er zal eene beschrijving met afbeelding daarvan uitgegeven worden.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

In de maand November ll. overleed te Rochdale de Heer W. Brannan uit Ierland geboortig, in den ouderdom van 103 jaren, met het volle genot van zijne verstandelijke vermogens, tot het laatste zijner dagen. Toen hij 100 jaren oud was, wandelde hij nog van Rochdale naar Nottingham, een afstand van 80 Eng. mijlen in twee dagen; en nog geen 6 maanden voor zijn' dood wandelde hij nog van Rochdale naar Manchester (21 Eng. mijlen) op eenen dag. Hij heeft zijne nakomelingen tot in het vierde geslacht volwassen gezien.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 6½ 30. 6 30. 5¾	30 36 33	O. Z. O. O. t. Z. O.	meest betrokken.
10	30. 4 30. 3 30. 2	26½ 27 21	O. Z. O. Z. O. Z. O. t. O.	helder, namiddag iets dampig.
11	30. 0½ 29. 9¾ 29. 9½	17½ 27 25	O. O. Z. O. O. t. Z.	helder.
12	29. 9¾ 29. 9½ 30. 0	23½ 33 27½	Z. O. Z. O. O. t. Z.	helder, een weinig dampig.
13	30. 0 30. 0 30. 1¾	30 34½ 30	Z. O. O. O. N. O.	betrokken, 's morgens en 's avonds een weinig regen.
14	30. 2 30. 3 30. 3	30½ 36½ 28½	O. Z. O. O. N. O. O.	helder, een weinig dampig.

1833 Jan.	BARO-METER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	30. 2¼ 30. 1¼ 30. 2	35 38 35	O. O. t. Z. O.	voormiddag betrokken, namiddag helder, doch dampig, 's avonds betrokken.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

⁂ Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn onder andere in 1832 uitgegeven en alom verzonden:

I. SPINDLER *de Invalide*, Historische Romantische Tafereelen uit den lateren tijd, 3 Dn. compleet, met het Portrait, in gr. 8vo.. . *f* 8. 40.
Zie het *Letterl. Maandschrift* van 1833 No. I over dezen belangrijken Roman.

II. HERMINGARD VAN DE EIKENTERPEN, *Een oud Vaderlandsch Verhaal* met gegr. titel en vignet in één Dl. compleet, gr. 8vo. . - 3. 60.
Zie wegens dezen Oorspronkelijken Roman de *Letteroefeningen*, 1833, No. I. en den *Vriend des Vaderlands*, 1832. No 12.

III. PICHLER *Henriette van Engeland* een Geschiedkundige Roman, met gegr. titel en vignet gr. in één Dl. compleet. gr. 8vo.. . - 2. 60.

IV. GOSSELMAN *Reis naar Columbia* in 1825.
~~[illegible]~~
en Plaat compleet gr. 8vo. . . . . - 5. 60
Zie wegens No. III en IV mede het *Letterlievend Maandschrift*. No. I.

V. CAILLIÉ, *Dagverhaal*, *eene Reis naar Tembuktoe* gedaan, in 1824 — 1828 2 Dn. compleet met Portrait, Plaat en uitslaande Kaart, in gr. 8vo. . . . . - 10 —
Zie wegens deze Reize, den *Recensent ook der Recensenten*, van 1832 No. XII.

⁂ In den loop dezer week zal bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, *ten voordeele van de Gekwetsten op de Citadel en de Vloot* worden uitgegeven:

V. LOOSJES, NEDERLANDS VIJFHOEK; *Uitboezeming bij de Overweldiging van Antwerpens Kasteel.* in gr. 8vo. à 20 cents.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 25sten JANUARY.

N°. 4.

BERIGTEN.

Duitschland. De Prins Maximiliaan van Neuwied heeft eene tweede reize naar Amerika ondernomen, begeleid door eenen zeer bekwamen Schilder, Bodmer, eenen Zwitser, en zijnen lijfjager Dreidappel, die hem op de Braziliaansche reize ook vergezeld heeft. (*) De reize gaat vooreerst naar die Staten van Noord-Amerika, welke, ten opzigte van de Natuurlijke Historie nog het minst onderzocht zijn, dan naar Santafé, St. Anna en California, en misschien naar Mexico. Er zijn reeds Brieven van den Prins van 14 Augustus en 8 September 1832 uit Bethlehem in Pensylvanie ontvangen, — waaruit blijkt, dat hij nog met denzelfden ijver en lust bezield is. Hij heeft reeds aanzienlijke Verzamelingen van dieren, zoogdieren, vogels en amphibiën bijeengebragt, en gedeeltelijk al naar Europa gezonden. Hij schrijft onder andere het volgende: „ Wanneer ik in

(*) Zie een voorloopig berigt daarvan *Algem. Konst- en Letterb.* 1832 D. II. bl. 259.

in leven blijve, zal ik eene belangrijke Verzameling van Amphibiën naar Europa bezorgen. Gisteren kreeg ik de eijeren van eene soort van Schildpad, die zij *Snapping Turtle* noemen. Ik opende een dier eijeren, waarvan de schel tamelijk dik en lederachtig was, en vond, dat de jongen nabij op het uitkruipen stonden. Maar, denk eens, hoe wij ons verwonderden, toen dit kleine dier, wiens navel nog niet gesloten was, terstond zijn natuurlijk instinct volgde en verwoed trachtte te bijten, zoodra men hetzelve slechts aanraakte. De jongen van eene andere soort, welke ik ook uit de eijeren verloste, bleven daarentegen stil liggen, even als de oude." Behalve de Planten-verzamelingen had de Prins reeds veel soorten van dieren bijeenvergaderd en reeds bijna 100 Vogels opgezet. Sommige diersoorten kwamen hem nog nieuw en onbeschreven voor.

PARIJS *den* 11*den Januarij*. Op gisteren overleed in deze hoofdstad de beroemde Wiskundige LEGENDRE, Lid van de Academie der Wetenschappen, die wars van alle praal, begeerd heeft, dat hij te Auteuil, zonder eenige staatsie, zou begraven worden.

AMSTERDAM *den* 16*den Januarij*. Met Koninklijke goedkeuring zijn tot Leden van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut benoemd: de Heeren C. ALEWIJN, Commissaris voor de publieke werken alhier, en C. G. ONTIJD, Med. Doct. in 's Gravenhage. Tot Correspondenten heeft gemelde Klasse nog benoemd: de Hn. J. VAN DER HOEVEN en C. PRUYS VAN DER HOEVEN, Hoogleeraren te Leiden, J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK en P. I. J. DE FREMERY, Hoogleeraren te Utrecht.

OVER

OORSPRONKELIJKE SCHRIFTEN EN VERTALINGEN.

Er zijn er, die sterk partij trekken voor het schrijven van Oorspronkelijke Werken; anderen geven de

voor-

voorkeur aan Vertalingen. Wat mag beider uiteenloopend gevoelen regtvaardigen? Welke zijn de redenen door beide partijen aangevoerd? Kunnen deze gevoelens vereenigd? Wie heeft de waarheid aan zijne zijde? Wanneer heeft de eerste gelijk, wanneer de tweede? Deze en dergelijke vragen komen den genen, die schrijven of vertalen wil, dikwijls voor den geest. Laat ons de zaak wat nader beschouwen. Hij, die zijne gedachten aan het publiek wil mededeelen, stelt zich eene soort van lezers voor, een bepaald doel, en heeft zelf over de zaak nagedacht, en nagelezen, wat er van te vinden was, oud en nieuw, inlandsch en buitenlandsch. Is hij nu buiten de gelegenheid, om dit alles, ten minste zoo veel mogelijk, bij een te brengen, na te lezen, na te denken, zoo doet hij het best niet te schrijven: want waarschijnlijk bestaan er wel boeken, die zoo goed en bruikbaar zijn, als hij zonder genoegzaame middelen, zoude opstellen. Maar doorgaans vindt hij, dat er reeds zooveel over deze of gene zaak gedacht en geschreven is, dat hij, die begeerte heeft meer over dezelve te weten, gemakkelijk te regt kan komen. Dit is de tweede reden, waarom hij niet schrijft. Hadden alle Schrijvers dit in het oog gehouden, wij zouden vele nuttelooze boeken minder tellen!

Nu zijn er vooral tweederlei soort van onderwerpen, waarover kan geschreven worden: *wijsgeerige* en *geschiedkundige*: welke beide weder door de onderscheidene vormen, waarin de zaken worden voorgedragen, kunnen verschillen, of ook door het doel, hetwelk men zich voorstelt. Wil men een gedeelte der Wijsbegeerte (b. v. Zielkunde) behandelen, men dient wel toe te zien, of er ook schriften bestaan in andere talen, welke dit gedeelte beter behandeld hebben, dan wij in staat zijn te doen; of zij hetzelfde doel, als wij ons voorstelden, beoogden, — is dit het geval, zoo kan er niet laag gezien worden op een' Vertaler van zulk een werk. Het is immers om de qualiteit te doen, niet om de quantiteit? Wie bevordert de Wetenschap meer een Vertaler van een klassiek werk of een oorspronkelijk schrijver van een vrij goed werk? In de Prolegomena van de Instit. Philos. Theor. van Prof. Nieuwenhuis is eene lijst van vier

en vijftig (54) Schrijvers over Psychologie, (die alleen de voornaamste zijn, deels Grieksche, deels Latijnsche, of Duitsche, Hollandsche, Engelsche, Fransche); zal iemand nu, omdat hij niet begeert ledig te zitten, eenige dier Schrijvers lezen en een oorspronkelijk werk over hetzelfde onderwerp schrijven; (*) en A n a c r e o n aanhalen uit G e d i k e of T e r e n t i u s bij *Capita*?

Met de Geschiedkundige werken is dit eenigzins anders. Ieder mensch heeft zijne eigene geschiedenis. Zijn er nu, wien omstandigheden, betrekkingen, lotgevallen hun dieper inzigt geven in de oorzaken der gebeurtenissen, of wier daden zelve een groot gedeelte der geschiedenis uitmaken, zij doen kwalijk het getal der Gedenkschriften niet te vermeerderen door het zamenstellen en uitgeven der hunne. Doch dit strekt zich weder niet uit tot schoorsteenvegers en kamerknechten. — Er is ook een oude geschiedenis en wijsbegeerte der geschiedenis. Zoude de Hr. D o r n s e i f f e n hebben moeten wachten met zijne vertaling van H e e r e n 's Geschiedenis of Idëen, tot er bij ons een oorspronkelijke H e e r e n opstond?

Waartoe zal men de werken van smaak of de boeken voor het onderwijs rekenen? Deze maken eene derde en vierde klasse uit. Mag men geene vertaling van W. S c o t t geven, maar moet men liever een oorspronkelijk Romannetje zamenflansen? Wat de ultra-oorspronkelijken hierop zullen antwoorden, weet ik niet: maar de onpartijdigen zullen het den Franschen niet kwalijk nemen, dat zij onze boeken tot Nut v. 't Alg. in het Fransch vertalen, noch den Duitschers, dat zij v a n A l p h e n's Gedichten voor Kinderen in het Duitsch overzetten. — Zoo is het met de meeste boeken voor het onderwijs en op lagere en op de Latijnsche Scholen: die gene, welke in andere landen reeds beproefd zijn en die proef doorgestaan hebben, hebben veel vóór boven inlandsche, die nog niet geijkt zijn. Het zoude niet moeijelijk zijn hier eenige namen te noemen, maar dan zouden velen mogelijk minder om de zaak zelve denken.

Waar-

(*) Zie T i m m e r, Proeve eener Theor. en Pract. mensch. bladz. 98, 209 en 't voorberigt.

Waarlijk hij, die eenigzins met Oude en Nieuwe Letterkunde bekend is, wordt huiverig, als hij alweder een nieuw boek over eene oude stof ziet aangekondigd. Neen! het ontbreekt ons niet aan Oorspronkelijke, maar mogelijk eer aan Klassieke Schrijvers. Heeft men nieuwe denkbeelden jaren lang doordacht, men schrijve als Prof. v. Heusde over de Wijsbegeerte van Plato; schoon de stof reeds 20 eeuwen oud is. Of heeft men jaren lang verzameld, wat tot lof van Holland betrekking had en in honderde schriften verspreid was, men stichte een Tempel voor Hollands Roem, als Collot d'Escury (*) maar deele zijne kennis niet mede, als dezelve reeds beter medegedeeld is, alleen dan toch om een Oorspronkelijk Schrijver te heeten; men doe het niet, al was men ook daardoor vergeten bij volgende geslachten!

Plus esse quam videri.

(*) Zie Vde. Dl. bl. 398 en 426, ook Redevoer. over het Gemeeneb. der Letteren, door Mr. A. Siewertsz v. Reesema, VII Dl. 1e. st. Werken der Maatsch. v. Fr. K. en W.

ZEVENDE BRIEF

VAN DEN HEER

Med. Doctor C. G. ONTIJD,

AAN DEN

Hooggel. Heer F. VAN DER BREGGEN, Cz.

Hoogleeraar in de Geneeskunde aan het Athenaeum te Amsterdam.

(Vervolg van bladz. 42.)

Indien wij nu de, door ons tot dus verre met opzigt tot de contagia in het algemeen te berde gebragte waarnemingen op den aard en het wezen der Cholera Asiatica toepassen, zoo laten zich, mijns inziens, uit dezelve met betrekking tot die ziekte de volgende resultaten afleiden.

 1°. Dat

1°. Dat de *Cholera Asiatica* een *morbus miasmatico-contagiosus primi ordinis* is, dat is eene ziekte, welke wel is waar, even als alle andere bemettelijke ziekten, alleen door besmetting wordt voortgeplant, doch echter tevens de duidelijkste blijken oplevert, van derzelver epidemischen miasmatischen oorsprong nog niet geheel ontaard te zijn; immers, even als bij het eerste ontstaan dezer ziekte in den jare 1817 aan de moerassige oevers van den *Ganges*, oefent de *Cholera Asiatica* nog steeds haren voornamen verdielenden invloed uit op de behoeftige klasse; slecht gevoede en gehuisde, niet behoorlijk gekleede personen worden bij voorkeur door deze ziekte aangetast, inzonderheid, wanneer zij nog daarenboven zich aan aanmerkelijke afwijkingen in het dieet en den levensregel schuldig maken en vele offers op de altaren van *Venus*, vooral van *Bacchus*, brengen. Op dronkaards van professie heeft de ziekte het voornamelijk gemunt en onder dezelve kiest zij doorgaans hare eerste slagtoffers, waarom men ook in 's Gravenhage onder de geringere klasse gewoon was, dezelve eene ziekte der arme lieden te noemen; zijnde er in deze Residentie, voor zoo verre mij bewust is, niemand van de hoogere standen door de *Cholera Asiatica* bezocht geworden. Inderdaad de *Cholera Asiatica* tast de meer gegoede standen alleen aan onder de twee volgende omstandigheden: 1°. of wanneer toevallig de besmetting in de woning van den rijken wordt overgebragt en er, bij het verzuim van behoorlijke voorbehoeding en zuiverings maatregels, door de ophooping van het *Cholera-Contagium* er een emanations haard (*un foyer d'infection*) een brandpunt van infectie geboren wordt; in welk geval de ziekte zich zeldzaam tot éénen persoon bepaalt, maar er doorgaans meerdere huisgenooten worden aangetast. 2°. Of, wanneer de Aziatische *Cholera* door derzelver vereeniging met de, hare ontwikkeling begunstigende epidemische of endemische invloeden eene cholerische, endemische of epidemische-ziekte-gesteldheid doet geboren worden, ten gevolge van welke omstandigheden er eene meer algemeene voorbeschikking tot de Aziatische Cholera plaats grijpt, de ziekte beide in in- en extensiteit toeneemt en doorgaans, echter niet altijd in dezelfde evenredigheid, in kwaadaardigheid toeneemt.

Deze bijzonderheid intusschen levert een voornaam bewijs op voor de besmettelijkheid der ziekte: want een morbus epidemico-miasmaticus, onder welke klasse men zoo zeer ten onregte de *Cholera Asiatica* gerangschikt heeft, welke zich aan geen klimaat, aan geen tijdperk van het jaar, aan geene bijzondere plaatselijke gelegenheid en eindelijk aan geenen tijd verbindt, maar sedert het jaar 1817 tot op heden, met bewaring van hetzelfde grondbeeld en de-

dezelfde karakteristieke verschijnsels langzaam, doch onafgebroken voorttrekt, de meeste dorpen, ja, zelfs, vele steden verschoont, welke het voornamelijk op de armen en behoeftigen gemunt heeft, terwijl zij in het algemeen de meer gegoede klasse verschoont, ofschoon evenwel de arme klasse met de hoogere en meer vermogende standen dezelfde lucht inademen en aan dezelfde atmospherische, tellurische en siderische invloeden blootgesteld zijn, zoude inderdaad eene uitzondering maken op alle epidemico-miasmatische ziekten, welke sedert den zondvloed tot heden zijn waargenomen, en wel voor het echtste wonder te houden zijn; kunnende deze daadzaken alleen verklaard worden uit de algemeene wetten van contagieusiteit en uit de vereischt wordende bijzondere praedispositie voor het contagium cholericum, vermits, zoo als wij te voren hebben aangetoond, zonder het gelijktijdig aanwezen der beide vereischte factoren geene besmetting mogelijk is en het contagium, ofschoon aanwezig, werkeloos blijft.

2°. Dat dus uit deze, zoo groote geneigdheid der Aziatische Cholera, om zich met de epidemische en endemische ziekten te vereenigen, zich insgelijks zeer natuurlijk laat verklaren, de door de anti-contagionisten tegen de contagieuse natuur dezer ziekte geopperde bedenking, dat dezelve, niet, gelijk de *contagia*, slechts weinige menschen op denzelfden tijd aandoet en zich langzaam verspreidt, maar even als de epidemisch miasmatische ziekten vele inwoners te gelijk en in verschillende gedeelten eener plaats aantast; (*) en wordt deze tegenwerping wijders geheel opgelost, uithoofde zulks bij andere aanstekende ziekten, als kinderpokken, mazelen, en vooral bij de scharlaken-koorts, onder eenen derzelver ontwikkeling begunstigenden staat der dampkringslucht, even zeer plaats grijpt. Intusschen is deze begunstigende omstandigheid der dampkringslucht slechts eene toevalligheid en behoort geenszins tot het wezen der ziekte. Om dezelfde reden bepaalt zich ook de Aziatische braakloop doorgaans tot groote steden; — men kan echter zelfs bij dezen, ons onbekenden begunstigenden toestand van den atmospheer en bij de vereeniging van het contagium met de epidemische en endemische ziekten, nog altijd de werking van de Cholera als eene contagieuse ziekte van die der epidemisch miasmatische ziekten duidelijk onderscheiden uit derzelver bij de grootste verspreiding altijd meer progressive ontwikkeling en in meer successive aantasting der individu's; zoo werden bij voorbeeld te Riga in de eerste vijf dagen slechts 14 personen; te 's Gravenhage, volgens officieële opgave 58, te Hamburg,

(*) Algemeen Rapport bl. 59.

55 en te Berlijn 120 personen in de eerste week aangetast (*) en nam vervolgens gedurende eenigen tijd, de algemeene verspreiding der ziekte dagelijks toe. Dat deze wijze van verspreiding van den Aziatischen braakloop nu niet overeenkomt met de epidemische ziekten, welke door een *miasma* of *malaria* ontstaan, hierover zal, indien men bij v. de werkingswijze der influensa tot voorbeeld neme, mijns oordeels, wel geen de minste twijfel overig blijven.

Dat wijders deze meer algemeene verspreiding der ziekte niet aan eene miasmatische voortplanting door den atmospheer, maar de contagieusiteit der ziekte is toe te schrijven, heeft mijne eigene ervaring overtuigend bewezen. Gedurende het heerschen der Cholera Asiatica binnen deze Residentie, heb ik meer dan 50 menschen uit de gegoede standen aan diarrhe en het gewone boord, Cholera sporadica, soms in eenen zeer hevigen graad behandeld, en ofschoon bij velen grove fouten in het dieet en den levensregel waren voorafgegaan; hebbende onder andere de jonge heer K. 12 jaren oud, door het eten van tien perziken behalve nog eene portie druiven en een paar peren, zich de Cholera sporadica op den hals gehaald; zoo zijn deze patienten echter allen hersteld, zonder dat bij iemand de Cholera sporadica in de Aziatische is overgegaan; een sprekend bewijs, dat de *Cholera Asiatica* geenszins als eene verhooging der bestaande ziekte-vormen, ten gevolge der trapsgewijze veranderende *constitutio morbi stationaria* te beschouwen is, maar eene nieuwe eigendommelijke ziekte uitmaakt, en dat, zonder het gelijktijdig aanwezen der smetstof, ook door de belangrijkste afwijkingen in het dieet en den levensregel nimmer de Cholera Asiatica ontwikkeld wordt, en dat men geheel ten onregt geloofd en zelfs geschreven heeft, dat gedurende het heerschen der Cholera Asiatica alle andere ziekten schier geheel zouden ophouden te bestaan, en eerst na het verdrijven der Aziatische Cholera weder zouden te voorschijn komen.

Maar het Contagium Cholericum bezit niet alleen in eenen hoogeren graad de eigenschap, om zich met de epidemisch heerschende ziekten te vereenigen, maar ook zelfs bij het niet of thans betrekkelijk minder bestaan eene zijner ontwikkeling begunstigende atmospherische luchtgesteldheid of genius morbi stationarius, kan dezelve uithoofde van bijzonder locale omstandigheden, op sommige plaatsen hevig en veel meer dan elders woeden, eene waarheid, waarvan Scheveningen, Rotterdam en Leiden in ons Vaderland de sprekendste bewijzen hebben opgeleverd.

3°. Dat het Cholera-Contagium niet onder de vaste maar onder de vlugge contagia behoort en bij gevolg in het algemeen

(*) II. bl. 60 61.

meen niet zoo duurzaam, is als de pest, maar meer overeenkomst heeft met het *contagium variolosum*; men houdt hetzelve in het algemeen voor niet zoo vlugtig, als de scharlaken-koorts en dus nog veel minder vlugtig, dan het zoo vlugge contagium morbillosum; mijns inziens heeft het contagium cholericum ten opzigte zijner vlugheid, wijze van verspreiding en besmetting de meeste overeenkomst met het *contagium scarlatinosum*.

Het cholera contagium heeft dus de eigenschap met alle andere vlugge *contagia* gemeen, dat er tot derzelver besmetting geene onmiddellijke aanraking vereischt wordt, maar dat de inademing van den dampkring des lijders hiertoe voldoende is; ja, volgens de ervaring, geschiedt de aansteking door de laatste veel menigvuldiger dan door de eerste.

De beroemde G. P. Holscher, Med. en Chir. Doctor Koninklijk Hanoversche Lijfchirurgijn, Ridder enz. die op de door hem op Koninklijken last ondernomene reis, in de door de Aziatische Cholera besmette Pruissische gewesten, vooral in het Groothertogdom Posen, overvloedige gelegenheid gehad heeft, de ziekte in al derzelver vormen waar te nemen, wiens voortreffelijk geschrift over den Aziatischen braakloop, men onder de beste werken, over dien geesel des menschdoms, gerustelijk kan rangschikken, zegt hieromtrent zeer juist: „ überall, wo ein grösserer Emanations Grund ist, wo „ viele, oder mehrere Kranken in einem Hause, in einer „ Strasse sind, kann jemand befallen werden, der in die „ mit dem Ansteckungstoffe geschwängerte Atmosphäre tritt. „ Es ist merkwürdig, wie eine Epidemie oft eine Strasse „ nach der andere ergreift, und wie sie allmählig weiter „ und weiter kriecht. Am ersten und sichersten wird sie „ da sich verbreiten, wo die Luft mehr stagnirt, wo der „ mehrere stillstand der Atmosphäre die schwängerung der„ selben begünstigt; deshalb hält sich die Cholera auch „ zum theil so gern in den niedrigen Winkeln der Städte „ und in den Niederungen der Länder auf. Ist nun ein „ ganzer Ort an vielen und den meisten Puncten inficirt, „ dann mag auf die Weise immer die Luft der Träger wer„ den und die Krankheit sich auch ohne weitere mensch„ liche Vermittelung von Ort zu Ort fortbewegen können; „ und ist sie denn nicht auch so meistens Schritt vor „ Schritt auf ihrem grossen verheerenden Zuge bis an un„ sere Gränzen fortgerückt? — Ich möchte glauben, dass „ es einer unmittelbaren Berührung viel weniger, und viel „ seltener bedürfe, um angesteckt zu werden, als eines „ vollen Zuges Choleradunstes!" (*)

Even als andere vlugge contagia is de Cholera veel vat-

(*) *Mittheilungen über die Asiatischen Cholera, Hannover*, 1831 s. 8

[illegible] om verdund opgeklaard en onwerkzaam gemaakt te worden door de werking der dampkringslucht, dan de meer vaste contagia; en dit geschiedt soms zeer spoedig: men is echter nog verre verwijderd van al de wetten der natuur ten dezen opzigte te kennen; immers vindt men door van Hildebrand voorbeelden aangehaald, waarin het *contagium scarlatinosum* jaren lang werkzaam zou gebleven zijn. (*)

Volgens de algemeene ervaring zijn de ziekte-atmospheren en morsigheid de twee omstandigheden, welke de ontwikkeling der Cholera het meeste begunstigen en kan dezelve, in hare werking door deze begunstigende omstandigheden ondersteund, eenen zeer hoogen trap van kwaadaardigheid bereiken en eenen als het ware pestaardigen aard van besmetting verkrijgen.

Reeds is door Galenus aangemerkt, dat de vlugge Contagia zich meestal door eenen bijzonderen reuk en stank onderscheiden (†); en, even als de pokken, mazelen, *febris scarlatina* zich door eenen aan het contagium eigendommelijken reuk kenmerken, zoo ontwaart men ook bij vele Cholera-lijders, indien men namelijk deze opeenhooping der Cholera-smetstof niet door gepaste maatregelen verhindert en werkeloos maakt, eenen *odor specificus Cholericus*, welke dikwijls zeer sterk is, en de reukorganen onaangenaam aandoet, en eenigen tijd aan denzelve blootgesteld eene zekere soort van misselijkheid en duizeling te weeg brengt, zoodat men soms genoodzaakt is, zich ter inademing van frissche lucht naar buiten te begeven.

Zonderling schijnt het in den eersten opslag, dat nagenoeg ik van dezen *odor Cholericus specificus* als eene ziekte voortgebragt, een eigendommelijk pathologisch produkt, in mijnen tweeden brief van 8 Julij 1832 melding maakte, en mijn gevoelen te kennen gaf, dat welligt in denzelven voornamelijk de besmettende kracht van de Cholera zoude te zoeken zijn, wij deze opmerking toenmaals nog bij geene der Schrijvers over die ziekte vermeld gevonden hadden; weinige weken intusschen daarna vonden wij in No. 234 van het Algemeen Handelsblad Dingsdag 28 Aug. 1832, eenen uiterst belangrijksten Brief van Dr. Alexander, Hoogleeraar aan 's Rijks Militaire School te Utrecht dato 18 Aug., behelzende het berigt wegens twee, aan Cholera Asiatica lijdende personen, in het Rijks Hospitaal aldaar, in welke Z. W.E. H. G. zich omtrent dezen *Odor Cholericus* aldus uitdrukt.

„Het zweet had eenen eigenaardigen reuk, dien ik nergens mede weet te vergelijken, dan met de lucht, welke
„ [illegible]

(*) *Cholera Archif* 1 B. 1 H. s. 35.

(†) Marx *Origines Contagii*, Voorrede p. XV. *Carlsruhe*, 1824.

„ muizen - vuiligheid in een besloten vertrek verspreidt;
„ of met die vunzige lucht, welke men soms in de nabijheid
„ van aschbelten bespeurt.

„ Is er een oogenblik, naar het mij voorkomt, dat de
„ besmetting het meest bevorderd zal worden, het is zeker
„ dat, wanneer deze eigenaardige reuk wordt waargeno-
„ men; hier neme men zich in acht, zorge dan voor eene
„ behoorlijke verversching der lucht en verdere zindelijk-
„ heid. Den indruk van dezen reuk vergeet ik niet, en gedu-
„ rende eenigen tijd gevoelde ik mij niet wel, doch zonder
„ gevolg."

Ook de Hoogleeraar G. Vrolik heeft mij onlangs mondeling verzekerd, dat men dezen eigendommelijken *odor Chollericus* insgelijks te Amsterdam bij Cholera-lijders herhaalde reizen heeft waargenomen. Naderhand heb ik echter bevonden, dat deze eigendommelijke *odor Chollericus* vóór mij, door andere Schrijvers reeds was waargenomen, immers Prof. Lichtenstädt beschrijft denzelven aldus:

„ In der Nähe der Cholera-kranken ist oft ein eigenthüm-
„ lich widriger, die gegenwärtigen personen oft zum
„ Brechen anregender, durchdringender Geruch, ähnlich
„ dem, der bei den Ausleerungen beobachtet wird. Zuwei-
„ len entsteht er aus unreinlicher Haltung der Kranken,
„ oder aus unterlassener Fortschaffung der Stuhlausleerungen,
„ manchmal aber ist kein Grund dieser Art vorhanden, so
„ dasz er wahrscheinlich als krankhafte Luftentwicklung der
„ Gedärme anzusehen ist, die nach oben steigend sich beim
„ Ausathmen mittheilt; auch als Hautdunst mag er sich un-
„ ter gewissen Umständen entwickeln. Es kann indessen
„ auf diesen Geruch um so weniger ein bedeutender Werth
„ gelegt werden, als derselbe oft bei den schwersten Fal-
„ len fehlt." (*)

Meer bepaaldelijk en duidelijker heeft zich ten dezen opzigte de beroemde Hanoversche Medicus Holscher uitgedrukt, die zegt: Das Cholera Contagium scheint flüchtiger als Pestgift, es nähert sich dem Blattern-Gifte, bei dem auch kein unmittelbarer Contact erforderlich ist; ist aber nicht so flüchtig als Scharlach- oder noch weniger als Masern-gift. Aus eben dem Grunde ist auch zu seiner weitern Verbreitung und Fortpflanzung keine unmittelbare Berührung nöthig. Der Hauch eines Cholera-Kranken, seine *aura cholerica*, die ihn nach Aehnlichkeit der *aura electrica* umgebt, sein Dunstkreis, wenn ich so sagen darf, kann den in dieselben eintretenden, mit der Empfänglichkeit Begabten, den Verwundbaren, wie ich es nennen möchte, ergreifen. Der Schweis scheint weniger ansteckend als jener ei-

gen-

(*) *Dritte Lieferung, Berlin*, 1831 s. 257.

genthümliche Dunst des Cholera-Kranken, der sich bei einiger Riebung riechen lässt. (*).

Eindelijk vindt men in de Gazette de France Jeudi, 1 Nov. 1832 „ Observations sur le Cholera-Morbus. Un Arti-
„ cle detaillé de Mr. Favart, medecin à Marseille, dans
„ lequel cet estimable médecin cherche à prouver que le
„ Cholera est contagieux dans certaines circonstances don-
„ nées. Comme nous nous proposons d'examiner nous-
„ mêmes cette question, nous mettrons à profit les obser-
„ vations de Mr. Favart. En attendant, voici l'expérien-
„ ce qu'il propose pour communiquer le Cholera.

„ Suspendez un globe de verre, rempli de glace, au
„ plancher d'une salle d'hopital, dans laquelle seroit reuni
„ bon nombre de malades de Choléra; vous verrez se dé-
„ poser sur ce globe une espèce de sueur froide. Dans
„ cette humidité froide réside le virus du Cholera Asiati-
„ que; ou bien, trempez un drap de lit dans de l'eau
„ froide, étendez le sous le plancher supérieur ou sous la
„ voute d'une salle d'hopital remplie de cholériques; vous
„ laisserez ce drap de lit ainsi etendu et formant le plancher
„ assez longtemps pour qu'il puisse se bien imprégner
„ des miasmes légers, qui s'exhalent des malades. Avant
„ que le drap de lit soit sec, détachez le, pliéz le et là
„ vous aurez encore le virus contagieux du choléra.

„ Vous avez le virus sous deux formes différentes: il
„ faut maintenant préparer celui, qui doit le recevoir et
„ lui donner l'aptitude la plus favorable à la contagion.

„ 1°. Diminuez la température de son corps en l'aliégeant
„ de ses habits, s'il est levé; ou en allégeant la couverture
„ de son corps, s'il est couché; 2°. lui faites prendre un
„ purgatif, dont l'action se prolonge; l'organisme étant
„ ainsi disposé, prenez avec le pointe de lancette l'hu-
„ midité froide, ramassé sur le globe de verre, et intro-
„ duissez la sous l'épiderme; comme quand on vaccine;
„ ou bien enveloppez le corps dans le drap de lit pré-
„ paré, comme il est dit ci-dessus, et vous verrez si le
„ cholera indien ne se développe pas chez l'imprudent,
„ qui supporterait de pareils essais, pour prouver que le
„ Choléra n'est pas contagieux. (†).

Zelfs maken de Anticontagionisten van dezen *odor Cholericus* gewag; immers Dr. Ludwig Peiffer te Kassel, welke de

(*) *Il.* s. 8 *und* 9.

(†) Ofschoon wij nu dit gevoelen van den Marseillaanschen Arts, wel niet als eene, door de ervaring reeds volkomene bevestigde, daadzaak willen opgeven, zoo verstrekt hetzelve in allen geval tot een onloochenbaar bewijs, dat men insgelijks in het zuiden van Frankrijk dezen *odor specificus cholericus* duidelijk heeft waargenomen. ——

de Cholera te Warschau heeft waargenomen, en onder de voornaamste kampvechters voor de leer van de non-contagiositeit kan gerangschikt worden zegt er het volgende van: „ In seiner höhern Entwickelung scheint dieses „ Miasma selbst sinnlich wahrnehmbar zu werden, wie es „ Muller in Sarotow zu erst, und ich später in Kolo „ bemerkt habe, so dass diese Choleraluft einen unangenehmen Geruch, und ein leichtes Zusammenziehen in der „ Brust hervorbringe. Er glaubt nicht dass dieses äusserst „ flüchtige *Miasma* an lebenden Organismen lange wirkunglos „ haften könne; eher noch an todte Gegenständen, wo „ keine Reaction statt findet. (*)

Men ziet intusschen uit deze laatste aanhaling, dat het er verre af is, dat men, zelfs in deze eeuw van verlichting, overal bij de schrijvers juiste begrippen van *contagium* en *miasma* zonde aantreffen. Integendeel verwart de Schrijver hier dezelve jammerlijk en schrijft aan zijn aangenomen *miasma*, ten opzigte der levende ligchamen, werkingen toe, welke uitsluitend aan de contagia eigen zijn.

Daar nu deze eigendommelijke reuk voornamelijk in het benedenste gedeelte van het hospitaal bespeurd wordt, zoo achtte men het, zoo ter bewaring van de gezondheid, beide van het geneeskundig en het zieken verplegend personeel, van het uiterste belang te zorgen, dat hetzelve te Scheveningen van de, voor een Cholera-hospitaal zoo noodzakelijk *ventilatores* voorzien werd, terwijl de kundige Geneesheer d'Aumerie zorg droeg, dat de geinfecteerde atmospheer van hetzelve, tweemaal daags door aanwending van Chloorberookingen, als ook door het zoo dikwijls mogelijk luchten der vertrekken en het besproeijen of verdampen van azijn gezuiverd werd.

Door het aanwenden dezer middelen hield deze onaangename reuk binnen weinige dagen op; lang genoeg heeft dezelve intusschen aangehouden, om dien reuk een aantal Geneeskundigen te doen opmerken, onder anderen herinner ik mij nog zeer levendig denzelven aan den oudsten Zoon van Prof. Hendriksz te hebben doen waarnemen, doch deze Heer verontschuldigde zich, dat hij zeer verkouden was, en dus niet in staat om iets te kunnen ruiken. Insgelijks hebben wij aan Dr. d'Aumerie verzocht de aandacht van den zoo bekenden Hamburgschen Arts Fricke, welke zich juist toen ten gebruike der zeebaden op Scheveningen bevond, bij zijn bezoek in het hospitaal hierop te willen vestigen. De Heer Chirurgijn Majoor de Beer, (welke eenige dagen in het Hospitaal te Scheveningen geassisteerd heeft), heeft ook dezen eigendommelijken reuk zeer duide-

lijk-

(*) *Cholera Orientalis* No. 48 *Litteratur* s. 67.

niet waargenomen; gedurende deszelfs verblijf te Scheveningen, is dezelve echter geheel opgehouden, doch heeft ZE., met mij over deze ophouding sprekende, mij verzekerd, dezen *odor cholericus* in de kerk te Scheveningen zeer duidelijk te hebben opgemerkt.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

MAATSCHAPPIJ: *TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.*

Hoofdbestuurders berigten bij dezen, dat uit de ingekomene Beoordeelingen, geveld over de negen Antwoorden, ingezonden, op de Prijsvraag: *Welk verband behoort er te bestaan, tusschen de huisselijke opvoeding en het onderwijs in de Scholen* enz. breeder omschreven bij het Programma der laatstgehoudene Algemeene Vergadering, door *vier* der Beoordeelaars, en alzoo door de bij de Wetten gevorderde meerderheid, de uitgeloofde Eereprijs is toegewezen geworden aan het Antwoord No. 3, geteekend met de spreuk: *Die zijnen zoon zorgvuldig opvoedt*, enz. Jezus Sirach XXX, 2, 4, 5; — dat, ten gevolge dezer uitspraak, en van de volmagt, door de Algemeene Vergadering op Hoofdbestuurders verleend, het Naambriefje, tot dit Antwoord behoorende, door hen is geopend geworden, en daaruit is gebleken, dat Schrijver daarvan is de Heer J. van Wijk, Roelandszoon, *Kostschoolhouder* te Kampen; zijnde de Naambriefjes tot de onbekroonde Nommers behoorende, hierop ongeopend verbrand.

De nadere bijzonderheden dezer Beoordeelingen zullen vermeld worden bij het gewone Berigt, in de aanstaande Algemeene Vergadering.

Op last van Hoofdbestuurders voornoemd.

HENDRIK RAVEKES.

Algemeene Secretaris.

AMSTERDAM 17 Januarij, 1833.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Sterk rijden in St. Petersburg.

In geene stad der wereld wordt misschien zoo veel gereden als in St. Petersburg en zoo hard. Een natuurlijk gevolg daarvan is, dat de straten daardoor zeer lijden; en waarlijk moeten

een bijna elk jaar de straten verplaveid worden, hetgeen voor de huis-eigenaars, op wier kosten dat geschiedt, zeer kostbaar is. Sedert eenige jaren heeft men derhalve proeven genomen, om in de straten eenen rijweg aan te leggen, uit overeindstaande een half voetdikke regelmatig zeskante houten-blokken, die volmaakt aan en in elkander passen, zoo als de cellen van een bijenkorf; deze blokken werden dan geteerd en met zand bestrooid. Daar men vond, dat deze proeven zich zeer goed hielden, zoo is er nu in de *Newskische Perspective*, in plaats van den straatweg in het midden een zoodanigen houten rijweg aangelegd, die altijd schoon en zindelijk blijft en waarop de rijtuigen snel en gemakkelijk, zonder stooten en zonder veel geraas te maken, voortrollen, als op een geparketteerden vloer.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 2 30. 1¼ 30. 1¾	36 42½ 38½	N. O. N. O. t. N. N. N. O.	betrokken, dampig.
17	30. 0¾ 30. 0¼ 30. 0½	40½ 40½ 35	N. t. O. O. N. O. O. t. N.	betrokken, mistig tusschenbeide iets regenachtig.
18	30. 1 30. 1½ 30. 2	33 34½ 29	O. O. O. t. N.	voormiddag betrokken, verder bewolkt, dampig.
19	30. 2 30. 2 30. 2	27 35½ 32	N. W. N. W. N. W.	bewolkt, omtrent betrokken.
20	30. 3 30. 3½ 30. 4	31 33 26	O. O. t. N. O.	helder, s'avonds iets dampig.
21	30. 4 30. 4 30. 4¼	24 28 26	O. O. O. t. N.	helder, iets mistig, tusschenbeide omtrent betrokken.
22	30. 4¾ 30. 5 30. 5¼	22½ 29 23	O. O. O. N. O.	helder, iets dampig, 's-vonds betrokken, mist.

KUNST-

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Indien de Schrijver onder Lt. F. *Over het Schaatserijden*, in den *Algem. Konst- en Letterbode* No. 2 van den 8 Januarij 1813., nog mogt in leven zijn, wordt dezelve zeer vriendelijk verzocht, zijn Naam en Woonplaats op te geven aan het adres Lt. G., bij den Boekhandelaar H. Weyting, op de Nieuwendijk bij den Gravestraat te Amsterdam, om aan een' Liefhebber dezer Kunst de gelegenheid te geven, ZEd. niet alleen voor die onverbeterlijke schoone theoretische beschrijving den mondelingen dank te kunnen betuigen, maar ook het groote genoegen te verschaffen, om in zijne tegenwoordigheid dezelve in praktijk te brengen, hetgeen, zoo hij vertrouwt ZEd., uit liefde voor die kunst, ook niet onaangenaam zal zijn.

AMSTERDAM, den 21 Januarij 1833.

*** In den loop dezer week is bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, *ten voordeele van de Gekwetsten op de Citadel en de Vloot* uitgegeven:

V. LOOSJES, NEDERLANDS VIJFHOEK; *Uitboezeming bij de Overweldiging van Antwerpens Kasteel.* in gr. 8vo. à 20 cents.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn onder andere in 1832 uitgegeven en alom verzonden:

I. SPINDLER *de Invalide*, Historische Romantische Tafereelen uit den lateren tijd, 3 Dn. compleet, met het Portrait, in gr. 8vo.. . *f* 8. 40.

II. HERMINGARD VAN DE EIKENTERPEN; *Een oud Vaderlandsch Verhaal* met gegr. titel en vignet in één Dl. compleet, gr. 8vo. . - 3. 60.

III. PICHLER *Henriette van Engeland* een Geschiedkundige Roman, met gegr. titel en vignet gr. in één Dl. compleet, gr. 8vo.. . - 2. 60.

IV. GOSSELMAN *Reis naar Columbia* in 1825. en 1826 uit het Zweedsch 2 Deelen met Kaart en Plaat compleet gr. 8vo. . . . . - 5, 60

V. CAILLIÉ, *Dagverhaal eener Reis naar Temboktoe* gedaan, in 1824 — 1828 2 Dn. compleet met Portrait, Plaat en uitslaande Kaart, in gr. 8vo. . . . . - 10 —

(Op aanstaanden Dingsdag zal er weder een No. worden uitgegeven.)

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

DINGSDAG DEN 29sten JANUARY.

N°. 5.

BERIGTEN.

Breda, Tot Schoolopziener, in het negende District der provincie Noord-Braband, is door Z. M. benoemd de Heer J. Bosscha, Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde aan de Koninklijke Militaire Academie alhier.

Amsterdam *den 20sten Januarij.* Heden overleed alhier de Heer Jean Francois Sigault, Chs.zoon, die slechts den ouderdom van 46 jaren mogt bereiken. Dit verlies is voor de Beeldhouwkunst, welke in ons Vaderland geene talrijke beoefenaars vindt, gevoelig. Als eene laatste proeve van zijnen smaak, vinding en kunstlievende uitvoering, strekt het Praalgraf voor den onvergetelijken van Speyk (*) in de Nieuwe Kerk, gelijk ook het eenvoudiger Gedenkteeken in het Burgerweeshuis voor denzelven (†).

(*) Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1832. Dl. I. bl. 368.

(†) Zie denzelven 1831 Dl. II. bl. 289.

terwijl hij zich reeds bij de Haarlemsche Tentoonstelling van Nederlandsche Volks- en Kunstvlijt, door zijn toen geleverd Monument ter gedachtenis van die Expositie, zeer gunstig bekend maakte. Dit Gedenkteeken, met het borstbeeld des Konings prijkende, werd aan de stad Haarlem geschonken en is in de groote Kerk dier stad geplaatst (*).

(*) Zie wegens hetzelve, Catalogus dier Tentoonst. bl. [illegible]

ZEVENDE BRIEF

VAN DEN HEER

Med. Doctor C. G. ONTIJD,

AAN DEN

Hooggel. Heer P. VAN DER BREGGEN, Cz.

Hoogleeraar in de Geneeskunde aan het Athenaeum te Amsterdam.

(Vervolg en Slot van bladz. 62.)

Bij de weinige lijders, welke ik te 's Gravenhage aan de Cholera Asiatica verpleegd heb, heb ik slechts eenmaal dezen eigendommelijken reuk, doch toen in eenen zeer sterken graad waargenomen, namelijk bij de dienstmaagd van den Heer P... Kommies bij het Departement van de Posterijen; ik bedien dit huisgezin sedert vele jaren, doch de dienstmaagd was in eene zoogenaamde bus. Zij werd op den 26 Augustus door eene diarrhee aangetast, waarvoor haar door Dr. B a e r k e n, deze bus als Geneesheer waarnemende, een drank werd voorgeschreven, welke in het begin scheen te helpen; immers vond de Doctor de patiente den volgenden morgen beter; op den dag echter werd zij veel erger, men zond om haar' Doctor, en deze niet zoo spoedig te vinden zijnde, om mij als gewoon Doctor van het huisgezin. Ongelukkig was ik toen eenen gevaarlijken lijder naar buiten gehaald; men zond dus om den, de wacht hebbenden, Doctor op het Stadhuis; deze nu was Dr. S c h e i d l e r; zijn W. E. Z. G. vond de patiente met duidelijke teekenen der *Cholera Erethica*, deed haar eene ruime aderlating doen, en schreef kalmerende poeders,

uit *Nitr. Pot. Acid. Borac. Pulv. e. Ch. C.* en *Oxyd. Zinc.* en *Extr. Hyosc.*, alternatief met een kruidenthee uit *Flor. Chamomillae Romanae*, *Herb. Menthae* en *Sem. Anisi* bestaande, voor; twee uren daarna zag ik de patiente en vond haar reeds aanmerkelijk beter; ik heb haar dus, dien en den volgenden dag, dezelfde middelen doen voort gebruiken, en schreef haar vervolgens eene infusie van de *Flor. Cham. Rom.* cum *Sp. Mind. Aq. Laur. ceras.* et *Sp. nelken vagist.* en vervolgens eene *Saturat. River.* cum *Aeth. Sulph. alcoh.*, *Sulph. Pat. Syr. Alth.*, *Aq. laxat. Vien.* et *Aq. C. aurant.* voor, welke laatste, doch met weglating van het *Aq. laxat. Vien.*, zij tot op den 5 Sept. gebruikt heeft. De lijderesse herstelde langzaam, doch van den 29 Augustus tot op den 5 Sept. ontwikkelde zich bij deze patiente zulk een sterke *odor Cholericus*, dat behalve het aanwenden van Chloor-berookingen tweemaal daags, en het behoorlijk luchten van het zieke-vertrek door het besproeijen en uitdampen van azijn, ik ook nog raadzaam oordeelde, ter zoo mogelijke wegneming dezer, de zieke, oppasseresse en omstanders zoo zeer hinderende onaangename Cholera-lucht, tot de mineraal-berooking van Smith mijne toevlugt te nemen, welke dezen reuk wel niet geheel wegnam, doch echter meer dragelijk maakte. Ook is noch de zieke-oppasseresse, noch iemand der huisgenooten door deze Cholera-lucht, welke zich hier zoo sterk deed waarnemen, aangetast; aan bijoorzaken van slordigheid of morsigheid was hier niet te denken; de patiente was eene frissche gezonde meid van 28 jaren, die er zeer wel uitziet, en zeer zindelijk en rein is; zij lag op eene ruime bovenkamer op de derde verdieping; de kamer was luchtig, de bediening liet niets te wenschen over; in alle opzigten werd er voor zindelijkheid en reinheid stiptelijk gezorgd, en echter was in dit geval de ontwikkeling van dezen *odor Cholericus* zoo sterk, dat de huisgenooten mij naderhand verzekerd hebben, dat deze onaangename ziekenlucht, vooral vóór het aanwenden der mineraal-berookingen van Smith, hun dikwijls walging veroorzaakt had.

Deze daadzaken, gevoegd bij de zoo juiste opmerking van Professor Lichtenstädt, dat men dezen eigendommelijken *odor Cholericus* dikwerf in den hevigsten vorm der ziekte bij de Cholera Paralytica niet bespeurt, laten, mijns inziens, omtrent den waren aard en de natuur van denzelven geen den minsten twijfel over, dat het namelijk een eigendommelijk product der ziekte uitmaakt, en daarom als aan de reactie der natuur-krachten, zonder welke het scheppen van een levendig product onmogelijk is, verschuldigd, in de zwaarste gevallen der Cholera Asiatica veelal niet wordt

 waar-

waargenomen, maar daarentegen dezelve in de andere vormen en ook soms in den zwaarsten vorm na den terugkeer der levenskrachten vaak wordt aangetroffen; ofschoon er bij onderscheidene lijders een zeer groot verschil, ten opzigte der sterkte en meer of mindere hoeveelheid dezer ziekelijke uitwaseming wordt waargenomen. Voorts is het mij gebleken, dat het niet zoo zeer het zweet der Cholera-zieken is, want dikwijls zweeten zij zeer sterk, zonder dat men den missten *odor Cholericus* kan ontwaren, als de adem en vooral de zoogenaamde onzigtbare uitwaseming der Cholera-lijders, waarin deze besmettende stof huisvest.

Doch ofschoon deze eigendommelijke reuk bij het *Contagium Cholericum* even zoo zeer specifiek is, als zulks bij de mazelen, pokken en *febris scarlatina* het geval is, en men dus, bij derzelver bestaan, gerustelijk tot het aanwezen der ziekte besluiten kan, zoo kan dezelve echter tot geen algemeen erkennings-middel dezer ziekte verstrekken, dewijl zij in de zwaarste gevallen der ziekte, bij gebrek van reactie der levenskracht, doorgaans niet bestaat.

Na al deze daadzaken lazen wij dus met verbazing in het 10de Nummer der Bijdragen tot de kennis en behandeling van den Aziatischen Braakloop van Dr. Arntzenius, bl. 351: *Iets over de al of niet besmettelijkheid van den Aziatischen Braakloop, gegrond op de waarnemingen daaromtrent in het Cholera-ziekenhuis te 's Gravenhage in het werk gesteld en medegedeeld door* C. H. Smeets en G. J. van Doeveren, *Med. Doct.* Geneesheeren in hetzelve. In dit *Iets*, nu zeggen voorn. Geneesheeren „dat ofschoon de slotsom „van hunne aanmerkingen bewijzen zal, dat zij volgens mijn „gezegde tot het *vulgus*; en niet tot het *flos medicorum* „zullen gerekend worden te behooren, zij evenwel verpligt „zijn de waarheid hulde te doen; dat zij voormaals ook „aan de besmettelijkheid der ziekte geloofd hebben, doch „thans, door de ondervinding overtuigd, dezelve geheel en „al verwerpen, daar zij zooveel Cholera-lijders behandeld hebben, zonder ooit eenigzins te zijn besmet ge„worden; dat dit evenwel de eenige redenen niet zijn, „welke hen de Cholera voor niet-besmettelijk doen houden; „dat zij willen toonen niet, zoo als een tot het *flos medico„rum* behoorende Geneesheer onlangs heeft beweerd, als „jonge artsen door den stroom te zijn medegesleept en „doen zien, dat zij daadzaken of liever bouwstoffen aan „hunne zijde hebben. Dat men den eigenen aard van eene „vreemde ziekte het best in een daartoe bestemd Hospitaal kan nagaan, en dat, indien men slechts een gezond „en onbevooroordeeld verstand bezit, men hier dadelijk „den leiddraad vinden kan, welke als van zelven tot het

„be-

„ bewogde deel vocht. — Dat niet één der oppassers, en „ alleen geene der oppasseressen, door haren angst voor de „ ziekte, eindelijk door de *Cholera Asiatica* aangetast en be- „ zweken is; dat gemoedsaandoeningen in deze ziekte zeer „ nadeelig zijn, dat alles tegen het contagium spreekt, dat „ zij altijd bij de lijders eene oorzaak hebben kunnen op- „ sporen, welke hun de Cholera berokkend had.

„ Dat men voorts gezegd heeft, dat de Cholera niet eenen „ stelligen besmettelijken aard bezit, gelijk andere ziekten, „ zoo als kinderpokken, roodvonk, venussiekte en schurft, „ maar dat de besmettelijke stof der Cholera gasvormig „ zijnde, zich in de lucht verspreidt, en alzoo haren „ verderfelijken invloed op de voorbeschikte gestellen uit- „ oefent, maar dat zulk eene wijze van zien geheel hypo- „ thetisch is, en men het aanzijn van zulk eene gasvormige „ stof niet bewijzen kan, dewijl zij niet onder het bereik „ van onze zintuigen valt.

„ Dat het hun bewust is, dat de zich onder het *flos* „ *medicorum* rangschikkende Geneesheer Onsenoort eenen *odor* „ *cholericus* aanneemt, doch dat zijn Ed. alleen dan het voor- „ regt schijnt te bezitten, dezen eigenaardigen reuk te kunnen „ ontwaren, dat zij denzelven ten minste nergens vinden „ opgeteekend, en denzelven in hun Hospitaal nimmer „ hebben opgemerkt; maar dat misschien de reukzenuw bij „ het *vulgus medicorum* minder gevoelig is, en dat zij dan „ zouden moeten gelooven van de natuur als veroordeeld „ te zijn, om tot de laagste soort van Geneeskundigen te „ behooren. Dat zij tot hier toe gelooven te beweren, dat „ zulk een reuk geheel *verzonnen is*, en dat de onaan- „ gename lucht, welke men *in eene zaal*, alwaar vele Cho- „ lera-kranken vereenigd zijn, ontwaart, alleen daar van „ daan komt, dat deze zieken, door hunne menigvuldige „ stoelgangen en uitgebraakte stof, noodwendig de lucht in „ hunne nabijheid door eenen onaangenamen reuk, welke „ voorzorgen men ook nemen moge, moeten vervullen, en „ dat het voorzeker deze onaangename reuk zijn zal, welken „ men, om toch zoo veel mogelijk de Cholera voor be- „ smettelijk te laten doorgaan, als eigenaardig heeft willen „ opgeven en geheel verkeerd *odor cholericus* genoemd heeft; „ daarbij komt, dat de lucht in eene Cholera ziekenkamer „ met allerlei vlugtige middelen bezwangerd is, welke ge- „ zamenlijk eenen dikwijls geheel ongewonen reuk daarstellen, „ terwijl ieder welke den stank, die op alle zeedorpen, en „ dus ook te Scheveningen, worde waargenomen, kent, „ bezwaarlijk zal kunnen aannemen, dat het mogelijk zoude „ zijn, hier voor het eerst den eigenaardigen reuk eener nieuwe „ ziekte aan te geven. Dat het onmogelijk is, dat hij, die „ veel met Cholera-lijders omgaat, den Aziatischen Braak-

 „ loop

„ [illegible] voor besmettelijk houden kan; dewijl zij [illegible]
„ [illegible] voor het tegendeel opdoen; — dat zij de [illegible]
„ van vele zuigende aan den Asiatischen Braakloop lijdende
„ vrouwen, eerst door jonge honden, en vervolgens door
„ de oppassers en eindelijk door vier zuigelingen zelve,
„ zonder dat dezelve de ziekte kregen, hebben laten uit-
„ zuigen; dat verscheidene volwassene honden zich van de
„ uitgebraakte Cholera-stof hadden verzadigd, zonder ziek
„ te worden, dat zelfs een der oppassers deze uitgebraakte
„ stof zonder nadeel zijner gezondheid geproefd heeft, en
„ dat zij eindelijk zich menigmaal bij de lijkopeningen van
„ Cholera-lijders, op meer dan ééne plaats, zonder het
„ minste nadeel voor hunne gezondheid, verwond heb-
„ ben."

Zie hier mij, na eene zeer uitgestrekte praktijk, gedurende 25 jaren, eerst in verschillende Hospitalen, vervolgens in de burgerpraktijk, zoo ik mij durf vleijen, niet zonder eenigen roem zeer gelukkig te hebben uitgeoefend, door twee zeer jonge Artsen, de Heeren Cornelius Henricus Smeets en Gualtherus Johannes van Doeveren, beide in het jaar 1831 te Leiden gepromoveerd, bij het publiek openlijk voor eenen logenaar uitgekreten en tevens de niet-besmettelijkheid der ziekte bewezen!!! (*).

Intusschen heeft de Heer Arntzenius, welke zijnen brief aan Dr. van Bemmelen eindigt met den wensch, dat het vraagpunt, nopens de al of niet besmettelijkheid van den Aziatischen Braakloop in ons Vaderland, met bedaardheid en [illegible] onderzocht en beslecht mogt worden, niet ge-[illegible], zulk een geschrift in zijne Bijdragen op te nemen. Wij hebben beleefde bescheiden te zullen zijn; ook dan als men ons onbescheiden mogt behandelen; wij bekennen echter

(*) Des bij de Cholera-Hospitalen aangestelde Geneeskundigen zijn [illegible] of jonge Artsen, of ook wel Doctorandi geweest; er bestond echter op de meeste plaatsen een zeker toevoorzigt; zoo hebben b. v. te Leiden [illegible] en anderen, onder het toevoorzigt van Prof. Pruys van der Hoeven, de Cholera-lijders behandeld; ook in de Hospitalen van Nederlands hoofdstad, had ieder Hospitaal een aan hetzelve toegevoegden Geneesheer, een man van zekere jaren en ervaring; ik achte zulks allezins zeer doelmatig, zoo met opzigt tot de jonge Geneeskundigen, die, hoedanige talenten zij ook bezitten mogen, toch nog altoos ervaring missen, en dus in sommige gevallen raad kunnen behoeven als vooral ten aanzien van het publiek, hetwelk het natuurlijk meerder vertrouwen inboezemt. Te 's Hage was, zooveel mij bekend is, niemand met dit opzigt belast; intusschen is het mij, bij de lezing van deze en andere waarnemingen, waarmede de Heeren Smeets en van Doeveren de Bijdragen van den Heer Arntzenius verrijkt, immers vermeerderd hebben, wel eens voorgekomen, dat een toevoorzigt, ook voor gemelde Heeren, niet geheel en al onnuttig zoude geweest zijn.

eener volmaking van zoodanigen aard geeft; in hoeverre de medicinale cultuur op eens eene terugwaartsche beweging van drie eeuwen schijnt gemaakt te hebben, in deze eeuw van verlichting, geen denkbeeld gelaat te hebben. — *Aan de vruchten kent men de boomen.*

Men bevroedt ligtelijk, dat wij het verre beneden ons achten, zulk een geschrift te wederleggen; ook is dit volstrekt onnoodig; daar dit vers onder de schriften behoort, welke, zich zelve wederleggende, eigenlijk geene wederlegging behoeven. Het smartte ons intusschen, dat de tweede ondergeteekende den naam van van Doeveren droeg (*) eenen naam, welke tot dus verre, ook in het Geneeskundige niet dan met roem bekend was; de ervaring leert, dat noch deugd, noch verstand erfelijk zijn.

Wij kunnen des te meer dit *Vers* hier diep stilzwijgend voorbijgaan, daar de, door deze Heeren te berde gebragte, denkbeelden, of zoo als zij het noemen, bouwstoffen, volstrekt geene nieuwe denkbeelden bevatten, maar steeds bloote herhalingen zijn van de, door de anti-contagionistische partij reeds zoo dikwerf te berde gebragte bewijzen; men kan dezelve onder anderen in het [illegible] werk van den beroemden Professor [illegible] aangehaald en wederlegd vinden. (†)

Alleen kunnen wij niet afzijn van in het voorbijgaan aan te merken, dat niet alleen eene oppasseres, maar ook een oppasser, zijnde een straatwerker, genaamd Martinus Steinhouwer binnen acht dagen na zijn ontslag uit het hospitaal met zijne vrouw en zijn kind van de Cholera Asiatica aangetast is geworden; zijn kind Maria Steinhouwer oud drie jaar aangetast, 6 Augustus 's morgens en overleden 's avonds ten 9 ure; zijne huisvrouw Elisabeth Steinhouwer geboren Schildwagt aangetast, door de ziekte 7 Aug. oud 25 jaren en overleden 11 Aug. 's nachts; en eindelijk Martinus Steinhouwer zelf aangetast den 9 Aug. oud 30 jaar, en overleden 10 August. 's namiddags te vijf uur.

Overigens kan ik, volgens ingewonnen informatien van den Wel Edel Hr. den Stadsfabrijk Reijers verzekeren, dat Steinhouwer zich nimmer schuldig maakte aan het onmatig gebruik van sterken drank en dus niet hierdoor zich de ziekte had op den hals gehaald.

4. Dat men als eene eigenschap van den Aziatischen braakloop heeft opgegeven, dat men deze ziekte door het

(*) Men moet de Heer G. J. van Doeveren niet verwarren, met den Heer F. van Doeveren, een zeer geschikt arts, welke de Geneeskunde te Leiden met lof uitoefent.

(†) *Die Ind. Cholera 1ste Abtheilung s. 345 etc.*

het aanwenden van in tijds spoedig aangebragte hulp in hare geboorte kan verstikken; de non-contagionisten hebben zelfs deze eigenschap der ziekte als een hoofd-argument, voor de non-contagieusiteit van den Aziatischen Braakloop aangevoerd. Indien men intusschen de zaak meer van nabij beschouwt, zoo zal het ons weldra blijken, dat het aangevoerde veel waars, maar ook tevens veel valschs bevat en dat hetzelve voor de non-contagionisten geen het minste bewijs oplevert. Immers is het eene volstrekte onwaarheid, dat tijdig aangebragte geneeskundige hulp altijd in staat zoude zijn, de ziekte in de geboorte te verstikken; men kan hieromtrent geene vaste algemeene regels aannemen, en alles hangt af van de meer of mindere voorbeschiktheid van den aangetasten persoon voor het contagium, van de omstandigheden, waarin zich het gestel des lijders tijdens de besmetting bevindt en van de meerdere of mindere kwaadaardigheid van den Aziatischen braakloop zelven. In vele gevallen kan men, door het aanbrengen van tijdige hulp, alles, en in andere daarentegen niets verrigten, doorloopt de ziekte, niet tegenstaande tijdig aangebragte hulp en in spijt van de aanwending der doelmatigste en krachtdadigste geneesmiddelen, echter in weinige uren hare tijdperken en wordt de patient eene prooi des doods; of wel de ziekte tast den lijder niet zelden zoo hevig aan, dat men zelfs in het eerste uur nog te laat komt en het levensbeginsel door het contagium reeds zoodanig ondermijnd vindt, dat alle opwekking der levenskracht onmogelijk is. De waarheid ligt dus mijns inziens in het midden; de cholera heeft die eigenschap met de scharlakenkoorts gemeen, dat beide deze contagia, gedurende dezelfde epidemie, vele personen, die alleen eene geringe vatbaarheid voor de ziekte hebben, slechts onvolkomen, immers in een zeer ligten graad, aandoen. Iedere practicus heeft zekerlijk meermalen ondervonden, dat bij eene heerschende scharlaken-epidemie, ook in de besmette huisgezinnen, sommige personen alleen in eenen zeer ligten graad of onvolkomen door de ziekte werden aangedaan, doch dat eenigen tijd daarna, wij hebben dit zelve meer dan eens bij het hevig heerschen der ziekte na weinige weken gezien, die zelfde personen wederom door de ziekte werden aangetast en deze zich dan volkomen ontwikkelde; een nieuw bewijs zoo van de groote analogie, welke er tusschen het *contagium cholericum* en *scarlatinosum* bestaat, als dat men zeer ten onregte uit het waarnemen van eenige recidiven der Cholera Asiatica, vooral bij langeren duur der epidemie in eene plaats, tot de non-contagieusiteit dier ziekte heeft willen besluiten, dewijl ook bij de scharlaken koorts, gedurende dezelfde epidemie, het individu meer dan eens door de contagieuse

[illegible], ofschoon bij beide deze contagia deze recidiven betrekkelijk zeldzaam voorkomen.

Ziedaar, geachte Vriend! U. W. E. H. G. mijne begrippen omtrent contagium, miasma en beider betrekking, zoo tot elkander als tot de sporadische, epidemische en endemische ziekten, als ook de resultaten, welke hier uit ten opzigte der Cholera Asiatica voortvloeijen, medegedeeld, niet om dezelve aan andere geneeskundigen te willen opdringen, maar om hun dezelve, als een, mijns inziens, allezins op ervaring gegronde, proeve voor te dragen, hun voorts toeroepende: *Si quid novisti rectius istis candidus imperti.*

Maar, mij dunkt, ik hoor UEd. vragen, hoe al weder zulk eene lange brief, zonder dat gij nog een enkel woord ter wederlegging der toepassing van den bewusten brief van Dr. Arntzenius geschreven hebt; het is zoo, mijn vriend! doch gij zult mij op uwe beurt moeten toestemmen, dat, indien dit Wetenschappelijk geschil niet tegen onze bedoeling in eene altoos hatelijken personeelen twist ontaarden zal, het van het grootste belang is, dat de gronden van het verschil behoorlijk worden uit een gezet, en aan al de punten tot het geschil meer of min betrekkelijk bepaalde begrippen toegekend, het eenigste middel mijns inziens, om in dezen tot een redelijk besluit te geraken.

Verwacht dus, in eenen volgenden de critische beschouwing der toepassing van gezegden brief en geloof mij intusschen met de meeste hoogachting te zijn

UWE. HG. dienstw. dienaar en vriend

C. G. ONTIJD.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Wij verleenen gaarne eene plaats aan den onderstaanden Brief, waarin een *Overzigt van de Weêrgesteldheid in* 1832 vervat is, en hebben de vorige overzigten Lezers gevonden, wij twijfelen niet, of dit zal de zijnen tellen; op grond hiervan durven wij den getrouwen waarnemer uitnoodigen, om voort te gaan met zijne observatien en met de jaarlijksche mededeeling van derzelver resultaten.

Mijn Heer!

Ik was er bijna afgestapt, (niet om wind of weder meer waar te nemen, wie zou mij dat beletten?) om uit mijne

Aanteekeningen een kort overzigt van de weêrsgesteldheid over het afgeloopen jaar op te maken en u toe te zenden. Waarom? vraagt gij; wel dood eenvoudig om reden, dat ik in mijne Societeit het Overzigt van 1831 zoo ongunstig hoorde beoordeelen, dat mij dien dag bijna de lust verging, om aan weêr of wind te denken. A. nam daar het No. van uw blad op, waarin mijn geschrijf stond, maar legde het, na het even doorgeloopen te hebben, neêr; tot zijn buurman C. zeggende: „Ik wou toch wel eens weten, wat nut dat napraten over het weêr heeft; ik, voor mij, moei mij alleen met het tegenwoordige, al het overige is eene soort van achterklap!" C. beschouwde dit als eene geestigheid, als een *bon mot*, en antwoordde luidkeels lagchende: „Och lieve man! alsmen den geleerden hunne *char-* „*latanerie* ontneemt, wat blijft er dan over; vroeger na- „men zij de vlugt der vogelen waar, om er het toeko- „mende uit te voorspellen, nu, om voorbeduidsels van „koude of warmte er uit te vinden; alles blijft bij het „oude; zij keeren hunne rokken maar gedurig om, wan- „neer de kale plekken te zigtbaar worden, maar hun rokje „is en blijft oud." G., die het gesprokene had aangehoord, voegde zich bij hen en zeide: „Misgeloofd! Heer C., ik heb „het stukje gelezen, maar de briefschrijver is geen ge- „leerde, hij wil niet wetenschappelijk schrijven of kan het „niet; ei lieve vraag het maar aan Dr. F., die binnen „komt." C. deed het en die geleerde heer betuigde vlak op, dat hij volstrekt tegen alle *Meteorologie* was, en dus ook met dezen brief niets ophad, noch kon hebben; een jonger liefhebber der wetenschappen wierp hem wel beroemde namen van mannen voor, die zich toch met dit vak der Natuurkunde hadden ingelaten; en Dr. F. gaf dit ook gewonnen, maar niet de zaak en eindigde met zeer luide te zeggen: „Altemaal niets! Hunne pogingen bij „nacht en dag, hebben geene resultaten hoegenaamd opge- „leverd; — *nisi utile est quod facimus stulta est nostra gloria!*" „Wat minder Latijn als 't u blieft!" weêrgalmde nu een kreet van de biljard, en het praatje was uit. Ik droop, daar ik zooveel Latijn nog uit de school onthouden had, mismoedig en, ik erken het, eenigzins beschaamd af.

Dit voorval herdacht ik, toen ik mijne waarnemingen over 1832 voor mij zag liggen; en toch jeukten mij de vingers, om er iets over op het papier te brengen; en, als men gaarne iets wil doen, hoe spoedig weet men dan alle tegenwerpingen en hinderpalen uit den weg te ruimen. „Zou „ik niet dwaas zijn," dus redeneerde ik bij mij zelven, „als ik na zoovele jaren en maar niet schrijf, met genoegen,

„die

„ als zulk iets verviel, dan heb ik mij niet afgehouden door
„ het gewaagd van een paar losbollen en de [illegible]
„ van een geleerde; toen zocht ik er niet mede, en dus
„ kon die niet geheel zijn; nu, zulks het niet veel; maar,
„ als alles, wat goed [illegible] had, moest wegvallen; waar
„ bleven vele zaken, inrigtingen, — waar de Societeiten zel-
„ ven?" en wetende, dat ik u met zulk eene bijdrage kan
verpligten, en de Recapitulatien van het Weder in uw Blad
voorkomende, jaarlijks toonen, dat er toch over dit punt onder-
scheiden gedacht wordt, nam ik de pen moedig op, en
zie hier mijne bevindingen, waarvan de kortheid bij het
[illegible], dat deze brief ondanks mij zelven gekregen
heeft, veiligt zal afsteken.

In de maand *Januarij*, die anders dikwijls de koudste in onze gewesten is, had men dit jaar 1832 zeer matige vorst, (ik zag den thermometer niet lager dan 24° en dit maar een enkele maal) en slechts weinig sneeuw; men telde wel in dezelve verscheidene mooije dagen, doorgaans bij een hoogen barometer met zuidelijke winden, maar nog meer mistige. Het gras, dat gedurende de vorst met sneeuw overdekt was geworden, stond, toen het ontbloot raakte, ongemeen groen. Vele lijsters, zoowel bonte als andere, schenen ons niet verlaten te hebben; dit was ook het geval met de spreeuwen, ten zij men liever onderstelle, dat de laatste reeds teruggekomen waren. Hoe het zij, in de laatste week geraakten onze binnenwateren geheel vrij van ijs en stond de thermometer zelfs 's morgens op 42° warm.

Tot de helft van *Februarij* bleven wij de vorst genoegzaam geheel kwijt en hadden zeer fraaije dagen, weêr met zuidelijke winden en doorgaans hoogen barometer; maar omtrent het midden der maand begon het weder zoo te vriezen, dat het ijs op de binnenwateren den liefhebbers veroorloofde, hunne schaatsen nog eens te laten luchten, schoon de vorst gelukkig niet aanmerkelijk de vaart stremde; zij hield echter tot het einde der maand aan; veeltijds had men daarbij helderen zonneschijn en daardoor een thermometer van 34° tot 38° 's morgens, maar kreeg tegen den avond veel en somtijds zwaren mist. Het rijk van *Flora* gevoelde echter de nadering der Lente, ten minste de *Crocus*, *Galanthus nivalis* eenige *Primula veris* bloeiden tegen het einde der maand; maar dat der Vogels scheen de koude te duchten; althans ik zag nog geene ooijevaars.

De maand *Maart*, anders berucht om hare barschheid, leverde dit jaar doorgaans goed en dikwijls mooi weder op, dat door weinig buijen slechts afgewisseld werd en niet

door

door bijzondere droogte kenmerkte. Als eene bijzonderheid teekende ik aan, dat het in den nacht tusschen den 4den en 5den voor 't eerst in eene maand tijds regende. Intusschen was de warmtemaat doorgaans niet hoog; de hoogste thermometer, door mij in de schaduw waargenomen, was 53°, en dit wel op den 31sten; het gras stond dan ook in 't begin der maand groener dan in de laatste dagen dezer maand, en geheel het groeijend rijk was niet bijzonder in derzelver loop gevorderd. De ooijevaars en kievitten kwamen wel, maar later dan gewoonlijk in andere jaren. De achterlijkheid van het gewas werd door velen als gunstig beschouwd, die een' voorbarigen groei achten als te veel blootgesteld aan het verderf van late nachtvorsten.

April, die de boer, en zeker heeft hij zijn reden er voor, nat verlangt, was ditmaal koel en droog: men had in deze maand veel zonneschijn en mooi weder, dat niet alleen bijzonder gunstig voor de plantenkassen en broeijerijen bevonden is, maar ook het grasgewas bevoordeelde. Ik hoorde den nachtegaal ter helft dezer maand, welke zich over het geheel, maar bijzonder in de laatste week, door veelvuldige oostelijke winden onderscheidde. De nachtvorst of rijp, die dezelve vergezelden, scheen geene schade te hebben toegebragt.

Ook de Bloeimaand (*Mei*) kenmerkte zich door groote koelheid en tevens droogte, hetgeen echter niet belette, dat vele boomen en heesters fraai bloeiden. Slechts in het laatste der maand klom de Thermometer een en andermaal boven de 70°; en tot over de helft nam men meermalen eenige nachtvorst waar, die wel niet veel nadeel te weeg bragt, maar toch bijzonder merkbaar was aan het jonge eikenloof (dat door openligging aan derzelver invloed wat veel was blootgesteld,) en hier en daar de bloesems der vruchtboomen aandeed, welke van de koude blijkbaar leden. De weilanden stonden over het geheel zeer goed. Als een bijzonder gevolg van den zachten winter werd opgemerkt het uitloopen van eenige vreemde heesters, die hier te lande anders gewoonlijk boven den grond afvriezen.

Ook *Junij*, die den naam van *Zomer*maand draagt, leverde niet vele warme dagen op; den 4den steeg wel de Thermometer op den middag tot 75°, maar een zware donderbui, van stortregens en hagel vergezeld, koelde onmiddellijk nog in den namiddag de hoogere temperatuur af. Des morgens en 's avonds was de koelheid somtijds voor het gevoel zelfs eenigzins hinderlijk. Doorgaans was het weder winderig; een en andermaal stormde het geweldig, zoodat niet alleen sommige ooftboomen de vruchten, door de nachtvorst gespaard, verloren, maar hier en daar zware takken

uit

uit het geboomte geschaard werden. Het hooiland stond intusschen goed en de invloed van dit voor de menschen min aangenaam weder, scheen voor den akker niet ongunstig. De rozen bloeiden bijzonder wild; er was overvloed van aardbezien, en aan kersen scheen er mede geen gebrek te zijn, zoo min als aan allerlei soort van moeskruiden.

Buitengewone koelheid en veel wind, die meestal Noordelijk was, kenmerkten de volgende maand July; zeldzaam rees in dezelve de thermometer tot 70° en hooger dan 75° heb ik denzelven niet waargenomen. In onze streken nam men dan ook de geheele maand geen donder waar, terwijl hevige onweders elders groote verwoestingen aanrigtten. Veel en goed hooi werd er gewonnen en er was overvloed van moeskruiden, aardbeziën, frambrozen enz. Maar, daar de Cholera, hoe dan ook, te Scheveningen was uitgebarsten, begon men hier en elders ook wat bang voor verkoelende fruit te worden.

Dit verbeterde in *Augustus*, toen die geduchte ziekte zich meer en meer in Nederland verspreidde, er niet op tegen want, schoon het dan ooft geenszins ontbrak, werd het veel minder dan anders, en dan nog dikwijls schroomvallig, genuttigd. In die maand was het dan ook slechts matig warm; (hooger dan 74° teekende de thermometer niet); de lucht was dikwijls zwaar bewolkt, en, schoon ik hier slechts een enkele maal donder hoorde, ondervond men elders bij herhaling zwaar onweder. Harden wind had men hier dikwerf en in het laatste der maand overvloedig regen. De oogst viel op de meeste plaatsen zeer goed uit. Op den 10den nam ik, omtrent een half uur vóór zonneondergang, een dikken nevel waar, die een half uur daarna optrok, zoodat het later, met volle maan, volkomen helder was. Of hij onder de *stinkende* behoorde, waarvan Prof. van Mons zoo menigmaal gewaagt, beslis ik niet; doch vertrouw, dat, als hij zich zooverre heeft uitgestrekt, wij dit dan wel eens zullen vernemen. Eindelijk was het opmerkelijk, dat men bijna geen vliegen zag.

Doorgaans en vooral in de laatste week hadden vrij mooi ja ongemeen mooi weder in de Herfstmaand (*September*) en menig schoone heldere sterrehemel lokte 's avonds waarnemers en wandelaars uit, om hunne werkzaamheid of vermaak te bevorderen. Omtrent het midden der maand was het nu en dan buijig en winderig; tusschenbeide vroor het, voor dit jaargetij zeer hard. Dit ongestadig weder was, volgens de meening van sommigen als luchtzuiverend middel goed tegen de Cholera - verbreiding; — ik laat het in het midden, maar de opmerking, dat zij, gelijk velerwege elders hier meestal behoeftigen en wel in dezelfde buurten aantastte en dus

voor

voor het overige de sterfte veel minder dan in vorige jaren was, viel niet te loochenen. In het laatste dezer maand, waarin de thermometer slechts eene enkele maal tot 90° (den 26sten) klom, stonden vele bloemen en heesters fraaijer dan in het midden van den zomer.

In weêrwil van enkele harde storm- en regenvlagen en buijig weder, telde men in de maand *October* vele fraaije dagen; enkele nachten rijpte het wel op de vlakte, maar het gebloemte leed daarvan in besloten tuinen niet, die tegen het eind derzelve daarmede nog rijk versierd waren; gras was er in overvloed op de weiden; aan appelen en peren geen gebrek, zelfs at ik nog goede rijpe aardbezien; maar, hoezeer zelfs de druiven hier en daar rijp werden, leverde de wijnstok geen vrucht van belang op, althans niet, als in 1831, toen één koopman omtrent 35,000 Ned. ponden naar Engeland van hier afzond, waarvoor aan de kweekers tusschen de *f* 20 á *f* 25,000 betaald is. De Cholera nam gelukkig hier en daar aanmerkelijk af en buiten die kranken waren er weinig zieken. Des nachts tusschen den 2den en 3den dezer maand omstreeks ten 2 of 2½ ure, gevoelden eenige lieden in en omstreeks Haarlem, gelijk ook tusschen die stad en Leiden, een' schok of buitengewone beweging van den grond en sommigen zagen daarbij een flikkerlicht in het zuidwesten. Men vermoedde de uitbarsting van buskruid; doch dit is niet bevestigd, en men heeft deswegens niets van elders vernomen; waarschijnlijk is het dus eene plaatselijke ontploffing van een of meer vuurbollen geweest.

In *November* bleef het weder doorgaans mooi en zacht; wel is waar men had in de tweede helft nachtvorsten, doch zoo gering, dat derzelver invloed in welbesloten tuinen weinig of niet merkbaar was, en in de eerste week viel er veel sneeuw, die met de nog grootendeels van blad voorziene boomen een vreemd contrast vormde, doch na een paar dagen weder geheel verdwenen was: op de helft, ja tegen het einde derzelve, toen men nog *Primula veris*, *Reseda*, Spaansche kers (*Tropaeolum*) Maandrozen enz. zag bloeijen, dansten de muggen lustig en zong het roodborstje zijn lied. Men merkte ook vele heldere sterrehemels en weinig stormen in deze maand, die om de laatste anders berucht is, dit maal op, zoodat tegen deszelfs einde het geboomte nog niet geheel bladerloos stond. Het ongewone geluid van van een paar donderslagen, dat in den nacht tusschen den 29sten en 30sten door velen werd gehoord, deed sommige vermoeden, dat er iets was ingestort.

De Wintermaand (*December*) bragt ons eenige der stormen aan, waarop ons anders November vergast, maar was voor het overige doorgaans vochtig en leverde vele mistige da-

dagen, door mooi weêr, afgewisseld, op. Met zuidelijke winden had men gemeenlijk een' thermometer in de 40 graden, en alleen in het laatst der maand kreeg men wel eenige vorst, maar zoo weinig, dat vele welbeschut staande planten niets daardoor nog geleden hadden. Den 22sten hoorde ik het roodborstje nog zingen, en zag ik de *Reseda* bloeijen en de muggen dansen. Het meestal vochtige weder was voor onze zaak gunstig en maakte de belegering der citadel van Antwerpen wel moeijelijker, maar, als men 15 tegen één stelt, en monster-mortieren bezigt, dan baat het saisoen niets. — Zij viel dus, maar met zooveel eere, — doch ik schrijf over wind en weder en niet over oorlog of vrede, en dus basta hiervan!

Het jaar 1832 onderscheidde zich dus, over het geheel genomen, door een' zachten Winter, koele Lente, zeer gematigd warmen Zomer en fraaijen Herfst; zoodat, mag men het niet onder de bijzonder schoone en gunstige jaren tellen, aan hetzelve dankbaar eene plaats bij de aangename en vruchtbare mag aangewezen worden.

Ziedaar, wat ik uit mijne Aanteekeningen opmaakte; nu ik het overlees, zou ik het bijna ten vure doemen, om mij niet weder aan zulke beoordeelingen bloot te stellen, ja ik hief mijn hand reeds op, toen mijn wederhelft, die [illegible] deelgenoote van mijn lot had gemaakt, dezelve tegenhield en mij toevoegde, waarin ik berust: „Wel ga „deze maand niet meer naar uw Societeit! Dan hoort gij die „valsche kwinkslagen niet; wat men niet weet deert niet; of „wilt gij er heen, luister dan niet naar knapen, die alleen „belang stellen, of het een goed Wijnjaar is geweest, en „nog minder naar geleerden, die dikwijls voor alles „den neus vies optrekken, dat niet door hen zelf uitge„broeid, of waarover hun adem niet gegaan is."

Gebruik dan dezen brief al of niet voor uwen Bode, ik zal mij naar den raad mij gegeven gedragen en blijf met ongeveinsde hoogachting

Uw bestendige Lezer

18 Jan. 1833. B.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Naphta-bronnen in de Russische provincie Baku.

Wegens de Naphta-bronnen in de zuidelijke Kaukasische provincien, heeft de Kamerjonker Pelczinski, die zich on-

onlangs, voor eenigen tijd in de provincie Baku heeft opgehouden, belangrijke mededeelingen gedaan. Aan het uiterste einde van den Kaukasus strekt zich langs de Kaspische zee, eene groote vlakte uit van Baku tot naar Dagestan. Op deze vlakte bevinden zich, 18 wersten van Baku en 10 wersten van het zeestrand, de reeds sedert lang bekende Naphta-bronnen. De tijd der ontdekking van deze Bergolie in deze streken is onbekend en verliest zich in de hoogste oudheid. De provincie Baku was voorheen Perzisch en is eerst sedert 1806 onder Russische heerschappij. Gedurende Pedersens aanwezigheid, waren 100 bronnen aan den gang. Even als voorheen, onder de Perzische regering, zoo is het winnen van de Naphta ook nu een eigendom van de Kroon of een Regaal en wordt verpacht: in 't jaar 1830 bedroeg de pacht 96,000 Roebels zilvergeld. Het voornaamste debiet is naar Perzie, waar dit artikel zeer gezocht wordt. Zonder twijfel geeft de aanwezigheid der Naphta te kennen, dat er steenkolen zijn moeten, welke men door den tijd ook wel waarschijnlijk ontdekken zal, en hetgeen voor den zeehandel van die provincie van groot gewigt zijn zoude, vooral omdat daar, zoowel als in Perzie, gebrek aan brandhout is, en de toevoer daarheen uit boschrijkere streken met veel moeijelijkheid verknocht. In de nabijheid dezer Naphta-bronnen ziet men, zoo als bekend is, eene der merkwaardigste Natuurverschijnselen, namelijk het zoogenoemde *eeuwige*, of, zoo als het daar heet, het *Indische* vuur, hetwelk door de aanhangers van Brama onder de Indianen, of de *Guebers*, aangebeden wordt.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn onder andere in 1832 uitgegeven en alom verzonden:

I. SPINDLER *de Invalide*, Historische Romantische Tafereelen uit den lateren tijd, 3 Dn. compleet, met het Portrait, in gr. 8vo. . . f 8. 8.

II. HERMINGARD VAN DE EIKENTERPEN, *Een oud Vaderlandsch Verhaal* met gegr. titel en vignet in één Dl. compleet, gr. 8vo. . . - 3. 60.

III. PICHLER *Henriette van Engeland* een Geschiedkundige Roman, met gegr. titel en vignet gr. in één Dl. compleet. gr. 8vo. . . - 2. 60.

IV. GOSSELMAN *Reis naar Columbia* in 1825, en 1826 uit het Zweedsch 2 Deelen met Kaart en Plaat compleet gr. 8vo. . . - 5. 60

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 1sten FEBRUARY.

N°. 6.

BERIGTEN.

BERLIJN. Onder de bevorderaars en beoefenaars der Kunsten, die in het jaar 1832 aan dezelve door den dood werden *ontrukt*, moet ook geteld worden de Koninklijke Hoogleeraar en Bestuurder der Zang-Academie alhier, Dr. ZELTER, die op den 15 Mei l. l. overleed. Hij was ook van hier geboortig en wel in den jare 1758. Hij ontving er zijn eerste opleiding aan het Joachimsthaler Gymnasium, maar besteedde vervolgens zijn' meesten tijd aan de beoefening der Muzijk, die hem onwederstaanbaar medesleepte, en was gedurende langen tijd de Bestuurder der Zang-Academie. In den jare 1809 werd hij tot Hoogleeraar der Toonkunst bij de hier gevestigde Academie der Kunsten benoemd. Van zijne werkzaamheid, als onderwijzer, getuigt het groot aantal zijner leerlingen, gedeeltelijk binnen- gedeeltelijk buitenslands. De naauwe band tusschen muzijk en poëzij knoopte ook het vriendschappelijk verbond tusschen hem, SCHILLER en GÖTHE. SCHILLER scheidde vroeg van hetzelve; met GÖTHE duurde het tot des-

deszelfs dood. De losrukking daaruit van dezen grijsaard werkte op den achtergebleven' ZELTER zoo sterk, dat hij hem spoedig gevolgd is. ZELTER ontsliep, na een ziekbed van 14 dagen, in een' 74jarigen ouderdom.

AMSTERDAM *den 28sten Januarij.* Heden overleed alhier de Heer JACOB DE VOS, Lid van de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in deze stad, enz. Hij mogt den zeldzamen leeftijd van ruim 97 jaren bereiken. De Vaderlandsche Kunstschool is aan zijne vurige liefde voor, en zijne hartelijke aanmoediging en onbekrompen bevordering van al, wat Schilder-, Teeken- en Graveerkunst betrof, veel verpligt; dewijl hij door die hoedanigheden zoowel tot derzelver verheffing en de handhaving van haren roem, als tot het geluk en genoegen van hare getrouwe beoefenaars bestendig mogt medewerken. Hij laat eene Kunstverzameling na, die uit eenige Schilderijen bestaat, waaronder uitstekende door BOTH en HOBBEMA, maar dezelve is bovenal rijk in de keurigste, met veel oordeel en kunde verzamelde Teekeningen van onze beste Meesters. Bij dezen Kunstschat voegde hij een aanzienlijke Verzameling van Prenten en Prentwerken, welke mede van den kieschen smaak eenes geoefenden Kunstkenners getuigt. (*)

HAARLEM. Aan onderstaanden Brief van den Hooggel. Heer MOLL, verleenen wij gaarne eene plaats.

Utrecht, 23 Januarij 1833.

In de *Annales de Physique et de Chimie* (†) lees ik, dat de Heer Quetelet, van Brussel, mij de eer heeft aangedaan, van eenige mijner électromagnetische proeven, in tegenwoordigheid van de Leden der

(*) Zie over deze Kunstverzameling, VAN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN, *Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst*, 3e. Dl. bl. 468 en 469.

(†) Julij 1832. p. 324.

der Eerste Klasse van 't Koninkl. Instituut genomen en op last dier Klasse gedrukt, te herhalen.

Niettegenstaande, dat die geleerde slechts matig in deze herhaling is geslaagd, vereert hij mij met een voorschrift van 't geen ik had verzuimd, en verder had behooren te verrigten. *Il eut été à desirer*, zegt hij, *qu'il* (ik) *eut indiqué aussi de combien on pourrait réduire la surface de l'élément voltaique, sans nuire sensiblement aux effets obtenus.*

Voor dat de Heer Quetelet zijne eischen aldus kenbaar maakte, had ik reeds getracht te doen, het geen hij verlangde, en hij zoude de uitkomsten daarvan hebben kunnen lezen in de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen*, uitgegeven door de Heeren Mulder, Vrolik en van Hall (*). Ik heb namelijk de uitwerking van zeer kleine Voltaische toestellen op zeer groote weekijzere hoefijzers beproefd, hetgeen, indien ik mij niet bedrieg, juist de taak is, die de Brusselsche Hoogleeraar mij wel heeft gelieven op te leggen. Dus heb ik met een koper bakje, waarin een zinkplaatje van 8¾ □ duim of 69 □ millim. geplaatst was, een' voorbijgaanden magneet doen ontstaan, die in staat was om 6½ pd. of 3¼ kilogr. te dragen. Met nog een' kleiner toestel, een koper bakje, 't welk een drachma vocht bevatte en waarin een zinkplaatje van ⅞ □ duim gestoken was, deed ik een' voorbijgaanden magneet 7 pd. of 3½ kilogr. dragen. De bijzonderheden dier proeven zal ik hier niet ophalen, dewijl men dezelve op de aangehaalde plaats kan lezen. Alleen zal ik aanmerken, dat de geen, die dezelve zoude willen herhalen, zeer naauwkeurig op de geleiding zal moeten letten; indien de geleidraden niet aan den galvanischen toestel en aan de spiralen gesoldeerd zijn, zal men geene afdoende uitkomsten kunnen verwachten.

Het grootste gewigt, hetwelk ik tot dus verre door een' voorbijgaanden magneet heb kunnen doen dragen, is 300 pd. of 150 kilogr. In Europa weet ik niet, dat dit gewigt is overtroffen, doch in Noord-Amerika heeft Dr. ten Eik voorbijgaande magneten vervaardigd, waaraan men 2000 à 3000 pd. kon hangen.

G. MOLL.

(*) 6e. Dl. No. 4 bl. 349.

IETS

OVER HET

GEBRUIK VAN 'T LATIJN.

Er was een tijd, toen alle kennis en wetenschap zich tot ééne klasse van menschen bepaalde, en in een taal werd behandeld, die door hen alleen kon verstaan worden. Eerst was het de geestelijkheid, daarna de eigenlijk geleerde stand, die zich in het uitsluitend bezit van die schatten bevonden. Doch die tijden zijn voorbij en kunnen niet worden teruggebragt, wat men ook poge of in 't werk stelle. De verspreiding van licht en kennis onder alle standen zijn wij vooral aan het Protestantismus verschuldigd, dat de landstalen in plaatse van die des Roomschen stoels heeft gesteld en derzelver gebruik van eeuw tot eeuw verder deed doordringen. De weldaden, die de Hervorming ook in dat opzigt heeft aangebragt, zijn allergewigtigst en mogelijk nog niet genoeg opgemerkt. De ontwikkeling der volken, die haar hebben aangenomen, heeft sedert een' vasten gang aangenomen en ook de overige natiën zijn er niet van ontbloot gebleven. De letteren hebben van dien tijd af eene nationale kleur gekregen en de algemeener natuur, die zij te voren hadden, afgelegd; maar bij de minder uitgebreidheid een weliger bloei, en nuttiger toepassing verkregen. Niemand is meer volstrekt uitgesloten van kennis en veelvoudig onderzoek, omdat hij niet tot den geleerden stand behoort. De tempel der wijsheid is een nationaal heiligdom geworden.

Waar men dus nog tegenwoordig het Latijn in geschrifte meent te moeten gebruiken, daar kan dit bij elk, die eenigzins verlicht en onbekrompen denkt, onmogelijk geschieden, om het voorgedragene tot uitsluitend nut van eene bevoorregte *kaste*, den geleerden stand, te beperken. Dit toch zou een weinig eervolle teruggang van eenige eeuwen zijn en de ware Volks-verlichting aan belemmerende banden leggen. De eenige wetenschap, waarin men het met eenigen

schijn

schijn van reden zou kunnen voorstaan, is de Geneeskunde van wege het misbruik, dat het volk van *medecinale* kundigheden soms pleegt te maken, doch ook dat was bezwaarlijk en heeft zich niet lang in stand gehouden: — ook staan er tegen die nadeelen, weêr gunstiger uitkomsten over. — Voor het overige zijn er, onzes erachtens, slechts twee beweegredenen, die het Latijn met regt kunnen doen gebruiken:

1. De aard der Wetenschap zelf geheel met de taal der ouden verbonden. Zoo is het bijv. met oude literatuur en Romeinsch regt. Niet zonder reden zegt deswege Bilderdijk in zijne onlangs uitgegeven *Geschiedenis des Vaderlands*, dat hij de Romeinsche geschiedenis even ongaarne in het Hollandsch, als die onzes Vaderlands in het Latijn zou behandelen. Hiertoe breng ik ook het verpligte gebruik dezer taal in Academische geschriften. 2. De wensch, dat een of ander geschrift van algemeen belang, niet alleen binnen de grenzen onzes Vaderlands, maar in geheel de geletterde wereld gelezen worde. —

Er is nog iets. Hoe meer ons Vaderland door andere volken teruggestooten en daardoor van hen afgezonderd wordt; hoe meer men verwachten mag, dat ook de instellingen van het hooger onderwijs zich aan het Volk zullen aansluiten, en meer en meer kweekhoven van een' echt Vaderlandschen zin worden; maar te meer zal dan ook de scheidsmuur wegvallen, die hen van het grooter publiek plagt af te scheiden en geheel het volk zal een oog van welgevallen slaan op werkzaamheden, waarvan hun de vruchten blijken, als gedragen door een' onverbasterden stam; of ook een' afkeurenden blik werpen, op zulke, die van min loffelijke gezindheden mogten getuigen. De Academische jongelingschap is de bloem en hoop des Vaderlands, maar dat Vaderland heeft ook het regt, om op hen het oog gevestigd te houden; en het gebruik der Latijnsche taal is zeker niet verordend om dit te verhinderen.

Veel zou er van dit onderwerp kunnen gezegd wor-

den. Het verdiende in den tegenwoordigen toestand onzes Vaderlands eene opzettelijke en uitvoerige behandeling, vooral omdat sommigen nog van gevoelen schijnen, dat men het Latijn als een middel mag gebruiken, om het Algemeen van de kennis van een of ander gevoelen of geschrift uit te sluiten. Aan de andere zijde moet dat uiterste insgelijks vermeden worden, hetwelk het gebruik van het Latijn zoude verbannen; ook daarom, wijl in dat geval onderwerpen van algemeen belang altoos in het Fransch zouden worden behandeld, iets hetwelk voor onze nationaliteit niet dan nadeelig zou kunnen zijn.

* * *

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Artsenijmengk. Scheik. Handboek ter herkenning van de echtheid en zuiverheid der in de Pharmacopoea Belgica voorkomende Geneesmiddelen, door B. MEYLINK, Phil. Nat. Doctor, Lid van eenige Geleerde Genootschappen, Apotheker en Chemist te Deventer. Haarlem, Wed. A. LOOSJES Pz. 1832. XX en 259. bladz. in gr. 8vo.

Wij zien uit bovengenoemd werk, hoe dat de Heer Meylink op nieuw zijne krachten beproefd heeft, ter bearbeiding van een Artsenijmengkundig Scheikundig onderwerp, en tot de uitgave besloten heeft, van een Handboek ter herkenning van de echtheid en zuiverheid der Geneesmiddelen, waarover in onze taal nog niet opzettelijk geschreven was. Wij kunnen dan ook in het algemeen verzekeren, dat, naar ons inzien, de Schrijver in dezen een nuttig werk volbragt heeft, en daarin ook bijzonder wel geslaagd is, en bij de vervaardiging daarvan meer en meer bewijzen van zijne vorderingen in Schei- en Artsenijmengkundige kennis gegeven heeft. Wij zullen dan, om dit een en ander meer bepaald aan te wijzen, eene beknopte schets van dit werk aan de Lezers mededeelen, hetgeen, ofschoon ook niet geheel van alle gebreken verschoond, nogtans om deszelfs goede bewerking en nuttig doel alle aanbeveling verdient.

Uit hoofde de Schrijver eene soort van begrenzing in dit werk zoude kunnen behouden, heeft hij zich meer bijzonder bepaald bij die Geneesmiddelen, die in de bij ons tot nog toe gewettigde Pharmacopoea Belgica voorkomen, waarbij hij nogtans eenige weinige, die wel in genoemde Phar-

Pharmacopoea niet genoemd worden, wegens algemeen hedendaagsch gebruik, heeft gevoegd. —

De Schrijver begint zijn werk met eene opgave van de bereiding en werking der in de Pharmacopoea Belgica voorkomende Reägentien of Herkenmiddelen, waarbij hij nog eenige weinige andere nuttige en gebruikelijke, die daarin niet vermeld worden, voegt, en deze alle tot een grondslag legt van die hulpmiddelen, die hij bij de behandeling der voorwerpen opnoemt en buiten eenige algemeene middelen ter herkenning aanbeveelt. — De bereiding en werking van deze stoffen worden in het algemeen zeer goed opgegeven, en is dit vooral nuttig voor de eerstbeginnenden, die deze herkenmiddelen bereiden en gebruiken willen, daar in de Belgische Apotheek deze bereiding grootendeels is weggelaten, en, wat de werking derzelve betreft, deze slechts hoogst beknopt en zeer bepaald aldaar is opgegeven en hier breeder wordt vermeld. Enkele herinnering zal men hier ten goede houden; bij de vermelding van het Violensap als herkenmiddel had men kunnen voegen, dat ook de Violensiroop, die langer kan bewaard worden, hier veelal dezelfde diensten bewijzen kan. Bij de opnoeming van de herkenning van het Salpeterzuur had, buiten de Strychinine, ook melding kunnen gemaakt worden van verzadiging met potasch, verbranding van daarmede bevochtigd en gedroogd papier, hetgeen door deszelfs aanhoudende ontploffing dit zuur aantoont; — de geelwording van eenige dierlijke vliesachtige zelfstandigheid door ontwikkeling van salpeterzure dampen, vooral door verwarming of bijvoeging van eenig zwavelzuur, alsmede de bijvoeging van eenig zoutzuur en een goudblaadje, hetwelk in ieder zuur afzonderlijk onoplosbaar, nu oplosbaar geworden is. — *Is bl.* 13 de aanwending van het Kalkwater wel goed uitgedrukt, ter aanwijzing van onzijdig zwavelzuur en zuur zwavelzuur kwik, daar in de oplossing van het eerste een grijs, in die van het laatste een oranjegeel zetsel zoude komen, en zoude dit niet meer zwavelzuur eerste en zwavelzuur tweede verzuurd kwik aantoonen? — Ter ontdekking van de zuurstoflucht in het water, maakt de Schrijver gewag van eene oplossing van zwavelzuur eerstverzuurd ijzer, hetwelk daardoor een zetsel zoude aantoonen; volgens de Belgische Apotheek en ook naar ondervinding schijnt een enkele kristal in het vocht nedergelaten dit zetsel duidelijker na eenigen stilstand aan te toonen. — Op bl. 20 wordt het azijnzuur lood volgens Haxe aangeraden als herkenmiddel voor de Laudanum of het Opium, waardoor, indien het bij eene oplossing van deze stoffen gevoegd wordt, het meconium zuur lood zich zal afscheiden, hetwelk nu door eenig zwavelzuur gescheiden met zwavelzuur tweede

verzuurd ijzer-oplossing eene schoone roode kleur van meconium zuur ijzer geven en het Opium aantoonen zal. Wij kunnen niet voorbij hier te herinneren, dat men later getoond heeft, dat deze proef eenvoudiger door bijvoeging van zwavelzuur tweede verzuurd ijzer-oplossing kan worden gedaan; en dat daardoor alleenlijk het meconium zuur en juist geenszins het Opium wordt aangetoond, zoo ook niet door andere herkenmiddelen de tegenwoordigheid van de andere beginselen van deze stof bewezen is. — Op bl. 27, alwaar bij gelegenheid van het zwavelwaterstofzuur tevens van de ontdekking van het rattekruid gesproken wordt, en ook eene vrij goede voorstelling tot aanwijzing van deze stof gegeven wordt, zoude men ook hebben kunnen melding maken, van de eenvoudige manier door Saladin voorgesteld, om, wanneer rattekruid uit stoffen van verschillenden aard gemengd was, aan eenvoudige destillatie bloot te stellen, wanneer een groot gedeelte daarvan met het water over zal gaan, en dit verder door herkenmiddelen kan worden aangewezen; door welke later ontdekte vlugheid van deze anders zoo vaste stof, andere omslagtiger werkzaamheden kunnen worden voorgekomen, en wel eens tot het aanwezen van deze stof, met behoud van de overige deelen, kan worden besloten. Ook de eenvoudige, doch schoone manier van Payen, zoude men hier kunnen herinneren, om, namelijk, een enkel grein van deze voorhanden zijnde stof in eene van boven verwijde glazen buis door aangebragten waterdamp op te lossen, deze oplossing dan te droppelen op zuiver wit vloeipapier, waardoor deze droppen eene geheele uitgebreidheid door opzuiging van de papierdeelen verkrijgen; wanneer zoodanig stuk papier weder in kleinere reepjes kan gesneden worden, en ieder reepje tot eene nadere proef op rattekruid kan worden aangewend; terwijl dit verder eenvoudig geschiedt door blootstelling van zoodanig liefst bevochtigd reepje aan een glaasje of buisje, waarin zwavelwaterstofzure lucht ontwikkeld wordt, waardoor hetzelve eene ligt zwavelgele kleur verkrijgt, om het geboren wordend zwavel-rattekruid; terwijl nog verder door blootstelling van dit door zwavel-waterstoflucht geel geworden papier aan ammonia-lucht, door de geheele ontkleuring van het papier of verdwijnen van de gele vlek het aanzijn van rattekruid nader bevestigd wordt. Zoo als wij reeds gezegd hebben, wordt deze eerste afdeeling besloten met de bijvoeging van eenige niet in de Pharmacopoea Belgica aangewezene herkenmiddelen, als de zuringzure-phosphorzure en zwavelzure ammonia — azijnzuur zilver — zoutzuur goud — azijnzure zwaaraarde — zoutzuur eerst- en tweede verzuurd ijzer — bromium — blaauwvlier sappapier en hematinum of het Campechie be-

beginsel; alleenlijk wordt van deze opgemerkt, dat uit hoofde dezelve later bij het onderzoek der ligchamen worden opgenoemd, derzelver bereiding hier wordt opgegeven; ofschoon het niet af te keuren ware geweest, dat men daarbij, gelijk bij de eerstere, ook derzelver verschillende aanwending en kracht van herkenning had bijgevoegd.

De Schrijver gaat nu onmiddellijk over ter beschouwing en beproeving der Geneesmiddelen zelve, met opgave van derzelver uiterlijk voorkomen en bijzondere eigenschappen, wanneer daarop de verschillende beproevingen en wel door de opgegevene herkenmiddelen, of door andere maatregelen er worden bijgevoegd. De splitsing heeft hier plaats in de beproeving van Geneesmiddelen uit het Delfstoffelijk, Planten- en Dierenrijk, van bl. 41 tot 173; wanneer hierop van bl. 173 tot 253 de scheikundig bereide Geneesmiddelen worden voorgesteld, en alles met eene kleine toegifte besloten wordt, van eenige in gebruik, doch niet in de Belgische Apotheek opgenomene Geneesmiddelen. — Wij kunnen niet voorbij, ten aanzien van de hier genoemde eenvoudige Geneesmiddelen, te doen opmerken, dat de orde van voorstelling van deze Geneesmiddelen, vooral bij de voorwerpen uit het Plantenrijk, in den eersten opslag vreemd moet voorkomen, daar men, bij het doorbladeren van dezelve, geene bepaalde, noch systematische, noch alphabetische orde daarin opmerken kan. De Schrijver heeft zich daarover ook reeds in de voorrede verontschuldigd, en daarin laten blijken, dat hij deze stoffen alle opgeeft naar de in de Belgische Apotheek, voorkomende volgorde, die voornamelijk bij de planten-voorwerpen gegrond is op derzelver vermeende hoofdzakelijke botanische benaming; en, daar deze nu door den Schrijver is weggelaten, kan men niet terstond de oplossing van de schijnbaar verwarde orde vinden. Dit een en ander is nogtans eenigzins verholpen door de bijvoeging van eene naamlijst, die, naar alphabetische orde opgemaakt, de aanwijzing van al de behandelde voorwerpen behoorlijk doet. Meer is het nogtans te bevreemden, waarom door den Schrijver juist deze botanische namen zijn weggelaten, die eigenlijk de ware aanduiding der bedoelde voorwerpen genoemd kan worden. Dat hierdoor duisterheid en moeijelijkheid ontstaat, kan bij de minste voorstelling daarvan blijken, zoo ziet men b. v. bl. 60 Aconitum genoemd zonder bijvoeging van het species, welke men daarmede bedoelt, terwijl men verder spreekt, dat deze soort niet verwisseld moet worden met Aconitum cammarum of napellus. Op bl. 66 wordt ook zoo genoemd de Angelica, terwijl gewaarschuwd wordt voor eene vervalsching van den wortel met dien van de Angelica sylvestris. — Ik wil wel be-

bekennen, dat door de vorderingen der wetenschap eene menigte van namen thans eene verbetering en verandering zullen moeten ondergaan; en, schoon vele derzelve thans verkeerd gesteld zijn, zoo had men nogtans door de bijvoeging van die namen een betere orde bewaard. Voor het overige moeten wij echter zeggen, dat de zaken zelve daarin zeer goed beknopt en duidelijk zijn behandeld.

De zuivere voorwerpen uit het delfstoffelijk rijk zijn hier in de meest voorkomende besmettingen en verontreinigingen voorgesteld en zijn eenige daarvan als scheikundige voorwerpen later breeder ten dien opzigte aangewezen. Enkele aanmerkingen zijn ons hier slechts voorgekomen. Zoo vonden wij bl. 43 bij het bismuth, dat indien er een wit zetsel bij de oplossing van hetzelve in salpeterzuur ontstond, dit een bewijs zoude zijn, dat het met zink vermengd zoude zijn, hetgeen waarschijnlijk tin zal moeten zijn; zoo vindt men immers op bl. 57 bij de zink, dat indien er door salpeterzuur een wit zetsel achterblijft, dat aan tin is toe te schrijven. Deze zelfde fout schijnt er ook bij bl. 44 bij het koper te zijn ingeslopen, waar ook salpeterzuur op die wijze zink in plaats van tin zoude aanwijzen. Op bl. 45 staat, dat indien, door bijvoeging van ammonia bij salpeterzuur lood eene gele kleur ontstond, dit aan koper zoude zijn toe te schrijven, deze kleur zal blaauw moeten zijn. — Het kwik wordt slechts in vergelijking van andere voorwerpen wat kort voorgesteld, en de meer bepaalde herkenning der vervalsching met bismuth en tin had meer bijzonder kunnen worden aangewezen. Ook staat er, dat de vinger in hetzelve gestoken niet vochtig moet worden, waarmede men zal kunnen willen beteekenen, dat de vinger zich alsdan niet vochtig moet voordoen, door het daaraan aanhechten van de zich daarin bevindende verzuurde vreemde deelen. De bruinsteen, als tegenwoordig van zoodanig groot gewigt bij de bereiding der zuurstof en chlore, had ook wel eene breedere omschrijving verdiend. Zoude men op bl. 55, bij de behandeling van de zwavel, niet een geelgroen, in plaats van geel zetsel bij het onderzoek van het rattenkruid houdend zwavel door zwavelzuur ammoniakaal koper bedoeld hebben; alsmede een steenrood zetsel in plaats van een geelgroen zetsel bij het salpeterzuur zilver?

Wanneer wij nu verder ons oordeel zullen vellen, over de voorstelling op de planten en dierlijke voorwerpen, vervat in de volgende afdeelingen, dan kunnen wij ook niet anders zien, of de schrijver heeft hier ook zijne taak zeer wel volbragt; omtrent dewelke wij, om ook niet al te uitgebreid te worden, in geene bijzondere aanwijzingen treden zullen.

Met

Met geene mindere geschiktheid is de daarop volgende beproeving der scheikundig bereide geneesmiddelen afgehandeld, waarin op een beknopte wijze weder de voornaamste eigenschappen dezer stoffen worden voorgesteld en de verschillende vervalsching en besmetting door daarbij opgenoemde herkenmiddelen met derzelver uitwerking aan te wijzen worden behandeld. — Eene reeks van voorwerpen als het zwavel-, salpeter-, phosphorzout en wijnsteenzuur worden hier, benevens de uitgebreide reeks van zouten en metaalbereidingen, als ook van de plantaardige en dierlijke scheikundige voorwerpen goed behandeld en voorgesteld, ofschoon hier en daar, bij eene naauwkeurige opmerking, hetgeen ook aan den aard van dat onderwerp niet geheel vreemd is, nog wel de eene of andere misvatting zoude kunnen worden aangewezen, waarbij wij nu niet willen stilstaan en liever dit een en ander met een meer algemeen oordeel over dit werk willen besluiten. De Schrijver is ons ook reeds voorgekomen, met eene verschooning omtrent vele ingeblevene drukfouten, die door eene lijst van errata wel eenigermate, maar nog niet alle zijn aangewezen, en die wij hier niet door de opgave van eenige andere zullen vermeerderen, daar vele meer tot ontsiering, dan tot verkeerd verstand van het onderwerp leiden zullen.

Het is eene bekende zaak, hoe dat men van tijd tot tijd alle wetenschappen tot eene meerdere hoogte en vooral eene meerdere vastheid en zekerheid van beginselen en toepassing zoekt te brengen en men zich ook in de Schei- en Artsenijmengkunde, gelijk in de Natuurkunde niet meer vergenoegt met oppervlakkige beschouwing en aanwijzing der voorwerpen en verschijnselen, maar dezelve zoo veel mogelijk grondig en hoogst naauwkeurig zoekt daar te stellen en aan te wijzen. Men heeft immers van tijd tot tijd gezien, dat de voorwerpen der natuur en kunst, hoe zuiver zij zich in den eersten opslag en onbesmet ook mogen voordoen, nogtans bij nader onderzoek die proef van hooge zuiverheid niet kunnen doorstaan; terwijl men gelukkiglijk, bij het vermeerderen van deze tot allerlei oogmerken dienstbaar gemaakte voorwerpen, ook tevens de middelen, om derzelver bestaan, aard en vermenging na te gaan, ziet uitgebreid en aangewezen. De Schrijver geeft nu in zijne voorrede genoegzaam de gronden op, waarom het nuttig is, bij de aanwending van geneesmiddelen, die dikwijls over de gezondheid en het leven der menschen beschikken moeten, de noodige voorzorg ten aanzien van de overtuiging van derzelver echtheid en zuiverheid te nemen; terwijl het van zelve spreekt, dat indien deze wapenen, waarmede men de ziekten en ongesteldheden van het menschelijk ligchaam be-

bestrijden wil, krachteloos vermengd of ongepast van sterkte en aanwending zijn, alle de moeite, die men daartoe aanwendt, niet alleen vruchteloos, maar ook dikwijls nog bovendien schadelijk worden, en in plaats van voordeel, — nadeel aanbrengen. Ik wil niet spreken, dat winzucht ook dikwijls aanleiding geeft tot daarstelling van zoodanige krachtelooze of ook wel eens geheel-schadelijke geneesmiddelen, maar ook eene dikwijls te verre gaande onbedachtzaamheid of nalatigheid de daarstelling van zoodanige onzuivere voorwerpen en bereidingen veroorzaakt.

Indien nu een Artsenijmenger als een man van orde en geweten handelen wil, dan dient hij niet alleen de door hem zelven verzamelde en vervaardigde of van elders verkregene Geneesmiddelen, vóór de uitreiking of verdere verwerking, te kunnen beproeven, om daardoor en zich zelven en zijnen lijders geen nadeel te doen. Het is dan ook, dat in deze latere tijden eenige verdienstelijke mannen, als een Göttling, Rude, Göbel, Trommsdorff, Ebermaier, Aschof, Payen en Chevallier en anderen zich bevlijtigd hebben, om hunne aandacht bijzonder te bepalen tot het onderzoek en de aanwijzing van de zuiverheid en echtheid der voorgeschrevene geneesmiddelen, om daardoor den met genoegzame algemeene kennis voorzienen artsenijmengkundigen te hulp te komen en door eene bepaalde geregelde opgave van de middelen der herkenning spoedig van ieder voorwerp tot het doel te kunnen geraken. Onze Schrijver heeft van het werk van deze verdienstelijke mannen en van zijne eigene ondervinding gebruik gemaakt, om ook voor de Nederlandsche Artsenijmengkundigen en Handelaren in voorwerpen van geneeskundige voorwerpen eenige nuttige aanwijzing ter bereiding van dat doel op te geven, waarvan wij hopen, dat zich, bij de voortdurende uitbreiding der wetenschap en de nog niet opgehouden hebbende te vergedrevene winzucht velen bedienen zullen tot roem voor hunne kunst en tot heil van het lijdend menschdom. — Ofschoon, wel is waar, deze onderwerpen door de genoemde Schrijvers behandeld, door dezen Schrijver, als de bronnen van dit werk worden erkend, zoo is het toch ook niet ongepast, dat in onze taal zoodanige Handleiding bestaat, en vooral de eerstbeginnenden daardoor tot eene beoefening van dit vak ter herkenning der geneesmiddelen worden aangespoord, om bij nadere uitoefening van deze kunst, daartoe de noodige geschiktheid te hebben. Dat dan de Schrijver op dezen zijnen arbeid de meeste voldoening moge ondervinden en verder aangemoedigd worden, om zijne vlijt te mogen besteden op zoodanige welgekozene onderwerpen, als hem hier onder de aandacht is gevallen!

S.

K U N S T E N.

Amsterdam *den 23sten Januarij.* Op heden zijn de, door de Maatschappij: *Felix Meritis* bij het Departement *Teekenkunde* toegekende, Eerepenningen en Getuigschriften plegtig, onder muzijk en in tegenwoordigheid van een groot aantal hooge gasten en eene aanzienlijke Vrouwenschaar uitgereikt. Bij die gelegenheid hield Prof. A. des Amorie van der Hoeven eene redevoering, „over den invloed der Vaderlandsliefde op de beoefening der fraaije Letteren en Kunsten," en deelde vervolgens uit: aan de Hn. H. Breulaar Jr. en L. J. Hansen, elk eenen zilveren Eerepenning en getuigschrift voor de beste Academiebeelden, geteekend in 1831 en 1832; een' dubbelden zilveren eerepenning en getuigschrift aan den Heer P. J. Schotel, voor eene ongekleurde Teekening, voorstellende een *Stil water bij maneschijn*; een gouden Eerepenning en Getuigschrift aan den Heer W. Verschuur, voor eene bekroonde Schilderij in olieverw, verbeeldende *Een klein landelijk Tafereel genomen uit de krijgsverrigtingen van het jaar* 1831, en een' dubbelden zilveren Eerepenning en Getuigschrift als Accessit, aan den Heer W. Bodeman, voor eene Schilderij in olieverw, hetzelfde voorstellende.

Eindelijk werd loffelijke melding gemaakt, van eene Schilderij, die ook op hetzelfde onderwerp naar den prijs had gedongen, en vervaardigd was door Mejuffr. J. A. Budde te Deventer.

O U D H E D E N.

Den 24sten October 1831 heeft men in een huis in Pompeji, hetwelk men 17 dagen te voren geopend had, en hetgeen de, daarbij tegenwoordig geweest zijnde Duitsche Oudheidkenners, omdat de zoon van den beroemden Göthe in in hun gezelschap zich bevond, ter eere van dien Naam: *la Casa di Goethe* noemden, terwijl de Italianen hetzelve, wegens een daarin gevonden Faunusbeeldje van brons, *la Casa del Fauno* heetten; — den 24sten October heeft men in het triclinium van dat huis eenen vloer van Mozaik ontdekt, 21 palmen lang en 10½ palmen (Italiaansch) breed, eenen veldslag voorstellende met figuren van ¾ der levensgrootte en van buitengewoon schoone uitvoering.

De Directeur van het Koninklijke Instituut der fraaije

Kun-

Kunsten te Napels, de Heer Niccolini heeft daarvan in het verleden jaar ter Koninklijke drukkerij eene uitvoerige beschrijving uitgegeven met verscheidene platen, en het *Morgenblatt* levert in deszelfs *Kunstblatt* van 13 December, No. 100, eene steendrukplaat daarvan, met eene verkorte beschrijving. Ook die verkorte beschrijving is voor den *Letterbode* nog veel te lang en uitvoerig; maar wij zullen een paar bijzonderheden onzen Lezers mededeelen.

Het stuk is niet geheel en al onbeschadigd, doch deze gebreken heeft het niet bij het uitdelven gekregen, maar zij moeten reeds vóór de begraving van Pompeji op hetzelve geweest zijn. Niet geheel onwaarschijnlijk is het, dat deze gebreken of gaten in het stuk ontstaan zijn, bij de aardbeving, die 16 jaren voor den ondergang van Pompeji plaats had en waardoor toen een gedeelte van die omstreken verwoest is geworden. De eigenaar van het kunststuk waagde het niet, zoo het schijnt, die gebreken te laten verbeteren of herstellen, maar heeft de daardoor ontstane gaten eenvoudig met pleister digt laten gieten, ten bewijze in welke hooge waardij dit kunstgewrocht toen reeds moet gestaan hebben. Slechts aan ééne plaats ontdekt men, dat men beproefd heeft, met nog kleinere stukjes, dan waaruit het oorspronkelijke stuk is zamengesteld, hetzelve te herstellen; maar deze proeve getuigt ook duidelijk, hoe ver de hersteller achter den eersten kunstenaar terugbleef.

De zesde plaat van het werk des Heeren Niccolini vertoont eenen kop van de grootte en met de kleuren des oorspronkelijken stuks; en daarop heeft men de zamenvoeging des stiftjes of stukjes naauwkeurig nageteekend. — Daarnaar te oordeelen, mag het tot het schoonste gerekend worden, wat van dien aard uit de oudheid tot ons is overgekomen; maar in grootte der beelden overtreft het alles, wat men tot nog toe daarvan kent. Maar de verwondering daarover klimt nog hooger, wanneer men bedenkt, dat deze stiftjes of stukjes, waarvan er, naar Niccolini's telling, 6942 stuks eenen vierkanten palm beslaan niet van glas (zoo als de stiftjes van de nieuwe Mozaïke schilderijen zijn,) maar alle van kostbare door de natuur zelve, gekleurde marmersoorten zijn, die zonder toevoeging van kunstkleuren zoo tot eene schilderij zijn te zamen gevoegd.

Met zulke overgroote moeite zijn de veelvuldige beelden, die het stuk bevat en de rijkdom van versiersels aan de kleedingen, wapens en tuigagien, die men daarop vindt, in krachtige kleuren uitgedrukt. Maar er is volstrekt geen wijking of perspectief in en grond en lucht zijn wit gelaten. En zelfs schijnt er de trapsgewijze overgang van licht en bruin in te ontbreken. Alleen schijnt de Vervaardiger van het stuk

door

door het tegen elkander plaatsen van zeer afstekende kleuren de verschillende groepen meer te hebben willen doen uitkomen. Zoo ligt er bijv. op den voorgrond in het midden een gevallen zwart paard, hetwelk de andere groepen doet uit elkander komen en wijken.

De gevoelens omtrent het onderwerp, hetgeen dit stuk voorstelt, waren verdeeld. De opzigter van het Koninkl. museum Ridder A r d i t i houdt het voor een gevecht der Grieken met de Trojanen en wel den kamp van P a t r o k l u s met S a r p e d o n.

Doch de Heeren A v e l l i n o en Q u a r a n t a, twee zeer geleerde Archaeologen, meenen in het beeld van den overwinnenden ridder, A l e x a n d e r d e n G r o o t e n te herkennen en in zijne tegenstrevers de door hun costuum kennelijk aangeduide Perzianen; en dit hun algemeen gevoelen, schijnt wel het naast aan de waarheid te komen. Maar zij zijn het niet eens omtrent den veldslag dien het stuk verbeeldt, de een houdt het voor den strijd aan den *Granicus*, en de andere voor dien aan den *Issus*.

Nu volgt eene breedvoerige ontwikkeling der wederzijdsche gevoelens en de gronden, die elk voor zijn gevoelen opgeeft; eene ontwikkeling voor den Lezer van ons blad niet zeer belangrijk en zonder afbeelding onverstaanbaar, omdat daarop telkens teruggewezen wordt. Dezelve is ook nog niet ten einde; maar dit hier gestelde oordeelden wij ook voor den Nederlandschen lezer belangrijk te zijn.

LETTERKUNDIGE EN WETENSCHAPPELIJKE BIJZONDERHEDEN UIT RUSLAND.

I.

Van den geestigen en onvermoeiden opmerker van alles wat nuttig en nationaal in Rusland is, G e o r g e E n g e l h a r d is zoo even het vierde deeltje zijner *Russischen Miszellen* uitgekomen; hetwelk weder zeer veel lezenswaardig bevat, hoewel slechts in 2 stukken:

1. Het bezige leven en de weldadige inrigtingen der Keizerin M a r i a F e o d o r o w n a (Moeder der Prinsesse van O r a n j e) met een Tabellarisch overzigt der 43 stichtingen, welke van 1796 tot 1824 op verschillende tijden aangelegd onder hare Bescherming begonnen zijn, en tot haren laatsten ademtogt die Bescherming genoten hebben; zoo als ook van 12 bijzondere Geldstichtingen dier voortreffelijke Vorstin, zoo wel tot leniging voor de armoede, als tot bevordering der opvoeding.

2. Aanteekeningen op eene reize van Petersburg naar het Ural gebergte in 1830; waarin zeer veel belangrijks voorkomt

komt, dat van den scherpen blik en goeden geest des Schrijvers getuigt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	30. 5¾ 30. 5¾ 30. 5½	21 26 22	O. O. t. N. O. N. O.	mist.
24	30. 5 30. 4¾ 30. 4¾	24 28 25	Z. O. O. t. N. N. O.	mist.
25	30. 3 30. 2½ 30. 1¾	21 29½ 22	O. t. Z. O. O.	helder, doch dampig.
26	30. 0¾ 30. 0½ 30. 0¼	23 34 39	Z. t. O. Z. W. Z. W.	betrokken, mistig, 's avonds regenachtig.
27	30. 0¾ 30. 0½ 29. 8¾	38 42½ 41½	W. t. Z. W. Z. W. Z. W. t. W.	bew., meest omtrent helder, 's morg. zeer windrig; 's av. omt. betrok.. zeer windrig. †
28	29. 8 29. 8¼ 29. 8	38 38 36	N. W. t. W W. N. W. W.	betrokken. Voormiddag een weinig buijig met iets hagel en sneeuw.
29	29. 6 29. 4¼ 29. 3	37 41 36	Z. Z. t. O. O. t. N.	voormiddag helder, voor 't overige meest betrokken, 's morg. en 's avonds een weinig regen.

† 's nachts zeer harde wind.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

TEN VOORDEELE DER GEKWETSTEN OP DE CITADEL EN OP DE VLOOT.

*** wordt bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem uitgegeven:

Nederlands Opschrift;

Uitboezeming bij de overweldiging van Antwerpens Kasteel; door VINCENT LOOSJES à 20 Cents en is te bekomen: te Alkmaar bij *Coster* en *Le Sage ten Broek*, te Amsterdam bij *Brave Junior*, *van Hulst*, *van der Vinne* en *Westerman*, te Delft bij *de Groot*, te 's Gravenhage bij *Thierrij en Mensing* en *van Weelden*; te Leiden bij *Herdingh*, te Rotterdam bij *van Baalen*, *de Bleijker* en *Wijt*, te Utrecht bij *Terveen*, te Wormerveer bij *Briel* en te Zaandam bij *Groot*.

Bij dit No. worden uitgegeven, het Register, Titel enz. van het Tweede Deel van het jaar 1832.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 8sten FEBRUARY.

N°. 7.

BERIGTEN.

UTRECHT, *den 1sten Februarij.* Heden overleed alhier, na een langdurig lijden, in den ouderdom van één en zeventig jaren, de Hooggeleerde Heer JEAN HENRI PAREAU, *Philos. theoret. Mag. Theol. et Liter. human. Doctor;* sedert het jaar 1830, Emeritus Hoogleeraar in de Oostersche Letteren aan onze Hoogeschool, en sedert 1826, Emeritus Predikant bij de Waalsche Gemeente dezer Stad; Lid der Derde Klasse van het Nederlandsch-Koninklijke Instituut van Kunsten en Wetenschappen, en van andere Geleerde Genootschappen: een Man, die, niet alleen door zijne ijverige werkzaamheid en langdurige dienst aan het Athenaeum te Deventer, en aan de Hoogescholen te Harderwijk en Utrecht, maar ook door zijne belangrijke uitgegeven werken, eenen regtmatigen roem, in en buiten het Vaderland, verworven heeft (*).

AM-

(*) Wij zullen eerlang een Levensberigt, ons van goeder hand toegezegd, wegens dezen verdienstelijken Geleerde in dit Blad mededeelen. RED.

AMSTERDAM *den 25sten Januarij*. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 75 jaren, de Heer DIRK SWARTS, *Medicinae Doctor*, die, behalve door eene langdurige geneeskundige praktijk in deze Hoofdstad, zijne zucht ter beoefening der Geschied- en Natuurkundige Wetenschappen aan den dag legde door de uitgave van twee werkjes, het een getiteld: *Geschied- en Natuurkundige overwegingen betrekkelijk de rivieren den Rijn, Flevus, het kanaal van Corbulo of Lek en den Katwijkschen Rijn*; het andere bestaande in eene *Geschied- en Natuurkundige Verhandeling over het IJ, enz.* (*).

HAARLEM. Onpartijdigheid gebiedt ons, aan onderstaand berigt van de Hn. Doctoren SMEETS en VAN DOEVEREN eene plaats in te ruimen, maar wij meenen onze Lezers te verpligten, met het aangehaalde *Iets niet* over te nemen, maar alle belanghebbenden over te wijzen naar de *Bijdragen* van Dr. ARNTZENIUS zelve, waarin hetzelve geplaatst is; latende voorts de harde uitdrukkingen voor rekening der Stellers.

Niemand zal het ons ten kwade kunnen duiden, dat verontwaardiging de eerste gemoedsaandoening was, welke wij bij het lezen van den Zevenden Brief van den Heer ONTIJD ontwaarden: als Geneesheeren immers worden wij in dezen Brief verguisd, en onze goede naam, die op onzen leeftijd onzen eenigen schat uitmaakt, wordt in denzelven op eene onheusche, wij durven zeggen; op eene lasterlijke wijze aangerand; ook was reeds de pen opgenomen, om Dr. ONTIJD te wederleggen, en zijne argumenten voet voor voet te bestrijden, edoch wij zijn hierin teruggehouden, door eene bedaardere overtuiging, dat de kunst door eenen pennestrijd niets wint; dat een ieder, die den Brief leest, daarin gebrek aan daadzaken ontmoet, en al ligt de oorzaak van ONTIJD's ontvredenheid doorgronde, namelijk, dat wij in onze wijze van denken van hem verschillen, vooral wat betreft den *ador Cholericus*.

Wij

(*) Het eerste in 1823, het laatste in 1828 uitgegeven bij de Gebr. VAN CLEEF te 's Hage en Amsterdam.

Wij vermeenen evenwel te moeten zeggen, dat het ons zeer vreemd voorkwam, toen wij in den bovengenoemden Brief lazen, dat de Heer O n t ij d uit onze mededeelingen (*) in de Bijdragen van den Heer A r n t z e n i u s opgenomen, vermeent te kunnen opmaken, dat wij in het Hospitaal, waarin wij met de verzorging der Cholera-lijders belast zijn geweest, onder het opzigt van eenen ouderen en eenen meer ervaren arts hadden moeten staan; dit gezegde heeft ons des te meer gegriefd, aangezien het klaarblijkelijk strekt, om ons het vertrouwen van onze Stadgenooten te ontnemen, een vertrouwen, hetgeen wij als jonge artsen vooral behoeven: hier gelooven wij den Heer O n t ij d rondborstig te kunnen zeggen, dat wij zulk eene behandeling van zijn Ed. niet verwacht, veel minder verdiend hebben, aangezien dit gezegde, door hetgeen wij gedurende het heerschen der Cholera verrigt hebben, onwederlegbaar wordt gelogenstraft: wij hebben immers in ons Hospitaal 139 Cholera-Kranken (waarvan er reeds 5 onder het vervoeren waren overleden) behandeld; van dit getal hebben wij er 62, zonder *onder opzigt* te staan, hersteld; wij hebben echter nooit geweigerd, om eene teregtwijzing van onze Collega's, welke ons dagelijks kwamen bezoeken, aan te nemen, of eene op overtuiging gegronde behandeling te beproeven, zoodra dezelve in het belang der lijdenden ons werd medegedeeld.

Indien men nu de sterfte, welke men in de Cholera-Ziekenhuizen zoowel in Rusland, Polen, Pruissen als in Frankrijk gehad heeft, met de onze, — (iedere Geneesheer in 's Hage weet, in welk eenen vergevorderden staat der ziekte, wij het grootste getal der lijders in ons Hospitaal ontvingen, daar zij zich voor het grootste gedeelte niet naar het Cholera-Ziekenhuis lieten vervoeren, vóór dat hunne toestand bijna hopeloos was) — vergelijkt, dan vermeenen wij niet, dat deze zoo ongunstig zal bevonden worden, dat men zich zou kunnen beklagen, van ons onder geen opzigt geplaatst te hebben. Wij zijn dus van gedachten hier met den Heer O n t ij d te kunnen zeggen: *aan de Vruchten kent men de boomen.*

(*) *Errare humanum est*, dit weten wij; de Heer O n t ij d zal ons evenwel eene zeer groote dienst bewijzen, wanneer hij ons de pagina en de plaats van onze mededeelingen gelieft op te geven, waar wij gemist hebben.

Indien wij wel onderrigt zijn, heeft de Heer Ontijd, gedurende het heerschen der Cholera, 5 lijders (eene niet medegeteld, welke zijn Ed. aan ons in het Hospitaal heeft toegezonden en aldaar hersteld is) behandeld; van welk getal er 4 overleden zijn; zullen wij nu zeggen, dat dit ongunstig *resultaat* aan de onervarenheid van den Heer Ontijd toe te schrijven is? dan zouden wij waarlijk al zonderlinge gevolgtrekkingen maken!!!

Uit het bovenstaande schijnt men te moeten opmaken, dat niet het aantal van onze overledenen, maar onze weinige ervaring de beweegreden geweest is, waarom ons de Heer Ontijd onder opzigt wilde geplaatst hebben; maar vervalt deze wijze van zien niet geheel, wanneer men in aanmerking neemt, dat vóór het ontstaan van de *Cholera Asiatica* te Scheveningen, noch de Heer Ontijd, noch wij, noch iemand van onze Kunstbroeders, eenige ervaring in deze geheel nieuwe ziekte hadden, en dat wij dus *in het bijzonder geval der Cholera*, met alle mogelijke Doctoren in ons Land, vermeenen mogten gelijk te staan, die, even als wij, de ziekte slechts bij naam kenden?

Verdere wederlegging van al het gezegde van den Heer Ontijd achten wij overbodig, daar wij het in het belang der kunst en letteren, die geen *schelden* maar bedaardheid met zich moeten brengen, beneden ons en nutteloos achten, om met den Heer Ontijd in openbaar geschil te treden, hem gaarne zijne opinie latende, mits hij ons vrijheid geve, om de onze tot nadere overtuiging te behouden; en daar wij dezelve in de Bijdragen van den Heer Arntzenius hebben medegedeeld, welke niet algemeen genoeg aan de lezers van den *Algemeenen Konst- en Letterbode* bekend zijn, vermeenen wij, ons *Iets* over de al of niet besmettelijkheid der Cholera, hetgeen de ontevredenheid van den Heer Ontijd op zulke eene verregaande wijze heeft gaande gemaakt, hier in zijn geheel te moeten mededeelen, te meer, daar de voornoemde Heer slechts een gedeelte van dit Artikel heeft voorgedragen.

C. H. SMEETS. }
G. J. VAN DOEVEREN. } Med. Doctores.

's Gravenhage den 4den Februarij 1833.

EE-

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Akademische Dankrede nach der Zurückkunft des freiwilligen Jägercorps Utrechtischer Studierenden aus dem Felde.

Toen, na den tiendaagschen veldtogt, de vrijwillige Jagers der Utrechtsche Hoogeschool tot hunne studiën terugkeerden, hield de Hoogleeraar Royaards den 16 October 1831, ter dezer gelegenheid, eene plegtige Dankrede, welke met stichting en goedkeuring gehoord, sedert door den druk is gemeen gemaakt.

De Heer Rheinwald, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Bonn, heeft dit stuk in het Hoogduitsch vertaald en uitgegeven. Misschien komt het velen niet onbelangrijk voor de voorrede te kennen, met welke de Hoogleeraar Rheinwald zijne taak aanvangt. Zie hier dezelve.

Er zullen weinig woorden vereischt worden, om den Lezer te doen begrijpen, wat aanleiding tot deze Leerrede heeft gegeven.

Toen Koning Willem zijn getrouw volk ten strijde riep, tegen de muiters van het zuiden en tot bescherming van Oud-Nederland; volgde ook de Academische jeugd des lands, de Studenten der Hoogescholen van Leiden, Utrecht en Groningen (*) gereedelijk deze vaderlijke roepstem: Zij vormden kompagnien Vrijwillige Jagers. Het geluk viel aan deze jongelingen ten deel, om bij de roemvolle gevechten van Hasselt en Leuven tegenwoordig te zijn, die van Leiden in de voorste gelederen. De roem, door het Hollandsch leger verworven, is ook hun eigendom. Nadat zij tien maanden in het veld gebleven waren, gaf hun de Koning verlof, om zoo lang tot hunne letteroefeningen terug te keeren, tot dat het Vaderland hunne dienst weder zoude behoeven. Zij keerden dan weder naar de Hoogescholen, tot hunne bloedverwanten en vrienden.

Dewijl op de Hollandsche Hoogescholen de navolgingswaardige gewoonte heerscht, om het Academie-jaar met eene Leerrede te openen, zoo besloot men de verwelkoming der terugkeerende Vrijwilligers met deze Godsdienstige viering te verbinden. Den Heere Dr. Royaards viel het te beurt

(*) Dr. Rheinwald had er moeten bijvoegen, *ook de Studenten der Athenaea*, want niet minder bereidwillig dan die der Hoogescholen, stelden zich de Studenten van Franeker, Amsterdam en Deventer.

beurt, om de dankbaarheid der Gemeente aan den Heer der Heirscharen op te dragen, en de openlijke tolk te zijn der innige zegewenschen, die elk der verzamelden over de teruggekeerde dapperen uitstortte. Hoe gelukkig de keus van dezen redenaar geweest zij, kan elk lezer met ons opmerken.

De inhoud dezer Rede, zoo wel wat de zaken als den vorm betreft, gevoegd bij de levendige deelneming van alle Duitsche Vaderlanders aan de Hollandsche zaak, die ook de onze is, moge deze vertaling regtvaardigen. Dit stuk toch is een verblijdende tegenhanger tegen de redeneringen, waarmede de valsche Apostelen eener gewaande vrijheid niet zelden den kansel ontwijden, die zij ook door den druk bekend maken en het Duitsche volk zoeken op te dringen. Deze voortbrengselen, vol van nagemaakte en tooneelmatige geestdrift, van vreemdaardig goochelspel, gewetenlooze leugens en de trouweloosheid eens huurlings, stuiten elk weldenkenden tegen de borst, terwijl deze Leerrede elks gemoed moet treffen en verwarmen door ware en heilige geestdrift, door edele eenvoudigheid en waardigen toon. Hare uitstekende kenmerken zijn echte herderlijke zorgen, ware herderlijke wijsheid.

In het Pruissisch Vaderland kan ook deze Rede, bij menig verdediger des Vaderlands de herinnering terugroepen dier onvergetelijke tijden, en eenigen troost voor de smart van het tegenwoordige opleveren.

Praktische Prediger-Zeitung, 18 Aug. 1832 No. 66.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Hazen van Cowper.

Het is bekend, hoeveel de vermaarde Engelsche Dichter Cowper van dieren hield. De levensgeschiedenis van zijne tamgemaakte Hazen zal van den eenen kant de beminnelijkheid van zijn karakter en van de andere zijde bewijzen, dat de Haas, hoezeer een vreesachtig en wild dier, meer dan men gewoonlijk denkt, geschikt is voor eene soort van opvoeding, wanneer men die zeer jong begint. Cowper verhaalt zelf haar dus:

„ In 1770 ongesteld naar ligchaam en geest en buiten staat in het gezelschap van menschen of boeken verstrooijing te vinden en evenwel eenige uitspanning, welke dan ook, behoevende, greep ik gretig het minste op, dat mijne aandacht kon vestigen, zonder haar te vermoeijen. De kinderen van

een

een mijner buren hadden een jong Haasje, dat omtrent drie maanden oud was, om mede te spelen gekregen. Meer geschikt, om het arme dier te kwellen dan goed te voeden, en buitendien weldra de zorg voor hetzelve moede, stonden zij gaarne toe, dat hun vader, die elken dag den kleinen martelaar zag afvallen, hem mij van hunne zijde ten geschenke aanbood. Ik aarzelde niet, om den gevangenen onder mijne bescherming te nemen, daar ik mij overtuigd hield, dat zijne oppassing mij juist zulk eene soort van bezigheid zou verschaffen, als mijne toestand verlangde. Spoedig wist men in de geheele buurt, hoeveel vermaak ik in mijne nieuwe onderneming schepte en zeer weinig tijds leed het, of mij werden zooveel jonge Hazen aangeboden, dat ik er een geheel park mede had kunnen voorzien.

Ik belastte mij echter slechts met drie, welker namen, die ik hun gaf, ik noodig acht op te geven: *Puss*, *Tiney* en *Bess*. Hoewel de twee laatste vrouwelijke namen zijn, moet ik opmerken, dat mijne drie kweekelingen mannetjes waren.

Ik begon met voor timmerman te spelen en bouwde voor hun slaaphokjes. Ieder had zijn afzonderlijk vertrek en zoo ingerigt, dat, er een schotel onder geplaatst zijnde, die zoo geregeld geledigd en afgewasschen werd, dat de kamers van mijne kleine vrienden altijd zeer zindelijk bleven.

Over dag mogten zij in eene zaal zich verlustigen, maar 's nachts ging ieder naar zijn eigen legerstee, zonder ooit die van zijn' buur in te nemen.

Puss was weldra zoo tam, dat hij op mijne knieën sprong en op zijne achterpooten ging staan, om in mijn haar te bijten. Hij liet zich opvatten en in mijne armen heen en weêr dragen en sliep meer dan eens op mijne knieën in. Drie dagen was hij ziek, gedurende welke ik hem oppaste en van zijne kameraden afzonderde, ten einde deze hem niet mogten kwellen; want de hazen vervolgen, even als vele andere dieren, die van hunne soort, welke ongesteld zijn. Door zorgvuldige oppassing en met behulp van verscheiden plantensoorten, welke ik beproefde, herstelde ik zijne gezondheid weder geheel. Onmogelijk kan men dankbaarder zich betoonen, dan dit dier na zijne genezing; het betuigde mij zijne erkentenis door mij de hand te likken, eerst van boven, daarna de palm, vervolgens ieder vinger afzonderlijk, eindelijk tusschen de vingeren in, als of het er opgesteld was, geen gedeelte over te slaan. Dit bewijs van teederheid herhaalde hij niet, dan nog eene enkele maal bij dergelijke gelegenheid. Hem zoo leerzaam vindende, gewende ik mij, om hem alle dagen, na het ontbijt in den tuin te brengen; daar school hij meestal onder de bladeren van eene komkommerplant, waar hij tot den avond sliep of herkaauwde. Dit

 zelf-

zelfde blaadjes verschaften hem ook een geliefkoosd geregt. Hij kreeg zoo veel smaak in de vrijheid, waaraan ik hem gewend had, dat hij naar het oogenblik begon te verlangen, om dezelve te genieten. Hij poogde mij, door met zijne pooten op mijne knieën te trommelen, over te halen, om naar den tuin gaan, en zag mij daarbij met zulk een oog aan, dat men zijn oogmerk wel moest begrijpen. Gaf ik aan zijne aanzoeken geen gehoor, dan nam hij het pand van mijn rok tusschen zijne tanden en schudde het uit al zijn magt. *Puss* mogt dus te regt geheel tam heeten. Zijn natuurlijke vreesachtigheid was geheel verdwenen; en uit verscheiden kenteekens, welker nadere ontwikkeling mij te uitvoerig zou maken, bleek het klaar, dat hij gelukkiger in het gezelschap van menschen was, dan opgesloten met zijne kameraden.

Zoo ging het niet met *Tiney*; de teederste zorgen hadden op hem geene uitwerking. — Hij werd ook ziek en ik paste hem even getrouw op; maar als ik na zijne herstelling, hem wilde streelen, knorde hij, sloeg met de voorpooten op den grond, sprong toe en beet. Hij was in zijn' toorn echter zeer vermakelijk. Deze gaf dikwijls tot vrolijkheid aanleiding en in zijne kuren, behield hij zulk een deftig voorkomen en deed zijne kunstjes zoo plegtstatig, dat hij een aangenaam medgezel voor mij werd.

Bess, die spoedig na zijnen volkomen wasdom stierf, en wiens dood door de vochtigheid van zijn hok werd veroorzaakt, waarin hij, voor dat het volkomen droog was, werd opgesloten, was zeer vrolijk en aardig. *Puss* was door zachtheid tamgemaakt; *Tiney* was het in het geheel niet, en *Bess* bezat zoo veel moed en vertrouwen, dat hij zich zelf van den beginne af reeds tam maakte. Ik liet hen altijd na den avondmaaltijd in de eetzaal komen, waar het tapijt aan hunne pooten weêrstand bood. Daar deden zij allerhande kuren en luchtsprongen, waarbij *Bess*, door kracht en stoutheid uitblinkende, te regt de *Vestris* van de troep mogt heeten. Op zekeren avond was de kat in de kamer en had de vermetelheid van een' klap op de wang van *Bess* te geven. Deze was daarover verontwaardigd dermate, dat hij op haar met zijn pooten zoo hevig ging trommelen, dat de kat zeer gelukkig was, toen hij zijne klaauwen ontsnappen en zich verschuilen kon.

Ik schilder deze dieren af, als of ieder een bijzonder karakter had. Dit was niet onzeker en hun voorkomen drukte zoowel dit karakter uit, dat ik een hunner van voren ziende, denzelven terstond herkende. Men zegt, dat een herder zoo aan de trekken van elk zijne schapen, hoe talrijk zij wezen mogen, gewoon raakt, dat hij in staat is, die volkomen het een van het ander op zulke teekens af te onderscheiden. En voor elk gewoon beschouwer is het verschil dier trekken naauwelijks

lijks merkbaar. Ik twijfel niet meer, of men treft dezelfde onderscheiding - teekenen onder de Hazen aan en houd mij overtuigd, dat onder duizend hunner niet twee elkander volkomen gelijken. Lieden, die geen gelegenheid hadden, zulks op te merken, vermoeden zelfs zulk een verschil niet.

Deze dieren zijn buitengewoon schrander in het opmerken van de minste verandering, welke ter plaatse, waar zij gewoon zijn, geschiedt; onverwijld bezigen zij hunn' neus om een nieuw voorwerp te onderzoeken. Het tapijt raakte op eene plaats een weinig gebrand en er werd een stuk ingezet; en dit stuk strekte nu ten voorwerp van het naauwkeurigst onderzoek. Zij schijnen hunne gunstelingen op den reuk af te kennen; zij konden aan sommige personen, hoe wel zij die dagelijks zagen, niet gewennen en gingen zelfs aan het schreeuwen, als die personen hen wilden aanraken. Maar een molenaar, die onverwacht binnentrad, won eensklaps hunne genegenheid. Zijn met meel bestrooide kleeding had voor hen onwederstaanbare bekoorlijkheid. Het zal niemand verwonderen, dat mijn gemeenzaam verkeer met deze vreedzame dieren mij leerde een' afkeer te hebben van de vermaken der jagt. De jager weet niet, hoe beminnelijk de dieren zijn, die hij vervolgt; voor hoeveel dankbaarheid zij vatbaar, hoe vrolijk zij zijn, hoe dierbaar hun het leven is; en dat zijn zij voor den mensch bevreesd, de mensch daartoe regtmatige reden geeft.

Om niet vervelend te worden, zal ik nu nog een kort berigt geven van het voedsel, dat hun best voegt.

Men meent algemeen, dat zij van gras leven. Dit is eene dwaling. Ten minste gras is niet hun uitsluitend voedsel; zij *schijnen het alleen als geneesmiddel te gebruiken*: want zij laten het weldra staan voor bladeren van allerlei soort. Distels, paardebloemen en latuw zijn de planten, waaraan de Haas de voorkeur geeft, bijzonder de laatste. Ik ontdekte bij toeval, dat wit fijn zand zeer gezocht bij hen was, zonder twijfel om de vertering te bevorderen. Ik maakte eens een vogelkooi schoon op een' tijd, dat de Hazen bij mij waren. Ik had een kop met fijn zand op den grond gezet; door een onbedwingbaren lust daartoe verlokt, verslonden zij het met gretigheid. Sedert dien tijd droeg ik zorg, dat hun nooit zand ontbrak. Zij zijn groote liefhebbers van groen koren; zij eten de aar en den steel, maar zelden den klaauw en houden ook veel van allerlei stroo, vooral van tarwe; zij verslinden het hooi, maar als zij eigenlijk gezegd stroo hebben, slaan zij er geen acht op. Het stroo strekt hun ook tot legersteê en als men het alle dagen schudt, is het onnoodig het spoedig te ververschen, omdat het zacht en droog blijft. Aromatieke planten hebben zij niet noodig, maar zij eten er een klein hoeveelheid van en geven de voorkeur

aan de braambezieplant. Zij gelijken in dit opzigt naar de schapen; is hun voedsel te goed, dan zijn zij onderhevig aan pokken of puisten; om hen daarvoor te behoeven, gaf ik hun als het voornaamste voedsel brood, vulde een' schotel met in dobbelsteenen gesneden stukken, die men alle avonden in hun hok zette; want zij eten alleen 's avonds en des nachts.

In den winter, wanneer men geen groenten kan bekomen, mengde ik onder hun gesneden brood stukken wortelen en appelschellen zeer fijn gesneden; zij houden van de schel, maar zijn van den appel zelven afkeerig. Daar echter deze voedsels het sap der planten niet konden vervangen, is het dan goed hun water te geven, maar het zoo te plaatsen, dat zij het niet op hun leger kunnen omwerpen. Ik moet niet vergeten, dat zij van tijd tot tijd van de loten van den hagedoren en wilden rozelaar houden, en zelfs het hout eten, als het zeer dik is.

Ik zeide, dat *Bess* jong stierf; *Tiney* leefde negen jaren en stierf eindelijk, naar ik reden heb om te gelooven, aan een' val, die zijn nieren had aangedaan. *Puss* leeft nog en heeft zijn tiende jaar bereikt, zonder het minste kenteeken van ziekelijkheid of ouderdom, tenzij dat hij wat voorzigtiger en minder speelziek is, dan wel vroeger. Ik kan niet van dit onderwerp afstappen, zonder te berigten, dat ik, weinig tijds geleden, hem in tegenwoordigheid van een' hond bragt. Het was een patrijshond, die nooit een' Haas gezien had en mijn Haas had nooit een' hond gezien. Ik bereidde deze bijeenkomst met alle voorzigtigheid voor, maar deze was onnoodig. *Puss* toonde geen vrees en *Marquis* gaf geen vijandig oogmerk te kennen. Er bestaat dus geen *antipathie* tusschen den hond en den Haas. Maar de aanval van den een veroorzaakt de vlugt van den ander; en de hond valt aan, omdat men hem daarop heeft afgerigt. Zij eten hetzelfde brood door dezelfde hand aangeboden en zijn in alle opzigten goede vrienden.

Mijn verslag zou onvolkomen zijn, voegde ik hierbij niet, dat de Haas geen' kwaden stank met zich voert; en dat hij bestendig bezig is met zich schoon te houden, door middel der borstels, waarmede de natuur ten dien einde zijne pooten voorzien heeft; en eindelijk, dat hij door geen ongedierte wordt aangetast."

Na den dood van Cowper vond men deze bijzonderheid nog in zijne papieren.

Dingsdag 9 Maart 1796. Heden is *Puss* gestorven, oud elf jaren en elf maanden. Hij overleed tusschen twaalf en een ure, des namiddags, van ouderdom, en zonder blijkbare pijn."

Nog iets over oude Boomen.

Geneve, November 1832.

Onze De Candolle was de eerste, die den gelukkigen inval had, om den ouderdom en den betrekkelijken wasdom der boomen op te sporen, door het meten en tellen der houtkringen van het merg tot aan den bast; en terwijl hij in eene bijzondere verhandeling het nut aantoonde, hetwelk zulk een onderzoek zoo wel voor Natuurkundigen als ook voor Houtvesters heeft; noodigde hij de vrienden van natuurkundig onderzoek uit, om hem hunne bevindingen dien aangaande mede te deelen. Deze uitnoodiging is reeds niet zonder vrucht geweest. Ter gelegenheid der laatste bijeenkomst van de Zwitsersche Natuurkundige Maatschappij las hij zelf, eene hem toegezondene verhandeling voor, behelzende: Beschouwing van den groei en den ouderdom van eenige boomen in de omstreken van Nizza door Berthelot; eene verhandeling, waarin niet alleen de opgave der meting van onderscheidene boomen, maar ook buitendien vele belangrijke aanmerkingen voorkomen. Hij zegt onder anderen: „Reizende Natuuronderzoekers en „vrienden van de Natuurlijke historie moeten geene gelegenheid verzuimen, om zeer groote Boomen, die hun op „reis voorkomen te meten, vooral wanneer zij toevallig „reeds gevelde stammen ontmoeten. Men bedenke toch, „dat de mensch in een oogenblik deze reuzen der plantenwereld ter nedervelt, tot wier vorming de natuur in „haren langzamen, maar vasten en eenvormigen tred, zeer „vele jaren, ja soms eeuwen noodig heeft gehad. Daar „het niet in 's menschen magt staat, deze veteranen voor „den ondergang te bewaren, zoo moeten wij ten minste „ons best doen, derzelver geschiedenis te bewaren. Betreedt dan de vriend der natuur de kale plek, waarop zij „voorheen eene aangename schaduw wierpen, zoo kan „hij toch van hen zeggen: zij hebben eeuwen over hunne kruinen zien voorbijgaan, de zeis destijds had hen gespaard, maar de bijl der eigenbaat heeft hen ter neder „geveld."

In de omstreek van Nizza te Villefranche staat eene Olijfboom, wiens stam onder aan den grond eenen omvang heeft van 38 voet, terwijl de omvang 4 voet boven den grond 19 voet bedraagt; een van zijne voornaamste hoofdtakken heeft eenen omtrek van 6 voet 6 duim; de stam zelve is 8 voet hoog. Het is de grootste en sterkste Olijfboom in dien

omtrek en ofschoon zeer aan het verminderen, ziet hij er nog zeer frisch en gezond uit. Men ziet zeer duidelijk, dat zijn stam uit één kiem is voortgesproten en dat dezelve geene verzameling is van bijeengegroeide wortelspruiten; en hij behoort tot eene bijsoort (*varieteit*), die, naar het algemeen aangenomen gevoelen de langzaamste van allen groeit. De beroemde Olijfboom van Pescia, die tot hiertoe voor den grootsten in Italie gehouden werd en wiens ouderdom M i s c h e t t i n e op 700 jaren schat, haalt op verre na die dikte niet. Naar nog voorhanden zijnde oorkonden werd deze boom reeds in 1516 voor den oudsten in dezen omtrek gehouden; men kan hem dus veilig voor den Nestor der Olijfboomen in Europa houden en hij is misschien wel 1000 jaren oud. Hij schijnt de eenige te zijn, die den vreesselijken orkaan, die deze streken in 1516 verwoestte, overleefd heeft. In het jaar 1828 gaf hij nog 100 kilogrammen olie en voorheen leverde hij er in goede jaren wel 150. In het voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat men doorgaans slechts om de drie jaren eenen middelmatigen olieoogst heeft, en dat men op eenen zeer rijkelijken of gezegenden oogst naauwelijks vijfmalen in eene eeuw mag rekenen; zulk een jaar noemt men in het zuidelijke Frankrijk *Année heureuse*. — Er is voor het overige geen boom in het Zuidelijke Europa aan meer wederwaardigheden onderhevig dan de Olijfboom; plotselinge veranderingen van wind en weder, insectenvraat en inwortelingen van Plantplanten (*Plantes parasites*) veroorzaken bij hem ziekten en belemmeren hem in zijnen groei; te regt mag men dus eenen Olijfboom als den hier beschrevenen, voor eene groote zeldzaamheid en voor iets buitengewoons houden.

De *Oranjeboom* is in Europa nog te nieuw, dan dat wij over den ouderdom, dien dezelve bereiken kan, iets bepaalds zouden weten; en hij is voor ons ruwere klimaat te gevoelig, dan dat wij uit ondervinding zouden kunnen bepalen, hoe hoog en dik hij worden kan. Intusschen bewijzen toch sommige gevallen, dat hij zeer oud worden kan, maar dat zijn stam toch zelden eene aanmerkelijke hoogte bereikt. In de Oranjerie te Versailles staat een Oranjeboom, waarvan men weet, dat hij in 1421 uit eene pit geteeld is en die er nog zoo frisch uitziet, dat hij het naar alle waarschijnlijkheid nog wel eenige eeuwen uit kan houden. In Rome staat in den hof van het klooster St. Sabina een Oranjeboom, die, naar de overleveringen, die men er van heeft, door den H. D o m i n i c u s zelven, omstreeks het jaar 1200 zoude moeten geplant zijn; deze boom is nooit hooger geworden dan 80 voet. In den omtrek van Finale staat een Oranjeboom, die 20 voet hoog is, en somtijds in één jaar 8000 oranjeappels gedragen heeft. Nog in het jaar 1789, stond

er

er te Nizza een Oranjeboom, wiens ouderdom men niet wist, maar de stam was zoo dik, dat twee mannen hem naauwelijks konden omvademen. Hij was circa 50 voet hoog en zijn kruin overschaduwde eene tafel met 40 converts. Hij droeg aan de eene helft van zijne kroon jaarlijks 5 à 6000 vruchten, terwijl de andere helft er naauwelijks 100 had, maar het volgende jaar droeg deze helft duizenden, terwijl de eerste helft uitrustte. Deze schoone boom, die zich als een reus boven alle andere van zijne soort verhief, had de harde winters van 1709, 1740, 1763 en 1778 gelukkig doorgestaan, maar, hoe sterk hij ook was, in 1789 moest hij voor de strenge vorst bukken en stierf. — In het jaar 1769 stond er bij 't Benedictijnerklooster te St. Pons in Languedoc een Olmenboom van ongewone grootte; de monniken lieten hem rooijen, omdat hun klooster moest vergroot worden. Onder dezen eerwaardigen boom werd in 1583 de oorkonde opgesteld, waarbij aan Amadeus *de groene* (VI), Graaf van Savoije, het gebied van Nizza geschonken werd. Het perkament wordt in het archief te Nizza bewaard en het begint met de woorden: *Sub ulmo Sancti Pontii etc.*

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Oorsprong der beschaving van Peru en Mexico.

Een Engelschman Ranking, in de Aziatische talen zeer bedreven en reeds door gewigtige nasporingen over de oorlogen tusschen de Mongolen en Osmanen bekend, heeft onlangs uitgegeven: *Historische navorschingen aangaande eenige belangrijke punten der geschiedenis van de Nieuwe wereld.* De geleerde man gaat van een geheel nieuw gezigtspunt uit; en tracht aan te toonen, dat Mexico, Peru enz. door Mongolen, die in de 13de eeuw door eenen storm van de stranden van Japan op de kusten van Amerika zijn geworpen, veroverd en — beschaafd zijn geworden. Deze stelling heeft de Schrijver door eene menigte van bewijzen trachten te staven, welke hij ontleent uit de overeenkomst van zeden, gebruiken, gewoonten en overleveringen; — uit de gelijkheid van benamingen, van gereedschappen, van voorwerpen der eerdienst, van opgegravene dieren, eindelijk, door een aantal schrandere opmerkingen en redeneringen op natuur- en geschiedkundige daadzaken steunende. Volgens hem kwamen de in Mexico gevondene Egyptische Sphinxen uit het rijk der Birmanen. De verschillende voorwerpen, welke men daar heeft aangetroffen en eenen Egyptischen oor-

oorsprong doen vermoeden, werden uit Tangu in Indie aan gene zijde van den Ganges derwaarts gebragt. De Tolteërs, Guatimalers, van Tula en Agtees waren afkomstig uit Assam. Eindelijk was Manco Capac, de eerste Inca van Peru, de zoon van den Groot-Khan Cublai en de stamvader van Montezuma, een Mongoolsche Prins van Tangu of Assam.

OUDHEDEN EN MUNTEN.

Haarlem, Wegens den vond, den 24sten December des verleden jaars, van onderscheiden Gouden, Zilveren en Koperen Munten, te Groningen gedaan, nemen wij het uitvoerig berigt door den Hr. Mr. H. O. Feith in het Groningens Nieuwspapier geplaatst, grootendeels over.

Deze vond namelijk geschiedde door twee eerlijke daglooners, bij het sloopen van het oud gebouw, dat in den laatsten tijd tot eene Militaire provoost had gediend, en vroeger een deel had uitgemaakt van een uitgestrekt Klooster, terwijl het voorts tot verschillende einden had gediend. De gevonden Munten waren vervat in een klein potje van gebakken steen, met één oor, een wijden hals en een ronden buik, in hetwelk de penningen, zoo het scheen, omwonden met of ingepakt in eene blaas waren gedaan.

De gevonden Munten bestonden; *vooreerst*, uit dertien gouden *philippusguldens*, welke waren van 1499, 1502 en 1503, doch de meesten zonder jaartal, wegende te zamen 42 wigtjes en 4 korrels. Elk stukje had de innerlijke waarde van 3 guldens $26\frac{2}{11}$ cents. Op den Beeldenaar van 1586 komen zij voor, als doende 2 guldens 16 cents.

Ten tweede, uit een *philippusgulden* van eenen anderen muntslag dan de vorigen; uit twee Brandenburger *goudguldens*; een Gelderschen *arnoldusgulden*; een Gelderschen *rijder*; twee *goudguldens* van den keurvorst van Mentz; twee Kleefsche *goudguldens*, en een van Gulik en Berg. Deze tien gouden muntstukjes wogen 32 wigtjes; elk stukje had de innerlijke waarde van 3 guldens 20 cents. De meesten stonden in den Beeldenaar van 1586 tot den koers van 2 guldens 40 cents.

Ten derde, uit twee Frankforter, een Norlinger, een Leipziger, Lunenburger en een Zwolschen *goudgulden*, en uit zeven Oostvriesche *guldens* van graaf Edzard, geslagen waarschijnlijk in 1492, ten minste niet vóór 1491 en niet na 1493. De innerlijke waarde, als wegende te zamen 20 wigtjes 4 korrels, was van elk stukje 3 guldens $10\frac{8}{11}$ cents.

Zij

Zij staan onderscheidelijk in den Beeldenaar, meest voor eenen koers van 2 guldens 10 cents.

Ten vierde, uit zeventien *Postulaatguldens* van Luik, waaronder zestien gelijken, en een *postulaatgulden* van Gulik en Berg. Deze achttien gouden muntstukken wogen 41 wigtjes en waren elk waardig 2 guldens 27⅞ cents.

De zilveren munten bestonden, *vooreerst*, uit 35 Bremer grosschen, als 5 van Bisschop Johannis Rode, van 1499, en 30 van Bisschop Christoffer, onder welke een van 1510, twee van 1511 en 27 van 1512.

Ten tweede, uit 44 Bremer grosschen, van Bisschop Heinrich, Graaf van Schwarzburg, die den Bisschoppelijken stoel van Bremen bekleedde, van 1463 tot 1496.

Ten derde, uit onderscheiden grosschen, als 52 Bremer van de opgemelde Bisschoppen; eene Saksische, twee Mindensche en eene kleine Bremer.

Ten vierde, uit 17 gelijke Goslarsche Grosschen en eene Brunswijksche van 1509.

Ten vijfde, uit vijf Goslarsche grosschen van 1509, 1510 en 1519.

Ten zesde, uit vijf Saksische grosschen, die men oudtijds Schrikkenborgers noemde.

Ten zevende, uit vijf Groninger stuivers, waarvan twee van 1499, hebbende aan de voeten van den Rijks-arend een schuins liggend schild met het Stadswapen van Groningen; zij komen voor in den Beeldenaar van 1575. De overige drie zijn van 1507, en vertoonen den Rijks-arend met twee schuinsche schilden aan zijne voeten; regts het wapen van den Graaf van Oostvriesland, *de Harpye*, en links het Groninger Stadswapen, met het omschrift: *Mo. no. Com. z. Senat. Gron.*, en niet, zoo als Harkenroth verkeerdelijk op *Eggeric Beninga* heeft aangeteekend: *Mo. no. Com. z. Curat. Gron.*

Ten achtste, uit onderscheiden grosschen en andere muntstukken. Daaronder zijn vijf Saksische grosschen, die men voorheen Sneebergers noemde, twee Oldenburger, en eenige stukjes van Goslar, Stettin, Rostok enz.

Ten negende, uit 33 muntstukken, waaronder een en twintig Bremer grosschen van den Bisschop Christoffer waren; voorts eenige van Lunenburg, Stettin en andere, die gebroken en onleesbaar waren.

De koperen muntstukjes waren slechts twee in getal, schijnende het eene een Fransche stuiver, met eenen onleesbaren naam, en het andere een Oldenburger van 1502.

Toen deze munten werden opgedolven, waren de gouden stukken weinig veranderd en schenen door hun veeljarig verblijf in den grond schier niet geleden te hebben. Over het algemeen zijn zij fraai, duidelijk en zeer goed bewaard. Van de zilveren, daarentegen, schoon niet allen gelijk,

wa-

waren de meesten nogtans zoodanig verroest, dat er geen muntslag op te herkennen was. De beide koperen waren ongeveer in hetzelfde geval.

Een van de ervarenste goud- en zilversmeden te Groningen heeft den geheelen schat overgenomen, schoon gemaakt, getoetst en gewaardeerd. Bij deze bewerking zijn de stukken in pakjes gelegd, naar de hierboven opgegeven nommers, waardoor de Munten van dezelfde gehalte en waarde, zoo veel mogelijk, bij elkanderen zijn gevoegd. De innerlijke waarde der 54 gouden muntstukken bedroeg 155 guldens 80 cents, en die der 216 zilveren stukken 28 guldens en een halven cent, wegende deze laatstgemelde te zamen 458 wigtjes, van 6 cts. het wigtje, behalve de vijf Saksische Schrikkenborgers, waarvan het wigtje eene waarde had van 8½ cents.

De Heer Feith houdt het voor niet onmogelijk, dat deze kleine schat, kort vóór de overgave der stad Groningen in 1594 door een' der Monniken van het Predikheeren - Klooster, welks buitenmuur bij de plaats stond, waar thans de Munten zijn opgedolven, aan de aarde is toevertrouwd, in de hoop van dien in beter tijden weder op te graven.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
	29. 3½	37½	Z. W.	voormiddag betr. [illegible] na-
30	29. 4½	38	N. W.	mid. regen met sneeuw, verd.
	29. 5	38	W. N. W.	sneeuwb. 's av met harde wind
	29. 6¼	34	N. W. t. W.	
31	29. 6¼	39	W. N. W.	hagel en sneeuwbuijen.
	29. 6	31	W. t. N.	
Febr.	29. 4¼	30	O. t. N.	voormiddag beneveld, meest
1	29. 5	32½	O. N. O.	omtrent betrokken, verder
	29. 6¼	23	O. N. O.	helder.
	29. 4	30½	Z. t. O.	voor den middag sneeuw,
2	28. 9¾	36	Z. t. W.	verder regen met harde wind.
	28. 7	42	Z. Z. W.	
	28. 6¾	42	W. Z. W.	harde wind, voormiddag re-
3	28. 9	44½	W. N. W.	genbuijen, namiddag betrok-
	29. 3	43	W. Z. W.	ken, 's avonds bewolkt.
	29. 5¾	40	W.	betrokken, 's avonds stof-
4	29. 7	45	W. t. N.	regenachtig.
	29. 7¾	42	W. t. Z.	
	29. 8	46	W. t. Z.	harde wind, betrokken, 's a-
5	29. 8	47	W.	vonds bewolkt.
	29. 9	44	W. t. N.	

Te HAARLEM, bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 15den FEBRUARY.

N°. 8.

BERIGTEN.

Parijs den 4den Februarij. De Geleerdheid en Letteren hebben een nieuw verlies ondergaan, dat algemeen betreurd wordt. De beroemde en eerwaardige Dacier, bestendige Secretaris van de Koninklijke Academie der Opschriften en fraaije Letteren, Lid der Fransche Academie, en van die der Zede- en Staatkundige Wetenschappen, een der bewaarders en bestuurders bij de Koninklijke Bibliotheek, Officier van het Legioen van eer enz., overleed heden ochtend, in den hoogen ouderdom van 91 jaren.

— De Academie der Opschriften en fraaije Letteren heeft, ter vervulling van de opengevallen plaats door den dood van den Hr. Abel Remusat, tot haar medelid verkozen den Hr. Benjamin Guérard, bekend door onderscheidene belangrijke werken, waaronder men telt eene *Eloge historique du President de Thou* en eene *Memoire sur la géographie de la France ancienne*, aan welke eerste de Fransche Academie haar *accessit* toewees, en welke tweede

 door

door de geleerde vereeniging werd bekroond, waaraan hij nu deel zal nemen.

LEIDEN, *den 8sten Februarij*. Op heden heeft de Hooggel. Heer C. G. C. REINWARDT de waardigheid als *Rector Magnificus* der hier gevestigde Hoogeschool nedergelegd met het houden eener plegtige redevoering: *de Geologiae ortu et progressu*; dat is: „over den oorsprong en den voortgang van de Wetenschap der Geologie." Daarna is, volgens gewoonte, het Academisch verslag gegeven, en zijn bekroond geworden; in de faculteit der Natuurkundige en Mathematische Wetenschappen, de Heeren: C. J. MATTHES, Candidaat in de Mathesis en Natuurlijke Wijsbegeerte aan de Hoogeschool te Leiden; P. L. RIJKE, Candidaat aldaar in dezelfde vakken, en F. A. G. MIQUEL, Candidaat in de Geneeskunde, Mathesis en Natuurlijke Wijsbegeerte aan de Hoogeschool te Groningen, ieder met een' Gouden Eereprijs; in de faculteit der Geneeskunde, de Heer A. VAN DER BOON, Candidaat in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Leiden, met een' Gouden Eereprijs; in de faculteit der Regten, de Heer F. W. A. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Candidaat in de Regten aan de Hoogeschool te Leiden, met een loffelijk Getuigschrift; eindelijk in de faculteit der Godgeleerdheid, de Heeren: J. VAN GILSEN, Student aan de Doorluchtige School en aan die der Doopsgezinden te Amsterdam; S. P. HEYNS, Candidaat in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Leiden, en F. J. J. A. JUNIUS, Candidaat in de Letteren en de Godgeleerdheid aldaar, aan wier verhandelingen door de faculteit eene gelijke waarde was toegekend; de eerste met den Gouden Eereprijs, hem bij loting te beurt gevallen, de twee andere met een Getuigschrift, hun evenzeer tot vereering strekkende.

HAARLEM. Aan onderstaand berigt meenden wij geene plaats te mogen weigeren.

Aan

Aan A. (*Recensent* 1833 No. 1. p. 19 *Mengelw.*)

Ik ben omtrent twee dingen door U ingelicht: dat uw vriend geen man van hooge jaren, zoo als ik gedacht had, maar een jongeling is, en dat Gij het geschrift van uwen jongen vriend in uwe bescherming neemt. — Ik ben U voor geene van die twee mededeelingen dankbaar: want zij geven mij een pijnlijk gevoel. Wat kon U toch bewegen, om mij te doen weten, wat ik niet weten wilde, en mij en uwen vriend zulk een verkeerde dienst te doen? — Uw vriend is dus een jongeling? Ik vertrouw mijne pen niet meer, nu ik aan U schrijf: want gij schijnt, uit uwen stijl te gissen, ook al uwe jaren bereikt te hebben. Wanneer ik U lees, dan denk ik onwillekeurig: „ in dien stijl herkent men de kracht van vroegere jaren: jammer, dat de tijd er zóó veel van afgesleten heeft!" — Zeg mij, Mijn Heer! waar zal dat ophouden, wanneer er geen soorten noch karakters van stijl meer zijn, waaruit men eenigzins den ouderdom des Schrijvers opmaken kan? — Ik verbied in mijn huis, dat mijne jongens kaartspelen: als ik merk, dat zij het doen willen, dan zeg ik hun: „ toe, jongens, bouwt er een huisje van, of wandelt eens naar het Kalfje!"

Gij hebt willen schrijven, even als uw vriend, geloof ik. Gij kunt het nog niet, of Gij kunt het niet meer. Het zou onaangenaam voor U worden, indien ik U al de bewijzen voor oogen legde, die ik daarvoor heb. Ik ben er U echter een paar schuldig. — Gij wilt *aan* mij schrijven, en geheel uw opstel spreekt *van* mij: ben ik dan nog iemand anders dan ik? — Gij verwijt mij *stelselhaat*: het is mij wel; maar gij houdt dan voor U, wat er tegen overstaat: het is *stelselmanie*, geloof ik. Ik gun ze U; maar prent zulk een ding aan uw jongen vriend niet in! — Gij spreekt van de *gewigtigste voortbrengsels onzer Schrijvers*, en dat zeggende, doelt gij op eene Acad. Dissertatie, en op eenige bladzijden, door eenen jongeling daartegen geschreven. — Gij spreekt van *gezonde*

kritiek (trouwens, er van te spreken, is dikwijls reeds veel) en gij verwijt mij te gelijk, dat ik slechts den vorm van een boekje beoordeel. Wanneer men dus bewijst, dat de vorm van een Opstel gebreken heeft, dan is die kritiek ziekelijk? — Gij noemt persifflage een' *schrijftrant*. — In den fatsoenlijken stijl wilt gij woorden plaatsen, als: *geschrijf*, *persoonlijkheid*, *persifflage*, *een Hollander onwaardig*, *smaadrede*, *nageaapt*.

Het argumenteren is ook uwe zaak niet. Gij zegt, dat men zich geen' naam kan maken, wanneer men tegen den stroom inwerkt. Verkeerd, Mijn Heer! men kan zich een' naam maken met schrijven, al wordt het geschrevene niet door allen toegejuicht. Ik zeg opzettelijk niet *bespot* en *verguisd*, zoo als Gij gedaan hebt: omdat de man, op wien Gij doelt, (Het is Bilderdijk, geloof ik; maar waarom schrijft Gij dien naam niet voluit?) niet bespot noch verguisd is. Geloof ze niet, die het U vertellen: want zij vertellen U van zware droomen en nachtmerries. De martelaarskroon past U niet terstond op het hoofd, wanneer één van de honderd U smaad aandoet, en negen en negentig U op prijs stellen (U neem ik hier in een' algemeenen zin). — Maar toch, denkt Gij niet, dat Bilderdijk, door gedurig af te keuren, zijn' naam tot meer menschen overgebragt heeft, dan door zijne heerlijke voortbrengsels van zuivere kunst en wetenschap? Ik wel. Het is waar, dat hij zelf zulk eenen naam niet zocht: want hij was geen pedant: en dat het gehaspel van anderen bij en rondom en over hem, dien naam, maar zoo als *hij* hem niet zocht, heeft helpen uitbreiden; maar . . . , Gij ziet toch, dat Gij verkeerd geargumenteerd hebt. — „ Iemand, die zich op het gezag van anderen beroept, „ is nooit verwaand ”, zegt Gij. — Zijt Gij ernstig? Wanneer Gij uw Zoontje, (ik weet niet, of Gij er reeds een hebt, dan of hij al getrouwd is; maar vooronderstel, dat Gij een Zoontje hebt) wanneer Gij nu dat Zoontje straffen wilde, en het wat driftig gingt aanleggen, en hij U dan zeide: „ Vader! een „ Grieksch Wijsgeer heeft gezegd, dat men zich moet „ afvragen, of het de moeite waard is, dat men zich „ boos make ”, zoudt gij hem kalm vragen: „ wie

„ was

„ was dat dan, beste jongen!", of zoudt Gij hem voor die citatie nog een' klap meer geven? — Gij vraagt mij, welk groot kwaad, welk een' verderfelijken invloed het geschrijf (*geschrijf* is uw eigen woord) van uwen vriend voor het algemeen kan uitoefenen? (*uitoefenen* is niet van mij) Wacht een oogenblik naar mijn antwoord!

Gij eindigt met eene aanmoediging aan uwen jongen vriend, *om niet aan iedere meening, die uitgebragt wordt, als eene klis of bloedzuiger te gaan hangen? om het schrijven nog beter te leeren door stille oefening? om gaande weg kennis te vergaderen, en die met een veelbelovend talent te bewerken, en dan, na jaren van arbeid en overweging, iets degelijks en uitgewerkts te leveren?* Och neen! eenvoudig om *zoo* voort te gaan. — Weet Gij, wat er van komen zal? Hij zal stukken gaan schrijven, zoo als er onlangs een in dezen *Letterbode* gestaan heeft, met den titel: *Iets over het gebruik van het Latijn.* Er was veel waarheid in: er werd duidelijk in bewezen, dat de landspraak tegenwoordig meer beoefend wordt, dan in de XIVde eeuw: dat de zon 's nachts niet schijnt: dat het Latijn niet bestemd is, om de Wetenschap voor hen, die het Latijn niet kennen, verborgen te houden, en dat ijzer harder is dan brij. Naauwelijks heeft de schrijver dit alles ontdekt, of hij verdwaalt: hij beweert *in één adem*, dat de Acad. Dissertatien in het Latijn moeten geschreven worden, en dat het grootere publiek, geheel het volk, een oog op die schriften moet kunnen houden. Zou hij bedoelen, dat alle Acad. Dissertatien, waarmede een bewijs van welbesteden tijd gegeven wordt, aan leermeesters, aan vrienden, aan begunstigers, en, in zeldzame gevallen, aan de geheele geleerde wereld: dat alle die proefschriften in de landtaal moeten overgezet worden? of wil hij een' openbaren aanklager aanstellen, om den kweekeling, bij zijne intrede in de Maatschappij, te beloeren en op te wachten, en te roepen: *Menschen! ziet dien jongeling die daar loopt: wat hij geschreven heeft, oordeel ik kwaad. Het kan U volstrekt geen kwaad doen: want Gij verstaat het niet; maar Gij moet hem niet vertrouwen: ik verklaar hem vogelvrij?* Wanneer hij dat meent, dan moge hij dien ellendigen

 post

post bekleeden; mijn Christendom zal mij gebieden er voor te bedanken. — Maar Gij vermaant uwen jongen vriend, om *zoo* voort te gaan: het is *uwe zaak*: hij zal de *zijne* weten, en ik de *mijne*.

X.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN

1828 — 1829.

(Vervolg van Bl. 134 II. Dl. voor 1832.)

Ook beoefenaars der Wetenschappen, geene Leden of Correspondenten van de Eerste Klasse des Instituuts zijnde, onderwierpen hunnen arbeid aan het oordeel dezer Stichting.

De Heer A. Bake, Luitenant Kolonel der Artillerie, leverde haar eene *Memorie over het vermogen, hetwelk het zink heeft, om het ijzer roestvrij te houden.*

De geachte Schrijver toont in deze Memorie niet alleen met de uitstekende vorderingen der physische wetenschappen van zijnen tijd bekend te zijn en dezelve op hare waarde te schatten, maar ook met den loffelijken wil en ijver bezield te wezen, om die ten nutte des Vaderlands te leiden. Hij heeft een verdienstelijk werk begonnen, hoezeer reeds door bekwame mannen of vroeger of te gelijker tijd uitvoeriger behandeld en openlijk bekend gemaakt, gelijk dit met nieuwe uitvindingen niet zelden het geval is. Daar het echter van belang ook voor de historie der wetenschap kan gerekend worden, dat geene van dergelijke waarnemingen of proeven verloren gaan, oordeelde de Klasse, dat die van den Heer Bake op dergelijke onderscheiding aanspraak zouden kunnen maken; zij gaf hem echter in bedenking, vooraf het onderwerp verder te vervolgen en met nieuwe proeven te verrijken.

De Heer A. van der Toorn bragt, bij geleidende Missive van 19 Maart 1829, onder de bewaring der Klasse een blikken koker, met eene daarin vervatte en verzegelde rol, welke de Schrijver verlangde, bij dezelve te laten berusten

ten, totdat een tweede gedeelte van den daarin besloten arbeid door hem zoude zijn bewerkt en ten einde gebragt, waarvan hij zeide voornemens te wezen, insgelijks aanbieding te doen aan de Eerste Klasse des Instituuts, met verzoek, van alsdan de beide stukken te ontzegelen en te beoordeelen, in hoeverre zij de aandacht der Klasse waardig zijn en strekken kunnen, om door openbaarmaking der Maatschappij van dienst te worden.

Door den Heer Dumortier werden aan de Klasse aangeboden deszelfs *Recherches sur la structure comparée et le développement des animaux et des végetaux.*

Dezelve hebben ten doel het onderzoek der overeenkomst tusschen dieren en gewassen, met opzigt tot maaksel en groei. Na vooraf kortelijk aangemerkt te hebben, dat de algemeene, eerste of elementaire deelen, waaruit zoowel dieren als planten bestaan, behalve de vochten, zachte en vaste deelen zijn, geeft de Schrijver vooreerst eene beschouwing van het maaksel der gewassen; hij bepaalt zich meer in het bijzonder tot het bekend onderscheid en verschillend maaksel der drie groote afdeelingen, die wij onder den naam van *acotyledones di-* en *monocotyledones* of *plantae cellulares*, *vasculosae endogenae* en *vasculosae exogenae* kennen. Behalve de opgave van het reeds bekende, de beschrijving van den groei en de ontwikkeling dier verschillende gewassen, behelst dit gedeelte eenige zeer goede waarnemingen en aanmerkingen over den groei der *confervae*; het maaksel der knoopen of geledingen in de stengen; voorts over den ring of het grondstuk tusschen wortel en stam; het nut der haren, die, volgens den Heer Dumortier, tot opslorping van vochten uit den dampkring dienen; maar vooral over de organen, waardoor de gewassen hunne beweging, hoe gering die ook zijn moge, uitoefenen, als zijnde, blijkens de proeven door hem genomen, het buitenste celwijs-gedeelte, of de bast van de steng.

Van wier beoordeeling zich de Klasse heeft kunnen verschoonen, aangezien de Schrijver een groot deel zijner verhandeling, onmiddellijk, nadat hij haar aan dezelve had aangeboden, heeft doen plaatsen in No. 2 — 3 van den *Messager des Sciences et des Arts*, 1829.

1829 — 1830.

De Klasse ontving, bij Missive van Zijne Excellentie, den Minister van Binnenlandsche Zaken, eene herinnering, dat bij Art. 10 van zijner Majesteits Besluit van 6 Maart 1819, betrekkelijk de invoering van het nieuwe maten- en gewigtenstelsel bepaald is, dat de standaards van den tweeden rang, zoo van het Nederlandsche pond als van de Nederlandsche elle, alle tien jaren, aan haar moeten worden ter

hand gesteld, om, met inachtneming der voorgeschrevene formaliteiten, te worden vergeleken en geverificeerd tegen de bij de Klasse berustende originele standaards, nadat deze ten dien einde zullen zijn ontzegeld;

dat de voorgemelde maatregel, in den loop van het jaar 1829, voor het eerst zal behooren ten uitvoer gelegd te worden;

dat hij echter, alvorens ten dezen aanzien eenige bevelen te geven, aan de Gedeputeerde Staten der onderscheidene Provinciën, onder wier berusting zich de standaards van den tweeden rang bevinden, raadzaam oordeelde, zich vooraf deswege met de Eerste Klasse te concerteren.

De Klasse heeft onverwijld het advies ingewonnen van hare gecommitteerden tot het nieuwe stelsel van maten en gewigten, en dien ten gevolge hare bereidvaardigheid betuigd, om gevolg te geven aan de verlangde vergelijkingen.

Gemelde standaards nu, berustende bij de Gedeputeerde Staten van de achttien Provinciën des Rijks, de Departementen van Algemeen Bestuur, van Binnenlandsche Zaken, Oorlog, Marine en Coloniën, en Directe Belastingen, In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, werden opvolgend bij de Eerste Klasse ontvangen, uitgezonderd het Nederlandsche pond, dat door de Gedeputeerde Staten der provincie Henegouwen niet gestuurd was, en moesten alzoo de voorwerpen van vergelijking met de oorspronkelijke standaards uitmaken.

De Heer, Administrateur Vollenhoven, van wege het Ministerie van Binnenlandsche Zaken gemagtigd zijnde, om met gecommitteerden uit de Eerste Klasse des Instituuts zich deswege te verstaan, werd in eene voorloopige bijeenkomst de wijze vastgesteld, welke men in het volvoeren van dezen gewigten last meende te moeten volgen.

Waarin die voorafgaande bepalingen bestaan hebben en welke voorzorgen zijn gebezigd, om dit werk met de meest mogelijke naauwkeurigheid aan te vangen en te voltooijen, zal wel onnoodig zijn, vermeld te worden. Het zal genoeg zijn, te verzekeren, dat door deze verificatie gebleken is, dat al de standaards van den tweeden rang der Nederlandsche elle, sedert hare vroeger verificatie, niet merkbaar in lengte waren veranderd; dat eene dergelijke bevinding het oordeel bepaalde over het gewigt der standaards van den tweeden rang van het Nederlandsche pond, voor zoo verre die bij de Eerste Klasse ontvangen waren.

Dat alzoo er geene zwarigheid bestaan konde, om al deze ellen en ponden aan de voornoemde Departementen en Gedeputeerde Staten terug te zenden, ten einde weder gedurende tien jaren als standaards van den tweeden rang te kunnen worden gebruikt.

Be-

Betrekkelijk het ontbreken van het pond als standaard van den tweeden rang voor de Provincie Henegouwen, is, na onderling overleg, goedgevonden, om, ter besparing van kosten, tijd en moeite, in deszelfs plaats een ander stuk geelkoper gewigt van een Nederlandsch pond te doen vervaardigen, hetzelve, in bijzijn van gemelden Heer Administrateur te justeren met en vergelijken tegen het oorspronkelijke Nederlandsche pond, en voorts dezen nieuwen standaard van den tweeden rang te voorzien van den stempel des Rijks en met dien van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut en vervolgens aan de Staten der Provincie Henegouwen te zenden.

Welk een en ander heeft plaats gehad, onder terugvordering nogtans aan voormelde Staten van den niet gezonden standaard van den tweeden rang des Nederlandschen ponds, die verondersteld werd, tot dus verre in de Provincie Henegouwen gediend te hebben, maar bij de eerste bezending van standaards aan de Klasse niet geworden was.

Na den afloop der werkzaamheden zijn de eerste algemeene standaards of prototypen van de Nederlandsche el en van het Nederlandsch pond, beide vermeld in het aangehaald Koninklijk besluit van den 6den Maart 1819, Artikel 1, door den Heer Administrateur en Leden van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, verzegeld met twee zegels, te weten; met het zegel van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en met het zegel van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, ten einde aldus ongebruikt onder de bewaring van de Eerste Klasse te blijven berusten, tot de volgende tienjarige vergelijking en verificatie.

En is zulks, in een behoorlijk Proces-verbaal opgenomen en onderteekend door den Heer Administrateur V o l l e n h o v e n en door de gecommitteerden uit de Eerste Klasse, ingezonden aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, ten einde aan Zijne Majesteit, den Koning, eerbiedig te worden aangeboden.

Zijn wijders van hetzelve Proces-verbaal gemaakt twee kopijen authentiek, het eene, om in het Archief van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken te worden nedergelegd; het andere, om onder de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut te blijven berusten.

(Het Vervolg hierna.)

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

MUNT- EN PENNINGKUNDE. Tijdschrift voor Algemeene Munt- en Penningkunde, uitgegeven door P. O. VAN DER CHIJS. Eerste stuk, te Leiden bij J. C. Cijfveer. 1833. gr. 8vo. behalve het voorberigt, groot 92 bl. voorzien van een steendrukplaatje. (*)

De Heer P. O. van der Chijs zeer gunstig bekend, door de uitgave van verschillende letterkundige werken, bij de Penning- en Muntbeoefenaren in het bijzonder door zijne doelmatige Verhandeling, over de oude middeleeuwsche en hedendaagsche Munt- en Penningkunde, Leiden 1829, heeft door de uitgave van dit Tijdschrift alle beoefenaren van de Munt- en Penningkunde grootelijks aan zich verpligt, en eene leemte in onze Tijdschriften aangevuld en hersteld, als bijzonder en bij uitsluiting hieraan toegewijd, — om op het voorbeeld, als bij andere takken van wetenschap en geleerdheid als van Godgeleerde, Regtsgeleerde, Geneeskundige en andere tijdschriften, — het beoefenen der Penningkunde het gemak te geven, van niet gedurig te behoeven af te schrijven of terug te zoeken, wat daaromtrent, hetzij in beoordeelingen, hetzij in mengelwerken of bijzondere berigten daaromtrent zoude kunnen voorkomen, daar nu alles onder één rubriek als vervat zal zijn; om tevens de kennisgeving te ontvangen, van alle Munt- en Penningkundige werken, welke niet alleen bij ons in Nederland het licht zien, maar ook in andere landen en talen in het licht verschijnen, met eene beschrijving en beoordeeling dier werken; waardoor dan ook gelegenheid voor alle Liefhebbers, Beoefenaars en Verzamelaars in dit vak van studie wordt gegeven, ter plaatsing van grootere of kleinere bijdragen, van al wat tot nut, veraangenaming en bevordering dier beoefening kan dienen. Wij bevelen dus dit Tijdschrift ten hoogste aan, daar eene ruime inteekening den Redacteur zal aanmoedigen, om de waarde van dit tijdschrift door de levering van eenige platen meer en meer te verhoogen, daar de afbeelding van Penningen dikwijls eene noodige behoefte is.

Dit eerste stuk vangt aan, met een kort overzigt der oude

(*) De prijs van dit Tijdschrift, waarvan jaarlijks niet meer dan vier stukjes het licht zullen zien, zal volgens het berigt van Inteekening nimmer meer mogen bedragen, dan ƒ 4 : 00 voor den letterdruk en ƒ 1 : 00 voor de platen.

de Penningkunde, door Joseph Eckel in het Hoogduitsch voor de tweede maal uitgegeven te Weenen in den jare 1807 en loopt dit gedeelte tot bl. 21, daar het volgende stuk het vervolg zal behelzen; het overzigt is algemeen zeer belangrijk en kunnen de beoefenaren der oude Penningkunde hiervan veel partij trekken; het speet ons alleen een gedeelte der verhandeling te ontvangen, daar ons de splitsing van zoodanige stukken, welke niet dan over twee à drie maanden vervolgd worden, eene onaangename gaping in de de lektuur zal maken; vervolgens eene Verhandeling over het karakter der Nederlanders, bijzonder gedurende den tachtigjarigen oorlog blijkbaar uit hunne Gedenkpenningen, door den Heer van der Chijs voorgelezen in 's Gravenhage, in de Maatschappij *Diligentia*, in de maand Februarij 1832; deze loopt van bl. 21 tot 62 en doet eere aan de oude Nederlanders; terwijl de doelmatige zinspreuken, door onzen kundigen verhandelaar aangevoerd, zoo wel van zijnen ijver als kunde overtuigen. Van bl. 63 tot en met bl. 74, vinden wij een naauwkeurig en aanbevelend berigt, nopens de in 's Rijks munt te Utrecht vervaardigde en algemeen verkrijgbaar gestelde Nederlandsche Gedenkpenningen; hetgeen men, na de lezing van de bijgevoegde aanmerkingen en ophelderingen, niet onbevredigd zal uit de hand leggen; vervolgens de beschrijving en afbeelding van een' begrafenispenning van eenen in het jaar 1672, voor het Vaderland gesneuvelden Leidschen student, den Heer Cornelis Mina slechts 20 jaren oud; de Noot, van „de belegering en ontzet der stad Leiden van Severinus," bij het slot aangehaald, spreekt wel van Leidsche *burger*vendelen, welke in Bodegrave lagen; dan bij ons is het meer waarschijnlijk, dat hij tot de vrijwillige studenten compagnie behoorde, welke tot verdediging der stad en beveiliging van hare rust de wapens opnam, onder den Hoogleeraar in de Wiskunde Christaan Melder, welke zich aan het hoofd gesteld had. (Zie M. Siegenbeek, Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool enz. 2de deel, onder de toevoegselen en bijlagen bl. 140). — Op bl. 76 en vervolg. vindt men eene mededeeling van den Heer D. Groebe te Amsterdam, nopens zijne in den jare 1830 door de Koninklijke Academie van wetenschappen en fraaije letteren te Brussel, met den gouden eerpenning bekroonde Muntverhandeling; met verlangen wordt de uitgave te gemoet gezien, tot heden door de Belgische beroerten verhinderd. Nu volgen, aankondigingen en beoordeelingen van het Muntwerk des Heeren P. Verkade te Vlaardingen, vier afleveringen, te Delft Erve A d. Sterck 1831 tot 1832, van het werk: *Histoire numismatique de l'evêché et principauté de Liege etc. enrichi des Principales Medailles,*

Me-

medaillons., *Jetons ect. par Mr. le Comte* de Renesse Breidbach *Bruxelles chez* H. Remy 1830 en 1831, 2 *volumes* 8*vo.* *f* 10, 20, een zeer belangrijk werk voor de Munt- en Penningbeoefenaren; tot besluit treffen wij wetenschappelijke berigten aan, van No. 1 tot No. 18 van mindere en meerdere uitgebreidheid en waarde, doch alle tot het Peningkundig vak behoorende.

Wij wenschen met den Redacteur, dat dit Tijdschrift gunstig door alle beoefenaren en verzamelaars van oude of hedendaagsche Penningen zal worden ontvangen en dat ervarene en werkzame beoefenaren dezer studiën hunne bijzonderen opmerkingen of aanteekeningen, met genoegen aan de redactie, ter plaatsing zullen willen verstrekken; tevens wenschende, om door dit uitgebreid berigt, de kennisgeving en waarde van hetzelve te bevorderen.

G. v. O.

ROMANS. *Hermingard van de Eikenterpen.* Een oud Vaderlandsch Verhaal; — te Haarlem bij Vincent Loosjes, MDCCCXXXII, VI en 308 bl. in gr. 8vo.

Toen Rec. zich nederzette, om van den voor hem liggenden oorspronkelijken Roman een verslag op te maken voor dit Tijdschrift, kwam hem juist No. 4. van dit jaar in handen en las hij daarin een stukje *over oorspronkelijke Geschriften en Vertalingen*, dat hem voorkwam veel waarheids te behelzen, maar ook al niet vrij van overdrevenheid. Hij is, even als de steller van hetzelve, die het onder de spreuk: *plus esse quam videri* mededeelt, meer op *zijn* dan *schijn* gesteld, maar het met hem niet in alles eens. Deze vraagt: „mag men geene vertaling van W. „Scott geven, maar moet men liever een oorspronkelijk „Romannetje zamenflansen?" Wat er ultra-oorspronkelijken op zullen antwoorden, weet Rec. even min als hij, maar wel, wat Rec. er op antwoorden zou, die niet gelooft, onder hun getal te mogen gerangschikt worden; te weten, dat men zeer wel goede buitenlandsche Romans kan vertalen en uitgeven in 't Nederduitsch, en daarom tevens pogen, in dit zelfde vak iets oorspronkelijks zamen te stellen; in één woord, dat men het één kan doen, en het ander niet nalaten. En Rec. durft veilig een stap verder gaan; dat namelijk in geen vak *nationaliteit* zoo zeer wenschelijk is, als in dat der Romans, zullen zij de uitwerking doen, welke men er van verwacht. Het overnemen van klassieke vreemde leerboeken in 't wetenschappelijke, van uitstekende werken, die geschiedenis en aardrijkskunde uitbrei-

breiden (*), is hoogst verdienstelijk; maar het grootste meesterstuk, onder vreemde Romans, moge daarop *aesthetisch* beschouwd, dezelfde aanspraak hebben, uit het standpunt van deszelfs werkzamen invloed op de zeden, gewoonten en manieren, kan deszelfs vertaling nooit zoo onvoorwaardelijk der aanprijzing waardig zijn. Waarlijk de tijd is nog niet dáár, dat men behoeft te vreezen voor de insluimering van de vertaalzucht der Romans; dezelve loert veeleer, als een honderdoogige Argus, om juist in dit vak ons met hare prooi van vreemden bodem te overstroomen. Of zijn niet schier alle de Romans van Walter Scott in 't Nederduitsch overgebragt? En komen er helaas! niet *groen* en *rijp* vertaalde Romannetjes uit, die, behalve hunne onbeduidendheid, nog met vreemde lucht en zeden elken lezer besmetten. Romans, als werken ter aankweeking van Vaderlandsche zeden en gewoonten, en om onze nationaliteit en eigendommelijke oorspronkelijkheid te bevestigen of te verlevendigen, kunnen niet wel van andere volken ontleend worden. En uit dien hoofde verdient iedere vrij wel geslaagde poging, elke vaste schrede, om dat doel binnenslands te bereiken, reeds op zich zelf lof, waarop echter *zamenflansers* (verstaat men daardoor *compilatores* of nog erger?) nooit regt verkrijgen.

Onder de laatste behoort althans zeker niet de Schrijver van *Hermingard van de Eikenterpen*, welk Vaderlandsch verhaal zich trouwens, naar Rec. gedachten, gunstig onderscheidt van vele andere oorspronkelijke producten van dezen aard, in de laatste tien jaren uitgekomen; hij las denzelven met belangstelling, zoo wat vorm als inhoud betreft, en vele gedeelten met stichting. Men behoeft slechts weinige bladzijden te lezen, of men bemerkt, dat meestal de *groote onbekende* zijn hoofdmodel is; en hoeverre hij nog moge achter dezen blijven in schilderingen en vooral in het ontwerpen van geestrijke gesprekken, in één punt heeft hij bij Rec. den voorrang: hij is niet zoo omslagtig, om niet te zeggen langwijlig, hetgeen met alle derzelver verdiensten de lectuur van Scotts Romans niet zoo onderhoudend maakt, als de ophef, daarvan door geheel Europa gemaakt, zou doen denken. Of ligt hier de schuld, dat Scott ons op vreemd grondgebied, waar wij niet te huis zijn, overbrengt? Ligt mogelijk. De ongenoemde Schrijver van *Hermingard* blijft op Nederlandschen grond, en schoon het tijdperk door hem gekozen in de vierde eeuw onzer Christelijke jaartelling valt

(*) Het verwondert Rec., dat de steller van dat stukje niet bijzonder stil staat bij de *Reisbeschrijvingen*; de kostbaarheid der uitgaven in het oorspronkelijke, maakt die toch voor zeer weinigen toegankelijk, en dus verdienden de uitgevers, die daarvan goede vertalingen tegen een billijken prijs verschaffen, meer aanmoediging, dan het geval wel schijnt; ten minste in evenredigheid, dat Romans en kleine verhalen, uit onderscheidene talen overgebragt, vermeerderen, neemt het getal van overgezette Reizen af.

valt, en dus vrij verre verwijderd is, moet Rec. erkennen, dat en karakters en handeling en stijl en taal over het geheel belangstelling voor deze verdichte geschiedenis inboezemen.

Het lust Rec. niet, om een skelet van dit oud Vaderlandsch verhaal te geven; tot uitlokking om het te lezen zij genoeg, dat de hoofdpersoon *Hermingard* ten toonbeelde verstrekt, welke eene kracht en moed de Christelijke godsdienst, wanneer zij het verstand verheldert en het hart vervult, zelfs eene zwakke maagd, te midden van de moeijelijkste omstandigheden des levens, verleent. Zulk een *eersteling*, uit het Voorberigt blijkt dit het te zijn, was Rec. welkom, en hij gelooft den hem onbekenden Schrijver te mogen aanmoedigen, om het bij denzelven niet te laten blijven; maar, langzaam op zijne loopbaan voortgaande, vooral in acht te nemen de wenken, die hem in een verslag wegens dit werk in den *Vriend des Vaderlands* gegeven worden, en ook de aanmerkingen van de *Letteroefeningen* ter harte te nemen: want hij moet niet wanen het alreede gegrepen te hebben. Als men naauwkeurig ziet, dan ontsieren nog al vlekjes den stijl, dan schijnt door de oude kleur, die over het geheel wel volgehouden wordt, wel eens een tint hier en daar henen, die tot later tijden behoort. De Schr. zal dit zelf gevoelen, als hij zijn' arbeid nog eens naleest; liever dan het aan te wijzen en daardoor den schijn van vitzucht aan te nemen, wil Rec. eene aanmerking van meer belang maken, namelijk op den persoon van *Timotheus*: hij weet wel, dat er meer zulke raadselachtige personen in verzierde verhalen voorkomen, maar het kwam hem altijd eene onvolkomenheid voor, als niet ten laatste, hoe dan ook, dit raadsel voor den lezer ook worde opgelost. In dit geval vooral geeft de sluijer, waaronder zijne afkomst verborgen blijft, aanleiding tot vermoedens, die op het karakter van *Caelestius* eene vlek kunnen werpen, welke Rec. daarop niet wenscht. Rec. kan niet bevroeden, welke reden de Schr. voor dit geheimzinnige heeft gehad, ten zij misschien deze *Timotheus* in een ander volgend verhaal weder optrede, en het dan wordt opgelost; maar, was toevallig zijne gissing juist, dan twijfelt Rec. of dit wel aan te raden zij; wanneer de Schrijver op nieuw zijne krachten wil beproeven in dit vak, zou het Rec. beter achten, dat hij een tijdperk, verder verwijderd van het tegenwoordig gekozene, nam.

Rec. hoopt, dat deze Roman vele lezers en lezeressen zal vinden, daar dit voor den goeden smaak onzes Romanlezenden publieks zou pleiten, dat in de verhalen van vreemden bodem zoo dikwijls het *noodlot*, op allerlei wijzen gevarieerd, moet verzwelgen, en waarin, zoo zij al overigens onschuldig en niet nadeelig voor hart en verstand zijn, weinig

zulk

zulk stevig voedsel voor beide gevonden wordt, als de lezer die waarlijk Christen is en in 's menschen lotgevallen de Voorzienigheid eerbiedigt, hier velerwege vinden zal.

Onder de verbeteringen verwonderde het Rec. niet aangeteekend te vinden, hetgeen hem door eene lezeres werd aangewezen, dat een *achtste* hoofdstuk ontbreekt; doch daar het verhaal goed doorloopt, is dit enkel eene feil in het nommer: het uiterlijk gewaad eindelijk van *Hermingard* beantwoordt wel aan het inwendige, en dit is niet onverschillig, daar eene schoone ziel in een schoon ligchaam nog bevalliger wordt, nog meer de aandacht trekt en tot navolging noopt.

S.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Verbruik van Levensmiddelen te Parijs in 1831.

In de hoofdstad des Franschen Rijks zijn, volgens het *Annuaire du Bureau des Longitudes* voor 1833, in 1831 verbruikt: 776,784 hectoliters wijn, 28,573 hectol. brandewijn, 112,359 hectol. bier, 1,161,136 ponden druiven, 61,670 ossen, 14,389 koeijen, 62,867 kalveren, 288,203 schapen, 76,741 varkens en wilde zwijnen 996,369 kilogr. kaas enz., Men nuttigde er in hetzelfde jaar voor 702,180 Francs oesters, voor 477,610 Fr. riviervisch, voor 3,415,159 Fr. zeevisch, voor 6,426,648 Fr. gevogelte en wild, voor 9,117,091 Fr. boter en 3,904,387 Fr. eijeren.

Onechte Kinderen te Parijs.

In 1831 waren van de 29,540 kinderen, die te Parijs geboren werden, niet minder dan 10,378 buiten den echt verwekt. Volgens sterfelijkheids-tafels sterft bijna ¼ der kinderen aldaar in het eerste jaar; ⅓ bereikt het tweede jaar niet, de helft komt tot 20jarigen ouderdom en slechts ⅕ tot dien van 45 jaren. [In 1832 zijn te Amsterdam 6,452 kinderen geboren, waaronder slechts 453 onechte; te Parijs dus meer dan ⅓ en te Amsterdam geen $\frac{1}{15}$].

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Te Londen ziet een Hollandsch Volkslied, onder den naam van *King and Fatherland* het licht, waarvan de opbrengst zal strekken, ten voordeele van de Weduwen en Weezen der Nederlanders, die in den jongsten strijd gesneuveld zijn. De Muzijk van dit lied is vervaardigd door den Heer J. W. Wilms, de woorden door den Heer James Stouchouse.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	30. 0¼ 30. 0¼ 29. 9½	37½ 46 44	Z. t. O. Z. t. W. Z.	mist, tusschenbeide iets stofregenachtig.
7	29. 8¼ 29. 8¾ 29. 9¼	42 47 42	Z. Z. Z. W. W. t. N.	betrokken, dampig, voormiddag een weinig regenachtig.
8	29. 8½ 29. 8 29. 8	41 49½ 48	Z. Z. t. W. Z. W.	dampig, meest betrokken, 's avonds bewolkt.
9	29. 6¼ 29. 7 29. 8	45½ 51½ 38	Z. W. N. N. W. N. W.	betrokken, voormiddag tusschenbeide regen, 's avonds helder.
10	29. 6 29. 4½ 29. 2¼	39 45 51	Z. t. O. Z. Z. Z. W.	betrokken zeer harde wind, met regen, 's avonds storm.
11	29. 3¾ 29. 4¼ 29. 3	47 51 45	Z. W. W. Z. W. Z. W. t. Z.	omtr. held., voormidd. stormachtig, namiddag zeer harde wind, 's av. betr. reg. en winde
12	29. 4 29. 6 29. 7	43 46½ 44	Z. Z. W. W. Z. W. W. t. Z.	's morg. tot in de voormidd. hevige storm met reg., verd. bew., omt. held. harde wind.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

TEN VOORDEELE DER GEKWETSTEN OP DE CITADEL EN OP DE VLOOT

wordt bij de Weduwe A. LOOSJES Pz. te Haarlem uitgegeven:

Nederlands Dyshoek;

Uitboezeming bij de overweldiging van Antwerpens Kasteel, door VINCENT LOOSJES Pz. à 20 Cents en is te bekomen: te Alkmaar bij *Coster* en *Le Sage ten Broek*, te Amsterdam bij *Brave Junior*, *van Hulst*, *van der Vinne* en *Westerman*, te Delft bij *de Groot*, te 's Gravenhage bij *Thierry en Mensing* en *van Weelden*; te Leiden bij *Herdingh*, te Rotterdam bij *van Baalen*, *de Bleijker* en *Wijt*, te Utrecht bij *van Terveen*, te Wormerveer bij *Briel* en te Zaandam bij *Groot*.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 22sten FEBRUARY.

No. 9.

BERIGTEN.

DUITSCHLAND. Volgens Amerikaansche berigten is de beroemde Dr. SPURZHEIM, Reisgenoot van Dr. GALL, verleden jaar te Boston, waar hij voorlezingen over de *phrenologie* hield, in den ouderdom van 57 jaren overleden.

PARIJS. De Heer LATREILLE, Lid van het Instituut en Hoogleeraar aan het Museum der Natuurlijke Historie, is alhier den 5den Februarij in den ouderdom van 71 jaren overleden; zijne *Histoire Naturelle des Crustacées et des Insectes* in 14 vol. in 8vo.; *des Abeilles proprement dites* in 4o., en *des Fourmis* in 8vo. enz., zijn bij alle beoefenaren der Natuurlijke Historie bekend. — Na veertig jaren der Parijsche Geneeskundige School tot luister verstrekt te hebben, heeft de Baron DUBOIS afstand gedaan van zijn Hoogleeraarambt bij dezelve in de Chirurgicale Geneeskunde; in zijne plaats, is een zijner vermaardste Leerlingen verkozen, de Hr. JULES CLOQUET.

—— In de maand November overleed alhier de Heer MONTAIGU, Lid der Koninklijke Academie der

Geneeskunde. — Doctor Chervin, beroemd door zijne allergewigtigste nasporingen, omtrent de gele koorts, is door die Academie, in hare zitting van 27 November, tot titulair Lid benoemd. —

Utrecht *den 15den Februarij.* Heden werd een twintigtal van Kweekelingen der Geneeskunde aan onze Hoogeschool, die zich, in het verleden najaar, met het behandelen van zieken aan den Aziatischen Braakloop verdienstelijk hadden gemaakt, plegtig en luisterrijk, in de groote Gehoorzaal der Akademie, vereerd, met Getuigschriften, uit naam van den Akademischen Senaat, na het houden eener treffende aanspraak, door den Rector Magnificus uitgereikt. Deze Getuigschriften waren algemeen van den volgenden inhoud en onderteekend door den Rector en Secretaris:

RECTOR ET SENATUS

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE

L. S.

Retulit ad nos Medicorum ordo de artis salutaris in hac Academia alumnis, qui nuper de ipsa humanitate praeclare meruerunt. Nam, quum, imminente patriae Cholera Asiatica, eorum auxilium expeterent qui rebus publicis praesunt, illud non tantum non detrectarunt, verum continuo lubenterque et nulla adjecta conditione promiserunt inque se receperunt. Iidem vero, quum deinceps invasisset has regiones malum horrendum, ita steterunt promissis, ut expectationi nostrae, quamvis magnae, satisfacerent plane. Nam, spreto omni morbi vitaeque periculo, cum arte ac prudentia non paucis salutem restituerunt, tum comitate sua et benivolentia tristem miserorum sortem leniverunt. Quumque praeter eos, qui jam fere ad finem perduxerant studia practica, ac, sive in vicis urbium nostrarum, sive in nosocomiis, sive etiam ruri, officium Medicinae Doctorum susceperunt, alii fuerint, quorum nondum eo pervenerant studia, quique medicis praxin factitantibus adstiterunt, hi item naviter rem gesserunt. Quamobrem, quo magis pateret, nos de-

deesse illis nollet, qui ipsi sanctissimo officio non defuissent, testimoniis nostris ornare generosos illos juvenes — — decrevimus. Datum Trajecti ad Rhenum, die XV. mensis Februarii, anni MDCCCXXXIII.

Dertien van deze bekroonden waren, als *Medicinae Doctores*, werkzaam geweest; daar zij reeds hunne *doctorale examens* hadden afgelegd, namelijk:

J. P. Bakker, te Utrecht; G. Broers, te Utrecht; H. Hymans, te Amsterdam; P. H. Holleman, eerst te Utrecht, daarna te Amersfoort, thans reeds bevorderd tot *Med. Doct.*; G. Luchtmans, te Utrecht; ook naderhand *Med. Doct.* geworden en te Scherpenzeel werkzaam: J. F. Muysken, te Utrecht; F. W. Rive, te Amsterdam; J. G. Rooseboom, te Gouda, waar hij ook thans, na tot *Med. Doctor* bevorderd te zijn, gevestigd is; Th. A. van Schermbeek, te Utrecht; J. B. Snellen, te Utrecht; A. C. G. Suerman, te Utrecht; A. H. Vaders, te Utrecht; H. J. Wolff, te Schoonhoven.

In de Getuigschriften van deze dertien, stond dan ook, vóór het slotwoord *decrevimus*, *et hoc quidem. . . . qui feliciter Medicinae Doctoris munere functus est.*

De andere *zeven* dus vereerde Kweekelingen, reeds *Medicinae Candidati* zijnde, waren, onder de leiding van Artsen, werkzaam geweest, namelijk: C. J. van Cooth, te Amsterdam; F. Eick, te Utrecht in het Hospitaal; J. Wittop Koning, te Utrecht; J. Peelen, te Utrecht; K. A. Rombach, te Zuilen; P. A. van den Steen, te Utrecht; en H. P. Valkenhoff, te Utrecht.

In de Getuigschriften van deze zeven, stond vóór het slotwoord *decrevimus*, *et hoc quidem . . . . . . qui, duce Medicinae Doctore, artem feliciter exercuit.*

Den dag te voren, werd aan die *vijftien*, welke, naar vorenstaande opgaven in de Provincie Utrecht werkzaam zijn geweest, ieder een vereerend Getuigschrift uitgereikt, met eene treffende aanspraak, door den Heer Staatsraad, Gouverneur dezer Provincie; geschiedende deze luisterrijke plegtigheid, in éene der zalen van het Paleis, in tegenwoordigheid van de H. H. Gedeputeerde Staten, den President Curator der Akademie, den Rector en den Secretaris van den Aka-

 de-

[illegible] Senaat, de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt en de Distriktscommissie der stad met haren President, den Burgemeester van Utrecht. Na afloop van welke plegtigheid de aanwezigen op een dejeuner dinatoir werden onthaald.

LEIDEN. Bij Koninklijk Besluit is tot Rector magnificus aan de Hoogeschool alhier, voor het thans ingetreden Academiejaar, benoemd de Hoogleeraar JACOBUS NIEUWENHUIS.

BEDENKINGEN op eenige Stellingen, voorkomende in de Beginselen der Meetkunst van S. F. LACROIX, *vertaald door* J. R. SCHMIDT. *Tweede Druk.*

Stelling, § 185. Ten opzigte van het bewijs dezer stelling valt het volgende aan te merken:

Men heeft twee breuken $\frac{C}{c}$ en $\frac{P}{p}$, van welke C en c onveranderlijk, doch P en p veranderlijk zijn, zoodanig, dat altijd P < C en p < c is, doch waarvan P tot in het oneindige C kan naderen, zoo als p tot c. Nu kan, om de zaak algemeen te beschouwen, deze nadering van P tot C, en van p tot c op drie verschillende wijzen geschieden:

1. Met gelijke grootheden toenemende.
2. Met grootheden, die in reden zijn van P tot p.
3. In eenige andere reden of onregelmatig.

1. Is de toeneming met oneindig kleine, doch gelijke grootheden, dan zal op eenig gegeven tijdstip het verschil tusschen $\frac{C}{c}$ en $\frac{P}{p}$ grooter kunnen zijn, dan hetzelve op eenig tijdstip te voren, of oorspronkelijk was: want het is eene gemakkelijk te bewijzen eigenschap der breuken, dat bij gelijke vergrooting van teller en noemer dezelve grooter worden, als de noemer, en kleiner worden, als de teller de groo-

grootte is (*), en dus de breuk $\frac{P+x}{p+x}$ kleiner wordende dan $\frac{P}{p}$, zal het verschil $\frac{C}{c} - \frac{P+x}{p+x}$, in plaats van oneindig af te nemen, gedurig toenemen, eene omstandigheid, welke blijkbaar met de bedoelingen van den Auteur strijdig is, die de betrekkingen $\frac{C}{c}$ en $\frac{P}{c}$ gedurig nader tot elkander wil brengen.

Het is waar, dat men in den tekst even goed, zonder eenig nadeelig gevolg voor het resultaat, dat beoogd wordt, had kunnen stellen $\frac{c}{C} - \frac{p}{P}$, in welk geval de verschillen bij toeneming van teller en noemer met gelijke grootheden zouden afnemen; doch het is eene waarheid, dat een bewijs, welks waarde of onwaarde van eene toevallige omstandigheid afhangt, geen bewijs is: en hieruit blijkt, dat dit geval niet datgene kan zijn, 't welk in de stelling bedoeld wordt.

2. Is de toeneming met grootheden evenredig met P en p, dan is het blijkbaar, dat de betrekking $\frac{P}{p}$ immer dezelfde blijft. Immers $\frac{P + Px}{p + px} = \frac{P(1+x)}{p(1+x)} = \frac{P}{p}$ en het verschil van $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$, blijft altijd even groot.

Is eindelijk ten 3de de toeneming in eenige andere reden of onregelmatig, dan valt er niets met zekerheid te zeggen, over de af- of toenemende waarde van de veranderde breuk $\frac{P}{p}$ en dus ook niets van de divergente of convergente waardijen van $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$.

Het besluit, hieruit op te maken, is dat geen dezer drie gevallen op de onderhavige stelling toe te passen is, want wat

---

(*) $\frac{P}{p} - \frac{P+x}{p+x} = \frac{Pp + Px}{p^2 + px} - \frac{Pp + px}{p^2 + px} = \frac{x(P-p)}{p(p+x)}$

Is dus $P > p$, dan is $\frac{P}{p} > \frac{P+x}{p+x}$ en deze laatste breuk, door bijvoeging van x bij teller en noemer kleiner geworden; doch is $P < p$, dan is $\frac{P}{p} < \frac{P+x}{p+x}$, en deze laatste breuk zal toenemen.

wat het 2de en 3de betreft, zoo is zulks duidelijk, en wat het 1ste aangaat, zoo blijkt dit, als men bedenkt, dat de nadering van de omtrekken der veelhoeken tot die der cirkels, bij het toenemen van de zijden dezer veelhoeken gestadig toenemende moet zijn, en blijven doorgaan, of men schrijve $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$ of wel $\frac{c}{C} - \frac{p}{P}$.

Het zal er dus op aan komen, om te onderzoeken, hoedanig de wijze van toenemen van P en p is, in geval men met regelmatige veelhoeken van een gelijk aantal zijden aanvangt, en telkens veelhoeken van een grooter, doch gelijk aantal zijden aanneemt, iets, hetgeen de Auteur onderstelt plaats te hebben.

Het is eene bewezene waarheid, dat de omtrekken van regelmatige veelhoeken van een gelijk aantal zijden tot elkander in de bestendige reden zijn, als de stralen der omgeschrevene cirkels, welke in deze onveranderlijke grootheden zijn, zoodat $\frac{P}{p} = \frac{R}{r}$ en $Q =$ omtrek veelhoek van n zijden, meer dan veelhoek P, en $q =$ omtrek veelhoek van n zijden, meer dan veelhoek p voorstellende, zoo zal $\frac{Q}{q}$ nog gelijk $\frac{R}{r}$ zijn; weshalve hieruit blijkt, dat de nadering van P tot C en van p tot c geschiedt met grootheden, evenredig met P en p, zoo als in het 2de geval hierboven ondersteld is; doch, in dit geval blijft de verhouding of breuk $\frac{P}{p} = \frac{Q}{q}$, en zoo zal $\frac{C}{c} - \frac{P}{p} = \frac{C}{c} - \frac{Q}{q}$ zijn; er heeft dus geene nadering van $\frac{P}{p}$ tot $\frac{C}{c}$ plaats, maar de verschillen $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$ blijven altijd dezelfde, eene omstandigheid, welke lijnregt strijdt met het in den tekst aangenomene.

Indien derhalve $\frac{C}{c}$ oorspronkelijk niet gelijk $\frac{P}{p}$ is, zal, hoe groot het aantal zijden der veelhoeken ook gesteld worde, $\frac{Q}{q}$ nimmer eenigermate tot $\frac{C}{c}$ naderen, en dus ook nimmer van $\frac{C}{c}$, minder dan eene oneindig kleine grootheid d verschillen.

Hetgeen nogtans alleen tot de oorspronkelijke gelijkheid der betrekkingen $\frac{C}{c}$ en $\frac{P}{p}$, zonder verdere redenering kan

doen

doen, besluiten (en dit is het, waarin het bewijs van de stelling is gelegen) is de opmerking, dat Q en q veelhoeken van een oneindig aantal zijden wordende, op hetzelfde oogenblik, dat Q overgaat in C, q mede verandert in c, hetgeen niet zou kunnen plaats hebben, indien er eenig verschil in die betrekkingen of breuken op eenig tijdstip te voren bestond. Om zich hiervan duidelijk te overtuigen, moet men in het oog houden, dat hoezeer Q tot C en q tot c tot in het oneindige naderen, de waarde van $\frac{Q}{q}$ immer dezelfde blijft, en daar het als nu toegestemd moet worden, dat bij gelijke toeneming van zijden de veelhoeken Q en q te gelijker tijd in C en c overgaan, namelijk in geval zij een oneindig aantal zijden hebben; zoodat alsdan $\frac{C}{c} = \frac{Q}{q}$ is; en in dit geval $\frac{Q}{q}$ nog gelijk $\frac{P}{p}$ zijnde zoo moet $\frac{C}{c} = \frac{P}{p}$ zijn.

Stelling § 224. De stelling en het bewijs moeten aldus zijn:
Indien drie grootheden A, B en x zoodanig gesteld zijn, dat de grootheid A, welke wij veranderlijk, doch altijd grooter, dan de onveranderlijke grootheden B en x onderstellen, tot deze grootheden te gelijker tijd zoodanig kan naderen, dat zij van beide minder dan eenige te geven, *doch altijd gelijke grootheid* verschilt, dan zal men hebben $B = x$.

Bewijs.

Stellen wij ten 1°. dat $x > B$ konde zijn, dan zou door deze onderstelling en de opgaaf

$$A > x \text{ en } x > B$$

zijn. Neemt men nu A zoodanig, dat $A - B$ kleiner is dan eenig te gevene grootheid d, hetwelk volgens de onderstelling geoorloofd is, dan zal zoo veel te meer $A - x$ kleiner dan deze kleine grootheid d moeten zijn.

Stellen wij ten 2°. $x < B$, dan heeft men:

$$A > B \text{ en } B > x$$

Nemende dan A zoodanig dat $A - x$ kleiner is dan d, dan zal zoo veel te meer $A - B$ kleiner dan d zijn.

Daar dan uit deze redenering volgt, dat in de onderstelling van $x > B$ of $x < B$, de verschillen tusschen A en B, en A en x op dezelfde tijdstippen niet gelijk zouden zijn, hetgeen tegen de onderstelling strijdig is, welke bedoelt, dat bij elke nadering van A tot B en x, de verschillen tusschen A en B en A en x gelijk zijn, zoo moet $x = B$ zijn.

Op het bewijs, zoo als hetzelve in het oorspronkelijke voorkomt, valt aan te merken, dat in hetzelve de juiste gevolgtrekkingen van zekere onderstelling ten betooge worden aangewend van het tegengestelde der gedane onderstelling.

Stelling § 225. In het bewijs in den tekst moet staan 12de regel: *mede op dezelfde wijze onophoudelijk* en het slot van hetzelve in den 16den regel na het woord grootheid:

Zoodat de verschillen van ½ RP en ½ RC, ½ RP en I altijd gelijk zijn en volgens de vorige stelling I = ½ CR is.

Hetgeen voor deze gedurige gelijkheid der verschillen niet alleen pleit, maar zelfs een afdoend bewijs oplevert, is, dat in de onderstelling van eenen veelhoek van een oneindig aantal zijden, op het oogenblik, dat ½ RP overgaat in ½ RC, ½ RP tevens verandert in I. Het is alsnu niet mogelijk, dat er een oogenblik te voren bestaan hebbe, in hetwelk deze verschillen ongelijk waren, want ware dit zoo, dan zouden dezelve ten allen tijde ongelijk blijven, en dus niet op zeker oogenblik gelijk o kunnen worden.

Aanmerking. Het is niet onmogelijk, dat een punt A van twee punten B en *x* verwijderd zijnde, tot beide nadert, zoodanig, dat de nadering van A tot B grooter zij, dan van A tot *x*, en op een ander oogenblik wederom meer tot *x* nadert dan tot B; maar behalve dat in zoodanig geval A nimmer in B en *x* te gelijktijdig komen kan, zonder dat *x* in B ligt, zoo is dit geval uit zijnen aard geheel verschillende van het boven onderstelde, waarin A en B en *x* grootheden zijn, en de bedoelde nadering van A tot B en *x* ontstaat door eene gedurig afneming van A zelve. (*)

G. TEN BRUMMELER Wz.
Lector in de Wiskunde aan de Latijnsche Scholen 's Gravenhage.

(*) Dezelfde betoogtrant is geldende voor de stellingen in § 320, 329, 337, 340 en 355.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Novum Testamentum Graecum, Editionis receptae, cum lectionibus variantibus Codicum Mss. Editionum aliarum, Versionum et Patrum, nec non Commentario pleniore ex Scriptoribus Veteribus Hebraeis, Graecis et Latinis historiam et vim verborum illustrante. Opera et Studio JOANNIS JACOBI WET-

STE-

stenii. Tom. I *continens quatuor evangelia. Editio altera aucta et emendata*, *curante* JOHANNE ANTHONIO LOTZE. Prolegomena. Roterodami, ex officina Allartiana 1831. Praefat XII 279 p. in 4°.

Nadat de kritiek van den tekst des N. T. sedert Wetstein zoo aanzienlijke vorderingen gemaakt heeft, mag men er zeer aan twijfelen, of het wel raadzaam zij, het N. T. van Wetstein te laten herdrukken. Het werk was ter zijner tijd van de hoogste aangelegenheid, maar het behoort, even als dat van J. A. Bengel, tot de beginselen van deszelfs oordeelkundige behandeling. De *varia lectio* is sinds vollediger geworden en beter geregeld: ook in de theorie en methode der oordeelkunde als kunst is men sedert dien tijd gevorderd. Waartoe dan eene nieuwe druk van Wetsteins werk, welks tekst, indien dezelve ook meer ware dan de *receptus*, toch als verouderd te beschouwen zou zijn, en welks varianten-verzameling slechts in weinige gevallen onontbeerlijk is, maar tot welke toch ook overal, waar een eenigermate goede theologische Bibliothiek voorhanden is, de toegang voor elk openstaat? Dus schijnt de onderneming van den Heer Lotze bijna als een *post inventas fruges quaerere glandes!* De voorname reden, waarom de Heer Lotze het werk ondernam, zijn juist de varianten, die Griesbach niet opgenomen heeft. Maar, gesteld, de Wetsteinsche *varia lectio* ware, als het geheel, naast de Griesbachsche onontbeerlijk, dan zou het genoegzaam geweest zijn, die te laten herdrukken. Maar waartoe het geheele werk, met alles, wat door Griesbach en anderen volkomen verouderd is? De Wetsteinsche *Prolegomena* hebben eene aanmerkelijke letterkundige historische waarde. Maar Semler heeft die reeds door eene goedkoope overal te verkrijgen uitgave in verdere kringen verspreid. Wel is waar hier ontbreken de *animadversiones et cautiones ad examen lectionum N. T. necessariae*, uit het tweede deel van het N. T., die de Heer Lotze van pag. 206 af er bijgevoegd heeft, maar Semlers uitgave van Wetsteins *libelli ad crisin et interpretationem N. T.*, van den jare 1766, bevat dit gedeelte van Wetsteins arbeid vollediger en uitmuntende bijvoegsels van Semler; en wij weten niet, dat ergens de behoefte is te kennen gegeven, om na de Semlersche uitgaven van Wetsteins *prolegomena* en *animadversiones* weder eene nieuwe te bezitten.

Van de meest schijnbare reden voor eenen herdruk, de bruikbaarheid en gedeeltelijke onontbeerlijkheid van den rijken exegetischen *apparatus*, spreekt de Heer Lotze slechts in het voorbijgaan. Trouwens daardoor zou ook alleen het drukken van den exegetischen *apparatus* zelven geregtvaardigd worden. En daar algemeen wordt erkend, dat

de opmerkingen van Wetstein, gedeeltelijk gebrekkig, gedeeltelijk onoordeelkundig (*unkritisch*) zijn, zou hij alleen lof verdienen, die Wetsteins aanmerkingen, deels gezift, deels vermeerderd uit de latere Aanmerkingen-Schrijvers en door nieuwe opmerkingen uit de *Classici* en de Rabbijnen op nieuw in 't licht gaf. *Rec.* weet dus inderdaad geen enkele genoegzame reden uit te denken, om het geheele werk van Wetstein, zoo als het daar ligt, op nieuw te laten drukken. De Heer Lotze beschouwt, wel is waar, zijne onderneming als een Hollandsch nationaal werk, waarmede hij niet genoeg haast konde maken. Hij zegt zulks immers op eene plaats in zijne voorrede, die verscheiden onjuistheden en eene onregtvaardigheid bevat. *Quid quod patriae honori prospicere atque consulere is mihi dicendus, qui, quantum valeat, curam habet, ne opus, cujus ad lucem proferendi alibi negata fuit occasio, omnis terrarum orbis solis debetur Batavis, his eripiatur. Quem enim fugit, quod quantaque egregia literarum monumenta, quibus Batavi orbem eruditam ditarunt*, exteros *negligenter describi curant?* De lust tot construeren vergaat iemand bij zulke volzinnen; geen drukfeilenlijst baat hem. Maar men verkropt gaarne, uithoofde der onjuistheden, de onregtvaardigheid jegens buiten 's Lands.

Gesteld, dat de onderneming volkomen als nuttig kon worden aangeprezen, dan doet het ons zeer leed, den Heer Lotze niet voor den man te kunnen houden, die daartoe bevoegd is. Wij leeren hem voor het eerst uit dit boek als den Schrijver kennen eener Hollandsche Inleiding tot het N. T. Dit werk is niet ter onzer kennisse gekomen. Onloochenbaar toonen wel de aanmerkingen, die de Heer Lotze nevens die van Semler, onder den tekst van Wetsteins *Prolegomena* gezet heeft, dat hij een man is, gemeenzaam bekend met de kritiek des N. T. en de nieuwere kritische letterkunde; — maar des te meer moeten wij ons verwonderen, dat hij Wetsteins *Prolegomena* verminkt heeft. Wetsteins twist met Bengel en het verhaal zijner lotgevallen te Bazel heeft hij geheel weggelaten. Semler heeft dit niet gedaan. De *Prolegomena* verwekken thans hoofdzakelijk alleen een letterkundig historische belangstelling. Des te ongepaster is het plaatsen achter wege te laten, die gedeeltelijk voor de ontwikkeling der geschiedenis van de kritiek des N. T., gedeeltelijk voor de kennis van Wetsteins karakter en de persoonlijke zijde zijner kritiek niet onbelangrijk zijn. Moge de polemische hevigheid van Wetstein hem niet tot eere verstrekken, wie Wetsteins werk koopt, wil het geheel hebben, zoo als het oorspronkelijk was, met alle deszelfs feilen en zwakheden, waaruit altijd wat te leeren valt. Hetgeen de uitgever over de lotge-

gevallen van Wetstein zegt, vergoedt niet, wat hij van de *prolegomena* heeft uitgelaten. Het verdient goedkeuring, dat Semlers aanmerkingen op Wetsteins *Prolegomena* en *Animadversiones* tevens zijn afgedrukt. De Schr. heeft, gelijk reeds is opgemerkt, de zijne daar bijgevoegd, die gedeeltelijk onderrigtend, gedeeltelijk uitbreidend zijn, vooral in een letterkundig opzigt. Maar wanneer, gelijk de Schr. schijnt ten oogmerk gehad te hebben, Wetsteins werk als de grondslag en tekst eens volledigen onderrigts in de kritiek des N. T. in hare tegenwoordige gedaante gebezigd zou worden, dan moesten de aanmerkingen uitvoeriger en dieper doortastende zijn. Zoo is het geheel een lapwerk van oud en nieuw. Wie van de aanvangende beoefenaars der wetenschap het werk van Wetstein gebruikt, geraakt daardoor in verwarring, en moet veel in Wetsteins tekst lezen en leeren, dat hij volgens de noten terstond weder verleeren en vergeten moet. Maar die genen, welke met de nieuwere kritiek vertrouwelijk bekend zijn, behoeven deze onderrigtende aanwijzing niet. Dus komt het den *Ref.* voor, dat de uitgever zich van het doel en het nut zijns werks geene duidelijke rekenschap gegeven heeft, maar zonder bepaald plan aan den arbeid gegaan is. Of Wetsteins werk moest geheel en al omgewerkt en vernieuwd, of onveranderd en met groote naauwgezetheid worden herdrukt. De uitgever heeft, daar hij beide wilde, geen van beide goed gedaan en juist daardoor zijn' post slecht te roer gestaan. Zoo als hij de zaak heeft aangevangen, zal de oudere uitgave van Wetsteins werk voor de *critici* onontbeerlijk blijven en is door deze nieuwe uitgave niets gewonnen.

Maar nog erger en verdrietelijker is het, dat de uitgever in de voorrede en gedeeltelijk ook in de aanmerkingen zulk Latijn schrijft, als men van Hollandsche Godgeleerden niet gewoon is, en dat voor een' *criticus*, die een goed geschreven Latijnsch werk uitgeeft, waarlijk niet voegt. Boven gaven wij daarvan reeds eene proeve. Hier volgen er nog meer: Praefat p. IX staat: *suspectus (Wetst.) quibusdam de Socinianismo dicebatur eum criticam fidem in locis nonnullis prodidisse.* Wie construeert, wat pag. X geschreven staat: *Etsi nemo dubitet multum nos in N. T. critica post Wetstenium profecisse, atque illud esse effectum, ut nunc melius, quam superiori aetate, de universi textus habitu ac facie statui possit, judiciumque de lectionis veritate regere et cet?* Men leest daar ook: *Ne idem Wetstenio accidat, neque ipsi esset querendi causa, patrum (?) posteros suum despicere opus, praeclarum duxi ect. Attingisset* p. XI is wel een drukfeil, ook *orbem eruditum* p. X willen wij daarvoor laten doorgaan, maar de wonderlijke plaats van de *cura* en *diligentia quae saepius refrigat*, is toch wel meer dan een drukfout. Als eenmaal hedendaagsche namen worden verbogen (gedecli-

(neerd

cineerd) dan moet het met alle geschieden. Maar in de voorrede staan de beide Michaelis, C. B. en J. D. naast de wettige dativi Storrio, Whiteo, Winero, als volstrekt onverbuigbaar. Niet alleen in de voorrede, maar ook in de aanmerkingen komen plaatsen voor als deze: *aliud esse, ipsius auctoris scriptionem mutare, aliud, depravata, si quae adsint*, mederi p. 215 en *Hoc quum fieri nequeat, tutius est, nihil definiri*, contenti, *veteres quasdam versiones nostram attigisse aetatem* p. 125, en *nihil prorsus ad verum indolem, verumque habitum versionis latinae lucratur hac scriptorum recensione* p. 124. Zulke misslagen zijn, bij den voor het overige duidelijken stijl, onbegrijpelijk, maar zij staan er en kunnen met den besten wil niet voor drukfeilen gehouden worden.

De uitgever geeft p. 215 in de aanmerking eene proeve zijner conjecturaal-kritiek, die ten minste van geene groote bedachtzaamheid getuigt. *Handelingen der Apostelen* 26, 20 meent hij, zijn de woorden τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπήγγελλον μετανοεῖν strijdig met *Gal.* 1, 17—23, volgens welke Paulus immers drie jaren na zijne bekeering te Jeruzalem gekomen en toen bij de Christenen in Judea van aangezigt onbekend moet geweest zijn. Om deze strijdigheid op te lossen, wordt voorgeslagen vooreerst Ἱεροσολύμοις uit te schrabben en in plaats van τῆς Ἰουδαίας, τοῖς Ἰουδαίοις te lezen, zoodat het dan wordt, τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρωτον καὶ εἰς πᾶσάν τε την χώραν τοις Ἰουδαίοις καὶ τοῖς ἔθνεσιν enz. Maar deze conjectuur is inderdaad ten minste voor een gedeelte zeer gewaagd. Het komt alles op den zamenhang der Apostelgeschiedenis aan. Volgens deze gaat Paulus onmiddelijk van Damaskus naar Jeruzalem en verkondigt hier het Evangelie. Dus kan hij met vollen regt zeggen: ik verkondigde het Evangelie het eerst te Damasku en Jeruzalem. Meer waarschijnlijk is het, wegens *Gal.* I v 22 in plaats van τῆς Ἰουδαίας, τοῖς Ἰουδαίοις te lezen. Maar in dit geval raakt εἰς πᾶσάν τε χώραν zonder verband. De hoofdzaak immers is, dat Paulus hier niet van den tijd zijner eerste terugkomst te Jeruzalem en naar Judea spreekt, maar geheel in het algemeen van zijne Apostolische werkzaamheid in en buiten Judea. De uitdrukking εἰς πᾶσαν τε χώραν τ. Ἰουδαίας is toch niet geschiedkundig naauwkeurig. Maar dat geeft geen bevoegdheid, juist in de geschiedenis der Apostelen het minst, om dezelve te veranderen. De uitgever heeft hier dadelijk, hetgeen hij kort te voren zelf voor onregtmatig verklaarde, deze twee zaken met elkander verwisseld: *ipsius auctoris scriptionem mutare* en *depravatis locis mederi.*

Na deze aanmerkingen blijft er niets overig, dan te vermelden, dat de Heer Lotze aan de *Prolegomena* van Wetstein, Glocester Ridley's *dissertatio de syriacarum*

N-

N. T. versionum indole aequa cum heeft toegevoegd en bovendien, dat de druk zoo wel van deze verhandeling als van de *Prolegomena*, uitgenomen weinig feilen, die wij hebben opgemerkt, over het geheel naauwkeurig en fraai is. L.

(*Gött. Gelehrte Anz.* 166 *St.* 8 *Dec.*)

KUNSTEN.

AMSTERDAM *den 6den Februarij.* De Raad van Bestuur der Koninklijke Academie van Beeldende kunsten alhier, heeft in hare vergadering van heden verkozen tot honorair Lid derzelve Mej. *J. A. Budde* te Deventer en tot Leden de Hn. *C. Alewijn*, *L. J. Hansen*, *J. Hartsen*, *J. de Jong*, *J. W. Kerkhoven*, *J. W. L. Meijer*, *A. Oberman*, *C. F. Roos*, *A. Salm*, *J. A. Toe Laar*, *en W. Verschuur* te Amsterdam. *A. P. P. C. R. E. de Ceva en B. J. van Hove* te 's Gravenhage, *C. L. W. Dreibholtz* te Dordrecht, *D. van der Kellen* te Utrecht *en P. J. Schotel* te Medemblik.

MUNTEN- EN GEDENKPENNINGEN.

Medailles ter eere van CHASSÉ.

Door den Nederlandschen Kunstenaar D. van der Kellen zijn twee Medailles vervaardigd en geslagen ter eere van den Generaal der Infanterie Baron Chassé. De eene strekt ter vereeuwiging van Antwerpens Bombardement in 1830, de andere ter gedachtenis van de heldhaftige verdediging der Citadel.

Op beide prijkt een welgelijkend Borstbeeld van dezen grijzen Held, op de eerste, versierd met de teekenen van Commandeur der Militaire Willemsorde en het omschrift: *David Hendrik Baron Chassé*, *Generaal der Infanterie*, *Opperbevelhebber van het kasteel van Antwerpen*; — op de tweede versierd met het teeken en lint van het Grootkruis derzelfde orde.

Op de keerzijde van de eerste Medaille leest men in het midden: *Antwerpen op bevel van den Generaal Chassé, gebombardeerd*, 27 *October* 1830 en rondom: *Hij tuchtigde het verraad en handhaafde het wettige gezag*; — als een teregtwijzend antwoord der schimpwoorden op een' Belgischen penning wegens dit Bombardement geslagen, *a vaincre sans peril, on triomphe sans gloire.*

Op de keerzijde van den tweeden gedenkpenning leest men binnen een krans van eikenloof het kort maar krachtig opschrift: *Roem aan het Vaderland, den vijand puinhoopen.* Rondom den eikenkrans staan de woorden, *De Citadel van Antwerpen, heldhaftig verdedigd* 30 *Novemb.* — 23 *December* 1832.

De

De uitvoering dezer beide Medailles strekt den maker den Heer v. d. Kellen tot eere; en zij zijn reeds of zullen algemeen verkrijgbaar gesteld worden.

LETTERKUNDIGE EN WETENSCHAPPELIJKE BIJZONDERHEDEN UIT RUSLAND.

II.

Den 21 Maart j. l. hield de Academie der Wetenschappen te Petersburg eene algemeene openbare zitting, tot welker bijwoning zij hare honoraire Leden, Corpondenten en andere Beminnaars van Wetenschappen uitgenoodigd had, om zoo doende de werkzaamheden der Academie en harer Medeleden meer algemeen ter kennisse van het wetenschappelijk en beschaafde publiek te brengen. Nadat de president dit doel van deze algemeene zitting bekend gemaakt had, gaf hij berigt, dat de Synode aan den Metropolitaan van Nowgorod, en aan de Aartsbisschoppen van Twer en Pskow aanschrijving gedaan had, om den Ambtenaren der Archaeographische expeditie, overal herberging in de kloosters van hunne diocesen te bezorgen; en hun den vrijen toegang tot het onderzoek in hunne bibliotheken te verschaffen. — Voorts deelde de Algemeene Secretaris eenen brief mede, van den reizenden Sterrekundige George Fuss, — welke voor 3 jaren met de Russische missie naar Peking gegaan en nu op de terugreize was; – van den 29 Januarij uit Irkutzk, waarin hij der Academie de ontvangst meldt van zijne nieuwe instructie, ten gevolge van welke hij de bepaling der geographische ligging van verscheidene plaatsen ten oosten van den Backal gaat ondernemen. Hij geeft daarin zijnen wensch te kennen, om, nadat hij aan dezen last zal voldaan hebben, van Gorbitz, als het uiterste punt zijner reize, waar de vereeniging van den Schilker en Argun de rivier Amur vormt, naar Ochotzk te reizen, langs de Russische grenzen en dan ter zee terug te keeren. Als beweegredenen tot dit reisplan geeft hij op: 1.) de Astronomische bepaling der grenzen, welke, daar dezelve nog niet door Sterrekundigen doorreisd zijn geworden, op onze kaarten niet juist opgegeven zijn; en 2.) de omstandigheid, dat de weg door het zuidelijk halfrond drie magnetische meridianen doorkruist, waarvan 2, even ten noorden van Nieuw Holland, digt bij elkander liggen en het westelijke ge-

gedeelte van Siberie insluiten. Na rijpe overweging heeft de Academie besloten, dit plan goed te keuren en den reiziger Fuss met alle noodige hulpmiddelen daartoe te voorzien. De Botanicus Bunge, die in gezelschap van Fuss de reis doet en het aannaderende gunstige jaargetijde ten voordeele zijner wetenschap wenscht aan te wenden, heeft ook om verlenging van reistijd tot in September verzocht. Dan, daar de streken, die Fuss wenscht te doorreizen, reeds ten aanzien der plantenkunde onderzocht zijn en door de werkzaamheden van Turtschaninow nog meer licht daarover verspreid worden zal, zoo heeft Bunge ten doel, het Altaische gebergte dieper in te dringen, alzoo hij daar nog veel onbekende schatten hoopt te ontdekken, en waartoe hij meer bevoegd is, dan menig ander, daar hij aan de ontdekkingen van Professor Ledebour zoo veel deel gehad heeft.

De Secretaris las voorts eenen brief voor, van den reizenden Archaeograaf der Academie Strojew uit Moscau van 6 maart; waarin hij berigt geeft, dat hij vóór zijne afreize naar het zuiden van Rusland nog voornemens is, in Moscau de zoogenoemde *Patriarchen-bibliotheek* en de daar aanwezige archiven te doorzoeken; ten dien einde verzocht hij den president, hem van den oorlogsminister de vergunning te bewerken, om de Oorlogsarchiven van de 16 en 17de eeuw ook te mogen onderzoeken. Daar nu de krijgsreglementen der Czaren nog zeer weinig bekend zijn, zoo had de President zich deswege aan den minister geadresseerd en ten gevolge van diens bevelen mogten Strojew geene hinderpalen, hoegenaamd ook, in den weg gelegd worden, om in het arsenaal te Moscau de archiven te doorsnuffelen. Strojew had dan ook reeds 34 merkwaardige Documenten onderzocht, waarvan de secretaris de lijst mededeelde. Een van deze Vaderlandsche oudheden zich boven de anderen onderscheidende, door de welsprekendheid en keurigheid van stijl, was de redevoering, welke den 18 Mei 1606 gehouden was geworden, bij gelegenheid der krooning van den Czaar Wasili Iwanowitisch Schuiskoy; deze redevoering werd door den president der vergadering voorgelezen en als een merkwaardig stuk geoordeeld voor de geschiedenis der kansel-welsprekendheid en der Russische letterkunde in het algemeen.

Er werd verder een brief voorgelezen van den Correspondent der Academie, den Sterrekundigen, Staats-

raad

raad Schumacher te Altona, meldende, dat het hem, met behulp van zijne voortreffelijke Chronometers, gelukt was, de lengte-verschillen tusschen Altona en Greenwich, Kopenhagen, Lubek en Berlijn naauwkeuriger te bepalen, en dat hij voornemens was, zijne onderzoekingen ook tot Petersburg en Stokholm uit te breiden, weshalve hij de Academie verzoekt, om op het observatoruim te Petersburg zijn Passage-instrument te mogen plaatsen en daar zijne observatien te doen; hetgeen met genoegen toegestaan wordt.

De Academist Prof. Parrot heeft, met toestemming der Gravin Polier, de voor eenige jaren op hare goederen in het Uralgebergte ontdekte diamanten onderzocht en onder dertig stuks door hem onderzocht, twee bijzonder merkwaardige gespikkelde gevonden, waarvan hij de beschrijving gaf. — Bij het sluiten der vergadering werd aan de leden rondgedeeld het *Bulletin Scientifique* No. 1 en 2 en aan hen vertoond de, in de Peterburgsche Russische courant medegedeelde oorkonden van den vorst Prosharsky van 1612 en een zeer merkwaarde Rinoceros-schedel.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	29. 3¾ 29. 4¼ 29. 4¼	44 48 49½	Z. W. t. Z. Z. Z. W. Z. t. W.	zeer harde wind, betrokken, tusschenbeide regen.
14	29. 4 29. 4 29. 4¼	44½ 45½ 42¾	Z. Z. t. W. Z. Z. W.	voorm. betr., tusschenb. een weinig reg., zeer harde wind, nam. bew., 's av. omtr. held.
15	28. 8 28. 9¼ 29. 3	44 40 41	Z. t. W. W. t. N. W. N. W.	betr., meer reg. even na den mid. met hevige storm, verd. bew, stormacht., 's av. bui.
16	29. 5 29. 5¼ 29. 6¼	38 44 40	W. N. W. W. W. t. Z.	voorm. bew., meest omtr. held, winderig, verder omtr. betr., 's av. stofregenachtig.
17	29. 7 29. 7½ 29. 7	35 45½ 38	Z. Z. O. W. W. Z. W.	's morgens dampig, voorm. betrokken, verder helder.
18	29. 5¼ 29. 5 29. 4¾	35 40 42	Z. Z. O. Z. Z. W. Z. W.	mistig en regen, tusschenbeide voormidd. met sneeuw.
19	29. 6 29. 8 29. 9	37½ 43½ 34	W. N. W. N. W. W. N. W.	wolken, meest omtrent helder, voormiddag windrig.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 15den MAART.

N°. 10.

BERIGTEN.

PARIJS. Het Fransche Instituut heeft, uit de Genees- en Heelkundige stichting des Heeren MONTHYON, de volgende belooningen uitgereikt, voor door haar bekroonde werken: 1. aan den Heer EMMANUEL ROUSSEAU 1,500 francs, voor zijne proeven over de koortswerende eigenschap van de steekpalmbladen; 2. eene gelijke som aan den Heer LECANU, voor zijn onderzoek van het bloed; 3. eene gelijke som aan den Heer PARENT-DUCHATELET, voor zijn onderzoek omtrent de nadeelen van het rooten van den hennep; 4. aan den Heer MANEC 4,000 francs, voor zijn verhandeling over het onderbinden der slagaderen; 5. aan den Heer BENNATI, 2,000 francs voor deszelfs physiologische nasporingen omtrent de wijzigingen, die in de stem worden te weeg gebragt door de werktuigen, die boven den strot gelegen zijn; 6. aan den Heer DE LEAU, den jongen, 4,000 francs voor een nieuw middel, bruikbaar ter onderkenning en behandeling van de ziekten van het oor; 7. aan den Heer MERAT 1,500 fr., als hebbende bijgedragen tot het meer bekend worden en gebruiken van den granaatbast tegen den lintworm; 8. en laatste, 1,500 francs aan den Heer VILLERMÉ, voor zijn onderzoek omtrent den vergelijkenden levensduur, 's menschen groei en de meerdere of mindere ziekelijkheid bij welgestelden en bij armen.

LEVENSSCHETS

VAN

NOËL ETIENNE HENRY.

Noël Etienne Henry werd op den 26sten November 1769 te Beauvais van achtenswaardige, doch niet zeer bemiddelde ouders geboren; zijne eerste studien volbragt hij in deze zijne geboorte-stad, met zulk eenen goeden uitslag, dat hij in het bezit van eene beurs konde geraken, die hem in staat stelde, dezelve te Parijs te voleindigen. Het was hier bij de School van Navarre, dat hij, onder het opzigt van nieuwe en ervaren meesters, zich voortdurend in de Redekunst en Wijsbegeerte oefende.

Tot dien leeftijd genaderd, waarop men zich tot de keuze van eenen levensstand behoort te bepalen, werd hij, door zijnen smaak voor de exacte wetenschappen, als bij voorkeur, tot de studie der Schei- en Artsenijmengkunde henen gevoerd. Hij trad ten jare 1793 als kweekeling in het Hôtel-Dieu te Parijs, en verbleef er, gedurende de verschrikkelijke jaren der omwenteling.

Den ledigen tijd, van zijne beroepsbezigheden overig, maakte hij zich ten nutte, door de getrouwe bijwoning van het Collegie in de Scheikunde van den beroemden Fourcroy, alsmede der lessen in Natuurlijke Historie en Kruidkunde in den Plantentuin. In den tusschentijd zijner lessen, oefende hij zich voortdurend in het in 't werk stellen van scheikundige bewerkingen; of, ter voltooijing zijner opleiding in andere opzigten, wist hij gretig alle middelen aan te grijpen, die onder zijn bereik waren.

Zooveel vlijt en ijver ter toeneming in kennis konden niet lang onbeloond blijven. In het jaar 1797 werd, onder de hoofdleiding van den Heer Machy het Pharmaceutisch Centraal-bestuur der Hospitalen opgerigt, een voorwaar zeer achtenswaardig en vernuftig grijsaard, maar, inderdaad weinig geschikt door zijne jaren, zijne manieren en zeer zwakke gezondheid om

aan

aan het hoofd eener inrigting te staan, waar eene bijzondere ijver, geest van orde en zucht voor administrative werkzaamheden werden vereischt. Henry werd hem in de betrekking van onder-directeur toegevoegd; doch moest vooraf met menigen mededinger den strijd doorstaan en had in die betrekking met veel ijverzucht en jaloezij te kampen, ja moest veel, wat hem onaangenaam was, verduren. De post van den Heer de Machy was in zijne handen een waar Sinecure; op Henry toch kwam het gewigt dier bediening alleen neder en het centrale pharmaceutische gesticht is voorzeker zijne voortreffelijke inrigting aan hem alleen verschuldigd. In het daaraan volgende jaar nam het Collegie voor Pharmacie hem onder het getal van deszelfs leden op. In 1803, toen de dood van den Heer de Machy voorviel, werd Henry door het algemeen bestuur der hospitalen tot zijnen opvolger verkozen en deze keuze door den Minister bevestigd.

Tot dus verre waren alle zijne zorgen uitsluitend op de vervaardiging der geneesmiddelen bepaald; maar tot chef verkozen zijnde, leidde hem eene gepaste eerzucht tot het verlangen, om van deze centrale pharmaceutische inrigting, eene stichting te vormen, die als model van volkomenheid kon worden aangemerkt; en hierin slaagde hij bij uitnemendheid. Aan zijne liefde voor de kunst, die hij uitoefende, aan zijnen onbezweken ijver en goede administratie heeft men, geholpen door den algemeenen raad van bestuur, van welken Henry het volle vertrouwen had weten te verwerven, te danken die rijke verzameling van werktuigen in het laboratorium voorhanden, dien fraaijen voorraad van stoffen tot de *materies medica* en de delfstofkunde behoorende, die in het centraal gesticht worden gevonden en die deze inrigting eene der meest gewigtige der hoofdstad doet zijn.

Gedurende een' tijd van dienst van 35 jaren in deze betrekking, heeft hij nimmer die onvermoeide zorg laten varen; hij arbeidde bestendig aan de verbetering en volmaking eener onderneming, die hij te regt als zijn eigen schepping konde aanmerken.

Een groot aantal mannen, thans reeds in meer of min verhevene betrekkingen bij de artsenijmengkundige inrigtingen geplaatst, zijn aan hem en aan hem alleen hunne opleiding verschuldigd. Hij heeft achtervolgens

 een

een groot aantal hoogst belangrijke waarnemingen en scheikundige verrigtingen van hem zelven aan het licht gebragt, en eene geheele reeks van Pharmaceutische proefnemingen, die als klassiek kunnen worden aangemerkt, in wetenschappelijke tijdschriften, met name in het *Journal de Pharmacie*, medegedeeld. De werken door Henry, van beroepswege uitgegeven, zijn: in 1815 gemeenschappelijk met zijnen zoon; *Manuel d'analyse chimique des eaux minerales*, un vol. in 8°., en vereenigd met de Heer Guibourt, *Pharmacopée raisonnée*, 2 vol. in 8°.

Tijdens de vestiging der School voor de Pharmacie als Hoogleeraar aan dezelve toegevoegd, heeft hij de gewigtige werkzaamheden daaraan verbonden, tot den jare 1826, met eene voorbeeldige naauwgezetheid vervuld. Hij hield ook aan de centrale pharmaceutische inrigting een' cursus voor artsenijmengkunde zoo wel theoretisch als practisch, waarin algemeen belang werd gesteld. De vriendschap, die ik voor Henry steeds blijf gevoelen, verbiedt mij zijne verdiensten ten koste der waarheid te verheffen; ik voeg hier dus bij, dat, ofschoon men hem niet onder de schitterende Hoogleeraren konde rangschikken, zijne lessen echter uiterst volledig mogten genaamd worden, omdat altijd eigen waarneming met zijne voorschriften en lessen gepaard ging. Die leerlingen toch, die reeds eenigzins in de grondbeginselen der wetenschap waren ingewijd, lieten niet na er de meeste vruchten van te plukken. Henry was lid van de Koninklijke Academie der Geneeskunde, van de *Société de Pharmacie* van de *Société centrale d'Agriculture* en van meer andere zoo binnen als buitenlandsche genootschappen.

In 1830 werd hij tot Ridder van het legioen van eer verkozen en verkreeg hij van het hoofdbestuur, na eene vijf en dertigjarige dienst, als een vereerend en vleijend bewijs der erkenning zijner verdiensten den titel van *Pharmacien en Chef honoraire* van alle de hospitalen te Parijs.

Naauwelijks echter waren er vier maanden verloopen, sinds hij zijne betrekking had nedergelegd en begon hij de rust te smaken, na veel arbeid en afmatting zoo regtmatig en naar verdiensten hem toegekend, of de onverbiddelijke dood trof hem den 30sten Julij 1832, in den ouderdom van 63 jaren en ontrukte de Cholera den ver-

dienstelijken man dan zijne nu treurende betrekkingen en vele vrienden.

Henry laat een zoon na, die steeds het voorwerp zijner teederste zorgen heeft uitgemaakt, waaraan hij alles opofferde en die wederkeerig zooveel liefde met kinderlijke genegenheid heeft beloond en wiens daden, hetzij als beminnaar van wetenschap en werkzaamheid, hetzij als vader des huisgezins, ons eenen waardigen opvolger doen beloven, in de plaats aan den deugdzamen man, dien wij heden betreuren.

Anderen welligt zullen in meer welsprekende bewoordingen de zeldzame hoedanigheid van onzen bekwamen medebroeder vermelden, maar niemand is van dezelve meer dan ik doordrongen, of heeft die meer naar waarde leeren hoogschatten.

PLANCHE.

DE VOLKSZIEKTEN

BESCHOUWD UIT HET OOGPUNT DER GENEESKUNDIGE STAATKUNDE (STATISTIEK) EN DER STAATSHUISHOUDKUNDE.

Uit een werk van Dr. Villermé nemen wij de volgende gevolgtrekkingen, als slotsommen zijner nasporingen, over:

„In alle landen, die van barbaarschheid en onwetendheid tot beschaafdheid overgaan, of uit eenen minderen trap van beschaving tot eenen meer gekuischten geraken, worden de volksziekten zeldzamer en minder verwoestend. De mindere standen worden er meer door aangetast, en zijn er bij gevolg veelvuldiger de slagtoffers van, dan de meer gegoeden. De beschaving heeft, door de volksziekten te doen ophouden of derzelver menigvuldigheid en hevigheid te verminderen, in vele oorden de tijdperken van het maximum en minimum (maar vooral van het eerste) der sterfte merkelijk veranderd; ingevalle volksziekten heerschen, dan is de sterfte, bij een gelijk getal zieken van elken leeftijd, bij kinderen het grootst, hoe jonger dezelve zijn en bij grijsaards, naar gelange deze meerdere jaren tellen; zoodat in dit opzigt de wet der epide-

mische sterfte overeenstemt met de wet der gewone sterfte. Hieruit mag men de gevolgtrekking maken, dat de epidemien, die de twee uiterste levens-grenzen treffen, evenredig berekend, de moorddadigste zijn. In onze sterk bevolkte landen kan de koepokinenting niets meer doen, dan het tijdstip van sterven verplaatsen; maar in oorden, waar de bewoners vrijmagtig den behouwbaren grond vermogen te vergrooten, of over meer middelen van bestaan kunnen beschikken, als zij behoeven, daar kan zij wezenlijk de bevolking doen toenemen. Hieruit volgt echter geenszins, dat dezelve nimmer, op welke wijze ook, onder ons tot de volksvermeerdering zou kunnen bijdragen. Door gedurende zeker tijdperk, een kind, dat de mannelijke jaren bereikt, in de plaats te stellen van twee anderen, die wegkwijnen en sterven, alvorens iets te kunnen voortbrengen, bevordert de koepokinenting de productie; en door verbruik der producten, of der daaruit volgende middelen, bevordert zij bijgevolg middellijk het toenemen der bevolking. Maar deze uitkomst is al heel onbeduidend, in vergelijking van hetgene men over het algemeen aan de vaccine toeschrijft. Alle voorbehoedmiddelen tegen de ziekten der kinderen werken op dezelfde wijze: ook hebben allen, door ééne der oorzaken van den dood weg te nemen, de strekking, om aan de overige oorzaken des doods meerdere werkdadigheid mede te deelen.

In onze beschaafde landen wordt de bevolking, door de moorddadigste volksziekten, slechts voorbijgaande verminderd; de door dezelve veroorzaakte ruimten worden aldra aangevuld, zoo door huwelijken en geboorten, die evenredig talrijker zijn dan anders; als door het overkomen van vreemdelingen, die de opengevallen plaatsen komen vervullen. Maar, schoon de algemeen heerschende ziekten de door haar bezochte landen slechts voorbijgaande ontvolken, zoo hebben zij toch op de bevolking en derzelver verandering eenen wezenlijken invloed, welke invloed verschillend is, naar gelange de volksziekten jaarlijks of na langer tusschenpoozingen terugkeeren. In het eerste geval, wanneer namelijk de epidemien nagenoeg jaarlijks op nieuw uitbreken, zoo als zulks het geval is, in de nabuurschap van rivieren en vele moerassen, dan geschiedt de vernieuwing der geslachten sneller; de gemiddelde duur

duur van der menschen leven is korter; er zijn er minder, die de manbare jaren, nog minder, die de grijsheid beleven. De bevolking vermindert niet, om de eenvoudige reden, dat de huwelijken, om zoo te zeggen, met het eindigen der kindschheid worden aangegaan, en dat in een gegeven tijdperk veel meer kinderen worden geboren, dan in eenig ander land; doch de plaats, die in de oorden, welke voor 's menschen langlevendheid het gunstigste zijn, gedurende veertig jaren door denzelfden individu wordt vervuld, zal in die ongezonde streken, waar de gemiddelde duur van 's menschen leven, door de menigvuldige moorddadige epidemien, op niet meer dan twintig, ja zelfs dertien jaren kan gesteld worden, opvolgend door twee of drie personen worden ingenomen. Schoon nu in beide landen het aantal zielen kan gelijkstaan, het is er verre vandaan, dat zij dezelfde som van krachten zouden opleveren. Hier zijn het zwakke, teedere, ziekelijke menschen, waarvan een groot aantal reeds sterven, alvorens iets te kunnen voortbrengen, het zijn als men het zoo eens noemen mag, verloren kapitalen; ginds integendeel zijn het welvarende, krachtige, ruwe, gezonde mannen, die de kracht des lands uitmaken en over het algemeen een ruim levensgenot smaken, of welker arbeid althans jaren lang toereikend is, om hen en de hunnen overvloedig van het noodige te voorzien. In het andere geval, namelijk wanneer eene epidemie plotseling uitbreekt in een land, waar zij niet gewoon was te woeden, of wanneer ze met ongewone woede heerscht in een land, waar zij zich meermalen doch met mindere kwaadaardigheid vertoonde, dan ontstaat eene merkbare ledigheid in de bevolking en onmiddellijk daarna hebben onder de overblijvenden, alle overige voorwaarden gelijkstaande, een ongewoon getal huwelijken en geboorten plaats. Dit gaat zoo ver, [en wie eerbiedigt hier in niet de hand der Voorzienigheid? V.] dat gehuwden, die de volksramp mogten overleven, en van welker huwelijken men geene kinderen meer verwachtte, op nieuw vruchtbaar worden. Eindelijk vermindert niet alleen het jaarlijksch aantal dooden maar zelfs het betrekkelijk getal, even of de menschen inderdaad levendiger of minder sterfelijk waren geworden. Zie daar de reden, waarom men heeft gesteld, dat op verwoestende volksziekten altoos een

tijdperk van grootere gezondheid volgt; alles evenwel loopt zamen, om ons te overreden, dat zulks slechts schijnbaar is; het laat zich toch ligt begrijpen, dat de ziekte vooral de sukkelende personen wegmaait, alzoo de evenredigheid der gezonden en sterken vergroot, en dat, dewijl er meerdere plaatsen openvallen, aan de overblijvenden een ruimer bestaan ten deele valt. Trouwens deze laatste voorwaarde, door welke oorzaak dan ook te weeg gebragt, heeft, gelijk bekend is, altoos eenen blijkbaren invloed op de langlevendheid zoo wel als op het aantal geboorten."

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1829 — 1830.

(Vervolg van Bl. 121).

De Eerste Klasse ontving van den Heer Administrateur voor de Nationale Nijverheid eene Verhandeling van den Heer Taitbout de Marigny, onder den titel *Périple moderne des Mers Noires et d'Azov*, met een aantal daartoe behoorende platen en kaarten, met verzoek, om het gevoelen der Klasse betrekkelijk dat werk, en wel in het bijzonder, in hoe verre in die stukken nieuwe opgaven of beschouwingen voorkomen, uit hoofde van welke het doelmatig zoude kunnen geacht worden, om hetzij den Koning het aannemen der opdragt van dit werk, gelijk de Schrijver wenscht, voor te stellen, hetzij de uitgave zelve van Rijkswege, geheel of gedeeltelijk te bekostigen.

De Klasse, voorgelicht door hare gecommitteerden, schreef daarop aan gemelden Heer Administrateur.

Het is moeijelijk te bepalen, wat de Schrijver zelve waargenomen en opgemerkt heeft, welke plans hij zelve, volgens eigene opnemingen, vervaardigd, of wat hij hierin van anderen slechts heeft overgenomen. Zelden haalt hij aan, behalve in het Geschiedkundige der Landen, hetgeen anderen waargenomen of bepaald hebben, en hetgeen hij zelve naauwkeuriger en vollediger bepaald heeft. Nergens spreekt hij van de wijze zijner waarnemingen, van de instrumenten, door hem gebruikt, van bijzondere voor de zeevaart belangrijke ontmoetingen en opmetingen, welke hij op zijne tog-

togten in de Zwarte zee en in de Azofsche Zee gedaan heeft, met uitzondering van eenige algemeene gezegden, welke geene nadere inlichting geven. Hierdoor heeft hij de Klasse buiten staat gesteld, zijne verdiensten naar behooren te waarderen, en, bij de verschillen met andere waarnemers en zeereizigers, den graad van vertrouwen te bepalen, welken zijne opgaven verdienen.

Men heeft zijne observatiën met die van anderen en, met de zeekaarten, waarover te beschikken viel, vergeleken, en gezien, dat er in dezen *Périple* veel is, hetgeen in dezelve niet gevonden wordt. Maar de Klasse kan hieruit niet beäluiten, of het bijgevoegde en veranderde van den Schrijver zelven zij, dewijl zij onder anderen de observatiën van Russische officieren niet bezit, welke waarnemingen in deze Zeeën gedaan hebben. Ook blijkt het geenszins, dat de Schrijver eenige astronomische, of nautische, of trigonometrische observatiën gedaan heeft, ter bepaling van de juiste lengte en breedte der plaatsen; iets, dat hier van zulk een groot belang is. Hij geeft wel van de meeste plaatsen, welke hij beschrijft, de lengte en breedte, maar deze zijn, voor zoover de Klasse heeft kunnen nagaan, geene andere, dan diegene, welke reeds door den Franschen Zeekapitein Gauthier bepaald zijn. Zij stemmen ook, op zeer weinige afwijkingen na, daarmede volkomen overeen.

Waaruit die afwijkingen voortkomen, is moeijelijk te bepalen, omdat de Schrijver slechts de gevallen meldt, maar niet derzelver oorsprong of gronden. Zeker is het, dat de waarnemingen van Gauthier met naauwkeurigheid en volgens eene zeer goede handelwijze zijn gedaan, en de Schrijver zelve, door ze met weinige uitzonderingen geheel over te nemen, toont, dat dezelve ook naar zijn gevoelen vertrouwen verdienen. Dit vertrouwen verdienen ze ook alsdan, wanneer de opgave van den Schrijver daarmede verschilt, zoolang voor dit verschil geene wigtige gronden worden aangegeven.

Intusschen zijn de Zwarte en Azofsche Zeeën voor de zeevarende natiën bijzonder belangrijk. Men kent deze Zeeën nog te weinig; en, hoe het met de kaarten, welke men daarvan heeft, gesteld zij, kan men zien, wanneer men de positien, door Gauthier opgegeven, vergelijkt met hetgene die kaarten daarvan aanwijzen. Naauwkeurige beschrijvingen van deze Zeeën, die den zeevarenden veilig geleiden kunnen, heeft men ook nog niet. Dus is hier elke verzameling van berigten, die met oordeel geschiedt, en vooral door iemand, die in deze wateren zelve veel gevaren heeft, en dus in staat is, deze berigten met kennis van zaken te paren, van veel belang.

Uit dit gezigtspunt kan men het werk van den Heer de Marigny beschouwen. Het vertoont zich alsdan hier ob-

 waar-

waardig, om aan Zijne Majesteit te worden opgedragen. Evenwel zou het te wenschen zijn, dat de Schrijver bij de uitgaaf van hetzelve een berigt voegde, aanwijzende hetgene hij bepaaldelijk van anderen heeft overgenomen, en hetgene op eigene waarnemingen berust, met vermelding van de gronden, waarom hij somtijds van andere waarnemers verschilt.

Ook zou hier vooral te pas komen een meer uitvoerig Geschiedkundig verslag van de waarnemingen, die door verschillende zeevarenden gedaan zijn, en van onze tegenwoordige kennis van die wateren. Hierbij kon dan ook gewag gemaakt worden van hetgene door medearbeiders gedaan is. Zoo is er, bij voorbeeld, door wijlen den Admiraal van Kinsbergen eene kaart van deze Zeeën uitgegeven in 1773. In het jaar 1817 verscheen er eene Engelsche kaart van de Zwarte Zee, volgens opnemingen van Russische Zeeofficieren. Eene beoordeeling van deze en andere kaarten en opnemingen zou voorzeker de belangrijkheid van dit werk, dat voor zeevaarenden bestemd is, aanmerkelijk vermeerderen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

HAARLEM. Aan onderstaanden brief ruimen wij ter herinnering eene plaats in.

„ Onlangs met een' Vriends prekende over de Kometen in het algemeen, en dus ook over de Kometen, welke, volgens de berekeningen der Geleerden, in de Jaren 1832, en 1833 zouden moeten verschijnen, zoo vond ik bij mijne aanteekeningen over de Kometen, die ik in mijn' leeftijd heb gezien en waargenomen, een oude aanteekening, overgenomen uit de oud Hollandsche Kronijk van Goudhoeven, aangaande drie Kometen, welke in de Jaren 1531, 1532 en 1533 zijn verschenen. Opmerkelijk kwam mij dit voor, om de gelijkheid der Jaartallen 31, 32 en 33; deze aanteekening is van den volgenden inhoud:

Op pag. 591. „ In 't jaar 1531 is geopenbaard ge-
„ weest in de lucht, een Comeet met een steert,
„ welke Comeet opging uit den Zuidwesten, en de
„ steert gekeert naar het Noordoosten zijnde deze
„ steert schoon en helderblinkend, de Comeet ging
„ 's avonds om 10 uure op, en men zag haar tot 12
„ uur, dalende in het Noorden. Op den 9den Au-
„ gustus begon de Comeet te schijnen, en was 14

„ da-

„ dagen aan malkander zichtbaar, en toen zag men
„ dezelve niet meer."

Voorts op pag. 593. „ In 't jaar 1532 zag men we-
„ der een Comeet met een langen steert, staande in
„ het Westen; zij begon te schijnen des morgens om
„ half 4 uur, durende tot dat de dag opging; in het
„ begin van October werd zij gezien, en bleef zicht-
„ baar tot den 31sten derzelve maand. Deze Comeet
„ gaf zoo veel schijnzel niet, als die, van het vo-
„ rig jaar, maar was waterig en duister."

„ In het jaar 1533, in de maand Julij, zag men
„ weder een Comeet, in het Noorden, met den steert
„ naar het Zuiden gekeert; deze steert was zeer lang
„ en breed, en gaf een vlammend schijnzel van zich;
„ zij ging op, des avonds om 9 uur, en scheen tot
„ 's morgens als de dag opging; op den 1sten Julij
„ zag men haar voor 't eerst, en zij bleef zichtbaar
„ tot den 10den dag derzelve maand, en daarna, zag
„ men haar niet meer."

Indien deze aanteekeningen uit de oudheid door UEd.
van eenig belang konden gerekend worden, om een
plaats in UEd. nuttig Tijdschrift te beslaan, dan zijn
dezelve tot UEd. dienst.

Ik blijve

UEd. bestendige Lezer

J. v. H."

Delft, den 10 *Februarij* 1833.

BOEKVERZAMELINGEN.

Verzameling nagelaten door den Heer J. KONING.

Het is bekend, hoe de ijverige naspoorder van oude Vaderlandsche en andere Handschriften en Boeken, de Heer Jacobus Koning, *Lid van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, van de Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, van Letterkunde te Leiden, enz.*, eene eigene en belangrijke Verzameling daarvan bezat en dezelve tot eene groote volkomenheid had uitgestrekt. Men is voornemens, in den loop van dit jaar dezelve, benevens al de zeldzaamheden tot de Uitvinding der Drukkunst betrekkelijk, in het openbaar te veilen. De verkoop der Handschriften zal, naar

men

men verneemt, in het laatst van April en het begin van Mei, en die der Boeken in het najaar plaats hebben, onder directie van deskundigen, in het *Huis met de Hoofden* te Amsterdam. De beredeneerde Catalogus der Handschriften is bereids afgedrukt en zal spoedig worden uitgegeven. De vakken zijn verdeeld in Algemeene Geschiedenis, Dichtkunde, Vaderlandsche Geschiedenis, eigenhandige Brieven en Geschriften van gekroonde Hoofden, Hertogen, Graven, hooge Zee- en Lands Officieren, Buiten- en Binnenlandsche Geleerden, Dichters, Staatsmannen, Regeringsleden, Kunstenaars, vermaarde, en beruchte Personen; vele met eenig levensberigt, sommige met Portretten, ieder vak in eene alphabetische orde. Eindelijk heeft men drie Portefeuilles; *de eerste* met 600 Handteekeningen van beroemde mannen van de 16de tot de 19de eeuw; *de tweede* met 1400 fac-similés van Keizers, Koningen en Vorsten van de 15de tot de 19de eeuw; en *de derde* met fac-similés van Brieven en Geschriften van Vorsten en vermaarde Lieden, door den Heer J. Koning zelven vervaardigd.

Het is overbodig, om de beminnaars van Vaderlandsche Geschiedenis en Letterkunde te herinneren, dat zich zeldzaam eene zoo talrijke en aanbevelingswaardige Verzameling heeft opgedaan en zij dus hunne nasporing in dezelve des te beter en ruimer voedsel geven kunnen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM *den 25sten Februarij.* Op den 23sten werd alhier de aangekondigde Winter-Tentoonstelling van PLANTEN en BOLGEWASSEN, door het Departement *Haarlem* der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij geopend, en door een groot aantal beschouwers op dien dag en de beide volgende bezocht. Deze derde proeve van zulk eene expositie, in het wintergetijde, in Noord-Nederland, voldeed, hoezeer het getal Planten en Bolgewassen, (waartoe het overbloeijen van vele door het zachte weder aanleiding gaf) — minder was, dan bij de laatstvorige, aan de algemeene verwachting. De uitstekend fraai gebroeide enkelde en dubbelde Hiacinten, Anemones, Tulpen, Fritillaria enz., prijkten door verscheidenheid van kleuren en kloekheid van stengels in een' wel aangelegden bak, waarachter de Planten, bloeijende Poeonia's, Strelitzia, Azalea, Daphné's, Epacris, Oranjeboomen met bloem en vruchten, Amaryllissen, Goud-leliën, Seringen, Heliotropen enz. in

in een vijftal bloembakken (*), sierlijk geschikt tusschen goed aangebragt Sparregroen, den winter geheel deden vergeten en de bezoekers onwillekeurig in later getijde verplaatsten.

Op het verslag van daartoe gekozen Beoordeelaren, had het Departement des avonds vóór de opening der Tentoonstelling, de drie uitgeloofde premien, bestaande in Zilveren Medailles, toegewezen; te weten:

1°. Uit drie dingende *Poeonia arborea* in vollen bloei, aan die, geteekend met No. 93 en de spreuk *Ambitie spaart geen moeite*, van welke, bij opening des biljets bleek inzender te zijn de Heer E. H. Krelage, Bloemist op den Kleinen Houtweg alhier; terwijl eervolle vermelding werd waardig gekeurd No. 29, ingezonden onder het woord *Bepeoeving* A. waarvan als inzender zich bekend maakte de Heer Antonie van Wetering, Bloemist op 't Duifhuis bij Leiden.

2°. Uit acht ingezondene *Anemone coronaria, fl. pleno* aan de zes geteekend T, waarvan bij opening des biljets als inzender bekend werd de Heer J. D. Zocher alhier.

3°. Uit vijf twaalftallen best gebroeide *Enkelde Hiacinten* aan dat, ingezonden ook onder het teeken T, waarvan almede bleek inzender te zijn de voorn. Heer J. D. Zocher; wordende dat, onder het motto *de Lente* dingende, eervolle melding waardig gekeurd, welks inzenders werden bevonden, de Hn. Joh. Rosenkrantz en Zoon, Bloemisten op Rosenburgh bij Haarlem.

Behalve deze drie Medailles, werd uit drie Collectien *Dubbelde Hiacinten*, als de fraaiste en best gebroeide, Eervolle Vermelding toegekend aan die, ingezonden onder de woorden *Flora's luister*, waarvan inzenders bleken te zijn voorn. Hn. Rosenkrantz en Zoon, terwijl in de tweede plaats vermelding waardig werd geacht, die onder het teeken T ingekomen, waarvan bovenvermelde Heer J. D. Zocher, inzender was.

Schoon de enkele ingekomen Ranonkelen geene aanspraak op bijzondere verdiensten konden maken, mag het Departement zich dus er in verheugen, van aan hare uitschrijving geheel voldaan te zien, en op nieuw met goed gevolg de cultuur van Planten en Bolgewassen te hebben aangemoedigd. Mogt hetzelve echter nog niet van alle kanten, (†) waarvan het moge-

(*) Gelukkig was het denkbeeld, dat geen enkele pot op deze Expositie zigtbaar was; mogt men dit op de Zomertentoonstellingen kunnen navolgen!

(†) Behalve de genoemde bekroonden en eervol vermelden, droegen tot deze Winter-tentoonstelling bij de Hn.: Directeuren der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij; Gebroeders Bijvoet, Bloemisten te Bloemen-

gelijk en wenschelijk was, die ondersteuning ondervinden, welke alleen deszelfs belangelooze poging, om Haarlems Flora in den Winter in vollen glans te doen schitteren, met geheel goeden uitslag kan bekroonen, — hetgeen hier was en door zoovelen met genoegen beschouwd werd, strekte tot eene vernieuwde proeve, wat kweekkunst en broeijen van Bolgewassen in dezen omtrek vermag en welke schoonheden het Plantenrijk ook in het Winter- saizoen ten toon spreidt.

mendaal; A. C. van Eeden en Comp.; H. van Eeden en Comp. Wed. A. van Eeden en Zoon, Bloemisten; G. Eldering en Zoon, Bloemisten te Bloemendaal; C. K. de Geus, Lid van de Commissie tot de Tentoonstelling; Corn. de Graaff en Zoon, Bloemisten te Lisse; N. J. van Hout; G. Huykman, Bloemkweekers; H. Polman Mooy, van Oukerke en Comp., Bloemisten; E. C. Rodbard, Bloemist op Flora's Lusthof te Leiden; N. Rouwens en N. van Velsen, Bloemisten te Bloemendaal; V. Schertzer en Zonen, Bloemisten, F. van Velsen Senior, te Overveen; Voorhelm en Schneevoogt, Bloemisten; [de laatste, gelijk allen, waar geen woonplaats is bijgezet, te Haarlem].

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 4 29. 3 29. 3	38 42½ 43	Z. O. Z. O. t. Z. Z. t. W.	voorm. harde reg., 's morg. met wind, verd. meest betr., tusschenbeide regenachtig.
21	29. 7 29. 8½ 30. 0	41 46½ 40	O. t. N. O. t. N. O. N. O.	bewolkt, 's av. betrokken.
22	30. 0½ 30. 0½ 30. 0	38 39½ 38	O. O. t. N. O. N. O.	betrokken.
23	29. 9 29. 8½ 29. 8	36 37½ 35	O. O. O. N. O.	betrokken, s' morgens regen met sneeuw, 's avonds bewolkt.
24	29. 7 29. 6½ 29. 5	34 41 39½	O. O. t. Z. O. Z. O.	voormiddag bewolkt, omtr. helder, verder omtrent betrokken, 's av. regenachtig.
25	29. 5½ 29. 6½ 29. 6½	44 50 42	Z. W. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	voorm. bew., zeer windrig, nam. betr., tuss. iets regen, 's av. bew., omtr. betrokk.
26	29. 5½ 29. 5 29. 4	44½ 53½ 50½	Z. t. W. Z. Z. Z. O.	bewolkt.

KUNST-

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij den Boekhandelaar JOH. GUYKENS zijn de volgende belangrijke Werken van de pers gekomen:

I. *STORCH*, DE EERSTE LIEFDE VAN GUSTAAF ADOLF, *Koning van Zweden*. 2 Deelen compleet. Met gegrav. Titel en Portret . . . . . . *f* 6. —

II. *J. H. SONSTRAL*. JEZUS OPSTANDING, *De Grondzuil van het Christelijk Geloof*. Één Deel compleet. Met gegrav. Titel en Vignet. . . *f* 3. 60

III. ——————— Vriendelijk woord tegen het uitstel der bekeering, zeer gepast voor onzen tijd. . . *f* —. 50

IV. GEDACHTEN OVER DEN HANDEL OOK MET BETREKKING TOT DEN GEPROJECTEERDEN IJZEREN SPOORWEG NAAR KEULEN, door den Schrijver van de *Bedenkingen over het Crediet*. Één Deel compleet. . . . . *f* 1. 80

V. LIJST VAN BERIJMDE PSALMEN, *welke op de tegenwoordige tijdsomstandigheden min of meer toepasselijk zijn*. . . . . *f* — 10

VI. *BARBAZ*, VADERLANDSCH GEDENKSTUK VAN DE JAREN 1830, 1831 en 1832. In Proza en Poëzij. Één Deel compleet. In cartonnen band. Bij Inteekening. . . . . *f* 1. 50
——————— Buiten Inteekening. . . - 2. —

Bij bovengemelden is in den loop des vorigen jaars mede van de pers gekomen:

VII. NAPOLEON EN LAURA, OF HET SCHOONE MEISJE VAN ORGON, *benevens een Bloemkransje, uit waarheid en dichting geschakeerd*; bevattende de volgende verhalen: 1. NAPOLEON en LAURA, *of het Schoone Meisje van Orgon*. 2. *Het Pharospel*, door GEORGE DÖRING. 3. *Vrouwelijke Geestdrijverij*, of *het Bloedbad te Warschau*, door L. VON WALLENROTH. 4. *Het Gevoel van Pligt*, door SCHÖPENHAUER. Één Deel compleet. Met gegrav. Titel en Vignet. . . *f* 2. 90

VIII. *BARBAZ*, LA GLOIRE NATIONALE. DE VADERLANDSCHE ROEM. *In Fransche en Hollandsche Vaerzen*. Één Deel compleet. In netten cartonnen band. Bij Inteekening. . . . . *f* 1. 50
——————— Buiten Inteekening. . - 2. —

IX. *FOPPE*, EEN BLIK IN HET VERLEDENE, of *de Non-Interventie met variatiën*. Quintet. . —. 60

X.

X. POPPE TAFEREEL VAN HOLLAND IN 1830 en 1831, *Tooneelmatige Voorstelling, met Zang.* f —. 30
XI. *SONSTRAL*, NEDERLAND VEREENIGD MET ORANJE GROOT IN RAMPEN. . . . . f —. 50
XII. BEDENKINGEN OVER HET CREDIET. f 1. 20
XIII. ABBEELDING VAN Z. M. DEN KONING, door H. W. HOOGKAMER, op *Chineesch Papier.* . . . f 1. 25
XIV. ——————— Z. K. H. PRINS WILLEM VAN ORANJE, door Denzelfden, op *Chineesch papier.* . . . . f 1. 25
XV. ——————— Z. K. H. PRINS FREDRIK DER NEDERLANDEN, door Denzelfden, op *Chineesch papier.* . . . . f 1. 25
XVI. HET GEBED DES HEEREN, *kunstig in het koper gegraveerd.* . . . . f 1. 50

DRUKFEILEN EN BERIGT.

Letterbode, 1833, No. 2. bladz. 21. reg. 17 staat: men ziet dus *dat deze* lees: *uit deze*. No. 3. bl. 38. regel 24. staat: *en morbi*, dit woord *en* valt weg; bl. 39. regel 8 van onderen staat: *van uit deze* lees: *dat uit deze* en regel 6 staat: *dan* lees: *van*.

Bij de mededeeling dezer ingeslopen Drukfeilen in den Zevenden Brief van den WelEd. Heer Dr. C. G. Ontijd aan den Hooggel. Heer F. van der Breggen Cz., kunnen wij berigten, dat de *Achtste Brief* van Dr. Ontijd zal te vinden zijn in het uit te geven Tweede Stukje van de *Bouwstoffen voor het contagieuse der Aziatische Cholera* door F. van der Breggen Cz.. De reden, waarom deze Achtste Brief en veelligt nog een volgende niet in dit Weekblad kunnen worden opgenomen, is alleen de *uitvoerigheid* derzelve (de achtste is nog uitgebreider dan de zevende), waardoor zij het bestek van den *Letterbode* verre overschrijden, die, volgens ons van verschillende zijden ingekomen aanmerkingen en klagten, reeds genoeg, ja te veel plaats heeft ingeruimd voor eene Geneeskundige Quaestie, welke, hoe belangrijk ook op zich zelve, in dit Weekblad, als voor één vak van geleerdheid niet bijzonder bestemd, zoo omstandig behandeld en overwogen, niet kan gerekend worden t'huis te behooren.

REDACTIE.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 8sten MAART.

No. 11.

BERIGTEN.

REVAL. Op den 20sten Januarij l. l. overleed alhier de vroeger door geheel Europa om hare gaven beroemde Zangeres ELIZABETH MARA, die, in 1750 geboren zijnde, den ver gevorderden ouderdom van 83 jaren mogt bereiken.

FLORENCE. In den ouderdom van 79 jaren stierf alhier de Prins STANISLAUS PONIATOWSKI, die in 1754 te Warschau geboren werd, en de zoon was van CASIMIR, broeder van STANISLAUS AUGUSTUS, den laatsten Koning van Polen. Een groot beschermer der Letteren en Kunsten zijnde, die hij zelf beoefende, was hij herwaarts heen geweken, na met veerkrachtige welsprekendheid de belangen zijns Vaderlands op de Poolsche rijksdagen te hebben verdedigd. Hij had het eerst het voorbeeld eener nuttige en roemrijke hervorming gegeven, door de lijfeigenen van zijne talrijke domeinen vrij te maken.

PARIJS. Door het Fransche Instituut is eene prijsvraag van dezen inhoud uitgeschreven geweest:

„ Te bepalen, welke Natuur- en Scheikundige „ ontaardingen, in de werktuigen en in de voehten,

„ plaats grijpen door den invloed der ziekten, welke „ men met den naam van aanhoudende koortsen be„ stempelt en welk verband er bestaat tusschen de „ verschijnselen dier ziekten en de waargenomen ontaar„ dingen; — en duidelijk aan te toonen, welke genees„ wijzen uit dat verband kunnen worden afgeleid."

Er zijn daarop twee antwoorden ingezonden, doch geen derzelve is kunnen bekroond worden, uithoofde de vraag daarin niet voldoende werd opgelost. In het eerste tracht de Schrijver hypothetisch den aard en de zitplaats der eigenaardige koortsen te bepalen; voorts wordt de vraag in geen harer onderdeelen behandeld, terwijl de Schrijver deze ziekten uit een geheel ander oogpunt beschouwt, dan in de vraag het geval was. —

Het tweede antwoord kenschetst een' zeer geleerd Geneesheer, die ten volle met de nieuwe werken bekend is. De commissie van beoordeeling heeft dezen uitgebreiden arbeid met zeer veel belangstelling gelezen, en was zelfs geneigd, daaraan eenen prijs van aanmoediging toe te kennen, doch zij vleit zich, dat het opstel met eenige verbeteringen andermaal naar den prijs zal dingen.

Overwegende, dat men zeldzaam in éénen persoon genoegzame Genees- en Scheikundige kennis vereenigd vindt, om beide gedeelten der vraag behoorlijk te behandelen, zoo zullen daarvan alsnu twee vragen worden gevormd en is de prijs voor ieder derzelve bepaald op 5000 Francs. De eene vraag, geheel van Geneeskundigen aard, luidt als volgt: „ Te bepalen, welke ontaardingen der werktuigen men aantreft bij de ziekten, die met den naam van aanhoudende koortsen worden bestempeld? Welk verband er bestaat tusschen de verschijnselen dier ziekten en de waargenomen ontaardingen? En duidelijk aan te wijzen, welke geneeswijzen uit dat verband kunnen worden afgeleid?" De andere vraag is geheel Natuurkundig en dus gesteld: „ Te bepalen, welke Natuur- en Scheikundige veranderingen de vochten in de ziekten, welke onder den naam van aanhoudend koortsen bekend staan, ondergaan?"

Een der prijzen van de Stichting des Heeren MONTHYON, door het Instituut beheerd, moest worden toegekend aan hem, die eenig kunst- of handwerk minder

on-

ongezond zou hebben gemaakt. Twee uitvindingen maakten daarop aanspraak; de eene gold de behandeling van het loodkolijk door zwavelzure limonade, voorgesteld door Doctor GENDRIN; doch, zoo dit al inderdaad eene uitvinding zij, meent echter de commissie van beoordeelaren, bestaande uit de Heeren THENARD, CHEVREUL, DULONG en DARCET, dat de ondervinding het nut daarvan nog niet genoeg heeft bewezen, terwijl de Commissie daaromtrent niet met kennis van zaken kan oordeelen, vermits geen dier Leden Geneesheer is. De tweede is, om bij het glasblazen den adem der werklieden door een werktuig te doen vervangen; deze uitvinding heeft men te danken aan een arbeider in eene glasblazerij; het is sedert een genoegzaam tijdvak in gebruik, om van deszelfs nut te kunnen overtuigd zijn.

HAARLEM. Aan onderstaanden Brief verleenen wij eene plaats.

Aan den REDACTEUR van den *Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Toevallig herlas ik in uw geacht Tijdschrift voor het jaar 1831 No. 54, het uittreksel uit eenen Brief, het verhaal mededeelende van eene jonge zwangere vrouw, in dezen staat gestorven te Mornex aan den voet van den kleinen Salève, welke de domme Priester de begrafenis weigerde in de zoogenaamde gewijde aarde, alvorens het ongedoopte kind van haar gescheiden was; en dat werkelijk de operatie heeft plaats gehad, bij gebrek aan eenen Heelkundigen, door den vilder.

Voorzeker was dit geval der mededeeling overwaardig en het geeft aan ieder, die reinere denkbeelden koestert en wiens harte niet geheel gesloten is voor de zuivere indrukken van dezelve, ruime stof tot ernstige overdenkingen! Dan, dit geval is voorgevallen in een land, waar de stralen van het helderschijnend licht des Evangeliums nog niet zijn doorgedrongen, althans belet worden, haren weldadigen invloed te doen gevoelen. Doch, zoude men het wel gelooven

 kun-

kennis, dan zelfs in ons Vaderland en wel nog kort geleden, in het jaar 1827, een geval is gebeurd, het welk mogelijk geen voorbeeld heeft en niet minder de verbazing en verontwaardiging, welligt het medelijden moet ten top voeren? Het is het volgende:

„De huisvrouw van F. Hoskam, wonende te Hurwenen in den Boemelerwaard, gevoelde op den 8 Augustus 1827 de eerste barensweeën, doch welke vergezeld werden van een bedenkelijk bloedverlies. Om eenen Vroedmeester van een naburig dorp gezonden zijnde, was deze door andere ambtsbezigheden verhinderd haar te kunnen bijstaan. Men begreep nu niet verder om eenen anderen Verloskundigen te zenden, maar, naar gewoonte, zich te behelpen met eene buurvrouw, en deze te verzoeken, dat zij de lijderes in hare nooden zoude bijstaan. *Want Vroedvrouwen zijn er in den Boemelerwaard niet?!* . . . .

Deze buurvrouw erkende dadelijk zwarigheid en liet den Pastoor bij de vrouw komen. Zijn Eerwaarde verscheen en verklaarde, dat er geen gevaar bestond en vertrok. Kort echter na zijn vertrek viel de barende in flaauwte en scheen bezweken, eer nog de vrucht geboren was. De Pastoor wordt andermaal geroepen, hij vindt de vrouw in den zoo even opgegeven toestand en verklaart haar voor *dood*.

Thans komt het er bij hem op aan, om aan het ongeboren kind den doop toe te dienen; ten dien einde vatte hij een mes en sneed den buik der vrouw dwars, van den eenen darmbeenskam tot aan den tegenovergestelden, onregelmatig, in eens, door en door tot in de holligheid van de baarmoeder, met eene snede ter lengte van twee palmen en drie duimen en haalde het kind er uit. Nu sneed hij de navelstreng, zonder die te onderbinden, ter lengte van drie palmen van den buik des kinds af, en daar alles nu dan toch wel dood was, vertrok zijn wel eerwaarde!"

De Heer Burgemeester van die gemeente, van deze zaak kennis bekomen hebbende, kwam persoonlijk bij mij, mij verzoekende, om deze lijken te komen schouwen. Dit verzoek niet wel kunnende weigeren, heb ik daaraan dadelijk voldaan en wel in tegenwoordigheid en met den Heer D. L. Brillevitz, Heelmeester binnen deze stad. Van ons bevinden

heb-

hebben wij *visum repertum* opgemaakt, en geteekend den 9 Augustus 1827 en den Heer Burgemeester ter hand gesteld.

Ik onthoude mij, uit dit Factum die aanmerkingen te trekken, welke er zoo veelvuldig uit zouden kunnen getogen worden, doch het staat mij echter vrij deze enkele vragen te doen:

1. Heeft iemand, buiten een Genees-, Heel- of Verloskundige, het regt, de bevoegdheid, om eene zoo plotselijk gestorvene waarlijk voor *dood* te verklaren?

2. Heeft iemand, buiten een Genees-, Heel- of Verloskundige, het regt, de bevoegdheid, om zulk eene belangrijke operatie (de Keizersnede *Sectio Cæsaraea*) te doen?

3. Indien de voorschriften van de R. K. leer al eens deze operatie aan eenen Priester bevelen, zoude het dan de bedoeling niet zijn, dat dezelve altoos geschieden moest, met alle die voorzorgen, behendig- en kunstmatigheid, als of de vrouw nog werkelijk leefde, althans konde leven, *schijndood ware*, dewijl er geene volstrekt beslissende teekenen des doods zijn, althans voor eenen ongewijden in de Geneeskunde, welke menschelijker wijze tot eene ruwe beestachtige handelwijze vrijheid veroorloven? Een Priester moet dus kennis en behendigheid hebben, om ook op *levende voorwerpen deze operatie te kunnen verrigten.*

4. Zoude de Priester in zulk een geval niet veel gemakkelijker het doopsel aan het kind hebben kunnen toedienen, door middel van eene spuit langs den gewonen weg, gelijk hiervan veelvuldige voorbeelden zijn? Hij toch had van de buurvrouw kunnen vernemen, dat er een genoegzame toegang bestond tot de deelen des kinds, als ook of de watervliezen gebroken waren; schoon dit laatste geen beletsel althans zoude opleveren, gesteld dat deze nog ongeschonden waren. De buurvrouw was met alles volkomen bekend; ons ten minste is gebleken, dat de baarmoedermond geheel ontsloten was en zulks *alzoo* door regelmatige barensweën; waarschijnlijk derhalve zijn de vliezen gebroken geweest en is de vrucht met het hoofd voorgekomen.

5. Moest niet noodzakelijk, indien, hetzij bij de moeder, hetzij bij het kind, nog een vonkje le-

 ven

ven aanwezig was, dat leven, door zulk eene handelwijze plotselijk worden vernietigd? Dit zij genoeg.

Is dit geval der mededeeling waardig, vergun het dan eene plaats, terwijl ik met achting ben

Uw Dienstwillige Dienaar en Vriend

Zalt-Bommel, L. DE KONING,
den 20 Februarij 1833. *Stads Med. Doctor, enz.*

PROGRAMMA.

Bezorgeren van het Legaat van wijlen Johannes Monnikhoff, overwegende, dat ten gevolge van plaatselijke Darmversterving, bij beklemde en te lang aan zich zelve overgelatene Breuken en ook na Breuksnijding, dat ongemak te weeg gebragt kan worden, hetwelk men *anus artificialis* noemt, en er tot heeling van hetzelve niet weinig verschillende geneeswijzen, vooral in lateren tijd, zijn aanbevolen, gaven in het jaar 1830 tot Prijsvraag op:

„Wat verstaat men door *anus artificialis*, en welk onderscheid wordt er tusschen deszelfs verschillende soorten, ten opzigte van oorsprong, zitplaats, uitgestrektheid en andere bijzonderheden waargenomen? Op welke wijze schijnt de natuur, in zoodanige gevallen, het gebroken verband te herstellen, en alzoo genezing tot stand te brengen? Zijn de genezingen, door de natuur bewerkstelligd, veelvuldig genoeg, om dezelve geheel aan haar over te laten, of zijn er omstandigheden, onder welke de hulp der Heelkunde gevorderd wordt? Welke geneeswijzen (de palliative hulpmiddelen uitgezonderd) zijn tegen dit ongemak, sedert Desault aanbevolen geworden, en in hoe ver is derzelver doelmatigheid of ongeschiktheid door de ondervinding gebleken? Welken invloed moet men, wat de verklaring van de hulpmiddelen der natuur en de volmaking van de middelen der kunst betreft, toekennen, zoo wel aan de nasporingen van Bichat en ander Ontleed- en Natuurkundigen over het maaksel van het darmkanaal en over de eigenschappen van deszelfs verschillende weefsels, als aan ziektekundige waarnemingen over de ontaardingen, die in de rokken van het darmkanaal, door den invloed van de lucht en van andere uitwendige uitwendige prikkels, geboren worden?"

Zij hadden het genoegen, op deze vraag een antwoord te ont-

ontvangen in de Hoogduitsche taal, onder de zinspreuk: „*Non est fingendum, aut excogitandum, sed inveniendum, quid natura faciat, aut ferat.*"

Baco a Verulam.

Het eenparig oordeel van Bezorgeren aarzelde niet aan dit antwoord den Gouden Eereprijs toe te kennen. De opening van het bijgevoegd verzegeld briefje deed den Heer L. Jacobson, Praktiserend Geneesheer te Koningsbergen in Pruissen, als Schrijver kennen.

Bezorgeren van het Legaat op eene reeds vroeger uitgeschreven en in 1830 herhaalde Prijsvraag, over de gebreken van den Mannelijken Pisweg, geen antwoord hebbende bekomen, besloten, uit aanmerking van het groot gewigt dezer vraag, dezelve nog eens voor te stellen.

Zij vragen alzoo:

1°. Eene Pathologische beschrijving van die gebreken.

2° Eene korte doch beredeneerde beoordeeling van de verschillende geneeswijzen, die daartegen zijn aangeprezen en deze zoo veel mogelijk door eigene ondervinding gestaafd.

Als nieuwe Prijsvraag diene de volgende:

Hoewel in deze latere jaren zeer groote vorderingen gemaakt zijn in alles, wat tot de kennis en behandeling van Breuken betrekking heeft, valt echter niet te loochenen, dat daar er nog veel ontbreekt aan hetgeen men ten dezen opzigte in een helder licht zoude wenschen geplaatst te zien; Bezorgeren verlangen alzoo:

„Naauwkeurig te zien aangewezen het nog onvolkomene, „ gebrekkige en onvaste in de kennis van hetgeen betrekking heeft tot de leer der Breuken, nevens opgave van de „ middelen, welke ter bereiking van eene meer volkomene „ en vaste kennis dier gebreken en van derzelver behandeling dienen kunnen."

Voor de voldoende beantwoording van elke Prijsvraag afzonderlijk wordt de gewone gouden medaille, ter innerlijke waarde van driehonderd guldens, uitgeloofd, onder voorwaarde, dat de verhandelingen, bekroond of niet bekroond, het uitsluitend eigendom van het Legaat blijven; dat zij door eene vreemde hand, met eene latijnsche letter duidelijk in het Latijn, Fransch, Hoog- of Nederduitsch geschreven en voorzien zijn van een gezegeld briefje, dat den naam en de woonplaats des Schrijvers bevattende, tevens de zinspreuk der verhandeling tot opschrift moet voeren, en vóór den laatsten December des jaars 1835 vrachtvrij worden gezonden aan den Hoogleeraar G. Vrolik, te Amsterdam.

AMSTERDAM M. DOLLEMAN,
9 Februarij 1833. *Secretaris.*

PRIJSONDERWERPEN.

AAN DE STUDERENDE JEUGD,

opgegeven door de

LEIDSCHE HOOGESCHOOL,

8 Feb. 1833.

Ex Ordine Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum. E Philosophia. Gravissimum, qui est de certo in cognitione humana, locus historice et critice ita explicetur, ut praecipue etiam ratio eorum habeatur, quae post alios G. Hermes (*Philos. Einleit.*, *Münster* 1831) et G. E. Schulzius (*Ueber die menschliche Erkenntniss*, *Götting.* 1832) Viri Cl., suo quisque modo, nuper sunt philosophati.

E Literis. Guilielmi Ludovici, primi e gente Nassavia Frisiae et Groningae Gubernatoris, vita et res gestae, cum ingenii atque in rem publicam meritorum judicio, enarrentur.

Ex Ordine Medicorum. Quaeritur: quid Recentiorum labores contulerint ad Foetus evolutionem illustrandam.

Ex Ordine Jurisconsultorum. Postulat ordo Commentationem de jure postliminii Romanorum, ita ut simul exponantur aut illustrentur difficiliora juris Romani loca huc pertinentia.

Ex Ordine Theologorum. Quaeritur, num ex iis, quae certo vel probabiliter innotuerunt de modo laudes divinas Hymnorum concentu praedicandi, qui in primitiva Ecclesia valuit, tum ex iis, quae postea vel addita, vel mutata, vel adeo, post Sacrorum instaurationem, Scotorum praecipue exemplo et suasu, dempta sunt, aliquid emendationis accedere possit hodiernae apud Protestantes cultus divini sacro cantu celebrandi rationi?

Ex Ordine Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum. E Mathesi. Singulis costis tetraëdri irregularis magnitudine datis, omnes anguli positionis planorum lateralium et distantiae inter cuspides angulorum solidorum et plana lateralia obversa determinentur, tum constructione Geometrica, tum Arithmetices universalis auxilio. Deinde si plana lateralia tetraëdri versus omnes plagas in infinitum producta sint, numerus sphaerarum definiatur, quae haec plana lateralia, tam interne, quam externe tangent: tum etiam radii harum sphaerarum et constructione et computatione determinandi sunt eorumque mutua ratio investiganda.

Ex Astronomia. Exponantur observandi et computandi ra-

rationes, quibus Astronomi stellarum fixarum parallaxin annuam definire conati sunt.

E Physica. Exponatur, quo titulo inter se aut conveniant aut differant diversi apparatus Voltaici, qui adhibentur vel ad vim chemicam exercendam, vel ad caloricum excitandum, vel ad effectus praestandos Electro-Magneticos.

E Chemia. Inquiratur in materiae, quae Chloron vel Chloricum nominatur, naturam, eo praesertim proposito, ut intelligatur, quibus modis organicorum corporum compages ab ea efficiatur, tum quid de ejus efficacia in destruendis et corrigendis miasmatis contrariis rebus sit statuendum.

E Oeconomia Rurali. Laetaminum, quorum ad agros foecundandos et corrigendos usus est, exponatur natura et alterationis ratio; deinde quibus agris et quibus frugibus singula conveniant.

De Antwoorden, in de Latijnsche Taal gesteld, moeten voor 1 November 1833 franco ingezonden worden, bij den Hooggel. Heer C. G. C. Reinwardt Secretaris van den Academischen Senaat, met in achtneming van de Voorwaarden, vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 2 Aug. 1815 art. 205 — 213.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

GENEESKUNDE. Berigten betreffende de Cholera Asiatica te Amsterdam en in andere deelen des Rijks door W. VROLIK enz. 3e., 4e. en 5e. Stuk, te Amsterd. bij C. G. Sulpke.

Bijdragen tot de kennis en behandeling van den Aziatischen Braakloop in Nederland door D. J. A. ARNTZENIUS No. 7—12, te Amsterdam bij L. van der Vinne.

Strekte het vroeger gegeven verslag van deze beide werken, om hun onderscheiden doel en inhoud bekend te maken, zoo zal het thans onnoodig zijn, daarop terug te komen; te meer daar onkunde ons verbiedt, in eene opzettelijke beoordeeling te treden van vele medegedeelde bijzonderheden, aangaande eene zoo onbekende als raadselachtige ziekte. Gelukkig heeft zij opgehouden in ons Vaderland te woeden en de Heeren Vrolik en Arntzenius meenden te regt hun opgenomen arbeid te mogen eindigen. Beide hebben die moeijelijke taak op dezelfde wijze voltooid, als waarop zij de-

zelve aanvingen; — zoo dat wij gerust durven zeggen, dat hun werk ten allen tijde eene belangrijke bijdrage tot de Geschiedenis der Geneeskunde in ons Vaderland zal opleveren. De Heer V r o l i k heeft ons in staat gesteld, om den loop der ziekte van nabij in Amsterdam na te gaan en ons eene volledige opgaaf van alle de in het werk gestelde maatregelen medegedeeld, een arbeid, welken men alleen naar waarde kan beoordeelen, wanneer men zich herinnert, van hoe veel belang het ten allen tijde is geweest, den loop der epidemische en besmettelijke ziekten binnen groote en volkrijke steden na te gaan. De ziekte-gevallen grootendeels door Amsterdamsche Geneeskundigen medegedeeld, vermeerderen de belangrijkheid dezer berigten. — Ook de Heer A r n t z e n i u s heeft zijne Bijdragen op dezelfde wijze, als waarop hij dezelve was begonnen, kunnen voleindigen. Schier van alle plaatsen, alwaar de Cholera heerschte, werden hem berigten en waarnemingen toegezonden, zoodat zijn werk eene vrij volledige beschrijving bevat van den loop der ziekte in ons Vaderland. Daarenboven treffen wij in hetzelve verschillende berigten en belangrijke waarnemingen van den Verzamelaar zelven aan, en, hoewel wij van zijn gevoelen aangaande de *niet-besmettelijkheid* der Cholera verschillen, doen wij hulde, zoo wel aan de bescheidenheid, waarop hij zijne meening verdedigt, als aan de onpartijdigheid, die hem in zijne Bijdragen eene plaats deed inruimen voor de waarnemingen, welke ons aan de besmettelijkheid der ziekte moeten doen gelooven.

J a a r b o e k j e. Nederlandsche Muzen-Almanak, 1833. Vijftiende Jaar, te Amsterdam, bij J. I m m e r z e e l Junior, behalve den Kalender, 264 bl.

Een goed vriend vroeg mij, of ik reeds wegens den Muzen-Almanak van dit jaar, gelijk ik gewoon ben, een verslag voor den *Letterbode* had opgemaakt; op mijn ontkennend antwoord volgde een gesprek over dit Jaarboekje, dat ik, zoo goed mogelijk in mijn geheugen prentte, om het als een berigt wegens hetzelve mede te deelen. Zie hier waarop het nederkwam:

Hij. Waarom stelt gij het zoo lang uit? Men verlangt toch te weten, wat in de Muzen-Almanak staat.

Ik. Omdat het moeijelijk valt, er alle jaren iets nieuws van te zeggen en het boekje toch meestal zijn vaste koopers heeft, die zelve kunnen zien, wat er in staat: eigenlijke beoordeeling komt minder te pas, en de onderneming van den Heer I m m e r z e e l houdt haren tred al vrij gelijkmatig.

Hij. Zoodat er dan niet veel van te zeggen is? Maar wie

wie hebben de eer van er voor afgebeeld te zijn? Gelijken zij; zijn die portretten fraai gegraveerd; is druk en papier goed, zijn de overige plaatjes mooi?

Ik. De Dichters Robidé van der Aa en Oosterwijk Bruyn staan er voor, gij kent hen beide persoonlijk, oordeel zelf, (*ik had den Almanak bij de hand en toonde dien*).

Hij. De eerste nu ja, dien spotachtigen trek om den mond heeft hij, en een' bril ook, maar de laatste, neen! dien zou ik er niet uit kennen; dat spijt mij, ik heb altijd met zijne luimige gedichten veel op gehad.

Ik. Ja vriend! alle baksels en brouwsels vallen niet even best uit; de gravure van Velijn is toch goed, en zie de nieuwe titelplaat van Bendorp voldoet.

Hij. Uitstekend! (*de andere plaatjes beziende*). Nu die drie andere mogen ook wel gezien worden; maar waarom staan zij niet bij en slaan zij op Gedichten? Dit zie ik liever.

Ik. Daar is veel vóór en tegen. Ik voor mij geef aan zulke navolgingen van goede Schilderijen of Teekeningen, hetzij uit de oude of moderne School, de voorkeur boven ordonnantiën, die te dikwijls mislukken; de eerste althans acht ik verre verkieslijk boven plaatjes, waarbij later Gedichten gemaakt worden.

Hij. Gebeurt dat ook al? Dan begint het dichten wat fabrijkmatig te worden, en, naar ik wel heb hooren zeggen, is het eene fabrijk, die eer mogt stilstaan, dan zoo vele anderen. Maar dit daargelaten, van buiten ziet het boekske er wel uit en van binnen ook, wat letter en papier aangaat; maar wat dunkt u van den inhoud, van de verzen?

Ik. Wilt gij nu, dat ik die allen over één' kam scheer? Dat gaat slecht en alle afzonderlijk één voor één met u na te gaan, daartoe heb ik geen' tijd.

Hij. Is er dan geen middelweg? Hebben onze Puikpoëten er alle wat aan bijgedragen?

Ik. Zoover ik kon nagaan, miste ik daaronder alleen van Hall, Kinker, Simons, Lulofs, v. 's Gravenweert, Messchert, da Costa, en misschien enkele, die mij nu niet invallen.

Hij. Dan is er ook iets van Tollens in; dat doet mij plaisier, hem versta ik beter dan vele anderen.

Ik. Ja hij gaf er eene *Verontschuldiging* in, die zich zeer wel lezen laat, maar slecht rijmt met het stukje zelf en nog minder met zijn in 't Hoogduitsch, Fransch en Engelsch vertaald *Juweeltje: op den Bededag*.

Hij. Hoe zoo?

Ik. Wel hij zegt daarin al vrij duidelijk, dat hij niet meer dichten kan; — 't wil niet meer vlotten.

Hij. Dat zou jammer, doodjammer zijn; maar het is zeker maar een grap.... hij meent het zoo kwaad niet.... en Loots?

Ik. Diens *Aansporing*, waarin hij wenscht nooit Dichter geweest te zijn, zal ook wel tot die rubriek behooren; maar voor hem ben ik wat bang; hij dreigt in het album van Robidé van der Aa de Recensenten zoo hevig, en ik ga met Sanche Pandsse gaarne heelhuids naar bed; tenminste dit klinkt voor het arme Recensenten-dom niet malsch:

> Maar Dichters aan hun gril ten doel
> Mort niet om 't ongerijmd bedillen,
> Zij die ons zweepten, zien zich villen,
> Als 't nakroost treedt ter regterstoel.

Hij. Dit moet gij u niet zoo aantrekken, als het nakroost op dat stoeltje zit, dan zult gij er weinig pijn van hebben. Maar Spandaw?

Ik. Daarvan vindt gij een *Facsimile* over bl. 176 aan den Uitgever van den Almanak, waarin tot slot gezegd wordt:

> Maar iets ontbreekt.... *uw* beeltenis
> Zien wij nog in die lijst niet pralen...
> Vergoed ons spoedig dat gemis!

Hij. Zal Immerzeel daarnaar luisteren?

Ik. Weet ik het; maar ik durf er mij meê vleijen, omdat hij dit gedicht opnam. Nu hij verdient het wel. Zijn *Brief van een Hagenaar aan zijn zuster in Jutland* is regt luimig gedicht, gelijk niet minder zijn *Schijn bedriegt*; — en dat luimige behoort althans tot afwisseling in eenen Almanak.

Hij. Verschilt een Almanak dan van een Dichtbundel? Maar wat gaf Wiselius, wat Hendrik Harmen Klijn? Wat Staring? Wat?...

Ik. Houd stil! De eerste eene Vertaling naar Boëthius, de beide andere ieder een *Fac simile*, en de laatste nog drie gedichten, volkomen in zijn' trant: *De Strenge Schuldeischer*, *De luije Knecht*, en *Het Bezoek van Fohi*.

Hij. Dat lijkt er nog na. Ik vind een *Fac simile* wel aardig, maar het zet geen zoden aan den dijk. Heeft de oude Walré ook nog zijn hekje weêr even opengedaan?

Ik. Ja wel, in een antwoord op de zware vraag *Wat is schoonheid?* aan zekeren Kunstschilder Mr. Jodokus Gilvus, dien ik niet ken.

Hij. Ik evenmin. Maar weet gij nu, wat ware schoonheid is? —

Ik. Zoo ten naastenbij; maar er is veel waarheid in, hoor maar het staartje:

> Door 't kleinste deel kan kunst op groote schoonheid roemen;
> De schaduw heeft, als 't licht, dezelfde toeverkracht;
> Wanklanken, monsters, door geniën aangebragt,
> Zijn op paneel en lier, soms waarlijk schoon te noemen;

Een

Een rede, eene ode, een bloem, een tempel, onweêr,
(beeld,
's Is al betreklijk schoon; doch wat aan keur-gevallen
De ware tooverkracht onfeilbaar mededeelt,
Is vaste eenvoudigheid, is Waarheid boven allen.
Wie de echte waarde alzoo van Kunstwerk kennen wil,
Zoek naar geen fouten, voor hij 't schoon er van zal weten,
En zij nooit de echo van een waanwijz' albedil,
Of van Zoïlen, die vaak 't zwaarste 't schoonste heeten!
Beschaafde smaak, ofschoon der kunst niet ingewijd;
Een helder oog en oor, van zwakken waan bevrijd,
Moog vrij de werking van elk kunstgewrocht beslissen,
En 't welgeplaatste hart zal niet in de uitspraak missen
Op stijl en toon en kleur en klank; het voelt gewis
Dat deugd de reine ziel der hoogste schoonheid is!

Hij. Dat laatste loopt mij wat te hoog; — wat leverde B o x m a n, die, als mijn geheugen mij niet fopt, lang gezwegen heeft?

Ik. Eenige coupletten aan de *Muze na hare lange afwezigheid.*

Hij. Wel hoe kon die hem ooit verlaten?

Ik. Lees zijn gedicht zelf, — dan zegt gij hem het slot gewis, gelijk ik, ook na:

Thans blijv' mij eeuwig bij en aêm in al mijn zangen,
Die zachte hemelzucht, die me eerder vaak ontviel,
Doe 't oog met blijde hoop aan hooger sferen hangen
Waar 't zaligst wederzien de tranen van de wangen,
De zorgen wischt van 't hart, den twijfel van de ziel.

Hij. Amen! W a r n s i n c k zweeg immers niet?

Ik. Wel neen! Hij gaf een' hartelijken welkomgroet aan zijn' vriend v a n H a l l, bij de aanvaarding van het Voorzitterschap der Regtbank van Eersten Aanleg te Amsterdam.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Bevolking der Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

De Heer W a r d e n heeft, uit de volkstelling van 1830, het volgende openbaar gemaakt: 1°. de geheele bevolking bestaat uit 12,856,154 individu's, waarvan 10,526,058 vrije blanken, 2,010,629 slaven en 319,467 vrije kleurlingen; 2°. on-

2°. onder de eerste, zijn 5,358,345 mannen, 5,167,299 vrouwen; de tweede categorie bestaat uit 1,014,345 mannen en 996,284 vrouwen; onder de derde categorie bevonden zich 153,495 mannen, 165,972 vrouwen; 3°. onder de blanken zijn 5,244 doofstommen, waarvan 1,640 beneden de 14 jaren, 1,874 tusschen 14 en 25 en 1,730 boven de 25 jaren; onder de slaven en vrije kleurlingen bevonden zich 684 doofstommen; 4°. onder de geheele bevolking telt men 3,983 blinden; ten 5°. en ten slotte, het getal personen, die boven honderd jaren oud zijn bedraagt onder de blanken slechts 508, te weten 274 mannen en 234 vrouwen, dat is 1 van 20,720; onder de slaven zijn er 1,386, namelijk 718 mannen, 688 vrouwen, dus 1 op 1,450; en bij de vrije kleurlingen vindt men er 627, 266 mannen, 361 vrouwen, zijnde 1 van 510 individu's.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

NAPELS, *den* 18*den December* 1832. De jongste, uit Bronte in Sicilie ontvangen officiele berigten, bevestigen niet slechts het sedert den 18den November verminderen der uitbarstingen van den Etna, maar geven ook tevens de gelukkige tijding, dat dezelve, sedert den 21sten daaraanvolgenden, geheel opgehouden hebben. Zij noemen het behouden blijven dier stad eener wonderdadige uitredding, (*prodigiosa liberatione*), daar de lava, die in 16 dagen bijna 10 mijlen doorloopen heeft, haren loop slechts eene kleine mijl van de stad gestaakt heeft. Hierdoor is de stad nu wel met hare gebouwen behouden, maar de schade is welligt voor de ingezetenen nog grooter, dan wanneer enkel de spoedig weder te herbouwen huizen vernield waren geworden: want in al de streken welke de lava bereikt heeft, acht men al de wijnbergen, olijf-, vruchtboomen en verder houtgewas voor eeuwen verloren. Opmerkelijk, vooral voor hen, die meenen, dat er eene gemeenschap tusschen den Etna en den Vesuvius bestaat, is het, dat de Vesuvius eergisteren avond, den 16den, 25 of 26 dagen na het eindigen der uitbarsting van den Etna, op eenmaal en zonder de minste voorafgegane waarschuwing, eenen ontzettend sterken en breeden stroom lava, den grootsten, dien men in de laatste drie jaren gezien heeft, heeft uitgeworpen. In den loop van den dag van den 16den had men eenigen meerderen rook dan gewoonlijk bemerkt, zoodat het uitwerpen van den stroom eerst tegen den middag heeft kunnen begin-

nen

nen, en evenwel was dezelve, des avonds tusschen 6 en 7 ure, aan den kant van de Hermitagie reeds tot geheel onder den kegel en tot in het Atrio del Cavallo (de vlakte halverwege beneden denzelven) gekomen, zoo als men zulks uit eene aldaar door de lava gevormde kom, duidelijk waarnemen kon. De stroom is alzoo veel sneller geweest dan alle vroegere, welke dagen plagten te besteden tot hetgeen, waartoe deze slechts eenige uren heeft noodig gehad. Hier in de stad meent men ook gisteren morgen vroeg, tegen vier ure, eenige ontploffingen gehoord te hebben. Gisteren avond scheen het, als had de stroom eenigzins afgenomen. Geen der beide dagen heeft men uitwerpingen in de hoogte waargenomen. Gisteren kon men duidelijk zien, dat de lavastroom tusschen de punt del Palo en den kleinen binnenkegel uitbrak, waarschijnlijk uit de aan dezen kant van dezelve gelegene zijde ontspringende.

HONGARIJE. Op den 6den Januarij heeft men te Nagy-Kallo in het Szabolczer Komitaat van dit Koningrijk drie Aardschuddingen gevoeld; de eerste ten half twee ure, durende omtrent 4 seconden en gaande vergezeld van een verschrikkelijk gedruisch. Dezelve veroorzaakte aanmerkelijke spleten in het muurwerk en wierp menschen en dieren op straat ter neder. De tweede volgde 14 minuten daarna, was zwakker en niet door zulk een sterk gedruisch begeleid; de derde omstreeks twee ure des nachts en was weder heviger. Deze Aardbeving had plaats bij helder weder en 18° koude.

BERLIJN. Onze *Staats-Zeitung* vermeldt eene Aardbeving den 13 Januarij l. l. des avonds te Linkioping in Zweden waargenomen; dezelve herhaalde zich tweemalen, duurde telkens 20 seconden. Des nachts daarna hield de Motala-stroom, die uit het Wettermeir in de Oostzee uitloopt, en in elke minuut bijna 60,000 tonnen waters afvoert, plotseling op te vloeijen, zoodat men het rivierbed droogsvoets kon doorgaan. Den 14den Januarij zijn Oostwaarts van Leipzig ook vrij zware Aardschuddingen gevoeld.

ENGELAND. Op den 28sten, 29sten 30sten December l. l. zijn op onderscheidene plaatsen in het zuidelijk gedeelte van het Prinsdom Wallis Aardschuddingen waargenomen. Te Caermarthen, maar inzonderheid in de Zeestad Swansea zijn dezelve gevoeld. Die op den 30sten, welke omstreeks half negen ure 's morgens waargenomen werd, was de sterkste. In verscheiden huizen geraakten de schellen aan het klinken, gedeelten van schoorsteenen kwamen naar beneden, en de huismuren kregen scheuren. Men hoorde tevens een rollend gedruisch;

doch

doch Zee en Wind waren stil, hoezeer de vorige dagen hevige stormen op onze kusten gewoed, en veel schade aangerigt hadden. De Thermometer stond op 40°, de Barometer op 30 d.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	29. 3¼ 29. 3 29. 3	43 50 43½	Z. Z. t. O. Z.	bewolkt.
28	29. 4 29. 3½ 29. 0¼	43½ 48 41½	Z. Z. Z. O. Z. Z. W.	meest betrokk., iets dampig, 's avonds regen.
Maart. 1	29. 1 29. 1¼ 29. 2	41 48½ 41½	Z. t. O. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	zeer harde wind, voormiddag wolken, verder betrokken, regen, 's avonds stormachtig.
2	29. 4¼ 29. 6¼ 29. 9	44 45 41	W. W. t. N. N. W. t. W.	tot even na den middag buijig, 's morg. met storm, voormiddag zeer harde wind, †
3	29. 9½ 29. 9¼ 29. 9	40½ 48 45	Z. t. O. Z. Z. O. Z. O. t. Z.	voormiddag betrokken, regen, verd. omtr. betrokken.
4	29. 9 29. 9 30. 0	41½ 51 40	O. Z. O. O. O. t. N.	voormidd. bewolkt, namidd. omtrent betrokken, 's avonds helder.
5	30. 0 30. 0 30. 0	39 51½ 45	Z. O. Z. Z. W. Z. W.	's morgens helder, voormidd. bewolkt, namidd. zeedamp, 's avonds betrokken.

† verder bewolkt, wind bedaard.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

**** JEZUS OPSTANDING, de Grondzuil van het Christelijk Geloof door *J. H. SONSTRAL*, Predikant te Helder, een Deel compleet met gegraveerden titel en vignet . . . . ƒ 3, 60

In dit zeer belangrijk werk wordt Jezus Opstanding niet alleen getoetst aan rede en openbaring, en alle bedenkingen, die tegen dezelve door de bestrijders van het Christendom zijn aangevoerd, grondig wederlegd, maar ook de heilrijke en troostrijke gevolgen van de waarheid dezer gebeurtenis voor zijne Apostelen en alle zijne belijders aangewezen. — Hetzelve is van de pers gekomen bij den Boekhandelaar JOHs. GUYKENS te Amsterdam en alom verkrijgbaar gesteld.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 15den MAART.

N°. 12.

BERIGTEN.

LONDEN. Bij de jaarlijksche zitting van de *Royal Society* alhier, den 30 Nov. l. l. gehouden, werd de Coley'sche prijsmedaille aan den beroemden Scheikundige FARADAY voor zijne Magnetisch - Electrische ontdekkingen, *gelijk ook* aan den Heer POISSON voor zijn verhandeling over de aantrekking door Haarbuisjes toegekend. Ter gelijker tijd werd aangekondigd, dat Z. M. bevolen had, *twee gouden Medailles*, elk van 50 pd. Sterl. waarde, ter beschikking van de Maatschappij te stellen. De Hertog VAN SUSSEX hield, als Voorzitter, eene zeer belangrijke redevoering, die omtrent twee uren duurde, in welke hij met evenveel gevoel als welsprekendheid het verlies herdacht, dat de Maatschappij in het laatste jaar geleden had. Dit bestond in niet minder dan 30 binnen- en buitenlandsche Leden, waaronder mannen als Sir EV. HOME, Sir J. HALL, Sir J. MACKINTOSH en de Heeren CUVIER, VON ZACH en SCARPA geteld worden. Z. K. H. werd daarna op nieuw tot Voorzitter verkozen.

PARIJS. (*Vervolg en Slot van* bl. 163). De Uitvinder van het werktuig, om bij het glasblazen den adem der

werklieden te vervangen, is IZAAK ROBINET, die, zelf in die werkplaats onledig, eene zwakke borst had en niet gaarne zijne kostwinning wilde verliezen. De bestuurder der Glasblazerij (te Baccarat), die de voordeelen dezer uitvinding van dien werkman terstond erkende, voerde dezelve in de fabrijk algemeen in, en was zoo belangeloos, van de verdiensten des uitvinders, in plaats van die zich zelven, gelijk te meermalen geschiedt, toe te eigenen, bij de Academie te doen gelden. Dit werktuig, dat, ook als eene Fransche vinding in Engeland in gebruik is gekomen, bewijst niet alleen de diensten, welke de inspanning der longen verrigt, maar ook de sterkst geblazen stukken verkrijgen eene netheid, even als of zij geslepen waren. Ook kan men veel grootere stukken daarmede blazen, dan waartoe men vroeger in staat was. De Commissie der Academie stelde voor aan voorn. ROBINET eene premie van 4000 francs toe te wijzen, welke echter later eenstemmig verdubbeld en dus tot 8000 francs gebragt is. — Zeven stukken dongen naar den prijs der Werktuigkunde, aan twee van welke eene medaille van 300 francs te beurt viel, als aan den H. THILORIER voor eene pomp, om een tijdel zonder bewegelijke pompstukken te vormen; en den Heer PIXIS voor zijne verbetering van den Electrischen toestel.

PARIJS. Tot bestendigen Secretaris van de Koninklijke Academie der Opschriften en fraaije Letteren alhier, is, in plaats van den onlangs overleden Heer DACIER, verkozen de Heer Baron SILVESTRE DE SACY.

's GRAVENHAGE. In het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden zal eerlang voor het publiek zigtbaar zijn de Stoel en nog een stuk Huisraad, welke de grijze Held CHASSÉ in zijn kasemat, gedurende het beleg van Antwerpens Citadel, gebruikt heeft. Deze beide stukken worden daarin op begeerte des Konings geplaatst, die dezelve met genoegen en dankbaarheid heeft aangenomen van den Heer AMPT Referendaris bij den Staatsraad en Directeur van Politie in deze Residentie. Dezelve zijn herwaarts overgebragt door IDA HANSSEN, Huisvrouw van den Sergeant PIETER EIJGENBERG, in de tweede Flank-compagnie der 9de afdeeling onder Ka-

pitien Ampt, broeder van genoemden Referendaris dienende; zijnde de noodige verklaringen bij de voorwerpen gevoegd.

Haarlem. Aan onderstaande Vaderlandlievende Dichtregelen ruimen wij gaarne eene plaats in.

AD GALLOS

JAM FINGENTES, DISCORDIAM ESSE INTER
REGEM ET POPULUM BATAVUM.

Gallia, discordes Regem Populumque Batavum
Mentire, in fraudes ingeniosa novas.
Haec nova demonstrant mendacia, viribus ipsam
Haud satis, ut vincas, fidere posse tuis.

dat is:

AAN DE FRANSCHEN

THANS VERZINNENDE, DAT ER TWEEDRAGT IS TUSSCHEN
DEN KONING EN HET VOLK VAN NEDERLAND.

Lieg vrij, o Gal, gespitst om listen te verzinnen!
Dat tweedragt tusschen Vorst en Volk bij ons bestaat.
Die nieuwe logen toont, dat Gij, om te overwinnen,
Op Uwe wapenen U niet genoeg verlaat.

Groningen, J. T. B.
den 4 Maart 1833.

DE PRAESENTI POPULI BATAVI CONCORDIA.

Dicere Majores, Concordia, saepe solebant,
Ex parvis magnas reddere novit opes.
Saepe tamen, (fateamur enim,) concordia deerat
Disjunctis animo consiliisque suo.
Nec minus egerunt multos claresque triumphos,
Pro patriâ quovis non dubitante mori. —
Jam sumus unanimes, jam nunc domus una, Batavi!
Consilio, cuncti quo stimulamur, idem est.
Nec minor est virtus, quam quae fuit ante Parentum,
Pro patriâ quovis non dubitante mori.

Et dubitemus adhuc, patriae sperare salutem?
Certa salus illi est, cui favet ipse Deus.
Nam Deus ipse favet, quotquot sunt pacis amantes,
Queisque sacer patriae pectora adurit amor!

J. T. B.

GRONINGAE,
die v *Martii.* CIƆIƆCCCXXXIII.

d. i.

OP DE TEGENWOORDIGE EENDRAGT VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK.

Der Vaad'ren zinspreuk was, dat Eendragt Magt kan maken:
Zij hadden ze in den mond, doch dikwijls enkel daar;
Te vaak, (wat baat het toch, de waarheid te verzaken?)
In neiging en in doel verschillend van elkaâr.
Een reeks triomfen kon hunn' mannenmoed toch staven,
Daar elk voor 't Vaderland te sterven was bereid. —
Thans zijn we eenstemmig, *thans* één huisgezin, Bataven!
En 't is hetzelfde doel, dat aller poging leidt.
Der Vaâd'ren moed was groot; zoo groot is die der Kind'ren,
Daar elk voor 't Vaderland te sterven is bereid.
Wat zou dan onze hoop op 's Lands behoud verhind'ren?
Gewis is *zijn* behoud, wien God zelf gunstig leidt.
En God leidt gunstig hen, die Vrede en Eendragt minnen,
Wie liefde voor 's Lands heil doorgloeit en ziel en zinnen!

J. T. B.

GRONINGEN,
den 9den Maart 1833.

OVER HET VERMOGEN DER SPIN OM ZICH VAN EENE GEÏSOLEERDE PLAATS TE VERWIJDEREN,

DOOR

GEORGE FAIRHOLME *Esq.*

In het *Philosophical Magazine* 1831 voor de maand Augustus is een opstel van den Heer Blackwall,

waar

in dezelve zijne twijfelingen opgeeft, omtrent het vermogen, hetwelk de Spin zoude hebben, om door middel van eenen voorwaarts gedrevenen draad, zich van eene afgezonderde (geïsoleerde) plaats te verwijderen. Ik zal derhalve nu eenige opmerkingen mededeelen, over dit onderwerp, welke ik voor eenige jaren, gedurende mijn verblijf in Zwitserland dien aangaande gemaakt heb, en welke die zaak althans omtrent ééne soort van Spin, (evenwel niet de gewone huis- of kelderspin, *Aranea domestica*) buiten allen twijfel stellen.

Toen ik in den zomer van 1828 mij aan de oevers van het Thunermeir onthield, bragt ik dikwijls vele uren achtereen door op dat meir in een klein bootje, digt bij een vlak gedeelte van het strand, waar veel riet en biezen groeiden, hetgeen in menigte afnam, naarmate het water dieper werd; zoo dat er eindelijk niets dan enkele stelen of bladen gevonden werden. Ik had meermalen opgemerkt, dat dáár, waar riet en biezen zeer dik stonden, de toppen der stengels en bladen door spinnedraden zoo digt en vast aan malkander gehecht of verbonden waren, dat dezelve, ook door den sterksten wind, niet van een gereten werden. Daar ik intusschen, ook op de verst afgelegene en geheel en al afgezonderd staande planten, Spinnen en spinnewebben ontdekte, zoo lag er mij aangelegen om te weten, hoe de gemeenschap met deze, van elkander soms zeer verafstaande voorwerpen, onderhouden werd, en hoe de kleine Colonisten het maakten, om van de eene op de andere plant te komen. Want, dat de Spin over de oppervlakte van het water zoude gewandeld zijn, daarvan had ik nooit eenig voorbeeld gezien.

Eens eene van deze Spinnen op de hand nemende, ontdekte ik weldra, hoe zij dat bewerkstelligt; want toen zij hoog op de uiterste punt van mijnen vinger geklommen was, merkte ik, dat er een draad uit het spin-orgaan aan het achterste der Spin ten voorschijn kwam, welke langer en langer werd, en, door den wind voortgedreven en heen en weêr geslingerd, zich eindelijk aan het eerste het beste voorwerp vasthechtte, waarmede dezelve in aanraking kwam; zoo doende werd er eene gemeenschap hersteld en ik zag, dat de gevangene banneling spoedig middel vond, om te ontwijken.

Nadat ik nu op deze manier er achtergekomen was, hoe de Spinnen in dit geval te werk gaan, had ik na

 der-

derhand meermaals gelegenheid mij en mijne vrienden te vermaken, door meer op bijzonderheden ten dezen aanzien te letten. Dikwijls nam ik Spinnen op eenen vrij verren afstand mede, om te zien, hoe lang zulk een draad wel uitgesponnen zoude worden. Bij dergelijke proefnemingen droeg ik altijd zorg mijne plaats zoo te kiezen, dat ik eenen donkeren achtergrond tegen over mij had, om den witten draad zoo veel beter te kunnen vervolgen; en dan gebeurde het zeer dikwijls, dat binnen eene halve minuut, de draad zoo lang zich uitrekte, dat ik het einde daarvan uit het gezigt verloor, hetgeen 75 à 90 vt. bedroeg; en, daar er in dien afstand geen voorwerp was, waar aan de draad zich vast kon hechten, werd hij waarschijnlijk nog wel langer uitgesponnen. Eens gelukte het mij de geheele zaak tot het einde toe, zelfs het ontkomen der Spin te kunnen nagaan. Ik zette de Spin op den top van mijnen vinger en bemerkte toen door eene loup hoe aan de spits van het achterlijf, zich verscheidene spintepeltjes of kliertjes openden en uit ieder een fijne draad voortkwam; deze fijne draden vereenigden zich weldra tot éénen draad, die, door den zachten wind heen en weêr bewogen, zich eindelijk aan eenen 60 voeten van mij af zijnden boomtak aanhechtede. Het gedrag van het insect gedurende deze proef was zeer belangrijk. Zoo lang de draad in de lucht zweefde, waarvan zij het eene einde aan mijnen vinger vastgekleefd had, en dezelve telkens langer en langer werd, hield zij zich stil; alleen beproefde zij van tijd tot tijd, met een harer pootjes of de draad ook al ergens vast zat. Dit herinnerde mij de koorddedansers, die, wanneer de koord aangetrokken wordt, van tijd tot tijd met den voet proeven nemen, of dezelve al genoeg gespannen is. Eindelijk scheen de Spin te voelen, dat de draad zich ergens moest vastgehecht hebben, ofschoon ik daarvan nog niets ontdekken kande. En nu begon eene zeer merkwaardige bewerking, die met buitengewonen spoed verrigt werd; de Spin trok namelijk, door hare haakvormige klaauwiertjes, den slappen draad, die eene groote bogt maakte, naar zich toe en daardoor een aanmerkelijk kluwentje webbe bijeengekrabbeld hebbende, verslond zij dat, hechtte het einde des draads weder aan den top van mijnen vinger, en begaf zich toen langs den aangetrokken draad

draad op weg. Ik bragt nu den draad met een vast voorwerp, waar ik digt bijstond, in aanraking, en volgde nu de kleine koorddanseres, die, omdat ik den draad wat veel gebogen en dus slap gelaten had, sterk door den wind heen en weder geslingerd werd; en ik zag, dat zij behouden den, ruim 60 voeten van mijne eerste standplaats verwijderden, boomtak bereikte.

Uit deze waarnemingen blijkt, dat de Spinnen in sommige gevallen het vermogen hebben, om op zulk eene eigenaardige manier te ontsnappen; maar ik kan niet bepalen of *alle* Spinnen dit vermogen bezitten; dan of hetzelve maar alleen aan diegenen eigen is, die, uithoofde der nabijheid van het water, dezelve het meest behoeven. Maar het komt mij toch voor, dat de zoogenoemde zomer- of herfstdraden, die men in den herfst zooveel door de lucht ziet zweven, wel eenen soortgelijken oorsprong hebben zullen. Intusschen vind ik in de beschrijving van Temples Reis in Peru eene plaats, waaruit men mag opmaken, dat er ook in andere werelddeelen Spinnen zijn, die hetzelfde vermogen schijnen te hebben; daarin leest men:

„ Wij ligtten de ankers en voeren de geweldige,
„ maar anders zeer onbelangrijk Plata - rivier met volle
„ zeilen op, die aan haren mond 120, en 150 m. hooger op, nog 20 en 30 mijlen breed is. In den
„ loop van dien dag werd de takelagie van het
„ schip van boven tot beneden met lange fijne spinnewebben bedekt, welke van den oever naar 't schip
„ toewoeijen, en aan vele van welke wij de Spinnen
„ nog vonden, die zich toen in menigte op 't schip
„ verspreidden."

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

JAARBOEKJES. Nederlandsche Muzen-Almanak 1833. Vijftiende Jaar, te Amsterdam bij J. Immerzeel Junior, behalve den Kalender 264 bl.

(Vervolg en Slot van Bl. 173).

Hij. En Withuys, van Lennep en van der Hoop hebben zij niets bijgedragen?

Ik. De eerste leverde twee fraaije stukjes getiteld: *Geesten-Stemmen* en *het Waterwormpje*, de tweede, als ik wel heb, drie: het eene *Mijmerij*, het ander de *Lokken van Selinde*, het derde *de Vlinder* geheeten; — van den derden vond ik niets.

Hij. Van van der Hoop? Zie het nog eens na, dat zult gij mis hebben, hij dicht zoo gemakkelijk; en verleden jaar stond immers zijn Portrait voor den Muzen-Almanak; dat zou niet heel dankbaar zijn. Ik maak geen verzen en hoop er niet aan te beginnen, maar als mijn aangezigt er eens voor stond, sloeg ik geen jaar over.

Ik. Waarom hij zoo goed niet als anderen, die daarna ook wel eens achterbleven; maar dat van der Aa en van Oosterwijk Bruyn nu geen troef verzaakten, laat zich hooren; de eerste gaf een krachtig bijschrift op onzen *Vredes-gevangen Chassé* en een stukje: *Vrouwen-waarde* getiteld, waarmede zeker drievierde van het menschdom instemt; de laatste den *IJzeren weg* of liever een vers daarop, waarin zijne luim doorstraalt. Hoor slechts een paar coupletten, die toch eerst gelden, als de IJzeren weg naar Keulen eens dadelijk zal komen te liggen:

Vraagt dan niet meer naar hooge jaren,
  Geen leeftijd als Methusalem;
'k Doe later eeuwen regt weêrvaren
  Wij zijn bevoordeeld boven hem.
De aartsvader liep — wij zullen stoomen,
  Wij zien welhaast het middel klaar,
Om in een jaar zoo ver te komen,
  Als hij 't vermogt in duizend jaar.

Roemt Dichters! 't voorregt u beschoren,
  Des morgens legt ge een beêvaart af
In 't oord, waar Vondel werd geboren
  En 's avonds knielt gij bij zijn graf;
Ja, wien doet niet de zaak verstommen?
  Ras wordt op d' eigen dag gehoord,
Daar 't klokgelui van 't hoofd der Dommen
  En hier 't gelui der Leidsche Poort.

Hij. En van . . . . ? hoe heet hij ook weêr?

Ik. Waar blijft uw middelweg Vriend! maar, daar gij altijd zooveel van de teedere sekse spreekt en houdt, verwondert het mij . . .

Ik. Dat ik daar niet eer naar gevraagd heb; verschooning! verschooning! Mejuffr. Moens bleef zeker niet achter? maar stond zij weêr alleen?

Ik. Zij bezong den *Mensch* en toonde, dat haar lier nog goed gestemd blijft; Mevr. A. G. Schippers geb. Klein is haar gezelschap komen houden.

Hij. Nu dat is goed onder zooveel mannen! en hoe zingt deze?

Ik

Ik. Als eene regtgeaarde Moeder past; de regelen aan hare *Kinderen* gerigt zijn hartelijk en gevoelig.

Hij. Ik durf, om dien middelweg te bewaren, niet meer in 't bijzonder vragen, maar het zou mij toch aangenaam zijn, als gij mij die stukjes opgaaft, die, behalve de reeds genoemde, u het best bevallen hebben.

Ik. Dat is, zonder den een of ander te beleedigen, niet wel te doen: want hier komt het veel op ieders bijzonderen smaak aan, en ook op het standpunt, waaruit men den Almanak en wel een' Muzen-Almanak beschouwt. Maar, ik wil u wel zeggen, welke mij boven andere behaagden, daaronder tel ik *Ouderen Vreugd* van H. Az. Doyer, het *Nederlands Ruiterlied* van L. van den Broek, het *Doel des levens* van J. P. Heye, *Fulco van Berne* van R. H. van Someren, *Zwijgen* van N. Beets, (schoon *wijsheids kompas gestreken aan het geweten* mij tot het ultra-overdragtelijk-zinnebeeldige schijnt te behooren) en de *Huishouding een kleine staat* van J. W. Yntema, waarin wel eendragt anders moet gelezen worden, dan men 't gewoonlijk uitspreekt..... maar ik wil, gelijk ik zeide, niet aan het vil mes, en ook geen Zoïl heeten; hoor daarom liever het stukje van Doyer:

Waar werd der oudren lot
Met zoeter zingenot
En zachter zielesmarte
In lief gedeeld, in leed vertroost,
Dan in 't opregt en schuldloos harte
Van eigen kroost?

Geen vriend bindt ooit het hart,
In 's werelds vreugd en smart,
Met sterker liefde-blijken,
Dan ongeveinsde kindermin,
Wat kroon van aardsche Koningrijken
Sluit zooveel in.

Men geve 't gunstig lot
Der weelde en pracht ten spot
Bij dartle feestvermaken,
Hoe luttel haalt die woeste vreugd
Bij 't stil genot, dat ouders smaken
In 't spel der jeugd!

Dat lieve kinderspel,
Waar, met een waterbel,
Men 's werelds praal verzaakte,
Brengt de ouders 't zoete tijdperk weêr,
Toen pop of tol hen meer vermaakte,
Dan goud of eer.

O Zoete onnoozelheid!
Wat hemelvreugd verspreidt
Uw onschuld in dit leven!
Hoog stellen zij uw vreugde op prijs,
Die, arm van geest, zachtmoedig streven
Naar 't paradijs.

Zoo schuldloos kinderlijk,
Zoo worden ze in Gods rijk,
Die hartjes, opgenomen
Als englen boven 't stargewelf;
Want, „Laat de kinders tot mij komen,"
Zegt Jezus zelf.

Ziedaar der oudren schat,
Die zooveel zoets bevat,
Dat hen verbindt aan de aarde,
Waarvan de dood hen zelfs niet scheidt;
Daar hij door liefde groeit in waarde
Voor de eeuwigheid.

Waar zoo der oudren pligt
Door liefde wordt verligt,
Daar drukt hij op geen schouders;
Maar vrede daalt van 's Hemels trans,
En slingert zacht om kroost en ouders
Een' bloemenkrans.

Hij. Nu dat laat zich hooren; maar staat er niets van Kisselius in?

Ik. Ja, maar schoon vrij wel berijmd, ik houd niet van die prosa-stukken in verzen gebragt, vooral als zij zoo uitgebreid zijn, gelijk dit; doch ik heb nog minder met die eigenlijk gezegde Gelegenheidsverzen op, die niet in zulk een' Almanak moesten staan, als bl.....; dan ik wil niet critiseren.

Hij. Zijn er geen Biographien achter de verzen?

Ik. Ja een paar; — van Gisius Nanningen den *Eenigen* Bilderdijk, dat, schoon natuurlijk oppervlakkig, zich wel lezen laat; hoor maar, ..

Hij. (*na de lezing*). Ik zeg u dank, maar sprak de grijze van Walré alleen bij die ontblooting? ik meen nog een of twee anderen.

Ik. 't Is mogelijk; maar ligt is dit hier dan als eene rethorische figuur op te vatten; gij herinnert u immers uit Vossius nog wel *pars pro toto;* — maar, hoe dit zij, ik zou haast vergeten hebben te zeggen, dat er van Bilderdijk nog twee verzen in staan, en één van J. M. Kemper aan denzelven gerigt.

Hij.

Hij. Zoo, ik dacht dat er niet dan van levende Dichters in den Muzen-Almanak kwam, even als van levende Kunstenaars op de Tentoonstellingen.

Ik. Er is geen regel zonder uitzondering, en zonder Bilderdijks producten te willen verkleinen, als er jaarlijks uit de nagelaten gedichten van enkele onzer Poeëten nu en dan bijdragen, als dit van Kemper, voorkwamen, zou er de Almanak niet bij verliezen."

Ik voeg hier niets bij, dan dat onder de niet genoemde Gedichten vele zeer lezenswaardige worden gevonden, dat verheffen zich sommige niet ver boven, ook weinige, beneden het middelmatige dalen, waarom ik met den welmeenenden wensch besluit, dat de Heer Immerzeel op het ingetreden spoor moge voortgaan en ons telken jare een dergelijk boekske leveren, waartoe, als de zucht voor dichten en rijmen in ons Vaderland niet verflauwt, altijd rijkelijk stoffe zal voorhanden zijn.

S.

KUNSTEN.

’s Hertogenbosch. Z. M. heeft aan den Heer Dubois, Directeur van de Koninklijke School van nuttige en beeldende Kunsten alhier, eenen kostbaren Ring, met een saffiersteen versierd en omzet met twee rijen juweelen doen ter hand stellen, als een blijk van Hoogstdeszelfs tevredenheid en goedkeuring wegens het vervaardigen van de twee zich thans op het Paleis in den Haag bevindende Schilderijen, voorstellende de roemrijke daden van van Speyk en Hobein.

GENEESKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Haarlem. Wij trekken uit de in de Staats-Courant medegedeelde Tabellen omtrent den loop der Cholera in Nederland eenige Resultaten in de Tafel, die op de volgende bladzijde gevonden wordt, te zamen.

Wij

Algemeen Overzigt van het Beloop der Epidemie van den Aziatischen Braakloop in het Koningrijk der Nederlanden in 1832.

Provinciën.	Getal der aangetaste Steden en Gemeenten.	Gezamenlijke Bevolking der aangetaste Steden en Gemeenten.	Getal der Aangetasten.	Getal der Overledenen.	Getal der Herstelden.	Tijd van eersten inval en waar.	Vergelijking der Aangetasten en de Bevolking.
N. Braband.	19	63,653	246	140	106	den 9 Aug. te Almkerk.	1 op 260
Gelderland.	15	67.467	80	45	35	den 9 Aug. te Ophemert.	1 — 843
N. Holland.	25	279.752	1,769	920	849	den 12 Aug. te Haarlem.	1 — 158
Z. Holland.	84	364.450	5,672	2,647	3,025	den 25 Junij te Scheveningen	1 — 66
Zeeland.	5	4,616	16	11	5	den 9 Aug. te Noordwelle.	1 — 288
Utrecht.	26	86,397	1,149	499	650	den 12 Aug. te Vreeswijk.	1 — 75
Vriesland.	17	40,009	190	89	101	den 18 Aug. te Sneek.	1 — 210
Overijssel.	21	77.257	480	225	255	den 29 Julij te Kampen.	1 — 160
Groningen.	13	68,034	565	247	318	den 1 Sept. te Groningen.	1 — 120
Drenthe.	7	20,560	86	31	55	den 9 Aug. te Hoogeveen.	1 — 240
Totaal.	232	1,072,186	10,253	4,854	5,399	over het geheel	1 — 104

AANMERKING. Te Rotterdam is de laatste aangemelde Cholera zieke geweest den 18 Jan. 1833; waar echter, na 14 dagen geheel verdwenen te zijn, zij zich den 16 December 1832 weder vertoonde en van dien dag tot 18 Jan. aantastte 36 personen, waarvan 25 overleden en 11 hersteld zijn.

Wij

Wij voegen hierbij ook de opteIling der Gemeenten, waar de Cholera-gevallen 1 ten 100 en daarenboven der bevolking hebben bedragen, als: 1 pCt. *Maassluis*; iets meer dan 1 pCt. *'s Gravenhage*, *Vlaardingen*, *Hondsholredijk* en *Zevenbergen*; ruim 1 pCt. *Schiedam*, *Woerden*, *Krimpen op den IJsel*, *Ooltgensplaat*, *de Smilde*; 1¼ pCt. *Kampen*; 1½ pCt. *Oudewater* en *IJsselstein*; 1¾ pCt. *Utrecht* en *Genemuiden*; schier 2 pCt. *Rotterdam*, *Gouda*, *Zuid-Beijerland*, *Middelharnis*, *Purmerend*, *Echten* en *Groningen*; ruim 2 pCt. *Delft*; 2¾ pCt. *Amersfoort*, en *Zwartsluis*; 3 pCt. *Vreeswijk*, ruim 3 pCt. *Leiden*; ruim 4 pCt. *Katwijk aan den Rhijn*; 5 pCt. *Rhijnsburg*; ruim 7 pCt. *Scheveningen*; 12 pCt. *Schokland*; 13 pCt. *Katwijk aan Zee*.

Ook nemen wij de Aanmerkingen en Bijzonderheden naast de laatste Tabel geplaatst. over

„Het getal van de door de ziekte aangetasten heeft, in de bijzondere steden en gemeenten, waarin de Cholera eenige opmerkelijke vorderingen gemaakt heeft (en zich niet blootelijk bepaald bij éénen, twee of zeer weinige lijders, welke dus hier niet in aanmerking genomen worden), ook voor verre weg het grootste gedeelte derzelve, in betrekking tot hare bevolking gestaan, als minder dan *een* zieke op de 100 zielen. De uitzonderingen hierop doen zich kennen, als hierboven is aangeteekend.

Van de 32 hierboven vermelde steden en gemeenten, heeft het getal der hersteldeu dat der overledenen overtroffen in Scheveningen, Delft, Leiden, Gouda, Schiedam, Vlaardingen, Rhijnsburg, Hondsholredijk, Krimpen op den IJsel, Zuid-Beijerland, de beide Katwijken, Middelharnis, Purmerend, Zevenbergen, Vreeswijk, Utrecht, Amersfoort, IJsselstein, Schokland, Kampen, Zwartsluis, Groningen en de Smilde.

Meer overleden dan hersteld zijn er in 's Gravenhage, Maassluis, Oudewater, Echten en Genemuiden.

Te Rotterdam, Woerden en Ooltgensplaat wegen sterfte en hersteld zich onderling op.

Het verdient ook opmerking, dat in de hoofdstad, de betrekking van de door de ziekte aangetasten tot derzelver bevolking, zoo ongewoon gering, in vergelijking van andere plaatsen van niet onaanzienlijke bevolking geweest is; bedragende deze niet meer dan ¾ op de 100 zielen. Met Amsterdam staan 's Hertogenbosch en Zwolle ten deze gelijk. Het meest gunstig kenmerken zich van dien kant de steden Haarlem en Leeuwarden, alwaar die evenredigheid minder dan 1 lijder op de 200 zielen geweest is. Van de 5 laatstgenoemde steden heeft in Amsterdam en 's Hertogenbosch het getal der overledenen dat der hersteldeu overtroffen;

fen; in Haarlem, Leeuwarden en Zwolle had het omgekeerde plaats.

De Steden *Haarlem* en *Leeuwarden* komen alzoo onder het meest gunstig oogpunt voor, zoo ten opzigte van de betrekkelijke vergelijking tusschen bevolking en uitbreiding der ziekte, als van gunstigen en ongunstigen afloop derzelve.

Onder de bijzonder geteisterde plaatsen, verdienen bijzondere opmerking: Katwijk aan Zee, Schokland en Scheveningen, ook daarin, dat deze alle drie juist aan Zee gelegen en door visschers bewoonde plaatsen zijn. Van deze drie komt *Scheveningen*, waar de ziekte zich het eerst geopenbaard heeft, en alzoo zou kunnen aangemerkt worden als in haren hoogsten graad van hevigheid geweest te zijn, als het meest geleden hebbende voor. Aldaar toch is op de 18 zielen der bevolking 1 overleden; terwijl die betrekking op Schokland en te Katwijk aan Zee, alwaar de evenredigheid der aangetasten tot de *bevolking* dier beide plaatsen wel ongunstiger dan te Scheveningen zich voorgedaan heeft, voor Katwijk aan Zee was als 1 overleden op de 24, en voor Schokland als 1 op de 26."

Eindelijk, schoon de voorstanders van de besmettelijkheid dezer ziekte hierop zeker hunne tegen-aanmerkingen zullen maken, laten wij hier nog de daarbij gevoegde bijzonderheden ook volgen:

„Op geen der honderden van schepen, welke in de jaren 1831 en 1832 uit de havens in de Oostzee, Riga, Memel, Polangen, Koningsbergen, Danzig, en andere meer, tijdens dat de Cholera aldaar op het hevigst heerschte, naar herwaarts gestevend zijn, en aan onze inrigtingen de veertigdaagsche quarantaine uitgehouden hebben, is één enkel man der equipagien door die ziekte aangetast geworden.

De Cholera is in ons Vaderland niet het eerst ingedrongen in die provincien, welke door hare grootere nabijheid aan die gewesten of Staten, waar de Cholera heerschte en hare verwoestingen aanrigtte, de verwachting konden aanbieden, van dezelve door overbrenging op te nemen; zoo als b. v. Zeeland en Noord-Braband. — De visscher, die haar uit zee, van om den Noord, te Scheveningen het eerst heeft gebragt, is volstrekt niet bewezen met eenige bodems, personen of goederen, die de Cholera konden aanbrengen, in aanraking geweest te zijn.

Geen der Genees- of heelkundigen of bedienaars der Godsdienst in het Rijk, welke, het zij in bijzondere woningen, het zij in de Cholera-Hospitalen, aan die ziekte lijdenden verpleegd of bijgestaan hebben, zijn daardoor aangetast geworden. — Van de mannelijke en vrouwelijke oppassers

in

in de Hospitalen zijn slechts zeer enkele door de Cholera aangetast geworden. Deze oppassers behoorden, gelijk ligt te begrijpen is, allen tot dezelfde klasse van individuen, op welke, uit hoofde van hunnen mingunstigen maatschappelijken stand, en meerdere voorbeschiktheid door hunne levenswijze, de Cholera het gemakkelijkst vat had; zij stonden dus ten deze volkomen daarmede gelijk.

In zeer vele gemeenten eindelijk (en wel in niet minder dan *zeven en tachtig*), welke eene bevolking van bij en over de duizend zielen hebben, is niet meer dan *één enkele* lijder door de Cholera aangetast geworden. In zeer vele andere heeft dit getal niet meer dan twee of drie bedragen".

Doch, hoe Contagionisten en Anti-contagionisten over de deze bijzonderheden denken, de laatste zinsnede zullen beide gaarne beamen.

„Ten slotte meenen wij niet onopgemerkt te mogen laten, welk eene ruime stof al het bovenstaande op nieuw oplevert tot dankbaarheid daarvoor, dat de thans gewekene plaag, naar evenredigheid van haren verwoestenden aard, en der vernielingen, welke wij haar elders hebben zien aanrigten, zich in ons Vaderland over een zoo betrekkelijk gering gedeelte der bevolking van de meeste gemeenten, waar zij heerschte, heeft uitgestrekt, en dat over het algemeen het aantal harer slagtoffers in eene gunstiger verhouding tot dat der door haar aangetaste personen gestaan heeft."

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Jordaans-Wijing.

Den 18 Januarij 1832, werd te Warschau de zoogenaamde *Jordaans-wijing* of het herinnerings feest van den Doop des Heilands, volgens Grieksch Kerkgebruik, gevierd. Al het Voetvolk, de Ruiterij en de Artillerie met derzelver geschut, welke de bezetting van Warschau uitmaakt, nam aan dit feest deel. Nadat, in tegenwoordigheid van den Veldmaarschalk Vorst Paskewitz en van een groot aantal aanzienlijke Militaire en Burgerlijke Ambtenaren, de Godsdienst in de Slotkapel verrigt was, begaf men zich in processie naar de Weichsel, waar nu de wijing des waters plaats had. Te gelijker tijd werd, aanhoudend, het, op het burg-plein en op de Batterijen van Praga staande, geschut gelost. Hierop paradeerden de gezamenlijke troepen voor Z. H. Vorst Paskewitz, en hield de Dominikaner-Geestelijke Chrzanewsky aan den oever der Weichsel eene leerrede tot het verzamelde Volk. Na derzelver afloop had er bij den Veld-

maar-

maarschalk een *dejeuner* plaats, waarbij vele voorname personen van beider geslacht tegenwoordig waren. Z. H. Vorst Paskewitz heeft reeds eenige jaren in de verst afgelegene oorden, als Veldheer van een overwinnend Leger en Gouverneur van een veroverd Land, steeds deze oeroude Goddienstige plegtigheid gevierd. Zoo werd in 1827 aan den Araxes, in 1828 in Tauris, in het hart van Perzie en in 1830 aan den Euphraat na verloop van negen eeuwen, tot onuitsprekelijke vreugde der Christenen, in het bijzijn der Russische troepen en eener menigte van Armeniers, Grieken en zelfs Muzelmannen, dit Herinnerings feest van de Stichting des Christendoms op nieuw gevierd.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	30. 0 30. 0 30. 0	41 48 42	W. N. W. N. W. N. N W.	betrokken, dampig, 's avonds tusschenbeide regen.
7	30. 0¾ 30. 1½ 30. 2½	38 39 34	N. t. O. N. N. O. N. O. t. N.	betrokk., harde wind, tusschenbeide iets sneeuwachtig.
8	30. 2¾ 30. 2½ 30. 2	31 34½ 31½	N. O. N. O. t. N. N. O.	windrig, meest betrokken, tusschenbeide weinig sneeuw.
9	30. 0¾ 30. 0 30. 0	32 36 34	N. O. t. N. N. N. O. N. O. t. N.	bewolkt, meest betrokken tot in den namiddag sneeuwb., 's avonds harde wind.
10	29. 9 29. 9¾ 30. 0	34 39 33	N. O. N. O. t. N. N. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken, zeer windrig.
11	30. 0 30. 0 30. 0¾	31 38 31	N. O. t. O. N. O. N. O. t. O.	betrokken, 's avonds helder.
12	30. 0¾ 30. 0 29. 9¾	30 39½ 31	O. N. O. N. O. N. O. t. N.	bewolkt, 's avonds helder.

CORRESPONDENTIE.

De belangrijke Bijdrage van den Hooggel. Hr. S. Stratingh Ez. is bij ons wel ontvangen en zal zoodra het daarbij behoorend plaatje gereed is, in dit Blad worden opgenomen.

de Redactie.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 22sten MAART.

No. 13.

BERIGTEN.

PARIJS. Tot Lid der Fransche Academie is, in plaats van den Heer DACIER, verkozen de Heer TISSOT, die, na onderscheidene stemmingen, 15 stemmen van de 29 aanwezige Leden op zich vereenigde. De Heer DE SALVANDY was de mededinger, die het meest in aanmerking kwam.

LEEUWARDEN. De Verloting van Voorwerpen, vervaardigd uit de Overblijfselen van de Kanonneerboot No. 2, welke door de zorg van den Heer Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA en onder toezigt eener daartoe door den Gouverneur van Friesland, benoemde Commissie, op den 25 Julij des vorigen jaars heeft plaats gehad, heeft, blijkens eene aankondiging dezer Commissie, de aanzienlijke som van *f* 6484 : 98 cts. zuiver opgebragt, welke gelden zullen verstrekken, ten behoeve van een Nationaal Gedenkteeken, ter eere van VAN SPEYK op te rigten.

UTRECHT, *den* 18 *Maart*. Heden werd alhier, *met veel lof*, tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor* bevorderd, de Heer JANUS CAROLUS BARON GEVERS, van Arnhem, se-

 dert

dert 1829 Conrector der Latijnsche scholen te Hoorn, vroeger kweekeling onzer Akademie, na, in de groote Gehoorzaal, zijne *Diatribe in* SOCRATIS *ironiam* te hebben verdedigd.

UTRECHT. Tot Rector Magnificus aan deze Hoogeschool is voor het volgend Academie-jaar door Z. Maj. benoemd, de Hooggel. Heer T. G. VAN LIDTH DE JEUDE, Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkunde.

HAARLEM. Aan onderstaande dichtregelen ruimen wij eene plaats in.

IN RUINAM ARCIS ANTVERPIENSIS.

. . . . . *nec habet victoria laudem.*
VIRGIL.

Sic est: corruit arx multâ quassata virûm vi.
Sic tandem rupes, rapidas allisa per undas,
Eliditur; quercus, quamvis annosa vocetur,
Sic tandem ventis imâ radice revulsa
Sternitur in terram, trepidat tellusque cadendo.
Egregium factum, nec non memorabile nomen!!
Vicistis tandem, sed quae victoria Galli?
Vicistis fateor, — sed victis cedit honori.
Scilicet obruitur, densâ oppugnata phalange
Gallorum, et multis repetitis ictibus acta
Corruit arx fortis, nullos ruitura per annos:
Rudera sed arcis *Batavis* sunt clara trophaea.
Victi victores superant Mavorte furente;
Palma fuit caedes, probrum fuit ille triumphus.
Arx antiqua ruit multos elata per annos
Scilicet immissi Galli loca milite complent:
Fit via vi, emoto procumbunt cardine postes
Fit fragor: arx fortis jam vertitur inque ruinam
Hoc hujus fatum, talis fuit exitus arcis.
Sed tu posteritas veterum monumenta virorum
Volvens, percipies, fuerint quae gesta peracta!
Hac numerosa phalanx Gallorum cinxit in arce

Ex-

Exiguum numerum Batavorum Marte feroci;
Et fuit arx Gallis, Batavis sed gloria perstans:
Et qui summus eras Dux, tu celeberrime CHASSÉ!
„Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt" !

J. P. VAN GEEST.

Kalend. Mart 1833. *Med. Doct. in pago Hendsholredijk.*

IETS

over eene uitdrukking voorkomende in de Voorrede van Prof. H. W. TYDEMAN, *geplaatst voor 't Eerste deel der Geschiedenis des Vaderlands van Mr.* W. BILDERDIJK.

In de voorrede, door den Hoogleeraar Tydeman voor het eerste deel van Bilderdijk's Vaderlandsche Geschiedenis geplaatst, komen eenige uitdrukkingen voor, die ik, behoudens de vervulling van den pligt van achting en eerbied voor de nagedachtenis van een' uitmuntend leermeester, niet wel met stilzwijgen kan voorbijgaan.

De Heer Tydeman verhaalt, (bl. X) hoe na het herstel van zaken in 1813, Zijne Majesteit, toen Souvereine Vorst, het *bescheiden* en *natuurlijk* verzoek van den Heer Bilderdijk, om den leerstoel der Nederlandsche Geschiedenis en Letterkunde aan het Amsterdamsch Athenaeum te mogen bekleeden, *gaaf had toegestaan; doch dat de* SOUVEREINE *Vorst, en weldra* KONING, *dat gegeven woord niet had kunnen voldoen, om den wederstand door de Amsterdamsche Regering en Curatoren geboden, ten gevolge van de partijzuchtige Intrigues van een paar naijverige Professoren, te voren onderling vijandig, nu zich op eens verbindende tot eene monstrueuse Unie van Aristokratismus en Demokratismus tegen den aanklever van Oranje, den zoon van eenen voormaligen* (ZEVENTIENHONDERD) ACHT EN VEERTIGER. En nog verder, in eene aanteekening op de bijvoegselen, bl. 219, zegt de Heer Tydeman: *Ten overvloede, doch tot voorkoming van verkeerde toepassing, melde ik voorts hierbij, dat de*

 na-

naijverige Professoren, *voorz. bl.* X *vermeld*, *beiden reeds lang ter zielen zijn.*

De vraag, die bij 't lezen van dit verhaal van den Heer Tydeman moet oprijzen, is natuurlijk: Wie zijn toch die reeds overledene Professoren, wier partijzuchtige Intrigues den Heer Bilderdijk van den leerstoel te Amsterdam geweerd hebben? Natuurlijk is het te denken, dat geene andere dan Amsterdamsche Professoren zulk eenen invloed op de Regering en Curatoren konden uitoefenen. Die twee Professoren moeten, volgens de verzekering van den Heer Tydeman, verschillende Staatkundige partijen zijn toegedaan geweest. Onwillekeurig blijft de openbare meening hier bij de vooronderstelling staan, dat de Heer Tydeman geene andere dan de beroemde Hoogleeraren Cras en van Swinden kan bedoeld hebben, en dat hij dus twee mannen, die den wetenschappelijken roem onzes lands bij vreemdeling en inlander krachtdadig gehandhaafd hebben, als een paar naijverige en partijzuchtige Intriguanten, heeft willen ten toon stellen.

Indien men in deze vooronderstelling dwaalt, heeft de Heer Tydeman het aan zich zelf te wijten. Hij had, tot voorkoming van zulk een misverstand, die twee partijzuchtige Intriguanten, die den Heere Bilderdijk in zijne Vaderstad deden versmaden, met namen moeten noemen. Wat was er toch aan gelegen, dat zulke verachtelijke Intriguanten tot afschrik van anderen, door den Heer Tydeman openlijk werden bekend gemaakt? Zij waren buitendien *reeds lang ter zielen* en dus buiten staat van zich te verdedigen.

Doch, indien werkelijk de Heer Tydeman de Heeren Cras en van Swinden bedoeld hebbe, dan is het moeijelijk om te begrijpen, hoe hij, bij de vermelding van den dood van twee zulke uitmuntende mannen, die het sieraad waren van het Vaderland en van het Athenaeum, van zich heeft kunnen verkrijgen, om te zeggen, *dat zij reeds lang ter zielen zijn.* Had hij van een paar onverlaten, van een' Tielemans of een' Kessels willen spreken, dan zoude hij zich bijna niet anders hebben kunnen uitdrukken; er ontbreekt slechts aan, dat hij er *Goddank* bijgevoegd had. De Heer Tydeman sta dus toe, dat men hem vrage, hoe hij te moede zijn zoude, indien iemand, van zijnen eerbiedwaardigen Vader sprekende, de onbetamelijke uitdrukking bezigde, *dat de man reeds lang ter zielen was.*

De

De beroemde Cras mogt zulk eene schaar van uitmuntende leerlingen nalaten, en er leven nog zoo-velen van zijne trouwe vrienden, die zijne nagedachtenis niet straffeloos zullen laten honen, dat ik verwaten zijn zoude, wanneer ik, onbevoegd, die taak wilde op mij nemen. Doch ik acht mij geregtigd, om, wat den Heer van Swinden betreft, en, voor zoo verre men hem moge bedoeld hebben, zijne nagedachtenis tegen zulke hatelijke aantijgingen te verdedigen.

In de eerste plaats zij het mij vergund te mogen vragen, hoe of de Heer Tydeman weet, dat de Heer van Swinden de beroeping van Bilderdijk te Amsterdam heeft belet of tegengewerkt? Welk bewijs bestaat hiervan, of elscht men, dat dit voorgeven op eene bloote verzekering zal worden aangenomen? De naaste betrekkingen en vrienden van den Heer van Swinden verklaren zich hiervan niets te kunnen herinneren.

Niettemin de zaak is mogelijk; de Heeren Cras en van Swinden hebben misschien den Heer Bilderdijk tot hunnen ambtgenoot niet begeerd; zij oordeelden mogelijk, dat Bilderdijk min geschikt was, om eenen leerstoel der Vaderlandsche Geschiedenis te vervullen. Vele uitmuntende en brave mannen deelen nog thans in die overtuiging, en het zoude niet te verwonderen zijn, *indien sommigen, na 't lezen van dit eerste* deel der Vaderlandsche Geschiedenis, er in bevestigd werden. Doch in allen geval, het stond den Heer van Swinden volkomen vrij, om te oordeelen, of de plaatsing van den Heer Bilderdijk aan het Athenaeum hem al of niet wenschelijk voorkwam, en ik zie niet in, hoe men hem het regt kan betwisten, om dat oordeel aan een' iegelijk kenbaar te maken. Moet men dan juist voor een' partijzuchtig Intriguant gescholden worden, omdat men dezen of genen persoon niet tot ambtgenoot begeert, of omdat men iemand voor het Hoogleeraarambt minder geschikt houdt?

Waarom de Heer van Swinden naijverig van Bilderdijk zoude geweest zijn, kan ik niet beseffen! Zoude hij hem misschien zijn gadeloos dichtvermogen of zijne rijke taalkennis benijd hebben? Of zoude de wiskundige den dichter zijn vernuft benijden! Waarlijk een vreemd besluit, en om hetzelve aan te nemen,

 zou-

zoude ik betere bewijzen verlangen, dan eene bloote verzekering van den Heer Tydeman! Hoe naijverig de Heer van Swinden was, omtrent menschen van zijn eigen vak, kunnen zij beoordeelen, die de lijkrede op Nieuwland gelezen hebben. Daar vindt men, hoe de uitmuntende man van Nieuwland getuigt: *hoe deze hem verre overtrof in al wat Mathematisch Genie, en kunde in die wetenschap betreft; de afstand*, gaat hij voort, *tusschen meester en leerling werd veel grooter, dan zij te voren tusschen leerling en meester was; de meester vond zich gelukkig eenen leerling te hebben aangebragt, van wien hij bij alle gelegenheden hulp en onderrigting ontving.* Dit toch is niet de taal van een' naijverig man; maar ook buitendien, kan ik verzekeren, dat van Swinden niet schroomde, om aan anderen, aan landgenooten, zelfs aan de zulken, tegen welke hij anders vooringenomen was, den voorrang boven zich zelf toe te kennen, waarvan ik, indien ik het verkoos, de voorbeelden zoude kunnen aanhalen. Men mag den Heer Tydeman naauwelijks vergen, om Zeevaartkundige boeken op te slaan, maar anders zoude hij in de Verhandeling over 't vinden der Lengte op zee bl. 89 kunnen vinden, hoe vrij van allen schijn van naijver de Heer van Swinden omtrent een' ander wiskundig tijdgenoot, Jakob Florijn, gehandeld heeft.

Het is waar, de Heer van Swinden hield zijn oordeel over personen en zaken vrij, en niet alles, waarmede de menigte wegliep, behaagde hem. Hij moge somtijds gedwaald hebben, doch elk, de Heer Tydeman, zelfs Bilderdijk niet uitgezonderd, staan hiervoor bloot. Indien de Heer van Swinden dan al naijver gekoesterd had, 't mogt zijn tegen Aeneae, Brugmans, Nieuwland of Florijn, maar tegen Bilderdijk is de vooronderstelling ongerijmd.

Dat de Heeren van Swinden en Cras juist niet veel omgang zamen hadden, is uit hun verschillend karakter en studie ligt verklaarbaar. Dat zij intusschen onderling *vijandig* waren, is mij nooit gebleken, en ik heb nooit gehoord, dat zij onderling eenig geschil gehad hebben. Even min geloof ik, zonder bewijs, dat zij zich onderling zouden *verbonden* hebben, om Bilderdijk te weren. Zulk een verbond kwam niet te pas; ondersteld, dat zij bei-

den

den oordeelden, dat Bilderdijk voor den gemelden leerstoel ongeschikt was; konden zij dan elk voor zich hunne gevoelens dienaangaande, aan den genen die 't aanging, niet kenbaar maken en stond hun dit niet vrij? Ja, wat meer is, werd dit niet voor hen pligt, indien zij meenden, dat deze post voor Bilderdijk niet voegde? Hebben deze beide Heeren ooit met elkander over deze zaak gesproken? Hoe weet dit de Heer Tydeman? Ik voor mij twijfel er aan. *What place, what time? what form? what likelihood?* Doch al ware dit ook geschied, dan nog behoefde de Heer Tydeman van geene *monstrueuse Unie van Aristokratismus en Demokratismus te spreken.* Zouden dan lieden van verschillende staatkundige partijen niet mogen spreken of handelen over zaken, omtrent welke geen verschil bestaat, zonder dat men aan eene of andere *monstrueuse Unie* dacht? Dan zeker was de vriendschap en onderlinge hoogachting, die er tusschen *den schranderen Staatsman* Mr. Joan Valckenaer en Bilderdijk bestond, zulk eene *monstrueuse Unie.* Ik meen, dat de staatkundige gevoelens van den Heer R. Scherenberg en die van den Heer Tydeman merkelijk verschillen; toen echter aan de Verhandeling, door die beide Heeren gezamenlijk opgesteld, door de Haarlemsche Maatschappij, eene welverdiende gouden Medaille werd toegewezen, (*) sprak niemand van *eene monstrueuse Unie* tusschen die beide verdienstelijke mannen.

De Heer Tydeman beschuldigt den Heer van Swinden, van Bilderdijk in zijne Vaderstad te hebben *doen versmaden*, niet enkel, omdat Bilderdijk een *aankleever* was *van Oranje*, maar omdat hij *de zoon* was van *een' voormaligen achtenveertiger.* Welk bewijs heeft wederom de Heer Tydeman hiervoor? Hoe weet hij toch, dat de denkwijs van van Swinden omtrent Bilderdijk gewijzigd is door de partij, die de vader van den laatsten in veel vroegere staatstwisten zoude hebben aangekleefd? Dit ware inderdaad, om met den Heere Tydeman te spreken, *oude*, en wel zeer oude *koeijen uit de sloot ha-*

(*) Verhandeling over de oorzaken der Armoede in Europa, Wijsg. Verh. der Haarlemsche Maatschappij, Deel I, Stuk 2.

halen. Maar dewijl elk, die, volgens den Heer Tydeman, *een Vaderlandsch hart heeft*, sedert 1810 en 1813 *de sloot voor gedempt en de koeijen voor vernietigd houdt*, zoo volgt hieruit ten duidelijkste, dat de Heer Tydeman aan den Heer van Swinden *een Vaderlandsch hart* ontzegt. Voor elk, die van Swinden gekend heeft, is hier elke aanmerking noodeloos; anderen verwijzen wij naar hetgeen de Hoogleeraar van Lennep over hem gezegd heeft. Toen men in 'tstof kroop, voor een' Stassart en een' de Celles, was het van Swinden, die, bij het gedwongen overgeven van het Kweekschool voor de Zeevaart aan den Franschen Zeeprefect, echte zuivere Hollandsche taal, uit een vaderlandsche hart opgeweld, deed hooren. Men vergelijke die taal, met het geen anderen omtrent dien tijd schreven of dichtten, en het zal blijken, wie *een Vaderlandsch hart* bezat.

Het berigt, hetwelk de Heer Tydeman ons van de geheele toedragt *dezer* zaak geeft, zoude ons moeten doen gelooven, dat de Regering van Amsterdam en de Curatoren van het Athenaeum aldaar zeer magtige personen waren. Hun tegenstand, wil de Heer Tydeman ons doen begrijpen, was genoegzaam, om Koning Willem te verhinderen, van aan zijn gegeven woord te voldoen en om hem van besluit te doen veranderen. Dit is meer, dan vijf groote Mogendheden, met legers en vloten gerugsteund, in twee jaren tijds hebben kunnen te weeg brengen. Het valt dan te betwijfelen, of het den Heer Tydeman gelukken zal, om aan anderen diets te maken, dat de intrigues van een paar naijverige en partijzuchtige Professoren genoegzaam zijn geweest, om Koning Willem tot woordbreuk te verleiden.

Het is veel meer te vermoeden, dat Zijne Majesteit, alvorens op het verzoek van Bilderdijk een vast besluit te nemen, 'er eerst de Regering van Amsterdam en Curatoren over heeft willen hooren, en, dat de gronden, door deze tegen dat verzoek bijgebragt, aan Zijne Majesteit afdoende genoeg zijn voorgekomen, om 'er niet in te treden.

De Heer Tydeman zegt, met zoo veel juistheid als bevalligheid bl. XX, dat men *zijn' buurman niet bij den neus mag grijpen of er op stompen, wanneer die buurman er zich niet wil bij laten leiden.* Maar ik geef den

den Heer Tydeman in overweging, of men geen gevaar loopt, van op den neus gestompt of ten minste daarin geknepen te worden, wanneer men goedvindt, om zonder eenige aanleiding de eer en den goeden naam van waardige afgestorvenen dus balddadig aan te randen.

UTRECHT, 9 Maart 1833. G. MOLL.

BUITENGEWOON PROGRAMMA

DER

HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ

VAN

FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

voor het Maatschappelijk Jaar 1832 — 33.

Het algemeen Bestuur der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen heeft besloten, om de Algemeene Vergadering van den jare 1832, welke, uit hoofde der geheerscht hebbende ziekte, voor een' onbepalden tijd was uitgesteld geworden, niet vroeger te doen plaats hebben, dan in de maand September eerstkomende, en alzoo gelijktijdig met de Algemeene Vergadering van het jaar 1833; terwijl dien ten gevolge de werkzaamheden van Algemeenen Voorzitter aan den Wel Eerwaarden Heer D. T. Huët, en die van Algemeenen Secretaris aan den Ondergeteekende blijven opgedragen.

Het Algemeen Bestuur geeft tevens aan de Leden der Maatschappij en aan het Publiek kennis, dat op de in den jare 1831 uitgeschrevene Prijsvragen de navolgende antwoorden zijn ingekomen, te weten op de vraag *uit het vak der Wijsbegeerte*:

„ Wat denkbeeld heeft men zich te vormen van de heden-
„ daagsche volksverlichting, en haren invloed op de zede-
„ lijkheid, bijzonder in ons Vaderland, en welke middelen
„ moet men aanwenden, om dezelve uit te breiden of te
„ wijzigen?"

vier antwoorden, geteekend:

No. 1. „ *Uit de vrucht wordt de boom gekend.*

Jezus.

No. 2. „ *O curas hominum, o quantum est in rebus inane.*"

Persius.

 No. 3.

No. 3. „ *Est modus in rebus.*"

Horatius.

No. 4. „ *Et bona sunt vicina malis.*"

en op de uitgeschreven *lofrede* op

„ *Kaspar van Baerle.*"

twee stukken, tot zinspreuk dragende:

No. 1. „ *Ut omnibus innotescat piëtas, fides, eruditio, ingenium Barlaei.*"

Hugo Grotius.

No. 2. „ *Nil ego de veterum titulis delibo: poetas*
„ *Nec decet antiquos postposuisse novis.*"

Alle welke stukken zich bevinden in handen der volgens de Wetten der Maatschappij benoemde Beoordeelaren.

Op de vragen uit *het vak der Algemeene Taalkunde* en uit dat van *de Theorie der Dichtkunst* zijn *geene* antwoorden ingezonden.

De Heer Job Augustus Bakker, *Kunstschilder te Rotterdam*, heeft zich aan het Algemeen Bestuur bekend gemaakt, als te zijn de Schrijver van de Verhandeling, voerende tot zinspreuk: „ Socrates *was de eerste die* „ *de Wijsbegeerte uit den hemel deed nederdalen, enz.*", strekkende tot antwoord op de prijsvraag:

„ Welke zijn de kenmerkende eigenschappen, door welke „ de Socratische gesprekken zich onderscheiden? waarin „ bestaat derzelver voortreffelijkheid? en in hoeverre is die „ schrijfwijze der Ouden ook thans bij de behandeling van „ wijsgeerige onderwerpen aan te prijzen?"

aan welke Verhandeling ter Algemeene Vergadering der Maatschappij van den 15den van Wijnmaand 1831 een buitengewone Zilveren Eerepenning was toegewezen.

De Schrijver van het antwoord op de vraag uit het *vak der Nederlandsche Taalkunde*:

„ Welke regelen behoort men in acht te nemen in het „ verrijken onzer moedertaal, door het wederinvoeren van „ verouderde en het smeden van nieuwe woorden, of het „ aannemen van dezelve uit vreemde talen?"

aan welken de Maatschappij haren Gouden Eereprijs heeft toegezegd, mits hij ten genoegen van het Algemeen Bestuur gebruik maakte van de aanmerkingen, door de Beoordeelaars op zijne Verhandeling in het midden gebragt, heeft zich bereidwillig getoond, om aan deze voorwaarde te voldoen, en is mitsdien dat stuk met de nader door hem ingezondene verbeteringen op nieuw gesteld in handen der vroegere Beoordeelaars, ten einde hun advies uit te brengen, zullende de uitspraak van het Algemeen Bestuur op de eerstkomende Algemeene Vergadering bekend gemaakt worden.

Eindelijk is nog besloten, om de vroeger uitgeschrevene, doch onbeantwoord geblevene prijsvragen, zijnde:

In het vak der Algemeene Taalkunde:

„ Wel-

„ Welke zijn de voordeelen, die uit de bewaring eener
„ eigene taal voor de welvaart, beschaving en zedelijkheid
„ van een volk voortvloeijen? en welke nadeelen heeft men
„ van de geheele of gedeeltelijke verwaarloozing der moe-
„ dertaal te verwachten?"

En in het vak van de Theorie der Dichtkunst:

„ Welke vereischten moet een Dichter bezitten en in de
„ voortbrengselen zijner kunst aan den dag leggen, om den
„ naam van Volksdichter bij uitnemendheid te verdienen,
„ en welke onzer niet meer in leven zijnde dichters hebben
„ de meeste aanspraak op dezen eernaam verkregen?"

op nieuw uit te schrijven, om beantwoord te worden vóór of uiterlijk op den *eersten* van Lentemaand 1834.

De Maatschappij looft haren gouden eerepenning, ter innerlijke waarde van dertig gouden Dukaten, uit aan den Schrijver van het der bekrooning waardig en best gekeurde stuk, op ieder der bovengemelde onderwerpen; en eenen zilveren van gelijke grootte en gelijken stempel, aan den Schrijver van het insgelijks goedgekeurde en de bekroonde verhandeling naast bijkomende stuk.

Alle stukken, welke naar den prijs dingen, zullen *leesbaar* en naauwkeurig, doch met eene andere hand, dan die des opstellers, moeten geschreven zijn, zoo wel wat den tekst en de noten, als wat de verbeteringen en veranderingen aangaat. De stukken zullen met eene zinspreuk, en niet met den naam des Schrijvers, onderteekend moeten zijn, maar in een bijgevoegd *verzegeld* briefje, hetwelk dezelfde zinspreuk tot opschrift heeft, zullen de voor- en toenamen en woonplaats des Schrijvers vermeld moeten worden.

De naambriefjes, behoorende tot die stukken, aan welke geen prijs wordt toegewezen, zullen, in tegenwoordigheid der leden, op de Algemeene Vergadering ongeopend verbrand worden.

De Schrijvers, welke naar den prijs dingen, en, vóór de uitwijzing van denzelven, zich, op eenigerhande wijze, als zoodanig, bij Beoordeelaren hebben doen bekend worden, zullen van denzelven, schoon zij dien waarlijk verdiend hadden, verstoken zijn.

De bekroonde stukken zijn de eigendom der Maatschappij en worden onder hare werken uitgegeven, zoo dat niemand dezelve zal mogen laten drukken, dan met toestemming van Bestuurderen.

De Verhandelingen moeten in het Nederduitsch, Latijn, Engelsch, Fransch of Hoogduitsch (dit laatste evenwel met Italiaansche letters) geschreven zijn, en *vrachtvrij* vóór of uiterlijk op den boven bepaalden tijd ingezonden worden aan den Algemeenen Secretaris der Maatschappij.

Op last van het Algemeen Bestuur,
A. BOGAERS,
Algemeene Secretaris.

ROTTERDAM
den 28sten van Sprokkelmaand 1833.

NIEUW-

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Zedek. en Wijsg. Mengelingen. Gedachten en Beelden van B. T. LUBLINK WEDDIK. 2°. Stuk bl. 111. — 226. Amsterdam, bij G. J. A. Beijerinck 1831. gr. 8vo.

Rec. heeft met de Beoordeeling of liever aankondiging van dit tweede Stukje langer getoefd, dan hij voornemens was; hij gaat zelfs er nu nog schoorvoetend toe over. Zal zijne Beoordeeling wel iets ter zake doen? De stem van het publiek schijnt zoo gunstig geweest te zijn, dat het eerste stuk reeds een *herdruk* is te beurt gevallen, een waarlijk ongewoon verschijnsel in ons Land, waar vooral *oorspronkelijke* lettervruchten zoo zelden derzelver wedergeboorte mogen beleven. Waar dus, met der daad, het gunstig oordeel van zoo velen is gebleken, wat zoude daar ééne enkele stem beteekenen, indien zij met de algemeene zich niet zoude willen of kunnen vereenigen?

De Schrijver getuigt in zijn voorberigt, dat zijn klein boekske meer *vrienden* en *lezers* gevonden heeft, dan hij verwacht had; dat het hier en daar, zelfs eene regt *vriendelijke* ontvangst mogt genieten; hij *ontveinst* zich echter niet, dat het hier en daar ook zekerlijk *het hoofd zal gestooten* hebben, zoo als dit in de menschen- en boeken-wereld onvermijdelijk is. Het kwam Rec. voor, dat dit laatste wel eens het geval geweest is, bij sommigen zijner Kunst-broeders! Rec. heeft de *Beelden* en *Gedachten* niet met winderige pligtplegingen opgenomen, en met een zee van zeer beleefde, maar ook vaak ijdele gezegden, ontvangen; met vriendelijken ernst en welgemeende hartelijkheid heeft hij het boekske bij zich zien komen, en vrijmoedig, rondborstig, maar tevens bescheiden zijn oordeel er over te kennen gegeven. Hij zegt *zijn* oordeel, want, indien hij niet overal met den Schrijver eenstemmig dacht, wil hij het er niet voor gehouden hebben, dat het boekje bij hem het *hoofd gestooten* heeft.

Gelijk men in het dagelijksche leven zegt, zijn Gedachten vrij van tol. Wie zal ze dan schatten of derzelver waarde beoordeelen? En waar bestaat het Beeld, hetwelk anderen tot een afdoend voorbeeld of maatstaf moet zijn? De *Venus de Medicis* en de *Torso* zelfs worden door alle kenners niet op dezelfde wijze beoordeeld, en deze voortreffelijke voortbrengsels der kunst kunnen dus niet als afdoende voorbeelden ter navolging voorgesteld worden. Rec. zal dus den inhoud van het boekje doorloopen, en zich slechts hier en daar, eene aanmerking veroorloven, welke hij voor niets meer wil gehouden hebben. Van harte wensch: hij deze

Ge-

Gedachten en Beelden eene *goede* reis; waar hij zich met deze ook niet vereenigt, hoopt hij toch altijd onder de goedgunstige lezers geteld te worden, zelfs zal het hem een genoegen zijn, tot de vrienden te mogen behooren; hoe ook het verschil van gevoelen en gedachten moge zijn, hij kan den Schrijver verzekeren, dat hij geen *Lid is van het Choor van Aristophanes*.

Dit tweede bundelke behelst, na de hartelijke toespraak aan *Nederland*, een groot aantal oogpunten. Hetzelve doorloopende, rees bij ons wel eene *enkele* gedachte op, over het *juiste* of *onjuiste*. De Schrijver houdt ons zeker ten goede, dat wij ze hier mededeelen; nu, toen hij ze schreef, heeft hij om ons niet gedacht; laat hij er nu, zoo men zegt, indien hij wil, er ook geene notitie van nemen.

Troon. De onze schijnt eene uitzondering gemaakt te hebben bij den *storm* en *donderbui* bl. 117; maar hij was misschien ook wel de eenigste, die op zulke grondslagen rustte.

Zoude de *Oorlog* niet eerder de *eerstgeboren der heb- dan der eerzucht* zijn bl. 118? Hoe veel geschiedt er niet in de wereld om de eer, waarvan men zoude kunnen zeggen *om de Smeer likt de Kat de kandelaar*. — Het kind als de ongemeen *fijner en malscher mensch* voorgesteld, is dit dan nog wel te vergelijken bij een *onschatbaar Juweel, het geen nog in de eerste korst zit* bl. 119.?

Gelukkig, dat de tijden der vooroordeelen over zijn, wie zoude anders nog met de aan *beulen en beulsknechten* gelijk gestelde *Recensenten* uit ééne flesch willen drinken? bl. 121.

De *menschelijke muzen-vaders* (Boekhandelaars) zijn doorgaans met hunnen lauweren uit gedrukt papier (present exemplaren?) even karig, als met het gestempeld goud; ook deze moet men door dien magtigen hefboom trachten los te krijgen, en zoo daalt het toegezegde honorarium onder o. — Somwijlen zelfs moet de Schrijver de benoodigde exemplaren inkoopen en — geld toegeven.

Bij de *Leerrede* bl. 124 had de manier van op eene Motto te prediken, thans vrij wat in zwang, eene plaats mogen hebben.

Is de *Slaap* niet meer dan *eene groote nul in het leven, die geene waarde verkrijgt, al zet men er getallen voor*? Wat moet men dan met de droomen doen? R e i n h a r d kent ze toch waarde toe. Zoude de *Mode* bl. 126 niet altijd in de oude *bedding terugkeeren*? Waar blijft anders het gezag van S a l o m o, dat er niets nieuws onder de zon is? Het ware wenschelijk, dat de *ware honger* bl. 133 *gedichten* en *vertoogen* voortbragt; hij drijft meer tot het vertalen van Duitsche Romans en de vertaler voedt zich dus als de *voddenman* van *vodden*. De *Wijsbegeerte* bij een *ridderlint* ver-

ge-

geleken! bl. 142, daartoe heeft Socrates haar zeker niet ingehaald, doch de Schrijver heeft waarschijnlijk hier om tijden gedacht, toen ..... *Vrouwenvriendschap* bl. 219 schijnt uit een ander oogpunt als de vriendschap in het algemeen bl. 135 beschouwd te worden. Maar door de veelheid van *oogpunten* en gedachten zouden wij te uitvoerig worden, wilden wij zoo voortgaan.

Nu volgen *Gedachten* en wederom meerder *Karakter*-schetsen bl. 166. *Bewijs der groote schadelijkheid eener meer beschaafde opvoeding voor het vrouwelijk geslacht*, waarlijk zoo onduidelijk niet geschreven. Het wezenlijk of ingebeeld struikelblok tusschen sommige vrouwen en den Schrijver; zoude hier wel de *eigenlijke* angel zitten? zie bl...... en zoo vele andere: wie kan het vrouwelijk hart doorgronden? dat hart!..... Oudoom Jakob onthoudt ons hier mede zijne aangename tegenwoordigheid niet; de *Hymne aan de liefde*, welke dit boekje besluit is fraai; maar, even als het onmogelijk is, dat er iets nieuws over de *vriendschap* kan gezegd worden, *na dat geen wat* Aristoteles, Cicero en Montaigne *gezegd hebben*, zoo is het moeijelijk iets over de *liefde* te zeggen, na Paulus 1 Cor. XIII. —

X.

GEDENKPENNINGEN.

Wederom zien twee Gedenkpenningen, beide dienende ter vereeuwiging van de zoo heldhaftige Verdediging van het Kasteel van Antwerpen, van 30 November tot 23 December jongstleden, het licht.

De eerste Penning heeft op deszelfs voorzijde eene zoo naauwkeurig mogelijke afbeelding van het Kasteel van Antwerpen, gelijk het zich vertoonde, tijdens het zoo gedenkwaardig beleg. Niet alleen is in het kleine bestek de Vijfhoek met alle de zich daarin bevindende gebouwen met de grootste juistheid afgebeeld, maar worden ook de beide lunetten of brillen St. Laurent en Kiel daarop aangetroffen; ook de weg naar het Melkhuis met de zich daar bevindende gebouwen en de weg naar Boom, mede met de gebouwen in dien omtrek, zijn allerfraaist en ten hoogste naauwkeurig op den Penning uitgedrukt. Ten slotte vindt men ter zijde van het Kasteel een gedeelte der Schelde tot aan den rand der Medaille toe.

Op de keerzijde leest men binnen eenen keurig gewerkten, van onder toegestrikten lauwerkrans dit krachtige opschrift, dat Neêrlands roem en der vreemden schande tot de nakomelingschap zal helpen overbrengen:

Arx

Arx Antverpiensis contra injustissimam aggressionem virtute Batava Duce Chassé *fortiter defensa mense Decembri MDCCCXXXII.*

d. i. Het Kasteel van Antwerpen tegen den alleronregtvaardigsten aanval met Nederlandschen moed onder bevel van Chassé heldhaftig verdedigd, in de maand December 1832.

De prijs van dezen penning is in zilver *f* 5; in brons *f* 2.

De andere Medaille, vervaardigd door den jongen Kunstenaar M. C. d e V r i e s Jr. te Amsterdam, heeft op de voorzijde het afbeeldsel van den dapperen C h a s s é ter halver lijve, voorzien van alle deszelfs eereteekenen, waaronder ook het jongst door Z. Maj. aan den grijzen Generaal vereerde Grootkruis der Willemsorde.

Het Latijnsche omschrift luidt:

Dav. Henr. Baro Chassé.

David Hendrik Baron Chassé.

op de keerzijde ziet men het Kasteel van Antwerpen met de beide Lunetten afgebeeld; het omschrift luidt:

Acrem defensionem mirata est Europa d. i.

Europa heeft de hardnekkige verdediging bewonderd.

op de afsnede (exergue) staat:

Arx Antverpiae MDCCCXXXII d. i.

Het Kasteel van Antwerpen 1832.

De prijs van dezen Penning is in zilver *f* 7 : 60, in brons *f* 2 : 25. (*)

(*) Zoo niet beide, is ten minste de eerste Penning verkrijgbaar bij alle de, dikwijls in dit blad vermelde, Heeren, bij welke de Penningen aan Lands munt geslagen te bekomen zijn.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Maart.	BARO-METER.	THERMOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	29. 8 29. 6½ 29. 5¼	30 36 31½	O. O. t. N. O. N. O.	harde wind, wolken, 's av. betrokken.
14	29. 4 29. 4 29. 4¼	30½ 35 32	O. t. Z. O. Z. O. Z. O. t. O.	betrokk., tusschenbeide iets sneeuw.
15	29. 5 29. 5½ 29. 6	35 42 35	Z. O. O. Z. O. O. t. N.	omtrent helder.
16	29. 6 29. 6 29. 6	37 41 38½	O. t. N. O. N. O. O. t. N.	voorm. betrokken, namidd. bewolkt, 's avonds betrokk., harde wind.

BA-

	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
17	29. 5¾ 29. 6 29. 6	38 38 37½	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	betrokken, in den vooravond helder, verder 's avonds betrokken.
18	29. 6¾ 29. 7 29. 7	37 40½ 37	N. O. t. N. N. N. O. N. O. t. N.	betrokken; 's avonds zeer windrig.
19	29. 8 29. 8¾ 30. 0	37 41½ 29½	N. O. N. N. O. N. O.	wolken, meest omtr. helder, zeer windrig.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** De GEBROEDERS VAN CLEEF, in 's Gravenhage en te Amsterdam, geven uit en hebben aan hunne Correspondenten verzonden:

I. HENDRIK Baron COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD, *HOLLANDS ROEM* in KUNSTEN en WETENSCHAPPEN, met aanteekeningen en bijdragen; *vijfde deel*, of het EERSTE der WETENSCHAPPEN; in groot 8vo. *f* 4. 20. Van het *eerste* gedeelte, de KUNSTEN bevattende, zijn nog compleete exemplaren voorhanden.

II. Mr. J. C. DE JONGE, Archivarius van het Rijk, GESCHIEDENIS van het NEDERLANDSCHE ZEEWEZEN, eerste deel, van de vroegste tijden tot den Munsterschen vrede, met eene kaart, in groot 8vo. *f* 5. 50. Hetzelfde werk, op VELIN papier, in cartonnen band *f* 7. 00.

III. NEDERLANDSCHE MARINE op den eersten Januarij 1833, gedrukt en uitgegeven op last van het Departement van Marine, ten koste en behoeve van het Fonds voor oude en gebrekkige Zeelieden, op velin-postpapier, in klein 8vo. 60 centen.

IV. HANDBOEKJE voor PATENTPLIGTIGEN, of volledige verzameling der WETTEN en VERORDENINGEN op het regt van Patent, vermeerderd met alphabetische tafels, aanteekeningen en verwijzingen op derzelver inhoud en verband; zamengesteld met toestemming van Z. E. den Heer Minister van Financien, door een der ambtenaren bij dat Departement, in klein 8vo. *f* 1. 30.

V. J. F. D'AUMERIE, Med. Doct. HERINNERINGEN uit de CHOLERA EPIDEMIE te Scheveningen, en proeve eener oplossing der raadsels van de Aziatische Cholera, in groot 8vo. *f* 1. 50.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE, VOOR HET JAAR 1833.

DINGSDAG DEN 26sten MAART.

N°. 14.

BERIGTEN.

PARIJS. De wetenschappen en de menschheid hebben dezer dagen weder een groot verlies ondergaan, door het afsterven van den Heer J. D. KIEFFER, Hoogleeraar in de Turksche taal bij het *Collège de France*, Vice-President der Aziatische Maatschappij, oud-Tolk van den Koning in de Oostersche Talen, enz. Hij werd den 4 Mei 1767 te Straatsburg geboren, in welke stad hij ook zijne studien volbragt, onder OBERLIN, SCHWEIGHAUSER en DAHLER. Eerst was hij tot Godsdienstleeraar bij de Lutherschen bestemd; maar de beoefening der Oostersche talen werd zoo uitlokkend voor hem, dat hij voornam, zich daaraan geheel toe te wijden. Eenige jaren verblijfs te Parijs versterkten hem in dit voornemen en stelden hem in staat, om het ten uitvoer te brengen. In 1794 bij het Ministerie van Buitenlandsche zaken toegelaten, ging hij twee jaren later naar Konstantinopel als Secretaris-Tolk van het toenmalig Gezantschap. In 1798 werd hij, even als de zaakgelastigde RUFFIN, het slagtoffer der vredebreuk tusschen Frankrijk en de Porte, en volgde den laatsten naar het Kasteel der Zeven Torens, waar

hij zijn' tijd tusschen de moeijelijkste studien en de vriendschap verdeelde, die hen ondersteunde, terwijl zij tevens zijne voornaamste bron van troost uitmaakte. De lessen van den Heer RUFFIN, gepaard aan bestendige eigen oefening, deden hem de grondige kennis der Turksche taal verwerven, waaraan de Bijbelmaatschappij hare Turksche vertaling der H. S., en het *Collège de France* een' waardigen opvolger te danken had van zijn' vriend en lotgenoot in die gevangenschap. Vóór dat hij tot dit Hoogleeraarsambt werd geroepen, en wel onmidellijk na zijne terugkomst te Parijs in 1803, was hij tot Secretaris-tolk voor de Oostersche talen bij het Ministerie van Buitenlandsche zaken benoemd; en de diensten, in dit vak bewezen, verschaften hem in 1815 de Ridderorde van het Legioen van Eer. Als mensch beval hij niet minder zich aan, dan als geleerde. Hij was de voornaamste medewerker der Londensche Bijbelmaatschappij te Parijs en voor geheel Frankrijk, Lid van het Consistorie der Lutherschen, van de Zendelingmaatschappij, van die voor het Lager onderwijs enz. De Bijbelverspreiding ging hem vooral ter harte; met welk eene geestdrift hij die bevorderde, kan men daaruit afleiden, dat hij in één enkel jaar 160,000 afdrukken van de H. S. uitdeelde. Zooveel bekwaamheid als geleerde, zooveel ijver als menschenvriend, werd door nederigheid en bescheidenheid verhoogd, welke den echten Christen kenmerken.

VERSLAG
VAN EEN
FARADAYSCH VONKENGEVEND MAGNETISCH-ELECTRISCH WERKTUIG,

waarvan de inrigting en werking is voorgesteld aan het Genootschap ter bevordering der Natuurkundige Wetenschappen te Groningen,

door deszelfs Medelid

Prof. S. STRATINGH Ez.

Daar ik in het laatste van het voorgaande jaar nu en dan eenige korte berigten ontwaarde omtrent nieuwere

door

door Faraday waargenomene electrische werkingen der magneten, waardoor niet zoo zeer de nu reeds zoo algemeen bekende werking van den electrieken en bijzonder den aanhoudenden galvanischen stroom op den magneet, en zelfs de daarstelling van oorspronkelijke magnetische krachten in de metalen door dien stroom, onder den naam van Electromagnetische verschijnselen, als nu wel meer bijzonder het omgekeerde geval, dat, namelijk, de magneet ook tevens electrieke krachten ontwikkelt en doet uitstroomen, werd aangewezen, zoo konde het niet anders, of moest dit belangrijk verschijnsel de opmerkzaamheid van iederen Natuur- en Scheikundigen tot zich trekken. Deze electrieke krachten heeft men nu niet alleen door de gewone middelen van opsporing met den multiplicator of Galvanometer van Schweigger door afwijking van eene ver verwijderde Kompasnaald kunnen aanwijzen, maar dezelve weldra tot eene hoogte gebragt, dat thans, zonder eenige andere aangebragte, de Electriciteit ontwikkelende, stoffen uit den vrijen Magneet electrieke vonken kunnen worden daargesteld. — Deze eerste proeven ten aanzien van de afwijking van de Kompasnaald door electrieke werking van den magneet heb ik in het laatst van het vorige jaar aan het Genootschap mogen mededeelen, zoodat wij ook reeds daardoor opgewekt werden, om de verdere meer belangrijke proefnemingen van Faraday na te gaan en in werking te brengen, om door eigene waarneming zich daarvan te kunnen overtuigen. Daar dan nu deze onderneming met eenen gunstigen uitslag bekroond is geworden, zoo begreep ik door middel van dit Blad aan onze land- en kunstgenooten daarvan een kort verslag te moeten mededeelen.

Ter opheldering van deze nieuwe proeven zal ik iets met een enkel woord moeten doen voorafgaan. De geleerde Engelsche Natuur- en Scheikundige Faraday, die zich sedert eenigen tijd met electrische en electromagnetische proeven bezig hield, vond in de eerste plaats, dat, wanneer hij de Galvanische kolom met eenen schroefvormigen koperdraad sloot, en daar aan eenen doorgaanden electromagnetischen stroom mededeelde, bij het sluiten en openen der polen van dien draad aan eene in de nabijheid zich bevindende draad-

omwinding een electrieke stroom werd medegedeeld, die nu gewoonlijk in tegengestelde rigting, doch bij verwijdering der draden naar dezelfde rigting als de electromagnetische stroom ging. Deze stroom was nu merkbaar door de vrije niet galvanische draadwinding met de polen van eenen galvanometer te verbinden, die door deszelfs afwijking eenigermate de sterkte en den aard des electrieken strooms aantoonde. Deze proef is nu verder door Faraday bewerkstelligd, zonder aanwending van galvanischen toestel en door het nemen van eene staaf ijzer aan de tegenover gestelde einden van twee magneten blootgesteld, of liever door eenen sterken magneet tot dat einde aanwendbaar te maken. Wanneer, namelijk, het anker van zoodanigen magneet met eenen koperdraad omwonden is, en deze draad met de polen van den galvanometer in aanraking wordt gebragt, zal, doordien de electrieke strooming in dien draad plaats heeft, bij het afrukken en aanzetten van het anker, de afwijking op dit werktuig zeer merkbaar worden en zelfs eene bereide kikvorsch met de pooleinden aangeraakt, door deze af- en aanzetting van het anker, levendige kramptrekkingen aantoonen.

Nobili en Antorini hebben daarop zich bediend van eenen krachtigen Hoefmagneet, waarvan het uit week ijzer bestaand anker met een met zijde omsponnen koperdraad omwonden en op den afstand van eenige voeten met de draden van den galvanometer verbonden werd.

Bij iedere afrukking van het anker geschiedde dan eene afwijking van de kompasnaald, die bij de aanzetting wederom in omgekeerde rigting plaats had, terwijl ook op die wijze een kikvorsch, met de draden van het anker in aanraking gebragt, kramptrekkingen aantoonde.

Het schijnt nu, dat het Faraday in het eerst slechts eenen enkelen keer gelukt is, om eene vonk op die wijze daar te stellen, tot dat de HH. Nobili en Antorini zoo gelukkig zijn geweest, om deze Magnetisch-Electrische vonk naar willekeur voort te brengen en hebben dezelve de naauwkeurige omstandigheden, waarvan dezelve afhangt, bekend gemaakt. — Zij vonden nu, dat tot voortbrenging van dezelve eene

snel-

snelle onderbreking van de geleiding, gedurende het korte oogenblik, dat de stroomen werkzaam zijn, benoodigd is, en bragten dezelve daardoor het eerst te wege, dat zij de beide einden van den draad, in de welke de electrische strooming door inwerking van den magneet ontstond, in een vat met kwik ingedompeld aanbragten, en nu gelijktijdig en het ijzer van den magneet aftrokken en den eenen draad uit het kwik uittrokken. Geschiedden nu beide deze handgrepen als in één en hetzelfde oogenblik, zoo werd de vonk zigtbaar. Daar echter deze gelijktijdigheid zwaar te verkrijgen was, zoo kozen zij later eene andere manier. — Zij lieten, namelijk, de beide einden van den om het anker gewikkelden en door zijde geisoleerden draad aan de beide polen van den in den vorm van een hoefijzer gekromden magneet naauwkeurig aansluiten, zoodat de electrieke stroomen, die in den draad ontstonden, wanneer het weeke ijzer plotseling den magneet aanrakend tot magneet werd, hunnen omloop door den draad en den magneet namen. Indien nu bij het aftrekken van het ijzer ook gelijktijdig de einden van den draad zich van den magneet afscheiden, zoo wordt de in het oogenblik van aftrekken ontstaande stroom in zijnen overgang gehinderd en slaat als vonk over.

Te dezer tijde, in het begin van dit jaar namelijk, werd ik nu ook door de vriendelijke mededeeling van den Heer G. A. van der Voort, Directeur van de Physica bij Felix Meritis te Amsterdam, bekend gemaakt met een door zijnEd. uit Londen ontvangen Magnetisch-Electrisch werktuig; uit welke mededeeling ik heb mogen opmaken, dat deze toestel bestond uit eenen dubbelden aan een verbonden Hoefmagneet, die eene hoogte had van ongeveer 18 Ned. duimen en ongeveer een gewigt van 15 à 20 Ned. ponden dragen kon, ofschoon deze kracht door de daarmede in het werk gestelde proefnemingen scheen verminderd te worden. Het schijnt verder, dat een anker van week ijzer, met koperdraad omwonden, hetgeen met genoegzame zijde omsponnen is, aan eenen hefboom verbonden is, waarvan het kortere deel rust op een verheven punt en alles met den magneet bevestigd is, op een houten voetstuk, en wel zoo, dat door het nederdruk-

 ken

ken van den hefboom eensklaps het anker van den zich daar onder bevindenden en met het open einde naar boven gerigten hoefmagneet wordt afgetrokken; terwijl nu de uiteinden van den zoo evengenoemden koperdraad in een nabij geplaatst bekertje, met eenig kwik gevuld, gedompeld werden. De vonken, die slechts klein konden genoemd worden, kwamen ten voorschijn op het oogenblik, wanneer de eene kortere draad uit het kwik getrokken werd.

Kort daarop ontving ik het *Repert. für die Pharmacie von* Dr. Buchner 1832 B. XLII h. 3 en vond daar op bl. 446 — 458 een belangrijk uittreksel over de nieuwere proeven van Faraday, onder den titel: „Over de Electrische werking van den Magneet," en waarin niet alleen een zeer goed overzigt over deze proeven van dien geleerde, maar ook de verdere onderzoekingen eu bemoeijingen omtrent dit onderwerp door de HH. Nobili en Antorini, Pohl, Becquerel, Ampère, en Strehlke te vinden zijn, zoo als dezelve in Poggendorffs *Annalen der Physik* Bd. XXIV s. 473 — 489, 612 — 621 *und* Bd. XXV s. 91 — 142, en 186 en in Schweigger-Seidels *Neues Jahrbuch der Chemie und Physik* Bd. IV s. 44: 443 en 430 breeder vermeld worden. De oorspronkelijk verhandeling van Faraday was te vinden in de *Philos. Transact.* f. 1832 *pt.* I p. 125 en 153. overgezet in Poggend. *Ann.* Bd. XXV. s. 91 — 142.

Nadat hier de voorloopige proeven, die Faraday aanleiding hadden gegeven, om electrieke werking en strooming op te merken en de door Nobili en Antorini boven reeds medegedeelde inrigting tot daarstelling van Magnetisch - Electrische vonken zijn voorgesteld, wordt hier nu eene door den Heer Strehlke hoofdzakelijk met de evengenoemde inrigting overeenkomende toestel voor die vonken vermeld.

Men omwikkelt het middelste gedeelte van een anker van eenen Hoefmagneet met ongeveer 50 windingen in meerdere lagen van eenen met zijde omsponnen bijna 1 Ned. streep dikken koperdraad, waarvan de einden 15 à 20 Ned. dm. lang van zijde ontbloot dwars in het kruis over elkander gelegd zijn, zoodat zij elkander aanraken, hetgeen door het vastbinden

van

van de beide uiteinden der omwindingen, door middel van eenen draad, gemakkelijk kan worden bewerkstelligd. Legt men nu dit anker aan eenen hoefmagneet, welke 5 à 6 Ned. ponden gewigts dragen kan, zoodat de draadeinden zich in de vlakte van den magneet doorkruisen en scheurt men dan dit anker snel los, zoo opent zich voor een oogenblik de metalliek-geslotene keten door de slingeringen der draadeinden en zoude aan de plaats der scheiding vast iederen keer eene Magnetische Vonk verschijnen. De proef is nog zekerder, als men het onafgetrokken anker met eenige snelheid aan de polen van den magneet aanzet, wanneer op dat oogenblik de van elkander afslingerende draden eene levendige vonk geven.

Nadat Faraday kennis gekregen had van de manier, waarop Nobili en Antorani vonken zouden gekregen hebben, vond hij eene dergelijke inrigting, als hier van Strehlke wordt opgegeven. Dezelve liet nu aan het eene draadeinde eene kleine koperplaat solderen, en buigt dan het andere einde zoo om, dat het loodregt de plaat met een afgerond einde aanraakt, welke plaat zoowel, als het dezelve aanrakend draadeinde, met een droppel kwik wordt geamalgameerd. Deze eenvoudige inrigting zoude niet ligtelijk falen, als men het anker zoo spoedig mogelijk op den magneet plaatst of daarvan weder aftrekt.

De, tot dus verre voorgestelde, manieren waren echter niet genoegzaam, om mij te doen besluiten tot het doen daarstellen van eene zoodanig magnetisch-elektrische vonken-gevende inrigting, omdat dezelve door het geweldig aftrekken van het anker van den magneet spoedig veel van zijne kracht scheen te moeten verliezen en weldra, zonder vernieuwing van die kracht, een minder vermogend werktuig opleveren zoude. Daar mij nu echter in handen kwam de *Annales de Chemie et de Physique par* M. M. Gay-Lussac et Arago van Julij 1832 B. L. p. 322—324, waarin eene nieuwe toestel, door den Heer Pixii, de zoon, Ingenieur in Physische werktuigen te Parijs, vervaardigd, wordt opgegeven, als door den Heer Hatchett aan de Parijsche Academie mede-

 ge-

gedeeld, scheen mij deze in alle opzigten boven de vorige de voorkeur te verdienen, zoodat ik tot de beproeving van dit werktuig terstond overging.

De beschrijving van dezen toestel van Pixii zal ik hier kortelijk doen voorafgaan, om dan de, ten gevolge van deze voorstelling, door mij vervaardigde inrigting aan te wijzen en derzelver uitkomsten mede te deelen.

Deze toestel zoude nu zoo ingerigt zijn, dat dezelve eene bestendige reeks van electrieke vonken zoude geven, door middel van eenen beweegbaren magneet. De toestel bestaat nu hoofdzakelijk uit twee hoefijzers van dezelfde opening, waarvan de een van gemagnetiseerd staal, de ander van zacht ijzer is. Deze zijn met de einden loodlijnig op elkander geplaatst, zoodat de einden, ofschoon hoogst nabij, elkander niet aanraken. De dwarssneden van den magneet maken eenen regthoek uit, terwijl die van het ijzer eenen cirkel daarstellen, waarvan de middellijn gelijk kan zijn aan de breedte van den regthoek. Een, met zijde omwonden koperen draad, maakt verscheiden omwendingen om de beide armen van het zachte ijzer en worden dezelve vastgehouden door vier ronde schijven van koper, die de armen van het ijzer omsluiten. De einden van den draad zijn naar een kelkje of glazen fleschje met eenig kwik gevuld, gerigt, en op eenen kleinen afstand van de oppervlakte van het in rust zijnde metaal geplaatst.

De hoefmagneet, welke zijne kromming beneden heeft, draait op zijne loodlijnige as rond, en bij iedere halve ronddraaijing zijn deszelfs beide noord- en zuidpolen in tegenstelling met die van het bovenste omgekeerde en vastgeplaatste niet-magnetische hoefijzer, op dewelke de magneet werkt, door den invloed van den geringen afstand, die dezelve van een scheidt. Dezelfde oogenblikkelijke invloed deelt zich aan den omgewonden draad van het ijzer mede, en veroorzaakt aan de einden van dien draad, eene reeks van vonken, die op de oppervlakte van het kwik merkbaar zijn.

Indien één der einden van het koperdraad in het kwik

kwik is ingedompeld, zal de vonk levendiger zijn aan het niet ingedompeld einde, en twee op een volgende vonken zullen veroorzaakt worden aan de tegenovergestelde electricieiten, gelijk in de Verhandeling van Faraday in een vroeger stuk van deze *Annalen der Chemie* van Mei 1832 nader wordt betoogd.

Daar nu het zachte ijzer met zijn' koperdraad vast is, laat men den magneet door middel van een beweegbaar kroonrad, welke in eenen loodlijnigen rondsel, aan de as van ronddraaijing van den magneet verbonden, ingrijpt, rond draaijen.

Deze nieuwe inrigting is gegrond op de bekende daadzaak, dat een magneet op eenen afstand op het zachte ijzer werkt, hetgeen dan daardoor zelve magnetisch wordt, en zijne magneetkracht zoo lang behoudt, als het zachte ijzer in de sfeer van de werking van den magneet verkeert. De magneet van dezen toestel weegt 2 Ned. ponden en kan 15 van dezelve dragen. Deszelfs dwarssnede is een regthoek van 35 en 10 Ned. strepen. Deszelfs hoogte is 21 Ned. duimen en de opening of verwijdering der polen 2. Ned. dm. — Deze verwijdering is gelijk bij de tegenovergestelde einden van het zachte ijzer; waarvan de cylindrieke einden 15 Ned. strepen middellijn en de hoogte van deze armen ongeveer 8 Ned. duimen zouden zijn. De lengte van den omwondenen draad was 50 Ned. ellen en deszelfs gewigt 5 Ned. oncen. Het glazen fleschje met kwik is geplaatst op den houten voet van den toestel, en deelt in de schuddende beweging, welke uit den schok van de tanden van het rondsel en het kroonrad worden voortgebragt. Deze beweging verheft de oppervlakte van het kwik tot de hoogte van het einde van den niet ingedompelden draad. De golving van het kwik eene andere rigting ontvangende, openbaart zich de vonk op het oogenblik, als het uiteinde van den draad van de golf afwijkt.

(*Vervolg en Slot, met eene Afbeelding, in het eerstvolgend No.*)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Specimen Philosophico - juridicum inaugurale *de officiorum et jurium, quae dicitur, collisione*, quod . . . . publico omnium examini offert LUD. A. SCHROEDER STEINMETZ, A. D. 3 Julii 1830. Groningae, typis C. M. van Bolhuis Hoitsema.

Terwijl reeds het onderwerp dezer verhandeling, welke eene Philosophisch - Juridische is, op zich zelf de belangstelling opwekt, zoo wordt dezelve door de originele behandeling van den Schrijver aanmerkelijk verhoogd. Terstond in het begin vergelijkt hij den gang der Wijsbegeerte in het algemeen en der Zedekunde in het bijzonder met dien der Bouwkunst. Ten aanzien van beide klimt hij op tot op den eersten aanvang van het menschdom en vervolgt, aan de vergelijking getrouw blijvende, beide tot op de nieuwere tijden. Gelijk ons nog heden menig overblijfsel van oude gebouwen bewaard is gebleven, zoo zien wij ook in de Wijsbegeerte vele leerstellingen van oudere Wijsgeeren wederom in de hedendaagsche leerstelsels. Hiertoe behoort met name de zoo dikwijls behandelde collisie der pligten, waarvan de een met den anderen gezegd wordt te strijden. Tot een voorbeeld vermeldt de Schrijver (bl. 4) twee gevallen, waarin zulk eene collisie zoude plaats grijpen: wanneer namelijk iemand eenen vriend van zeeroovers zou kunnen loskoopen en ter zelfder tijd een ander, die in den diepsten nood zuchtte, met geld kon ondersteunen, maar tevens tot de vervulling van beide pligten geene toereikende middelen bezit; — of wanneer gewigtige, den staat betreffende papieren aankomen, die grooten spoed vereischen, en terzelfder tijd een ander, die onregtvaardig vervolgd wordt, in veiligheid gebragt en gered moet worden.

Na in 't voorbijgaan van Cicero gewaagd te hebben, schildert hij, in betrekking op zijn onderwerp, den geest der middel - eeuwen en met name der geestelijkheid en der biecht, waarbij uitvoeriger melding wordt gemaakt van de casuistiek en van die middeleeuwsche scholastieken en van andere soortgelijken, welke deze wetenschap tot op het einde van de zeventiende eeuw voornamelijk zochten te volmaken. Van het begin der achttiende eeuw af aan naderde de casuistiek haren ondergang; ofschoon het natuurlijk ook niet aan Schrijvers ontbroken heeft, welke genoemde wetenschap wederom opkweekten en in 't bijzonder de col-

collisie op te baan te brengen; waarover hier zal gehandeld worden. Na deze inleiding (tot bl. 12.), op welke eene korte *captatio benevolentiae* volgt, gaat de Schrijver tot zijn eigenlijk onderwerp over. Het begrip van eene collisie der pligten wordt bepaald, als *mutua en diversorum officiorum relatio, qua alterum ab altero vel in totum vel pro parte tollitur.* Hierop geeft de Schrijver de verschillende gevoelens op, welke deels door regtsgeleerden, deels door wijsgeeren voorgesteld en verdedigd geworden zijn. Want, terwijl sommigen eene collisie der pligten, anderen slechts eene collisie der gronden van verpligting voor mogelijk hielden, anderen de aanleiding tot zulk eene collisie in de zwakheid van het menschelijk hart vinden, ontkennen wederom anderen de mogelijkheid derzelve ganschelijk. Die partij, welke deze mogelijkheid verdedigt, beroept zich op vele in het leven voorkomende voorbeelden, zoo als van Regulus, Socrates en anderen. De door den Schrijver opgegeven bepaling van *officium* schijnt ons niet volkomen juist te zijn. *Officium* kan noch *actio* noch *omissio* zijn. Nogtans bepaalt de Schrijver aldus: *officium est actio (vel omissio) ex legis sive rationis praecepto necessaria, propter illud ipsum, quod lex eam jubet praestanda.* Daar van de bepaling van het begrip en deszelfs kenteekenen alle gevolgtrekkingen afhangen, zoo zal ons, hopen wij, niemand van woordenzifterij of kleingeestigheid beschuldigen, wanneer wij voor gezegde bepaling eene, naar ons gevoelen ten minste, juistere in de plaats stellen: *Officium* schijnt ons te zijn: *necessitas aliquid faciendi vel omittendi lege vel ratione praecepta*; dus door positive of redewetten bevolene noodzakelijkheid om iets te doen of na te laten. In gevallen van collisie komt nu, volgens de gewone meening, zulk eene door de rede bevolen noodzakelijkheid of een pligt geheel of ten deele met een' anderen in strijd. Dat evenwel zulk een onderlinge strijd van onderscheiden pligten met den aard der rede, welke naar gelijkvormigheid en eenheid streeft, geheel niet overeen te brengen en onmogelijk is, toont de Schrijver aan door eene inderdaad zeer scherpzinnige redenering. De pligt is iets absoluuts, gelijk de rede zelve. Doch evenmin, zegt de Schrijver, kunnen de *gronden* van verpligting collideren. Want trad er bij deze eene collisie plaats, zoo zouden ook de pligten zelve collideren. Zijn er onderscheidene gronden van verpligting voorhanden, van welke de een sterker, de andere zwakker is, zoo kan slechts de sterkere een grond van verpligting genoemd worden; de zwakkere is in het geheel geen grond. Deze redenering van den Schrijver schijnt echter niet voldoende te zijn: want in die gevallen, waarin de eene grond van verpligting sterker is dan de andere, waar dus de eene pligt

zelfs

zelfs een hoogere dan de andere is, daar kan gewis van eigenlijke collisie geene vraag zijn. Daarom behoorde de hoofdvraag juist die te zijn, welke pligt in het gegeven geval hooger en heiliger dan de andere zij. De voldoende beantwoording van deze vraag in het algemeen, de opgave van vaste regels, naar welke de waarde der pligten trapswijze geschat kan worden, zoude ook de strijdvraag voor het bijzondere geval oplossen en de collisie slechts als schijnbaar doen voorkomen. Maar zijn de pligten en de gronden van verpligting tot twee onderscheidene handelingen even sterk, zoo zijn immers door de onmogelijkheid van beide de pligten te gelijk te vervullen, aan den handelenden persoon toereikende perken gezet. Hem blijft dan slechts de keus overig, welke van beide even hooge pligten hij vervullen wil. Het spijt ons overigens, dat de Schrijver, bij de ontwikkeling zijner stellingen, niet tot bijzondere voorbeelden overgegaan is; want deze toonen het duidelijkste aan, hoe elke voorgewende collisie slechts schijnbaar is. Wanneer b. v., om op een door den Schrijver vroeger in 't voorbijgaan aangevoerd geval terug te komen, de vader van iemand de misdaad van hoogverraad wilde begaan, zoo zal de pligt van den zoon, om de voorgenomen misdaad aan te geven, een hoogere pligt zijn dan die der ouderliefde. Dat S o c r a t e s zich in geene collisie bevond, heeft hij door zijne gesprekken in den kerker, door zijn gedrag duidelijk genoeg bewezen; daar hij geen oogenblik twijfelde, welken weg hij als waar Wijsgeer inslaan moest. Op zijn stoïsch karakter stuitten de beden zijner vrienden af. De schreeuwendste onregtvaardigheid kon hem niet bewegen, den pligt van den burger te kwetsen. Voor het overige vindt de Schrijver het ontstaan van de leer der collisie daarin, dat tusschen de pligten der zedeleer en diegene, welke in het leven werkelijk te vervullen zijn, niet naar behooren onderscheid gemaakt is.

Terwijl tot hiertoe (tot bl. 27) van de collisie der pligten was gesproken, gaat de Schrijver nu over tot de leer over de collisie der regten. Deze is *illa ejusmodi jurium, quae diversis personis competunt conditio, qua unius jus vel in totum vel pro parte alterius jure tollitur, aut inimicam illa se coercent.* Dat echter ook ten aanzien van de regten, geen conflict ontstaan kan, zoekt de Schrijver in het volgende aan te toonen. Geheel zonder twijfel is dit bij absolute regten of bij *jura originaria*; grootere zwarigheid heeft het daarentegen bij afgeleide regten, bij welke daarom de Schrijver langer vertoeft. Als K r u g eene collisie in dat geval aanneemt, wanneer *Cajus* een zakuurwerk gekocht heeft, hetwelk *Titius* als door diefstal hem ontnomen, terugvordert, zoo is dit evenwel geen waar conflict van onder-

scheid-

scheidene regten. *Cajus* kocht de zaak en erlangde, ten gevolge van dien koop, factisch het bezit, maar niet tevens het regt van het eigendom der zaak. Het laatstgenoemde ging niet op *Cajus* over, dewijl de zaak aan *Titius* was ontnomen, en bleef daarentegen bij den eerstgenoemden. Zoo regtmatig ook de verkrijgingsmanier van den koop op zich zelf is, zoo weinig kan evenwel dezelve in het genoemde geval het eigendomsregt van den anderen te niet doen, en eene collisie heeft dus geene plaats. De Schrijver stemt verder niet met die genen in, welke een sterker en een zwakker regt aannemen. Want naar de waarde van het voorwerp, waarop het regt betrekking heeft, kan het regt zelf niet geschat worden; dit is veeleer altijd een even sterk regt, een absoluut, vol en volkomen regt. Het zoogenoemde zwakkere regt is geen regt. Want wanneer de colliderende regten beide werkelijk bestaan, zoo moet ieder in de uitoefening van zijn regt zich in zoo verre beperken, als dit zijn regt met dat eens anderen bestaan kan. Maar dan bestaat ook het eerste slechts in zoo verre, en eene collisie is wederom niet aan te nemen. Evenwel zijn er gevallen, waar zoodanig eene collisie *schijnt* plaats te grijpen; b. v. als iemand zijne goederen aan verscheidene personen boven zijn vermogen verpand heeft. De regten dier onderscheidene schuldeischers schijnen te collideren; en nogtans is dit ook hier niet het geval; even zoo weinig als dan, wanneer iemand zich aan onderscheidene schuldeischers door contracten verbonden heeft, en hun ten gevolge van een onvoorzien toeval, niet voluit betalen of het verschuldigde leveren kan. Voorts kunnen de regten van *één en denzelfden* persoon evenmin collideren. Waar zulk een schijnbaar conflict voorhanden is, ontbreekt het physische vermogen om de onderscheidene regten te gelijker tijd uit te oefenen. Ook het geval van de noodweer behoort niet, zoo als velen dit gemeend hebben, tot de gevallen van collisie. Slechts het onregt staat tegen over het regt. Wat verder het voorgewend conflict van een vreemd regt met ons nut en voordeel betreft, zoo moet men bedenken, dat, wel is waar zeer dikwijls het voordeel des menschen met zijne pligten in strijd komt; maar daarvan kan hier de vraag niet zijn (tot bl. 35). In het volgende spreekt nu de Schrijver van de collisie der wetten. Hij geeft de mogelijkheid van zulk een conflict toe, ontkent echter, dat ten gevolge daarvan eene collisie der verpligtingen plaats grijpen kunne. Hij gaat daarna over tot de leer van den strijd, die, naar men voorgeeft, tusschen de voorschriften van het regt en die der zedeleer plaats heeft. In de rampzalige verwisseling en dooreenmenging van beide vindt het juridische mysticismus zijn voedsel.

Wij

Wij weten het den Schrijver daarom in hooge mate dank, dat hij beide, zedeleer en regt, scherp zoekt af te perken, en de onmogelijkheid van zulk een conflict aan te toonen. Tot dit oogmerk beschouwt hij van meer nabij de tot dit einde voorgestelde regelen. De eerste, van welke uitvoeriger gesproken wordt, is die, dat bij ontstanen twijfel de hoogere pligt moet voorgaan. Dezen regel, bij welks voorstelling men eenig en alleen de subjective hinderpalen bij het te nemen besluit, welke pligt vervuld moet worden, in aanmerking wilde hebben genomen, verklaart de Schrijver te regt voor vreemd in onze wetenschap en alzoo voor onaanneembaar. Even zoo keurt hij een' anderen regel af, die namelijk, dat bij twijfeling die pligt moet nagekomen worden, welker vervulling ons het minste voordeel aanbrengt. De hoofddeugden van Cicero, de *cognitio*, *communitas*, *magnanimitas* en *moderatio* en de voor gevallen van collisie naar dezelve voorgestelde regels leiden tot niets. Deze regels gaan in de menigte van uitzonderingen, welke voor concrete gevallen aangenomen moeten worden, geheel te leur. Wat het *utile* betreft, zoo heeft Cicero deze vraag, wat in concrete gevallen voor nuttiger dan het andere te houden zij, opgeworpen, maar niet opgelost. Als Cicero verder, ten aanzien van het *honestum* en deszelfs conflict met het *utile*, als resultaat den regel voorstelt: „ *detrahere igitur alteri et hominem hominis incommodo suum augere commodum*, *magis est contra naturam quam mors*, *quam paupertas*, *quam dolor*, *quam cetera*, *quae possunt aut corpori accidere aut rebus externis*;" zoo heeft hij daarbij eenig en alleen op het juridisch gezigtspunt acht geslagen. —

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

KUNSTEN.

AMSTERDAM. Door den Raad van Bestuur der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier, is bekend gemaakt, dat er bij dezelve dit jaar zal plaats hebben een Wedstrijd wegens den Tweejarigen Grooten Prijs, en wel in het vak der *Beeldhouwkunst*. Naar dezen grooten prijs, door Z. M. zoo gunstig toegestaan, — in het genot bestaande, gedurende *vier jaren*, van een Pensioen van twaalf honderd guldens, ten einde zich staande dien tijd, ter bevordering der studie, buitens lands op te houden en daarvan ten minste drie jaren in Italie door te brengen, of in het land, hetwelk ter beoefening het best geschikt zal bevonden wor-

worden, — Kunnen mededingen alleen, die in Noord - Nederland geboren of van Noord Nederlandsche ouders zijn, en gedurende het laatste jaar aan de Academie alhier of op eenige andere Academie of School binnen het Rijk werden onderwezen. De aangifte daartoe moet geschieden vóór 1 Mei 1833, met de noodige bewijzen bij den Secretaris J. de Vries, aan het Lokaal der Academie boven de Beurs, waar de Wedstrijd zal geopend worden op Maandag den 20sten Mei 1833 des morgens ten 9 ure.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Ongemeene Vruchtbaarheid van eenen Noteboom.

Een Boer te Warsop, digt bij Mansfield, heeft van eenen Noteboom, die op zijnen hof staat, ingeoogst *zestigduizend* rijpe Walnoten. Hij heeft dezelve verkocht 120 voor 100 gerekend, gedeeltelijk voor een Eng. Schelling, gedeeltelijk voor 10 pence het honderd. Wanneer men ze nu maar rekent tegen 10 pence, dan heeft deze Boom een rijpe Noten een product opgeleverd van 25 pd. sterl. ; daarbij moet men nog in aanmerking neemen, dat in den inmaaktijd (in Engeland maakt men zeer veel onrijpe Walnoten in zuur in, als Agurkjes enz.) vele duizenden van onrijpe vruchtjes ter inmaking afgeplukt waren geworden.

Mumie.

Eene kortelings door scheikundige middelen bereide Mumie van een menschelijk ligchaam, is thans te Parijs, Rue de l'Arbre sect. No. 12 openlijk voor niet te zien. Opmerkenswaardig is het, dat de ingewanden, niet zoo als bij de Egyptische Mumien, hier uitgenomen, maar er ingelaten zijn.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij N. van der Monde, Boekhandelaar te Utrecht, is van de pers gekomen en aan de voornaamste Boekhandelaren verzonden:

K u n s t o m z i c h t e g e n d e w e r k i n g d e r v l a m m e n t e b e v e i l i g e n, ter *behoeding van Spuitgasten, en tot redding van menschen, die zich in den brand bevinden,* voorzien van eene reeks van proeven, zoo wel in Italie, te Geneve, als te Parijs genomen, door den *Ridder* Aldini, naar het Fransch, door C. Kram, *Lid der Koninklijk Academie*

demie van beeldende Kunsten, *enz.*, in groot 8vo, met 4 uitslaande platen; de prijs is *f* 2 - 25.

Dit belangrijk Werk behoeft, om deszelfs uitgestrekte nuttigheid en heilzaam doel, geen verdere aanbeveling.

Bij bovengemelden is ter perse de *tweede druk* van het Werk, getiteld: Werkdadige doorzigtkunde, om voor zich de zamenstelling te regelen, en naar de natuur te teekenen, naar het Fransch, door C. KRAM, *Lid der Koninklijke Academie van beeldende Kunsten*, *enz.*, in gr. 8vo., met 47 platen; de prijs *f* 7 - 20.

Het belang, hetwelk het algemeen in dit Werk stelt, is genoegzaam bewezen door het spoedige debiet van den eersten druk, die in twee jaren uitverkocht is geworden.

Nog wordt bij bovengemelden met het beste gevolg gedebiteerd:

A. G. VAN ONSENOORT, de Militaire Chirurgie *geschiedkundig beschouwd en met betrekking tot derzelver uitoefening*, *zoo bij de Land- en Zeemagt*, *als in de Koloniale dienst onderling vergeleken*, met titelvignet en portret van den Schrijver, in gr. 8vo.. *f* 2 - 40.

Nog maar zeer weinige exemplaren zijn van dit nuttige Werk voorhanden.

Van denzelfden verdienstelijken Schrijver, zal weldra het licht zien:

De Militaire Chirurgie, Practisch gedeelte. *Over de behandeling der geschotene wonden*, *inzonderheid ten aanzien om de verwijding derzelve op het slagveld te bwerkstelligen.*

Dit Werkje zal uitgegeven worden ten voordeele der, gedurende de belegering van de Citadel van Antwerpen, *verminkt gewordene Verdedigers.*

Daar geene exemplaren hiervan de Commissie zullen verzonden worden, maar bij wijze van bestelling voor rekening moeten worden gevraagd; worden de liefhebbers uitgenoodigd in tijds, immers *vóór* 15 *April* eerstkomende derzelver *Namen*, *Qualiteiten* en *vaste Woonplaatsen*, aan den Uitgever te Utrecht of aan hunnen gewonen Boekverkooper op te geven, dewijl er des verkiezende, eene Naamlijst der Bestellingen zal worden voortgeplaatst.

*** *Ten voordeele van het Fonds ten behoeve van de Verdedigers der Citadel te Antwerpen enz.* is bij L. SCHIERBEEK te Leeuwarden uitgegeven en alom te bekomen:

DRIETAL LEERREDENEN; uitgesproken door P. VAN VELDEN, Predikant te Oldemarkt.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 29sten MAART.

No. 15.

BERIGTEN.

PARIJS. In plaats van den beroemden Wiskundige LEGENDRE, is tot Lid van de Academie der Wetenschappen alhier, benoemd de Heer LIBRI met eene meerderheid van 37 op de 54 stemmen. Als Candidaat voor den opgevallen leerstoel bij den Plantentuin, door den dood van den vermaarden LATREILLE, heeft zij verkozen den Heer AUDOUIN.

UTRECHT. Op den 14 Maart l. l. had alhier in de Stads-Muzijkzaal eene Feestviering plaats, die misschien, in meer dan één opzigt, den naam van eene onderscheidene mag dragen. Men vierde toen het 60jarig bestaan van het Stads-Concert, waarvan de viering op den eigenlijken verjaartijd opgeschort is moeten worden, door langdurige afwezigheid van verscheidene beoefenaars der Toonkunst. Eene Cantate voor deze gelegenheid vervaardigd, door den Heer J. DECKER ZIMMERMAN, Predikant bij de Evangelische Luthersche gemeente alhier, als daartoe verzocht zijnde, — en in Muzijk gebragt door den hier ter Stede gevestigden verdienstelijken Muzijkdirecteur, den Heer J. H. KUFFERATH, kweekeling van den

vermaarden Duitschen Componist L. Spohr, werd uitgevoerd, voor de solo-partijen, door de ook elders reeds met roem bekende Echtgenoote van den Heer Kufferath, benevens een Viertal ter dezer Stede woonachtige liefhebbers, en, wat de koren betreft, door een Zestigtal liefhebbers en liefhebsters; alles ondersteund en begeleid door een welbezet Orchest, waaronder verscheidene onzer voornaamste instrumentisten. Was men, gedurende de jaren van des Heeren Kufferath verblijf alhier, meer en meer overtuigd geworden, van 's mans bekwaamheid en verdiensten in de betrekking, door hem in de eerste plaats bekleed, — thans heeft men ook een blijk mogen erlangen van zijn talent in het vak der compositie, hetwelk met de levendigste teekenen van goedkeuring is ontvangen geworden, en aller wenschen en verwachting ruimschoots heeft bevredigd. — Het is te hopen, dat de Heer Kufferath, bij gepaste aanmoediging, op de ingetreden baan niet minder gelukkig zal voortgaan, om zich ook bij grooter publiek, door zijne compositien, in gelijken smaak bewerkt, gunstig te doen kennen.

De uitvoering, onder het beleid van den Componist zelven, overtrof de verwachting. De koren werden met juistheid en, naarmate het vereischt werd, met kracht gezongen. De solo-partijen verwierven almede eene hooge mate van goedkeuring en toejuiching. Mevrouw Kufferath inzonderheid gaf, bij deze gelegenheid, weder eene doorslaande proeve van haar kunstvermogen, bijzonder in de voordragt der zoo voortreffelijke *Sopraan Aria* met *Recitatief*, die voor hare zuivere en buigzame hooge Sopraan-stem bepaaldelijk gezet was, en die door haar werd voorgedragen met dat fijn gevoel, hetwelk voor dat stuk inzonderheid vereischt wordt. De bewijzen van goedkeuring en getroffen gevoel waren dan ook daaraan allezins geëvenredigd.

De Cantate, in hare uitvoering, werd afgewisseld, tusschen hare twee deelen, door een Vers, voor de gelegenheid ontworpen en voorgedragen, door den Heer L. G. Visscher, Hoogleeraar in de Vaderlandsche Geschiedenis en Letteren aan de Hoogeschool alhier; waarin de eer van Nederland in het vak der Toonkunst, naar hare tegenwoordige gestalte en beoefening, niet oneigenaardig op geschiedkundigen grond en met gepasten terugslag op één der schilden (vertoonende de namen der vermaardste Componisten en

Mu-

Musici van vroegeren en lateren tijd), waarmede de eenvoudig en smaakvol met de Stadswapen-kleuren versierde zaal ook was behangen, werd gehandhaafd en bezongen. Een talrijk en aanzienlijk gehoor, waaronder men mogt opmerken den Heer Gouverneur der Provincie, benevens Heeren Burgemeester en Wethouderen dezer Stad, vervulde de zaal en zette dit Feest der Kunst eenen luister bij, die met het belangwekkende der gelegenheid en met den geheelen aanleg allezins overeenkwam.

Den volgenden avond werd het geheel der feestviering met een bal en banket besloten. De Toonkunstenaren hier te Stede en van elders, voor en bij deze gelegenheid aanwezig, betuigden hunne voldoening, wegens het genot, dat dit Muzijkale Feest hun verschaft had, onder het uitdrukken van den wensch, dat het, de liefde aankweekende voor de Toonkunst, te gelijk haren bloei en roem op den Vaderlandschen bodem, waar zij haren wasdom eens ontving, al meer en meer mogt helpen bevorderen.

VERSLAG
VAN EEN
FARADAYSCH VONKENGEVEND MAGNETISCH-ELECTRISCH WERKTUIG,

waarvan de inrigting en werking is voorgesteld aan het Genootschap ter bevordering der Natuurkundige Wetenschappen te Groningen,

door deszelfs Medelid

Prof. S. STRATINGH E.z.

(Vervolg en Slot van Bladz. 217).

(*Met eene Afbelding.*)

Naardien ons deze inrigting nu veel geschikter en duurzamer, dan de vorige, voorkwam, daar hier wel eene gedurige verandering en omzetting der magnetische polen, maar niet zoo zeer eene gedurige afrukking van het anker van den magneet en daardoor waarschijnlijk een gedurig aanmerkelijk verlies plaats had,

had, zijn wij overgegaan, om naar deze laatste opgave eenen Magnetisch-Electrischen Toestel te doen vervaardigen, dewelke in eenige opzigten van den vorigen afwijkende, doch geheel aan het oogmerk voldoende bevonden is en nu nog nader door ons zal worden vermeld. Men vindt hier van op de hier bijgevoegde plaat een behoorlijke afbeelding, die tot het volkomen begrip van dien toestel genoegzaam zal bijdragen.

Men ziet dan bij A eenen werkzamen hoefmagneet, bestaande uit drie enkele naauwkeurig op elkander sluitende hoefmagneten, waarvan de voorste iets kortere bij *a*, *a'* de middelste iets langer bij *b*, *b'*, en alle drie bij den dwarsen stand dezer magnetische batterij *a*, *b*, *c* merkbaar zijn. Deze magneten zijn verder afzonderlijk vervaardigd uit goed staal en door andere magneten op de vereischte sterkte gebragt; terwijl de middelste van het onderste punt van de as naar boven eene hoogte van 22 dm. en de voorste en achterste eene hoogte van ongeveer 20 dm. 8 str. hebben. Deze drie magneten sluiten zeer naauwkeurig bijna als door slijping op elkanderen en zijn nu van boven bij *d*, *d'* door koperen banden verbonden, die door middel van aangebragte schroeven de aaneenhechting dezer drie deelen bewerkstelligen. De dwarssnede van iederen magneet is van 24 strepen en 9 str. voor de kleinere en 11 str. voor den grooteren magneet, zoo dat de dikte dus van alle drie verbonden is van 24 en 29 strepen.

Deze hoefmagneet draagt nu ongeveer een gewigt van 20 Ned. ponden. Dezelve is nu nog verder van onderen ingevat in een koperen monteersel B, dat den geheelen magneet omvat, aan welk monteersel de as door eenige schroeven verbonden is, welke as van boven als een rondsel *e* is ingerigt, terwijl het onderste deel van dezelve in eene holle bus *g*, die aan het houten voetstuk C bevestigd is, is ingelaten en door eene schroef van onderen wordt vastgehouden, zoo dat de aldus gemonteerde hoefmagneet A. B. daardoor eene op zijne as ronddraaijende gemakkelijke beweging verkrijgt. Deze ronddraaijing wordt nu verder bewerkstelligd, doordien nu een dwarsliggend kroonrad met verlengden steel *h* onder op het plat van het voetstuk is aangebragt en in de tanden van het rondsel *e* invat, zoo dat nu door eenen draaijer en kruk *i* eene snelle ronddraaijing van den hoefmagneet kan worden daarge-

gesteld. Wij zien nu verder op dit voetstuk twee koperen stijlen k, k' van onderen aan het voetstuk door schroeven verbonden opgerigt, welke van een middellijn van 13 str. eene lengte hebben van 44 dm. boven bij [illegible] eene lengte van 8 dm. met eenen schroefdraad

had, zijn wij overgegaan, om naar deze laatste opgave, eenen Magnetisch-Electrischen Toestel te doen vervaardigen, dewelke in eenige opzigten van den vorigen afwijkende, doch [illegible]

[illegible] ging van den hoefmagneet kan worden aan-

ge-

gesteld. Wij zien nu verder op dit voetstuk twee koperen stijlen k, k' van onderen aan het voetstuk door schroeven verbonden opgerigt, welke van een middellijn van 13 str. eene lengte hebben van 44 dm. boven bij l, l' tot eene lengte van 8 dm, met eenen schroefdraad voorzien zijn, met welk einde zij ter wederszijde gaan door een plat vierzijdig stuk ebbenhout of eenen dwarsbalk m, m', welke balk door de bovenste schroeven n, n' kan naar beneden worden gedrukt en door de onderste o, o' naar boven gebragt. Aan dezen dwarsbalk m, m' is nu het tot het bedoelde einde ingerigt stuk week hoefijzer D aangebragt, hetwelk nu door deze inrigting naar willekeur op den magneet A, b, b' nedergelaten of daarvan tot eenige hoogte kan worden opgeschroefd en vastgehouden. De verbinding van dit ijzer met den dwarsbalk heeft plaats door een van boven aan het hoefijzer aangesoldeerd vierkant stuk koper p, hetwelk in den dwarsbalk m, m' ingelaten en door twee uitstekende kleine schroeven q, q' wordt vastgehouden en bevestigd. — Het weeke hoefijzer bestaat nu uit een omgebogen cylindriek stuk week niet-magnetisch ijzer, van eene middellijn van 16 str. en van eene hoogte van de as naar beneden van 9 dm. en past met zijne vlakke onderste einden naauwkeurig op de insgelijks vlakke oppervlakten van de uitstekende einden van den verlengden middelsten hoefmagneet, die zij echter maar voor een gedeelte raken, omdat de middellijn van het weeke ijzer grooter is, dan de breedte van dit gedeelte van den hoefmagneet. Dit week ijzer D is nu aan iederen arm van onderen en boven ter lengte van 6 dm. met twee ronde koperen schijven r, r', s, s' voorzien, welke dienen, om het nu op te nemene met zijde omsponnen koperdraad t, t' te bevestigen en vast te houden. Dit draad is nu genomen van goed deugdzaam rood koper en heeft eene dikte van 1 st. en eene lengte van 40 Ned. ellen en is nu door eene eigene inrigting met deugdzamen zijdendraad digt en naauwkeurig omsponnen, zoo dat slechts de uiteinden daarvan ter lengte van eenige duimen van zijde ontbloot zijn. Dit koperdraad is nu tot ongeveer de halve lengte op- en nedergaande omwonden tusschen r, s van het zachte ijzer en gaat nu deze draad onder D over, om verder tusschen r' s' als voren omgewonden te worden, tot er een evengelijk

lijk einde koperdraad als bij de eerste winding om *r*, *s* overblijft, welke met dat eerste koperdraad ieder de afzonderlijke poolgeleiders *u*, *u'* daarstellen. Men moet bij deze omwinding daar opletten, dat de draad komende van *r*, *s* in dezelfde rondgaande rigting om *r'*, *s'* gewonden wordt en dus schuins van de eene zijde tot de andere wordt overgebragt, welke winding wij geschikter dan de eerste bevonden hebben, ofschoon dezelve niet zulk eenen grooten invloed had, dat wij daardoor in het omgekeerde geval ook geene vonken verkregen hebben. Deze draden *u*, *u'* nu gebragt in een klein op het voetstuk geplaatst ebbenhouten bekertje *v* met eenig kwik gevuld, zoo dat de draad van de eene pool in het kwik is ingedompeld en de andere tot op eenen geringen afstand van 1 à ½ streep van het kwik is aangebragt en door de opening van een aan het bekertje geplaatst statiefje *w* daarin wordt bevestigd.

De werking nu met dit werktuig is zeer eenvoudig en heeft op de volgende wijze plaats. — Na eenige wigtjes kwik in het bekertje gedaan te hebben, wordt het weeke ijzer D, hetgeen bij rust van het werktuig op den hoefmagneet wordt nedergelaten en daarop berustende is, door het langzaam naar bovenschroeven van de bovenste schroeven *n*, *n'* en daarop volgende gelijke beweging met de schroeven *o*, *o'* de dwarsbalk *m*, *m'* en dien ten gevolge het hoefijzer D zachtkens opgeligt en bij *b*, *b'* van den hoefmagneet gescheiden, en wel van wederzijden tot die hoogte, dat de beweging van de einden *b*, *b'* van den hoefmagneet A vrijelijk onder de uiteinden van het hoefijzer D kan plaats hebben, zonder aanraking of aanstooting der deelen. De afstand van eene halve streep of iets minder is daartoe meestal voldoende. De draden nu als boven in het kwik geplaatst hebbende, zoo dat het eene einde er ingedompeld is en het andere een weinig daar uitsteekt, zoo bewerkstelligt men slechts de ronddraaijende beweging van den hoefmagneet op zijne as, door de ronddraaijing van de kruk met de hand, waardoor de polen van den magneet gedurig ten aanzien van de boven geplaatste polen van het weeke ijzer veranderen en bij iedere verandering of omwisseling eene onderbreking van electrieken stroom in de geleidraden, door eene vonk merkbaar veroorzaken. Daar

nu

nu ook nog, door deze ronddraaijende beweging, aan het geheele werktuig eene schokkende beweging wordt veroorzaakt, zoo heeft dit ten gevolge, dat, wanneer onder die ronddraaijing eene kleine kwikgolf het uitstekend einde koperdraad van de eene pool raakt, dit de ontwikkeling van de vonk schijnt te bevorderen. Deze vonk is zelfs bij het daglicht genoegzaam merkbaar, doet echter bij avond en in de duisternis meerdere uitwerking en is bij gunstige stelling en werking van dit werktuig aanhoudend en bijna onafgebroken, zonder merkbare vermindering te bespeuren, en laat zich ook, niet tegenstaande het gedruisch van de ronddraaijing van den magneet door eene gewone vonken-knettering kennen. Dezelve is dan grooter en dan kleiner, van eene halve tot meer dan eene streeps grootte en somtijds als stralen uitschietende. Ofschoon wij het eerst de armen van het hoefijzer omwonden hebben gehad, met slechts 10 Ned. ellen koperdraad met zijde omsponnen van eene dikte van 2 str., zoo kregen wij nogtans reeds duidelijke kleine vonken; terwijl wij nu later bij dunner draad van eene streep en wel ter lengte van 40 ellen, vonken verkregen hebben van evennoemde grootte. Wij konden ook gedurende eenen bijna onbepaalden tijd deze vonkentrekking bewerkstelligen, zonder eenige merkbare verzwakking van den toestel; terwijl het ons ook voorkwam, dat het gunstig is, dat de magneet, na de proefnemingen, terstond weder met *zijn hoefijzer of anker* in aanraking en rust wordt geplaatst, om de magnetische en magnetisch-electrische krachten te bewaren en te behouden.

Wij zien dus uit dit een en ander de proef van Faraday en Nobili en Antorini en anderen volkomen bewezen, en wel door een werktuig, dat hier te lande door de vlijt en kunde van den hier zich gevestigd hebbenden Hr. Mechanicus C. Becker vervaardigd is geworden, en, zoo wel ten aanzien van inrigting, goeden smaak en werking niets te wenschen overig laat; en wij vertrouwen dus door de mededeeling van hetzelve aan onze Land- en Kunstgenooten geene ondienst bewezen te hebben. Indien de verdere proefnemingen, die wij het voornemen hebben, om met dit werktuig in het werk te stellen, van eenig belang mogen geacht worden, zullen wij niet in gebreke blijven, daarvan eenige nadere melding te maken.

Voorloopig kunnen wij zeggen, dat, toen wij in eene vergadering van 6 Maart ll. van dit Genootschap de Leden van het vermogen van dit werktuig overtuigden, wij ook gezien hebben, dat men door deze vonk gemakkelijk donderzilver kan ontsteken, eenige verbrandingen met het bladzilver en bladgoud, als bij eene galvanische vonk kon bewerkstelligen, en dat ook de verkwikte draadeinden genoegzame vonken geven. Onder de eerste proeven, die wij nu zullen nemen, zal behooren, om te onderzoeken, welke werking deze vonk in het luchtledige geeft, om daardoor waarschijnlijk het verschijnsel van wezenlijk magnetisch Noorderlicht te kunnen verwezenlijken.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Specimen Philosophico-juridicum inaugurale *de officiorum et jurium, quae dicitur, collisione*, quod. . . . . publico omnium examini offert LUD. A. SCHROEDER STEINMETZ, A. D. 3 Julii 1830, Groningae, typis C. M. van Bolhuis Hoitsema.

(Vervolg en Slot van Bl. 222).

De Schrijver komt nu op de casuisten terug, en handelt verder over de door hen voorgestelde regels, die hij echter voor onnut en ontoereikend houdt, voor de bonte gesteldheid van concreto gevallen (tot bl. 49). — Anderen wederom nemen bij voorkomende collisie in aanmerking, het gevolg en den invloed, welken deze of gene handeling op hun geluk of op hunne volmaking heeft. Dat ook deze dwalen, ligt duidelijk voor oogen. De hiertegen te maken tegenwerping, dat immers bij misdadigers in aanmerking wordt genomen, welke gevolgen zijner handeling de misdadiger had kunnen vooruitzien of niet, ontzenuwt de Schrijver. Hij ijvert tevens, daar zich de gelegenheid daartoe aanbiedt, tegen het probabilismus der Jesuiten. Het onderwerp volgende, komt nu de gewoonlijk opgegevene indeeling der pligten in volkomene en onvolkomene, welke eerste bij twijfeling voor de laatste zouden moeten gaan. Deze onderscheiding berust echter op eene dooreenmenging van de zedeleer met de regtsleer, en blijkt ook in den zin, waarin Kant dit onderscheid wil verstaan hebben, onaannemelijk te zijn. Op gelijke wijze stemt de Schrijver niet in met de meening van diegenen, welke de pligten in absolute en

voor-

voorwaardelijke indeelen willen; veeleer beweert hij, dat elke pligt absoluut is. Ook keurt hij de onderscheiding af van *officia lata* en *stricta*. Daarentegen zondert hij de *officia juris* of *justitiae* en de *officia ethices* van elkander af, welke laatste, volgens het gewone gevoelen, bij eene plaats hebbende collisie voor de eerste de voorkeur hebben. Deze voorkeur stemt de Schrijver niet toe, maar beweert, dat er geene zedelijke pligt zijn kan, die met een' regtspligt in tweestrijd komt. Tot een bewijs ontwikkelt hij het volgende voorbeeld. *Cajus* gaat over eene brug en wordt door een te gelijker tijd daarover ijlenden wagen in de rivier geworpen. Aan den oever legt de boot van *Titius* vastgebonden. Zal nu *Sempronius* met de boot *Cajus* te hulp snellen of niet? Ongetwijfeld. *Titius* zal deze handelwijze goedkeuren. Maar wanneer eens *Titius* het gebruiken van de boot weigert? Ook in dit geval moet *Sempronius* hulp bewijzen. Evenwel is dit geen geval, waarin het regt aan den zedelijken pligt opgeofferd wordt: want *Titius* heeft op zijn regt slechts in zoo verre aanspraak, als hetzelve met de regten van derden bestaanbaar is. Maar *Cajus* heeft een aangeboren onloochenbaar regt op het leven, gevolgelijk ook op die middelen, zonder wier aanwending hetzelve niet zou kunnen bestaan. Men onderscheidt verder pligten jegens God, jegens zich zelven en jegens andere menschen. De pligten jegens God moeten, naar de meening der meerderheid, aan de overige voorgetrokken worden, gelijk men dit door voorbeelden heeft zoeken aan te toonen. Men herinnert tot een voorbeeld de heiligheid van den eed. Maar eene bij eede gedane belofte te houden, of bij eene verzekering van de waarheid niet meineedig te zijn, is evenzeer pligt jegens God als jegens onze medemenschen en jegens ons zelve. Ook wordt de verpligting tot de vervulling van eene verbintenis door eene belofte bij eede niet verhoogd; slechts verraadt de schending van den eed eene grootere verdorvenheid van hart. Wat verder de pligten jegens zich zelven en jegens anderen betreft, zoo stemt de Schrijver den gewoonlijk voorgestelden regel, dat de eerste aan de laatste voor te trekken zijn, niet toe; beweert veeleer de gelijkheid van alle voor de zedewet, en het verwerpelijke van het egoïsmus, waarop die voorgewende voorkeur uitloopt. Wat verder de collisie der pligten betreft, als dezelve jegens onderscheidene personen niet te gelijk kunnen vervuld worden, zoo wil men gewoonlijk liefde, vriendschap, verwantschap en dergelijke daarbij in aanmerking genomen hebben. Ook dit schijnt de Schrijver niet onvoorwaardelijk aannemelijk. De door vriendschap, liefde of verwantschap verbondene personen hebben ten gevolge van de gelijkheid van allen geen voorregt. De practische rede echter zelve geeft in gevallen, waarbij het physisch onmogelijk is,

 je-

jegens onderscheidene personen de pligten te vervullen, die voorkeur aan. De grond daarvan berust echter niet in gemelde betrekkingen, maar in den door de rede bevolen pligt zelven, gelijk de Schrijver dit laatste door een voorbeeld zoekt te bewijzen. Bepaalde regels voor zulke schijnbare collisies kan men niet opgeven; even zoo weinig, wanneer de waarde en de verdiensten of de ouderdom van onderscheidene personen ter sprake komen. De dikwerf opgeworpene vraag, wat men doen moet, wanneer pligten jegens den Staat, jegens zich zelven en anderen onder elkander in conflict komen, wil de Schrijver niet met anderen zoo beantwoord hebben, dat met zekere uitzonderingen de pligten jegens den Staat de overige zullen voorgaan. Want behalve dat regels van de zedewet geene uitzonderingen toelaten, zoo is ook de stelling, dat de pligten jegens den Staat bij conflict de voorkeur verdienen, volgens het getuigenis der geschiedenis, maar al te dikwijls misbruikt geworden. Met regt schijnt de Schrijver de theorie van diegenen te bestrijden, welke aan den Staat de bevoegdheid willen inruimen, om aan het voordeel van het geheel de regten van enkelen op te offeren; want door de beleediging van individuën worden tevens de regten van het geheel gekrenkt (tot bl. 98.). In het volgende bestrijdt de Schrijver de theorie van S c h m i d t, en in het bijzonder zijne indeelingen van de pligten in coördineerde, subordineerde, en in subordineerde en coördineerde tevens, in lagere en hoogere, directe en indirecte, eenvoudige en zamengestelde pligten; zulk eene trapswijze verdeeling van den pligt, zoo als S c h m i d t ze voorstelt, is in het practische leven onuitvoerbaar. Ook zoude dezelve een opzettelijk van buiten leeren vereischen (tot bl. 93.). De Schrijver brengt nu weder het gevoelen van diegenen ter spraak, die alles aan het geweten en aan het zedelijk gevoel van den enkelen mensch willen overlaten. Het laatste, beweert hij, is niets dan een uitvloeisel van de rede, en den eerbied voor de zedewet zelve. Maar hetzelve kan in gevallen van collisie den twijfel, over hetgeen te doen staat, geenszins oplossen. Ook is dit zedelijk gevoel, dat den menschen zeggen zal, wat goed of kwaad zij, als beslisser van menschelijke handelingen niet aan te nemen. Even zoo min kan echter ook het geweten in gevallen van collisie beslissen, welke pligt vóór de andere vervuld moet worden (tot bl. 97.). De Schrijver stelt nu, in de plaats van alle tot hiertoe opgegevene valsche theoriën, zijne eigene voor, en poogt de geldigheid van dezelve aan te toonen. De gronden van verpligting zijn in het algemeen van tweederlei aard, formele en materiele: De laatstgenoemde, welke, wanneer van pligt gehandeld wordt, tevens voorhanden moeten zijn, zijn niet gelijk de formele altijd dezelfde, maar telkens verscheidene en van de [illegible] in-

individualiteit der betrekkingen afhankelijk. Als beslissingsregel voor gevallen van collisie kan slechts het hoogste grondbeginsel der zedekunde gelden. Wat den *casus supremae necessitatis* betreft, zoo ontkent de Schrijver het bestaan daarvan ganschelijk. Wel is waar doen dit ook anderen; maar deze beweren dan tevens, dat de mensch in het geval van den dringendsten nood van het regt ontslagen is; hetwelk onze Schrijver niet toestemt. — De bij de Verhandeling gevoegde achttien *theses* zijn grootendeels zeer gewigtige twistpunten, welke veel stof tot verdere ontwikkeling aanbieden. De verhandeling zelve bevat meest eene wederlegging van de vele dwaalbegrippen, die ten aanzien van het behandelde onderwerp, deels door Wijsgeeren, deels door Regtsgeleerden verdedigd zijn geworden. Zijn eigen gevoelen heeft de Schrijver overal slechts kort aangeduid, maar niet uitvoerig ontwikkeld. Daarentegen verdient het aanbeveling, dat bij zijn werk van de philosophische zoowel als van de juridische literatuur met groote vlijt gebruik gemaakt is. Wij verblijden ons overigens, dat de Schrijver, gelijk hij door deze verhandeling bewezen heeft, die Regtsgeleerden bij te tellen is, aan welke eene wijsgeerige vorming niet vreemd is. Want maar al te dikwerf vinden wij heden ten dage deze wetenschap door de Regtsgeleerden geheel verwaarloosd, ofschoon dezelve benevens de beoefening der geschiedenis onontbeerlijk is. Buitendien is het ook prijzenswaard, dat de Schrijver, waar het onderwerp dit met zich bragt, de regten der vorsten wel is waar erkent, maar met vrijmoedigheid binnen de behoorlijke redematige grenzen beperkt heeft. — De druk van dit geschrift is niet zeer correct.

(*Summarium des Neuesten in der Rechtswissenschaft, herausgeg. von* Emil Kind. Leipzig, 1832. 1. Band pag. 263 — 269.)

GENEESKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Haarlem. Gaven wij onlangs een Overzigt van het beloop des Aziatischen Braakloops in het Koningrijk der Nederlanden, wij meenen onzen Lezers eene algemeene opgave, omtrent Frankrijk bekend gemaakt, niet te moeten onthouden, bestaande in een uittreksel uit het verslag deswegens gedaan aan de Kamer der Afgevaardigden door Dr. Virey, Afgevaardigde van het Dept. de la Haute Marne.

„ Volgens de bescheiden, door het Ministerie verleend, werden 50 Departementen (van de 86) door den Aziatischen Braakloop aangetast, maar in 7 bepaalde die zich tot een zeer klein getal. De Zuidelijke Departementen hebben over het

het algemeen veel minder geleden, dan de Noordelijke, en de Westelijke, op eenige uitzonderingen na, minder dan de Oostelijke.

Het getal overledenen ging zelden de helft der zieken te boven: gemeenlijk verloor men een derde derzelve of iets meer; maar die Departementen, waarin het kleinst getal Cholera-gevallen voorkomen, stierven er evenredig de meeste lijders.

De loop der Epidemie te Calais, den 15 Maart beginnende, ontwikkelde zich van den 22sten te Parijs, met eene langen tijd toenemende hevigheid; vervolgens tastte zij weldra aan de Departementen: Seine et Oise, l'Aisne, Seine et Marne, Yonne, Loiret, Nord, Seine inférieure, waar zij verschrikkelijke verwoestingen aanrigtte; maar, naarmate zij zich straalswijze verspreidde naar: Marne, Aube, Somme, Meuse, Moselle en Meurthe, scheen zij in kracht af te nemen en minder slagtoffers te vorderen. De Departem. Finistère, Côtes du Nord, Gironde en eenige andere, verstrooid van elkander gelegene, waar nog eenige ziekte-gevallen verschenen, hebben vrij talrijke verliezen in evenredigheid van de ziekte-gevallen geleden.

Tot 1 Januarij 1833 bedroegen de, door het Gouvernement uitgedeelde sommen, 1,277,860 fr. 46 c. (behalve eenige andere nog niet geregelde uitgaven). Dezelve werden tusschen 57 Departementen verdeeld, niet naarmate van de uitgestrektheid der Epidemie, maar volgens de behoeften der plaatsen en den staat der inkomsten van ieder gewest. Zoo kreeg Parijs, namelijk, niet meer dan 24,000 fr., terwijl de Dept. Seine et Oise, Aisne, Oise, Marne, Seine et Marne, Pas de Calais, Somme, Yonne en Seine inférieure het grootst aandeel daarin hadden.

Deze onderstandsgelden zijn voornamelijk besteed, of aan voedsel, kleederen, en andere behoeften, in natura aan noodlijdende familien uitgereikt, of aan geneesmiddelen, armen lijders toegediend, — of eindelijk aan belooningen of teruggave van verschotten voor Geneesheeren, naar de plaatsen, waar zij vereischt werden, geroepen. Andere dringende ondersteuningen, door het drukken van volksgeschriften of onderrigtingen nopens de ziekte, die in de Departementen zijn verspreid, vorderden ook eenige uitgaven.

Het geheele getal der aangetasten door den Aziatischen Braakloop in Frankrijk wordt tot 1 Jan. 1833 geschat op omtrent 230,000 personen van allerlei jaren en beiderlei kunne; dat der overledenen bij het bestuur bekend, beloopt 95,000, daaronder die voor het Dept. Seine voor 21,531 begrepen. In het hierbij gevoegd Overzigt ziet men, welke der Departementen meer of minder onder deze zoo dikwijls doodelijke ziekte leden.

Over-

Overzigt van de uitwerkselen der Cholera in Frankrijk, sedert haren inval tot 1 Januarij 1833 (de Militairen daaronder niet begrepen).

Tijdstip van inval	Departementen.	Aangetast.	Overled.
15 Maart 1832.	Pas de Calais. .	11,508	4,603
24 » »	Seine	44,811	21,531
28 » »	Seine - et - Oise .	9,992	4,314
1 April »	Aisne	12,953	5,838
2 » »	Seine et Marne .	21,072	6,915
3 » »	Yonne	9,052	3,262
5 » »	Loiret	2,647	1,522
5 » »	Ardennes . . .	759	362
5 » »	Nord	11,542	5,567
6 » »	Oise	7,665	4,409
8 » »	Seine inférieure.	6,401	3,012
8 » »	Eure et Loir. .	1,873	946
8 » »	Loir et Cher. .	1,212	619
8 » »	Orne.	361	170
11 » »	Marne	23,077	6,834
11 » »	Aube	4,457	2,140
11 » »	Indre	361	180
12 » »	Eure	2,023	846
12 » »	Somme	7,959	3,096
12 » »	Marne (Haute)	6,940	1,889
15 » »	Loire inférieure.	1,048	613
16 » »	Meuse	11,316	4,192
19 » »	Côte d'or . . .	1,158	578
19 » »	Indre et Loire .	654	330
23 » »	Manche . . .	748	327
25 » »	Sevres (Deux) .	94	69
27 » »	Moselle. . . .	5,572	2,002
3 Mei »	Vosges	1,463	791
4 » »	Meurthe . . .	3,550	1,349
8 » »	Maine et Loire.	1,364	549
[illegible] » »	Côtes du Nord .	2,910	1,196
10 » »	Nièvre	1,649	832
11 » »	Finistère . . .	5,813	2,929
12 » »	Cher, ...	107	73
10 Junij »	Allier . . .	8	6
16 » »	Saône (Haute) .	278	126
18 » »	Calvados . . .	731	346
10 Julij »	Vendée	671	403
4 August »	Gironde . . .	473	331
6 » »	Mayenne	230	9
6 » »	Charente inférieure	1,442	858
18 » »	Ardèche . . .	55	33
25 » »	Isère	26	13
30 » »	Charente . . .	[illegible]	16
31 » »	Lot et Garonne .	360	214
5 Septemb. »	Ille et Vilaine .	350	214
14 » »	Drôme	1	1
15 » »	Gard	17	10
20 » »	Morbihan . . .	658	244
28 » »	Bouches du Rhône	436	239
	Totaal	229,534	94,666

KUNSTEN.

GRONINGEN *den* 19*den Maart*. Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten, Bouw-, Toegepaste Werktuig- en Zeevaartkunde, onder den naam *Minerva* alhier, heeft ter aanmoediging van de Binnenlandsche Kunstbeoefenaars besloten, de navolgende Ereprijzen uit te loven als:

1°. In het vak der *Schilderkunst*, bij herhaling, een Getuigschrift en dertig Vijfguldensstukken voor de best geoordeeld wordende Schilderij, geheel afgewerkt, hoog 46, breed 62 Nederl. duimen, voorstellende *een Gastmaal van de oude Batavieren in de opene lucht.*

2°. In het vak der *Teekenkunde* een Getuigschrift en zestien vijfguldensstukken voor de best geoordeeld wordende Teekening in kleuren, behoorlijk afgewerkt, hoog 40, breed 32 Ned. duimen, voorstellend een *Zwitsersch Bergachtig Landschap*, waarop ter linker zijde eene met een Paard bespannen kar door een' Landmam geleid wordende; eenige treden vooruit eene Boerin, dragende eene mand met eijeren; ter regterzijde een paar Wandelaars, een ruime beschouwende en in het verschiet over een Meer het gezigt op een Dorp.

Alle de Leden der Academie en alle Binnenlandsche Kunstbeoefenaren kunnen naar deze premiën dingen; op de zes Voorwaarden, vroeger bekend gemaakt (zie dezelve *A. Konst- en Letterb.* 1832 Dl. I bl. 169), zijnde de tijd van vrachtvrije inzending der stukken, aan het gebouw der Academie, in de Kijk in 't Jatstraat, onder adres van den Secretaris van het Bestuur, den Hr. R. de Rhoer Ottens, bepaald op 1 October 1833.

'S GRAVENHAGE. In dit Jaar zal er weder alhier eene *Tentoonstelling van Voortbrengselen van Schilder-, Teeken-, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunst door Noord-Nederlandsche levende Meesters vervaardigd*, plaats hebben, waarover het Stedelijk Bestuur het toezigt heeft opgedragen aan eene Commissie, bestaande uit de Heeren: Jonkhr. Mr. G. L. H. Hooft, President, Mr. J. C. van de Kasteele, C. Kruseman, L. Royer, en Mr. I. M. Hartman, Secretaris. Dezelve zal plaats hebben in een nader aan te wijzen geschikt Lokaal, van 23 September tot 19 October, welke tijd niet meer dan 8 dagen verlengd mag worden. Voor het overige moeten de Inzenders deze bepalingen in acht nemen:

Art. III. Alle Schilderijen, Teekeningen, Gravures, Prenten, Beelden enz. zullen, van den eersten tot uiterlijk den

den 15 September aanstaande, *vrachtvrij*, en de Schilderijen, Teekeningen, Gravures en Prenten, met behoorlijke lijsten voorzien, moeten geadresseerd en bezorgd worden aan de *Commissie van de Tentoonstelling in 's Gravenhage.*

Art. IV. De Kunstenaar of Liefhebber zal aan de Commissie berigt geven van de door hem te doene afzending, door eenen, aan het adres van den, bij afwezigheid van den Heer Mr. H a r t m a n, fungerenden Secretaris der Commissie, Jonkh. C. M. C. H o o f t (wonende op de Riviervischmarkt, wijk E. No. 390), gerigten, *vrachtvrijen* brief, vermeldende des inzenders zoo wel als des vervaardigers *naam*, *voornaam* en *verblijfplaats*, en bevattende boven dien eene korte beschrijvende opgave der in te zenden stukken, als mede het merk, waarmede iedere kist of elk kunststuk zal moeten geteekend zijn; eindelijk, des verkiezende, opgave der prijzen, waarvoor de Kunstwerken, *het eigendom des vervaardigers zijnde*, te koop zijn; zullende zoodanige stukken op de te vervaardigen lijst der ten toon gestelde Kunstwerken met een * worden gemerkt. Ook worden alle Kunstenaars en Liefhebbers, buiten deze Provincie wonende verzocht, bij deze opgave tevens te vermelden de wijze, waarop zij het door hen gezondene verkiezen terug te bekomen.

Art. V. Al wat na den 15 September ingezonden wordt, zal alléén geplaatst worden, bijaldien er nog open plaatsen overblijven; zullende mede, indien er onverhoopt plaatsgebrek voor al het toegezonden mogt bestaan, de Commissie het getal der te plaatsen stukken tot twee voor elken Schilder zal kunnen verminderen; weshalve de Kunstenaars verzocht worden, bij het opzenden hunner werken, tevens op te geven, welke zij het liefst onder dezelve zouden wenschen ten toon gesteld te zien.

Art. VI. Men zal niet toelaten stukken, die bevorens op Tentoonstellingen alhier geweest zijn; noch kopijen in olieverw naar schilderijen of teekeningen naar teekeningen, maar wel teekeningen naar schilderijen, of gravures naar schilderijen of teekeningen vervaardigd; behoudende de Commissie aan zich de magt, om de stukken, welke door haar geoordeeld zullen worden niet waardig te zijn, om geplaatst te worden, aan den eigenaar terug te zenden.

Art. VII. Al de toegezonden en door de Commissie geplaatste stukken zijn en blijven tot de finale sluiting der Tentoonstelling toe (hetzij dezelve al of niet verkocht zijn) onder het opzigt der Commissie, die zoo veel mogelijk zorg zal dragen voor de volkomene bewaring, zonder echter voor schade of gemis in te staan.

Art. VII. Wanneer een kunststuk, voor den, door den eigenaar opgegevenen, prijs, door de Commissie verkocht is, zal van den verkoop door dezelve aan den eigenaar worden kennis gegeven en zal geen onderhandsche koop over een

ten

ten toon gesteld en als te koop opgegeven kunststuk, zonder kennisgeving aan de Commissie, erkend worden; terwijl, indien het mogt gebeuren, dat een stuk in quaestie intusschen door de Commissie volgens opgegeven prijs verkocht mogt zijn, andere onderhandelingen als vervallen beschouwd worden.

Veertien dagen na de sluiting der Expositie zullen de Stukken aan de eigenaars vrachtvrij worden teruggezonden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTGESTELDHEID.
20	29. 9 29. 9 29. 8	37 40½ 33½	N. W. W. t. Z. N.	's morgens sneeuw, voorm. weinig kleine sneeuwb., nam. regenb., 's avonds sneeuwb.
21	29. 7¼ 29. 7 29. 6½	34 38 33	N. t. W. N. W. N. W. t. N.	vele en zware sneeuwbuijen.
22	29. 8 29. 8½ 29. 9	33½ 38 35	N. O. O. N. O. N. O.	bewolkt.
23	29. 9 29. 9 29. 9¼	34 41 35	N. O. t. O. O. N. O. O. t. N	meest helder, tegen den avond een sneeuw- en regenbui.
24	29. 9 29. 8½ 29. 8	34½ 37 35	N. O. t. O. O. N. O. O.	betrokken, voor den middag sneeuw, namiddag met regen.
25	29. 8 29. 8 29. 9	36 39½ 34	Z. O. t. O. Z. O. Z. O. t. O.	meest omtrent betrokken, sneeuwbuijen, 's avonds omtrent helder.
26	29. 9 30. 0 30. 0¼	34½ 44 35½	O. t. Z. O. N. O.	meest helder.

CORRESPONDENTIE.

Het ANTWOORD op het *Iets* over eene uitdrukking in de Voorrede van Prof. H. W. Tydeman, door Prof. G. Moll, in No. 13 van dit Weekblad geplaatst. — door eerstgenoemden Hoogleeraar bij ons ingezonden, zal in het eerstvolgend No. worden opgenomen.

De Redactie.

Dit No. met bijgevoegde Afbeelding kost 22½ cents.

Te HAARLEM, bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 5den APRIL.

N°. 16.

BERIGTEN.

UTRECHT, *den 26sten Maart.* Heden, den verjaardag onzer Hoogeschool, droeg de Hoogleeraar A. SIMONS de waardigheid van Rector Magnificus over aan zijnen opvolger T. G. VAN LIDTH DE JEUDE, na het houden eener plegtige Redevoering, *de imitatione Naturae, in omni arte, sedulo adhibenda*; dat is, *over het zorgvuldig nabootsen der Natuur, als noodig bij elke kunst.* Bij deze gelegenheid, deelde de afgaande Rector, met gepaste aanspraken, de gouden Eerepenningen en loffelijke Getuigschriften uit, welke waren verdiend door het beantwoorden van de uitgeschreven Prijsvragen. In de Faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en Fraaije Letteren bekwam het eermetaal T. P. TRESLING, Candidaat in de Regten en Letteren te Groningen, dezelfde, die ten jare 1830 alhier bij dezelfde Faculteit bekroond is: en werd een vereerend Getuigschrift gegeven aan J. C. G. BOOT, Candidaat in de Letteren te Leiden. In de Faculteit der Wis- en Natuurkunde, behaalde G. BROERS, Candidaat in de Geneeskunde alhier, den gouden Eereprijs: en ontving J. M. LEENDERTSZ, Student in hetzelfde vak te Leiden, een loffelijk Getuigschrift, zijnde hem dit, bij gelijke verdienste met eerstgenoemden, door het lot toegewezen. In de

Geneeskundige Faculteit droeg T. A. VAN SCHERMBEEK, Candidaat in de Geneeskunde, den gouden Eerepenning weg, terwijl hij, vóór twee jaren, een *accessit* had behaald bij de Faculteit van Wis- en Natuurkunde te Leiden.

Tot Secretaris van den Akademischen Senaat, is in plaats van den tegenwoordigen Rector, de afgetredene benoemd.

AMSTERDAM. Het Letteroefenend Genootschap: *Tot Nut en Beschaving*, vierde op den 13den Maart l. l., in den Garnalen Doelen op den Singel, de 25ste verjaring van deszelfs stichting. De Vergadering, die vereerd werd door eene Commissie uit de Weledele achtbare Heeren Burgemeester en Wethouderen dezer Stad en Commissiën uit onderscheiden wetenschappelijke of andere nuttige inrigtingen, werd des morgens ten 10½ uren geopend door en onder voorzitting van den Heer J. B. VAN EMBDEN M. D. met een uitgewerkt verslag van de verrigtingen, den aanwas en de uitbreiding des Genootschaps, gedurende de jaren van deszelfs bestaan. Uit dat verslag bleek het onder andere der Vergadering, dat het Genootschap op den 3den December des jaars 1807 werd gesticht door een vijftal weetgierige jongelingen, welk getal nog voor de eerste Algemeene Vergadering was aangegroeid tot 40; — dat dit getal langzamerhand was vermeerderd en de werkzaamheden in belangrijkheid hadden toegenomen, inzonderheid ook door het benoemen van uitstekende Geleerden en Letterkundigen tot Leden van Verdiensten; — dat het Genootschap, hetwelk na de kortstondige regering van Koning LODEWIJK met alle wetenschappelijke vereenigingen in ons Vaderland, den druk gevoeld had van den ijzeren schepter des Franschen beheerschers, al dadelijk de heilrijkste gevolgen ondervond van de langgewenschte afschudding van het Fransche juk en de herkrijging onzer onafhankelijkheid onder het aloude en beminde stamhuis; — dat men alras, na die gunstige verandering van zaken, er met ernst op bedacht was, om den werkkring des Genootschaps nog verder uit te breiden door het uitschrijven van prijsvragen, welke poging met een goed gevolg bekroond werd, terwijl die tak, zoo wel wat de openbare prijsvragen, als die alleen voor de leden betreft, tot heden vruchtbaar is gebleven; — dat het Genootschap deszelfs werkzaamheden nog vermeerderde, door het, voorheen afzonderlijk

lijk bestaan hebbende, Wiskundig Gezelschap; *Mathesis artium Genitrix* in deszelfs schoot op te nemen en alzoo onder de werkzaamheden des Genootschaps eene bijzondere afdeeling van Wis- en Natuurkunde daar te stellen; — dat voorts het Genootschap eenige voortbrengselen door hetzelve bekroond, of uit deszelfs eigen boezem ontsproten, in het licht had gegeven, en dat wel in drie deelen, waarvan het eerste in 1821, het tweede in 1825, en het derde in 1831 in druk verschenen was. Eindelijk berigtte de Voorzitter der Vergadering, dat de belangstelling, waarmede geheel Oud-Nederland in de maand December ll. vervuld was aangaande den uitslag der toen aangevangene belegering des Kasteels van Antwerpen alle harten zoodanig gestemd had, dat het ongeraden was, om een heugelijk verjaringfeest op dien tijd te vieren, waardoor het noodzakelijk geworden was, daarmede te wachten tot den huidigen dag, waarop wel is waar de staatkundige hemel nog niet geheel opgeklaard is, maar waarop ten minste de meest onheilspellende teekens verdwenen waren.

Vervolgens trad het Lid van Verdiensten de Hoogleeraar Mr. J. Kinker op, en rigtte tot de aanwezenden eene treffende toespraak op de gelegenheid toepasselijk, bij welke hij onder andere betoogde, dat ook dit Genootschap, met de andere wetenschappelijke vereenigingen in ons Land, toegebragt had tot de wezenlijke grootheid van het Nederlandsche volk, door het werken op de beschaving van de middelklasse der natie, die de eigenlijke kern derzelve uitmaakte.

Nadat gemelde Hoogleeraar afgetreden was, verving de Heer J. M. Calisch diens plaats en droeg een door hem vervaardigd Dichtstuk voor, ten onderwerp hebbende: *Standvastigheid en Volharding*, toegepast op de geschiedenis van het Vaderland en op de werkzaamheden des Genootschaps in het bijzonder; wordende de genoemde voordragten voorafgegaan en afgewisseld door Muzijk, waarvan de leiding toevertrouwd was aan den Heer B. Koops, terwijl een aantal liefhebbers tot de uitvoering der stukken medewerkte. Eindelijk werd de plegtigheid door den Voorzitter, na dankbetuiging aan de aanwezigen voor hunne betoonde deelneming, met eene bede aan het Opperwezen voor het heil en den voorspoed van Vorst en Vaderland besloten.

ANT-

ANTWOORD

OP HET

IETS van Prof. G. MOLL,

over eene uitdrukking in mijne Voorrede der Geschiedenis des Vaderlands van Mr. W. BILDERDIJK.

(*Letterbode* No. 13. bl. 195, volg.)

De eerste *Letterbode* van dit jaar bragt mij een beklag over het epigram van Bilderdijk, dat ik als *motto* voor deze Geschiedenis geplaatst had. Niet wetende, wien de letters beteekenden, waarmede dat artikel gemerkt was, behandelde ik het als een' *naamloozen* aanval, en nam er geene notitie van. Over de zaak zelve zal ik, op allerlei andere aanleiding, mij verklaren in de Voorrede voor het Tweede Deel, dat eerstdaags in het licht komt.

Terwijl ik bezig ben de laatste hand aan dat Deel te leggen, treedt mijn geachte ambtgenoot Moll tegen mij op in No. 13 van den *Letterbode*, over eene plaats in de Voorrede van het Eerste Deel; die hij eerst zelf interpreteert, en volgens welke interpretatie hij mij dan (gelijk hij bevallig het noemt) in den neus wil knijpen.

Doen nu de knepen enz. van onzigtbaren geen zeer; als een zoo fiks en kloek man als Prof. Moll openlijk tegen ons optreedt, dient men hem te woord, en als het kan ook te weer, te staan. — Maar de Heer Moll haalt in zijne Acte van Beschuldiging wat veel over hoop. Behalve de personen, waar het hier op aankomt, van Swinden, (Cras,) en Bilderdijk, figureren hier nog Tielemans en Kessels, Nieuwland en Jakob Florijn, Aeneae en Brugmans, Mr. Joan Valckenaer en R. Scherenberg[III], Stassart en de Celles, en tot sluiting van het tooneel, „de vijf groote Mogendheden met hunne legers en vloten." — Met al die auxiliairen van den Heer Moll wil ik niets te doen hebben. —

Nog erger is, beide in een Wiskundige en een

Be-

Beschuldiger, dat gebrek aan naauwgezetheid, waardoor de Heer Moll aan de feiten door mij vermeld, hatelijke qualificatien geeft, die ik er niet aan had gegeven, en mij dan daarover aanvalt en te rede stelt. Heb ik gesproken van „partijzuchtige intrigues," de Heer Moll maakt er van „verachtelijke intrigues," — „hatelijke aantijgingen," „schelden." — Zeg ik, „dat de Souvereine Vorst „en weldra Koning zijn woord aan B. gegeven, „niet had kunnen voldoen;" de Heer Moll noemt dit, „dat Koning Willem zich tot woordbreuk „zoude hebben laten verleiden." — Dit geeft aan ons geheele onderwerp een' verkeerden tint. (*)

Laat ons nu punt voor punt nagaan, wat er van de zaak is.

1.) In mijne *Voorrede* bl. x, xi had ik gezegd: „Dat het niet geheel onbekend is, dat B., toen hem in 1814 van wege den Souvereinen Vorst eenig ambt aangeboden werd, verzocht had den nieuwen leerstoel van Nederlandsche Geschied- en Letterkunde, die aan de Illustre School te Amsterdam moest worden toegevoegd, te mogen bekleeden; en dat de Vorst, (*immers zoo plagt* Bilderdijk *steeds te verklaren, en ik heb het ook schriftelijk*,) de vervulling van dit verzoek hem gaaf had toegezegd." — Het zou mij spijten, indien de Heer Moll of iemand dit gestelde wilde betwisten. Hij kan het veilig doen, want ik zou het noch mathematisch, noch door formele *enquête* ten genoege rechtens, kunnen bewijzen: — maar ik zou het evenwel niet minder blijven gelooven.

2.) Dat Bilderdijk dien post niet gekregen heeft." Dit heeft geen bewijs noodig. En men weet, *wie* den post gekregen heeft. Een uitmuntend leerling van Prof. van Swinden; maar die over zijne eigene aanstelling tot *dezen* post zich bijna schaam-

(*) Zoo vind ik eene vitterij over mijne uitdrukking, „dat de beide bedoelde Professoren reeds lang *ter zielen* zijn." — Gemeenzaam is die uitdrukking, in den trant mijner geheele Voorrede *cum annexis*: maar wat er *onbetamelijks* in is, betwijg ik niet te weten. Ze heeft zelfs boven het koele, *dood* of *overleden* zijn, dit vooruit, dat b. v. een *materialist* ze niet wel zou kunnen gebruiken. — Doch ik mag lijden, dat wie ze ergert, er *dood*, of *overleden*, voor in plaats stelle.

schaamde: — ofschoon hij voorzeker er zich uitmuntend in-gestudeerd heeft.

3.) „Dat de Souvereine Vorst dat gegeven woord niet had kunnen voldoen." — Ik denk niet dat de Heer Moll hier *la petite bouche* maken zal, wanneer ik volmondig zeg: *a*) dat er dingen zijn, die een *Souverein* Vorst, of *Koning*, niet kan of mag; bepaaldelijk, niet disponeren over het wettig eigendom of recht van een bijzonder persoon, of corporatie, of Gemeente; *b*) dat ook een Koning zich kan vergissen; en *c*) dat het dan beter en edelmoediger is b. v. een voorbarig gegeven woord niet te houden, en de weigering van hem, die op zijn recht staat, aan te nemen, dan eene daad van willekeur en geweld te plegen.

Het was genoeg, en het kon met alle bescheidenheid geschieden, Z. M. opmerkzaam er op te maken, dat het Athenaeum geheel door de Stad bekostigd wordende, de aanstelling der Professoren natuurlijk behoorde en altijd behoord had aan de Regering der Stad; en dat in het bijzonder ten aanzien van den Heer Bilderdijk, behoudens de achting voor 's mans zeldzame hoedanigheden, redenen konden bestaan, die het min verkieslijk maakten, hem tot dien post te roepen.

Het was van Z. M. eene *promissio facti alieni*, welke, wanneer degeen, wiens daad toegezegd was, die weigert, ook in rechten den beloover niet verder verbindt dan tot schâevergoeding: welke dan door Z. M. aan B. gepraesteerd is in het verleend pensioen. De Heer Moll zal dus wel begrijpen, dat deze zaak geene de minste analogie heeft met de Belgische quaestie.

4.) Dáárin alleen behoefde dus „de weder-„stand door de Amsterdamsche Regering en Curato-„ren geboden" te bestaan; — en dat die geboden is, zal wel waar zijn, indien No. 1, 2 en 3 waar zijn: want het is toch niet door toedoen, maar tot groot leedwezen en bestendig beklag, van Bilderdijk geweest, dat hij dien post niet bekomen heeft. „Een vast besluit te nemen" (waarvan de Heer Moll spreekt *bl.* 200) had dus eigenlijk Z. M. in dezen niet. Het kon alleen eene aanbeveling zijn. En „dat de Regering van Amsterdam en de Curatoren van het Athenaeum aldaar magtig genoeg zijn" (*ald.*) om daaraan geen gehoor te geven — dit zijn

zij

zij nog bezig met te toonen ten opzigte van een' ander, door Z. Maj. hun aanbevolen, allerkundigst man.

En zij maken daarin slechts gebruik van hun recht. Men zegt zelfs, dat het bij de Regering eener veel minder aanzienlijke stad dan Amsterdam, maar die ook een Stedelijk Athenaeum heeft, in deze laatste jaren reden genoeg geweest is, om in eene vacerende professie een zeer kundig en geschikt man *niet* te plaatsen, dat hij te sterk uit 's Hage was aanbevolen. (Hij is thans hier te Leiden beter geplaatst.)

De Amsterdamsche Regering schijnt zelfs zoo naijverig voor de onafhankelijkheid van haar Athenaeum, dat zij weigert weldaden van het Gouvernement er voor te ontvangen: *Timeris Regem, et dona ferentem* (*).

Maar nu is, 5) de vraag: „of het bedoelde paar Professoren er achter gezeten hebbe? — Wil de Heer Moll hier niets van weten, hij heeft schoon spel. Heeft hij er inderdaad nimmer van gehoord, dit doet er niets tegen af. Ik heb er toen wèl van gehoord, en Bilderdijk bevestigde het; dit was mij genoeg om het *feit* te boeken. De bewoordingen neme ik voor mijne rekening, en daarover spreke ik straks. Dat de Heer van Swinden welligt Bilderdijk niet als Ambtgenoot begeeren kon, schijnt den Heer Moll toch zoo vreemd niet voor te komen (*bl.* 197) en dan is het vrij natuurlijk, dat de Heer van Swinden zijnen invloed er tegen te werk stelde.

6.) Nu ga ik, om niet den schijn te hebben van iets te willen ontduiken, mijne woorden zelve analyseren. Maar billijk neme ik die, zoo als ze bij mij staan, zonder mij op te houden met den hatelijken commentarius er over van den Heer Moll.

—„ ten gevolge van partijzuchtige (*a*) intrigues (*b*)
„ van een paar naijverige (*c*) Professoren, te voren onderling vijandig (*d*), nu zich op eens verbindende (*e*) tot eene monstreuse unie van Aristokratismus en Demokratismus (*f*) tegen den aanklever van Oranje, den zoon van een voormaligen 1748ger (*g*)."

(*a*)

(*) Dit gezegde treft niet op den waardigen Burgemeester der Stad. Z. *Ill. Amstelod. Athenaei memorab.* 1832. p. 229. vergel. p. 293. 294.

(*a*) „ partijzuchtig" is 't gene door iemand die partijdig is, uit partijdigheid geschiedt. Dat het voormalig verschil in politieke gevoelens tot de antipathie tusschen Bilderdijk en van Swinden medewerkte, meende ik in opregtheid te mogen onderstellen.

(*b*) „ intrigues" zijn in een algemeenen, niet noodwendig hatelijken zin, alle bemoeijingen om iets daar te stellen of te weren, die buiten den naasten en eigenlijken kring onzer werkzaamheden liggen.

(*c*) „ naijverig" bedoelde bij mij niet het bepaalde vak van Bilderdijks kundigheden of werkzaamheid; maar dat die beide Professoren wenschten dezen derden niet nevens zich geplaatst te zien.

(*d*) „ te voren onderling vijandig." — „ Dat de Heeren „ van Swinden en Cras juist niet veel omgang za„ men hadden," erkent de Heer Moll zelf (*bl.* 198) als mede, dat het ligt verklaarbaar is, niet slechts uit hun verschillende studie, maar ook *uit hun verschillend karakter*. Ja waarlijk, die ze beiden gekend heeft, behoeft niet te vragen, of zij konden sympathiseren: — en als daar dan bijkomt de positie van „ twee groote masten op één schip;" dan zal de *verwijdering* (facto) ligt het symptome zijn eener *verwijdering* in morelen zin; al zijn beiden zoo beleefd en voorzichtig om zich voor *eclat* te hoeden. Dat nu die beide Ambtgenooten elkander (zoo als men zegt) *lijden mogten* erkent de Heer Moll, *niet* gehoord te hebben; ik heb altijd gehoord, dat zij elkander *niet* mogten lijden.

(*e*) „ nu zich op eens verbindende") — De Heer Moll vraagt juridicq bewijs. — Dat elk der beide bedoelde personen in hun gemeenschappelijken afkeer van die aanstelling van Bilderdijk, zijn eigen invloed en betrekkingen daartegen te werk stelde, is natuurlijk; dat die betrekkingen verschillend waren, is uit het te voren (bij *d*) gezegde blijkbaar. Ze werkten op één doel. De vraag is dus enkel, of ze kennis droegen van elkanders gezindheid en werkzaamheid te dezen opzigte, of zoo als men het noemt, de handen in één geslagen hadden? In eene zaak, waarin elk van hun zooveel belang moest stellen; en waar over zoo lang en zooveel gesproken is geweest, meende ik dit te mogen vooronderstellen (om niet meer te zeggen). — Doch zie voorts bij No. 7.

(*f*) indien, bij beider afkeer van Bilderdijk, staatkundige partijschap medewerkte, en tegen Bilderdijk zamenwerkte,) dan was dit, bij de bekende gevoelens van beiden, *Unie van Demokratismus en Aristokratismus*. Zamenwerking van twee inwendig strijdige en op den duur onvereenigbare stelsels, noemt men *monstreus*, zoo b. v. de unie der *Catholijke* (en pseudo-)*liberale* partij in Belgie, die der *Carlisten* en *Ultra-liberalen* in Frankrijk; zoo noemt

noemt men veelal (misschien te onrecht) een staatkundig verband tusschen *Engeland* en *Frankrijk*. Nu stel ik Aristokratische en Demokratische gezindheid, in den aard strijdig en op den duur onvereenigbaar, en in zoover derzelver tijdelijke vereeniging, *monstreus*.

(*g*) Indien Bilderdijk gehaat werd als driftig, en men mogt vreezen, lastig Oranje-man, moest hij te Amsterdam dubbel gehaat worden en moest vooral de bedenking tegen hem werken, dat hij de zoon was van een Amsterdamsch *achtenveertiger*. Bijzonderheden, zijn vader of ook hemzelven betreffende (ofschoon Dr. Is. Bilderdijk geen eigenlijk Doelist geweest was) hiertoe betrekkelijk, zal men lezen in zijne eigen nagelaten aanteekeningen nopens zijn leven. En de wrok of versmading, bij de nazaten der in 1748 te Amsterdam geremoveerden, tegen de gedachtenis en het kroost der toenmalige drijvers der omwenteling of zoogenaamde *achtenveertigers*, bestaat nog maar al te zeer.

7.) Men moet wel in het oog houden, en ik betuig het uitdrukkelijk, dat ik de zaak in quaestie met Bilderdijksche of Bilderdijkiaansche uitdrukkingen vermeldende, ze slechts wilde voorstellen, zoo als hij en zijne vrienden ze beschouwden en (*subjectief*) moesten beschouwen. Maar ik ontken geenszins, dat anderen, in hun licht, ze geheel anders konden en moesten beschouwen, b. v. zoo als de Heer Moll het beschrijft *bl.* 197 of nog sterker; en dat zij met Bilderdijks aanstelling tegen te gaan, konden meenen een goed en verdienstelijk werk te doen. En dan, *qui vult finem, vult media*.

8.) Een enkel punt van beschuldiging is er slechts overig. Hoezeer tot het laatste uitgesteld, moet ik het toch aanvatten. — Op eene andere plaats mijner Voorrede, bl. XIX, had ik gezegd, dat wie een Vaderlandsch hart heeft, de oude burgergeschillen van vóór 1787 en na 1795, thans voor vernietigd houdt. Maar ik had bl. XI den Heer van Swinden *c. soc.* beschuldigd van *partijzuchtige* intrigues. En nu schijnt de Heer Moll (*bl.* 200) met eenig recht te besluiten: „ zoo volgt hieruit ten „ duidelijkste, dat de Heer Tydeman aan den „ Heer van Swinden *een Vaderlandsch hart* ont„ zegt. " — Hoe kome ik hieruit? Want om den Heer van Swinden een Vaderlandsch hart te ontzeggen, daaraan heb ik toch waarlijk niet gedacht. — Maar de *syllogismus* dan? Wel nu, de Heer Moll en al wie 't verder noodig heeft, ge-

lieve te vernemen, dat mijn gestelde bl. XVIII, XIX in den tegenwoordigen tijd (*in tempore praesenti*: „houdt") niet anders beteekent dan den *imperativus* of *optativus* („ behoort te houden!") — Dat die gelukkige, verstandige, vreedzame stemming van geest ten opzichte der voormalige partijschappen (en het zijn toch *voormalige*: want haar *object* zelf is vernietigd!) zelfs bij brave en welmeenende lieden algemeen en volkomen *is*, neen, dit kon ik immers niet willen zeggen; dit wist ik, helaas! wel beter. Maar dat het zoo *moest* zijn, dat het zoo behoort te zijn en meer en meer moet worden — dit mag en moet en wil en zal ik zeggen en herhalen bij elke gelegenheid: en wat mij betreft, hoop ik hierin te blijven voortgaan; en ik dank den Heer Moll en ik drage er roem op, dat hij zelf, en in *dat* opstel, mij die getuigenis geeft: dat is mij meer waard, dan de halve Haarlemsche prijs - medaille.

Maar ligt er dan toch in mijn gezegde niet eene berisping van degenen, die nog niet zoo ver zijn gekomen, van alle oude partijzuchtige veete afgelegd te hebben? — Ik kan het niet ontkennen; werpe den steen op mij, wie wil! Doch ik zelf moet ter verschooning der in dezen nog *refractairen* aanvoeren, dat het meestal oude lieden zijn, wien de gewoonte tot eene tweede natuur geworden is; en vooral, die in hunne jeugd eenig werkdadig deel in die bedrijven hebben genomen, en veelal beurtelings in de bovendrijvende en onderliggende partij zijn geweest. Dan wordt de partijgeest eindelijk eene *idée fixe*, die voor het overige en in alle andere opzichten aan het verstand en het goede hart van hun, die er mêe behebt zijn, weinig of geen hinder doet. Laat die lieden, volgens den loop der natuur, uitsterven: de Hemel beware ons Vaderland, dat er geene nieuwe partijschappen komen! — en hierbij durve ik mijn gezegde in die Voorrede bl. XIX, XX ter herlezing aanbevelen; en mij dunkt, aldaar zal de Heer Moll het toch wel met mij eens zijn. — Men wachte zich dan vóór het: *divide et impera!* Laat ons geen krachten verspillen, met in de lucht te slaan.

LEIDEN,
25 Maart, 1833.

H. W. TYDEMAN.

TOON-

TOONKUNST.

'S GRAVENHAGE, *den 26sten Maart.* Heden had alhier in de Concertzaal het gewone openbaar Examen van de Kweekelingen der Koninklijke Muzijkschool plaats, in tegenwoordigheid van een uiterst talrijke Vergadering, waaronder men de aanzienlijkste ingezetenen dezer Residentie - stad telde. Het Examen zelf, (hoe zeer eenige der verdienstelijkste Leerlingen, welker ontluikend talent veel bijdroeg tot luister van vroegere plegtigheden als deze, hunnen leertijd volbragt hebbende, de School verlaten hadden, en andere door ongesteldheid verhinderd werden, er deel in te nemen) getuigde van den bloei dezer inrigting, die tot veredeling van den smaak voor de Toonkunst onzer Stad- en Landgenooten meer en meer heilzaam moet werken, en thans 140 Leerlingen telt. Verscheiden Koorgezangen, door eene der Zangklassen of ook door alle gezamenlijk aangeheven, werden, met onverdeelde goedkeuring aangehoord, en wekten die zachte en streelende aandoeningen in veler gemoed op, welke men onwillekeurig bij een zuiver en welluidend Kindergegezang gewoonlijk ondervindt. Eene van de oudste vrouwelijke Kweekelingen (Mejuffr. J. AARSSE) verwierf luide toejuiching over de wijze, waarop zij variatien op het Volkslied van WILMS voordroeg, terwijl de instrumentale muzijk de zorge bewees, die de verschillend bij deze Muzijkschool geplaatste, leermeesters besteden aan allen, welke aanleg doen blijken, voor het een of ander muzijk - instrument. De Solo's door onderscheiden Leerlingen uitgevoerd (onder dezelve merkte men op, den Oboïst HORSTMANSHOFF, Leerling van den Hr. SCHMITT, den Violist VERHULST, leerling van den Hr. LECHLEITNER; den Hoornist VINK, leerling van den Hr. DAHMEN, den Violoncellist L. GILLESEN, leerling van den Hr. SCHOLTEN, den Fluitist DE WITT, leerling van bovengen. Hr. SCHMITT) gaven niet alleen blijken van belangrijke vorderingen, maar ook van hun ontluikend kunsttalent. Als meesterlijk werd door kenners de uitvoering geoordeeld, van een Concertante voor vier piano - fortes van CZERNY, door zoovele Kweekelingen der School Mej. FICQ, JANSEN, AARSSE en den jongenheer VAN

DEN

den Heuvel gespeeld. Eene Prijsuitdeeling besloot dezen muzijkalen avond, die den roem van deze reeds zeer bloeijende School verder heeft uitgebreid en de zorg van Regeringswege daarvoor gedragen in een helder daglicht heeft gesteld.

HANDSCHRIFTEN EN BOEKVERZAMELINGEN.

BERIGT *aangaande het Eerste Deel van den Catalogus van de Letterkundige Nalatenschap van* JACOBUS KONING, Handschriften, *welke zullen verkocht worden te* Amsterdam *op* den 29 April 1833 en volgende dagen.

Aan den Heer Redacteur van het Weekblad: *de Letterbode.*

Wel Edel Heer!

Met genoegen heb ik gezien, dat, in de meeste onzer Dagbladen, de aankondiging van deze Verkooping op eene buitengewone wijze is gedaan; het komt mij echter als dienstig voor, dat 'er in uw *Letterkundig* Weekblad deswege, alsmede van hetgene er nog volgen zal en te wenschen is, een meer breedvoerig Berigt verschijne; en ik zie mij derhalve opgewekt, om zulk een berigt aan U ter plaatsing toe te zenden en mijne gedachten en wenschen tevens daarbij mede te deelen.

Misschien ben ik meer met de innerlijke waarde van 's mans geheele letterkundige nalatenschap dan iemand anders bekend; ik zie mij derhalve hiertoe boven anderen geroepen en doe het met lust, omdat ik daarmede *voorloopige* hulde bewijzen kan aan zijne verdiensten, welke ik nader hoop te doen kennen door het bewerken en uitgeven van eene *volledige* Levensbeschrijving uiterlijk in den vorm van die van Jan Wagenaar door P. Huizinga Bakker, waarmede ik mij echter niet haasten zal, ten einde van den afloop der Verkoopingen melding te kunnen maken.

De spoedige plaatsing verzoekende, heb ik de eer met hoogachting te zijn,

Uw Ed. Dw. Dienaar

Utrecht den 21 Maart 1833. JACOBUS SCHELTEMA.

De Heer Koning heeft bij uitersten wil bepaald, hoe er met den Verkoop zijner *Letterkundige Nalatenschap* moest gehandeld worden.

In het besef, dat de *Handschriften* van een bijzonder belang zijn, voor zijne Landgenooten en dat men van buitenslands hieromtrent geene Commissien verwachten kan, heeft hij begeerd, dat de Catalogus gescheiden zoude worden in twee gedeelten: 1°. in die van de *geschrevene* en 2°. in die van die *gedrukte* werken, en dat de eerste vroeger en afzonderlijk zullen worden verkocht.

Het *eerste Deel* van den Catalogus is thans verschenen; het *tweede* is ter perse. Wij zullen thans alleen over het eerste spreken, en zullen wel gelegenheid erlangen, om aangaande het andere later te gewagen.

Het voorste gedeelte van dezen Catalogus is in drie hoofdstukken verdeeld.

1. *Geschiedkunde enz.* van N. 1. tot 133.

Behalve eenige Oude Chronijken, en de *adversaria* van den beroemden Scriverius, uit de nalatenschap van Mr. N. Witsen, zijn er verscheidene zeer belangrijke onuitgegevene werken, stukken en aanteekeningen voor de Vaderlandsche Geschiedenis door W. Rijckewaerd, G. Brandt, A. Schoemaker, E. van Engelen en anderen, waaronder eenige bijzonderlijk in betrekking staan tot de Geschiedenis en Plaatsbeschrijving van Amsterdam, Haarlem, Dordrecht, enz., ook ten opzigte van bijzondere personen, met name Hugo en Pieter de Groot, C. de Witt, Jan van Galen en anderen; alsmede andere staan in betrekking tot de Geschiedenis der Regtspleging in Holland en tot die der oude *tournooijen*, waaronder er eenige zeer opmerkelijk zijn, om de oudheid en fraaiheid van de wapens enz. enz. De verzameling van deze stukken, tot de *Heraldica* behoorende, zoude ook zeker voor Buitenlanders van belang zijn;

2. *Godgeleerdheid enz.* van No. 134 — 177.

Bij deze afdeeling komen verscheidene Boeken van het Oude en Nieuwe Testament, en den Psalter of Souter Davids, en verder eenige Passie en Getijdeboeken, Gebedenboekjes, Geestelijke tractaten en Legenden voor, meerendeels in de 15de eeuw geschreven, doorgaans hoogst opmerkelijk om bijkomende omstandigheden, miniaturen, enz.

3. *Dichtkunde en Mengelwerk* van No. 178 tot 228.

Deze afdeeling bevat verscheidene onuitgegevene Dichtwerken van meer of minder belang. Onder de eerste is het handschrift van het oude Dichtstuk *de Nederlaag van* Jr. Frans van Brederode door J. Koning uitgegeven en verder de werken en verzen van D. Smids, H. L. en P. L. Spiegel, L. Reael Jacobszoon

en

en anderen, — alsmede eenige *Verzamelingen* en *Aanteekeningen* van G. Brandt en eindelijk vele *Spelen van Sinne*, *Kamerspelen* en andere werken van Rederijkers.

De overige stukken zijn afgedeeld in Portefeuilles van No. I tot XI. en genommerd zoo als zij liggen.

No. I. van No. 229 tot 287 komt mij de meest opmerkelijke voor, als bevattende zeer belangrijke stukken voor de Vaderlandsche geschiedenis, meerendeels afkomstig uit de Verzamelingen van G. Brandt en J. Wagenaar. Verscheidene zijn van de eigen hand dier beroemde Geschiedschrijvers; — eenige zijn door J. Uytenbogaard geschreven.

No. II, loopende van No. 288 tot 292, is niet minder belangrijk, en bevat een groot getal eigenhandige brieven van Prins Fredrik Hendrik aan G. van Boetzelaer, Heer van *Langerack* geschreven en tevens vele andere brieven van de voornaamste Staatsmannen enz. *in officio* geschreven.

No. III. van No. 293 tot 315. Originele stukken en Missives, meerendeels van groot gewigt, waaronder het Tractaat te Aken gesloten in 1748 tusschen Engeland en de Nederlanden en door de Ministers geteekend — maar door een ander vervangen, uitmunt.

No. IV van No. 316 — 341 bevat verscheiden originele stukken, — Pauselijke bullen, op pergament geschrevene Resolutien, Leenbrieven enz., vele Albumblaadjes door vermaarde personen beschreven enz. Een Rapport van den Hoogleeraar Gaubius No. 339, over zekeren Alchymist, keur ik als hoogst merkwaardig.

De inhoud der Portefeuilles van V tot IX is minder gespecificeerd en wij gaan deze derhalve voorbij.

De overige Portefeuilles bevatten meerendeels losse handschriften en zijn meer belangrijk om de naamteekeningen, dan om den inhoud; bij vele zijn portretten en korte biographische berigten gevoegd.

Wij kunnen over deze stukken niet uitweiden en wij zeggen derhalve alleen, dat men hier het handschrift of de naamteekening vindt van zeer vele der Monarchen en Vorsten van Europa — van bijna *alle* Leden van de Huizen van Oranje-Nassau en Nassau-Dietz, gelijk ook van andere telgen van dien Stam, verder van vele Staatsmannen, — Zee- en Krijgshelden van buitenlandsche en Nederlandsche Geleerden en Dichters, Kunstenaars enz. enz. te zamen eene verzameling van meer dan *tweeduizend* Nommers, waarvan men zeker hier te lande nimmer eene wedergade gezien heeft, terwijl er onder deze vele stukken zijn, welke of door *zeldzaamheid* of door het *belang* van den inhoud uitmunten.

Ten

Ten slotte komen er nog drie Portefeuilles bij, waarin eene groote menigte van originele of nagemaakte handteekeningen van beroemde en beruchte mannen gevonden worden; — meer dan *tweeduizend* stuks, onder welke laatste vele zijn door den Overledenen en zijnen overledenen zoon Floris met de uiterste naauwkeurigheid vervaardigd.

Bij het toeslaan van dezen eersten Catalogus zal voorzeker bij velen eene gelijke aandoening als bij mij plaats vinden, te weten, die van *verwondering*, hoe het mogelijk is, dat een man, zonder een groot vermogen en zonder aanzienlijke betrekkingen en dan nog bij zwaarwigtig ambtswerk en onder vele huisselijke rampen en zorgen, in staat is geweest, om zooveel bij één en tot orde te brengen, en daarbij zooveel tot inlichting te voegen. Bij velen zal ook zeker dadelijk de *hoop* rijzen, dat de *voornaamste Stukken* en *Geschriften* niet alleen hier te lande zullen blijven, maar ook, dat zij niet in zulke handen zullen geraken, alwaar zij zouden worden weggelegd en weggesloten; maar liever, dat zij gebruikt zullen worden ten nutte onzer Geschiedenis en Letterkunde.

Wij zouden ons *Berigt* hier kunnen eindigen, maar vermeenen nog wel iets te moeten zeggen, aangaande het *voorberigt*, met hetwelk de twee waardige Zonen van den Overledenen, de uitgave van dezen eersten Catalogus, in het Nederduitsch en Fransch, hebben doen vergezeld gaan.

Na een kort berigt aangaande het eerste deel van den *Catalogus* gewagen zij meer breedvoerig van het *tweede* deel, hetwelk de gedrukte werken zal bevatten.

Wij zullen over den rijkdom en de volledigheid dier groote verzameling thans niet uitweiden, maar kunnen niet voorbij, ons genoegen te betuigen, dat de stellers van dit voorberigt iets zeggen aangaande dat gedeelte, hetwelk in betrekking staat, tot de *Geschiedenis der Uitvinding en de beoefening der Boekdrukkunst*, en welks rijkdom, hoe zeer ik de deelen kende, nu ik het geheel kan overzien, mij bijzonder heeft getroffen en verheugd.

In den tweeden Catalogus zal de opgave dezer stukken bijna de drie eerste vellen beslaan en wel in 217 nommers.

De Zonen hebben met kieschheid gewaagd van hetgene hierbij als het werk van hunnen Vader over of voor dit onderwerp voorkomt, dan ik meen aangaande de voornaamste iets naders en meer te mogen zeggen.

Twee werken munten boven alles uit; het *eerste* is een band met de zinnebeelden, zinspreuken, en merken van de voornaamste Boekdrukkers in en na de 15e. eeuw.

Het *tweede* is eene Beschrijving van de eerste en merkwaardigste voortbrengselen der Drukpers, (226 Stuks) beide in folio.

Elk

Elk berigt is op losse bladen, met keurige afteekeningen van de prenten en van den letter en zoo compleet en keurig bewerkt, dat men niet weet, waarover men zich het meest verwonderen moet, of over de vlijt en het taai geduld van den geleerden vervaardiger om alles bij een te brengen, of over den rijkdom, de orde en de keurige netheid, waarmede alles is bewerkt.

Verder zijn er verscheidene fraaije stukken van zijne hand van vroegeren tijd, alsmede een exemplaar van het werk van H. Gockinga en J. Visser, met ontallijke bijvoegsels en aanteekeningen.

Wij zullen thans van het overige gedeelte dezer rijke verzameling niets zeggen, dan wij vermeenen onze Landgenooten te moeten opwekken, om met vereende krachten te zorgen, dat deze uitmuntende stukken, niet buitenlands gaan.

Ik wensch even zeer, dat *alles*, wat tot de Boekdrukkunst behoort, hier te lande bij één blijven en wel te Haarlem zal komen, maar ik zal mij hierover thans niet uitlaten. Daar zal wel gelegenheid komen, om ten dezen einde nadere pogingen aan te wenden en ik streel mij met de hoop, dat ik alsdan de medewerking zal erlangen van alle voorstanders van het regt van Haarlem en van den roem van Nederland.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	30. 0½ 30. 0½ 30. 0½	3[illegible] 50½ 41½	O. O. t. N. O. N. O.	helder.
28	30. 0 30. 0½ 30. 0	43 48 34	W. Z. W. W. N. N. W.	's morgens betrokken, voormiddag bewolkt, verder helder.
29	29. 9 29. 9 29. 8	43 53½ 42	W. Z. W. W. t. N. W. N. W.	dun betrokken.
30	29. 6 29. 6¾ 29. 7	42 45 42	W. t. Z. W. N. W. W. t. Z.	's morgens een weinig regen, voorm. betr., zeer windrig, nam. helder, 's av. bewolkt.
31	29. 7¾ 29. 8 29. 7¾	43 48 39½	W. t N. W. N. W. N. N. O.	meest omtrent helder.
April. 1	29. 4 29. 2½ 29. 0	44 47 47	O. t. Z. O. Z. O. Z. O.	voormiddag regen, namidd. betrokken, 's avonds omtrent helder, zeer dampig.
2	29. 0 29. 0¾ 29. 1¾	47½ 53 43	Z. O. W. t. Z. W. t. N.	's morg. mist. verd. omtrent betrokk., iets dampig, tegen den avond zware zeedamp

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 12den APRIL.

N°. 17.

BERIGTEN.

LYON. De Geneeskundige Maatschappij alhier had eene Medaille uitgeloofd voor de beste Verhandeling over een zeer belangrijk, maar nog duister Geneeskundig vraagstuk, over den Kinkhoest. De uitslag harer poging is schitterend geweest en heeft aanleiding gegeven tot *gewigtige opstellen en waarnemingen. De prijs is toegewezen* aan Dr. BLACHE, Geneesheer bij het Centraal Bureau der Hospitalen te Parijs.

MUNCHEN. In deze hoofdstad is dezer dagen overleden de Heer MICHIEL BEER, broeder van den beroemden Componist MAYER BEER en zoon van een' Bankier te Berlijn. Hij was een talentvol man, bijzonder wel in alles onderwezen, en, die zich zoowel door de hoedanigheden van het hart als van den geest onderscheidde. Hij schreef verscheide geachte Treurspelen, waaronder een getiteld *Paria* en een ander *Struensee*, de opvoering van welk laatste door pogingen van een' Deensch diplomaat aan ons Hof gedwarsboomd werd. Hij was buitenslands ook zeer bekend en telde, vooral te Parijs, vele en opregte vrienden.

HALLE. Op den 15den Maart l. l. leed onze Hoogeschool een groot verlies, door het afsterven van een' harer verdienstelijkste Hoogleeraren, den door geheel Europa om zijne Genees- en Kruidkundige werken beroemden geleerde KURT SPRENGEL.

PARIJS. Van wege deze stad zijn aan de Geneesheeren, die zich, bij het heerschen der Cholera in deze, hoofdstad, verdienstelijk gemaakt, Medailles uitgedeeld, waarop aan de eene zijde zich de Cholera met vernielende vuurvlammen vertoont, in het midden een lijder, in de armen der stad Parijs, verpleegd door *Aesculapius*; staande daaronder het jaartal en nevens hetzelve de woorden: *Générosité. Devouement.* Op de andere zijde staat een eikenkrans met het opschrift: LOUIS PHILIPPE *regnant*, *la Ville de Paris à* (de naam des Geneesheers) Le Cte. D'ARGOUT, Ministre. Le Cte. DE BONDY, Prefet.

GRONINGEN. Het Museum van Natuurlijke Historie onzer Hoogeschool is dezer dagen weder verrijkt geworden met een zeer belangrijk geschenk, zijnde eene Verzameling van 468 zeer fraai geteekende en gekleurde afbeeldingen van Chinesche Visschen, op nieuw aan hetzelve toegezonden door onzen stadgenoot, den waarnemenden Nederlandschen Consul te Canton, in China, den Heer M. J. SENN VAN BASEL, aan wien het Museum ook reeds vroeger zoo vele belangrijke stukken te danken had, denzelfden, die door zijn beleid en verstandig gedrag heeft weten uit te werken, dat alleen onze vaderlandsche vlag voor de Nederlandsche factorij te Canton is blijven wapperen, toen alle de andere moesten worden weggenomen.

HAARLEM. Op verzoek van den Hooggel. Heer A. SIMONS, deelen wij gereedelijk de vertaling van het onderwerp zijner redevoering, die hij als aftredend Rector Magnificus onlangs gedaan heeft, mede, zoo als hij die verlangt; dewijl de gegevene in ons vorig No. hem voorkomt zijne meening niet uit te drukken: hij handelde namelijk *de imitatione Naturae in omni arte sedulo adhibenda*, d. i.: *over de navolging der Natuur, in elke kunst te behartigen.*

HAAR-

Haarlem. Aan de volgende Dichtregelen verleenen wij eene plaats, daar ieder poging tot handhaving onzer eer, bescheiden aangewend, ons niet dan welkom kan zijn; wij vinden echter noodig uit den geleidbrief tot regt verstand derzelve dit over te nemen.

„Zij ontleenen derzelver oorsprong aan de spijt, waarmede ik in een Duitsch letterkundig vertoog beweerd zag, dat nergens *minder* dan in ons Vaderland *gedicht*, maar ook nergens *meerder* gerijmd werd. Het laatste te willen tegenspreken, zou gelijk zijn aan de ontkenning, dat er in onze poelen *vele kikvorschen* zijn; doch het eerste toe te geven, ware schandelijk in een' tijd, waarin de Gedichten van onzen Puikzanger Tollens met de overzetting in onderscheidene talen worden vereerd, en zoovele andere onzer landgenooten door schitterende proeven toonen de gave der poëzij te bezitten! Wat mij echter in het bedoelde vertoog allermeest hinderde, was dit, dat onze poëtische producten het bewijs opleverden, dat het hun, die onder ons zongen, steeds aan „Trieb" (waardoor ik aandrift versta) ontbreekt en daarom misten hunne gedichten die levendigheid, kracht en vuur, waardoor slechts die Zangers van alle andere volken zich onderscheiden, die alléén in oogenblikken van heilige verrukking gewoon zijn de lier op te vatten, en zich dan onsterfelijk zingen; even als of Vondel, Poot, Bilderdijk, Feith, Bellamy, Borger, enz. niet voor altijd hunne namen eene uitstekende plaats in den tempel der onsterfelijkheid hadden verzekerd!"

DES ZANGERS AANDRIFT.

Wat is het, dat onopgemerkt
Diep in de ziel verborgen werkt, —
Haar aangrijpt met een tooverkracht
Waardoor zij allen dwang veracht,
En, — in haar vlugt door niets gestuit —
In uitgeboezemd maatgeluid
De harmonie te lezen geeft,
Waarin ze — ondenkbaar zalig — zweeft?
Hij rolt daarheen de zilv'ren toon;
Getroffen door 't verheven schoon

Is 't ons als hem, die aan den boord
Des watervals 't geklater hoort,
Dat nog zijn liefelijk geschal
Beneden hooren doet in 't dal!
Men ziet den stroom, die nederschiet,
Maar zijn verborgen springkracht niet.
Zij blinkt in menig gloeijend schrift, —
De vlam der goddelijke drift
Die 's Dichters boezem fel doorblaakt,
Wanneer zijn lust tot zang ontwaakt:
Maar hoe die lust hem 't eerst beving,
Hem wiegde in zoete mijmering
En zijn verbeelding voerde in top,
Dit raadsel lost geen sterv'ling op;
Doch met die hemelgaaf bedeeld,
Omdanst hem altijd beeld bij beeld;
De glans van hooger ideaal
Leent aan het voorwerp rijker praal,
Dat zijne ontvlamb're zinnen boeit:
Eén oogwenk — en zijn lust ontgloeit,
En de indruk, dien hij wordt ontwaar,
Bezielt den klank der citersnaar!
Welluidend is altijd die klank,
Als de echt oorspronkelijke sprank,
Alleen ontflikkerd aan Natuur,
Zijn' boezem zet in heilig vuur!
En als zij ongedwongen — vrij —
De ziel ontlast in Poëzij,
Om 't even of zij de aandacht boeit,
Als 't lied maar 't bonzend hart ontvloeit!
O Gij! die voor den rijksten schat
Niet veil de gouden citer hadt,
Die 't hoofd gesierd met Pindus palm
Fier hooren doet uw' toovergalm,
Gij priesters in het heilig koor,
Dat glanst van Phebus outergloor!
O! Zegt, als ge in het bloemrijk oord,

Waar 't Sparen kronkelt langs zijn boord,
In 't spieg'lend nat den weêrglans ziet
Van 't schouwspel, dat de hemel biedt,
Wiens breed gewelf van purper blinkt,
Is 't wonder, dat uw citer klinkt
Wedijverend met Filomeel,
Die fluit in 't lommer van d' abeel?
Als gij, doorvlamd van minnevuur,
In 's levens beker 't wrange zuur,
Moogt zien verwisseld met het zoet,
Dat de echte liefde smaken doet,
En gij in de armen van een maagd,
Waant, dat men u ten hemel draagt!
Is 't wonder, dat ge, in vreugd vervoerd,
De snaren van de citer roert?
Wanneer 's Lands gloriezonne praalt,
En weêr met d' ouden luister straalt,
De heldengeest van 't voorgeslacht
In 't kroost herleeft met nieuwe kracht, —
Als Nassau weêr zijn' Maurits heeft,
Weêr voor 's Lands eer een Claessens sneeft!
Is 't wonder, dat gij 't speeltuig spant
Voor God, Oranje en Vaderland?
Wanneer een plegtige orgeltoon
Welluidend en wegslepend schoon
Door achtbre tempelbogen klinkt —
De Godsdienst in haar luister blinkt,
Terwijl het smetloos zuiver Lam
De plaats bekleedt van de offervlam!
Is 't wonder, dat ge u voelt geschokt
En toonen uit uw luitsnaar lokt?
Neen! 't is geen wonder, dat het nat
Door drang gespoord ten berge uitspat,
En, door geen' wederstand gestuit,
Zich bruisend giet in takken uit!
De kracht die stil, onopgemerkt,
Diep in de ziel des Dichters werkt,

Is springaâr van den woordenvloed,
Die d' echten *Zanger* kennen doet!
Wel u! wel mij! dat wij niet koel
Maar vol van hooggestemd gevoel
Langs 's levens kronkelpaden gaan;
Wat distelstruiken er ook staan,
Door onze Zanggodin verzeld,
Bewand'len wij een bloemenveld,
En smaken, spijt den drang des leeds,
Des *hemels* zoet op *aarde* reeds!

A.

PRIJSONDERWERPEN,

AAN DE STUDERENDE JEUGD

opgegeven door de

UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL

1833.

Quaestio Zoölogico-Geologica. Quaeritur, quales reliquiae fossiles animalium vertebratorum hactenus sint inventae, in septentrionalibus Belgii provinciis, praetermissis illis, quae multae prope *Trajectum ad Mosam*, in hujus loci formatione, adsunt. Indicetur porro, quales sequelae ex illis, quo ad constitutionem geologicam harum Provinciarum, tuto derivari possint?

Quaestio Mathematica. Exponatur theoria generalis curvarum duplicis curvaturae, eaque adhibeatur ad inveniendas proprietates curvae, quae omnes rectas in superficie cylindri aut coni recti eodem angulo secat.

Quaestio Theologica. Disquiratur, *utrum* e doctrinâ Ethices Christianae homini et Principi Christiano liceat, bellum gerere, nec ne? Quodsi licitum existimetur, inquiratur, *quatenus* de bello gerundo hominum sententias emendaverit doctrina Religionis Christianae?

Quaestio Juridica. Ad examen revocentur argumenta, quae ad leges commendandas afferuntur, quibus sive officinae et agriculturae tuendae causâ, sive ne certarum rerum copia desit, mercium cum importatio tum exportatio gravatur vel prohibetur.

Quaestio Medica. Quaenam mutationes pathologicae indu-

cun-

onnen Arteriis per *Ligaturam*? Hinc, expositis variis eam instituendi modis, quid singuli valeant, concludatur?

Quaestio Literaria. Vita Periclis, ex ipsis fontibus, maxime Plutarcho, petita. Viri characterismus. Quid profuerunt ejus politica consilia civitati et imperio Atheniensium? Quid nocuerunt?

De Antwoorden moeten vóór den 10 Januarij 1834, met in achtneming der bekende Voorwaarden, worden ingezonden aan den Secretaris van den Academischen Senaat, den Hooggel. Heer A. Simons.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

ZEDEK. EN WIJSGEERIGE MENGEL. Gedachten en Beelden door B. T. LUBLINK WEDDIK, 3de Stukje, gr. 8vo. bl. 227—334. Amsterdam, bij G. J. A. Beyerinck. 1832.

Met dit *derde* Stukje vervolgt de Schrijver zijne Gedachten en Beelden.

Het schijnt van zijnen voorganger daarin te verschillen, dat de onderwerpen meer uiteenloopende zijn. De Schrijver had zijne gedachten, die wel altijd eenen vrijen loop hebben, in de beide voorgaande echter meer onder bepaalde rubrieken gebragt; hier is het, of hij de verscheidenheid meer gehuldigd heeft.

Wij ontvangen: *Een gesprek tusschen den Schrijver en Corrector*; *Iets over levensbeschouwing en genot*; *Hymne aan den mensch en aan eene moeder*; *Gedachten aan het strand der zee*; het een en ander van *Oudoom Jacob*; *Menschelijkheden*; *Staatkundige* (!) *Mijmering* (?); *Stellingen en vragen over bergen*; *Voor- en tegenspoed in het huwelijk*; *Lof en scherts*; *Lof der Kwaadsprekendheid*; *der Snapzucht*, enz. *Parabelen*; terwijl losse Gedachten wederom dit stuk besluiten, zonder onder eenig opschrift gebragt te zijn.

Verscheidenheid genoeg, om lezers van verschillenden smaak te gerijven en te voldoen. —

Gelijk wij reeds vroeger opmerkten, is het moeijelijk dergelijke geschriften en derhalve ook wederom het onderhavige te beoordeelen.

Van verschillenden inhoud, behaagt het eene stukje meer, het andere minder, naarmate de gedachten van den Schr. meer met die van den lezer of beoordeelaar overeenstem-

men, of van dezelve verschillen. Dit individuele maakt dan ook, dat de beoordeeling te zeer gewijzigd wordt, om tot eenige afdoening te kunnen komen. Eigenlijk moest men geene *Gedachten* beoordeelen, wat de Beelden betreft, dit is iets anders. Wij beschuldigen ons dit onderscheid niet beter in acht te hebben genomen, maar het is nu te laat. Het ontbreekt niet aan *geestige*, *puntige*, somwijlen wel *scherpe* beelden en gedachten. Een en ander is luimig, veel ernstig gedacht. — Het ontbreekt zelfs niet aan keurige en fraaije beelden. Het is zeker deze verscheidenheid, welke zulk een talrijk publiek gewonnen heeft, dat van eenige der stukken reeds een herdruk is noodig geweest. — Wat ons betreft *wij*, dit is het *ons eigenaardige*, wij blijven op den duur met *oudoom Jacob* ingenomen. Heeft hij wezenlijk bestaan? Eere dien braven man, hem drukke de lijksteen zacht; — zijn het voorteekens bij den Schrijver, hoe hij zal wezen, wanneer hij eens tot *oudoom* geklommen zal zijn, des te beter: de oude Cato prees den jongeling, in *wien reeds iets van den ouderdom gevonden werd.* (*) Wat de Toespraak aan de *waarde* Vorsten en magtige Potentaten in Europa betreft, zij is uitvoeriger dan die van wijlen Sieur *Asmus* (*) aan den Keizer van Japan, Wij twijfelen echter, of zij van *meerder* gevolg zal zijn? De dikwerf nog magtiger *volkmenners*, wie verstaat de Schrijver door deze? Les hommes du mouvement? Ministers? of zij, van welke de reeds genoemde oude Cato zegt, dat zij altijd de Gemeenebesten ten ondergewerkt hebben? *Proveniebant oratores novi, stulti, adolescentuli.*

De geschiedenis of liever de overlevering weet slechts van eenen *Albiboghei*, die zijn oor moest laten; er zoude anders wel gebrek aan flesschen komen.

Dit is zeker, dat wanneer men over de Staatkunde, vooral dezer dagen, denkt, men wel mijmerende wordt. De waardige en edele vrouwen, die ook dit bundeltje lezen en verstaan? (waarom niet zoo wel als de mans) deze, voor welke de Schrijver waarlijk niet geheel vruchteloos gedacht heeft, zullen zeker door den *lof der snapzucht* niet zoo zeer geërgerd worden, als wel eens vroeger bij . . . . bij . . . . . de Schrijver, thans man en vader, zal sedert geleerd hebben, dat men veel mag zeggen, mits men maar uit keuken en kelder blijft en zich niet met het inmaken van kool enz. bemoeit.

Wij kunnen den Schrijver verzekeren, dat hij sprekende in

(*) *Ut enim adolescentem, in quo senile aliquid; sic senem, in quo est adolescentulis aliquid, probo.* Cicero *de senectute* 38.

(†) Wandsbecker Bothe. 3er. theil. pag. 77.

in zijn Voorberigt, tot *welwillende*, *vriendelijke* en *opmerkzame* lezers, hij de *lezeressen* er wel onder had mogen begrijpen. Wij gelooven, dat hij aan haar wel het meest verschuldigd is. Het is echter wat onvoorzigtig, wanneer men vooraf zoo juist weet te voorzeggen, dat de lezeressen met het lezen der *drie* laatste bladzijden beginnen, haar dan op die bladzijden zulke gezegden toe te voegen, als gevonden worden op de *derde van achteren* bl. 332 van dit Stukje, — en vrouwen met *onmondigen naar den geest* in éénen adem noemt! De Schrijver mag zich gelukkig rekenen, er niet bij tegenwoordig te zijn, wanneer de fijne schaar (hetwelk anders met den Schrijver voor onvergeeflijk te houden is) gebezigd wordt.

Hartelijk wenschen wij voor den schrijver, dat ondanks het gezegde niemand zich meer ergere aan den *vorm* dan wij: hij zal *vrede* hebben; wij moeten echter vragen, hoe uit den vorm te nemen, of hoe het omkleedsel ter zijde te leggen, van hetgeen hij ons geeft? —

X.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

A. C. G. SUERMAN, *Math. et Phil. Nat. Cand et Med. Stud. in Academia Rheno-Trajectina*, *Commentatio de definienda quantitate vaporis aquei in atmosphaera vel aëre quocunque*, *in certamine Literario civium Academiarum Belgicarum praemio ornata*. L. B. 1831. 132 p. in gr. 4o. (Met VI. Steendrukplaten).

Gewoonlijk wordt er weinig acht op gelegenheidsschriften geslagen, en, daar ook de Critische Journalen hunnen, eertijds zoo vermogenden, invloed op de bevordering der wetenschappen in Duitschland, grootendeels verloren hebben, blijft menig degelijk voortbrengsel des vernufts onopgemerkt, hetgeen een beter lot verdiende, dan met die groote menigte van onrijpe letterkundige verschijnselen onder te gaan. Rec. intusschen rekent het zich ten pligt, zooveel zijne geringe krachten dit toelaten, hiertegen te waken en hij voldoet des te gereeder aan deze verpligting, hoe aangenamer hij zich reeds meermalen verrast zag, door den doorwrochten arbeid van jonge geleerden, met name, der zoodanigen, die in den laatsten tijd uit de School van den wakkeren Moll zijn voortgekomen. Hiertoe behoort dan

ook het onderhavig Geschrift, eene zoo volledige en grondige Monographie der Hygrometers, dat zij in elke Natuurkundige Bibliotheek eene eervolle plaats verdient in te nemen. Gelijk bekend is, heeft Rec. hetzelfde onderwerp in het nieuwe Woordenboek van Gehler zoo uitvoerig behandeld, dat den Schrijver, wat de stof aangaat, slechts eene schrale nalezing kon overig blijven, dewijl, overeenkomstig het plan, in de genoemde Encyclopedie gevolgd, de voornaamste artikelen als Monographien worden bewerkt. Het spreekt dan ook van zelf, dat de Schrijver zich dezen arbeid heeft ten nutte gemaakt; doch hij heeft denzelven geenszins zoodanig, als hij dien vond, wedergegeven, maar vooraf zich van zijn onderwerp volkomen meester gemaakt, hetzelve naauwkeurig doordacht in eenen nieuwen vorm gebragt en eenige, hoewel niet noodzakelijke, toch allezins belangrijke uitbreiding aan hetzelve gegeven. Daar het wezenlijke der zaak den Natuurkundigen algemeen bekend is, zal het voldoende zijn, de wijze van behandeling en eenige hoofdpunten hier aan te geven.

De Hygrometers dan worden in drie Hoofdklassen verdeeld; vooreerst de zoodanige, die de hoeveelheid van het aanwezige vocht meten door vermeerdering van gewigt, vervolgens diegene, welke door opneming van den hygroscopisch werkenden waterdamp eene verandering in hun volumen ondergaan, en eindelijk die, bij welke het gehalte van de vochtigheid der lucht door het verschil in temperatuur wordt gemeten. Bij de behandeling van ieder dezer methoden gaat een theoretisch onderzoek van het beginsel vooraf; hierop worden de toepassingen van hetzelve geschiedkundig vermeld en eindelijk de geheele beschouwing door eene beoordeeling van deszelfs doelmatigheid besloten. Overal is, met naauwkeurige opgave der bronnen, aangewezen, wat bereids over het behandelde onderwerp bekend is. Zonder hier in bijzonderheden te treden, moet in het algemeen worden opgemerkt, dat ook de Schrijver alle, op vermeerdering van gewigt, steunende Hygrometers verwerpt, dewijl alle zelfstandigheden, die men hiertoe gebruikt, door verloop van tijd veranderd worden, hare hygroscopische eigenschap geheel of gedeeltelijk verliezen en tegen het opnemen van vreemde, haar gewigt vermeerderende, zelfstandigheden nimmer voldoende kunnen worden beveiligd. Betrekkelijk de tweede klasse van Hygrometers, wier zamenstel op eene verandering van volumen berust, zijn de onderzoekingen des Schrijvers van bijzonder gewigt. — Het wordt namelijk vrij algemeen erkend, dat het meerendeel der hiertoe behoorende zelfstandigheden hare hygroscopische eigenschap, na een niet zeer lang tijdverloop, aanvankelijk weinig, vervolgens echter bijna geheel verliezen; doch hier-

hiertoe moeten ook gerekend worden het door de Saussure voorgeslagen menschenhaar en de door de Luc zoo zeer geprezene baleinstrooken, welke beiden nog tegenwoordig bij vele Natuurkundigen in groot aanzien staan, hoewel Rec. door eigene waarneming met de beste Hygrometers van deze soort, door Paul in Geneve, Ramsden in Londen en andere uitmuntende Kunstenaars vervaardigd, zich heeft overtuigd, dat beide zelfstandigheden aan het genoemde gebrek allezins onderhevig zijn. Schoon dan ook beiden door nieuwe kunnen worden vervangen, zoo moet men echter, de groote moeite in aanmerking nemende, welke hiertoe gevorderd wordt en de onzekerheid, tot welken graad, na eenen gegevenen tijd, derzelver gevoeligheid verminderd zij, ook over deze het oordeel der verwerping uitspreken. Het gezag dezer werktuigen wordt ontegenzeggelijk ook nog daardoor verminderd, dat de graden, die dezelve, tusschen het bovendien zoo moeijelijk te bepalen maximum en minimum, aangeven, niet *direct* aan den vochtigheidstoestand van den atmospheer evenredig zijn, zoodat men met dezelve niet anders dan *indirect* meten kan, en het onmiddellijk verkregen resultaat eerst moet verbeteren.

Intusschen schijnt juist de groote moeite, welke eenige beroemde mannen hebben aangewend, om de noodige verbeteringen op de naauwkeurigste wijze in het werk te stellen, het aanzien dezer werktuigen, in den laatsten tijd, eer vermeerderd dan verminderd te hebben.

Deze bemoeijingen nu zijn het, welke de Schrijver op nieuw aan een belangrijk onderzoek onderwerpt, te weten, de onvolkomene van *Dulong*, de veel omvattende van Gay-Lussac en derzelver berekening door Biot, waarbij zich dan nog de nieuwste van Melloni voegen, aan welke, boven de overige, de voorrang wordt toegekend. Noemt men nu de spanning van den waterdamp, in den atmospheer voorhanden, ϑ, den graad van de Hygrometer-schaal μ, dan is

$$\vartheta = f(\mu)$$

waarop de volgende algemeene formule wordt aangenomen:

$$\vartheta = a\mu + b\mu^2 + c\mu^3,$$

bij welke echter, gelijk bij soortgelijke, tot eenen parabel van hoogere orde, behoorende formulen, de vraag onbeantwoord blijft, of de Exponenten werkelijk volgens de reeks der natuurlijke getallen toenemen, hoewel dan toch de hier overig blijvende onzekerheid geenen genoegzamen grond oplevert tegen het aanwenden derzelve, binnen de grenzen der voorhanden zijnde waarnemingen. Door substitutie in ϑ en μ van de waarden, door waarneming gegeven

yen en berekend volgens de methode der kleinste quadraten, vindt men:

$$\delta = 0,4906y - 0,001488y^2 + 0,00006399y^3.$$

Het positief en negatief verschil tusschen de grootheden, in deze formule bevat en die, welke door waarneming gevonden worden, heft zich zoo volledig op, dat hier slechts eene onbeduidende rest = − 0, 04 overig blijft, waaruit volgt dat de, ter berekening gegevene waarden, bij de ontwikkeling der formule behoorlijk gebruikt zijn. Echter is het grootste positieve verschil 2, 804, het grootste negative − 1, 83, welke beiden de grootste waarschijnlijke fout, die = 0, 9708 . . . . . is, verre te boven gaan. Hieruit nu moet men, in weêrwil van het groot gezag, dat Gay-Lussac te regt geniet, niet zoo zeer tot eene fout in de waarneming, maar veeleer tot het gebrekkige der hygroscopische zelfstandigheid besluiten, waarom de Schrijver het ook overbodig acht, nieuwe tafels te berekenen, te meer, daar hiertoe waarnemingen bij verschillende temperaturen zouden noodig zijn, welke ons tot heden ontbreken. Rec. haat alle natuurkundige werktuigen, die onvolledige resultaten opleveren, omdat zij de wetenschap met dwalingen bezoedelen, die naderhand moeijelijk te verbannen zijn en hij wenscht daarom, dat men ook over de beide genoemde algemeen het oordeel der verwerping moge uitspreken, te meer, daar zij, bij de beteren, die er voorhanden zijn, veilig kunnen worden gemist.

In de derde afdeeling worden de Hygrometers door verdamping nader onderzocht. Dit onderwerp is den Natuurkundigen algemeen genoegzaam bekend en het is dus de vraag, wat er nieuws en gewigtigs in de onderhavige Monographie bij het reeds bekende gevoegd zij. Twee stellingen zijn het, die hierbij voornamelijk in aanmerking komen, en de gewigtigste van deze is ongetwijfeld de tegenspraak, waarin de meening van Rec. staat, met het aanvankelijk aangenomen en waarschijnlijk door alle Natuurkundigen behouden gevoelen, namelijk of het Psychrometrisch minimum te gelijk onmiddellijk het dauwpunt aangeve, dan wel eerst eene reductie behoeve. Ook de Schrijver voegt zich bij het heerschend begrip en tracht, met groote bescheidenheid, de door mij aangevoerde gronden te wederleggen, weshalve het geschilpunt, bij deszelfs groot gewigt en de, in deze verhandeling, betoonde scherpzinnigheid, ook wel een onderzoek, in deze aankondiging, verdient. Hij zegt p. 67: „*Concedimus, refrigerari vaporem Hygrometricum et sic condensari, concedimus item, novo eum vapore augeri et hunc processum pergere ad maximum saturationis usque.*" Houdt men aan deze bekentenis vast, [illegible] dan

[illegible]

dan is de zaak uitgemaakt; want zij zegt niets meer en niets minder, dan dat de vorming van damp door den bevochtigden bol, en de daarmede noodwendig vereenigde binding van warmtestof zoo lang voortduurt, tot dat de lucht met waterdamp is verzadigd; bij gevolg, tot deze laatste het maximum van digtheid bereikt heeft, waarop dan de bevochtigde Thermometer het eigenlijk zekere dauwpunt onmiddellijk aangeeft. — Doch hierop laat hij volgen: „*Negamus autem, hoc maximum idem esse ac si unice pro-* „*duceretur vapore Hygrometrico. Videtur V. C. prorsus eva-* „*porationis effectum in producendo hoc maximo neglexisse, at-* „*tendens modo ad ejus vim refrigerantem.*" Deze tegenwerping treft mijn gevoelen zoo weinig, dat zij veeleer tegen het tegengestelde gerigt schijnt: want, in der daad, verklaar ik het dalen van den bevochtigden Thermometer alleen uit de verdamping van het water, dat denzelven omgeeft, zonder verder te letten op den waterdamp, die reeds in den atmospheer voorhanden is, dan alleen in zooverre ook deze het zijne moet bijdragen, om het punt van verzadiging vroeger te doen invallen. Den grond, welke uit de groote koude der verdamping ontleend wordt, stemt de Schrijver toe, doch meent, dat hiertegen, onder andere, overstaat de geringe hoeveelheid van gevormden damp, in evenredigheid tot de voorhanden zijnde lucht. Eindelijk heet het: „*Esse autem aëri aviditatem sive affinitatem in va-* „*porem, novis experimentis satis fuit refutatum. Quin et* „*quantitas vaporis, quam suscipit aër, vix notabilis esse* „*potest, si nempe vapor hygrometricus jam prope densitatis* „*maximum se habet.*" De hier bedoelde nieuwe onderzoekingen zijn mij, in waarheid, niet bekend, of het moesten die gene zijn, waardoor de vroeger aangenomene oplossing van den waterdamp door de lucht wederlegd wordt. Daarentegen hebben de nieuwste waarnemingen over het ontstaan van den nevel op rivieren en de verminderde temperatuur eener luchtlaag, die met eenen waterspiegel in aanraking is, overtuigend geleerd, dat de lucht, door het opnemen van den waterdamp verkoeld wordt, iets, hetgeen bij de beoordeeling van het Psychrometrisch beginsel zeer in aanmerking komt.

Er moet niet slechts mij zelven, maar iederen Natuurkundige zeer veel aangelegen zijn, dat een zoo belangrijk geschilpunt eindelijk bepaald worde beslist en hiertoe moge dan nog de volgende aanmerking dienen. Om te vermijden, dat de zaak niet op eenen woordenstrijd uitloope, moet vooraf worden bepaald, wat men onder *dauwpunt* versta. Is het dat punt der allengs meer en meer dalende temperatuur, bij hetwelk een reeds gevormd vocht nederplofsel het voorwerp nat maakt, dan wordt hetzelve door Daniell's

MASON's werktuig, eigenaardig door den Schrijver *thermohygrometer* genoemd, zonder tegenspraak aangegeven. Verstaat men intusschen hierdoor dat punt, bij hetwelk de lucht met waterdamp volkomen verzadigd is, zonder dat nog het geringste gedeelte van denzelven drupvormig worde, zoo zie ik niet in, hoe dit immer door eenig werktuig onmiddellijk kan aangetoond worden, daar het vochtig nederplofsel noodwendig op hetzelve ten voorschijn komen moet, zal men eenige waarneming doen kunnen en de graden van hetzelve de gezochte temperatuur eerst dan aangeven, wanneer dit nederplofsel op de oppervlakte zigtbaar geworden is. De laatste bepaling echter schijnt mij buiten tegenspraak de zekerste te zijn, omdat het nederplofsel, op den thermohygrometer gevormd, in allen gevalle, eene zekere dikte hebben moet, om waargenomen te worden, waardoor dan aan de omringende lucht, te gelijk met eene, daarvan afhangende, daling van den thermometer, eene hoeveelheid damp wordt onttrokken, die in evenredigheid des te grooter zijn zal, hoe geringer de temperatuur is, — waardoor al wederom de bepaling van het hygrometrisch dauwpunt aan eene nadeelige onzekerheid blijft onderworpen. Het vinden van het Psychrometrisch dauwpunt daarentegen, als van datgene, bij hetwelke de waterdamp in den atmospheer het maximum van digtheid verkregen heeft, is even gemakkelijk als zeker, zoodra men aanneemt, dat de verdamping bij den bevochtigden thermometer en de hiermede noodzakelijk vereenigde vermindering van temperatuur zoo lang voortduurt, tot het punt verzadiging invalt, en ik zie niet in, waarom dit vroeger zou ophouden; ja, om naauwkeurig te spreken, ligt dit reeds in de erkentenis, dat de Psychrometer ook dan nog aanwendbaar zij, wanneer de atmospheer zeer nabij het verzadigingspunt is gekomen. In dit geval moet dan ook de grond des Schrijvers van zelf vervallen, dat alsdan slechts weinig damp wordt gevormd, omdat er ook slechts eene geringe vermindering van temperatuur kan plaats hebben, die door de groote menigte latente warmte van den damp ligtelijk wordt te weeg gebragt. Een gewigtig argument voor dit gevoelen laat zich nog daaruit afleiden, dat de bevochtigde thermometer, in ontelbare gevallen één of eenige graden lager staat dan de drooge, ook dan, wanneer reeds eenige droppels afvallen en de fijne regen een' aanvang genomen heeft, in welk geval de atmospheer noodzakelijk zeer nabij zijn verzadigingspunt wezen moet. Misschien kan het geschil beslist of althans der beslissing nader gebragt worden, wanneer men de temperatuur van den thermohygrometer, bij het ontstaan en verdwijnen van het fijne nederplofsel waarneemt en ze met die vergelijkt, welke ge-

lijk-

lijktijdig door den bevochtigden Psychrometrischen thermometer wordt aangegeven. Intusschen zijn deze proeven in den hoogsten graad moeijelijk en bedriegelijk. Zekerder zou men te werk gaan, door de hoeveelheid van den, in de lucht aanwezigen, waterdamp, gelijktijdig Psychrometrisch en door andere naauwkeurige metingen te bepalen en de verkregene resultaten met elkander te vergelijken.

Rec. eindigt de aankondiging van dit veel omvattend Geschrift met de verzekering, dat het hem een buitengemeen genoegen verschaft heeft, en voegt hier nog de volgende aanmerkingen bij. Vooreerst toont de belangrijke vergelijking der formules, welke door verscheidene geleerden tot herleiding van het Psychrometrisch dauwpunt op het thermohygrometrische gegeven zijn, dat onder deze allen die van August den voorrang verdienen. Ten tweede oordeelt de Schrijver het verkieslijk den, met neteldoek omwondenen, bol, vóór iedere waarneming, door indompeling in water nat te maken, in plaats van denzelven, door middel van een spons of lapje steeds vochtig te houden. Doch van dit gevoelen zal de ondervinding hem terugbrengen; want bij het indompelen neemt de bol de temperatuur van het water aan en de aanwijzing wordt onjuist, wanneer een waterdroppel daaraan hangen blijft, waardoor althans de waarneming moeijelijker wordt. Het neteldoek moet den bol slechts vochtig houden.

MUNCKE.

(*Heidelberger Jahrbücher der Literatur*, October 1832, s. 1014 — 1021).

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Men heeft opgemerkt, (leest men in Froriep's *Notizen*) dat er bij de Vliegen eene antipathie tegen den Magneet bestaat. Een naauwkeurig waarnemer namelijk heeft, dat gedurende verscheidene jaren opgemerkt, aan eenen in zijne kamer hangenden Magneet, dat de vliegen, die anders wel op ijzer gaan zitten, den magneet zorgvuldig ontweken en wanneer er eens een zich op nederzette, denzelven terstond weêr verliet en zich daarvan verwijderde.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Parijs. In de *Pilote du Calvados* van den 27 Maart, leest men het volgende: „ Op Dingsdag den 7den dezer had

had te *La Hogue* een belangrijk verschijnsel plaats. Bij kalm weder is de zee op zoo grooten afstand afgeloopen, dat de reede dezer haven geheel droog werd, de plaats, waar verscheiden schepen van den beroemden T o u r v i l l e verbrand werden of in den grond geboord door het Engelsch eskader van den Admiraal R u s s e l l, met hetwelk op den vorigen dag, 29 Mei 1692, het Fransche Smaldeel met luister een' zeer ongelijken strijd had volgehouden. De rompen der schepen waren nog wel bewaard en tusschen de twee getijen in, was het mogelijk zes stukken kanon en verscheiden wagenvrachten kogels op te nemen. In weêrwil van een 141jarig verblijf op den bodem der zeer zijn deze voorwerpen in een goeden staat hervonden. In het Land weet men niet, zelfs niet bij overlevering, dat sedert het schitterend, maar ongelukkig gevecht van la Hogue, de zee zooverre afliep, als bij de laatste springtijen. De zeelieden van deze kust verzekeren, dat op Vrijdag den 5 April een dergelijk laag getij wezen zal, en men houdt zich gereed om daarvan het best gebruik te maken."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	29. 3 29. 5 29. 7	44½ 47 42	N. W. t. W. N. W. W. N. W.	betrokken.
4	29. 7¾ 29. 7 29. 6¾	42 50 43½	O. t. Z. O. Z. O. O.	bew., windrig, meest omtr. betr., 's av. een weinig regen, 's nachts regen.
5	29. 6 29. 8 29. 9¾	48 48½ 41	Z. Z. O. W. N. W.	's morg. zeer dampig, verder meest betr., tusschenbeide regen, 's av. omtrent helder.
6	30. 0¾ 30. 0¾ 30. 0	48 58 45	O. Z. O. Z. Z. W.	voorm. bew., verder betr., namidd. eenige weinige regenbuijen.
7	29. 9 29. 9 29. 8¾	47 57 47	O. t. Z. O. O. t. N.	bew., in den voormidd. een à twee kleine regenbuijen.
8	29. 9¾ 30. 0 30. 0½	45 56½ 44	O. N. O. N. O. t. O. N. O.	beneveld, omtrent helder, 's avonds helder.
9	30. 0¾ 30. 0¾ 30. 0	43 45½ 46	Z. O. Z. W. Z. Z. W.	voormiddag beneveld, verder betrokken.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 19den APRIL.

No. 18.

BERIGTEN.

BERLIJN *den 1sten Maart.* De Koninklijke Academie der Kunsten alhier heeft, in hare Algemeene Vergadering van heden, tot Lid verkozen den verdienstelijken Zeeschilder J. C. SCHOTEL te Dorrecht.

PARIJS. Een der beroemdste Fabrijkeurs van geheel Frankrijk, de Heer TERNAUX *l'ainé* is dezer dagen te Saint Ouen overleden; zesenvijftig jaren lang, (hij stierf in een zeventigjarigen ouderdom), begiftigde hij zijn Vaderland met zeer vele Werkplaatsen, Manufacturen, en Handelskantoren (*), waarbij alle de nieuwste verbeteringen werden ingevoerd, en in werking gebragt, zoodat de door hem daargestelde Industriele Inrigtingen tot modellen verstrekten voor navolgers, kweekelingen en naijverigen. Aan zijne onver- moei-

(*) Vóór de laatste omwenteling, bezat de Hr. TERNAUX niet slechts Handelskantoren te Parijs, Rouaan, Havre en Bayonne, maar ook te Cadix, Livorno, Napels en Petersburg. In zijne Fabrijken werkten toen 5000 arbeiders, op zijne Kantoren 150 handelbedienden. Hij zond ook Schepen naar Indië.

moeide pogingen, gepaard aan die van de PERIERS, CONTÉ'S, BREGUETS, MONTGOLFIERS, OBERKAMPFS, BERTHOLLETS, CHAPTALS en D'ARCETS, had Frankrijk, volgens den Heer CH. DUPIN, die eene redevoering bij zijn graf hield, den 4 April l. l., het te danken, dat binnen eene halve eeuw het getal personen, die van Fabrijken en Manufacturen in dit rijk leven, van 8 of 9 millioen tot 16 à 17 millioen is opgeklommen. Inderdaad zoo veelvuldig en uitgestrekt waren zijne inrigtingen, dat NAPOLEON, verschillende deelen van zijn Rijk bezoekende, onophoudelijk groote Fabrijken van TERNAUX aantreffende, niet kon nalaten vol geestdrift uit te roepen: „ Vind ik u dan overal weder?" en het eerekruis van zijn eigen op de borst van den nuttigsten burger van zijn geheel rijk te hechten. LODEWIJK XVIII verhief hem tot Baron. Ofschoon hij zich tegen het levenslang Consulaat en het Keizerschap verzette, werd hij Officier van het Legioen van eer. — Ook zijne Staatkundige loopbaan, gedurende en na de omwenteling en restauratie, was eervol, en de opofferingen, die hij zich dikwijls ten beste zijns Vaderlands getroostte, (bij den oorlog in Spanje alleen, verloor hij 1 millioen en 200,000 francs) waren groot. Hij is door ontstanen brand op zijne slaapkamer ongelukkig en plotseling aan zijn einde gekomen.

PARIJS. De Letterkunde heeft dezer dagen alhier weder een harer sieraden verloren, door het overlijden van den Hr. ADAMANTIOS CORAY, die zich onderscheidde, zoowel door zijne geleerdheid, als door de diensten, aan Griekenland, zijn Vaderland, bewezen, tot welks wedergeboorte zijne Geschriften zoo krachtdadig hebben medegewerkt. Hij had, toen zijn geboortegrond onder het juk der Turken zuchtte, Frankrijk tot zijn Vaderland aangenomen, en heeft er nu ook zijne eervolle en uitgestrekte loopbaan (hij mogt den ouderdom van 85 jaren bereiken) voleindigd. Hij gaf onder andere twee boekdeelen in het licht getiteld de *Zedekunde* en de *Staatkunde* van ARISTOTELES; de uitgave van PLUTARCHUS door hem bezorgd, is zeer geacht. Aan Griekenland laat hij zijne Boekerij na, die zeer uitgebreid en kostbaar moet zijn.

GENT.

GENT. Op de laatste, in Februarij gehouden, Winter-tentoonstelling van Planten alhier, werd onder anderen een Cipres gesteld, ter gedachtenis van den Heer CHARLES VAN HULTHEM, die, den 17 April 1764 hier geboren, den 16 December des verleden jaars plotseling ontsliep; ter aanwijzing zijner verdiensten, las men daarbij in het Fransch dit opschrift: Ter Gedachtenis van CHARLES VAN HULTHEM, Lid van het Koninklijk Instituut der Nederlanden, en de Academie der Wetenschappen en Letteren te Brussel, President-Curator der Universiteit, Voorzitter van de Teeken-Academie en van de Maatschappij (die van Landbouw en Kruidkunde te Gent). Hij was een beminnaar der Letteren, der Wetenschappen en vooral van de Kruidkunde, en aan zijne zorgen heeft de stad de inrigting van haren prachtigen Planten-tuin te danken. Hij moedigde door zijne weldaden Kweekelingen aan, die een' goeden aanleg toonden, om aan het Vaderland tot luister te verstrekken. In zijne burgerlijke en staatkundige loopbaan, ontwikkelde hij bestendig een edel en belangeloos karakter; kort geleden, toen de openbare schatkist, die der provincie, en van het gemeente-bestuur door de ongelukkige omstandigheden te kort schoten, tot het aanmoedigen van Wetenschappen en Kunsten, vond hij, in zijne onuitputtelijke vrijgevigheid, het middel om die te ondersteunen.

HAARLEM, Aan onderstaand stuk; voorgelezen in de Vergadering der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten, op Donderdag den vierden April des jaars 1833, en ons door den Hoogleeraar Moll medegedeeld, verleenen wij gaarne eene plaats.

UTRECHT, 1 April 1833.

De Heer Quetelet te Brussel, bij 't vermelden mijner Electro-Magnetische proeven, op last der Klasse uitgegeven (*), zegt, dat het te wenschen ge-

(*) Electro-Magnetische proeven door G. MOLL, uitgegeven door de Eerste Klasse van het Instituut 1830. bij Muller & Comp.

geweest ware, dat ik ook had aangewezen, hoeveel men de oppervlakte van den Galvanischen toestel wel zoude kunnen verkleinen, zonder de verkregene uitkomsten merkelijk te verminderen (*). Ik had reeds bij voorraad getracht aan dien eisch te voldoen, door zeer kleine Galvanische bakjes op groote week-ijzeren hoeven te beproeven. De uitkomsten dier proeven zijn gedrukt (†), en ik behoef dezelve dus hier niet te herhalen.

Ik voelde mij echter opgewekt, om te trachten, om nog verder te gaan; en de verkregene uitkomsten met deze kleine toestellen komen mij voor, allezins belangrijk te zijn.

Ik gebruikte hetzelfde hoefijzer, 't welk reeds bij vele vroegere proeven had gediend, en 't welk tot een' voorbijgaanden Magneet gevormd, meer dan eens 300 ponden (oude) heeft gedragen. Dit hoefijzer weegt met de spiralen enz. 29 oude ponden. Regtuit gebogen zoude het 24 duim (0,^{m} 610) lang geweest zijn, en het is 2 duim (51 ^{mm}) dik. Het is bekleed met een' zijden zak en omwonden met twee bloote ijzeren linksche spiralen boven elkander van $\frac{3}{16}$ duim of 5 ^{mm} dik.

Bij den aanvang der proeven had het ijzer doorgaans eenige Magneetkracht, echter niet genoeg, om een klein stuk ijzer te dragen.

De pooldraden van de bakjes worden bij elke proef aan de uiteinden van de spiralen gesoldeerd; ook zijn die pooldraden insgelijks altoos aan de Zinken en Koperplaten der bakjes gesoldeerd geweest.

22 Februarij 1833. Een koperen bakje, waarin een zinkeplaatje van $\frac{1}{8}$ □ duim (0, □^{m}00054) en 't welk reeds vroeger tot dezelfde proeven gediend had, deed het hoefijzer 12 oude ponden dragen. Deze proef is genomen, in tegenwoordigheid van althans honderd aan-

(*) Sur la force magnetique que peuvent prendre des barreaux de fer doux, sous l'influence des courans electriques par le Professeur Moll. Annales de Physique et de Chimie Tom. 50 p. 324. Juillet 1832.

(†) Bijdragen tot de Natuurkundige Wetensch. door de Heeren van Hall, W. Vrolik en Mulder 6e. Deel No. 4 bl. 349.

aanschouwers, waaronder velen der aanzienlijkste en kundigste ingezetenen dezer stad.

26 Maart 1833. Hetzelfde bakje doet nu aan hetzelfde hoefijzer 39 pd. (oud) dragen.

30 Maart 1833. Hetzelfde bakje doet nu aan dit hoefijzer 48 pd. Trooisch dragen. De Hoogleeraar Uylenbroek is bij deze proef tegenwoordig.

Ik deed in een houten blok met den beitel een vierkant gat steken, met een paar groefjes aan de zijden. Om nu eene zeer kleine batterij te hebben, stak ik in dit gat een' halven cent en een zinken plaatje van gelijke grootte. Het gat wordt volgegoten met een sterk geleivocht, de Magneet dragt 6¾ oncen Trooisch.

Twee halve centen aan een verbonden met een koperen boogje en een zinkenplaatje ter grootte van een' halven cent, midden tusschen de twee koperen in, doen den tijdelijken Magneet 14¾ oncen Trooisch dragen.

Op dezelfde wijze, een cent en een zinkenplaatje van gelijke grootte, geven aan het hoefijzer de kracht, om 2 pd. 5¾ oncen Trooisch te doen dragen.

Een goudenplaatje, van gewigt, grootte en allooi als een tienguldenstuk, geeft aan den Magneet eene kracht van 13¾ oncen Trooisch.

Een zilverenplaatje, van grootte, gewigt en allooi als de stukken van 25 cent, en een zinkenplaatje van gelijke grootte, doen het ijzer dragen 15 pd. 3¾ oncen Trooisch. In eene volgende proef draagt dit zelfde plaatje 15 pd. en 4 oncen.

Een plaatje zilver van ¾ Eng. duim, of 22 mm in diameter, in allooi als de Nederlandsche gulden, en een zinkenplaatje van gelijke grootte doen den Magneet slechts 1 pd. en 12 oncen Trooisch dragen.

30 Maart 1833. In een houten bakje is een zinken plaat van 4,5 □ duim enkele oppervlakte gestoken tusschen twee koperen plaatjes van gelijke oppervlakte; hiermede draagt de Magneet 80 pd. Trooisch.

30 Maart 1833. In een roodkoperen bakje is een zinkenplaat gestoken van 10½ □ Engelsche duim middellijn; met dezen toestel draagt de Magneet het verbazend gewigt van 124 pd. oud gewigt.

Bij deze twee laatste proeven is de Hoogleeraar Uylenbroek van Leiden tegenwoordig.

Ik hoop, dat ik hiermede aan de vorderingen van den Heer Quetelet zal hebben voldaan; kleinere platen dan van een' halven cent te gebruiken zal moeijelijk zijn.

Ik meen dengenen, die deze proeven zoude willen herhalen, te moeten waarschuwen, dat dezelve veel oplettendheid in de volmaaktheid der geleiding, de kracht van 't zure gelei-vocht en den toestand der platen of bakjes moet gebruiken; en nogtans gebeurt het somtijds, dat men geene kracht hoegenaamd aan 't ijzer geven kan, zonder dat mij de oorzaak daarvan duidelijk is gebleken.

G. MOLL.

DE LAATSTE LES
VAN
CUVIER.

De beroemde Cuvier stierf Zondag den 13 Mei 1832, en had vijf dagen te voren zijne laatste Les gegeven. Sedert drie jaren hield hij aan 't *Collège de France* voorlezingen over de Geschiedenis der Natuurkundige Wetenschappen (*) en op den 8sten Mei des vorigen jaars opende hij wederom eenen nieuwen Cursus. Deze laatste les maakte een' buitengewonen indruk op alle, welke gewoon waren, dit *Collegie* te volgen, niet alleen wegens het verhevene van 't onderwerp, maar bovenal door de laatste woorden van den Redenaar. Cuvier sprak toen over de wijze, waarop hij de Geschiedenis der Schepping en 't geen men daaromtrent meende te weten, zou behandelen. Vooral in dit gedeelte van zijne les trof een ieder zijne buitengewone bedaardheid; zijne juistheid van oor-

(*) Een zeer uitvoerig uittreksel dezer voorlezingen vindt men in het *Edinburgh new Philosophical Journal* van 't jaar 1830.

oordeel, zijne geleerdheid en eene ongedwongene erkentenis, dat hij zijn onderwerp van alle kanten had ingezien. Op eene eenvoudige wijze wist hij zijne toehoorders tot het Mozaïsch verhaal der Schepping terug te brengen. Nergens was 't verband te ver gezocht, 't welk niet in de woorden, maar in de denkbeelden was gelegen, en overal straalde 't geloof door aan de almagt en oneindige wijsheid van 't Opperwezen. Door de beschouwing der zigtbare wereld voelde men zich tot de onzigtbare overgebragt, en de overweging van 't geschapene eindigde in eerbiediging van den Schepper. Hij besloot deze les met de volgende merkwaardige woorden: „Ziet daar M. H. het onderwerp „onzer volgende onderzoekingen, indien de tijd, „mijne krachten en mijne gezondheid mij toelaten „dezelve voort te zetten en te eindigen." Aldus eindigde C u v i e r zijne loopbaan als Hoogleeraar, want na den afloop van die les, overvielen hem de eerste verschijnsels eener ziekte, die binnen acht dagen een einde aan zijn nuttig leven maakte.

Wie wordt niet getroffen (zegt de Baron P a s q u i e r, welke bovengenoemde bijzonderheid mededeelt, in zijne lofrede op C u v i e r) bij de laatste woorden van een zoo grooten man, die boven alle de ijdelheden dezer wereld het eigenbelang en de zucht voor bijzondere stelsels in de wetenschappen verheven was? Wie kan koud en ongevoelig blijven, bij zijn laatsten blik op de Schepping, waarbij hij 't gordijn, 't welk zooveel verbergt, wilde wegschuiven; en wie gevoelt zich niet meegesleept, wanneer de wetenschappen zoo behandeld worden, dat zij ons de eeuwige wijsheid doen eerbiedigen. Was 't oogenblik, waarop de beroemde man, voor den regterstoel des Eeuwigen zou geroepen worden, zoo nabij, welke woorden had hij kunnen gebruiken, welke gevoelens aan den dag leggen, die hem beter dan deze daartoe voorbereidden. Het is bekend, met welk eene kalmte en moed hij zijn einde zag naderen. Omringd van zijne vrienden, die hem niet verlieten, was hij daarvoor zeer gevoelig, bij herhaling hun zijne dankbaarheid betuigende; — en konden hunne pogingen de hoop op de verlenging zijns levens niet opwekken, zijne kalmte en gelatenheid verminderden daarom niet. Vier uren voor zijnen

dood, was ik bij hem in dezelfde kamer, alwaar hij de schoonste uren zijnes levens had doorgebragt, en alwaar hij zich had doen overbrengen, om ook dáár zijn nuttig leven te eindigen. Hij reikte mij de hand, en zeide tot mij, met eene zwakke stem, „ Gij ziet „ 't, dat ik heden zondag niet meer ben degene, „ welke ik dingsdag was" (want op dien dag hadden wij elkander ontmoet) „ en hoeveel had ik nog niet „ te doen; ik meende nog drie belangrijke werken „ uit te geven, waarvoor de bouwstoffen gereed lagen; „ ik had alles reeds overdacht, en behoefde slechts te „ schrijven." En, toen ik hem hierop sprak van de algemeene achting welke men hem toedroeg, antwoordde hij: „ Ik wil 't gaarne gelooven, en sedert lang „ tracht ik mij dezelve waardig te maken." Hij stierf dien zelfden avond ten 9 ure. —

BIJDRAGEN TOT DE BEDENKINGEN *op eenige Stellingen in de* BEGINSELEN DER MEETKUNDE VAN LACROIX.

geplaatst in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* voor 1833, bl. 132.

Stelling § 185. Bij het vermeerderen van het aantal zijden, zullen wel P en p digter bij C en c komen, dan eenige te geven grootheid; maar de betrekking $\frac{P}{p}$, als volgens het bewezene in § 170, steeds gelijk aan de standvastige betrekking $\frac{R}{r}$ zijnde, zal echter niet veranderen. Ofschoon wij dus *a posteriori* weten, dat $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$ kleiner dan eenige te geven grootheid, en wel gelijk nul is, hebben wij geen grond, om *a priori* hiertoe te besluiten; want, daar $\frac{C}{c}$ standvastig, en, hoe ook het aantal zijden in beide veelhoeken vermeerdert, ook $\frac{P}{p}$ standvastig is, zou hieruit volgen, dat ook het verschil $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$ of $\frac{C}{c} - \frac{R}{r}$ standvastig moet blijven, en wij kunnen dus niet op grond van § 183 tot de gelijkheid van $\frac{C}{c}$ en $\frac{R}{r}$ besluiten, waartoe

wij

wij eerst zouden hebben moeten bewijzen, dat $\frac{C}{c} - \frac{P}{p}$ of $\frac{C}{c} - \frac{R}{r}$ kleiner ware, dan eene grootheid, hoe klein ook genomen.

Het bewijs, zoo als het op bl. 94 voorkomt, is dus niet goed. Men kan het echter wel ten einde brengen, door zich, zoo als de Heer T e n B r. doet, van veelhoeken van een oneindig aantal zijden te bedienen; maar dan vervalt ook geheel en al de noodzakelijkheid van de stelling in § 183, welke, ofschoon op zich zelve waar zijnde, hier alleen als hulpstelling gevonden wordt, om die van § 185 te bewijzen, en dus, ware het mogelijk, het gebruik van veelhoeken van een oneindig aantal zijden te ontwijken. Dit doel kan evenwel bereikt worden, door het regtstreeksche bewijs van E u c l i d e s, voorkomende in de noot, op dezelfde bladzijde.

Stelling § 224. (*) De stelling kan zoo blijven, maar aldus het

Bewijs.

Stellen wij, ten 1e. dat $X > B$ konde zijn, dan hadden zij een bepaald verschil, b. v. gelijk D. Nu zal men, volgens de onderstelling, A zoodanig tot B kunnen doen naderen, dat het verschil tusschen A en B kleiner wordt, dan het bepaalde verschil D tusschen X en B; maar dan zal A tusschen X en B invallen en dus $X > A$ en $A > B$ zijn, hetwelk strijdt met de onderstelling, dat A steeds grooter dan beide moet blijven. X kan dus niet grooter zijn dan B.

Stellen wij, ten 2e. dat $X < B$ konde zijn, dan hadden zij weder een bepaald verschil, b. v. gelijk D. Nu zal men, volgens de onderstelling, A zoodanig tot X kunnen doen naderen, dat het verschil tusschen A en X kleiner wordt, dan het bepaalde verschil D, tusschen X en B. Maar dan zal A ook tusschen X en B invallen, en dus $X < A$ en $A < B$ zijn, hetwelk strijdt met de onderstelling, dat A steeds grooter dan beide moet blijven. X kan dus ook niet kleiner zijn dan B. Wij hebben derhalve $X = B$.

Aanmerking. Wanneer men A, in plaats van altijd grooter, altijd kleiner, dan de onveranderlijke grootheden X en B had aangenomen, zou men deze stelling ook, en wel op bovenstaande manier kunnen bewijzen; maar dan zou men A, in beide onderstellingen, moeten doen naderen tot die

(*) Wij zouden het beter vinden, als men, in de voordragt der stelling, X voor de veranderlijke grootheid en A en B voor de onveranderlijke grootheden had aangenomen.

die grootheid, die men in den loop van het bewijs, als de grootste aannam.

De stelling eens bewezen zijnde volgt hieruit ook hetgeen den Heer T e n B r. er in den tekst wilde bijgevoegd hebben; want X = B zijnde, moet A in elken toestand gelijke verschillen met X en B hebben.

In de bewijzen der stellingen in § 225, 320, 329, 337, 340 en 355 behoeven dus nu ook geene veranderingen gemaakt te worden.

Medemblik, H. STROOTMAN.
den 3 April 1833.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Academische Verhandel. Dissertatio Anatomico-Pathologica inauguralis, exhibens: *Osteogenesin sanam atque morbosam*; quam — defendet PETRUS BLOEMERUS MIDDENDORP, Stenovico-transisalanus ad diem V Decembris 1832. Groningae, typis C. M. van B o l h u i s H o i t s e m a. 8vo. pag. 61, cum 10 Thes. —

Dit belangrijk onderwerp (*de beenwording, zoowel in den gezonden, als ziekelijken toestand*) werd den Schrijver door zijnen leermeester, den Hoogleeraar S e b a s t i a n, ter bewerking aangeraden. Hiertoe gereed, begaf hij zich terstond aan het werk, om tijds genoeg te hebben tot de uitwerking dezer stof; hiermede naauwelijks een aanvang gemaakt hebbende, scheen een vernieuwde aanval tegen regt en billijkheid, sedert geruimen tijd zoo dikwijls zich herhaald hebbende, wederom aller hulp en bijstand te zullen vorderen.

De Schrijver, die dacht, in zulke oogenblikken, alle belangen aan die van het Vaderland ondergeschikt te moeten maken, aarzelde niet de wapens op te vatten en de studiën vaarwel te zeggen.

De vader van den Schrijver wenschte echter, kon het zijn, de belangen van het Vaderland met de zijne overeengebragt te zien, hij verzocht zijnen zoon door eene bespoedigde Promotie, als het ware zijne studiën, spoediger te voltooijen, dan dit anders wel het geval zoude geweest zijn.

De Heer M. in tweestrijd tusschen zoovele pligten, oordeelde thans best, slechts gebruik te maken van hetgeen hij reeds verzameld had en de verdere uitbreiding van zijn werk te staken.

Hij deed dit te gereeder, daar de Hoogl. Sebastian zelf hem hiertoe aanzette; hij gevoelt echter, bij het in de wereld treden van zijnen arbeid, dat zulk eene verhaasting invloed op de bewerking moest hebben.

Wij geven dit vooral zoo breedvoerig op, dewijl deze omstandigheden, welke op de uitwerking invloed oefenden, bij de beoordeeling niet uit het oog mogen verloren worden, om naar billijkheid te oordeelen, wanneer men zoude meenen van den Schrijver iets meer te kunnen verlangen.

De Schrijver verdeelt zijnen arbeid in *twee* hoofddeelen en handelt in het *eerste* in 12 §§ van de *beenwording* in den *gezonden toestand*, terwijl de 23 overige §§ aan den *ziekelijken* zullen gewijd worden; het schijnt ook uit de voorrede, dat de Schrijver eigenlijk over de *ziekelijke* beenwording, en waarin zij van de gezonde verschilt, heeft willen schrijven. Dit was dus het hoofddenkbeeld, waarmede hij zich bezig hield.

Niet weinige zijn de gevoelens over de *beenwording*, zoo als de Schrijver in eenige §§ uiteenzet en er bij elke gelegenheid op terugkomt. De beenderen, even als alle de deelen des menschelijken ligchaams, kunnen tot eene *oorspronkelijke* stof teruggebragt worden (*organische urmasse*, *materia gelata*), hetwelk men ook niet anders zich kan voorstellen; hoe echter deze oorspronkelijke stof naderhand in zoovele, zoo zeer van elkander verschillende, deelen overgaat, zie daar het groote, nog niet uitgelegde en denkelijk nooit open te leggen geheim. Hier is zeker de door Haller beschrevene lijn, waar achter het *Innre der Natur* gelegen is, *waarin de geest van den mensch niet kan doordringen*. Het is den sterveling slechts gegund rondom, dezen kring te kruisen en als bij vergelijking te bespieden en van verre te gissen, was er binnen denzelven omgaat.

Wanneer men echter nagaat, hoe verre men hiermede reeds gekomen is, heeft men reden zich te vreden te kunnen stellen, zonder dat dit evenwel op het verder onderzoek eenigen invloed mag uitoefenen. De overgang van deze oorspronkelijke stof tot kraakbeen laat zich (pag. 6) gemakkelijk denken, die van kraakbeen tot het been niet zoo: de overgang tot het been geschiedt langzamer en meer bedekt; eigenlijk wordt het kraakbeen niet in been veranderd, (pag. 4), maar de beenstof verdringt, vervangt, als het ware de zich verliezende kraakbeenige stof. Langs welke wegen deze verandering geschiedt, wordt in de volgende §§ overwogen. De Schrijver het aanzijn van bloedvaten niet kunnende *aanwijzen*, zoekt hare voeding door eene gissing (conjectura) van zijnen leermeester uit te leggen, en wil ze als door het indringen van het ledevocht gevoedsterd hebben; maar is het niet even waarschijnlijk, en behoeft men zich dan wel zoo te redden, wanneer men met sommige natuurkun-

kundigen het aanwezen van weivaten stelt. Wij hechten welligt te veel of verbinden te sterk het denkbeeld van voeding met bloedvaten. — Maar laat ons niet vergeten, dat de Schrijver meer dan eens en te regt drukt op het *donkere*, hetwelk op deze verrigting, als op zoo vele andere, drukt en bestrijden wij geene *gissing* met *gissingen!* Het ontstaan der buisjes, door Walther aangewezen, ten gevolge van het verlies van kraakbeen-stof behoort mede tot het duistere van dit tafereel. De Schrijver zegt het zelf in § 6. *Ratio .... ad naturae mysteria pertinet.* Op deze wijze krijgt zeker het bloed ruimen toegang tot de kraakbeenderen, om zulke stof af te zetten, welke haar vervangen moet. Belangrijk is de aanwijzing, hoe de zoogenoemde verbeening gebeurt, en op welke wijze zij van de bloedvaten schijnt af te hangen. Wij kunnen echter in deze en meerdere bijzonderheden niet treden, willen wij deze verhandeling niet overschrijven; des prijzen wij hare lezing aan: zij verdient de aandacht, en de Schrijver geeft een lofwaardig voorbeeld, hoe men van goede lessen een goed gebruik kan maken. Het ware te wenschen geweest, dat hij meer tijd had kunnen besteden. Eigenlijk zijn het bijna meer wenken tot een verder onderzoek en ter meerdere uitbreiding gegeven; rustiger tijden geven wellig gelegenheid aan anderen, om op dit onderwerp, nog verre van uitgeput te zijn, terug te komen. De zucht voor de wetenschap zal den Heer Sebastian den jongelieden tot eenen getrouwen gids doen zijn!

Verstaan wij den Schrijver wel, zoo begint de beenwording, met het ontstaan van één verbeeningspunt, waar het kraakbeen zijne doorschijnendheid verliest, ontstaan er buisjes en vormen zich roode stippen; en vervolgens ontwikkelen zich bloedvoerende vaten. Het tweede tijdperk (§ 9) vertoont het verbeende punt als eene gele plek voortkomende van het gedeelte, hetwelk zijne doorschijnendheid verloren heeft; de zamenstelling enz; — wordt verder volgens Albinus beschreven, waaruit wij wederom zien, hoe veel door de onzen reeds was voorgearbeid. § 10 spreekt toch over eenige gevoelens omtrent de beenwording en brengt tot de slotsom harer *afhankelijkheid* van het bloedvaten-stelsel. De elfde § schijnt den middellijken of onmiddellijken invloed der zenuwen op de beenwording te onderzoeken. — Een zeer moeijelijk punt, hetwelk stof voor eene tweede verhandeling kan opleveren; een verder onderzoek der natuur, vooral harer zoogenoemde afwijkingen, zal hier nog noodig zijn; ook zal hier de anatomia pathologica te hulp moeten komen en zoude hier welligt de hoogere aanleg van den mensch eenigen invloed kunnen uitoefenen. *Potensirung und Depotensirung* klinken schel, maar geven geene wel te onderscheiden toonen. Dit mogen wij voor zeker houden, dat terwijl in het menschelijk ligchaam eigenlijk niets buiten

den

den invloed der zenuwen gesteld kan worden, ook deze belangrijke verandering onder haar bestier staat. Het *meer* of *mindere* doet niets ter zake.

De 12 § stelt den verderen overgang tot het volledige been zeer duidelijk en levendig voor. Telkens wanneer men van vroegere gelukkig geslaagde proefnemingen van onzen grooten Ruysch hoort, betreurt men, dat van zulk een' grooten man zoo weinig tot ons is overgebragt.

De zee heeft de schilderkunst van vele uitmuntende voortbrengsels beroofd, de ontleedkunde heeft er niet minder bij geleden. Is het reeds genoeg bewezen, dat verdere nasporingen omtrent het door Ruysch in der tijd verrigte te vergeefs zijn, of berust men te zeer, dat zij *vruchteloos zouden kunnen zijn?*

Wijden wij nog eene zeer korte beschouwing aan het *tweede* deel; wij zijn ondanks ons zelve bij de overweging van het eerste te *uitvoerig* geworden.

Wat nu de *ziekelijke beenwording* betreft, zal de Schrijver onderzoeken, of in die deelen, welke somwijlen verbeend zijn gevonden, ook eene ziekelijke kraakbeenwording is waargenomen.

Hij doorloopt tot dit einde de verschillende dus genoemde *stelsels* van § 15 — 22. Het ontbreekt hier niet aan een groot getal bijgebragte waarnemingen en vermelde gevoelens ter staving van het gestelde. Er zouden echter nog al bedenkingen gemaakt kunnen worden, vooral of de opgaaf, der in kraakbeen, of in eenige kraakbeenige stof overgegane deelen niet wat te algemeen gesteld wordt en dikwijls meer het gevolg is van eene oppervlakkige beoordeeling dan van een naauwkeurig voortgezet vergelijkend onderzoek, waarbij men mede de hulp der scheikunde behoorde in te roepen, om uit overeenkomst der ontlede stoffen *resultaten* te trekken.

Wat de *weivliezen* betreft, zouden wij mede in bedenking willen geven, of hetgeen van derzelver verandering in kraakbeen wordt gezegd, niet eerder eene ophooping van *lympha plastica* is of laagsgewijze vermeerdering van dezelve. Naumburg (p. 31) wordt gezegd het *kraakbeen tusschen de platen* van het Peritonaeum gezien te hebben, en wanneer men het gevoelen van sommigen nog niet voor ongegrond kan verklaren, dat de weivliezen eigenlijk niet veranderd worden, maar alle ontaardingen in dezelve slechts door de uitgestorte of doorgezweete *lympha plastica* ontstaan, dan zouden wij de verandering minder in het werktuig dan wel in het *product* van hetzelve moeten zoeken. In hoe verre verschilt de het eerst uitgescheiden wordende *lympha plastica* van de door den Schrijver bl. 3 aangehaalde *materia gelata, organische urmasse?* — Herinneren wij ons tevens hier het omtrent de beide platen, die de fontanel bij het kinderhoofd vormen op bl. 5 vermelde.

Da

De waarnemingen van gelijktijdig been- en kraakbeenwording (§ 23) in hetzelfde deel, zijn, om reeds opgegevene redenen, mede aan bedenking onderhevig. — Laat ons echter bedenken, dat wij eene beoordeeling en geen twistschrift schrijven.

Zoude het slechts celstof, celachtig weefsel zijn, hetwelk de gebrokene knieschijf vereenigt? bl. 44. De verbinding van twee beeneinden, tusschen welke een stuk weggenomen was, houden wij door *vezelachtige*, naar het kraakbeen zweemende, stof te geschieden.

Dat de steenachtige uitscheidingen niet met de beenwording gelijk gesteld moeten worden, verdedigt de Schrijver te regt ook tegen B e c l a r d.

Door te veel te willen vereenvoudigen, mogen wij niet uit het oog verliezen, dat, al bestaat er ook slechts eene oorspronkelijke kracht, zij ontelbaar door de werktuigen gewijzigd wordt.

Laat de natuurkundigen (*physici*) hier voor ons niet vruchteloos werkzaam zijn. Den grooten invloed der vaten, zoo wel bij de gezonde als ziekelijke beenwording, wie zoude dien willen ontkennen § 25 — 28. Met regt wordt hier aan H a l l e r gedacht. Na in § 28 het derde tijdperk der ziekelijke beenwording, op het voetspoor door H a l l e r aangewezen, beschreven te hebben, geeft de Schrijver in § 34 in zeven stellingen als de slotsom van de gevoelens over het onderscheid tusschen gezonde en ziekelijke beenwording op. Wij kunnen hier echter niets meer over zeggen; welligt biedt zich daartoe nog eene betere gelegenheid aan.

§ 35 besluit deze waarlijk belangrijke Verhandeling met het vermelden van een, zoo wij vooronderstellen, *geliefkoosd* denkbeeld van des Schrijvers Leermeester omtrent den *prototypus*, zoodat men in afwijkingen van de gewone wet of zoo het *behoort te zijn*, dit *afwijkende* bij een schepsel van *hoogeren* rang *gelijkvormig* vindt met de *gewone* bewerktuiging van het *dier*, hetwelk op eenen *lageren* trap van ontwikkeling staat. Dit denkbeeld opent een wijd veld voor de spelingen van het vernuft; de ondervinding brenge verband tusschen haar en de rede, de levendiger verbeelding en het bezadigder verstand.

De haast, waarmede deze Verhandeling heeft moeten afgewerkt worden, heeft invloed uitgeoefend op de duidelijkheid, hier en daar op den stijl en inzonderheid op de correctie, waardoor vele drukfouten, die soms voor den zin hinderlijk zijn, het werk ontsieren. Al wederom een gevolg van de ongelukkige tijdsomstandigheden!

X.

NA-

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Zonderlinge Voorval gedurende de Cholera te Westport.

In 't *Dublin Register* wordt het volgende geval van eenen zeer geloofwaardige Correspondent gemeld.

Op de goederen van den Marquis van Sligo in Westmoreland, in de nabijheid van Westporthouse, is een van de grootste *Rookeries*, (Raven verzameling) van het westelijke Ierland. Op den eersten of tweeden dag, na de verschijning der Cholera aldaar, was het opmerkelijk, dat eensklaps alle de Raven verdwenen waren, en drie weken lang, zoo lang de ziekte aldaar woedde, hadden deze luidruchtige gasten hunne nesten in de boomen geheel en al verlaten. Ten gelijken tijde vonden de tolbedienden aan de zeekust, tien Eng. mijlen daar vandaan bij Erris, eene ontelbare menigte van die dieren dood aan het strand liggen. Bij het afnemen der ziekte, in de laatste dagen, verschenen wederom eenige Raven op de oude plaats, maar vele waren zoo zwak en uitgeput, dat zij hunne nesten niet bereiken houden. Het getal der Raven, die thans in die Ravencolonie zijn, bedraagt niet het derde gedeelte, van hetgeen voor 3 maanden daar gevonden werd.

GESCHIED EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Invloed der verbeelding op het menschelijk ligchaam.

Het is bekend, dat de groote H. Davy zijne scheikundige loopbaan heeft begonnen, toen men de werking der ingeademde gaz-soorten op 't menschelijk ligchaam zou beproeven, en daartoe eene bijzondere inrigting te Bristol bestond, aan wier hoofd de bekende Doct. Beddoes was geplaatst, wien Davy was toegevoegd. De eerstgenoemde meende, dat het *acidum nitrosum* met goed gevolg tegen verlammingen zou kunnen worden aangewend en wilde eenmaal hier van de proefnemen bij een' lijder, dien men te voren niet onderrigt had van de behandeling, welke hij zou ondergaan. Davy plaatste onder de tong van den lijder eenen kleinen zak-thermometer, van welk werktuig hij zich altijd bediende, om den graad van dierlijke warmte te bepalen, welke door 't aangewende middel moest vermeerderen. Nauwelijks ontwaarde de lijder den in zijn' mond geplaatsten thermometer, of hij riep uit (meenende dat dit werktuig de beroemde *talisman* was), dat hij zich beter gevoel-

voelde. Davy zag zijn meester Beddoes verwonderd aan, en besloot om de inademing van het bedoelde gaz niet te beproeven, maar om den volgenden dag de proef met den thermometer te herhalen. Hiermede ging men gedurende veertien dagen voort; dagelijks werd het werktuig onder de tong van den patient geplaatst, die onder deze behandeling volkomen herstelde.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
10	29. 8 29. 7¾ 29. 6	48 53 48	Z. W. Z. W. t. W. Z. W.	harde wind, voorm. betrokk., tusschenbeide een weinig reg., verder beneveld en bewolkt, *
11	29. 4 29. 3¼ 29. 3	47 51½ 40	Z. W. t. Z. W. Z. W. W. t. Z.	tot in den namidd. stormachtig, meest omtrent helder, namiddag regenbuijen harde wind, †
12	29. 3 29. 3 29. 4	47 52 43	Z. W. Z. W. t. W. W. t. Z.	voormiddag bewolkt, harde wind, verder buijig.
13	29. 5¼ 29. 6 29. 6	46 49 39	W. N. W. N. W. t. W. N. W.	harde wind, bewolkt, buijig, 's avonds helder, stil.
14	29. 3½ 29. 3 29. 4	41½ 46 42	Z. Z. W. Z. t. W. Z. Z. W.	betrokken, voormiddag tot in den namiddag regen, 's nachts regen.
15	29. 5 29. 5 29. 3¼	44 49 41	W. N. W. W. O. Z. O.	's morgens betrokken, verder betrokken, meest omtrent helder.
16	29. 3 29. 3¼ 29. 5	43½ 50½ 39	O. N. O. N.	bewolkt, windrig.

* 's avonds zeer harde wind. † 's avonds bewolkt.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij V. LOOSJES te Haarlem wordt uitgegeven en is dezer dagen verzonden:

TIJDSCHRIFT TER BEVORDERING VAN NIJVERHEID, zamengesteld door de Hn. A. H. VAN DER BOON MESCH, G. WTTEWAAL, F. VAN CATZ SMALLENBURG en G. J. VERDAM, uitg. door de *Nederl. Huishoudelijke Maatschappij*, 1e. Dl. 3e. stuk met 2 platen, bij inteekening. . . . . . . *f* 1, 40

Van de twee eerste Nos. zijn mede nog Exemplaren te bekomen.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 26sten APRIL.

N°. 19.

BERIGTEN.

Tiel. Alhier stierf in de afgeloopene week een der beste Burgers, Dr. Nicolaas van Lookeren in den ouderdom van ruim 77, en na meer dan 50 jaren binnen deze stad en derzelver omstreken met den naauwgezetsten ijver de Geneeskunst beoefend te hebben. Deze waardige en verdienstelijke man wordt, om zijne bekwaamheden, voorzigtig beleid, schrander oordeel, buitengewone aangename en gezellige verkeering en zijn *regt* Godvruchtig gedrag, door eene menigte vrienden en betrekkingen hartelijk betreurd, terwijl zijn aandenken bij dezelve en de gansche Maatschappij in zegening zal blijven. Hij was vroeger President en Lid der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Gelderland, en werd zoowel vereerd met de opdragt van het Lidmaatschap van onderscheidene geleerde Genootschappen, als dat van den Raad dezer Stad.

Utrecht, *den 20sten April.* Heden werd de Heer Johannes Petrus Gerardus van Casteel, alhier geboren, *met veel lof* bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, na in de groote Gehoorzaal der

Akademie, te hebben verdedigd zijn *Specimen Juridicum exhibens Quaestiones Juris civilis Romani ac hodierni.*

Ook werd heden de Heer PETRUS OTTO CONRADUS VORSSELMAN DE HEER, geboren te Valburg, *met veel lof* bevorderd tot *Matheseos Magister et Philosophiae naturalis Doctor*, na ter zelfder plaatse zijn *Specimen de fractionibus continuis* te hebben verdedigd. Hij behaalde reeds ten jare 1827 een *Accessit*, bij de Letterkundige Faculteit alhier, en ten jare 1830 eenen gouden eereprijs bij de Faculteit van Wis- en Natuurkunde te Groningen. Na den tiendaagschen Veldtogt, welken hij, als Sergeant-Majoor bij de Compagnie Vrijwillige Jagers onzer Hoogeschool bijwoonde, werd hij, door Z. M. den Koning, vereerd met de benoeming tot Ridder der Militaire Willems-Orde, van de Vierde Klasse.

HAARLEM. Aan de volgende Dichtregelen ruimen wij eene plaats in, doch laten den geleidbrief achter, daar wij, verre van BILDERDIJK juist te durven beoordeelen als Mensch, echter altijd den wensch gevoed hebben, dat er meer evenredigheid bestaan had tusschen zijne grootheid als Genie en Dichter en die als Mensch, en dus niet geheel kunnen instemmen met daarin voorkomende gezegden, als dit: „hij was en blijft toch in het oog van hen, die verdiensten en kennis, op geen bloote idealen gegrond, weten hoog te schatten en te waarderen, ook als mensch groot."

BEDEVAART

NAAR

BILDERDIJKS LAATSTE RUSTPLAATS.

Licht treedt een jongling op, die door mijn toon gegloeid,
Mijne asch een hulde brengt, aan 't dankbaar hart ontvloeid.
BILDERDIJK.

Een heilge stilte, aan die van 't graf gelijk,
Omgeeft me in deze aan God gewijde koren;
Geen echo galmt, in 't treffend doodenrijk,
Het ruischen na door 't zuchtend hart geboren. —

Wie

Wie liggen in die graven neêrgestrekt? . . .
Zij bloeiden eens als lente - rozenknoppen,
En menig graf met luttel zands gedekt,
Boeit ligt een hart, dat vaak vergat te kloppen.

Van wien dit graf, zoo needrig en zoo rijk? . . .
Wiens schoone naam gloeit op dit koude marmer —
Wiens stof bedekt het?... De asch van Bilderdijk —
Uw roem, mijn Land! en Waarheid! uw beschermer!

Hier rust de groote man, die hier op aard'
Nooit voorspoed kende of rein genot mogt smaken;
Dit werd voor hem bij zijnen Heer bewaard,
En slechts de dood mogt hem gelukkig maken;

Die Balling werd door Onregt en Geweld,
Maar ons bezwoer hun stalen arm te knotten;
Die, Nederland! de rampen heeft voorspeld,
Die uit uw' grond als weeldrig onkruid botten.

Ja, groot was hij — verheven sterveling,
Wiens scherpe blik de toekomst in dorst staren,
Die, schoon verguisd, zijn eigen voetspoor ging,
Zoo mild bestrooid met dorre najaarsblâren.

Niet met den stroom der wereld voortgestuwd,
Stond hij alleen, en liet den Tijdgeest tieren;
Hij bleef aan Regt en Waarheidszin gehuwd,
En zag op Hem, die harten proeft en nieren. —

Ja, Bilderdijk! ik breng hier bij uwe asch,
U weenend toe de hulde van mijn harte!
Uw Godlijk lied, dat mij ten Godspraak was,
Geeft troost en moed en kracht bij zielesmarte.

Gij zongt — en alles boeidet ge aan uw stem,
't Zij liefde of vriendschap uwe lier besnaarde,
Of dat uw zuivre toonval klom tot Hem,
Die heerscher is van Hemel en van Aarde.

Eerwaardig stof, dat hier het einde wacht
Der eeuwen, die vast zachtkens henen zweven!
Gods Geest omstraalde U in den duistren nacht,
Die U niet meer maar ons nog blijft omgeven.

Gij smaakt reeds 't loon in zaalge onsterflijkheid,
Dit slechts was 't doel, waarnaar uw geest bleef streven;
Geen wereldglans, die 't hart zoo vaak misleidt,
Benevelde ooit het doelwit van uw leven.

Verachtlijk was U roem en eermetaal,
Gij bleeft, hoe ze andren boeiden, doof voor beiden,
Uw vaste hand hield, grijze Bard! de schaal,
En Schijn wist gij van Waarheid te onderscheiden.

Ja, 't offerbloed gestort op Golgotha,
En langs het vloekhout gudsend neêrgedropen,
Was al uw roem, dáár vond uw ziel genâ —
En zekerheid van 't geen zij hier dorst hopen. —

Smaak, Bilderdijk! in de enge doodsvallei,
De zoete rust, op aarde U niet geschonken;
Ontvang den lof van Neêrlands Zangrenrei,
Die bij uw tombe in rouw is neêrgezonken.

En kan uw geest uit 's Hemels rein gebied
Ter nederzien op 't wriemlend stof der aarde:
'k Smeek, Bilderdijk! o, wraak de hulde niet,
Die op uw zerk des dichters luit besnaarde!

Utrecht, 1833 E. L. GLINDERMAN.

Haarlem. Aan onderstaande Letterkundige Bijdrage verleenen wij eene plaats, maar vinden het noodig den Brief van den Heer Buddingh er bij te voegen, ten einde aanleiding en doel derzelve beter blijken.

Aan

Aan de Redactie van den *Konst- en Letterbode.*

Onlangs in eene Letterkundige Maatschappij eene weldoordachte en uitgewerkte Verhandeling hoorende voordragen over de *Dichterlijke*, *Taal- en Letterkundige verdiensten* van den beroemden Balthazar Huydecoper, hoorde ik daarin onder anderen den Redenaar ook gewag maken van „ *Vijf Handschriften*, welke Huydecoper bij de uitgave van Melis Stoke zoude geraadpleegd en onder de letters *A*, *B*, *C*, *T* en *U* meermalen aangehaald hebben." Naardien ik meen, dat velen in diezelfde dwaling verkeeren nopens het *getal* Hss., door Huydecoper gebruikt, zoo geloof ik, tot verdere voorkoming dier misvatting, Uw. Ed. het volgend stuk daaromtrent voor uwen *Konst- en Letterbode* te mogen aanbieden.

Hierbij voeg ik de verzekering, dat de plaatsing daarvan aangenaam zal zijn, aan

Uwen bestendigen Lezer

'*s Gravenhage* D. BUDDINGH.

19 Februarij 1833.

Over het getal Handschriften, die Huydecoper *bij de uitgave van* melis stoke's *Rijmkronijk gebruikt heeft.*

Met welk eene algemeene belangstelling in 1772 de voortreffelijk uitgave van Melis Stoke's *Rijmkronijk* door den beroemden Oudheid- en Taalkundigen Balthazar Huydecoper, bij het Letterkundig publiek ontvangen werd, is overbekend en kan ook blijken uit het verslag of de beoordeeling van deze *Classieke editie*, door onzen geachten Wagenaar, in de *Hedendaagsche Vaderlandsche Letteroefeningen.* (*) In dit Verslag nu, zegt Wagenaar onder ande-

(*) Zie aldaar II Dl. No. 1. bl. 14. Dit verslag, dat mede afzonderlijk uitgegeven werd, wordt ook wel voor som-

deren ook, in de VI Afdeel. „*Over de Handschriften.*" „*Ze zijn vijf in getal*, en geteekend met de letters *A*, *B*, *C*, *T* en *U*." — Hoewel, men nu door Huydecoper zelf nergens, zoo verre mij bekend is, gewag vindt gemaakt van het gebruik van *vijf Handschriften*, zoo schijnt het evenwel, dat sommigen onzer meest geachte Letterkundigen, met name Clarisse, van Wijn en van Kampen, op het gezag van Wagenaar, werkelijk in het denkbeeld verkeeren, dat Huydecoper, zich van *vijf* onderscheidene Hss. tot bovengenoemde uitgave van de *Rijmkronijk* van Melis Stoke bediend hebbe, waartoe de onderscheidene teekening der aangehaalde stukken, door de letters *A*, *B*, *C*, *T* en *U*, ongetwijfeld heeft medegewerkt. —

Immers, wanneer wij onder de *Aanteekeningen* op Melis Stoke door Huydecoper lezen: „Het woordeken *Ijet*, dat in *A* niet gevonden wordt, heb ik ontleend uit *U*. In *B* is deze regel beschadigd." (*), of op het woord *so menighen*: „Zoo moet men lezen met *A*, niet *sommighe* als in *B*; noch *sommighen* gelijk in *U*; doch ook hierin kwalijk. Want in *C*, waaraan de eerste Uitgever zich naauw schijnt te houden, leest men hier en elders, zoo niet altijd *somighen*, met eene enkele *m*" enz (†); — dan, is het niet te verwonderen, dat men ook de letters *U* en *T*, of *T* en *U*, op bovengenoemd gezag van Wagenaar, even als *A*, *B* en *C* aanmerkte, als wordende daardoor *Handschriften* aangewezen. —

De eerste, die voor zoo verre ons bekend is, in navolging van Wagenaar, gewag maakte van *vijf* Hss. was onze Oudheid- en Letterkundige Mr. Henrik van Wijn, in zijne *Historische en Letterkundige Avondstonden*. „De Heer Huydecoper," zegt hij,

sommige Exemplaren aangetroffen, in plaats der *Voorrede*, die Huydecoper gewenscht had, voor dit werk te plaatsen; doch waarin hij door zijnen ouderdom en door zwakte is verhinderd geworden.

(*) Zie Huydec. op Melis Stoke, I. B. bl. 3 in de Aant.

(†) T. a. pl. I. B. vs. 72. bl. 13, zie voorts Huydec. Aant. op I. B. vs. 154, 191, 207 en op een groot aantal andere plaatsen.

hij; „heeft er *vijf* (Hss.) gebruikt, die hij met de letteren *A*, *B*. *C*. *T*. en *U* dikwerf aanhaalt" (*), en verder: „De drie oudste Hss. van dit Historisch „rijm, onder de letteren *A*, *B*, *C* reeds opgenoemd, zijn „na Huydecoper, in bezit gekomen van den, in „kennis en jaren grijs geworden, Heere Matthias „Röver, die dezelve aan wijlen mijnen ouden vriend „van Lelyveld ter leen had bijgezet en ook aan „mij sinds lange gelijke goedheid heeft bewezen." (†) Verder volgt eene korte beschrijving van deze drie Hss.; en nopens *T* en *U* laat van Wijn volgen: „Ik heb er u niets anders van te zeggen, dan „dat *T* mij hetzelfde stuk schijnt, hetwelk in de 16e. „eeuw uit het scheurpapier van eene Apotheek is „gered, aan van der Does behandigd, en sedert „door eenen Sebastiaan gebruikt wierd, voor de „kantteekeningen van den eersten druk (a). Of het „nog in wezen is, en of Huydecoper het gezien „hebbe, is mij niet zeker gebleken. Hij haalt het „doorgaans aan, uit die kantteekeningen. Van *U* drage „ik mede geene bijzondere kennis. Ik meen te moe- „ten gelooven (b), dat het een afschrift is van *C*. „(c)" (§) Zoo verre de Heer van Wijn; ook de Hoogleeraar Clarisse maakte, in navolging van Wagenaar en van Wijn, gewag van *vijf hand-schriften*, namelijk in een *Berigt aangaande twee fragmenten van twee verlorene* Hss. *het eene van* Jacob van Maerlants *Spiegel Historiaal en het andere van* Melis Stoke's *Rijmkronijk*. (**) Aldaar zegt Clarisse, over de belangrijkheid van zijn *frag-*

(*) Van Wijn, *Hist. Avondst.* bl. 282, alwaar tot voorb. worden aangehaald Stoke I. Dl. bl. 3, 6, 13, 28, 42, 65, 85.—

(†) v. Wijn, t. a. p. bl. 283.

(a) Voorr. van van der Does.

(b) Huydec. op Stoke I. Dl. bl. 112, 133. II. Dl. bl. 364, 380. III. Dl. bl. 19 en 24.

(c) Huydec. op Stoke I. Dl bl. 21, 42, 50, 59. II. Dl. bl. 147, 411.—

(§) van Wijn t. a. p. bl. 284.

(**) Voorkomende in de *Verh. van de Maatsch. der Nederlandsche Letterkunde te Leyden* II. Dl. 2. St. (1818).

fragment sprekende: „Aan den anderen kant toch „ blijkt daaruit, dat de *vijf* Handschriften, van welke „ zich B. Huydecoper bediend heeft, ook schier „ tot *twee* zich laten terugbrengen, daar *B*, *C* en *U* „ alle het Handschrift van Matthijs Gerritzen, „ of afschriften daarvan schijnen te zijn, terwijl *T*. „ als jonger en onbelangrijker, door den uitgever zel- „ ven schaars aangehaald is." (*) Hieruit blijkt alzoo, dat ook Clarisse het daarvoor hield, dat *T* en *U* mede onder de *Handschriften* moesten gerekend worden en dat Huydecoper zich alzoo van *vijf* Hss. bediend heeft. (†)

Ook de Hoogleeraar N. G. van Kampen heeft in zijne *Beknopte geschiedenis der Nederd. Letteren en Wetenschappen* deze zelfde opvatting voortgeplant, zeggende: „De uitgave van Melis Stoke werd door „ Huydecoper gedaan naar *vijf* Handschriften, die „ hij zelf met de letters *A*, *B*, *C*, *T* en *U* aanhaalt." (§)

Alle deze opgaven nu zouden, op het gezag van mannen, als Wagenaar, Clarisse, van Wijn en van Kampen, zeer ligtelijk nog verder kunnen worden voortgeplant, wanneer men slechts onvoorwaardelijk hunne getuigenissen aanneemt. Echter moet het vreemd schijnen, waarom Huydecoper juist de *drie* eerste Hss. onder de letters *A*, *B*, *C* en de beide laatste dan onder de letters *T* en *U* (en niet onder *D* en *E*) heeft aangehaald. Zoo althans kwam het ons voor, bij het schrijven onzer *Aanleiding tot de kennis der Letterk. Geschied. der Nederlanden*, en zoo dikwijls ons de boven aangehaalde plaatsen, uit van Wijn, Clarisse en van Kampen, onder de oogen kwamen.

Voor zoo verre ons echter bekend is, was het eerst de Taal- en Letterkundige Mr. Jac. Arn. Clignett, welke deze zonderlinge volgorde dier stukken of zoo-ge-

(*) Zie t. a. pl. bl.

(†) Behalve deze, Wagenaar, van Wijn, Clarisse en van Kampen, zegt ook de Heer Hoffmann *van Fallersleben*, over de uitgave van Melis Stoke sprekende, in zijn verslag over de Oud-Holl. Dichtwerken, dat Huydecoper dezelve, naar *vijf* Hss. bezorgd heeft. Zie *Konst- en Letterbode* 1821, Dl. II bl. 375.

(§) van Kampen, t. a. pl. I Dl. bl. 196.

genoemde Hss. in het oog viel, en tot nadenken en twijfeling bragt aan het bestaan der *vijf* Mss.; te meer naardien B. Huydecoper zelf, blijkens de naamlijst zijner boeken, niet meer dan *twee* Handschriften in *folio* daarvan bezeten heeft, (*) welke beide aangekocht door den Hr. Matthias Röver te Delft, ook in de *Biblioth. Röveri*, uitvoerig omschreven, voorkomen. — In dezen beroemden *Catalogus* (†) vindt men onder No. 290 vermeld het Ms. *A*, No. 292 het Hs. *B.*, beide volgens Mr. Clignett, met de eigen hand van Huydecoper geteekend, terwijl onder No. 291 het Hs. *C.* voorkomt, waarnaar in 1591, Janus Dousa zijne uitgave bezorgde; zijnde dit het bewuste Handschrift van Matthijs Gerritzen, in 1390 geschreven, en welk afschrift door den toenmaligen bezitter, den Hoogleeraar Alberti, aan Huydecoper, bij de uitgave zijner *Rijmkronijk* is medegedeeld.

Het waren deze drie Hss., welke door den Heer Röver ten gebruike verstrekt werden aan Lelyveld en van Wijn, welke laatste daaromtrent zegt: „van de genoemde *drie* Hss. zijn er twee geschreven „in klein *folio*, een in *quarto*, alle op pergament „met eenen vrij grooten Duitschen letter, zoo als „de druk van Stoke, zonder veel sieraad, *commata* of *puncta* en deels zekerlijk, deels waarschijnlijk „op het einde der 14e. eeuwe. De Hss. loopen door, „zonder verdeeling van Boeken. Elke bladzijde heeft „2 kolommen, elke kolom 30 rijm-regelen. Het „getal der regelen verschilt; *A* heeft er 359, *B* 380, „*C* 401, enz." (§)

Dat Huydecoper nu nog andere dan deze *drie* Hss., bij zijne uitgave van Melis Stoke's *Rijmkronijk*, zoude geraadpleegd of ingezien hebben, blijkt wel niet uit eene enkele zijner talrijke *Aanteekeningen*, op dat werk; weshalve de Mr. Jac. Arn. Clignett het daarvoor hield, dat men naar de Hss. *T* en *U* te vergeefs zoude rondzoeken. Z. E. G. deelde ons in een letterkundig gesprek deze opvatting mede, en ver-

(*) In 1779 te Amsterdam verkocht onder No. 48 en 49.

(†) Zie *Bibl. Röv.* P. I p. 67 seqq.

(§) van Wijn, *Hist. Av.* bl. 238, 284.

vereerde ons, bij die gelegenheid, een door hem gesteld *Vertoog over het aantal Hss. door* Huydecoper *gebruikt bij de uitgave der Rijmkronijk*, ten einde dit vóór in ons Exemplaar van Melis Stoke te laten inbinden.

Dit *vertoog*, dat voor zoo verre ons bekend is, en zoo wij ons wel herinneren, ook volgens de eigene verzekering des Heeren Clignett, nimmer in den boekhandel is verkrijgbaar gesteld, maar waarvan slechts enkele exemplaren voor zijne eigene rekening zijn afgedrukt, bevat onzes inziens, een kort en bondig betoog, dat onder de letters *T* en *U*, geene Hss. hoegenaamd moeten verstaan worden, waarvan Huydecoper inzage zoude gehad hebben, en dat alzoo Wagenaar, van Wijn, Clarisse, van Kampen en ook Hoffmann *van Fallersleben*, en allen, die op hun gezag, de onder *T*. en *U* bedoelde stukken voor Hss. en dienvolgens in het geheel *vijf* Hss. willen gehouden hebben, daaromtrent in misvatting en dwaling verkeeren, welke welligt tot nog grootere dwaling, namelijk het opsporen dier beide Hss. zoude kunnen aanleiding geven. Integendeel bewijst de schrandere Letterkundige Clignett in genoemd vertoog, dat men in deze beide letters (*T* en *U*) niets anders dan de *initiale* letters moet zoeken van een geheel woord, dat men bezigde, en wel kortheidshalve door Huydecoper aldus gebezigd is, om de gedurige herhaling daarvan in zijne menigvuldige aanteekeningen te vermijden. Door de letter *U* heeft men, volgens onzen letterkundige, niets anders te verstaan dan de Uitgaaf, en wel bepaaldelijk die van 1591 door Janus Dousa bezorgd, en van welke, zoo als men weet, slechts weinige exemplaren uit de vlammen gered zijn. Huydecoper vergeleek namelijk deze *uitgave*, bij de hem ter dienste staande Hss. *A*, *B* en *C*, maar welker eerste hij hoofdzakelijk *zijne* uitgaaf van Melis Stoke bewerkstelligde; terwijl de *T*, die echter zoo als Clarisse wel zegt, schaars in de aanhalingen voorkomt, op eene tweede of *ander* afschrift wijst, waarvan, hetzij dan Dousa, Spieghel of een Sebastiaan, zich bij diezelfde uitgaaf van 1591 bediend heeft en hetwelk in de kantteekeningen meestal met het woord Tander (het ander) ook wel *Intander*,

ver-

vermeld, doch nimmer door Huydecoper ingezien is.

Eindelijk moeten wij hier nog aanmerken, dat de genoemde *drie* Hss. *A*, *B* en *C* zich thans op de *Koninklijke Bibliotheek* alhier bevinden; dat wij door de minzame welwillendheid des Heeren J. W Holtrop, Onder-Bibliothekaris aan deze Koninklijke Boekerij, inzage van die Hss. gehad hebben, en daardoor in staat gesteld zijn, ten slotte hier nog bij te voegen:

1. Nopens het Hs. *A*: Hetzelve werd geschreven door Wouter den Clerc, die vóór of even na het midden der 14e. eeuw geleefd, en dit Ms. naar een Handschrift van Melis Stoke zelven schijnt vervaardigd te hebben; weshalve men hetzelve voor het *oudste* en volledigste der *drie* houdt. Achter dit kostbare stuk komen voor *uittreksels der briefwisseling* tusschen de letterkundigen van Lelyveld, Röver en van Wijn nopens de Hss. van Melis Stoke, en waarvan de eigenhandige brieven en opstellen onder Mr. van Wesele Scholten te Delft berustende waren. In een dezer Brieven nu, en wel in den laatsten van Röver in Antwoord aan den Heer van Wijn, heet het onder anderen: „Het is meer als waarschijn„lijk, dat Wouter een handschrift voor zich had, „waaruit hij het zijne heeft gecopiëerd, door Stoke „zelf merkelijk vermeerderd en zijnde, zooals wij „zouden zeggen, eene tweede uitgave van den Au„teur zelven." — Ook blijkt het uit den eersten dezer brieven, van den Heer Lelyveld aan den Heer Röver, (geschr. te Leiden 23 Dec. 1782), dat Röver en Lelyveld beide in het denkbeeld verkeerden, dat Huydecoper niet meer dan *drie* Hss. bij zijne uitgave onder het oog gehad heeft. Immers, daar lezen wij: „Het is mij (Lelyveld) volkomen „bekend, dat Huydecoper niet meer dan *drie* „Hss. *A*, *B* en *C* gehad of gezien heeft." — „*A* „en B bezat hij zelf, sedert het jaar 1750 uit de ver„kooping der boeken van den Heer Jacob Mar„cus." enz. „Het Ms. *C* waarnaar de uitgave van „Dousa geschied is, heeft de Heer Huydecoper „te leen gehad van Prof. Alberti." enz. Dit handschrift *A* is met de eigenhandige naamteekening van Huy-

Huydecoper (1750) voorzien, gelijk ook *B*, en alle *drie* de Hss. hebben boven de eerste bladzijde van den tekst de handteekening van Röver.

2. Nopens *B*. voegen wij hier nog bij, dat het jonger is, dan *A*, ook dan *C*. Hetzelve schijnt door meer dan ééne hand voltooid te zijn. Vooraan in dit Hs. ligt een opstel van den 12 en 13 Sept. 1750 op pergament, en, zoo als het ons voorkomt, eigenhandig door Huydecoper gesteld, waarin deze schrandere letterkundige omtrent van der Does en de eerste uitgevers zegt: „Dezen hebben 2 Mss gehad, 't eene geschreven door Matthaeus Gerardi (Gerritzen) in 1390 en dit hebben ze allen gevolgd, 't „*ander* (zoo noemen zij 't) heeft alleen gediend, om „eenige weinige veranderingen op den kant te stellen."— Ook hieruit schijnt het te blijken, wat Huydecoper door de *T* wil verstaan hebben, dewijl hij al verder ditzelfde stuk meermalen noemt, met het woord *Tander*, enz. De Heer Clignett, die ons verzekerde, bij het schrijven van zijn vertoog, deze *drie* Hss. voor zich gehad te hebben, (gelijk wij die voor ons hebben gehad), is ongetwijfeld door deze stukken, niet weinig in zijne meening of opvatting versterkt geworden, gelijk dit bij ons het geval is.

3. Wat het handschrift *C*. betreft, door Dousa of van der Does gebruikt, zoo vindt men geheel achter aan op het laatste beschrevene blad, onder aan den voet, den naam en de jaarteekening, mede door van der Does, gemeld namelijk: „*Per manus* „Mathei Gerardi, *Pastoris* (of *Prioris*) *in Naaldwijk*. „*Anno* MCCCXC. *feria sexta post Pentecosten.*" Overigens bevat dit Hs. geene verdere inlichtingen en ter zake dienstig, dan alleen bij vergelijking der onderscheidene teksten.

Na deze opheldering, zal het nu wel elk Letterkundige, die het om waarheid te doen is, en geen verder onderzoek schroomt, uit de aanteekeningen van Huydecoper, tot een volledig bewijs kunnen opleiden, dat namelijk de letters *T* en *U* geene andere beteekenis hebben, dan de opgegevene: weshalve wij de verdere bewijsgronden, die Clignett nog daarenboven heeft aangevoerd, verder onaangeroerd kunnen voorbijgaan; meenende door deze mededeeling reeds genoeg gedaan

te

te hebben om de dwaling nopens de zoogenoemde *vijf* Hss. uit den weg te ruimen, die, zoo als wij boven zeiden, op gezag der aangehaalde, en met zoo veel welverdiende achting bekende Letterkundigen, zoo ligtelijk meerdere aanhangers konde bekomen, en welligt dezen of genen letterminnaar aanleiding konde geven, tot het vergeefs zoeken, „*naar HSS.*, *waar-* „*van het eene hoogstwaarschijnlijk*, *reeds ten tijde* „*van* Huydecoper, *niet meer bestond en het ander* „*voorzeker nooit bestaan heeft.*"

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Zedek. en Wijsg. Mengelingen. Gedachten en Beelden van B. T. LUBLINK WEDDIK, 4e. stuk bl. 335—436, te Amsterdam, bij G. J. A. Beyerinck 1832. gr. 8vo.

Bij de Beoordeeling van dit stukje zullen wij op het over *Lezers* en *Lezeressen* geschrevene (3e. stukje) inzooverre eene uitzondering maken, dat, overeenkomstig het van de *Lezeressen* gezegde, wij met de *laatste* bladzijde beginnen, zonder dit werk daarom met eenen Roman gelijk te stellen. Wij zullen weinig over den inhoud van dit laatste stuk zeggen: want gelijk de Schrijver in zijne *algemeene* voorrede aanhaalt, de vier bundeltjes hechten zich *zamen als kinderen van éénen bloede*. Men vindt hier echter, behalve de talrijke door het geheele werk gebezigde *Motto's*, nog een afzonderlijk stuk, met den titel: *Motto's* met een *motto* aan het hoofd. Kan ons oordeel iets bijdragen, om het geloof van den Schrijver te versterken, dat zij elkander in het goede gelijkvormig zijn, wij verzekeren dit in uitvoering en bedoeling gevonden te hebben, zonder echter alles even goed te hebben bevonden.

Wat de zaak tusschen den Schrijver en eenige Lezeressen betreft? — even moeijelijk het is, bij verschil tusschen vrouw en man te beslissen, even bezwaarlijk houden wij het er voor, tusschen Lezeressen (van welke klasse ook) en den Schrijver te treden.

Nostrum non est tantas componere lites. Wij vertrouwen echter, dat de meeste der door den Schrijver bedoelde Lezeressen, naar den goeden dunk van haar opgevat (bl. 411 No. 15) hem reeds vergiffenis geschonken hebben. — Wat kan de vergevensgezinde meer verlangen dan eene belijdenis, dat de *schuld grootendeels* aan ons ligt?

Uit

Uit hetgeen wij op meer dan eene plaats verder over de Vrouwen lezen, houden wij den beschuldigden voor *geregtvaardigd;* — of de vrouwelijke regtbank echter met deze uitspraak van gezworenen genoegen zal nemen?

Gaan wij thans tot het *Naschrift* over, hetwelk de lezers *onder verschillende klassen rangschikt*, waardoor wij als van zelfs *eene plaats* ons aangewezen zien; zoo wij ooit eenig genoegen smaakten in het Recenseren, was dit thans het geval: want wij kunnen de onze innemen, zonder dat wij behoeven pligtplegingen te maken, of een knorrig gezigt te zetten. Wellevendheids halve zouden wij ons noch onder de *verstandige* of *ernstige* lezers durven rangschikken; niet gaarne zouden wij ons tot de *domme*, en vooral niet tot de *oppervlakkige*, het minst tot de *onverbeterlijke* geteld zien. Of er meesmuilende lezers zijn? (Lezeressen zal er denkelijk moeten gelezen worden.) Onze *sentimentele* tijd is voorbij. Gelukkig, dat als *Recenserende* Lezers, wij van de toespraak des Schrijvers niet uitgesloten zijn, wij zouden nu van regtswege den Schrijver duchtig kunnen recenseren, maar onze kritiek gevoelt zich geheel ontwapend door de belijdenis in de noot onder bl. 435. Wij willen, waar wij ons met den Schrijver niet konden vereenigen, echter gaarne een deel der schuld voor onze rekening nemen. — Wij vertrouwen, dat de Schrijver het ons ook niet ten kwade zal duiden, dat wij *vrijmoedig* ons oordeel geveld hebben, *openhartig* en soms zelf *luchtig*. Het was voor ons echter niet mogelijk met den Schrijver te doen, zoo als hij met ons gedaan heeft. Wij moesten *om hem denken*, wanneer wij over zijne *vormen* dachten; hij had het voorregt met zich zelven te kunnen *spreken*, zonder om ons te *denken*; dit gaf ons echter het voordeel, dat *hoe* of *waar* wij van hem verschillen, wij om hem denkende nergens aan het goede oogmerk des Schrijvers twijfelden. Wij nemen dus gaarne zijnen *handdruk* aan, en zeggen wederkeerig: *Wij meenen het goed met elkander.* Met dat gevoel nemen ook wij afscheid van den *Schrijver*, als *mensch ook voor ons meer waardig*. Hoe nu de inhoud van dit deeltje met de vorige overeenkomen of verschillen moge, soms bevalliger, eene enkele maal minder gevallig zij, soms een gezegde dat der vorige stukjes verre in snedigheid overtreft, of.... doch wat behoeven wij, na de reeds vermelde noot op bl. 435 nog verder uit te weiden? Voor *oudoom* J a c o b hebben wij door alle stukjes heen dezelfde genegenheid blijven gevoelen; maar herinneren wij ons het gezegde uit den ouderdom van C i c e r o: *temeritas est videlicet florentis aetatis, prudentia senescentis*; van dezen lieven oudoom nemen wij een even zoo hartelijk afscheid als van neef en, dezen ook een wensch willende doen, wenschen wij hem nog eens als *oudoom* te zien

zien optreden; of mogt welligt dan zijne stem ons oor niet meer treffen, hij vinde een geslacht, zoo gretig naar hem luisterende, als wij naar den oudoom deden, en hiermede besluiten wij onze *beoordeeling*, als de Schrijver zijne *voorrede* met: — Vaartwel. —

X.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

In een te Londen uitkomend Tijdschrift: *the Penny Magazine* komt de volgende berekening voor:

Ongemeene vruchtbaarheid van den Hyoscyamus.

Naar genomene proeven brengt een *Hyoscyamus*-plant (Bilzenkruid) wel 50,000 zaadkorrels voort. Maar gesteld, dezelve bragt er slechts 10,000 voort, dan zoude de vierde oogst reeds 10 duizend billioenen beloopen. En, daar men nu berekent, dat het vasteland van den geheelen aardbol slechts ruim 1400 billioenen vierkante voeten bedraagt, zoo volgt daaruit, dat, wanneer men op ieder voet in het vierkant 7 planten wilde rekenen, de geheele aarde niet toereikend zoude zijn, om de opbrengst van 4 jaren uit ééne Hyoscyamus-plant te bevatten.

GESCHIED EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Toen in het jaar 1777 de eerste Bliksemafleider op het gebouw van de Academie te Dyon, door de onvermoeide pogingen van den beroemden Guyton de Morveau, was geplaatst, ontstond er weldra oproer onder 't gemeen. Een groote menigte volks vergaderde 's avonds voor 't gebouw en eischte, onder oproerige kreeten, dat men 't werktuig zoude wegnemen, hetwelk, volgens deszelfs meening, eene bespotting van Gods almagt was, die deze vermetelheid niet ongestraft zou laten. De Secretaris der Academie Maret sprak daarop de onstuimige menigte aan, en verzekerde haar, dat de vergulde punt van den Afleider, uit Rome afkomstig, door den Heiligen Vader was ingezegend, en dat daarin de kracht van het werktuig was gelegen. Het volk, hierdoor gerust gesteld, ging uit een en het werktuig bleef op het gebouw geplaatst.

GE-

GEBOORTE-, TROUW EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

Te Cork is dezer dagen de Heer Robert Pynes overleden, in den ouderdom van 112 jaren. Hij behield tot zijn laatste oogenblik genot van meest alle zijne vermogens. Twee of drie maanden voor zijn dood, deed hij bijna alle dagen nog togtjes te paard van 20 tot 30 mijlen. (Eng.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
17	29. 5	42	N. W.	zeer windrig, bew., 's morg.
	29. 5	47	W. N. W.	en 's avonds een weinig buijig,
	29. 5	42	W. Z. W.	's nachts zware regenbuijen.
18	29. 5¾	44½	W. N. W.	bewolkt, 's avonds helder.
	29. 6¾	49	N. W.	
	29. 7¾	35½	N. W. t. N.	
19	29. 9	45	W.	's morg. bew., verd. helder,
	30. 0	51½	W. t. Z.	
	30. 0¾	42	W.	
20	30. 1	49	Z. W.	voormidd. bewolkt, zeer win-
	30. 1	55	W. Z. W.	drig, namidd. een weinig reg.,
	30. 1	42	W. N. W.	's avonds omtrent helder.
21	30. 1½	47	W. N. W.	helder, 's avonds bewolkt.
	30. 2	52	N. W. t. W.	
	30. 2	43	N. W. t. N.	
22	30. 1¾	51	W. t. N.	voormiddag bewolkt, meest
	30. 1¾	56	W. N. W.	omtrent helder, verder helder.
	30. 1¾	41½	N. N. W.	
23	30. 1½	49	W. N. W.	voormiddag betrokken, na-
	30. 1¾	51½	N. W.	middag bewolkt. 's av. held.
	30. 1¾	43	N. W. t. N.	

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

⁂ Bij V. LOOSJES te Haarlem wordt uitgegeven en is dezer dagen verzonden:

TIJDSCHRIFT TER BEVORDERING VAN NIJVERHEID, zamengesteld door de Hn. A. H. VAN DER BOON MESCH, G. WTTEWAAL, F. VAN CATZ SMALLENBURG en G. J. VERDAM, uitg. door de *Nederl. Huishoudelijke Maatschappij*, 1e. Dl. 3e. stuk met 2 platen, bij inteekening. . . . . *f* 1, 40

Van de twee eerste Nos. zijn mede nog Exemplaren te bekomen.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 3den MEI.

No. 20.

Dit No. met bijgevoegde Tafel in plano kost 22½ cents.

BERIGTEN.

FLORENCE, *den 8sten April.* Heden overleed hier de beroemde Kunst-plaatsnijder RAPHAEL MORGHEN ten gevolge van een' zamenloop van ziekten, waaronder eene hevige van het hart, zijn' dood veroorzaakt heeft. Hij mogt den ouderdom van 73 jaren bereiken. Om uit vele zijner werken een paar te noemen, zijne plaat naar den *Theseus* van CANOVA, en die naar *het Avondmaal* van L. DA VINCI, welke bij de uitgave 30 sequinen (de proefdr. zonder letteren) kostte, zijn door geheel Europa beroemd. Ook is deze stad hem eene School ter bevordering der Graveerkunst verschuldigd, die onderscheiden met roem bekende leerlingen heeft gekweekt en opgeleverd.

'S GRAVENHAGE, *den 27sten April.* Heden overleed alhier, de Heer J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, *Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Dr.* en *Rector* der Latijnsche Scholen in deze Stad. Hij bereikte slechts den ouderdom van 43 jaren, en zijn verlies wordt, daar zoowel zijn regtschapen en deugdzaam karakter algemeene achting inboezemde, als zijne uitgebreide kundigheden veelvuldig nut stichtten, diep be-

betreurd. Inderdaad de bloei der Latijnsche Scholen, hier ter Stede, in de laatste jaren, was, naast de pogingen van waardige ambtgenooten, de vrucht van zijn' onvermoeiden en doeltreffenden ijver; en niet alleen strekken vele jongelieden, door hem opgekweekt, onze Hoogescholen ten sieraad, maar menig man, in kerk of staat reeds in gewigtige bedieningen geplaatst, erkent gaarne aan hem de opleiding tot de hoogere wetenschappen verschuldigd te zijn. Behalve zijne Latijnsche redevoering, *de quibusdam caussis excellentiae Graecorum in litteris*, (*) waarmede hij in 1819 het Rectoraat alhier aanvaardde, gaf hij drie jaren later Rudimenta der Grieksche Taal in het licht. Zijne verdiensten werden in hetzelfde jaar, dat hem het bestuur der Scholen alhier werd vertrouwd, erkend door het hem aangeboden Lidmaatschap van het Utrechtsch Genootschap en de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

HAARLEM. Aan onderstaanden verleenen wij eene plaats.

ROTTERDAM den 22sten April 1835.

Bij de lezing der beoordeeling over het werkje, *de Cholera te Rotterdam* door de Heeren Medicinae Doct. G. J. Mulder en D. J. van der Pant, voorkomende in de Vaderlandsche Letteroefeningen d. j. No. IV en V, heb ik bemerkt, dat de Heer Beoordeelaar in het dwalend begrip verkeert, dat onze beroemde en bekwame landgenoot Dr. Iman Jacob van den Bosch, mijn vader zoude geweest zijn! Ik geniet die eer niet, even min als dat ik, gelijk velen vermoeden, Bloedverwant zoude zijn van eenen niet minder verdienstelijken man van dien naam, den tegenwoordigen Gouverneur van Nederlands Indiën. — Ik ben den 7den Maart 1770 te Amsterdam geboren van Willem van den Bosch en Gerharda Hillegonda Nauta uit Leeuwarden, terwijl ik op den 19den Maart 1794 te Utrecht, na het openlijk verdedigen mijner Dissertatie *de Herba Digitali purpurea* tot Medicinae Doctor gepromoveerd ben.

Wat

(*) Zie wegens dezelve *Alg. Konst- en Letterb.* 1819 Dl. II, bl. 172.

Wat weêrkundige waarnemingen, zoo heilzaam, zoo noodzakelijk, zoo onontbeerlijk voor den Geneesmeester, betreft, vertrouwe ik, dat ieder, welke eenigen prijs op de rigtige uitoefening zijner kunst stelt, daar vooral in een land, gelijk het onze, hetwelk, door deszelfs ligging aan zoo vele wind- en weders-veranderingen is bloot gesteld, dagelijks zijne bijzondere aandacht op zal vestigen en begrijpen, dat zonder zulks, bij welke aangelegenheid ook, de Geneeskunst niet gelukkiglijk kan worden beoefend. Het waarnemen van weder en wind, van Barometers en Thermometers, meer dan eens daags, maakt mijn eerste werk des morgens uit, en is mij om het hooge belang, dat ik er in stel, als ware het eene behoefte geworden, evens eens als, om dagelijks mijnen Gaubius bij de hand te hebben, en zijn Caput *de nocivis atmospherae potentiis* te raadplegen, terwijl ik mij overtuigd houde, dat vele, zoo oudere als jongere Medici, alhier ter stede en op andere plaatsen, daar even eens over denken.

Wees zoo goed deze korte wenken in uwen geachten Bode eerlang te plaatsen, en mij met bijzondere hoogachting te gelooven

Uwen Vriend

H. VAN DEN BOSCH.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

GESCHIEDENIS. Geschiedenis van Griekenland, uit oude en latere Schrijvers zamengesteld, door N. G. VAN KAMPEN. Vijfde Deel, *Griekenland onder de Romeinen en het Rijk van Konstantinopel, tot op de tijden der kruistogten.* Te Amsterdam bij C. L. Schleijer 1832. gr. 8vo. XVII en 525 bladz.

Aan het slot van het vorig deel dezes werks, zagen wij Griekenland onderworpen aan de heerschappij van Rome. Het is dus nu niet meer de geschiedenis van een *vrij* en *op zich zelf staand volk*, maar slechts die van een *wingewest van Rome*. Ofschoon wij met belangstelling den geleerden Schrijver volgen, ook in deze donkere en treurige tijden van de lotgevallen der Grieken, wij verblijden ons toch, dat hij, naar gelange van het mingewigtige der stoffe, zich in zijne voordragt heeft bekort, zoodat dit deel een tijdruimte

van nog meer dan 1200 jaren bevat, namelijk *van het jaar* 146 *vóór tot* 1080 *na* C. G. En twaalf eeuwen zouden nog geen stoffe genoeg opleveren, voor een boekdeel zoo groot als dit, indien men alleen op de *staatkundige* gebeurtenissen ziet. Want Griekenland verliest zoo zeer zijn staatkundig gewigt, dat er jaren voorbijgaan, zonder dat ook deszelfs naam in de geschiedenis wordt genoemd. Maar belangrijk zijn nog in het eerst gedeelte van dit tijdvak de verdiensten der Grieken in Letteren en Wetenschappen, waarbij de Hooggeleerde Schrijver dus met reden langer verwijlt en den invloed aanwijst, dien zij daardoor op hunne overheerschers hebben uitgeoefend. — Voorts voerde het onderwerp den Schrijver onvermijdelijk in de geschiedenis van Rome en Byzantium, en hoezeer hij doorgaans getrouw is aan zijn oogmerk, van daarin niet verder dan volstrekt noodzakelijk te treden, gaf dit toch aan het verhaal eene meerdere uitvoerigheid, dan men anders verwacht en gewenscht zoude hebben.

Dit Deel is weder in zeven hoofdstukken verdeeld, waarvan wij de opschriften, die er den inhoud van aanduiden, hier laten volgen.

I. *Van den val van Korinthe tot deszelfs herstelling*, van 46 tot 30 vóór C. G. bl. 1—58. — II. *Van de Regering van* Augustus *tot op die van* Hadrianus *en deszelfs reis naar Griekenland*, van 30 vóór tot 124 na C. G. bl. 59 — 100. — *Van* Hadrianus *tot op de verplaatsing van des Rijkszetel naar Byzantium of Konstantinopel*, van 124 tot 320 na C. G. bl. 101 — 237. — IV *Griekenland onder de Keizers van Konstantinopel, tot op den geheelen val van het Heidendom, onder* Theodosius de Groote, van 330 tot 396 na C. G. bl. 238 — 317. — V. *Tot op de geheele verwoesting des Lands en het einde der wijsgeerige school te Athene* onder Justinianus van 396 tot 530. bl. 318 — 354. — VI. *Tot op de scheiding der Grieksche en Latijnsche kerken in de Negende eeuw*, van 530 tot 870. bl. 355 — 439. VII van Basilius I *tot op de kruistogten. Voorbijgaande luister des Rijks* van 870 tot 1080. bl. 440 — 519.

Wij kunnen geene verkorte opgave doen van den inhoud des werks, die, hoe beknopt dan ook, niet veel te breed voor dit verslag zoude worden. Wij willen echter enkele hoofdzaken aanstippen, om nog iets meer dan uit de titels der hoofdstukken te doen blijken, hoedanig de Hoogleeraar zijn werk voortzet, nadat hij het gebied der Geschiedenis van *Oud-Griekenland* heeft verlaten.

Het *eerste hoofdstuk* beschrijft ons de diepe vernedering der Grieken en den treurigen toestand, waarin zij hun Vaderland gebragt zien. Zij strekken wel de handen uit naar den zegepralenden Mithridates, om door hem bevrijd te worden van het juk, waaronder zij gebogen gaan; maar de geduchte wapenen der Romeinen brengen slechts nieuwe ellende en ver-

verwoestingen over hen. Aangenaam wordt deze treurige beschouwing afgewisseld, door het belangrijk berigt van den verstandelijken en zedelijken invloed van de Grieken op de Romeinen in dit tijdvak en van de wijsgeeren, die gedurende hetzelve gebloeid hebben en de leermeesters der Romeinen, met name ook van Cicero geweest zijn.

De verheffing van Augustus tot hoofd van het Romeinsche Rijk was, volgens het *tweede Hoofdstuk*, wel van gunstige gevolgen voor de Grieken en bevorderlijk om Grieksche letteren en Geleerdheid naar Rome over te brengen; maar eene nog veel belangrijkere gebeurtenis wordt in dit hoofdstuk in het breede vermeld, namelijk *de invoering van de Christelijke Godsdienst in Griekenland* door de prediking van Apostel Paulus bl. 66—80. Onze Schrijver is hier in het te boekstellen van de reize des Apostels en van zijne verrigtingen en ontmoetingen, uitvoerig genoeg, naar het oordeel van sommigen welligt al te uitvoerig. Maar het betreft eene zaak niet alleen hoogst belangrijk op zich zelve, en om haren invloed op den geest des volks, maar die ook in het naauwste verband staat met veel, dat hierna in deze geschiedenis vermeld moet worden. De regering van Nero en zijne opvolgers, met uitzondering van die van Titus, was voor de wetenschappen en de beschaving zeer nadeelig. Evenwel waren er ook toen vele Grieksche wijsgeeren en kunstenaars te Rome en genoten er de achting en gunst der letterlievende Romeinen.

Het tijdvak, in het *derde hoofdstuk* behandeld, valt voor het eerste gedeelte, onder de regering van Hadrianus, Antoninus Pius en Marcus Aurelius. Een zegen is het bestuur dezer Keizers voor geheel het Rijk, waarover zij den schepter voeren, in het bijzonder ook voor Griekenland. Onderscheiden vakken van Geleerdheid en Letterkunde worden gelukkig en met roem beoefend. Van de voornaamste Grieken, die in dezen tijd in en ook buiten het *eigenlijke Griekenland* gebloeid hebben, als: Epiktetus, en zijn leerling Arrianus; Plutarchus, Ptolemaeus en Lucianus, om van vele minder beroemde te zwijgen vinden wij hier uitvoerige berigten, met opgave van den geest, den inhoud en de waarde hunner schriften, die den lezer geenszins met een onbepaald en oppervlakkig begrip wegzendt. — Na dit gezegend tijdvak heeft Griekenland weder te worstelen met groote onheilen van velerlei aard, door eene reeks van onwaardige keizers na de *Antonijnen* over het Rijk gebragt, maar de allergrootste ramp wedervaart dit ongelukkige land, door de invallen der Noordsche volken. De afkomst en aard der Gothen worden naauwkeurig beschreven en uitvoerig verslag gedaan van de verwoestingen door hen in Klein-Azië en Griekenland in verschillende togten aangerigt, tot dat zij door Claudius II geheel worden verslagen. — Hierop vestigt de Schrijver nog onze aandacht

 op

op den toestand der letteren, gedurende de tachtig jaren na den dood van Marcus Aurelius. Wij worden met de Grieksche Sophisten en Redenaars van dien tijd bekend gemaakt en leeren ook de beroemdste mannen kennen, die wel geen eigenlijke Grieken, maar toch uit Grieksche volkplantingen afkomstig waren of te Athene hunne letteroefeningen hadden voltrokken: Diogenes Laërtius, Dio Cassius, Galenus, Longinus; de nieuw Platonische school en de wijsgeeren derzelve Plotinus, Porphyrius enz. Dit hoofdstuk eindigt met een verslag omtrent het lot der Christenen in Griekenland en den strijd tusschen Constantijn en Licinius om het oppergebied van Rome.

Met het *vierde hoofdstuk* vangt een tijdvak der Grieksche geschiedenis aan, dat hoogst-merkwaardig is, niet alleen van wege de verplaatsing van den Rijkszetel des Romeinschen gebieds naar Konstantinopel, maar ook dewijl *het Christendom door* Konstantijn *tot Godsdienst van staat wordt verheven.* Op dit laatste wordt bijzonder acht geslagen, gelijk het opschrift van het hoofdstuk dat ook doet verwachten. Wij vinden hier het treurig berigt van de verdeeldheden der Christenen en het verval van de oorspronkelijke eenvoudigheid des Christendoms, waarna uitvoerig worden vermeld, de pogingen van Keizer Julianus ter onderdrukking van hetzelve. Met eene onpartijdigheid, zoo als zelden in het beoordeelen van den Apostaat plaats heeft, wordt deze keizer, zoo wel van zijne gunstige als ongunstige zijde, voorgesteld. Na deszelfs dood mag Griekenland zich wel in de zegepraal der Christelijke Godsdienst verblijden: maar dat heil wordt grootendeels bedorven, door de onverdraagzaamheid der Christenen en hunne twisten over duistere leerstukken, waarin ook de Keizers zich mengen. — Van een' anderen kant dagen nieuwe rampen op, door herhaalde invallen der Gothen onder den dapperen en wreeden Alarik (Christen, maar alleen in naam). Na zoo veel treurigs vinden wij aan het slot van het hoofdstuk, nog eene aangename afwisseling in het berigt nopens de Heidensche wijsgeeren Eunapius en Themistius en vooral nopens de Christelijke redenaren Gregorius, Basilius en den beroemden Chrysostomus.

Nog dieper moeten wij het Land in ellende zien verzinken in het *vijfde hoofdstuk.* Deszelfs inhoud bestaat voornamelijk in de vermelding van de verwoestingen, aangerigt door de Hunnen, Bulgaren en Slavoniers; omtrent welke volken belangrijke berigten gegeven worden. Aan het einde moeten wij boven alle deze rampen, nog eene andere bijzonder aan de stad van Minerva zien overkomen: *de vernietiging der Atheensche wijsgeerige school* door Justinianus, waarmede het laatste overblijfsel van den geest der oude Grieken verdween.

Het *zesde hoofdstuk* moet al weder nieuwe verwoestingen beschrijven na Justinianus door Barbaarsche volken over

over Griekenland gebragt. Hoe zeer van Kampen erkent en aanwijst, dat het Land op het deerlijkst werd ontvolkt en geteisterd, hij stemt evenwel niet in met het gevoelen door een Duitschen geleerde Fallmerayer voorgedragen, dat de geheele Grieksche volksstam vernietigd zoude zijn, maar wederlegt dit met bondige redenen. — Terwijl het Christendom al meer en meer zijne oorspronkelijke zuiverheid verliest en bijna in afgodendienst ontaardt, treedt Mohammed (door v. K. genoemd *de verhevenste dweeper* die er ooit bestond) ten voorschijn, met zijne leer: *Daar is slechts één God en Mohammed is zijn Profeet.* De beschrijving van de aanvankelijke uitbreiding dier leere en der eerste krijgstogten der Mohammedanen, in zoo verre die Griekenland betreffen, doet zien, van hoe veel gewigt deze gebeurtenis al terstond voor de Grieken is. De Christenen niet bedenkende, welk een magtige vijand van hun geloof er is opgestaan, verdeelen zich in geschillen over de Beeldedienst en in ergerlijke twisten over leerstukken, die zij niet verstaan, hetwelk op de *scheuring der Grieksche en Latijnsche kerken uitloopt.*

Nog ruim 200 jaren wordt de geschiedenis van Griekenland voortgezet, in het *laatste hoofdstuk.* Het is voor het eerste en grootste gedeelte, een tijdvak voor het Grieksche keizerrijk, dat, in vergelijking van de vorige, zeer voorspoedig mag heeten. De regering van Basilius I verheft het weder tot magt en welvaart; zijne opvolgers Leo de Wijze en Constantijn VII bevorderen, met geen ongunstigen uitslag, de letteren en wetenschappen, door hen zelve hooggeschat en beoefend; Basilius II brengt de Bulgaren ten onder of herneemt van hen hetgeen aan magt en grondgebied verloren was. Doch hierna wisselen een reeks van nietige en verachtelijke vorsten, die van den troon, als een buit des sterksten of gelukkigsten zich meester maken, elkander af en brengen het rijk in de diepste ellende, van binnen door burgerkrijg verscheurd, van buiten blootgesteld aan de invallen der Noordsche volken, die het zonder ophouden bedreigen en bestoken. Dit Deel brengt ons tot de verheffing van Alexius Komnenus op den troon. Daar blijven wij staan, met ingespannen verwachting op hetgeen volgen zal, want nu, gelijk onze Schrijver zegt bl. 513, „nu opent zich een nieuw tooneel der heerschappij „van een waardig geslacht, hetwelk eene eeuw lang den „troon bezit en der grootsche worsteling tusschen het westen en oosten, tusschen het Christendom en den Koran, „waarbij het Grieksche rijk eerst een voorwerp van hulp, „naderhand in plaats van dat der Khalifen, de prijs der „overwinning zal worden."

Dit verslag zal wel voldoende zijn, om den gang, dien dit werk houdt, aan te wijzen. De Schrijver maakt een oordeelkundig gebruik van hetgeen door de geleerdste onder-

 zoe-

zoekers der geschiedenis, ook tot op onze dagen toe, over zijn onderwerp geleverd is. Dat onderwerp liet niet toe overal onderhoudend te schrijven, in dien zin, als zij onderhouden willen worden, die alleen ter uitspanning lezen: maar de beminnaars en beoefenaars der geschiedenis zullen niet dan met de hoogste belangstelling dit boek lezen, waar het hun aanwijst, wat de Grieken ook na den schitterenden tijd hunner geschiedenis geweest zijn, op zich zelve en voor de volken, met welke zij in aanraking kwamen; en wat bij het verloop der eeuwen van dat beroemde volk is geworden; waar het hun de volken leert kennen, die de oude Grieken vervangen of zich met dezelve vermengd hebben en tevens licht verspreidt over de afkomst en oorspronkelijken aard van vele der bewoners van het oostelijk gedeelte onzes werelddeels.

Ofschoon de Schrijver bestendig het hoofddoel zijns werks in het oog houdt en zich tot geene uitweidingen, die daarmede niet in betrekking staan, laat vervoeren; hij stelt nogtans gaarne de zaken in zoodanig licht of voegt enkele korte aanmerkingen bij zijn verhaal, waardoor zijne geschiedenis waarlijk wordt eene leermeesteres van wijsheid, deugd en godsvrucht. Vele plaatsen hebben wij hier aan te danken, die de waardij van zijn werk zeer verhoogen. Ware het noodig dit wederom met proeven te staven, wij zouden dit overvloedig vinden, alleen in den toon en wijze, waarop over het Christendom, deszelfs uitbreiding, worsteling en zegepraal wordt gesproken en de partijdigheid en onbillijkheid aangewezen van G i b b o n en andere der Christelijke Godsdienst vijandige geleerden.

Bl. 100 schrijft v. K. dat Z e n o b i a, na de kloeke en vruchtelooze verdediging van Palmyra gevangen genomen zijnde, de laaghartigheid had, van hare vrienden en raadgevers en onder deze den edelen L o n g i n u s te verraden. Deze zware beschuldiging van die beroemde vrouw, door hoevelen ook geloofd en op het gezag van anderen aangenomen, schijnt ons te weinig grond van zekerheid te hebben, om haar zonder bedenking, als eene uitgemaakte waarheid te neder ter te stellen. Het gezag van Z o s i m u s alleen is hier bezwaarlijk genoeg.

Bl. 325 in de noot, vinden wij van den naam van Koning G e n s e r i k deze verklaring, dat die naam zoo veel beteekent als *rijk in ganzen* of *genten* (van Gent het mannetje van een gans); en dat H u n e r i k (waarvan H e n d r i k) beteekent *rijk in hoenders*. Nu dit laat zich hooren, maar hoe dan met A l a r i k, T h e o d o r i k, A t h a n a r i k H e r m a n r i k enz. enz.?

UIT-

UITVINDINGEN.

Eenvoudig Middel ter verbetering van de Gekleurde Glazen, op de Sextanten en andere Spiegel-Werktuigen,

door F. J. STAMKART,

te Amsterdam.

Het is bekend, dat de fouten, welke de gekleurde glazen aan de metingen veroorzaken, haren oorsprong hebben uit de niet evenwijdigheid der beide oppervlakten van het glas, en dat deze fouten nog grootelijks vermeerderen, wanneer die oppervlakten niet volkomen plat geslepen zijn. Het schijnt echter gemakkelijker te zijn, glazen aan weerskanten bijna volkomen plat te slijpen, ten minste voor zulke kleine stukjes glas, als waarvan hier gesproken wordt, dan de twee vlakken eene volkomene evenwijdigheid te geven; — ook is het deze onderstelling, die men voor den grooten spiegel aanneemt, namelijk, dat deze door twee platte vlakken bepaald wordt, wanneer men, uit de herhaalde waarneming van eenen zelfden hoek, vóór en na dat men den spiegel in zijn huisje omgekeerd heeft, een tafeltje van de fouten berekenen wil, die uit de onvolmaaktheid des grooten spiegels voortspruiten. — Konde nu de genoemde onderstelling voor volkomen strikt gehouden worden, dan was een glas met *volmaakt* evenwijdige oppervlakten gemakkelijk te bekomen; daartoe behoefde men slechts het glas in twee stukken te snijden, en een dezer stukken eenen halven cirkel *in deszelfs vlak* hebbende omgedraaid, hetzelve op het andere stuk te plaatsen: want dan moeten de, elkander niet aanrakende, oppervlakten der beide stukken volkomen evenwijdig zijn. Laat, om de meening, omtrent de plaatsing der stukken duidelijker uit te leggen, er een vierkant stuk glas zijn, waarvan de vierkanten, met de namen van Noord, Oost, Zuid en Westkanten, onderscheiden worden, en laat dit glas, in eene rigting naar welgevallen, doorgesneden worden, bij voorbeeld, in de rigting van het Noorden naar het Zuiden, of van het N. t O. naar het Z. t W., enz., dan moeten de stukken zoodanig op elkander geplaatst worden, dat de Noordkant van het eene stuk overeenstemt met den Zuidkant van het andere stuk, en de Oostkant van het eene stuk met den Westkant van het andere stuk. In dezen stand der stukken kan men de kanten derzelve, die aan elkander vast geweest zijn, doen overeenstemmen, en dit is zelfs het gereedste middel, om die stukken juist te plaatsen.

De gronden, waarop het besluit van de evenwijdigheid der buitenste vlakken van het dubbelde glas, berust, zijn deze: Stellen wij, dat de vlakken, die de beide stukken elk in het bijzonder bepalen, verlengd worden, tot zij elkander ontmoeten; dan ontstaan daaruit twee gelijke tweévlakkige hoeken, gelijk, omdat zij oorspronkelijk tot één glas behoord hebben. Liggen nu de stukken tegen een, in den stand, waarin zij het geheele glas uitgemaakt hebben, dan stemmen de genoemde tweevlakkige hoeken met elkander overeen, en maken slechts eenen enkelen hoek uit, doch draait men een der stukken, in voege voorschreven, om, dan doorloopt de lijn van doorsnijding van het boven- en ondervlak van dit stuk twee regte hoeken, en wordt alzoo weder evenwijdig aan haren eersten stand, dat is, aan de lijn van doorsnijding van het boven- en ondervlak van het andere stuk; gevolgelijk staan nu de tweevlakkige hoeken met de openingen tegen elkander gekeerd, en het is duidelijk, dat, wanneer de stukken in dien stand, op een geplaatst worden, de buitenvlakken evenwijdig moeten zijn, even als de overstaande zijden van een parallelogram, dat men, door het tegen een leggen van twee gelijke driehoeken, zamenstelt.

Wanneer dan de beide stukken van het gekleurde glas in gemelden stand met elkander in één kopernuisje gevat werden, dan zoude men hier door een gekleurd glas bekomen, dat geene fouten in de metingen zoude geven; — alleen moest men zich, in het algemeen, van minder donkere glassoorten bedienen.

Ik heb getracht van, zoo veel ik mij daartoe in de gelegenheid bevond, door waarneming, de juistheid van het voorgestelde middel te onderzoeken: want, ofschoon tegen de bovenstaande redenering niets kan ingebragt worden, zoo berust zij toch op eene onderstelling, die, omdat aller menschen arbeid onvolmaakt is, niet volkomen met de dadwerkelijkheid kon overeenstemmen. Ik verschafte mij hiertoe zeven onderscheiden stukjes glas, als:

A, een licht rood, niet zeer donker glas, lang 16 en breed 42 strepen. B, indigo blaauw, niet zeer donker, lang 29 en 29 str. C, licht rood even als A lang 18 en breed 37 str. D, tusschen paars en blaauw, nog minder donker dan B, lang 29 en breed 30, E, volkomen van licht en kleur als D, lang 22 en breed 38 str. F, licht en kleur als B, lang 31 en breed 21 str., en G licht en kleur als B, lang 32 en breed 23 str.

Elk dezer stukjes sneed ik in de rigting van de lengte, welke rigting ik van het noorden naar het zuiden zal noemen, nagenoeg midden door, zoodat de breedte der stukken waren, van A 21, van B 14½, van C 18½, van D 15, van E 19, van F 10½ en van G 11½ strepen; en van elke twee bij elkander behoorende stukken stelde ik een dubbeldglas te zamen, in voege, zoo als gezegd is, dat de N, Z, O en

West-

Westkanten van het eene stuk overeenstemden met de Z, N, W en Oost-kanten van het andere stuk. Om nu zulk een dubbeld glas te onderzoeken, plaatste ik hetzelve tusschen den grooten en kleinen spiegel van mijnen sextant, in voege dat de stralen van den grooten naar den kleinen spiegel nagenoeg loodregt door het dubbeld glas gaan moesten, zoo als dit bij de gekleurde glazen van een sextant plaats heeft. Ik had wel gewild, die dubbelde glazen zoodanig te stellen, dat de stralen er met eenen scheven hoek op moesten vallen, doch de inrigting, waarvan ik mij bediende, om de glazen te stellen, veroorloofde zulks niet. Ik had namelijk, reeds in het begin van 1830, op mijn sextant in stede van de gewone aanhechting der gekleurde glazen tusschen den grooten en kleinen spiegel, twee regt opstaande koperen staafjes laten aanbrengen, aan de binnen zijden van de sleuven en ter vernaauwing dezer sleuven van kleine veren voorzien. Tusschen deze staafjes konden de gekleurde glazen in de sleuven ingeschoven worden, en daardoor was ik in staat, om deze, voor de herhaling eener waarneming om te zetten, ten einde op die wijze de fouten, die de glazen medebragten, in eenen tegen gestelden zin te doen werken. — Hetzij, in het voorbijgaan, gezegd, dat deze wijze om de fouten der glazen te vernietigen aan den wal, wanneer men alles op zijn gemak doen kan, niet ongeschikt is, doch op zee, als men dikwijls van eene gelegenheid *moet* gebruik maken en dan met spoed te werk gaan, mij minder goed voorkomt. — Deze inrigting dan diende mij, om er de dubbelde glazen aan te bevestigen; en dit gedaan zijnde, plaatste ik voor den kleinen spiegel mede een gekleurd glas, dat tot het sextant behoorde en voor den kijker eenen gekleurden oogdop. Ik nam daarop, door het meten van de zons dubbelde middellijn, de fout van het nulpunt der helling op den rand waar, en dezelve door een midden uit zes of acht waarnemingen bepaald hebbende, *keerde* ik het dubbelde glas *om*, in voege, dat hetzelve eenen halven omtrek beschreef, om eene lijn, die loodregt op het vlak van het sextant stond. — Hierna herhaalde ik dezelfde waarneming van de fout van het nulpunt. — Indien dan het dubbelde glas geene afwijking van de door hetzelve gaande stralen gaf, dan moesten deze beide waarnemingen volkomen dezelfde uitkomsten geven; en dit is ook, zoo als verder blijken zal, met uitzondering van een enkel glas, op weinige secunden na, het geval geweest. Om echter te onderzoeken, hoever de fouten der glazen, enkel genomen konden gaan, legde ik de twee stukken van hetzelfde zoodanig op elkander, dat de N, Z, O en West-kanten van het eene stuk overeenstemden met de N, Z, O en W. kanten van het andere stuk en met *dit* dubbelde glas herhaalde ik nogmaals dezelfde waarnemingen tweemalen, eens vóór en eens na het glas omgezet te hebben. De uitkomsten waren de navolgende:

Dub-

Dubbelde Glazen.	Oppervlakten evenwijdig. Verschil der fouten van het nulpunt, vóór en na de omkeering.	Oppervlakten hellende. Verschil der fouten van het nulpunt vóór en na de omkeering.
A	12″	1′ 49″
B	2″	4′ 23″
C	onregelmatig	onregelmatig.
D	11″	3′ 33″
D nogmaals	3″	3′ 6″
E	1″	4′ 1″
F	19″	8′ 30″
F nogmaals	5″	8′ 35″
G	18″	niet waargenomen.
G nogmaals	13″	5′ 59″

Behalve het verschil, dat er in de fouten van helling op den rand plaats had, wanneer de oppervlakten hellende waren, nam ik dan nog, in het algemeen, eene zeer merkbare verplaatsing van het zonnebeeld, dat door het dubbelde glas gezien werd, waar in eene aan het vlak van het sextant regthoekige rigting; afwijking; die veelal eenige minuten moet bedragen hebben. Bij het glas C bestond geene overeenstemming tusschen de fouten van helling, vóór en na de omkeering, hoedanig de stukken ook op elkander geplaatst waren; zoodat ik vermoed, dat dit glas door gebogen vlakken bepaald is.

Uit de derde kolom van het bovenstaande tafeltje, gelijk ook uit de zijdelingsche afwijking van het zonnebeeld, blijkt ten volle, dat de onderzochte glazen geenszins van de beste waren, zulke als men wel eens op octanten van geringen prijs aantreft; en daar des niet te min het verschil der fouten van het nulpunt, wanneer de oppervlakten evenwijdig ondersteld waren, slechts weinige secunden bedragen heeft, dat zelfs zeer wel aan de fouten der waarnemingen zoude kunnen toegeschreven worden, wanneer men bedenkt, dat het sextant, waarmede dezelve gedaan zijn, slechts zeer middelmatig is, — zoo geloof ik te kunnen verwachten dat, wanneer men glazen, die gewoonlijk op goede sextanten gebruikt worden, op die wijze zamenstelt, als hier opgegeven is, men dan glazen zoude bekomen, die geene merkbare fouten in de metingen zouden geven.

Het is bejammeren, dat dezelfde wijze, om twee stukken van hetzelfde glas op een te leggen, minder voor de spiegels geschikt is; eensdeels, omdat zij daardoor te dik zouden worden en een beeld van gering licht te veel verduisteren en anderdeels, omdat er, hoe wel de aansluiting der glazen ook zijn mag, altijd nog een gedeeltelijke terugkaatsing door de rakende oppervlakten veroorzaakt wordt, die

zelf

zelf gekleurd kan zijn, even als de teruggekaatste kringen van Newton; alle welke omstandigheden bij de gekleurde glazen geen' nadeeligen invloed uitoefenen.

De voorgestelde verbetering der gekleurde glazen is zoo eenvoudig, dat het in waarheid te verwonderen is, dat men dezelve niet reeds voor lang heeft beproefd, doch daarvan heb ik tot heden niets vernomen, noch ook dat iemand dezelve, vóór mij, voorgedragen heeft; — ware het anders dan strekke alleen de wensch om nuttig te zijn, ter verschooning van dit geschrijf.

KUNSTEN.

Rotterdam *den 20sten April.* Heden hield het Teekengenootschap onder de spreuk: *Hierdoor tot Hooger*, deszelfs Jaarlijksche Algemeene Vergadering, tot uitreiking der prijzen; welke door den Heer J. van Harderwijk Rz., als Voorzitter, werd geopend met eene redevoering: *over het belangrijke der Schilderkunst in betrekking tot de geschiedenis des Vaderlands.* Hierop deed de Heer Commissaris H. Rochussen verslag van den staat en de werkzaamheden des Genootschaps, waarna de prijsuitdeeling volgde. Behalve kleinere zilveren en bronzen eerepenningen, eervolle vermeldingen en getuigschriften, werd, in het *handteekenen* de dubbelde zilveren eerepenning behaald door J. Akkersdijk, en de groote zilveren door J. F. Gortmans; — in de *Bouwkunde*, een dergelijke groote door R. Uytenbroeck Drost; en in de *Doorzigtkunde* ook een groote zilveren door A. Henkemans.

Na de uitreiking dier eereblijken, had de plegtige bekrooning plaats van den Hr. A. Bakker, Kunstschilder alhier, aan wien de uitgeloofde premie van twaalf gouden Dukaten was toegekend voor eene teekening in kleuren, voorstellende: „een Jongeling van zijne ouders of betrekkingen afscheid nemende bij zijn eerste vertrek naar zee," welk onderwerp als prijsstof in 1832 was opgegeven; de beoordeeling is geschied door de Kunstschilders J. J. Eeckhout, B. J. van Hove en C. Kruseman.

Deze Vergadering, die, met de tegenwoordigheid van de Plaatselijke Autoriteiten, en Commissiën uit onderscheiden Inrigtingen voor Kunsten en Wetenschappen of algemeen nut vereerd, en met muzijk voorafgegaan en afgewisseld werd, besloot de Voorzitter met eenige dichtregelen, waarna het orchest het Volkslied van Tollens aanhief, dat door de gansche Vergadering, waaronder eene talrijke en aanzienlijke Vrouwenschaar, staande werd aangehoord, — en de aanwezigen, bij het scheiden, het bekroonde stuk van den Heer Bakker beschouwen mogten.

STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Wij hebben het genoegen den Liefhebbers der Meteorologie hierbij gelijktijdig te leveren, de Algemeene Tafel van de Weerkundige Waarnemingen op Halfwegen Amsterdam en Haarlem op den Huize *Zwanenburg*, opgemaakt door den Heer P. de Leeuw, alsmede de slotsom van de Weerkundige Waarnemingen bij de Maatschappij *Felix Meritis* te Amsterdam gedaan, ons door den Heer G. A. van der Voort medegedeeld, en de Recapitulatie der Waarnemingen op de gesteldheid des Weders even buiten Haarlem, — allen gedurende het jaar 1832 gedaan.

1832.	Barometer.			Thermometer.			Hygrometer. volgens *de Saussure.*		
	8u.	1u.	7u.	8u.	1u.	7u.	8	1	7
Januarij	757^{6}	757^{8}	757^{9}	31^{5}	34^{5}	32^{9}			
Februarij.	759	759^{8}	760	32^{4}	38^{5}	35^{7}	93^{1}	87	91^{2}
Maart.	754^{8}	755^{5}	755^{3}	38^{8}	44^{4}	40^{5}	91^{6}	79^{5}	89^{2}
April.	758^{3}	758^{9}	758^{6}	47^{4}	54^{8}	49^{5}	89^{6}	76^{2}	83^{7}
Mei.	756^{1}	756^{7}	756^{2}	52^{8}	58^{3}	53^{6}	86^{6}	76^{2}	88
Junij.	755^{4}	756^{1}	756^{2}	61^{7}	68^{1}	62^{4}	90	77^{6}	90^{4} *
Julij.	759^{3}	762^{9}	760^{1}	60^{3}	65^{2}	61^{3}	89^{6}	80^{9}	87^{8} †
Augustus.	756^{1}	756^{8}	756^{4}	63^{6}	68^{4}	65^{1}	9	81^{1}	87^{5} §
Septemb.	762^{8}	762^{2}	762^{3}	57^{8}	63^{5}	58^{4}	91^{5}	81^{4}	89**
October.	764^{1}	763^{7}	763^{8}	50^{3}	56^{5}	52^{4}	92^{5}	85^{9}	96^{2}
Novemb.	758^{1}	758^{3}	758^{4}	38^{4}	43^{6}	40^{6}	96^{4}	90^{8}	95^{5}
Decemb.	759^{2}	759^{7}	760	38^{2}	41^{6}	39^{7}	95^{5}	92^{4}	94^{5}
Telling van het Jaar.	758^{4}	759	758^{8}	47^{8}	53^{1}	49^{3}	91^{8}	82^{6}	90^{1}
deze getallen vereenigd, geven :		758^{7}			50^{1}			88^{2}	

* den 23, 24, 25 geweldige storm, Z. W. en W.

† den 13, 14 zware wind.

§ { den 10 des avonds zware zeedamp, die later in fijnen regen nederviel.
den 22 schoone glans in 't Noorden van 8 tot 10 ure 's avonds.

** den 21, 7½ ure schoone purperglans in W. N. W.

Barometers	hoogste Waarneming	775.	2 maal 22 Septemb. en 25 Octob.
———	laagste ———	739	30 April.
Thermomet.	hoogste ———	7[illegible]	10 Julij.
———	laagste ———	23	1 Januarij.
Hygrometers	meeste vocht	100	27 Sept. 's morg. en 20 Nov. den geheelen dag.
———	minste ———	59	24 April.

RECAPITULATIE OF BIJEENTREKKING VAN DE WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM, GEDAAN IN DEN JARE 1832.

Maanden.	Hoogste stand des Barometers.	Laagste stand des Barometers.	Gemiddelde Hoogte des Barometers.	Hoogste stand des Thermometers.	Laagste stand des Thermometers.	Gemiddelde Hoogte des Thermom.
Januarij.	30 d. 4,50 l. den 15den	29 d. 4,75 l. meermalen	29 d. 9,76 l.	47° den 10 's midd.	24° den 1 's m. en 2's av.	34° 39
Februarij.	30 d. 4, l. meermalen.	29 d. 3, l. den 2den	30 d. 0,65 l.	50° den 5 's midd.	24° 50 den 15 's morg.	36° 11
Maart.	30 d. 3, 25 l. meermalen.	29 d. 3, l. den 20sten	29 d. 8,68 l.	57° den 31 's midd.	32° den 3 's avonds.	41° 30
April.	30 d. 5,50 l. den 4den	29 d. 3,25 l. den 30sten	30 d. 0,18 l.	67° den 14 's midd.	40° den 2 's morg.	50° 78
Mei.	30 d. 2,75 l. den 24sten	29 d. 3, l. den 1sten	29 d. 9,19 l.	72° den 7 en 29 's midd.	40° den 13 's mg. en av.	54° 08
Junij.	30 d. 3,75 l. den 30sten	29 d. 5, l. den 4den	29 d. 8,90 l.	78° den 12 's midd.	51° den 30 's avonds.	62° 37
Julij.	30 d. 3, l. meermalen.	29 d. 7, l. den 7den	30 d. 0,44 l.	86° den 13 voormidd.	52° 50 den 19 's avonds	63° 65
Augustus.	30 d. 3, l. den 11den	29 d. 3, l. den 28sten	29 d. 9,05 l.	78° den 12 's midd.	54° den 4 en 26 's av.	64° 40
September.	30 d. 5,25 l. den 21 en 22	29 d. 6, l. den 1sten	30 d. 0,98 l.	69° 50 den 26 's midd.	46° den 23 's morg.	59° 69
October.	30 d. 5, l. den 25sten	29 d. 4,25 l. den 5 en 8	30 d. 0,91 l.	67° den 2 's midd.	35° 50 den 26 's morg.	51° 29
November.	30 d. 4, l. den 17den	29 d. 3,50 l. den 3den	29 d. 8,76 l.	57° 50 den 1 's midd.	29° 50 den 25 's morg.	41° 93
December.	30 d. 4, l. den 12den	29 d. 2, l. den 18den	29 d. 9,32 l.	55° den 2den 's midd.	29° den 7den 's morg.	41° 06

De gemiddelde hoogte des Barometers was dus in 1832 29 d. 9,73 l.
Het hoogst stond de Barometer den 4den April op 30 d. 5,50 l.
Het laagst ——————— den 18den December op 29 d. 2 l.
De gemiddelde hoogte des Thermometers was dus in 1832, 50° 09. (*)
Het hoogst stond de Thermometer den 13den Julij op 86°
Het laagst ——————— — 1sten Januarij 's morg. en den 2den 's avonds op 24°

(*) Dus omtrent 3 gr. lager dan in 1831, maar nog 1° hooger dan in 1830.

WIN-

WINDEN.

Tusschen Z. en W. vlak W. daaronder gerekend 400 malen.
——— Z. en O. — Z. ——— 236 —
——— N. en W. — N. ——— 271 —
——— N. en O. — O. ——— 191 —

Wijders zijn in het jaar 1832 aangeteekend:

206	maal	betrokken, omtrent of dun betrokken.
192	»	bewolkt, dun of zwaar bewolkt.
141	»	helder, omtrent of meest omtrent helder.
122	»	regen, harde regen of regenachtig en regenbuijen.
104	»	mist, zware mist, mistig, dampig of zeer dampig.
87	»	beneveld, zwaar beneveld, weinig of zeer nevelachtig.
72	»	wind, windrig of zeer windrig.
45	»	harde wind, of zeer harde wind.
40	»	buijig, een weinig of zeer buijig.
18	»	storm, stormachtig of zeer zware storm.
14	»	wolken, of zware wolken.
12	»	stil.
11	»	donder, of zware donder.
11	»	hagel of zeer zware hagel-buijen.
10	»	zware of harde regen-buijen.
9	»	stofregen, stofregenachtig of stofregen-buijen.
8	»	sneeuw, sneeuwachtig of sneeuwbuijen.
6	»	weêrlicht.
3	»	zware zeedamp.
1	»	zware stortregen.
1	»	ijzel.
1	»	bedaard.
1	»	wind bedaard.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 April.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
24	30. 1 30. 1 30. 0¾	46 59 47	Z. O. O. N. O. t. O.	bewolkt, 's avonds omtrent helder.
25	30. 1 30. 1 30. 2	48 56 44	N. O. N. W. N.	beneveld, en bewolkt, 's avonds omtrent helder.
26	30. 2 30. 2 30. 2	48 53 47	N. N. W. N. W. W. N. W.	voormidd. betrokken, namidd. bew., 's avonds betrokken.
27	30. 0½ 30. 0 29. 9	52 56 51	W. Z. W. W. t. Z. Z. W. t. W.	meest betrokken, 's avonds regen.
28	29. 7 29. 6½ 29. 6¼	49 55 44	Z. W. t. Z. W. Z. W. W. N. W.	tot even na den middag regen, verder bewolkt, omtrent helder.
29	29. 6 29. 6 29. 6	50 54½ 44	W. Z. W. W. N. W. N. W.	voormidd. omtrent helder, namidd. ten westen weêrlicht met donder, tegen den avond een †
30	29. 6 29. 6 29. 7	49 55 41	Z. Z. O. W. N.	voorm. zwaar bewolkt omtrent betr., buijig, 's morg. met hagel, namidd. en 's av. helder.

† regenbui, 's avonds omtrent helder.

TE HAARLEM, bij DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 10den MEI.

N°. 21.

BERIGTEN.

BERLIJN. Op den 7den April is alhier overleden de Hooggel. Heer KANNEGIESSER, Prof. Philosoph. et Theol. aan de Academie te Greifswald.

PARIJS. In plaats van den Heer DACIER is tot Lid van de Academie der Opschriften en fraaije Letteren alhier verkozen de Minister GUIZOT; terwijl tot lid van de Academie der Wetenschappen werd benoemd de Heer GEOFFROY ST. HILAIRE.

UTRECHT. Als Schrijvers, der op de laatste Algemeene Vergadering van de Maatschappij: tot bevordering der Toonkunst, bekroonde Compositiën, hebben zich bij het Hoofdbestuur derzelve bekend gemaakt: de Heer W. R. CEULEN te Middelburg, als Schrijver der compositie in het verslag vermeld onder No. 1 en 2, en de Heer P. G. RENAUD te 's Gravenhage, als Schrijver van het *Laus Deo*, vermeld onder No. 3 van hetzelfde verslag (*) aan welke beide de hun tot aan-

(*) Zie een uittreksel daarvan *Algem. Konst en Letterb.* 1832 Dl. II. bl. 410 env.

aanmoediging aangeboden premie van tien gouden Dukaten is uitgereikt.

UTRECHT, *den* 26 *April.* De Heer FRANCISCUS GUILIELMUS RIVE, geboren te Dorsten in Munsterland, Kweekeling vroeger der Akademie te Bonn, laatst van de onze, die zich, in het verleden jaar, loffelijk heeft gekweten in de zorg voor Cholera-kranken te Amsterdam en deswege onlangs door den Akademischen Senaat, met een Getuigschrift, in het openbaar is vereerd (*), verdedigde heden in de groote gehoorzaal onzer Hoogeschool, zijne *Dissertatio medica, ex observationibus clinicis, Amstelodami institutis, ducta, de Cholera Asiatica*, waarna hij, *met veel lof*, tot *Medicinae Doctor* werd bevorderd.

——— *den* 1*sten Mei.* Heden werd de Heer GUILIELMUS CAROLUS AEMILIUS DE GEER, Utrechtenaar, *met veel lof* bevorderd, tot *Jur. Rom. et hodierni Doctor*, nadat hij in de groote gehoorzaal der Akademie had verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica, de causis, ex quibus testamentum impugnari possit.*

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterbode* voor 1833 I. Deel bl. 130, 131.

LEVENSBERIGT

VAN

ANTONIO SCARPA.

Antonio Scarpa, in 1748, in het dorp La Motte in Frioul geboren, studeerde aan de Universiteit te Padua, waar de beroemde Morgagni zijn eerste leermeester was. Bedeeld met eene uitstekende geschiktheid voor de Ontleedkunde, verwierf Scarpa weldra eene juiste en uitgebreide kennis van de wetenschap der bewerktuiging, en op zijn 22ste jaar bekleedde hij reeds den leerstoel der Ontleedkunde aan de Universiteit van Modena: daar schreef hij zijn eerste werk, het gevolg zijner onderzoekingen over het maak-

sel

sel van het inwendige oor. De oogenblikken, die hij van het openbaar onderwijs en van de dienst in het Militaire hospitaal, waarvan hij door den Groothertog tot Opper-Chirurgijn was benoemd, overhield, besteedde hij aan de ontleedkunde; in 1779 gaf hij zijne onderzoekingen omtrent de bewerktuiging der zenuwknoopen en vlechten in het licht. Kort daarna deed hij eene reis naar Frankrijk en Engeland, welke den grondslag legde voor zijne betrekkingen tot Vicq-d'Azyr, Pott en J. Hunter. Aan zijne kennismaking met Brambilla, toen te Parijs, was hij de vereerende aanbieding van Jozef II, namelijk het Hoogleeraarambt in de Ontleedkunde aan de Universiteit van Pavia verschuldigd. Scarpa was zoo erkentelijk jegens den Hertog van Modena, dat hij die roeping eerst opvolgde, nadat de Hertog zelf hem daartoe had aangespoord. In 1783 aanvaardde hij zijnen post met eene belangrijke redevoering: over de middelen, om de studie der ontleedkunde te verbeteren. Van dat tijdstip tot het einde der 18de eeuw deed Scarpa alle zijne overige nasporingen over de physiologie en de anatomie van de werktuigen van het gehoor en den smaak, over de zenuwen van het hart, over de zamenstelling van het beenweefsel enz.

Scarpa stond door zijne belangvolle werken reeds bekend onder de eerste ontleedkundigen van de 18de eeuw, en dadelijk bij het begin der 19de eeuw verschaften zijne practische waarnemingen en geschriften hem eene plaats onder de beroemdste heelkundigen van ons tijdvak. Hij werd dus zelf een voorbeeld van de waarheid, die hij in zijne lofrede op Carcano Leone had voorgedragen, dat namelijk: „de geschiedenis der heelkunde ons eene nuttige les oplevert, door „te doen zien, dat de heelmeesters, wier namen met „roem bekend zijn, altijd te voren als uitstekende „ontleedkundigen hadden bekend gestaan." Zijne intrede in dit nieuwe vak deed hij met de uitgave van zijne verhandeling over de oogziekten, een belangrijk werk, dat in bijna alle Europesche talen werd vertaald en gelijktijdig in Italie, Frankrijk en Engeland classiek werd genoemd. Kort daarna verscheen zijne verhandeling over de horrelvoeten, die men te regt kan beschouwen als een gids bij de aanwending der werktuigelijke hulp-

 mid-

middelen in de behandeling dier wanstaltigheid. Het Genootschap der Geneeskunde te Parijs had, als prijsvraag voor den jare 1798, de oplossing van de belangrijkste vraagpunten over de ontleed- en heelkundige geschiedenis der slagader gezwellen voorgesteld; Scarpa bezat eenen schat van waarnemingen over dit onderwerp en besloot tot de beantwoording; — tijdsgebrek hem verhinderd hebbende zijnen arbeid in tijds af te werken, zoo voltooide hij dien eerst later en verscheen dezelve eenige jaren daarna in het licht; doch, hoe dit ook zij, het Geneeskundig Genootschap te Parijs mag zich de eer toekennen, den Schrijver daartoe te hebben opgewekt. Dat werk en het later uitgegevene over de de breuken zijn de grondslagen, die den roem van Scarpa het meest vestigden. Daarin heeft deze beroemde Schrijver zijne uitstekende gaven, van een goed waarnemer en practicus te zijn, bij uitnemendheid doen blijken. De voorschriften, die hij heeft gegeven, blijven in de wetenschap leven; de ondervinding bevestigt dagelijks derzelver juistheid.

In 1812 verwijderde zich Scarpa van het onderwijs; hij werd toen benoemd tot emeritus-professor der Ontleedkunde, Ziekteleer en heelkundige operatien, en in 1814 tot directeur van de geneeskundige faculteit te Pavia. Het voor die school vastgestelde plan van studiën voldeed niet aan de behoefte der wetenschap; het was niet op de hoogte onzer tegenwoordige kennis en deszelfs uitvoering was in vele opzigten ondoenlijk. Scarpa diende bij het bestuur wel doordachte en krachtige vertoogen in, om de noodige wijzigingen in dat reglement der Universiteit te erlangen. Daar zijne herhaalde pogingen echter geene vruchten opleverden, zond hij zijne demissie in: dezelve werd aangenomen, maar het bestuur benoemde niemand in zijne plaats. Schoon nu Scarpa geene practijk meer uitoefende, bleef hij zich echter onledig houden met eene wetenschap, welke hij zoovele vorderingen had doen maken. Hij bewerkte in dien tijd zijne verhandelingen over de zijdelijke steensnijding, met het door hem verbeterde gorgeret van Hawkins; over de buikssteensnijding; over de steensnijding langs den endeldarm, waartegen hij zich met kracht verzette en die het onderwerp uitmaakt van zijn' geleerden twist met Vacca Berlinghieri; over knoestgezwel en kanker; over de waterzucht der zaad-

streng,

streng; over de buikwaterzucht van zwangeren en over de wijze om alsdan de *paracenthesis* te verrigten. Uitvinder van de tijdelijke slagader - onderbinding, door middel van een' garenband, die het vat platdrukte, verrigtte hij die altoos naar de verouderde methode van Anel, zoo als die door Hunter is vernieuwd en verbeterd: deze opereerwijze is het onderwerp geweest van onderscheidene verhandelingen en veelvuldige proefnemingen op levende dieren. Onder den naam van *Aneurysma per anastomosin* heeft hij eene slagader-verwijding van de slagader der beenderen, die altijd van vernietiging van het beenweefsel verzeld gaat, bekend gemaakt. De staar, de kunstige oogappel, de breuken aan den bilnaad, de zenuwkwalen der vingeren, de zenuwen van het ruggemerg en van het zenuwknoopen - stelsel waren, onder meer andere onderwerpen, de stof van zoovele belangrijke verhandelingen, die hij in zijne laatste levensjaren heeft uitgegeven.

Als men het aantal en het gewigt der practische gevolgtrekkingen, die men aan de werken van Scarpa verschuldigd is, vergelijkt met het beperkte veld zijner waarnemingen, dan staat men verbaasd, dat hij, met zoo weinige hulpmiddelen, zoovele en zulke groote dingen heeft gewrocht. Waarom was het hem niet gegeven, een dier uitgestrekte velden te bearbeiden, waar de daadzaken in oneindige getallen malkander opvolgen, en die evenwel sedert lange reeds volstrekt onvruchtbaar voor de wetenschap zijn gebleven? Scarpa, die tot den einde toe, al het vuur en de levendigheid der jeugd mogt behouden, en die van de levendigste liefde tot de wetenschap doordrongen was, zou in zulk eene betrekking hare grenzen voorzeker nog verder uitgebreid hebben. Hetgene hij gedaan heeft, wettigt zulke eene verwachting. Desault heeft door zijne leerwijze de heelkundige ontleedkunde in Frankrijk gevormd, doch Scarpa heeft derzelver gewigt door menigvuldige toepassingen bewezen. Op het voetspoor van Morgagni, zijnen doorluchten leermeester, die der ziektekunde door de ziektekundige ontleedkunde zooveel lichts heeft bijgezet, ontstak hij hetzelfde licht in de studie der heelkunde. Wie kent niet zijne onderzoekingen naar het werktuigelijke der vorming van de breuken en naar het onderlinge verband tusschen

den breukzak en de nabijgelegen bloedvaten; zijne voorschriften bij het openen van den liesring; zijne waarnemingen over de ontwikkeling van de trechterswijze holte en de spoorwijze verlenging van den darm, welke den grondslag uitmaken van de genezing van den tegennatuurlijken aars; zijne opmerkingen over den aard en het ontstaan der slagaderbreuken, enz?

Scarpa was, bij zijne handigheid als ontleedkundige tevens een goed teekenkundige; de door hem zelven geteekende voortreffelijke platen, die hij bij zijne werken heeft gevoegd, maken ons als het ware getuigen zijner demonstratien. Albinus de uitvinder der *iconographia anatomica* had het zeldzame geluk in den beroemden Wandelaar een' graveur aan te treffen, die zijne teekeningen overheerlijk in koper bragt. Scarpa werd met geen minder gelukkig gevolg en met even veel kunstroem ondersteund door de graveerstift van Anderloni, wiens naam voor altijd eervol met alle de werken van den beroemden heelkundige van Pavia vereenigd blijft.

Scarpa sprak met eene heldere stem en groote levendigheid; hij stelde zijne denkbeelden met eene opmerkelijke orde voor; zijne redenering was even sierlijk als duidelijk; zijne wegslepende welsprekendheid boeide geheel en al de aandacht zijner menigvuldige hoorders; ook voegde hij het voorbeeld bij de voorschriften, en heeft het ontleedkundig Museum te Pavia met een groot aantal praeparaten verrijkt.

Scarpa was een welgemaakt man; in zijne manieren was iets gestrengs doch getemperd door eene liefderijkheid en eene bevallige zachtheid. Een hartstogtelijk liefhebber der fraaije kunsten, vooral van de schilderkunst zijnde, had hij eene kostbare overheerlijke verzameling van oorspronkelijke Schilderijen van alle de Italiaansche scholen verzameld; hij heeft zelfs verscheiden brieven over dit onderwerp, zoowel als over onderscheidene oudheidkundige voorwerpen, in het licht gegeven. Ook hield hij zich veel met den landbouw bezig; hij heeft nieuwe bouwwijzen uitgedacht en in gebruik gebragt, die sedert met vrucht zijn aangenomen en uitgeoefend.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

UIT-

UITVAART

VAN DEN HEER

J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

Het stoffelijk overschot van den Heer J. Kappeyne van de Coppello, werd in den morgen van den 2 Mei jongstleden plegtig ter aarde besteld. De lijkbaar werd gedragen, tot buiten de stad, door vierentwintig voormalige leerlingen van den overledene, waaronder de oudste zijner discipelen, waaronder de zoodanigen, die reeds in kerk en staat aanzienlijke ambten bekleeden. Achter de betrekkingen van den overledene, den Conrector en de Praeceptoren, volgden de Leerlingen der Latijnsche School, en deze werden gevolgd door Kweekelingen der Leidsche Academie, ten getale van tweeëndertig, alle gewezen leerlingen des mans, vrijwillig herwaarts gekomen, om de uitvaart te vieren. Het lijk werd gevoerd naar de begraafplaats Eikenduinen, halverweg Loosduinen gelegen. Daar gekomen, schaarden zich allen in plegtige stilte om het graf, toen de lijkbaar vóór hetzelve was nedergezet. De Heer Curator van Royen, als vriend des afgestorvene, sprak in eene sierlijke rede van deszelfs verdiensten en deugden. De Heer Bax, Conrector der School, stortte, in weinige woorden, de taal van een diep getroffen hart uit: en, toen de kist was nedergelaten in het graf, keerde men in dezelfde orde terug; terwijl de gedachten en de gesprekken, langs den bekoorlijken weg, den overledene gewijd waren.

Aandoenlijk en treffend was deze plegtigheid, maar zij was tevens de sprekendste schilderij van het beeld des mans, ter wiens eere zij plaats had.

Want wie waren zij, die de lijkbaar droegen? wie waren zij, die haar volgden? Alle zich beroemende op de eer van zijn onderwijs te hebben genoten, waren er onder hen, die in voortdurende betrekking, hetzij van ambtsbezigheid, hetzij van vriendschap, met den afgestorvene gestaan hadden; er waren er

echter ook, bij wie die beschikking had opgehouden. En nogtans, zoo groot was de achting, die men den ontslapene toedroeg, zijn goede naam zoo zeer gevestigd, dat allen zich volgaarne vereenigden in de hulde aan zijne nagedachtenis: want ieder wist, dat hij, met het vervullen van dezen lijkpligt, ware kundigheid zoowel als ware braafheid vereerde.

En die plegtigheid — was zij ook eene uiterlijke praal, door de welvoegelijkheid geboden? — Maar verre van daar, was zij geheel ongewoon, en zoo ongewoon zij was, zoo ongedwongen en ongezocht was zij tevens. Het denkbeeld behoefde slechts te worden opgeworpen en het besluit was genomen.

Anderen mogen dan spreken van de verdiensten des overledene, vooral van hetgene hij in zijn vak geweest is, van zijne ijverige pligtsbetrachting, van zijne uitgebreide kundigheden, en hoe juist hij het goede, ware en schoone wist te waarderen. Anderen mogen en zullen er van spreken — ons bleef slechts over de hulde, die wij hem toebragten. Die hulde had hij verdiend! Maar die nederige hulde was van onze zijde ook betamelijk en zijner waardig: — laat het ijdel schijnen, dat ik het zegge, omdat ik er deelgenoot van was, maar ik mag het echter zeggen, omdat het waarheid is. Daarom vereenigden wij ons, bij de eerste tijding van zijnen dood, en wilden wij de eer niet afstaan aan anderen, die er naar dongen, om zijne lijkbaar te dragen tot buiten de grenzen der stad, waarvan hij een der sieraden was. Daarom snelden die kweekelingen der Leidsche Hoogeschool, die zijne opleiding genoten hadden, in grooten getale, herwaarts, en gaven getuigenis van den adel hunner gevoelens, hoe zij aan hem dachten, hoe zij hem eerden, hoe zij hem beminden. Daarom volgden de jongste zijner kweekelingen treurende de lijkbaar, en verzamelden zich met zijne overige vrienden en vereerders om zijn graf. Daar gevoelden wij al de grootheid van ons gemis, en betreurden dat leven, dat eenvoudige, schoone en werkzame leven, weggerukt in het midden van deszelfs bloei. Daar stonden wij bij de opene groeve, maar hieven den blik opwaarts. Wij oogden hem na in de gewesten der onsterfelijkheid. Hij verlevendigde in ons de hoop, om er eenmaal met hem vereenigd

nigd te worden; wij wenschten het elkander toe: en wij gingen henen met de gedachte: onze vriend is niet dood, maar hij slaapt! —

A. H. v. d. K.

's Gravenhage, Mei 1833.

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1829 — 1830.

(Vervolg van bladz. 154)

Het algemeen gerucht van het schandelijk bedrijf in de Zuidelijke Provinciën, rakende de broodvergiftiging door koper-vitriool, had reeds, bij deszelfs ontstaan, de aandacht de Eerste Klasse bezig gehouden, in het bijzonder ter ontdekking van de geschiktste herkenmiddelen. Zij slaagde daarin gelukkiglijk, en rekende het van belang, door de meest geachte dagbladen het publiek deelgenoot te maken van hare navorschingen en van derzelver uitkomsten.

Deze openbaarmaking schijnt der aandacht van het Gouvernement niet ontgaan te zijn en aanleiding gegeven te hebben, om eenige vraagpunten aan de Eerste Klasse voor te stellen.

Dezelve worden medegedeeld in dezelfde orde, waarin zij in eene Ministeriële Missive van 20 Julij 1829 voorkomen, en op elk derzelve volgen de antwoorden, die de Klasse gemeend heeft daarop te moeten geven.

1°. „Welke uitwerking heeft het gebruik van Zwavelzuur-koper en van zwavelzuur-zink op het graan, meel of brood, en welk doel tracht men alzoo daardoor te bereiken?"

Wat de uitwerking betreft, die het gebruik van de bedoelde koper- en zinkbereidsels op het meel of brood heeft, en het doel, dat men daardoor tracht te bereiken, schijnt men het er voor te mogen houden, dat door de bijmenging van het koper- en zinkvitriool de rijzing van het deeg be-

 vor-

vorderd wordt en vermeerdert, en een daaruit gebakken brood witter, luchtiger, en losser wordt; dat alzoo het doel des bakkers, bij het gebruik dier inmengselen, is, om aan het brood, uit graansoorten van mindere qualiteit gebakken, eene meerdere blankheid en luchtigheid bij te zetten, en ook wel, om daardoor gest te besparen en uit te winnen.

Waarom men ook deze praktijken het meest te wachten heeft bij de duurte van de granen, wanneer mindere graansoorten meer in den handel geraken en met andere meelsoorten als van aardappelen, boonen, erwten wel eens vermengd zijn; gelijk men zulks althans in sommige Departementen van Frankrijk ontdekt heeft; — welk meel een minder blank en meer zamengepakt brood, zonder de bijmenging van koper- of zink-vitriool, zoude opleveren.

2°. „ Welke hoeveelheid wordt ten minste van ieder „ dier stoffen gevorderd, bij voorbeeld per Nederlandsch „ pond, om het beoogde doel te bereiken?"

Daar het door genomen proeven gebleken is, dat $\frac{1}{10}$ wigtje zwavelzuur-koper en $\frac{1}{10}$ wigtje zwavelzuur-zink op 500 wigtjes deeg ontoereikende zijn, om de rijzing in het deeg merkbaar aan te zetten en te vermeerderen, kan men het er voor houden, dat er meer dan $\frac{2}{10}$ van zwavelzuur-koper of zwavelzuur-zink per Nederlandsch pond brood gevorderd wordt, om het bedoelde oogmerk te bereiken. Doch ook gedane onderzoekingen met besmette brooden, voor zoo verre die ter kennis van de Klasse gekomen zijn, hebben meer dan $\frac{2}{10}$ wigtje der beide genoemde zwavelzure zouten op een Nederlandsch pond brood aangetroffen.

3°. „ In hoeverre kunnen het zwavelzuur-koper en zwa„ velzuur-zink in zoodanige hoeveelheid, als daarvan ter „ bereiking van het oogmerk gevorderd wordt, en in dien „ staat, waarin deze stoffen in het gebakken brood aan„ wezig zijn, geacht worden, voor de gezondheid scha„ delijk te wezen?"

Hierop vermeent de Klasse rondelijk te moeten antwoorden, dat de inmengsels van de gemelde vitriool-zouten allezins schadelijk te houden zijn voor de gezondheid, door de werktuigen der spijsvertering te overprikkelen, te storen en bij opvolging te verzwakken. Want, hetzij dat de gezegde zwavelzure zink of koper, bij het gesten en bakken van het brood, meestendeels onontleed blijven, hetzij dat zij, gelijk waarschijnlijk is, grootendeels ontleed worden, in beide gevallen heeft men ongeveer dezelfde nadeelen te vreezen. De ondervinding toch heeft genoegzaam geleerd, dat de invloed van metaal-zouten en metaal-kalken, in het bijzonder voor de twee genoemde zwavelzure metalen, op de werktuigen der spijsvertering schadelijk is, vooral indien

het

het gebruik daarvan lang wordt voortgezet. Hoezeer dan ook, bij het nuttigen van brood, met deze vitriolen gemengd, niet dadelijk of algemeen schadelijke gevolgen zijn waargenomen, zoo zullen echter deze niet uitblijven, bijaldien dergelijk brood tot dagelijksche spijze dient: want de ondervinding heeft bevestigd, dat de vergiftige werking der metalen zich somtijds niet openbaart, vóór en aleer het kwaad heimelijk reeds verre gevorderd is, en dat het innemen van zulk een metaal in zeer geringe gifte, maar dagelijks, niet voor allen gelijkelijk nadeelig is, ja sommigen verschoonen kan, maar anderen daarentegen vreesselijk en doodelijk kan aantasten.

4°. „Kan het aanwezen van deze koperbereidsels in het „graan, meel of brood altijd en ook dan ontdekt worden, „als er slechts eene zeer geringe hoeveelheid op eene „bepaalde hoeveelheid graan, meel of brood gebezigd is; „welke zijn de meest geschikte herkenningsmiddelen, en „op welke wijze moeten dezelve worden aangewend?"

Het aanwezen van de koper- en zinkbereidsels in het meel en brood, en alzoo ook in het graan, waarin men echter de gewoonte niet heeft van het te mengen, kan zeer zeker ontdekt worden, niet alleen die hoeveelheid, welke gewoonlijk ter vervalsching wordt gebezigd, maar zelfs eene veel mindere hoeveelheid. De Klasse meent er echter te moeten bijvoegen, dat het ligter valt, het koper, dan het zink op te sporen, en dat het bezwaarlijk zijn zal, bij allen gemis van scheikundige kennis, zich van het aanwezen van den witten vitriool, en van geringere giften van den blaauwen vitriool, in het brood te verzekeren.

Behalve de middelen, die ter opsporing van het koper reeds door de Klasse zijn bekend gemaakt, kan zij de proeven van de Fransche Scheikundigen Deyeux en Henry aanbevelen, als zijnde opzettelijk door haar ten dien einde herhaald; maar zij kan niet nalaten er bij te voegen, dat deze proeven haar geleerd hebben, mede van dien aard te zijn, dat zij door elk en een iegelijk niet kunnen worden in het werk gesteld.

5°. „Bestaan er geen andere stoffen, door welker vermenging met het graan, meel of brood, men vooronderstellen kan, dat hetzelfde oogmerk zou bereikt worden, „als door de inmengsels van zwavelzuur-koper of zwavelzuur-zink, maar die tevens geheel onschadelijk zouden „zijn; zoo ja, welke?"

Of er nu geene andere stoffen bestaan, waardoor het voorgestelde doel zoude te bereiken zijn, is het aan de Klasse gebleken, dat het bijmengen van aluin wel niet de rijzing van het deeg bevordert, maar aan het brood echter meerdere blankheid en vastheid geeft: waarom men ook wel

wel den aluin in het brood heeft aangetroffen, en buiten dezen ook wel de magnesia, het krijt, de gips.

Ofschoon nu de magnesia en het krijt van al die inmengselen de minst nadeelige zijn, en van den aluin en gips die gevaren voor de gezondheid niet te vreezen zijn, als van den blaauwen en witten vitriool, meent de Klasse echter deze alle voor vreemde inmengselen te moeten houden, die in het brood geenszins behooren te worden opgenomen. Zij rekent het zelfs verre weg verkieslijker te zijn, een minder wit, los en luchtig brood te eten, dan een witter, losser, en luchtiger, maar door vreemde inmengselen naar willekeur verontreinigd. Waarom de Klasse zich dan ook onthoudt, eenig dergelijk middel voor te stellen of aan te raden.

Ter bevordering van de belangen des landbouws en der veeteelt den vrijdom van impost op het ruwe zout, dat ter bemesting van land en ter menging onder veevoeder gebruikt wordt, door eene nieuwe wetsbepaling zijnde vastgesteld, begon men bij de ontvangst der accijnsen al spoedig te ondervinden, dat de sluwheid der aanvragers om dezen vrijdom verder ging, dan men bij die weldadige maatregelen voorzien had.

De wet van vrijstelling nu eenmaal daar zijnde, werd de noodzakelijkheid gevoeld, om middelen op te sporen, ten einde deszelfs misbruik, dat is het ontduiken van 's Lands belastingen, onmogelijk te maken. Men begon onder het zout, dat voor landelijk gebruik zoude dienen, inmengselen te voegen, die het ongeschikt moesten maken voor den mensch, schoon onschadelijk voor land en vee. Maar weldra bleek het onvermogen dezer aangebragte middelen, om het bedrog te keer te gaan. Want had men middelen van inmenging, het ontbrak ook niet aan middelen van scheiding. Men verkreeg zelfs door de laatste een gezuiverd zout, terwijl men, zelfs de vreemde inmengselen hier afgerekend, een onzuiver had ingeslagen.

In dien staat van verlegenheid keert zich nu de Heer Administrateur der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen tot Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche zaken, met verzoek, om de Eerste Klasse des Koninklijk-Nederlandschen Instituuts uit te noodigen, dat door haar worde nagegaan, welke specie of speciën onder het zout, bestemd tot bemesting van landen, en dat, bestemd tot voeder van het vee, vermengd zouden moeten worden, ten einde hetzelve, zonder nadeel voor den landbouw of veeteelt, geheel en al onbruikbaar voor menschelijk voedsel te maken.

De Eerste Klasse deze uitnoodiging ontvangende, wan-

hoop-

hoopte, reeds bij den aanvang harer overwegingen, aan de mogelijkheid der vinding van zoodanige specie; zij wilde echter, zonder nadere voorlichting van beproefde landbouw- en scheikundige medeleden, niet stellig over deze onmogelijkheid beslissen. De zaak zelve was te belangrijk, de eer der Klasse stond daarmede te naauw in verband.

Het antwoord dezer leden bleef niet lang uit. Als voorloopige herinnering diene, dat door hen alleen met zoodanige speciën proeven zijn genomen, welke niet slechts wegens derzelver onschadelijkheid, maar ook uit hoofde van derzelver gemakkelijke verkrijgbaarheid en onkostbaarheid, tot bovengemelde oogmerken in aanmerking kunnen komen.

Zij gebruikten dan tot deze vermengingen:

Houtskool, Haardasch, Bitterzout, Glauberzout, Alsem, Koolteer, Dierlijke olie, Olie, welke bij de gasstokerijen overblijft, Schoorsteenroet, Bloed, Lakmoes, Campêchehout, Fernabuk-hout, en Kalk.

Uit al die proeven nu is wel gebleken, dat er vele zelfstandigheden bestaan, welke tot het oogmerk kunnen worden gebezigd, om het zout te verontreinigen en voor menschelijk gebruik ongeschikt te maken, doch het is tevens ontwijfelbaar, dat geene derzelve het zout zoodanig van aard verandert, dat de vreemde zelfstandigheden en de kleuren er niet zeer gemakkelijk wederom van kunnen worden afgescheiden, en zulks alleen door oplossing in water en doorzijging, of ten hoogste door behandeling met koolpoeder.

Andere stoffen, hetzij van een' plantaardigen, delfstoffelijken of metallieken aard, welke met het zout zouden kunnen vermengd worden, zullen of te kostbaar zijn, of schadelijk voor den landbouw en vooral voor het vee worden, zoodat er aan de laatste voorzeker in het geheel niet kan gedacht worden; terwijl ook de vermengingen met al deze zelfstandigheden dezelfde, of gelijksoortige uitkomsten moeten opleveren, dat het zout namelijk met meerdere of mindere gemakkelijkheid weder uit dezelve gezuiverd, en tot menschelijk gebruik geschikt, kan ten voorschijn worden gebragt.

Indien alzoo het Gouvernement geene andere middelen kan invoeren ter beteugeling van de fraudes met het zout, waarop vrijdom van impost voor Landbouw of Veeteelt verleend wordt, zeker zal het die niet vinden in de vermenging van hetzelve met zelfstandigheden, die te gelijker tijd onschadelijk voor land of vee en voor den mensch onbruikbaar zijn.

(Het Vervolg en Slot hierna)

K U N S T E N.

'S HERTOGENBOSCH. In den jare 1829 werd de Heer J. A. van der Ven, in deze stad geboren en opgevoed niet alleen, maar ook aan de Koninklijke School alhier het eerste onderwijs in de Teekenkunde genoten hebbende, in het vak der Beeldhouwkunde met den grooten prijs bekroond door de Teeken- en Schilder-Academie te Antwerpen. Deze Kunstenaar, eerstdaags, ter verdere volmaking zijner kunst, naar Italie zullende vertrekken, heeft de Magistraat dezer stad besloten, aan zijne verdiensten een bewijs van hulde te geven, en ten dien einde eenen gouden Eerepenning doen slaan op den stempel van de Koninklijke School voor de nuttige en beeldende Kunsten. Op den 23sten April l. l. is die medaille op eene plegtige wijze aan den Heer van der Ven uitgereikt. De Heer Burgemeester dezer stad heeft bij die gelegenheid eene doeltreffende en hartelijke aanspraak gedaan, waarin tevens dank werd betuigd, namens het bestuur dier Schole, voor de zoo keurig bewerkte Basreliefs, door dezen Kunstenaar, tijdens deszelfs verblijf alhier vervaardigd, en op eene heusche wijze dezer School ten geschenke aangeboden.

LETTERKUNDIGE EN WETENSCHAPPELIJKE BIJZONDERHEDEN UIT RUSLAND.

III.

In de Mitausche courant heeft de Hofraad Bidder Medicinaal-Inspecteur van het Gouvernement Koerland, geneeskundig Statistische Berigten laten drukken; — hetgeen opmerking verdient. Het komt er toch niet op aan, dat men in de Hoofdstad en elders geloove, dat in de Provincien alles naar wensch ga; maar daarop, dat men wete, hoe het overal naar waarheid gesteld zij, opdat de regering duidelijk zien kunne, waar het hapere, waar de hulp het noodigst zij. Volgens deze berigten zijn er thans in geheel Koerland, dus op 471 vierkante mijlen en voor eene bevolking van 400,000 menschen, slechts 58 geneesheeren, dus voor 6900 menschen één doctor! Van deze 58 practiseren, er 28 in de steden en dus maar 30 op het land. Van deze 30 bepalen zich 8 alleen tot de hoogere standen (vermoedelijk huis-artsen bij groote Adelijke Grondeigenaars) en 22 met

met de 360,000 boeren. Van deze massa — het merg van den Staat — hebben dus 16,363 menschen éénen geneesheer! En hetgeen dit berigt nog merkwaardiger maakt, is, dat in Koerland, in 1816, 70, en in 1828 zelfs 77 geneesheeren aanwezig waren, dus een bepaalde teruggang! Er zijn verder in geheel Koerland slechts 39 onderwezene vroedvrouwen, van welke er ten plattenlande onder 360,000 boeren slechts 4 leven. In 1830 werden er in den boerenstand 15,520 kinderen geboren, hetgeen voor elke vroedvrouw 3880 kinderen uitmaakt! Er is in geheel Koerland slechts een eenig openbaar heelkundig gesticht, het stadsziekenhuis namelijk te Mittau. Een groot gedeelte daarvan is intusschen voor de Militairen bestemd, welke ook in andere steden ziekenhuizen hebben. Eenige welgezinde edele grondeigenaars onderhouden zelve geneesheeren voor hunne boeren.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Mei.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	29. 7¾ 29. 8 29. 8	50 58½ 53	Z. Z. O. Z. Z. W. Z.	tot in den voormiddag helder, verder zwaar bew., omt. betr., 's avonds omtrent helder.
2	29. 7¼ 29. 7¼ 29. 8	57 60 58½	Z. Z. O. Z. t. O. Z.	betrokken, voormiddag tusschenbeide iets regen.
3	29. 9 29. 9¾ 30. 0	59 67 59½	Z. t. O. Z. Z. W. Z.	voormiddag betrokken, verder bewolkt.
4	30. 0 30. 0 30. 0¼	64 78 63	Z. O. O. Z. O. O. t. N.	voormiddag helder, verder dun bewolkt.
5	30. 1 30. 2¼ 30. 4	64 67½ 50½	O. N. O. N. W. N.	's morgens beneveld, verder helder.
6	30. 4½ 30. 5 30. 5	57 65 51½	N. t. O. N. N. O. N. t. W.	meest helder.
7	30. 4 30. 4 30. 2¼	57 63 54	N. N. O. N. O. t. N. N. t. O.	meest betrokken.

KUNST-

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem zijn in het jaar 1832 uitgegeven en door dezelve verzonden de onderstaande artikelen:

I. C. SPINDLER, *de Invalide*, Historisch-Romantische Tafereelen uit lateren tijd, 3 deelen compleet, met het portrait van den Schrijver, gr. 8vo. . . . . *f* 8, 40

II. C. A. GOSSELMAN, *Reis naar Columbia* in 1825 en 1826, uit het Zweedsch, 2 Deelen compleet, met plaat en kaart, gr. 8vo. . . - 5, 60

III. J. N. MULLER, *Zedenspiegel voor Dienstboden* of edele trekken uit het Leven van brave Dienstboden, 2de Stukje, 8vo. . . - - 20

IV. ———————— ———————— 3de Stukje . - 25

V. ———————— ———————— 3 Stukjes compleet, met algemeenen inhoud . . . . - 75

VI. C. PICHLER, *Henriette van Engeland*, Geschiedkundige Roman, met gegr. titel en vign. gr. 8vo . . . . - 2, 60

VII. *Hermingard van de Eikenterpen*, Een oud Vaderlandsch Verhaal, met gegr. titel en vignet van V e l ij n. gr. 8vo. . . . . - 3, 60

VIII. Algemeen Verslag wegens den Staat van Landbouw in het Koningrijk der Nederlanden gedurende 1830, opgemaakt door eene Comm. van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij, gr. 8vo. . . . . - 60

IX. Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, 20ste. Deel, gr. 8vo. . . . . - 2, 40

X. B. MEYLINK, Handboek te herkenning van de echtheid en zuiverheid der in de Pharmacopea Belgica voorkomende Geneesmiddelen, gr. 8vo. . . . . - 2, 40

XI. S. K. SYBRANDI, Biddagspreek over H e b r e ë n X vs. 32—39, gr. 8vo. . . . . . - 40

XII. Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid, zamengesteld door de Hn. A. H. v a n d e r B o o n M e s c h, G. W i t e w a a l, F. v a n C a t z S m a l l e n b u r g en G. J. V e r d a m, uitgegeven door de Nederl. Huish. Maatschappij Ie Dl. 1e. en 2e. Stuk; met pl. gr. 8vo. (bij inteekening). . . . . - 3, 60

XIII. *Algemeene Konst- en Letterbode* voor den jare 1832 No. 1—57 en Registers gr. 8vo . . . - 10, 47½

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 17den MEI.

N°. 22.

BERIGTEN.

PARIJS. Men verneemt van Bombay, dat aldaar op den 7den December l. l., in den ouderdom van slechts 32 jaren, is overleden de Fransche Reiziger VICTOR JACQUEMONT. Naar men zegt, laat hij, als de vrucht zijner reize, eene uitgebreide en kostbare verzameling van bouwstoffen na, voor de Aard- en Kruidkunde, Statistiek enz. betrekkelijk de landen, die hij doortrok. Hij had namelijk het Himalaya-gebergte bezocht, was in Mei van den jare 1831 te Kachemir gekomen, had sinds dien tijd Thibet doorkruist en was zelfs tot in Chineesch-Tartarije doorgedrongen.

UTRECHT, *den 7den Mei.* Heden werd de Heer JOANNES BERNARDUS VERWAYEN, Utrechtenaar, *met veel lof* bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister, et Literarum humaniorum Doctor*, nadat hij in de groote gehoorzaal der Akademie had verdedigd zijn *Specimen Literarium, in* EURIPIDIS *Hecubam.*

LEVENSBERIGT

VAN

ANTONIO SCARPA.

(Vervolg en Slot van Bladz. 326).

Scarpa is overleden den 30sten October 1832, 84 jaren oud, nadat hij verscheidene jaren had gesukkeld aan eene slepende ontsteking van de blaas en eene *nephritis calculosa.* Napoleon, die ware verdiensten op prijs wist te stellen, benoemde Scarpa achtervolgens tot Ridder van de IJzeren Kroon en tot Lid van het Legioen van Eer. Hij was buitenlandsch Geassocieerde van het Fransche Instituut en Lid van de meeste geleerde Genootschappen in Europa. Zie hier de lijst der door hem uitgegeven werken:

De structura fenestrae auris et de tympano secundario anatomicae observationes. Modena, 1772 in 8°.

Anatomicarum annotationum liber primus, de gangliis et plexibus nervorum. Modena, 1779, in 4°.

De promovendis anatomicarum administrationum rationibus, Oratio ad Tyrones, Pavia, 1783, in 4°.

Theatri anatomici Ticinensis dedicatione oratio habita pridie kalend. Novemb. an. 1785, in 4°.

Anatomicarum annotationum liber secundus de organo olfactus praecipuo, deque nervis nasalibus è pari quinto nervorum cerebri. Pavia, 1785, in 4°.

De nervo spinali ad octavum cerebri accessorio commentarius. Vien. 1788, opgenomen in de *act. acad. med. chir. Viennens.*, Tom. 1.

Anatomicae disquisitiones de auditu et olfactu. Pavia, 1790, *fol maj.*

Tabulae nevrologicae ad illustrandam historiam cardiacorum nervorum, noni nervorum cerebri, glossopharyngei et pharyngei ex octavo cerebri. Pavia, 1794, *fol. maj.*

De penitiori ossium structura commentarius. Lipsiae, 1799, in 4°. — In Frankrijk, door Léveillé, te zamen met de verhandeling over de horrelvoeten herdrukt, onder dezen titel: *Mémoires de Physiologie*

et

et de Chirurgie pratique. Parijs 1804, in 8°. fig. Scarpa heeft zelf eene nieuwe uitgave van zijn werk bezorgd, onder dezen titel: *De anatomia et pathologia ossium commentarii.* Pavia 1827, in 8°.

In de Verhandelingen van het Italiaansch genootschap, dat in der tijd te Verona was gevestigd, (Tom. II Pars II), vindt men een onderzoek van Scarpa omtrent een geval van hermaphrodisme bij een viervoetig dier, onder dezen titel: *sopra un toro-vacca.*

Saggio di osservazioni e di esperienze sulle principali malattie degli occhi. Pavia 1801, in 4to. Van dit werk volgden vijf uitgaven malkander op, waarvan de de laatste dezen titel had: *Trattato dell principali malattie degli occhi.* Pavia 1816, in 8°. 2 volum. fig. In het Fransch werd het vertaald door Léveillé. Parijs 1802, 2 vol. in 8°.; ibid. 1811, 2 vol. in 8°.; ibid door de Heeren Bellanger en Bousquet, Parijs 1821, 2 vol. in 8°. fig.; ibid. door de Heeren Bégin en Fournier-Pescay, Parijs 1821, 2 vol. in 8°. met platen.

Sull Aneurisma; riflessioni ed osservazioni anatomico-chirurgiche. Pavia 1804, groot folio met platen. In het Fransch vertaald door Delpech, Parijs 1809, met een atlas, klein folio.

Sull Ernie; memorie anatomico-chirurgiche, Milaan 1809 — 1810, groot folio met platen. — In het Fransch vertaald door den Heer Cayol, Parijs 1812, in 8°. met een atlas in folio. — Scarpa heeft eene tweede uitgave in het licht gegeven, (Pavia 1819, in groot folio met platen) welke vele bijvoegselen bevat: het hoofdstuk over de dijbreuken is geheel nieuw. Die bijvoegselen zijn in het Fransch vertaald, onder den titel van: *Supplément au traité pratique des Hernies, etc.*, Paris 1823, in 8°. met een atlas in folio.

Elogio Storico di Geambattista Carcano Leone. Milaan 1813, in 4°.

Note sur la taille transversale ou bilaterale; — opgenomen in de *Archives gen. de Med.* Tom. X, pag. 269.

Scarpa heeft voorts een groot aantal stukjes geleverd; doch de juiste tijd van derzelver uitgave niet bekend zijnde, zoo zal men dezelve hier niet ieder afzonderlijk vermelden. Vereenigd vindt men dezelve onder den titel van: *Opuscoli di Chirurgia.* Pavia 1825 — 1832, 3 vol. in 4°. fig.

Het eerste deel bevat: Verhandeling over Scirrhus en Kanker. In het Fransch vertaald in de *Archives gen. de Med.* Tom. X pag. 877.

Verhandelingen over het snijdend gorgeret van Hawkins. — Over de steensnijding. — Over de buiksteensnijding. Over de steensnijding langs den aars. Deze verhandelingen zijn vereenigd in het Fransch uitgegeven onder den titel van: *Traité de l'opération de la taille, etc.* Paris 1826, in 8. fig.

Verhandeling over de waterzucht van de zaadstreng; vertaald in de *Archives gen. de Med.* Tom. IV, pag. 131.

Verhandeling over eene nieuwe wijze om bij zwangeren de *paracenthesis abdominis* te verrigten; vertaald in de *Mélanges de la med. étrangère*, tom. I; en verkort in de *Archives gen. de Med.* tom VI p. 178.

Het tweede deel bevat: Verhandeling over de breuken aan den bilnaad; — in het Fransch vertaald in de *Archives gen. de Med.* Tom. I pag. 50; en opgenomen in het *Supplément au traité pratique des hernies.*

Verhandeling over de onderbinding van de voornaamste slagaderen der leden; — vertaald in de *Archives gen. de Med.* Tom II. pag. 82 en 245.

Bijvoegselen tot de verhandeling over de slagadergezwellen, afzonderlijk in het Fransch vertaald uitgegeven onder dezen titel: *additions au traité de l'anévrysme.* Paris 1822, in 8°. III et 40 pag.

Brief aan Professor Maunoir over de staar en den kunstigen oogappel.

Zeldzame heelkundige waarnemingen, ook in *Archives gen. de Medecine.* Tom. XII, pag. 112.

Waarneming van een aneurysma der groote slagader met afslijting van de eerste rib en het borstbeen.

Het derde deel bevat: Waarnemingen en bedenkingen over de *neuralgia cubito-digitalis.*

De gangliis nervorum, deque origine et essentia nervi intercostalis.

De gangliis, deque utriusque ordinis nervorum per universum corpus distributione. Een uittreksel van deze twee brieven vindt men in de *Archives gen. de Med.* Tom. XXIX, pag. 259.

Vergelijkend examen van het slagaderstelsel in de beide leden, nadat de *art. poplitea* van de eene zijde was onderbonden; — in het Fransch vertaald in de *Archives* ge-

generales de Medicine, Tom. XVIII, pag. 66.

Verhandeling over de schijnbare ongenoegzaamheid der tijdelijke onderbinding der slagadergezwellen; — in de *Archives gen. de Med.* Tom. XXII, pag. 516.

Verhandeling over de *aneurysma per anastomosin*, almede in de *Archives gen. de Med.*, Tom. XXIII, pag. 535; en tom. XXIV, pag. 101.

Genezing eener afwijking van het kniegewricht.

Doctor Beolchini heeft de ziektegeschiedenis en de uitkomsten der lijkopening van Scarpa openbaar gemaakt in de *Annali universali di Medicina*. No. voor Januarij 1833, p. 211.

BERIGT

WEGENS EENIGE PROEVEN MET HET MAGNETISCH ELECTRISCH WERKTUIG VAN FARADAY,

in het werk gesteld bij het Genootschap ter Bevordering der Natuurkundige Wetenschappen te Groningen,

door deszelfs Medelid

Prof. S. STRATINGH Ez.

(Zie vorige *Letterbode* van den 26 en 29 Maart l. l.)

Nadat het vroeger door ons in dit Blad beschreven Magnetisch-Electrische werktuig gereed is geworden, hebben wij ons gespoed, het vermogen van hetzelve te beproeven en ons onledig gehouden, om te zien, tot welke proefnemingen en verschijnselen hetzelve geschikt zoude zijn, waarvan wij dan nu een kort verslag zullen mededeelen.

A. Afwijking van den Multiplicator van Schweigger *en de gewone Kompasnaald.*

Om de werking van dezen toestel op den Multiplicator van Schweigger, of Galvanometer te beproeven, verbonden wij de beide pooldraden van dit werktuig ieder met eenen koperdraad van 1½ streep dikte en ongeveer 3 à 4 Ned. ellen lengte, welke lengte noodig was, ten einde niet de Magnetische werking van dezen toestel de afwijking van de naald zoude veroorzaken. Wanneer wij nu deze koperdraden in gemeenschap bragten met de draden van den Multiplicator, zagen wij bij iedere halve ronddraaijing eene

 ster-

sterke afwijking van de kompasnaald, die bestendig bij eene volgende halve omdraaijing weder in eene tegenovergestelde rigting van de vorige plaats had, het zij die halve rondgaande beweging vervolgd of teruggaande genomen werd. Deze Electro-magnetische werking was niet alleen zeer in het oog loopend bij dezen hoogst gevoeligen galvanometer, maar eene gewone doch gevoelige kompasnaald tusschen deze lange geleidraden geplaatst, gaf eene zeer merkbare en sterke afwijking, of ten oosten of ten westen, al naarmate de polen van den hoefmagneet eene verschillende verplaatsing bij iedere omdraaijing ondervonden; terwijl de wetten van deze beweging, bij nadere opmerking, gemakkelijk zullen kunnen worden nagegaan. Wij hebben echter bij de aanwending van gewone gevoelige bladgoud- of andere electrometers geene genoegzame bewijzen van aantrekking of afstooting kunnen ontdekken.

B. De Magnetisch Electrische vonk; deze vonk in het luchtledige beproefd.

De vonk is boven reeds omschreven en was zelfs bij het daglicht genoegzaam helder met een blaauwachtig schitterend licht zigtbaar; bij avond echter en in de duisternis veel merkbaarder, en was bestendig met eene hoorbare knettering vergezeld, en, ofschoon het werktuig reeds eenige dagen bij tusschenpoozingen gebruikt was geworden, zoo bleef desniettemin de vonk bij aanhoudenheid gelijkelijk en genoegzaam vermogend en veelal zag men twee vonken, eene bij den korteren uit het kwik uitstekenden en eene kleinere bij den in het kwik ingedompelden koperdraad, vooral wanneer deze ook kort genomen werd en de kwik onder de werking geschud en in beweging gebragt werd. — Om nu te onderzoeken, of deze vonk ook met die der electrische in zoo verre overeenkwam, dat dezelve door het luchtledige grooter en uitgebreider werd, hebben wij ten dien einde een glazen klokje zoo ingerigt, dat daarin eene geisoleerde langere draad vast in bevestigd was, terwijl de andere door eene lederen stopbus gaande tevens behoorlijk geisoleerd eene verschuiving toeliet. Onder dit klokje werd een klein gewoon stopglasje tot ⅔ met kwik gevuld geplaatst, waarin de langere draad geheel was ingedompeld; terwijl de kortere op eenen geringen afstand van de oppervlakte van het kwik verwijderd bleef: deze beide draden waren bovendien van boven tot bijna 2 duim ingeboord, om gemakkelijk de beide geamalgameerde pooldraden van het magnetisch werktuig op te nemen, en eene behoorlijke gemeenschap daar te stellen. Het klokje werd nu op eene losse met eene kraan voorziene plaat van eene luchtpomp geplaatst en behoorlijk luchtledig gemaakt, wanneer nu deze toestel na de sluiting der kraan van de pomp werd afgenomen en op een voetstuk geplaatst. De beide pooldraden van het magnetisch

werk-

werktuig werden nu gestoken in de openingen van de draden van het luchtledige klokje, waarvan de een in het kwik gedompeld en de andere van de oppervlakte van hetzelve een weinig verwijderd was, en wanneer nu verder de gewone ronddraaijing van den magneet plaats had, ontstonden er op de oppervlakte van het kwik, tevens bij schommeling van van de vloeistof, bestendig helder lichtende vonken, die naar het oordeel der omstanders grooter en uitgebreider waren, dan die in de vrije lucht of weder bij de inlating van de lucht plaats hadden; ofschoon de uitbreiding van dit licht niet evenredig zoo aanmerkelijk scheen te zijn, als wel bij de gewone electrische vonk plaats heeft. Het komt mij voor, dat, indien men de galvanische vonk op die wijze in het luchtledige beproefde, men eene gelijksoortige uitkomst met deze vonk zoude verkrijgen, daar deze magnetische vonk veel met de galvanische overeenkomt en beide eene minder snelle strooming en vatbaarheid voor uitbreiding schijnen te bezitten, dan wel bij de electrieke vonk wordt waargenomen.

Om te zien, of deze Magnetisch-Electrische werking ook met die der Electriciteit gelijk stond, welke, namelijk in luchtledig gemaakte glazen buizen door mededeeling van Electrischen stroom Electrisch licht ontwikkelt, zoo hebben wij zoodanige buizen aan de pooldraden van het magnetisch werktuig in het duister blootgesteld en daar op kleine afstanden van dezelve deze elkander doen aanraken, wanneer wij tusschenbeiden in de buizen eenige lichtstraling meenden te ontdekken, wanneer de vonk op de geamalgameerde pooldraden overging. Het licht echter van deze vonk verhinderde de duidelijke onderscheiding van het verwekte Electrisch luchtledig licht en zal bij sterker werktuig meer duidelijk zigtbaar worden. De vonk was ook behoorlijk zigtbaar bij de aanraking der draden onder alcohol, aether en water.

C. *Donderzilver, phosphorus, bladgoud en bladzilver worden door deze Magnetische vonken ontstoken; eudiometrisch gebruik van deze Magnetische vonk.*

Wij werden van het ontbrandend vermogen van deze magnetisch-electrische vonk overtuigd bij de ontsteking van een weinig gewoon donderzilver uit de oplossing van zilver in salpeterzuur door alcohol verkregen, waarvan een gedeelte op het kwik was aangebragt, in hetwelk de eene pooldraad was nedergedompeld, terwijl door de aanraking met den anderen draad het op het kwik drijvend donderzilver bestendig met ontploffing ontstoken werd. Daar echter door deze ontploffing het kwik meestal aan wegspatting onderworpen werd, kon deze proef geschikter worden daargesteld, door op den eenen naar boven omgebogen pool-

 draad

draad een hol koperen plaatje van 2 Ned. duim middellijn met eenen hollen koperen steel voorzien te steken, waarop dan na voorafgaande amalgamering het donderzilver geplaatst en willekeurig en bij herhaling door aanraking met den anderen draad ontstoken werd. — Ofschoon phosphorus ook tot een der hoogst brandbare voorwerpen behoort, zoo scheen dezelve om deszelfs minder geleidend vermogen niet zoo gemakkelijk door genoemde vonk ontstoken te kunnen worden. Het is ons echter tusschenbeide gelukt, om, na dat kleine deeltjes phosphorus op de oppervlakte van het kwik waren aangebragt, door herhaalde aanraking met den buiten het kwik geplaatsten pooldraad deze stof te doen ontsteken en daardoor het ontvlammend vermogen te bevestigen. — Wanneer wij den eenen buiten het kwik geplaatsten pooldraad met eenig goud- of zilverblad voorzagen en dan dit blad aanbragten op de oppervlakte van het met den anderen pooldraad gemeenschap hebbende kwik, zagen wij een gelijksoortige groen phosphorisch lichtende verbranding dezer metalen, gelijk als bij de werking van eenen zwakken galvanischen toestel plaats heeft. Had men de draden een weinig verkwikt en den eenen met eenig metaalblad voorzien, dan ontstond, bij aannadering van dit metaal, aan den anderen draad eene gelijksoortige werking en verbranding — Wanneer op het kwik eene dunne laag van alcohol of aether was aangebragt, beproefden wij ook door de aannadering van den tweeden pooldraad de ontvlamming van deze vloeistoffen; doch scheen de vonk niet sterk genoeg te zijn, om deze ook bezwaarlijk geleidende vloeistoffen te doen ontvlammen.

Daar mij dit werktuig boven alle anderen tot ontsteking van luchtmengsels met waterstoflucht tot Eudiometrisch onderzoek geschikt voorkwam, daar dit werktuig altijd tot dat einde gereed is, eene enkele omdraaijing bij alle tijden en luchtgesteldheid eene vonk geeft en boven het gebruik van eene electrieke of galvanische vonk of van eenen Deflagrator te verkiezen zoude zijn, zoo hebben wij vooraf beproefd, of deze vonk vermogend genoeg was, om waterstoflucht te ontsteken en het is ons gelukt, om bij de ontwikkeling van eenen dunnen stroom van deze lucht uit eene naauwe opening, zoo als dezelve zich bij eenen ontstekingstoestel met platina volgens D o b e r e i n e r voordoet, nu en dan door de aanraking van de beide goed verkwikte pooldraden deze lucht door de hierdoor veroorzaakte electrische vonk te ontsteken. Hierop hebben wij eenen gewonen sterken glascylinder met twee elkander bijna aanrakende platina-draden voorzien, met een mengsel van 2 deelen waterstoflucht en 1 dl. dampkringslucht boven kwik gevuld en de platina-draden met de pooldraden van het werktuig in gemeenschap gebragt, en bij eene gunstige stelling van de platina-draden ontdekten wij wel het overspringen van eene kleine vonk, doch scheen deze toestel beter ingerigt te worden, wanneer

de

de eene platinadraad door eene stopbus beweegbaar was, zoodat men onder het omdraaijen van den magneet, met den eenen draad den anderen in den cylinder aanraakte en de vonk voortbragt. Daar koperdraden voor betere verkwikking vatbaar zijn, zijn deze tot dit oogmerk boven platina-draden te verkiezen. (*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

BERIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER EERSTE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE EN SCHOONE KUNSTEN.

1829 — 1830.

(Vervolg en Slot van bladz. 333)

Het gebrek aan drinkbaar water is sedert eeuwen in Amsterdam eene der groote bezorgenissen geweest, waaraan opvolgende Besturen te vergeefs, op eene genoegzaam voldoende wijze, hebben trachten te gemoet te komen. Wat vroeger en later daaraan is ten koste gelegd; welke plannen van meer of minderen omvang en vermoedelijke bruikbaarheid nu en dan zijn ontworpen, maakte meer dan eens het onderwerp uit, waarmede de Eerste Klasse zich heeft moeten bezig houden. Hare vroegere berigten dragen daarvan dan ook overvloedige kenmerken.

Onder die bemoeijingen was echter tot nu toe niet geweest het plan van putboring op naauwelijks geloofbare diepten, naar het voorbeeld van hetgeen men reeds voorlang in *Artois* had in praktijk gebragt en, in navolging daarvan, ook in andere steden van Frankrijk, in Engeland en elders.

De kennis aan den gelukkigen uitslag van dergelijke putboringen en van de wijze, waarop dezelve moeten worden ondernomen en bewerkt, schijnen aanleiding gegeven te hebben tot eene *Verhandeling over en Plan tot het boren van kunstbronnen* (Puits Artésiens), *ter bekoming van levend springwater in Amsterdam en andere steden en streken van ons Vaderland, waar hetzelve ontbreekt.* De Schrijver bood deze Verhandeling Zijner Majesteit, den Koning, aan, op Wiens begeerte dezelve ten onderzoek gesteld werd van de Eerste Klasse des Instituuts.

Deze, den inhoud dier Verhandeling vergelijkende met hetgeen door anderen over hetzelfde onderwerp was aan het licht gebragt, heeft gemeend, aan het Gouvernement het volgende berigt te moeten inzenden:

Het is aan de Klasse voorgekomen, dat de Schrijver door zijne Verhandeling zich niet bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt, als slechts voor het grootste gedeelte bevattende, hetgeen in gedrukte stukken, over dit onderwerp handelende, en bepaaldelijk in Garniers *Traité sur les Puits Artésiens*, te vinden is, waaruit hij de teekeningen, bij zijne Verhandeling gevoegd, voor het grootste gedeelte getrouwelijk heeft overgenomen, zonder dien verdienstelijken Schrijver te noemen, terwijl hij vooral niets heeft bijgedragen ten aanzien der geologische kennis onzer Nederlandsche gronden ter oplossing van de vraag, of die bronnen al of niet, ook bij ons, door boring zullen kunnen daargesteld worden.

De Klasse is echter van oordeel, dat het nemen van eene proef, om zoodanige boring in de Nederlanden te doen, van het meeste aanbelang moet beschouwd worden, zoowel uit aanmerking van het nut, dat welligt van dezelve voor de Hoofdstad en vele andere plaatsen des Rijks zoude kunnen getrokken worden, alwaar door gebrek aan versch water in die behoefte niet dan op eene kostbare wijs wordt voorzien, als vooral ook uit een wetenschappelijk oogpunt, ter vermeerdering onzer geologische kennis der onderste grondlagen. Immers kennen wij dezelve niet verder, dan tot eene diepte van 232 voeten, door de boring, welke in den jare 1605 in het Oudemannenhuis te Amsterdam is geschied. Gelijk deze boring beroemd en door alle laatste Schrijvers over geologie met belangstelling is aangehaald, zoo vermeent de Klasse, dat, indien men thans, door de vermogende hulpmiddelen, die de werktuigkunde aan de hand geeft, eene boring in onze gronden, tot eene welligt meer dan dubbelde diepte, konde ten uitvoer brengen, de uitkomsten daarvan met de hoogste belangstelling door alle geologen zouden opgenomen worden.

Zulk eene onderneming zoude daarenboven een schitterend bewijs opleveren van den verlichten ijver eens Gouvernements, dat ten allen tijde krachtdadig den voortgang der wetenschappen wil bevorderen.

De Klasse meent echter, dat men zulk een gewigtig werk niet moet aanvangen, dan voorzien van de meest volkomene hulpmiddelen, waardoor men alleen gegronde hoop op den goeden uitslag kan voeden. Onder deze hulpmiddelen wil zij niet enkel het materieel, maar vooral bekwame werklieden verstaan hebben, hoedanige welligt, voor boring in onze gronden, alleen in Engeland zullen te vinden zijn.

Dat onze geëerbiedigde Koning den wensch der Klasse niet zonder gevolg wilde laten, bleek kort daarna uit eene Missive van den Heer Administrateur voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen, waarbij wordt kennis gegeven, dat het Zijner Majesteit behaagd heeft, ingevolge het schrijven der Eerste Klasse, toe te staan, dat men zich onledig houde met het nemen van maatregelen, welke vereisch

eischt worden, om het boren van eenen Artesiaanschen put binnen Amsterdam te beproeven. Deze maatregelen echter zijn tot heden door geene proefneming achtervolgd.

De Heer Reinwardt droeg een belangrijk stuk voor *over het ontstaan van kalk en den groei der schulp- en koraalbanken in de zee der heete gewesten.*

Na de algemeenheid van dit verschijnsel en de uitgestrektheid daarvan, zoo uit eigene waarnemingen als uit die van anderen, te hebben aangetoond, trachtte hij hetzelve in het bijzonder als eene der niet weinig werkzame oorzaken, waardoor de oppervlakte van den bodem der zee en van het land wordt veranderd, en het hooge aanbelang daarvan voor de geologische beschouwing der aarde en der veranderingen van hare oppervlakte te doen kennen.

De bedenkingen tegen deze algemeenheid, uitgebreidheid en den grooten invloed dier kalkwording op de gesteldheid der aarde, door sommigen en bepaaldelijk door de Fransche Reizigers Quoy en Gaimard geopperd, werden in deze voorlezing overwogen, beoordeeld en, op grond van vele waarnemingen en tegenbedenkingen, wederlegd. — De spreker toonde voorts aan, welke veranderingen die kalkbanken met den tijd ondergaan; hoe zij op vele plaatsen verre boven het vlak der zee zijn opgeheven, en daarbij, alsmede door den invloed van andere zelfstandigheden, meer of min veranderd en omgezet zijn, en hoe zich op vele plaatsen duidelijk een overgang van dezelve tot kalksteen en kalkgebergte laat waarnemen: waardoor hij tot het besluit geleid werd, dat het kalkgebergte in het algemeen op die wijze zal ontstaan zijn. Hij betoogde alzoo de juistheid en gegrondheid van het gevoelen van den grooten Linnaeus, die reeds, hoewel ontbloot van den uitgebreiden schat van latere waarnemingen, en in eenen tijd, toen er nog geene Geognosie als wetenschap bestond, niet schroomde, den oorsprong der kalkbergen stellig aan diezelfde oorzaak toe te kennen.

De Heer Wauters, hoewel gevorderd tot een' vijf en tachtigjarigen leeftijd, wilde de Klasse van zijnen arbeid niet verstoken laten, en verzocht bij geschrifte den Secretaris, in zijnen naam, der Klasse te willen voorlezen *eene in het Latijn geschreven Waarneming over eene zonderlinge scheiding van waterzucht door braking.*

Een man, zestig jaren oud, van een sanguinisch temperament, middelbare grootte en doorgaande gezondheid, werd vóór ettelijke maanden door nederdrukkende gemoedsaandoeningen gekweld. In toorn ontstoken, bekomt hij op het onverwachtst eene hevige bloedspuwing; die met korte tusschenpoozen zich hervat; waartegen herhaalde aderlatingen en gepaste geneesmiddelen met vrucht worden aangewend. De bloedspuwingen blijven eindelijk geheel weg, maar hij wordt

wordt hij gekweld door benaauwdheden en spanning, die bij de minste beweging van het ligchaam zich verheffen en hem het gaan onmogelijk maken. Des nachts wordt hij daardoor zoo zeer geprangd, dat hem het bed ondragelijk wordt en hij geheele uren moet blijven opzitten. De ademhaling werd echter daaronder niet zeer merkbaar beleedigd.

Eindelijk beginnen zich teekenen van waterzucht op te doen aan de beenen en over geheel het ligchaam. De waterlozing ondertusschen nam onder deze verschijnselen niet af; maar de stoelgang werd trager. Er vertoonde zich geen zweet; de eetlust ontbrak geheel; de pols was aanhoudend koortsig, menigvuldig, rad, zacht, zwak, gelijkvormig.

De zuchtige zwelling nam, niettegenstaande de ruime waterlozing, langzamerhand toe. In den buik evenwel vertoonde zich geen teeken van vochtverzameling. En zie daar, geheel onverwachts en als op een slag wordt de lijder door eene braking overvallen van klaar water, ter hoeveelheid van meer dan zes pinten. Met deze braking slinkt nu ook het ligchaam, zoodat binnen het tijdsverloop van minder dan drie uren de lijder en van het water, en van zijne benaauwdheden ten eenenmale bevrijd is, met achterlating alleen van eenen hoogen graad van zwakte.

De Heer Wauters betuigt in eene ruime Geneeskundige praktijksoefening van zeven en vijftig jaren nimmer dergelijk geval ontmoet te hebben; — waarom men het veilig onder de zeldzaamste tellen mag.

LETTERKUNDIGE, WETENSCHAPPELIJKE EN ANDERE BIJZONDERHEDEN UIT RUSLAND.

IV.

Men heeft sedert eenigen tijd proeven genomen om *Graan-* en *Tuinbouw* in Kamschatka in te voeren. De groote afstand van Kamschatka van alle Landen, waar de akkerbouw bloeit, het moeijelijke en kostbare vervoer te lande tot Ochotzk en vervolgens de niet minder gevaarlijke reis ter zee naar Kamschatka, hadden het reeds lang wenschelijk doen zijn, dat men op dat Schiereiland zelve proeven nam met Land- en Akkerbouw; maar eensdeels stond het gure klimaat daar in eenen te kwaden reuk, en anderdeels waren de menigvuldige zwarigheden en daarmede verbondene kosten, onoverkomelijke hinderpalen. Om nu door doelmatig aangelegde proeven te beslissen, in hoeverre dat land voor Graan-, Ooft- en Tuinbouw geschikt zij of niet, werd voor eenige jaren de kundige en nijvere Tuinman Rieder naar Kamtschatka gezonden, waar hij in Junij 1829 aankwam. Ofschoon het hem in 1829 — 30 nog niet heeft mogen gelukken, zijne proeven zeer uit te breiden, zoo schijnen zijne

tot

tot hiertoe gedane ondervindingen reeds aan te duiden dat het klimaat van Kamtschatka zoo guur niet is, dat men daar de zegeningen van den Landbouw geheel zonde moeten missen. Door den tegenwoordige Gouverneur, Kapitein Golenischtschew, ten krachtdadigste ondersteund, konde Rieder reeds in 1829 een stukje lands ontginnen, en daarop den 7den October 4 pd. Californische Tarwe en 1 pd. Finsche Winterrogge zaaijen. Ofschoon de zaden vóór het begin van de vorst naauwelijks tijd hadden om te ontkieme, zoo hielden zij den winter toch goed uit, en leverden 53 pd. Tarwe en 24 pd. Rogge op. — Groenten of Moeskruiden worden er reeds sedert verscheidene Jaren geteeld, en men vindt in de nabijheid van Peter- en Paulushaven vele, maar kleine en slechtonderhoudene Warmoesierstuinen. In 1830 werden in den tuin van 't Gouvernement geteeld Aardappelen met goed gevolg; de oogst was dertigvoudig; de Aardappelen waren goed van smaak, en sommigen een pond zwaar. Aardappelzaad op eenen broeibak gezaaid, en dan uitgeplant leverde reeds voor een gedeelte in het eerste jaar eetbare Aardappelen op. Verscheidene Raapsoorten groeiden ook zeer goed en sommige Rapen groeiden tot de zwaarte van 4 — 10 pd., ja er was zelfs eene raap 20 pd. zwaar. Even goed wies de kool, en men had koolen van 7 pd., de bloemkool was bij uitstek goed. Ook de overige moeskruiden uijen, radijs, selderij, boonen, erwten, salade en spinagie groeiden er zeer goed. Meloenen kwamen op de Broeibakken zeer goed voort, en ook voor aardbezien, kruis en aalbessen, is het klimaat niet geheel en al ongunstig. Omtrent Ooft-teelt heeft men nog geene resultaten kunnen opmaken, want de in den herfst van 1829 gezaaide zaden van Ooftsoorten waren niet opgekomen, daar zij op de lange reize derwaarts veelligt hare kiemkracht verloren hadden. Men heeft dus in 't najaar van 1830 op nieuw appelen-, peren-, pruimen en kersenpitten gezaaid. Deze proeven, schoon slechts in het klein genomen, bewijzen toch de mogelijkheid, om granen en moeskruiden op dat Schiereiland te telen en zij hebben daar bijval gevonden. Om nu Rieder in staat te stellen van zijne proeven uit te breiden, heeft zich op den 20 November 1830 in Peter- en Paulshaven een Genootschap van Landbouw gevestigd; en ofschoon het getal der daar wonende gegoede menschen zeer klein is, zoo werd toch terstond reeds voor 37 aandeelen, ieder van 200 Roebels ingeteekend. Er zijn in Kamtschatka gunstige plaatsen genoeg om ten minste rogge, gerst en haver te telen, Het land is rijk aan wild, gevogelte, visschen en de Kamtschadaal verzamelt veel wortelen om te eten; maar er zijn toch jaren geweest, dat de voorraad niet toereikende was, en dat 'er vele menschen van honger zijn omgekomen. Want alle, ook de allernoodzakelijkste, le-

vens-

vensbehoeften (visschen en gevogelte uitgezonderd) zijn er nooit overvloedig en altijd zeer duur. Zoo kost er b. v. een pud (40 Russische of 32 à 33 oude Holl. ponden) Rundvleesch 20 — 25 Roeb. Banco, een pond versche boter 2 en 3 R. soms nog meer; een pud suiker 80 à 120 ja, soms 150 R.; een pud van den allergemeensten tabak in bladen 70 à 100 R., een pud zeep 40 à 60 R. Om Kamtschatka van proviand te voorzien, laat het gouvernement jaarlijks 8 à 10,000 pud meel en gort uit Siberie komen; — doch met hoeveel moeiten en kosten dit gepaard gaat, blijkt reeds daaruit, dat het pud meel tot in Ochotzk aan de Kroon reeds 30 R. en soms meer kost. Somtijds kan die geheele voorraad niet eens naar Kamtschatka bezorgd worden, zoodat dan alle ambtenaren slechts voor de helft hunne gewone rantsoenen in natura ontvangen.) De invoering van den graanbouw in die streken is dus van zeer groot belang; maar de grootste hinderpaal is het gebrek aan arbeiders, de Kamtschadaal is te lui en te zeer ingenomen met jagt en visscherij, dan dat hij zich aan het werkzame akkermansleven zoude kunnen gewennen; en de Russische boeren zijn in te gering aantal en worden ook al spoedig jagers en visschers. Er zouden dus van Gouvernemetswege arbeiders naar toe moeten gezonden worden of Kolonisten en Landbouwers zouden er zich moeten nederzetten: want slechts op zulk eene wijze zal men in Kamtschatka den Landbouw tot eenigen voordeeligen bloei kunnen verheffen.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Haarlem. Op Donderdag l. l., den 9den, heeft men hier slechts op een' afstand Donder gehoord; maar nu verneemt men, dat te Heilo, niet verre van Alkmaar ten 6 ure namiddags op dien dag een Onweder uit het O. Z. O. opkwam, hetwelk zich meer door gestadige onophoudelijk elkander opvolgende, dan wel zware, donderslagen onderscheidde, doch dat, ofschoon slechts gedurende vijf minuten, vergezeld ging van eene Hagelbui, zoo als men zeldzaam hier gezien heeft. Naar men zegt, waren de stukken ijs, die nedervielen, inderdaad grooter dan duiveneijeren, ja men beweert, dat er enkele onder waren, die met de hand naauwelijks konden worden omvat. Het breken van een overgroot aantal vensterruiten en broeiglazen was daarvan het gevolg; terwijl de hagelslag het vee onrustig deed heen- en wederloopen om eene schuilplaats te zoeken, en het onweder op het water in sloten en grachten zulk een' invloed uitoefende,

dat

dat het, naar men berigt, als fonteinen in de hoogte sprong. De stukken ijs vielen niet digt op een en hebben aan het zaad, dat te velde stond, maar gelukkig niet genoeg gevorderd was, geen nadeel, maar alleen aan het aankomend groen der boomen schade toegebragt. Daar deze Hagelbui in al de naburige gemeenten zich geenszins deed gevoelen, schijnt zij, op eene niet zeer breede streek, naar zee te zijn voortgestuwd. — In den namiddag van dienzelfden dag, barstte over Breda een zwaar Onweder los, gepaard gaande met geweldige donderslagen, bij een van welker zeer hevigen slag de bliksem op de Ginnekenstraat is ingeslagen, een schoorsteen verbrijzeld en zich door den muur een weg heeft gebaand naar een tuin, waar dezelve eenige verwoesting aanrigtte, zonder voor het overige brand of schade te veroorzaken. Door den zwaren dreun zijn eenige glazen op de Groote Markt aldaar in stukken gesprongen, en op sommige plaatsen werden door denzelven de op straat zich bevindende menschen, ter aarde geworpen, zonder echter eenig letsel te bekomen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Mei.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	30. 1½ 30. 1 30. 0½	61 74½ 61	O. O. O.	helder.
9	29. 9½ 29. 9¼ 29. 9	64 77½ 59	Z. O. Z. Z. W. Z. W.	voorm. helder, verder zwaar bew., tegen den av. eenige kleine regenb. van verre dond.
10	30. 0 30. 0 30. 0	61 65 53	W. Z. W. W. t Z. W. t. N.	's morgens betrokken, verder bewolkt.
11	30. 0¼ 30. 1 30. 1¼	58 64 54	W. N. W. N. W. W. N. N.	's morgens en tegen den avond zeedamp, voor 't overige omtrent helder, s'av. betrokken.
12	30. 1 30. 1 30. 0	56½ 65 56	W. t. N. W. N. W. W. t. W.	's morgens betrokken, verder helder.
13	30. 0 30 0¼ 30. 2	68 67 54½	Z. Z. W. W. W. N. W.	's morgens bew., verder omtrent helder, 's av. bewolkt.
14	30. 2 30. 2¼ 30. 2	60 69 56	Z. t. O. Z. W. W. Z. W.	helder.

KUNST-

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem worden uitgegeven en zijn aan hare Correspondenten verzonden de volgende Werken:

I. PETRONELLA MOENS, *Eene Week in de Lente op het Land*, met gegr. titel en vignet, gr. 8vo. . . . . f 2, 50

Dit oorspronkelijk bevallig Werkje, in één Boekdeel *compleet*, zal bij allen, die Godsvrucht op prijs stellen en het Landleven beminnen, waartoe de invallende Lente ieder moet uitlokken, hoogst welkom zijn.

II. Dr. STREHLER, *Bijzonderheden wegens Batavia en deszelfs omstreken*, uit het Dagboek gedurende twee Reizen derwaarts in 1828 — 1830, met gegr. titel en vignet, gr. 8vo. 2, 70

Deze Reis, even onderhoudend als leerzaam geschreven voor alle liefhebbers van Reisbeschrijvingen, is met dit Boekdeel compleet.

III. Algemeen Verslag wegens den Staat van Landbouw, in het Koningrijk der Nederlanden, gedurende het jaar 1831, opgemaakt door eene Commissie van de *Nederl. Huish. Maatschappij* te Haarlem, gr. 8vo. . . . . — 60

Dit Stuk strekt ten vervolge van J. KOPS Algemeene Verslagen van Landbouw, vroeger aan 's Lands Drukkerij uitgegeven.

IV. TH. VAN EXTER, Over de oorzaken van het spoedig Bederf der Kaas in heete Zomers, met opgaaf van de hulpmiddelen daartegen, bekroond en uitgegeven door de *Nederl. Huish. Maatschappij*, (No. 26. *Landbouw*) gr. 8vo. . . . — 10

** Te Dordrecht bij BLUSSÉ EN VAN BRAAM, is van de pers gekomen en alom verzonden: OPLOSSINGEN op de VOORSTELLEN uit de BEGINSELEN der MEETKUNST van *J. PROVILT*; en zal bij hen in de maand Mei aanstaande in het licht verschijnen: Het Eerste Stukje van het Vervolg op het MAGAZIJN der REKENKUNST, vroeger te Breda uitgegeven.

** *Belangrijke Aankondiging voor de Bezitters van P. WEILAND* KONSTWOORDENBOEK, waarop kortelings door dienzelfden Auteur een Vervolg of Supplement tot completering is uitgegeven, en welk Bijvoegsel nog apart te bekomen is bij de Boekverkoopers BLUSSÉ EN VAN BRAAM, te Dordrecht, en hunne Correspondenten.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 24sten MEI.

N°. 23.

BERIGTEN.

UTRECHT, *den 29sten Maart*. Heden werd de Heer HERMANUS HYMANS, van Tiel, na reeds in de maand Februarij ll. van den Akademischen Senaat een vereerend Getuigschrift ontvangen te hebben, voor het behandelen der Cholera in een der hospitalen te Amsterdam, *met lof* bevorderd tot Doctor in de Geneeskunde na het verdedigen van zijn *Specimen obstetricio-medicum, de placenta praevia.*

——— *den 15den Mei*. Heden werd de Heer THEODORUS ADRIANUS VAN SCHERMBEEK, Utrechtenaar, *met veel lof*, bevorderd tot *Medicinae Doctor*, nadat hij in de groote gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijn *Specimen Medico-Obstetricium, de praecipuis Dynamismi in partu aberrationibus*. Hij was onlangs onder de, met Getuigschriften vereerde, Kweekelingen onzer Hoogeschool, die zich door het verzorgen der Cholera-kranken hebben verdienstelijk gemaakt: en vroeger werd hem, door de Faculteit van Wis- en Natuurkunde te Leiden, een *accessit*, wegens

zijn antwoord op derzelver vraag over een onderwerp uit de Landhuishoudkunde toegekend.

Den 17den Mei. Heden werden twee voormalige Kweekelingen onzer Hoogeschool, *met veel lof*, bevorderd tot *Theologiae Doctores*, na ter zelfder plaatse, hunne verhandelingen te hebben verdedigd: de eerste, de Weleerw. Heer BERNARDUS RIENSTRA, van Sneek, Predikant te Meerkerk, die ten jare 1829, eenen gouden Eereprijs bij de Theologische Faculteit te Groningen behaalde, zijne *Disputatio Historico-Theologica, de fontibus, ex quibus Historiae Ecclesiasticae opus hausit* EUSEBIUS PAMPHILI, *et de ratione, qua iis usus est*; en de tweede, de Weleerw. Heer LEONARDUS PROES, van Amsterdam, Predikant te Doorn, zijne *Disputatio Theologica, de oratione Antiochiae habita*, (Actt. App. XIII: 16—41.) PAULLO *Apostolo auctori tribuenda.*

AMSTERDAM. Het Wiskundig Genootschap alhier: onder de zinspreuk: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, hield den 10den April l. l. deszelfs *vierenvijftigste* Jaarlijksche Algemeene Vergadering, in het Lokaal, den Franschen Tuin, onder voorzitting van den Heer C. F. JULIUS, die dezelve opende met eene Redevoering: *over* R. DESCARTES, *waarin hij, na eene korte levensgeschiedenis van dezen geleerde te hebben laten voorafgaan, zich bijzonder bepaalde bij deszelfs verdiensten in de Wijsbegeerte, Wis- en Natuurkundige Wetenschappen.*

Hierop werden de aanteekeningen van de handelingen des Bestuurs, der Wetenschappelijke en andere Commissiën, door den tweeden Secretaris voorgelezen, en rekening en verantwoording, zoo van den staat der kas van dit Genootschap, als van die der Boekerij, door den Boekhouder, den Heer H. WEYTING, gedaan, welke alle de goedkeuring van de Vergadering hebben mogen wegdragen.

Op de Prijsvragen, voor 1831 uitgeschreven, bij Bestuurders *twee* Antwoorden ingekomen zijnde, geteekend met de spreuken:

No. 1. *Omnibus ex nihilo ducendis sufficit unum.*
—— 2. *Quod optimum factu videbitur facies.* CICERO leest de tweede Secretaris het zakelijke gedeelte van

van het rapport der Wetenschappelijke Commissie, betreffende de bekrooning dezer stukken, te kennen gevende, dat de Prijsantwoorden geteekend met de spreuk: *Omnibus ex nihilo ducendis sufficit unum*, den prijs zijn waardig gekeurd, waarvan, bij de opening van het Naambriefje door den Voorzitter, bleek oplosser te zijn het Medelid, de Heer H. van Blanken, *Onderwijzer der Wiskundige Wetenschappen*, te Zwolle, aan wien als prijs werd toegewezen een gebonden Exemplaar van C. S. M. M. R. Pouillet, *Elémens de Physique expérimentale et de Météorologie*, 2 Vol., benevens een *Diploma*, waarbij hij werd geproclameerd tot *Lid van Verdienste der tweede klasse*, terwijl ingevolge de voorwaarden van mededinging, het Naambriefje, behoorende bij de onbekroonde Antwoorden onder No. 2, ongeopend werd verbrand.

Daarna ging de Voorzitter over tot het uitreiken van *twee* gebonden Exemplaren van J. de Gelder, *Meetkundige Analysis*, aan den Heer L. J. Ulman en den tweeden Secretaris, als bewijs van erkentelijkheid des Genootschaps, voor de diensten door hen bewezen, bij de aanvulling van de nieuwe uitgave van genoemd werk, voor rekening van het Genootschap.

Op de Wiskundige Prijsvragen, voor 1832 uitgeschreven, *één* Antwoord ingekomen zijnde, dat de noodige vereischten, bij de voorwaarden tot mededinging bepaald, miste, zoo hebben Bestuurders, op voordragt van de Wetenschappelijke Commissie, besloten, die Prijsvragen andermaal op te geven, om door de Leden beantwoord te worden voor primo Januarij 1834.

De Boekerij, in het afgeloopene jaar, door eenige Leden, zoo door het vereeren van eigene Lettervruchten, als door het geven van geschenken en aankoopen van zeer belangrijke Wiskundige Werken vermeerderd zijnde, zoo werd het supplement van den Catalogus van genoemde Boekerij den Leden ter inzage voorgelegd.

Voorts werden op deze Algemeene Vergadering eenige voorgestelde veranderingen in sommige Artikelen der Wet, door de Vergadering goedgekeurd.

Eindelijk tot de verkiezing van *twee* Bestuurders over-

overgaande, zoo werden daartoe benoemd de Heeren A. van der Swan en K. Smit.

De werkzaamheden hiermede afgeloopen zijnde, zoo sloot de Voorzitter deze Vergadering met eene treffende rede, waarin, behalve een kort levensberigt ook nog de verdiensten vermeld werden van de vier verdienstelijke Medeleden C. Meylink, J. H. Voet, F. P. Gisius Nanning en M. Lemans, welke het Genootschap in het afgeloopene jaar door den dood heeft verloren.

LEVENSBERIGT

VAN

WIJLEN DEN HOOGLEERAAR

JEAN HENRI PAREAU.

Jean Henri Pareau stamde af van Voorouders, die, door de herroeping des Edicts van Nantes, gedrongen werden om Frankrijk te verlaten, en in de Vereenigde Nederlanden, de toevlugts-oord der verdrukte Hervormden, zich te vestigen. Hij was de Zoon van Guillaume Henri Pareau, Juwelier, en van Angélique Croquet: en werd geboren te Amsterdam, den 23 Mei, 1761. Reeds in zijn negende jaar verloor hij zijnen Vader. Uit hoofde van het zwakke en ziekelijke ligchaamsgestel des jongelings, bleef zijne bestemming eenigen tijd twijfelachtig: ook nog, toen hij, omtrent twaalf jaren oud, ter Latijnsche Schole, in zijne geboortestad besteld werd. Nu werden zijne geestvermogens verder spoedig geoefend, ook zijne ligchamelijke gezondheid verbeterde merkelijk; vlug en vlijtig werkende, was hij, in zijn jaren, reeds rijp geworden voor het hoogere onderwijs. De Grieksche en Latijnsche Dichters hadden bijzondere aantrekkelijkheid voor hem. Hij zelf hanteerde ook de Romeinsche lier, en vond aanmoediging en goedkeuring bij Petrus Burmannus Sec. Vooral ontwikkelde zich, gedurende deze schooljaren, bij hem de aanleg, en openbaarde zich de

de tucht, tot de bediening van het Evangelie, in de Waalsche hervormde Kerk.

Ten dien einde, werd hij, den 28 Maart, 1777, Student aan het beroemde Amsterdamsch Atheneum. Hier genoot hij het onderwijs, in de *Latijnsche* Letteren, eerst van gezegden Burmannus, daarna van dien's opvolger Tollius; in de *Grieksche* Letteren, eerst van Wyttenbach, toen deze nog slechts bij het Kweekschool der Remonstrantsche Broederschap was geplaatst, daarna van denzelfden Tollius; in de *Oostersche* Letteren, van H. A. Schultens, en, nadat deze naar Leiden was vertrokken, van Walraven; in de Wijsbegeerte van Wyttenbach, toen deze het Hoogleeraarambt aan het Atheneum had aanvaard; eindelijk, in de Natuurlijke Godgeleerdheid, van Curtenius. Dus kweet hij zich, gedurende ruim drie jaren, als een lofwaardig en veelbelovend Kweekeling voor den Leeraarsstand in de Christelijke Gemeente. Inzonderheid was hij met de Oostersche Letteren en de Dichtstukken der Oosterlingen, ingenomen. Ten bewijze hiervan strekte eene *Declamatie*, door hem, in de Gehoorzaal van het Atheneum, onder voorzitting van Tollius, den 13 Maart, 1780 uitgesproken, in welke hij de Grieksche en Latijnsche Poëzij, met die der Hebreërs en Arabieren vergeleek. Opmerkelijk is het, dat hij deze Declamatie met een zestigtal Latijnsche Dichtregelen besloot: en dat hij eenige schoone plaatsen, uit het Boek van Job, de Psalmen van David en den Ilias van Homerus, in Latijnsche verzen overgebragt, tot voorbeelden van vergelijking aanhaalde.

Om zich voor zijne bestemming verder te bekwamen, vertrok hij, ten jare 1780 naar de Akademie te Leyden. Hier ging hij voort, de Latijnsche en Grieksche Letteren te beoefenen, onder de leiding van Ruhnkenius en Valckenaer. Het onderwijs van Dion. van de Wynpersse en Pestel, in de Wijsbegeerte en het Natuurregt, maakte hij zich ten nutte. Vooral was het zijn voormalige Leermeester Schultens, wiens voortreffelijk onderwijs en beminnelijk karakter zamenwerkten, om des jongelings levendigen geest en gevoelig hart al meer en meer in te nemen voor de Oostersche Letteren, en

bijzonder voor de gewijde Dichtstukken der Hebreërs. Van nu af aan werd de Oostersche, vooral de Hebreeuwsch - Bijbelsche Letterkunde, bij voorkeur, door hem beoefend: en genoot hij hiertoe de bijzonder vriendschappelijke leiding van den laatsten der Schultensen, wiens vroegen dood hij beweende, wiens nagedachtenis hij levenslang dankbaar vereerde. Zoo maakte hij dan te Leyden zijne onderscheidene Letteroefeningen dienstbaar aan den Godsdienst, voor welks redelijke en hartelijke prediking hij zich verder met ijver voorbereidde, onder het oog en met de hulp van de toenmalige Hoogleeraaren der Godgeleerdheid, Gillissen, Hollebeek, Boers en Rietveld: en werden de vijf aldaar doorgebragte jaren de vruchtbaarste voor zijnen volgenden leeftijd.

Op den 2 September 1785, onderging hij het kerkelijke onderzoek, bij de Walsche Synode van dien tijd, ten gevolge waarvan hij, met geenen geringen lof, onder de Proponenten werd aangenomen. In die betrekking vestigde hij zich te Amsterdam: waar hem de gelegenheid schooner dan elders was, om zich in kerkelijke welsprekendheid te oefenen, en om tevens zijne geliefkoosde studiën voort te zetten. Hier genoot hij ook het bijzondere vertrouwen en de begunstiging van Burgemeester W. G. Dedel, Sal. Z., die hem het onderwijs van zijnen tweeden Zoon in de Fraaije Letteren en Wijsbegeerte, met het beste gevolg, opdroeg, en wiens huisgenoot hij tevens zoude geworden zijn, zoo hij niet aan de moederlijke woning de voorkeur gegeven had. Meermalen kwam hem ook wel eene gelegenheid voor, om als Predikant bij eene kleine Gemeente geplaatst te worden, doch hij geloofde vrijheid te hebben, om voor als nog aanbiedingen, hem daartoe gedaan, van de hand te wijzen.

Doch, toen hij den 6 Februarij 1789, op aanbeveling van zijnen vaderlijken vriend, Schultens, te Deventer werd beroepen, niet alleen tot Leeraar der Walsche gemeente, maar ook tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en Oostersche Talen aan het Athenaeum aldaar, kon hij, hoe zeer ook tegen dien dubbelden post zediglijk opziende, eene zoo vereerende keuze, geheel buiten zijn weten op hem uitgebragt, niet

niet afslaan. Ten einde den Predikants-post, naar toenmalige Kerken-orde te kunnen bekleeden, onderging hij het tweede onderzoek bij de Walsche Synode, den 5 Junij. En, op den 24 van dezelfde maand, werd hij, door den Akademischen Senaat te Leyden, *honoris causa*, tot *Theologiae Doctor* bevorderd. Nu aanvaardde hij, den 2 Augustus zijne Predikantsbediening, en, den 19 November, zijn Hoogleeraarambt: het laatste met eene *Oratio de conatibus incredulorum, rei Christianae plus emolumenti quam detrimenti afferentibus*. Deze was de aanvang van zijne openbare ambtsbediening, over welken zijne dierbare Moeder, die, vóór het einde van dit jaar, hem ontviel, zich nog mogt verheugen.

In het volgende jaar bragt de jonge Hoogleeraar aan het licht: de *Threni Jeremiae Philologice et Critice illustrati*. Lugd. Bat. 1790. Hij was reeds te Leyden begonnen, deze Klaagliederen te bewerken, met het oogmerk, om de vrucht van zijnen arbeid, als een Akademisch proefschrift, in het openbaar te verdedigen. Doch, hiertoe, had hem de tijd ontbroken. Hij had dus het aangevangene werk te Amsterdam voortgezet, en zou gewenscht hebben, hetzelve nog meer te beschaven, indien hem daartoe zijne nieuwe betrekking den tijd gelaten had. Om evenwel een bewijs van zijne vorderingen te geven, besloot hij nu tot de onverwijlde uitgave. Door deze werd hij dan ook, binnen- en buitenslands, bekend, als een grondig, getrouw en smaakvol Vertaler, Uitlegger en Verdediger, van deze zachte en roerende Klaaggezangen.

Zóó werkte dan Pareau, op zijn dertigste jaar, met eere, in onderscheidene belangrijke betrekkingen. Het genoegen zijns levens werd niet weinig vermeerderd, toen hij, den 31 Augustus 1794, een gewenscht huwelijk aanging, met Helena Nisina Ribbius Dochter van den Deventerschen Gemeensman Lodewijk van Eyll Ribbius en Theodora Aleida Duikink. Hij vond in haar eene deugdzame en getrouwe Echtgenoot, die, achtendertig jaren lang vreugde en droefheid met hem deelde, en Moeder werd van twee Zonen, Louis Gerlach, thans Hoogleeraar der Godgeleerdheid te Groningen, en An-

zoon Henri, *Theol. Cand.* te Utrecht; en van vier Dochteren, Theodora Aleida, gehuwd met den Heer Daniël Revél, en Wilhelmina Henriëtte Angelique, Maria Magdalena en Cornelia Helena. Wat zoude hem, nu zóó aanzienlijk en nuttig te Deventer geplaatst, hebben moeten bewegen, om eene beroeping naar de Walsche Gemeente te Middelburg, hem aangeboden, of eene dergelijke te Delft, op hem, in het jaar 1794 uitgebragt, aan te nemen?

Doch, in het volgende jaar, onderging zijn toestand eene groote verandering. De Staatsomwenteling in 1795 had, gelijk elders, zóó ook te Deventer, ten gevolge, dat Ambtenaren, bij de vroegere omwenteling des jaars 1787 van hunne posten ontzet, nu hersteld, en dat zij, die in derzelver plaatsen waren aangesteld, ontslagen werden. Zóó werden dan nu de vóór zeven jaren afgezette Hoogleeraar Rüc kersfelder en de Walsche Predikant de Villepoix in hunne voormalige betrekkingen terug geroepen, en Pareau, die in beider plaats gesteld was, ontving, bij Extract-Resolutie van den 24 Maart 1795, kennis, dat zijn dubbeld beroep was ingetrokken en vernietigd. De Villepoix, uit Frankrijk teruggekomen, aanvaardde weldra zijnen vorigen Predikants-post: daarentegen verkoos de hoogbejaarde Rückersfelder te Bremen het overige zijner dagen in rust te blijven slijten: en Pareau was edelmoedig genoeg, om zijne lessen, ten nutte der jongelingschap, tot aan het einde van den gewonen jaarkring voort te zetten. Middelerwijl ontstond er, over de vervulling van de openstaande Hoogleeraarsplaats, een verschil van gevoelen bij de Stedelijke Regering. Sommigen wenschten Pareau aan het Athenaeum te verbinden: anderen verlangden hunnen toen nog ambteloozen stadgenoot, den geleerden Oosterling E. J. Greve, die bij de omwenteling van 1787 veel geleden had, tot het Hoogleeraarsambt aan te stellen. Terwijl deze zaak onbeslist hangen bleef, werd Pareau den 30 October 1796, tot Predikant bij de Walsche Gemeente te Middelburg beroepen: en nu volgde hij die beroeping vaardig op.

(*Het Vervolg en Slot in het volgend No.*)

BE-

BERIGT

WEGENS EENIGE PROEVEN MET HET MAGNETISCH ELECTRISCH WERKTUIG VAN FARADAY,

in het werk gesteld bij het Genootschap ter Bevordering der Natuurkundige Wetenschappen te Groningen,

door deszelfs Medelid

Prof. S. STRATINGH Ez.

(Zie vorige *Letterbode* van den 26 en 29 Maart l. l.)

(Vervolg en Slot van bladz. 345)

D. Ontleding van het Water en Zoutoplossingen door dezen Magnetisch-Electrischen stroom. — Werking van denzelven op het dierlijk ligchaam.

Daar het nu van groot belang was, om te onderzoeken, of deze magnetisch-electrische stroom ook het electrisch en vooral het galvanisch vermogen bezat, om het water te ontleden, en in zijne grondstoffen te scheiden, zoo hebben wij daartoe eenen gewonen kleinen ontledingstoestel gebezigd, dat is eene omgebogene glazen, met twee op eenen kleinen afstand van elkander verwijderde platina-draden voorziene buis, met eenig gezuiverd water gevuld en deze draden met de pooldraden van het werktuig in gemeenschap gebragt. Niettegenstaande het werktuig behoorlijk scheen te werken, bespeurden wij echter niet, dan dat eene enkele en zeer kleine luchtbel zich van de draden afzonderde; toen echter naauwelijks het water met een gering gedeelte zwavelzuur voorzien was, ontstond, bij de eerste werking, terstond op de oppervlakte der platinadraden eene menigte van kleine luchtbellen, die zich weldra als bijeenvoegende tot grootere meer zigtbare bellen vereenigden en van de draden zich afzonderden. Deze werking was zoo in het oogloopend, dat toen wij de beide pooldraden ieder afzonderlijk in een glas met zuur dompelden, nu door eenen geleidenden koperdraad van eenige duimen lengte de vereeniging van de beide vochten daarstelden, niet alleen luchtbellen verrezen van de einden der beide pooldraden, maar ook van de einden van den ge-

 leи-

leiddraad. — Toen wij ons bij deze gelegenheid, als bij vergissing, van eenen platinadraad en eenen van zilverdraad bedienden, namen wij waar, dat bestendig aan den zilverdraad eene witte wolk ontstond en aan den platinadraad eene meer bepaalde luchtontwikkeling. — Wanneer wij in het buisje, in plaats van eenig water, daartoe eenige zwavelzure magnesia-oplossing namen, zagen wij ook weldra de ontleding van dit vocht plaats hebben en wel zoo, dat bij de gewone ronddraaijing bij den platinadraad de meerdere luchtontwikkeling en bij den zilverdraad de nederploffing der magnesia-deelen plaats had. — Eene enkele proef met eene oplossing van salpeterzuur-zilver met zuivere zilverdraden en de pooldraden van het werktuig in gemeenschap gebragt, vertoonden ons ook genoegzame blijken, dat ook dit metaal door deze electrische werking door zijn eigen metaal kan worden nedergeploft, zoo dat de platinadraad daardoor meer wit glanzend bleef en de linker dof en met eenige bijna herstelde zilverdeelen overtrokken werd. — Belangrijk zoude dus dit ontledend vermogen van dit immer te dienste staande werktuig zijn en geeft ons hetzelve allezins de verwachting, dat het in dezen tot spoedig onderzoek en herkenning der stoffen eenmaal de gunstigste gelegenheid zal opleveren.

Van belang is het hier nu nog te vermelden, hoe dat dit werktuig ten aanzien van de werking op het dierlijk gestel zeer vele overeenkomst met die van den galvanischen stroom had. Wanneer wij namelijk, twee zilveren platen boven en onder de tong plaatsten en deze ieder door den afzonderlijken pooldraad lieten aanraken, ontwaarde men eene duidelijke gewaarwording van eene ligte warmte en smaaksverandering door den stroom des werktuigs op dit gevoelige deel te wege gebragt. Drukte men deze platen sterk tegen de onderste en bovenste tanden aan en bragt men de eene plaat met den eenen draad in gemeenschap en liet men dan bij tusschenpoozing met den anderen draad de tweede plaat aanraken, dan ontwaarde men bij iedere aanraking een schokkend gevoel door de beide rijen tanden, hetwelk zeer pijnlijk was was en zich voordeed, als of de tanden eenigermate uit hunne kassen losgerukt werden. — Wanneer de zilverplaten meer aan de lippen aansloten en dezelve bestendig met de pooldraden in gemeenschap waren, ontwaarde men eene aanhoudende stuiptrekkende en als het ware sidderende beweging der lippen, waarschijnlijk door de snelle afwisseling der tegengestelde poolkrachten voortgebragt. Wanneer men een paar verlengde zilveren platen ter wederzijden tusschen de wangen en het tandvleesch plaatste, en dan deze platen door de pooldraden liet aanraken, ontstond er een ligt pijnlijk gevoel, dat zich door de omringende deelen verspreidde, terwijl men tevens, even als bij de galvanische schokken, op die plaats

eene

eene ligte schemering in het oog ontwaarde. — Wanneer men de beide pooldraden aan een versch aangebragte kleine wond aanbragt, ontstond door den stroom van het werktuig een onaangenaam zeer pijnlijk gevoel, allezins overeenkomende met dat, hetgeen door aanraking met de gewone brandnetels plaats heeft. — Ten einde het gevoel in dezen ons minder zonde misleiden, wilden wij deze proeven op dieren meer kenbaar maken, zoodat wij ons, bij gebrek aan kikvorschen, ten dien einde bedienden van kleine gewone alen, die na eenigen tijd van de huid ontbloot te zijn, bijna geene sporen van leven meer aanduidden. Wanneer dezelve op deze of gene plaatsen door de beide pooldraden werden aangeraakt, ontstond bij iedere aanraking eene hoogst zigtbare krampachtige beweging van het dier, vooral wanneer men de draden op gevoelige plaatsen, als aan den mond of eenig gekwetst deel van het dier, aanbragt.

E. Overzigt van deze Magnetisch-Electrische proeven en berigt van het gene nu later tot afzonderlijke geleiding en rigting van de door dezen toestel voortgebragte positieve en negatieve stroomen is daargesteld.

Deze weinige proeven met dit op eenen kleinen maatstaf vervaardigd magnetisch electrisch werktuig in het werk gesteld, overtuigen ons reeds geheel van het onmiskenbaar electrisch vermogen, hetgeen door den magneet kan worden voortgebragt; de afwijking van de galvanometers, de duidelijke vonk in het luchtledige te vergrooten, in staat om verschillende ontbrandbare ligchamen te doen ontsteken, water en zouten te ontleden en vooral de onmiskenbare werking op het dierlijk ligchaam strekken daarvan tot zoovele overtuigende bewijzen. — Dat er nu echter nog bij de inrigting van dit werktuig die zwarigheid bestond, dat men bij iedere verandering van den stand van den magneet iedermaal omgekeerd, dan positieve dan negatieve electriciteit verkreeg, kon nu ook niet onopgemerkt blijven en moest ook dit bezwaar nog worden weggenomen en verholpen. Zonder immers den eenen of anderen dezer stroomen in gelijke rigting te kunnen overbrengen, zoude men, bij voorbeeld bij de ontleding van het water of andere stoffen, door dit werktuig niet de ontwikkelde positieve of negatieve deelen afzonderlijk kunnen verzamelen, maar deze allezins gemengd blijven. Wij zullen dus hier nog met een enkel woord spreken, van hetgeen hieromtrent in de ons onlangs gewordene *Annales de Chemie et Physique Sept.* 1832 *pag.* 72 en 76 is medegedeeld geworden. De Heer P i x i i had, namelijk, volgens het berigt van den Heer H a c h e t met het gemelde door hem vroeger opgegevene werktuig eenig water in

in twee buizen door middel van de geleidraden ontleedt; ofschoon hier de beide luchtsoorten gemengd ten voorschijn kwamen. De magneet, hiertoe gebruikt, bestond uit twee hoefmagneten, waarvan ieder afzonderlijk 121 Ned. ponden droeg en die te zamen vier Ned. ponden wogen; de magneet deed in ééne seconde tien omwendingen, terwijl ook met de snelheid van de bewegingen des magneets de ontleding van het water toenam. Het weeke omwondene ronde ijzer had 4 duim middellijn, eene hoogte van 20 duim en eene verwijdering van 11 dm.; het omwonden koperdraad had eene lengte van 400 Ned. ellen en woog 2 Ned. ponden. — Hierop wordt ons nu door Ampère medegedeeld, hetgeen de Heer Pixii, betrekkelijk het voortbrengen van eenen gelijksoortigen stroom van electriciteit heeft in het werk gesteld. Nadat hier de vroegere toestel van den Hr. Pixii vermeld wordt, wordt hier nu opgegeven, hoe dat hij nu daartoe een magneet, die 100 Ned. ponden droeg, en met 1000 Ned. ellen of 4000 omwindingen koperdraad voorzien was, aanwendde, welke toestel niet alleen levendige vonken, genoegzaam sterke schokken, afwijking van het goudblad bij den condensateur van Volta, maar ook eene genoegzaam snelle ontleding van water met een weinig zwavelzuur aangemengd veroorzaakte. Daar echter bij deze laatste proef, bij iedere halve omdraaijing, eene omgekeerde werking plaats greep, zoodat, wanneer op het eene oogenblik in het eene buisje zuurstoflucht in de andere waterstoflucht werd afgescheiden, zoo kwam de Heer Pixii op een gelukkig denkbeeld, om door aanwending van de zoogenoemde bascule of wip door Ampère uitgevonden, om den stroom in zijn electrische-dynamische proeven schielijk te veranderen, dit bezwaar te overwinnen. Deze wip, aan dezen nieuwen toestel aanbragt, draagt eenen steel, op denwelken een halve cirkel aan den magneet gehecht rust, en die de wip van de eene zijde gedurende eene halve ronddraaijing van den magneet nederdrukt; terwijl dezelve gedurende eene volgende halve ronddraaijing vrij wordt en van den anderen kant door eene veer wordt nedergedrukt. Hierdoor zal te wege gebragt worden, dat b. v. de regtsche geleidraad van het weeke ijzer bij de omdraaijing van den regterarm van den hoefmagneet van voren naar de linkerzijde op dat oogenblik positieve electriciteit ontwikkelende, de andere draad negatieve zal aanduiden; terwijl bij de volgende omdraaijing van den eersten regtschen arm van de linkerzijde voor om naar de regter eene omgekeerde werking zal plaats hebben, de regtsche nu linksch zijnde negatieve en de linksche nu regtsch zijnde positieve zal voortbrengen. Door genoemde werking zal nu veroorzaakt worden, dat de regtsche draad, die bij de eerste beweging positieve electriciteit geeft, in aanraking

king komt met het tot de geleiding van den positieven stroom dienstig gedeelte van de wip; terwijl bij de volgende beweging de draad, die dan weder positief wordt, met datzelfde deel van die inrigting in gemeenschap komt en zoo vervolgens. — Daar nu de einden van deze wip gewoonlijk in kwik gedompeld waren, zoo spatte deze vloeistof bij de snelle ronddraaijing van den toestel weg, welke ongeval de Heer Pixii ook weder heeft weten te verhelpen, door daartoe in plaats van kwik verkwikte platen aan te wenden, die de gemeenschap met de einden der wip bij de beurtelingsche aanraking moeten onderhouden. Door middel dan van deze vernuftige vinding heeft nu altijd een gelijke stroom in dezelfde rigting plaats bij denzelfden geleidraad, zoo dat nu ook door den eenen bestendig zuurstofluchr en door den anderen bestendig waterstoflucht uit het water ontwikkeld kan worden en men dus beide luchtsoorten ieder afzonderlijk kan verzamelen; terwijl ook bij deze inrigting van gelijksoortige strooming de ontleding sneller plaats heeft, dan bij de beurtelingsche strooming; daar in het eerste geval de deelen van het water als bij voortduring daartoe voorbereid zijn en in het tweede geval deze zich bestendig, bij iedere wending van den magneet, ook als het ware moeten omwenden en daartoe beschikbaar maken. — Ik moet nog ten laatste herinneren, dat hier ook nog tusschenbeiden melding gemaakt wordt, van eene electro-magnetische schijf van Arago, waarbij ook electrische verschijnselen op den galvanometer worden te wege gebragt. Ten dien einde wordt eene koperen schijf onder eenen sterken hoefmagneet in snelle ronddraaijing gebragt; terwijl de draden van den galvanometer door verkwikte plaatjes met de schijf in gemeenschap worden gebragt, wanneer bij eene snelle ronddraaijing van de schijf van 10 malen in ééne seconde de magneetnaald ongeveer 30° afweek. Door verdubbeling van de koperen met eene ijzeren schijf, of door zich van eenen sterkeren hoefmagneet te bedienen, nam de werking niet van belang toe.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	30. 1 30. 1 30. 0¼	64 80* 65½	Z. O. Z. O. t. O. O. t. N.	omtrent helder.

* 's namiddags ten half drie ure 82 gr.

1833 Mei	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0 30. 0 30. 0	67 83½* 61	O. O. Z. O. N. W.	helder.
17	30. 0 30. 0 30. 0	67 84½† 69	Z. O. Z. O. Z. O.	voorm. helder, even na den midd. een zeer zware donderbui nabij ons ten oosten en §
18	30. 2 30. 2½ 30. 3	60 68½ 61	W. N. W. N. W. N. N. W.	's morgens een regenbui, verder bewolkt.
19	30. 3 30. 2 30. 1½	62½ 70 65	N. O. O. O. N. O.	meest betrokken, tusschenbeide een weinig regen.
20	30. 1 30. 1½ 30. 2½	65 61 54	Z. Z. O. W. Z. W. W. t. Z.	's morg. vroeg zware regenbui met donder van verre, verder bew., windrig, 's av. helder.
21	30. 3 30. 3 30. 4	60½ 68 58	W. Z. W. N. W. N. t. W.	meest omtrent helder en beneveld.

* 's namiddag ten twee ure 84 gr. † 's namidd. ten twee ure 87 gr.
§ noorden alhier een paar extra zware donderslagen, eenige weinige zeer groote hagelsteenen en een weinig regen; ten noorden was de donder bijna niet van de lucht af, verder omtrent helder.

VERGELIJKING van den stand des Thermometers op den 17den Mei 1833 met eenige voorgaande jaren, waargenomen op den Huize *Zwanenburg*, tusschen Amsterdam en Haarlem.

(*) den 17 Mei 1833, des middags ten 1 ure 84½° FAHR.
„ 17 „ 1832, „ „ „ 1 „ 54 „
„ 17 „ 1831, „ „ „ 1 „ 61 „
„ 17 „ 1830, „ „ „ 1 „ 64 „
„ 17 „ 1829, „ „ „ 1 „ 58 „
„ 17 „ 1828, „ „ „ 1 „ 61½ „
„ 17 „ 1827, „ „ „ 1 „ 64 „
„ 17 „ 1826, „ „ „ 1 „ 53½ „
„ 17 „ 1825, „ „ „ 1 „ 52½ „
„ 17 „ 1824, „ „ „ 1 „ 51 „
„ 17 „ 1823, „ „ „ 1 „ 63 „
„ 17 „ 1822, „ „ „ 1 „ 70 „
„ 17 „ 1821, „ „ „ 1 „ 58 „
„ 17 „ 1820, „ „ „ 1 „ 59 „

(*) Toenemende graad va warmte 11 Mei namid. 1 ure 65°
14 „ „ 4 „ 68
15 „ „ 3 „ 79½
16 „ „ 2 „ 79

D. L.

KUNST

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

,,* Op het voorbeeld van den Heer J. IMMERZEEL Jr., Boekhandelaar te *Amsterdam*, voornaamste Eigenaar der Werken van den onsterfelijken BILDERDIJK en diens hem waardige Echtgenoote, gegeven, in eene nette, duidelijke, en goedkoope Uitgave van BILDERDIJK's *Poëzij* (4 Dn. in gr. 8vo.) in twee deelen, tot *f* 1, 20 *cts.* het deel, etc. etc., — zijn ondergeteekenden voornemens, om van alle de Dichtwerken der Voornoemden, door hen bezeten, in hetzelfde formaat, eene Uitgave te bezorgen.

In overeenstemming met genoemden Heer IMMERZEEL, zullen zij ieder op zich zelve, zoo ver hunne Copijregten strekken, beginnen met de finaal uitverkochte of allerschaarschste Dichtwerken te herdrukken, en vervolgen met die, waarvan nog een grooter aantal Exemplaren in gr. 8vo. voorhanden is; twijfelende zij niet, of de verdere Eigenaars van BILDERDIJK's Dichtwerken zullen in dezen hun voorbeeld volgen; zoo dat aldus den Liefhebberen, op eene goedkoope en gemakkelijke wijze, de gelegenheid gegeven wordt voornoemde Werken in dit formaat te completeren.

Wat de ondergeteekenden aangaat, zij openen geene inteekening, noch verbinden zich, wat ieder Deel of Werk betreft, aan een' bepaalden prijs; daar zij geene Werken (als later de kleine stukjes hen behoorende) zullen combineren: doch houden zij zich altijd, naarmate van de dikte der deelen, nagenoeg aan den prijs door den Heer IMMERZEEL in dezen bij inteekening bepaald.

Heden zijn bij hen van de Pers gekomen, en 1 Junij 1833 verkrijgbaar gesteld:

I. BILDERDIJK's *Nieuwe Mengelingen*, in 2 Deelen compleet. (Daar deze N. Mengelingen, origineel in 2 Deelen in gr 8vo. meer druks inhouden dan gewoonlijk 4 Dn. in gr. 8vo. is de prijs bepaald per deel op *f* 1, 50 *ct.*)

II. BILDERDIJK's *Hollands Verlossing*, 2 Deelen, in een Deel compleet, in het geheel *f* — 90 *ct.*

III. BILDERDIJK's *Muis- en Kikvorschkrijg*, *met Nooten* *f* — 60 *ct.*

(De Uitgave in gr. 8vo. is niet in den handel, schoon er een paar Exemplaren buiten toedoen der drukkers in hunne afwezigheid verkocht zijn.)

Op de Pers zijn vooreerst:

BILDERDIJK's *Vaderlandsche Uitboezemingen.*

Even als bij Inteekening (daar de Prijs met Inteekeningsprijs gelijk staat) wordt er geen Exemplaar dan tegen contant geld afgeleverd.

Boek-

Boekhandelaars genieten, om contant, een goed Rabat, en 26 à 25, of 13 à 12½ Exemplaren, mits in eens te nemen, bij welken onzer Hoofd-Correspondenten, hieronder genoemd, zij zich ook vervoegen.

Een aantal Exemplaren der Drukken is behalve bij ondergeteekenden, (doch enkel voor Leyden) voorhanden bij de Heeren Boekhandelaren, *te Alkmaar* COSTER, *Amsterdam* BRAVE, *Arnhem* NYHOFF, *Bergen op Zoom* VERKOUTEREN, *Bosch ('s H.)* PALIER, *Bommel (Z.)* NOMAN, *Brielle* KLUIT, *Delft* DE GROOT, *Deventer* SIGTENHORST, *Dordt* BLUSSÉ EN VAN BRAAM, *Goes (ter)* KLEEUWENS, *Gorcum* NOORDUYN, *Groningen* OOMKENS, *Haarlem* LOOSJES, *'s Hage* VAN WEELDEN, *Harlingen* DE RUITER, *Leeuwarden* SURINGAR, *Maastricht* NYPELS, *Middelburg* GEBR. ABRAHAMS, *Nijmegen* VIEWEG, *Rotterdam* VAN BAALEN, *Schiedam* HEMSDAAL, *Utrecht* VAN TERVEEN, *Vlissingen* MAARSMAN, *Zutphen* WANSLEVEN en te *Zwolle* bij V. STEGEREN.

Uit den aard van zoo eene entreprise, zonder inteekening, met vele zorgen, en zoo nauw berekend, begrijpt ieder Confrater, dat eene Algemeene in Commissie-Verzending veel te kostbaar zou worden; en dat bij schijnbaren uitverkoop, de ophaling der onverkochte Exemplaren zoo lastig is en zoo duur uitkomt, dat men ligtelijk een' *tweeden* druk moet opleggen, schoon bij slot van rekening blijken kon, dat de *eerste* nog niet half uitverkocht was.

't Is daarom, dat de uitgevers, in de voornoemde Steden van ons Land, zich bij één Huis bepaald hebben en zich daarbij zullen blijven bepalen: — zoo dat aan geene aanvragen, buiten van Bovengenoemden, in dezen, voldaan kan worden.

LEYDEN, L. HERDINGH EN ZOON.
den 15 Mei 1833.

*** HAARLEM den 20 Mei 1833. DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ, op Dingsdag den 4den Junij eerstkomende, des morgens ten negen ure precies, in het Lokaal van Hun Ed. Groot Achtbare de Heeren Staten der Provincie Holland op het Prinsenhof binnen deze Stad, hare *Jaarlijksche Algemeene Vergadering* zullende houden, wordt hiervan aan alle *Donateuren* en *Leden* kennis gegeven, ten einde dezelve zich zouden voorzien van een behoorlijk bewijs, dat zij Leden dezer Maatschappij zijn, om hetzelve bij den ingang te vertoonen, zullende geene andere personen, buiten dezelve tot deze vergadering worden toegelaten.

In naam der Maatschappij:

J. T. SIEGEL.
Algemeene Secretaris.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 31sten MEI.

No. 24.

BERIGTEN.

Breslau *den 8sten Mei.* De elfde Vergadering van de Duitsche Natuur- en Geneeskundigen, dit jaar, in deze stad zullende plaats hebben, is van de Commissarissen tot dezelve, de Heeren Wendt en Otto alhier, eene uitnoodiging tot deelneming aan dezelve geschied. Uit dezelve blijkt, dat voorn. Commissarissen van den 14den tot den 18den September, op welken dag de Vergaderingen een' aanvang zullen nemen, dagelijks van 10—12 en van 3—5 ure in de Senaatzaal der Hoogeschool tegenwoordig zullen zijn, om de aankomende Leden in te schrijven en aan dezelve de te voren bestelde woningen aan te wijzen.

Londen *den 15den Mei.* De beroemde Engelsche Treurspeler Kean overleed alhier op heden. Zijne bloedverwanten en vrienden hadden den Deken en het Kapittel van de Abdij van Westminster eerst verzocht, om gemagtigd te worden van deszelfs sterfelijk overschot bij die van zijn' onsterfelijken voorganger Garrick te mogen begraven; doch hieraan is geen gehoor gegeven; dus zal de be-

beroemde KEAN in de Kerk van Richmond bij den Dichter THOMSON en bij BURBAGE, den tijdgenoot van SHAKESPEARE, die het eerst de rol van *Richard III* speelde, ter aarde besteld worden.

Ook heeft men hier berigt ontvangen, dat de Hr. G. F. LYON, Zeekapitein in dienst van Groot-Brittanje, op den 8sten October l. l. aan boord der paketboot *Emulous*, die van Buenos-Ayres naar Engeland terugkeerde, is overleden. Deze Zeeman heeft, door zijne veelvuldige reizen, groote diensten aan de Aardrijkskunde bewezen; de opgave van de Reisbeschrijvingen, door hem in het licht gegeven, zal toereikende daarvan getuigen, als: 1. Verhaal der reize door Noordelijk Afrika, in 1816, 1818 en 1820 in I Dl. in 4to. Londen 1821; 2. Dagboek eener Reize van het schip *de Hecla*, ter ontdekking van den N. W. doortogt (met Kapitein PARRY) in 1821, I. Deel in 8vo. Lond. 1825; 3. Verhaal van eene vruchtelooze poging, om tot de Repulse-baai te geraken in 1824, Lond. 1825 I. Dl. in 8vo.; en 4. Dagboek van het verblijf en eene reize door de Republiek Mexico in 1826, Londen 1826 in II Dn. in 8vo.

AMSTERDAM *den 9den Mei*. Op heden werd in deze Hoofdstad, onder voorzitting van den Heer Mr. J. J. UIJTWERF STERLING, de zevende Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Genootschap *tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen* gehouden. Uit het, door den Hoofdbestuurder en eersten Secretaris, den Heer W. H. WARNSINCK Bz., uitgebragt verslag bleek: 1.) dat de zorg van het bestuur der afdeelingen zich gedurende 1832 uitstrekte over een aantal van 1947 crimineel en correctioneel veroordeelde gevangenen. 2.) dat daarvan 289 deelden in het Godsdienstig onderwijs, — 202 geoefend werden in het lezen, schrijven en rekenen, en aan 70 arbeid of bezigheid werd verschaft. 3.) dat 975 ontslagenen meer bijzonder voorwerpen van de bemoeijingen des Genootschaps uitmaakten, waarvan 45 door hetzelve aan een vóór hen geschikt middel van bestaan zijn geholpen, terwijl slechts door 5 het Genootschap in zijne verwachting is te leur gesteld; 4.) dat het getal der Leden, op 31 December 1832, bedroeg 4173.

In deze Vergadering werd ook de belangrijke me-

de-

dedeeling gedaan van het Koninkl. Besluit (15 Mei 1 l. No. 168) inhoudende bepalingen omtrent de oprigting van eene Gevangenis, uitsluitend bestemd tot bewaring en verbetering van jeugdige veroordeelden binnen de stad Rotterdam, behoudens echter, dat in het huis van Arrest en Justitie in deze stad, steeds op den tegenwoordigen voet, een bepaald getal jeugdige gevangenen zal mogen verblijven. Aan het Bestuur des Genootschaps is bij dat Besluit opgedragen, al wat in genoemde gestichten tot de Godsdienstige opleiding, het onderwijs en in alle andere opzigten tot de zedelijke verbetering bepaaldelijk betrekking heeft, gelijk mede tot de benoeming der Geestelijken, der Onderwijzers en verdere personen, tot zoodanige einden benoodigd, onder goedkeuring van het Departement van Binnenlandsche Zaken. (*)

De geringheid der jaarlijksche bijdrage (*f* 2, 60) moet ieder uitlokken, om deel te nemen aan deze menschlievende Inrigting, die in weerwil der ongelukkige tijdsomstandigheden, zich met roem staande houdt en meer en meer toont, dat haar doel hoe moeijelijk te treffen, niet onbereikbaar is.

AMSTERDAM. Met Koninklijke goedkeuring is tot lid der Derde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut verkozen de Hooggel. Heer T. ROORDA Hoogleeraar in de Oostersche Talen aan het Athenaeum alhier.

(*) Een omstandiger berigt, wegens deze Gevangenis voor Jonge misdadigers zal eerlang in dit Weekblad worden opgenomen. *Red.*

LEVENSBERIGT

VAN

WIJLEN DEN HOOGLEERAAR

JEAN HENRI PAREAU.

(Vervolg en Slot van Bladz. 360).

Hij trad den 19 Febr. 1797 te Middelburg in den Evangelie-dienst, aan welken hier zijn openbaar leven geheel werd toegewijd. Gelijk zijne Gemeente hem hoogachtte, zoo droeg hij ook haar eene hartelijke genegenheid toe. Ofschoon hij dus niet zonder bezorgd-

heid was, over den invloed, welken de Zeeuwsche lucht op zijne gezondheid hebben mogt, zoo kon hij evenwel niet van zich verkrijgen, om de Middelburgers zoo spoedig te verlaten, als het gewenscht werd door de Walsche Gemeente te Delft, die hem ten tweedenmale, den 22 Julij van dat zelfde jaar, beriep op de meest vereerende wijze en op zeer voordeelige voorwaarden. Hij gevoelde zich te zeer aan de kerk te Middelburg verpligt, om haar thans reeds vaarwel te zeggen, en door zijn vertrek bloot te stellen aan een gemis, hetwelk hij voorzag, dat, in de toenmalige omstandigheden, niet zoude worden vergoed.

Gewigtige redenen, daarentegen, drongen hem in het volgende jaar 1799 om Zeeland te verlaten. De Regeringsleden van Deventer waren het onderling eens geworden, om den oudsten Predikant der Nederduitsche hervormde gemeente, Cornelius Fransen van Eck, als Professor te Franeker beroepen, aan hunne stad te verbinden, door hem het Hoogleeraarsambt in de *Natuurlijke Godgeleerdheid en Zedekunde* op te dragen, en om tevens Pareau tot het onderwijzen der *Oostersche Letteren* te roepen. En, daar de Leeraar der Walsche gemeente de Villepoix eene burgerlijke betrekking had aanvaard, begeerde men nu ook hartelijk 's Mans predikdienst in die gemeente. Zoo liet hij zich dan bewegen, om, bij het hem opgedragene Professoraat, ook op zich te nemen, wel niet, gelijk voorheen, de geheele taak aan het Predikantsambt verbonden, maar het houden van twaalf Leerredenen jaarlijks. Niemand kon deze keus misprijzen: en hij besloot zijnen getrouwen arbeid te Middelburg op den 3 Maart met eene hartelijke Afscheidsrede.

In de Redevoering *de literis Orientalibus minime iniucundis*, met welke hij den 27 Mei zijne loopbaan te Deventer ten tweedenmale intrad, ontveinsde hij zijne blijdschap over deze lotsverwisseling niet, maar drukte dezelve met kieschheid uit, zich onthoudende van alles, waaraan iemand zich zoude hebben kunnen stooten.

Zoo wijdde zich de ijverige Pareau van nieuws aan het onderwijs der studerende jeugd en aan de stichting der gemeente te Deventer. Maar hij werkte tevens, om in wijderen kring nuttig te zijn, aan zijne *Commentatio Jobaea*, welke reeds ter perse was, eer hij

hij van daar naar Harderwijk vertrok. Nadat toch de beroemde Willmet ten jare 1814 de Geldersche Hoogeschool verlaten had, om aan het Amsterdamsche Athenaeum op te treden, werd Pareau den 21 September van dat jaar beroepen, om hem op te volgen, als Hoogleeraar in de *Oostersche Talen.* Hierbij werd hem het onderwijs opgedragen in de *Hebreeuwsche Oudheden*, dat voorheen gegeven was door den Theol. Doct. en Prof. J. H. Schacht, die reeds in 1803 *emeritus* werd en den 16 Feb. 1805 in bijna tachtigjarigen ouderdom overleed. Na eenig beraad en onderhandeling met de Verzorgers der Hoogeschool, volgde hij deze noodiging op; nam den 26 November zitting in den Akademischen Senaat; begon zijne lessen bij den aanvang van het jaar 1805 en deed, volgens de aldaar plaats hebbende gewoonte, zijne plegtige intrede op den jaardag der Hoogeschool, die feestelijk gevierd werd op den 13 Junij, met eene schoone Redevoering, *de ingenuo Poeseos Hebraicae studio, nostris temporibus magnopere commendando.*

Hier smaakte hij het genoegen, van te worden aangemoedigd, door eenige leergierige jongelingen, die eerlang zijner schole tot eer verstrekten. Ik noem slechts, die zich, door hunnen letterkundigen arbeid, als zoodanig, hebben bekend gemaakt; den Utrechtschen Hoogleeraar Herm. Bouman, wiens zedigheid eenen tijd lang schuilde onder den naam van Frisius, en den uitmuntenden, vroeg gestorvenen Eduard Kreenen, Schrijver van *Nahumi Vaticinium philologice et critice expositum*, zijnde een *Specimen Academicum*, door hem, onder voorzitting van Pareau, den 23 Junij 1808, in het openbaar verdedigd.

Hier leide hij den 11 October 1806 de laatste hand aan een werk, dat, meer dan eenig ander, ten bewijze strekt van zijne bevoegdheid, om, als Uitlegger der Bijbelsche Dichtstukken, onder de groote Mannen van zijnen tijd op te treden. Het behelst, voor het kleinste gedeelte, eene Latijnsche vertaling van één der moeijelijkste gedeelten uit het boek, naar Job genoemd, met uitvoerige aanteekeningen en eene *Inleiding*, onder den titel: *Sermo Jobi de sapientia mortuis magis cognita quam vivis; sive Jobeidis caput XXVIII philologice et critice illustratum*, vooraf-

 ge-

gegaan door eene zaakrijke *Commentatio de immortalitatis ac vitae futurae notitiis ab antiquissimo Jobi scriptore in suos usus adhibitis.*

Niet alleen als Schrijver en Hoogleeraar was Pareau te Harderwijk werkzaam, maar ook als Evangelie-dienaar. Hij bekleedde daar wel niet het ambt van Leeraar bij de Walsche Gemeente; maar hij beklom toch meermalen, hiertoe verzocht zijnde, den kansel: en hoorders, bevoegd om er over te oordeelen, roemden zijne zaakrijke, ernstige, stichtelijke Predikatiën, zóó wel, als de levendigheid en het vuur zijner voordragt.

Derdehalf jaar na zijne komst te Harderwijk, viel hem de eer te beurt, van als Rector Magnificus te staan aan het hoofd van den Akademischen Senaat. Maar met die eer was ook de last verbonden van de eerste te zijn in het handhaven van goede orde en tucht, omtrent welke Koning Lodewijk nu juist gestrenge bevelen gegeven had. De losbandigheid en weêrbarstigheid van jongelingen, die niet tot zijne leerlingen behoorden, veroorzaakte hem dus geene geringe moeite en zorg, aan welke hij evenwel, moedig en met goed gevolg, het hoofd bood. Welkom was hem dan de 21 Junij 1808, de dag, op welken hij, na verloop van een jaar, dien post, naar onder gewoonte, aan eenen opvolger kon overdragen. Dit deed hij, na het houden eener fraaije Redevoering, *de amico atque utili Graecarum Latinarumque literarum cum Orientalibus consortio.*

Waren de Leerlingen van Pareau te Deventer en Harderwijk minder in getal geweest, eerlang stond hij voor eene talrijke schare zijne lessen te geven, aan de Utrechtsche Hoogeschool. De grijze Rau had haar over de zestig jaren, met roem gediend, en verwierf den 1 Mei 1810 eene eervolle rust. Hij had, van het jaar 1749 af, alleen de Oostersche Letterkunde onderwezen, eerst als Lector, daarna als buitengewoon, vervolgens als gewoon Hoogleeraar; maar was ten jare 1771 tevens aangesteld, als *Professor Theologiae typicae et exegeticae*, en als zoodanig geplaatst in de Faculteit der Godgeleerdheid. De Raadslieden van den toenmaligen Koning Lodewijk schijnen de laatste bijzonderheid niet te hebben geweten: en hieraan heeft men het toe te schrijven, dat

dat Pareau, zonder zulks te wenschen, onder de genoemde titels en met denzelfden rang als zijn Voorganger, tot diens Opvolger werd aangesteld, bij Koninklijk besluit van genoemden dag. Hij aanvaardde zijnen post den 27 September met eene fraaije Redevoering, *de constanti ac non mutabili Orientalium ingenio, Sacrarum literarum cultoribus suos in usus diligenter observando*. Het gewigt en de nieuwheid van dit onderwerp, het hooge doel der Rede, de geheele aanleg, om te werken op verstand, verbeelding en gevoel, de keurige Latijnsche stijl, de schoone houding der beelden, de gepastheid der spraakwendingen, het tijdige gebruik van bloemen uit de beste gewijde en ongewijde Schrijvers, zonder er mede te pronken, de kracht en somtijds het vuur der voordragt; maakten, te zamen vereenigd, eenen zóó treffenden en gunstigen indruk op de talrijke schare zijner toehoorders, als men niet dikwijls bij intreêredevoeringen opmerkt. Van hier dan ook, dat deze Oratie, nog vóór het einde des jaars in het licht verschenen, spoedig in het Nederduitsch vertaald door den Heer en Mr. A. J. W. van Dielen, en ten volgenden jare uitgegeven werd, onder den titel: *Redevoering over den bestendigen en geenszins veranderlijken aard der Oosterlingen, als welks naauwkeurige opmerking van het grootste belang is voor den Beoefenaar der Gewijde Letteren.*

Twee maanden na zijne intrede te Utrecht, ontving Pareau het aangenaam berigt van de bekrooning zijner te Harderwijk geschrevene *Disputatio de rationum, quae mythicam librorum sacrorum interpretationem suadeant, momento ac pondere*. Namelijk Teyler's Godgeleerd Genootschap te Haarlem had reeds, ten jare 1807, de volgende Prijsvraag uitgeschreven: *Zijn er voldoende redenen, om sommige verhalen uit de gewijde Geschiedenis als* Mythen, *leerzame verdichtsels of zinnebeeldige voorstellen, op te vatten? Zoo ja: kan echter zulk eene wijze van uitlegging geene aanleiding geven, om het gezag en de achtbaarheid der Heilige Schriften aan het wankelen te brengen? En welke zijn de regelen en wetten, die men zou behooren in het oog te houden, om dat gevaar te voorkomen?* Daar er, in het volgende jaar, geen antwoord inkwam van genoegzame waarde, om er

den Gouden Eerprijs aan toe te kennen, werd deze, om het belangrijke der vraag, ten tweedenmale uitgeloofd in de maand April van 1809, en in November van 1810 aan onzen Pareau toegewezen. Het duurde evenwel tot in het jaar 1814, eer er van de bekroonde Verhandeling eene Nederduitsche Vertaling was vervaardigd, die, te gelijk met het Latijnsche oorspronkelijke, werd uitgegeven, als het XXV. Deel der *Verhandelingen rakende den Natuurlijken en Geopenbaarden Godsdienst, uitgegeven door* Teyler's *Godgeleerd Genootschap*. Zij alleen zoude genoegzaam zijn, om haren Schrijver bij de nakomelingschap te doen hoogschatten als eenen verstandigen en warmen voorstander van den Christelijken Godsdienst, en van de boeken des O en N. Verbonds.

Naauwelijks was Pareau een jaar aan de Utrechtsche Hoogeschool werkzaam geweest, of hij deelde, met zijne Ambtgenooten, in den tegenspoed en de zorgen, veroorzaakt door het besluit van den Keizer der Franschen, waarbij de Akademie tot eene School van den tweeden rang vernederd werd. Evenwel leende hij het oor niet aan een vereerend aanzoek, om zich voor de gevreesde schipbreuk te bergen, door eene uitnoodiging naar Groningen op te volgen. Trouwens in den storm gedroeg hij zich, met de gelatenheid en den moed, die den wijzen Man, den echten Vaderlander en den vromen Christen betamen.

Gedurende dit hagchelijke tijdperk, kon hem eene vereerende roeping tot Predikant bij de Walsche Gemeente te Utrecht niet onaangenaam zijn, indien slechts deze betrekking hem niet in de waarneming van zijn Hoogleeraarsambt zoude hinderen. Reeds den 22 September 1811 werd hij gekozen, maar er verliepen omtrent drie maanden, vóór dat zijn besluit bepaald en aan den Kerkeraad kenbaar gemaakt was: en nu duurde het nog tot den 7 April 1812, dat hij berigt ontving van 's Keizers goedkeuring op het beroep, en tot den 24 Mei, dat hij zijne intrede deed. Hij bleef dezen Kerkelijken dienst getrouw waarnemen, tot dat hij, uit hoofde van steeds toenemende Akademische bezigheden, zich, ten jare 1826, verpligt gevoelde, om gebruik te maken van de vrijheid, welke hij, bij de aanneming zijner beroeping, bedongen had,

en

en zijn ontslag te nemen: ten gevolge waarvan hij, den 9 April van dat jaar, zijne Afscheids-rede van de Gemeente hield. Hij liet haar evenwel eenige schoone gedenkstukken van zijne Kerkelijke Redevoeringen behouden, in de *Sermons sur quelques textes de l'Ecriture Sainte*, Utr. 1814: en in den *Sermon, prononcé pour l'ouverture de la reunion des députés des Eglises Wallonnes à Zutphen le 9 Septembre* 1819, ten zelfden jare te Utrecht uitgegeven.

Doch ik moet terugkeeren tot de beschouwing van 's Mans hoofdwerk. Dit onderging eenige verandering, bij de invoering der verordening op het Hoogere Onderwijs, door Koning Willem I gemaakt, den 2 Augustus 1815. Namelijk, volgens besluit van den 16 October van dat jaar, werd hij bevestigd in zijne betrekking als gewoon Hoogleeraar in de Oostersche Letteren, en behield hij zijne vorige regten tot de Godgeleerde Faculteit; doch werd het aan zijne keus gelaten, voor welke der twee Faculteiten, die der Letteren of Godgeleerdheid, hij voortaan zijne plaats zoude nemen in den Akademischen Senaat. Hij koos nu, wat het meeste met zijne bestemming als Hoogleeraar overeenkwam, en zeide aan zijne Godgeleerde Ambtgenooten, met welke hij onafgebroken in eene vriendschappelijke betrekking had gestaan, een broederlijk vaarwel: wordende door de Hoogleeraren in de Wijsbegeerte en Letterkunde, niet minder hartelijk ontvangen, en met de waardigheid van *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor* vereerd. Zij vonden ook in hem eenen wakkeren medewerker aan al, wat hun zamen te doen stond. Vooral erkenden zij de schranderheid van zijnen blik en de juistheid van zijn oordeel, in het opmerken en schatten, zóó van de bekwaamheden der beproefd wordende Studenten, als van de betrekkelijke waarde der antwoorden op voorgestelde prijsvragen, ofschoon ook de onderwerpen meermalen vreemd waren van het vak der Wetenschappen, door hem bijzonder beoefend.

Na de plegtige inwijding der Hoogeschool op den 6 November hervatte hij, met nieuwen lust, zijne lessen en oefeningen, niet slechts in de Oostersche talen en Hebreeuwsche Oudheden, maar ook in de Uitlegkunde der H. Schriften van het O. Verbond.

Ten einde, met minder tijdverlies en meerder nut, zijne lessen in de Hebreeuwsche Oudheden te kunnen houden, gaf hij, in het jaar 1817 een leerboek uit, waaraan men sedert lang behoefte had, getiteld: *Antiquitas Hebraica breviter descripta*. Met hetzelve heeft hij niet alleen zijne leerlingen, maar ook alle onderzoekers der Oudheid, inzonderheid de Godgeleerden en Schriftverklaarders, aan zich verpligt. Van hier dan ook, dat er, binnen het korte tijdsverloop van vijftien jaren, eene tweede en derde, eenigzins vermeerderde, uitgave van dit voortreffelijke boek noodig is geworden.

Met een ander werk, niet minder belangrijk voor allen, die zich op juiste kritiek en grondige verklaring der Schriften van het O. Verbond toeleggen, beschonk Pareau de geleerde wereld, ten jare 1822, door de uitgave van zijne *Institutio interpretes Veteris Testamenti*. Reeds te Harderwijk had hij, over de Oordeelkunde en Uitlegkunde dezer Schriften, onverpligte lessen gegeven; datzelfde deed hij te Utrecht, ook vóór dat de Kweekelingen der Godgeleerdheid door Koninklijke verordening gehouden waren, zoodanige lessen bij te wonen. Om nu in éénen jaarkring te beter al het noodige te kunnen behandelen, oordeelde hij het te regt van groot belang, zijnen leerlingen eenen gedrukten leiddraad in handen te geven; doch tevens wilde hij zorgen, dat ook anderen, die reeds de Hoogeschool verlaten hebben, het boek, met vrucht tot verdere oefening raadplegen en met genoegen lezen konden. Deze dubbelde verdienste heeft dan ook dit keurige werk, aan hoedanig een wij Nederlanders allengs meer behoefte gevoelden, nadat elders veel over dit onderwerp geschreven was, dat ware en onware stellingen, zedige gissingen en stoute magtspreuken, nuttige regelen en schadelijke voorschriften onder een mengde, en dikwijls de achtbaarheid en het Goddelijke gezag der H. Schriften benadeelde.

Kort na de uitgave van dezen arbeid, werd aan den reeds bedaagden, maar met wijsheid en moed wel toegerusten Man het Rectoraat der Hoogeschool door den Koning toevertrouwd, voor het Akademie-jaar 1822—1823. Gelijk hij gewoon was, al, wat hem te doen stond, ordelijk en zorgvuldig te behandelen, zich gestiptelijk naar de hem voorgeschrevene wet te re-

regelen, en, zoo veel van hem afhing, anderen er aan te houden, zoo deed hij ook, gedurende dit jaar: en het gelukte hem zoo wel, als iemand zijner Voorgangeren. Hij mogt dan ook het bestuur der Akademische zaken, den 20 Maart 1823, blijmoedig aan zijnen Opvolger overgeven, na het houden eener *Oratio, de honoris studio Orientalium:* een onderwerp, voegende aan den Redenaar, geschikt naar de vatbaarheid der toehoorders, en niet opgepast bij de bekrooning van voortreffelijke jongelingen, die uit zijne hand de uitgeloofde eereprijzen stonden te ontvangen.

Dezelfde zorgvuldigheid, met welke P a r e a u dezen post had bekleed, leide hij aan den dag, als Secretaris van den Akademischen Senaat, gedurende het jaar 1824 — 1825.

Nog eenige jaren genoot hij eene goede mate van gezondheid, en behield hij lust en kracht tot nuttige bezigheid. Wel maakte hij, ten jare 1827 een einde aan zijne lessen over de Uitlegkunde des O. Verbonds, welke, van toen af, op verzoek van de Bezorgers der Hoogeschool, door zijnen voormaligen Leerling, nu zijnen Ambtgenoot, Prof. B o u m a n, werden gehouden. Doch de hierdoor bespaarde tijd werd niet minder nuttig besteed. Zoo werkte hij, bij aanhoudendheid, aan het boek van J o b, in de hope van te zullen voltooijen, wat hij, voor vele jaren, reeds begonnen had. Insgelijks leide hij veel tijd en vlijt ten koste aan eene Latijnsche vertaling der Psalmen, met ophelderingen, en wel overeenkomstig de tijdsorde en de omstandigheden, in welke hij vaststelde, of giste, dat deze Liederen gedicht zijn. Daarbij ging hij nog altijd voort, met het bewerken, zelfs van nieuwe lessen, en het verbeteren van vroeger gehoudene.

Een Man, die zich, op zoovele wijzen, had doen kennen, als eenen der uitmuntende Geleerden in Nederland, was dan ook ten volle de onderscheiding waardig, met welke hij vereerd werd, door aanzienlijke binnen- en buitenlandsche Maatschappijen van Letteren, Wetenschappen en Kunsten. Hij werd tot Lid gekozen van het Zeeuwsche Genootschap, in het jaar 1792, van het Utrechtsche, in 1807, van de Hollandsche Maatschappij te Haarlem, en van die der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, beide in 1814.

Voorts

Voorts tot Correspondent der Derde Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en schoone Kunsten, in 1809 en tot Lid van dezelve, in 1816; — eindelijk, tot Correspondent van de Societé Asiatique te Parijs, in 1822 en van de Royal Asiatic Society te London, in 1826. Wat hij bijzonder voor andere Maatschappijen heeft gedaan, is mij niet bekend, maar men weet, dat hij aan het Koninklijk - Nederlandsche Instituut, ten jare 1818 heeft medegedeeld eene *Commentatio de indole nobilissimi poëmatis Arabici, Kasida - al - Maksoura, quod* Ibn Doreidum *habet auctorem*, welke in deszelfs Latijnsche werken voorkomt, alsmede, dat hij, ten jare 1827 in de gewone Vergadering der Klasse, op nieuw eene *Commentatio* heeft voorgelezen *de* Amralkeisi *Moallekah, et de hujus carminis indole ac praestantia*, welke door hem zelven is uitgegeven, te Utrecht, in 1828. Minder is het welligt bekend, dat hij ten jare 1827 in de openbare Vergadering der Klasse, de hem opgedragen taak van Redenaar heeft vervuld, met het houden eener *Oratio, de impenso religionis apud priscas gentes studio, de ejusque indole et caussa maxime probabili.*

In zijne vijf of zes laatste levensjaren bemerkte men, in den tot nu toe wakkeren Man, eene afneming van krachten. Zijn gang was minder vast dan voorheen. Een mistred of verlies van evenwigt veroorzaakte hem, ten jare 1828, een' val op het achterhoofd, dat evenwel geene uitwendig zigtbare beleediging onderging. Doch van toen af verminderde langzamerhand zijn vermogen, om zich tot zijn gewoon werk in te spannen; zijn gang werd zeer wankelende en het struikelen en vallen herhaalde zich. Nu had hij eene wel verdiende rust noodig. Doch, hij gevoelde dit zelf te weinig, om die rust vroeger te begeeren, dan ze hem, door de Koninklijke verordening, was toegezegd op zeventigjarigen ouderdom. Toen evenwel de voorkomende zorg van de Curatoren der Hoogeschool, door een gunstig besluit des Konings, was gevolgd, liet hij zich het vereerende Emeritaat dankbaar welgevallen, en zag hij, tot zijn genoegen, den van Franeker beroepen Professor Swijghuysen Groenewoud, den 16 Junij 1831, in zijne plaats optreden. Bij zijne toe-

ne-

nemende behoefte aan hulp, strekte het hem tot vreugde, zijnen jongsten Zoon, in October van dat zelfde jaar, behouden en geëerd als Korporaal bij het vrijwillige Jagercorps der Utrechtsche Studenten, te zien terugkeeren naar de ouderlijke woning, in welke deze zich van toen af aan de zorg voor zijnen vader toewijdde. Zijn getrouwe Arts, en Ambtgenoot N. C. de Fremerij, hield het voor waarschijnlijk, dat er eene uitstorting van vochten in de hersenen plaats had, die allengskens toenam: en dit vermoeden is dan ook, bij de opening des schedels, daags na den dood verrigt, bevestigd. Ondertusschen nam de zwakheid van den lijder meer en meer toe. Van zijnen stoel kon hij bezwaarlijk opstaan. Zijne vingeren vermogten de pen naauwelijks meer te voeren. Zijne oogen begonnen hem het lezen te weigeren. Doorgaans, met het hoofd achterover gebogen, scheen hij op één voorwerp te staren. Zijn spraakvermogen werd allengs geheel belemmerd. Het zintuig des gehoors stond hem nog ten dienste. Eene vriendschappelijke christelijke toespraak, de voorlezing van de H. Schriften, van stichtelijke gezangen en van zijne eigene leerredenen, was hem dus zeer gewenscht. Zijne geestvermogens, alhoewel verzwakt, werden evenwel niet in eenen staat van verwarring of onnoozelheid gebragt. Hij kon tot op de laatste dagen en uren van zijn leven, de bewijzen geven van zijn geloof, hope en liefde: en verwachtte zijn naderend levenseinde, met kalmte en stil vertrouwen op zijnen genadigen Verlosser, die volkomen kan zalig maken allen, die door Hem tot God gaan. In de laatste dagen ontstond er eene aanhoudende koorts, die de nog overgeblevene krachten verteerde. Met het uitzigt op den hemel, verliet zijne ziel den 1 Februarij 1833 het gesloopte ligchaam, dat vijf dagen daarna, in het graf van zijnen Ambtgenoot van Goudoever, buiten de Tolsteegpoort werd bijgezet, begeleid door sommige Hoogleeraren en vele leerlingen der Hoogeschool. (*)

(*) Van dezelfde hand, die ons dit *Levensberigt* toezond, heeft men eerlang een uitvoeriger *Berigt en Karakterschets* te wachten, in het *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis van* Kist *en* Royaards. *Red.*

PRO-

PROGRAMMA
VAN DE HOLLANDSCHE
MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN
TE HAARLEM
voor het jaar 1833.

De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem hield hare tachtigste jaarlijksche Algemeene Vergadering op den 18 Mei. De presiderende Directeur Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin verzocht den Secretaris verslag te doen van hetgeen bij deze Maatschappij, sedert de laatste Algemeene Vergadering van 1832, was ingekomen. Hieruit bleek het, betreffende

NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

I. Dat op de vraag: — „Hoe verre is men thans gevorderd „in de kennis van den oorsprong der groene stoffen in stilstaand water en aan de oppervlakte van hetzelve en van „andere ligchamen, onder zekere omstandigheden ontstaande? Heeft men deze stoffen, volgens genoegzaam beslissende waarnemingen, alleen voor plantaardige voortbrengsels of „voor gewassen van het meest eenvoudig zamenstel te houden? Zijn deze plantaardige stoffen of gewassen allen van „dezelfde soort, of waarin verschillen dezelve onderling? „Wat is er, van hetgeen men wijders omtrent den aard, „de voortteling en de gedaante - verwisseling van deze stoffen „meent waargenomen te hebben, door verdere waarnemingen, met daarvoor meest geschikte miscroscopen, te bevestigen of te wederleggen?" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Opinionum commenta delet dies.* — Men erkende aanmerkelijke verdiensten in deze verhandeling, die door goede afbeeldingen vergezeld is, doch men oordeelde tevens eenpărig, dat in dezelve, als antwoord op de vraag beschouwd, te veel gemist wordt, om aan dit stuk den gouden eerprijs toe te kennen. Men besloot de vraag voorgesteld te laten voor een' onbepaalden tijd.

II. Dat op de vraag: — Daar de grasgewassen over het algemeen eene groote overeenkomst van eigenschappen te kennen geven, en de *Dolik* of het *Lolium temulentum* de eenigste grassoort is, die door hare schadelijke hoedanigheid als eene opmerkenswaardige uitzondering in dezen bekend staat, omtrent welker waren aard echter tot nog toe geen genoegzaam onderzoek is in het werk gesteld, zoo wordt gevraagd: — „Waarin is de schadelijke eigenschap „van dat nadeelig kruid gelegen? Is dezelve bestendig, en

„ on-

„ onafscheidelijk van de natuurlijke gesteldheid van dit gewas,
„ in hetzelve aanwezig, dan wel toevallig, en aan bijzon-
„ dere of buitengewone oorzaken toe te schrijven ? en kan,
„ in dit laatste geval, deze oorzaak worden voorgekomen of
„ weggenomen?" — was ingekomen een geschrift in het Hoogduitsch, geteekend: *Das Geluck wohnt nur an eignen Heerde.* Het bleek gereedelijk, dat dit kleine geschrift geen antwoord op deze vraag verdiende genaamd te worden.

III. Dat op de vraag: — De bloed-overgieting (*Sanguinis transfusio*), reeds voor twee eeuwen, voornamelijk in Frankrijk, in verscheidene gevallen, doch meestal met een zeer ongelukkig gevolg in het werk gesteld en sedert geheel in vergetelheid geraakt, heeft in dezen laatsten tijd de aandacht, inzonderheid der Engelsche artsen, op nieuw tot zich getrokken, en in verscheiden gevallen zoodanige gunstige uitkomsten opgeleverd, dat alles, wat tot deze kunstbewerking betrekking heeft, eene meer bijzondere opmerking en overweging allezins waardig schijnt te zijn. — Men vraagt derhalve: „ 1°. Welke proeven zijn er, in dezen
„ laatsten tijd, zoo in Engeland, Duitschland, als elders,
„ voornamelijk op het menschelijk ligchaam met de bloed-
„ overgieting genomen en welke zijn de resultaten; welke
„ dezelve in onderscheidene ziekte-toestanden hebben opge-
„ leverd? — 2°. Blijkt het genoegzaam uit deze resultaten,
„ dat de bloedovergieting in sommige gevallen, — en zoo
„ ja, in welke, — met wezenlijk nut *kan*, en bij voorkeur
„ *verdient* te worden aangewend en derhalve waardig is, om
„ onder de geneeskundige hulpmiddelen te worden opge-
„ nomen? — 3°. Waarop heeft men, zoo met betrekking
„ tot den individuelen toestand des lijders, als over het al-
„ gemeen te letten, om bij het in het werk stellen dezer
„ kunstbewerking, zoo in gevallen, waarin dezelve reeds
„ met goeden uitslag is beproefd, als in zoodanige andere,
„ waarin zij op goeden grond nog nader zou kunnen be-
„ proefd worden, daarvan de gunstigste uitkomst te kunnen
„ verwachten? — 4°. Welke is de beste wijze om de bloed-
„ overgieting te verrigten? Welke zijn daartoe de geschiktste
„ werktuigen? En wat heeft men daarbij in het algemeen in
„ acht te nemen?" — was ingekomen een antwoord in het Neerduitsch, geteekend τὰ ἐν πολλῷ &c. Men oordeelde eenparig, dat dit antwoord genoegzame verdiensten heeft, om met den gouden eerprijs te worden bekroond. Bij de opening van het billet bleek hiervan schrijver te zijn: Gerardus Jacobus Pool, *Medicinæ et Chirurgiae Doctor, Stads Doctor te Amsterdam.*

Deze vraag werd in 1831 opgegeven door Prof. van Maanen te Amsterdam, aan wien nu, volgens den regel, de zilveren eerepenning werd overhandigd.

IV. Dat op de vraag: — „ Welke is de geneeskracht van
„ het eigenaardig plantenbeginsel, *Salicine* genaamd? In

hoe

„ hoe verre komt dezelve overeen met die der Quinine „ of Cinchonine? In welke gevallen kan hetzelve „ of wel „ deszelfs vereeniging met andere ligchamen, de Quinine „ of de Chinchonine vervangen? En welke is bij ondervinding „ gebleken de beste wijze te zijn van hetzelve, „ hetzij alleen, hetzij met andere ligchamen vereenigd „ toe te dienen? — De Maatschappij verlangt, dat „ het een en ander uit eigene waarnemingen, aan het ziekbed „ gedaan worde opgemaakt." — waren ingekomen twee antwoorden, waarvan het eene in 't Neêrduitsch, geteekend met een gezegde van Hufeland, beginnende: *Gewis is Holland* &c. en het andere in het Hoogduitsch, geteekend: *Prufet alles und das gute behaltet.* — De meerderheid der uit de Leden gekozene Adviseurs geoordeeld hebbende, dat geene dezer verhandelingen genoegzame verdiensten heeft, om er den eerprijs aan toe te kennen, werd door de Vergadering besloten dezelve ter zijde te leggen en de vraag te herhalen, om te beantwoorden vóór 1 Januarij 1836.

(*Het Vervolg hierna.*)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 4 30. 4 30. 4	62 69 61	N. O. O. N. O. N. O. t. O.	helder.
23	30. 4 30. 4 30. 3¾	62 71 62	O. N. O. N. O. N. N. O.	helder.
24	30. 3 30. 3 30. 2	62 71 60½	N. O. N. O. t. N. N. N. O.	helder.
25	30. 1 30. 0 29. 9½	59 70½ 56	Z. O. W. N. W.	tot even na den middag helder, verder bewolkt, een kleine regenbui.
26	30. 0¾ 30. 1¼ 30. 2¼	56 60 49	N. N. W. N. N. t. W.	bewolkt, harde wind.
27	30. 2¼ 30. 2¼ 30, 2	56½ 59½ 49	N. N. W. N. t. W. N. N. W.	bewolkt, 's avonds stil.
28	30. 2 30. 2 30. 1	58 62 56	W. t. N. W. W. t. N.	bewolkt, windrig, 's avonds omtrent betrokken.

Op aanstaanden Dingsdag zal er weder een No. worden uitgegeven.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

DINGSDAG DEN 4den JUNIJ.

No. 25.

BERIGTEN.

LONDEN. Volgens een geacht Nieuwspapier heeft Sir J. SOANE aan Engeland en de Wetenschap een edelmoedig geschenk gedaan. Deze geleerde kenner van de oudere en nieuwere Letterkunde en Geschiedenis, verzamelde, reeds sedert dertig jaren, Boeken, Handschriften en Oudheden, en heeft daarvan met groote kosten thans een Museum gesticht, dat de zeldzaamste werken en de merkwaardigste uitgaven, en zoowel beeldende Kunstwerken, als Geschiedkundig-merkwaardige stukken van allerlei aard en van alle tijden bevat, — en zich niet alleen door rijkdom aan voorwerpen, maar ook door eene oordeelkundige rangschikking onderscheidt. Sir SOANE heeft niet alleen de reeds voorhanden zijnde Verzameling aan de Natie geschonken, maar ook een kapitaal van 30,000 pd. Sterl. in 3 pCt. Obligatien afgezonderd, welker renten, 900 pd. jaarlijks, en 100 pd., als inkomsten van eenige huizen, tot onderhoud van dit Museum moeten besteed worden.

PARIJS. Tot bestendigen Secretaris der Fransche Academie, is in plaats van den overleden Heer ANDRIEUX, verkozen de Hr. ARNAULT.

PROGRAMMA
VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN *TE HAARLEM*, voor het jaar 1833.

(*Vervolg van Bladz.* 384.)

De Maatschappij heeft goedgevonden van de onbeantwoord geblevene vragen, waarvan de tijd ter beantwoording op 1 Januarij l.l. verstreken was, de tien volgende te herhalen, om

TE BEANTWOORDEN VÓÓR 1 JANUARIJ 1835.

I. „ Welke is de beste inrigting van verlichtings-werktui-„ gen, die op zeestranden geplaatst, in duistere nachten op „ groote afstanden door zeevarenden moeten kunnen gezien „ worden? — De Maatschappij verlangt, dat men naauwkeu-„ rig bijeenzamele en onderling vergelijke, wat hieromtrent „ buitenslands, vooral in *Engeland*, *Frankrijk* en *Italië* on-„ derzocht is, zóó dat men met zekerheid kan besluiten: „ 1°. Welk licht de voorkeur verdiene, — dat van Argandsche „ lampen, — dat van, uit kolen, olie of eenige andere zelf-„ standigheid bereid, gaz, — of wel dat van kalksteen, die „ door de warmte, welke, bij de vereeniging van zuur-„ stofgaz en waterstofgaz geboren wordt, in eenen staat „ van gloeijing gebragt is? — 2°. Welke de beste middelen „ zijn, om het licht in een of meerdere bundels te vereeni-„ gen? Of hiertoe bolle glazen voor het lichtgevend lig-„ chaam, dan wel spiegels, achter hetzelve geplaatst of ein-„ delijk eene vereeniging van beiden te verkiezen zij? En „ welke de zamenstelling zoo van de glazen als spiegels be-„ hoort te zijn? En — ten 3°. Of een voortdurend, dan wel „ eene, met volkomene duisterheid of met een gekleurd „ licht afwisselende, verlichting den voorrang moet hebben, „ en welke in de beide laatste gevallen, de inrigting moet „ zijn der werktuigen, die deze afwisseling bewerken?"

Th. Drummond, *on the Illumination of Lighthouses*, Philos. Transact. 1830. II p. 380. D. Brewster, *on the construction of polygonal lenses, and their combination with plain mirrors, for the purposes of Illuminating Lighthouses*. Edinb. Transact. XI. p. 33. Arago, *sur les Phares*, Annuaire pour l'an 1831, présenté au Roi par le Bureau des longitudes, p. 172.

II. „ Wat heeft de eerste aanleiding gegeven tot het ont-„ dekken of beproeven van de erkende geneeskrachten van „ de thans in gebruik zijnde geneesmiddelen of van waar is „ derzelver kennis tot ons overgebragt?" — Men verlangt de geschiedenis van de ontdekking en van het in gebruik brengen van elk der thans meest gebruikelijke eenvoudige genees-

geneesmiddelen, hetzij dierlijke, plantaardige of delfstoffelijke, kortelijk bijeengesteld te zien, zoo verre zulks namelijk uit echte bronnen of bescheiden kan worden nagegaan, dewelke bij de beantwoording naauwkeurig behooren aangehaald te worden.

III. „ Op welke wijze kan men het best bereiden de,
„ sedert weinig jaren in sommige wilgen en populieren ont-
„ dekte plantenstoffe, *Salicine* genaamd? Hoe kan zij daar-
„ uit op de gemakkelijkste en minst kostbare wijze worden
„ gescheiden en gezuiverd? In welke soorten van wilgen
„ of populieren is de *Salicine* in de meeste hoeveelheid
„ aanwezig? Welke zijn de kenmerken van derzelver echt-
„ heid en zuiverheid? En welke verbindingen van dezelve
„ met andere zelfstandigheden heeft men leeren kennen, of
„ kan men door verdere proefnemingen ontdekken?"

IV. Daar de aanbouwing van de *Rubia tinctorum* en de bereiding van de meekrap uit dezelve in sommige onzer provinciën een belangrijk deel der nijverheid uitmaakt, en het bekend is, dat men in België en elders sedert eenigen tijd gepoogd heeft, door eene meer zorgvuldige bereiding deze verwstof tot eenen hoogeren graad van volmaaktheid te brengen, terwijl men in Frankrijk ter zelfder tijd getracht heeft, het roodkleurend beginsel van de meekrap af te scheiden, ten einde hetzelve als eene meer zuivere verwstof te bezigen, zoo wordt gevraagd: „ 1°. Hoe kan men, hetzij
„ door eene meer zorgvuldige cultuur van de *Rubia tincto-*
„ *rum*, hetzij door eene verbeterde bereiding van meekrap
„ uit de verschillende deelen van deze plant, deze verwstof
„ verbeteren? En 2°. Is het mogelijk het roodkleurend
„ beginsel, *Alizarin* genaamd, op eene min kostbare wijze
„ af te zonderen van de overige bestanddeelen van de plant?
„ En zoo ja: Op welk eene wijze kan dit beginsel als verw-
„ stof gebruikt worden?"

Zenneck, *Versuche über das* Alizarin; in Poggendorffs *Annalen der Physik*, 1829 89 Band. S. 269. Kuhlman in de *Annales de Chemie et de Physique*, Tome XXIV. p. 233, suiv. Robiquet et Colin, in het *Journal de Pharmacie* 1826, p. 407.

V. „ Kunnen de proeven en waarnemingen van Dutro-
„ chet, waaruit hij de oorzaak van de opklimming en den
„ verderen loop der sappen in de planten afleidt, bij her-
„ haling en uitbreiding van dezelve volkomen bevestigd en
„ buiten allen twijfel gesteld worden? (*) Zoo ja: Is dan
„ ook de verklaring van gemelde oorzaak, door Dutro-
„ chet uit dezelve afgeleid, volkomen gegrond? Kan die
„ verklaring worden toegepast niet slechts op de opklimming
„ en

(*) *L'agent immédiat du mouvement vital dévoilé dans sa nature et dans son mode d'action chez les végétaux et chez les animaux*, par Dutrochet. Paris 1826, 8°.

„ en op den verderen loop der, in de planten opgenomene
„ *onbereide* sappen, maar ook op den omloop der, in de
„ planten *bereide* sappen, die doorgaans, volgens Malpi-
„ ghius (*succi proprii*) *eigenaardige sappen* genaamd zijn,
„ doch door latere Schrijvers *levens-sappen* genaamd wor-
„ den. (*) In hoe verre kan de verklaring van de gemelde
„ oorzaak worden bevestigd, door proefneming, op planten
„ zelve genomen?"

Men verlangt, bij de beantwoording dezer vraag, de theorie van Dutrochet op de duidelijkste wijze voorgesteld en zoo veel doenlijk, door herhaalde en nieuwe proeven bevestigd te zien.

VI. Alzoo het groote aanbelang van het scheikundig onderzoek der gewassen in de laatste jaren overvloedig gebleken is, vooral uit de ontdekking en afscheiding van vele nuttige bestanddeelen en men dus met grond verwachten mag, dat het voortzetten van dat onderzoek al verder tot meerdere belangrijke ontdekkingen zal leiden, zoo verlangt de Maatschappij „ eene beknopte en duidelijke aanwijzing
„ tot het scheikundig onderzoek der gewassen, alsmede eene
„ aanwijzing, op welke wijze en door welke meest afdoende
„ proefmiddelen (*reagentia*) de eigenaardige zamenstelling
„ en derzelver kenschetsende bestanddeelen door een voor-
„ loopig onderzoek, en zonder eene volledige analysis van
„ dezelve kunnen gekend worden?"

Men verlangt tevens aanwijzing, hoe zoodanig chemisch onderzoek het meest dienstbaar kan gemaakt worden ter beproeving, in hoe verre er bij vele waarlijk natuurlijke rangen of geslachten der gewassen een verband bestaat tusschen derzelver uitwendigen vorm en chemische bestanddeelen.

VII. „ Hoe ver is men thans gevorderd in de kennis der
„ holen van kalkbergen, waarvan men, bijzonderlijk sedert
„ het begin van deze eeuw, zoo velen heeft onderzocht,
„ vooral met oogmerk om na te gaan, welke beenderen van
„ voormalig bestaan hebbende dieren daarin worden gevon-
„ den, en hoe dezelve daarin in grootere of kleinere hoe-
„ veelheid gelegen zijn? Worden er wijders in die holen
„ en in de ligging dier beenderen kenteekenen gevonden,
„ waaruit men kan nagaan, waaraan het is toe te schrijven,
„ dat in sommige holen de beenderen van viervoetige dieren
„ in zeer groote menigte zijn opgehoopt?"

Men verlangt bij de beantwoording dezer vraag eene korte optelling van alle onderzochte kalkholen, hetzij daarin beenderen bij menigte zijn gevonden of niet; alsmede opgaven der onderscheidene beenderen, in sommige voorhanden en waarin die beenderen in derzelver ligging, in onderscheidene holen, van elkander verschillen, en wat verder hieromtrent is opgemerkt. — Men verlangt wijders eene beschrijving der verschillende lagen gronds, die in deze holen gevonden worden.

VIII. „ Wat weet men van het voorkomen van menschelij-

(*) C. H. Schultz, *die Natur der lebendigen Pflanzen.* Berlin 1823 8°. s. 79. F. J. F. Meijen, *Phytotomie.* Berlin 1830. 8°. s. 227, u. s. w.

„ lijke overblijfselen in den zoogenaamden fossilen staat?
„ Behooren inderdaad die menschenbeenderen, welke hier
„ en daar in steenbeddingen gevonden worden en welke op
„ andere plaatsen in lossen grond voorkomen, gemengd met
„ beenderen van dieren, die tot uitgestorven soorten en ge-
„ slachten gebragt worden, tot hetzelfde Geologische tijd-
„ perk, als deze laatste, of zijn zij van lateren oorsprong?"
Men verlangt al, wat hieromtrent in verschillende landen bekend geworden is, aangehaald, naauwkeurig overwogen en vergeleken te zien. En dat men, wanneer het voor genoegzaam bewezen zal mogen geacht worden, dat alle, tot dus verre gevondene menschenbeenderen van lateren oorsprong zijn, alsdan overwege, of er, in dat geval genoegzame reden zal zijn, om te stellen, dat er elders geene menschenbeenderen onder de fossile beenderen van uitgestorvene soorten van dieren bestaan; of behoort men het onderzoek daaromtrent, in de onderscheidene gewesten der aarde, dan voor als nog niet geëindigd en onvolledig te houden?

IX. „ Welke is de betrekkelijke Geologische plaatsing der
„ veenbeddingen van verschillenden aard, die binnen 's lands
„ en der zoogenaamde derriebanken, die op de kusten in *Ne-*
„ *derland* voorkomen? Welke zijn de organische overblijfse-
„ len, waaruit zij bestaan of die in dezelve gevonden worden?
„ Kan men, zoo uit deze plaatsing zelve, als uit den aard van
„ het veen, met deze plaatsing vergeleken en uit die over-
„ blijfselen eenig besluit opmaken omtrent het Geologische
„ tijdvak, waarin zij gevormd werden?"

X. „ Hoe verre is men thans gevorderd in de kennis van
„ den omloop der vochten, die in de cellen van het cellu-
„ leuze weefsel van sommige planten voor weinige jaren
„ ontdekt is? In welke planten en bij welke behandeling
„ is deze omloop, bij het gebruik van de beste miscros-
„ copen, duidelijk zigtbaar, en wat heeft men daaromtrent
„ tot dus verre opgemerkt? In hoe verre kan deze circu-
„ laire omloop der vochten in verschillende planten voor wel
„ bevestigd gehouden worden? Is er eenige aanleiding om
„ na te gaan, aan welke oorzaak deze circulaire beweging
„ der vochten, in de cellen is toe te schrijven?"
Men verlangt, hierbij eene korte geschiedenis van deze ontdekking en derzelver bevestiging.

De overige onbeantwoord geblevene vragen van het Programma van 1832, die reeds eenmaal herhaald zijn voor een' bepaalden tijd, blijven nu voorgesteld voor een' onbepaalden tijd, zoo als ook alle diegenen, welke bij vorige Programma's voor een' onbepaalden tijd zijn voorgesteld.

De Maatschappij heeft goedgevonden de twaalf volgende Natuurkundige vragen voor te stellen: om

TE BEANTWOORDEN VÓÓR 1 JANUARIJ 1835.

I. Daar het voor de kennis van de Nederlandsche rivieren,

 bij

Waarvan ter beraming en beoordeeling van ontwerpen voor derzelver verbetering, hoogstgewigtig en belangrijk is bekend te zijn met de veranderingen, aan dezelve in den loop van eenige eeuwen gekomen; zoo vraagt de Maatschappij

„ Een beknopt, maar zaakkundig, en, zoo veel noodig, „ door rivierkaarten opgehelderd, verslag der voornaamste „ veranderingen, welke aan de onderscheidene takken van „ *Rijn* en *Maas*, op en in de nabijheid van *Nederlands* „ grondgebied liggende, en aan derzelver uitmondingen tot „ in zee zijn ontstaan, sedert de overstrooming van den „ Zuid-Hollandschen *Waard*, of het begin der 15de eeuw, „ zoowel met opzigt tot den loop dier stroomen, als ten „ aanzien der betrekkelijke hoogte van den waterspiegel, „ der waterverdeeling tusschen de onderscheidene takken, „ der ontstane verzandingen, aanslibbingen en der gedane „ bedijking en andere voorname, op den toestand dier stroo„ men van invloed geweest zijnde, werken, met aanwijzing „ van de tijdperken wanneer, van de naaste oorzaken dier „ veranderingen en van het doel dier werken, als ook van „ de gevolgen, die deze veranderingen en werken voor de „ scheepvaart op de rivieren, voor de gesteldheid dier „ stroomen in het algemeen en voor de veiligheid der ne„ vensliggende landen, met opzigt tot overstrooming, be„ nevens voor de ontlasting dier landen van regen- en kwel„ water, hebben gehad; en, eindelijk, welke gevolgtrek„ kingen voor de toekomst uit deze daadzaken kunnen ge„ trokken worden."

II. „ Welk is het werkzaam bestanddeel der verdoovende „ of bedwelmende gewassen, vooral van den natuurlijken „ rang der Nachtschaden of *Solaneae*? Kan hetzelve daar„ uit en van de overige bestanddeelen worden afgescheiden? „ Welke zijn deszelfs eigenschappen, en welk is deszelfs „ verschil in de onderscheidene soorten? In welk deel „ der gewassen is hetzelve meest bevat? Wat leert het „ onderzoek daarvan met opzigt tot het geneeskundig ge„ bruik dezer gewassen, derzelver bereiding en den vorm, „ waarin dezelve toegediend worden?"

Men raadplege hierbij de laatste waarnemingen van R. Brandes, Geiger en Hesse aangaande *Atropa*, *Belladonna*, *Hyoscyamus*; in de *Annalen der Pharmacie*, uitgegeven door Liebig, Brandes en Geiger.

III. „ Welke zijn de veranderingen, die het water in de „ gewassen bij derzelver groei ondergaat? Dient hetzelve „ alleen als *vehiculum* voor de voedende stoffe, of wordt „ hetzelve in zijne bestanddeelen ontleed? Welke zijn de „ waarnemingen en proefnemingen, waardoor het een of „ ander op eene onbetwistbare wijze wordt aangetoond, „ en wat kan daaruit tot beter verstand van den groei en „ de voeding der gewassen worden afgeleid?"

IV. Men heeft waargenomen, dat zich niet zelden in een

een der vochten van het menschelijk oog eenige min of meer doorschijnende blaasjes vormen, die eene neiging hebben, om zich in de lengte aan elkander te voegen en daardoor de gedaante aan te nemen van eenen slangvormigen draad, waaraan koralen geregen zijn, welke blaasjes, tusschen de voorwerpen en het netvlies gesteld, het duidelijk zien belemmeren. Het is voorts bekend, dat in de vochten der oogen van verscheidene *vertebrata*, vooral van visschen, organische wezens gevonden worden, waarvan sommigen, met vrijwillige beweging begaafd, met regt tot de *Entozöa* gerekend worden. — Weshalve de Maatschappij verlangt, dat men onderzoeke, of deze beide ligchamen in eenig verband met elkander staan; dat men daartoe, zoo veel mogelijk, naga, welke de verschijnselen zijn, die het eene en het andere geval kenmerken, en dat men voorts, zoowel volgens eigen onderzoek, als volgens hetgeen hieromtrent door anderen is waargenomen, de ontwikkeling, den aard en de plaats, waar zij zich in het oog bevinden, van beide deze klassen van ligchamen bepale.

V. Naardien bij de bereiding en behandeling der verschillende soorten van wijnen het gebruik van de *zwavel*, in de kunstspraak *lucht* genaamd, onvermijdelijk schijnt, en er echter in de practijk groote onzekerheid bestaat omtrent den tijd, wanneer dit middel moet gebruikt worden, vraagt de Maatschappij: — „In hoe verre is de zwavel noodzakelijk tot behandeling van wijnen van verschillenden oorsprong „en ouderdom? — Welke verschijnselen leveren deze onderscheidene wijnsoorten, bij de behandeling met de „zwavel, op? — Welke zijn de producten, die hierbij „worden afgescheiden, en voortgebragt? — Hoe verklaart „men deze verschijnselen volgens scheikundige grondbeginselen? — In hoe verre kan dit onderzoek leiden tot „practische resultaten, welke, bij de behandeling der wijnen met zwavel, tot rigtsnoer kunnen dienen, zoowel „ten aanzien van den tijd wanneer, als van de hoeveelheid „zwavel, die gebruikt moet worden?"

VI. De Homöopathische leer- of geneeswijze was reeds sedert verscheidene jaren bekend, doch maakte, over het algemeen, geene bijzondere vorderingen. Sedert eenige jaren echter heeft dezelve, inzonderheid in *Duitschland*, meer opgang gemaakt, en wordt thans, hoezeer door velen gewraakt, door niet weinigen de aandacht der Geneeskundigen allezins waardig geoordeeld. Men vraagt derhalve: — „Wat is het tegenwoordig standpunt der Homöopathie? — „Welke stellige resultaten, zoo algemeene als bijzondere, „heeft dezelve aan het ziekbed reeds opgeleverd? — Wat „laat zich verder op goede gronden van deze leer of genees-methode verwachten? — Bestaat er wel eenige waarschijnlijkheid, dat dezelve eenmaal, met terzijdestelling

„ van alle andere, tot dus verre gevolgde, geneeswijzen, „ geheel of ten deele algemeen navolgenswaardig zal wor- „ den geacht?

VII. Hoe verre kent men thans dat vermogen van sommige planten, „ waardoor in het voorjaar de door de wor- „ tels opgenomene sappen met eene onweêrstaanbare kracht „ worden opgedreven, zoo als bijzonderlijk door proeven „ op den wijngaard, door Hales genomen, gebleken is?" Men verlangt 1.) dit vermogen van den wijngaard op nieuw beproefd te zien op de wijze, door Hales in het werk gesteld, doch met aanmerkelijk hoogere kwikkolommen, op den ingekorten tak van den wijngaard drukkende, opdat de grootheid van dat vermogen des te duidelijker blijke; men verlangt 2) tevens waargenomen te zien, hoe verre door veranderingen van luchtsgesteldheid die opdrijving van sappen wordt versneld of vertraagd. 3.) In welke boomen, behalve den wijngaard, men bevonden heeft dergelijke krachtige opdrijving van sappen plaats te hebben. 4.) Kan men zich eenig gegrond denkbeeld vormen, aan welke oorzaak dit opdrijvend vermogen is toe te schrijven?

VIII. „ Welke is de oorsprong van niet organische stof- „ fen in sommige planten, als b. de keiaarde, de kalk, „ de loogzouten, het ijzer, de zwavel, enz.? Heeft men „ reden om te stellen, dat dezelve door de wortels in de „ planten opgenomen worden, of is het, ten minste in „ sommige gevallen, blijkbaar, dat de eene of andere stoffe „ daarin door de plant zelve is voortgebragt?"

IX. „ Zijn er genoegzame redenen, om het gevoelen „ van den grooten Natuurkundige Cuvier aan te nemen, „ dat namelijk de grondigste overdenkingen, zoowel als de „ naauwkeurigste waarnemingen tot geene andere stelling „ leiden, dan tot die van het geheimvol voorafbestaan van „ kiemen of eerste beginselen, — of zijn er daadzaken „ bij te brengen, die dat gevoelen onbetwistbaar weder- „ leggen?"

Zie Cuvier *le Regne animal distribué d'après son organisation.* Edition de 1830. Vol. I. introd. p. 17.

X. „ Wat weet men van die vermeerderde beweging van „ sappen, welke men in Augustus in sommige boomen „ waarneemt, en aan welke dan in beweging zijnde sappen „ men deswege den naam van Augustus - sappen (*sève d'Août*) „ gegeven heeft? — Welke zijn voornamelijk de boomen, „ waarin men dan eene meerdere beweging en hoeveelheid „ sappen heeft opgemerkt? — Welke verschijnselen heeft „ men hierbij tevens waargenomen? — In hoeverre geeft „ de kennis der beweging van het Augustus - sap aanleiding, „ om de voortteling van nuttige boomen, door *inoculatie*, „ op de meest voordeelige wijze in het werk te stellen?"

Achard, *Biologie der Pflanzen*, f. 63. — 65. — Du Petit-Thouars, *Culture des arbres fruitiers*, p. 230. — Vaucher, *Mem. de Genève.* Vol. I. p. 1.

XI.

XI. „ Hoeverre heeft men thans de hervoortbrengings„ kracht bij de gewervelde dieren leeren kennen? — Welke „ zijn daarvan de sterkste voorbeelden? — Welke minder „ opgemerkte zijn ook daartoe te brengen? — Welke lee„ ringen zijn uit het een en ander af te leiden?"

Men verlangt, bij de beantwoording van het eerste lid der vraag, kortelijk bijeengesteld te zien, wat men weet, betreffende de jaarlijksche herstelling der hoornen van het gewone hert, met opgave, bij welke andere dieren men thans weet, dat dergelijke herstelling jaarlijks plaats heeft.

XII. Daar men sedert lang te vergeefs gezocht heeft naar de oorzaak, waardoor, bij de uitspruiting van zaden, in welken stand zij mogen gesteld zijn, de wortels doorgaans zich regtstandig strekken benedenwaarts en de stengen opwaarts, en men ook bij den groei van velerlei planten verschillende strekkingen van wortels, stengen en andere deelen waarneemt, die eene eigenaardige natuurkracht in de planten schijnen aan te duiden, zoo als bij slingerplanten; en daar het van belang zoude kunnen zijn deze natuurkracht na te sporen en zoo ver doenlijk te leeren kennen, zoo verlangt de Maatschappij: — „ Eene ver„ handeling, waarin 1.) de meest treffende verschijnselen „ van dezen aard, op verschillende plaatsen en onder ver„ schillende omstandigheden waargenomen, worden opge„ geven; — 2.) de uitslag wordt gemeld van nieuwe of „ meer voldingende proeven, waaruit blijkt, aan welke tot „ nu toe gestelde oorzaken dezelve niet zijn toe te schrij„ ven, en 3.) eene, uit het voorafgaande afgeleide, juiste „ bepaling van den tegenwoordigen staat van kennis omtrent „ dat onderwerp wordt voorgedragen."

Men vergelijke de proefnemingen van Dutrochet, zie Cuvier *Histoire des progrès des sciences naturelles*, Vol. III. p. 223.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

Academische Verhandel. *Specimen Obstetricio-Medicum inaugurale* de Placenta praevia *quod . . . eruditorum examini submittit* H. HYMANS, *Tilanus. Trajecti ad Rhenum*, typis mandavit N. van der Monde.

Gaarne houden wij, bij de beoordeeling dezer Academische Verhandeling, in 't oog, dat de Schrijver zijne taak niet geregeld heeft kunnen afwerken, daar hij, toen hij hiermede bezig was, te Amsterdam werd geroepen, om de zorg over eenige Cholera-lijders op zich te nemen.

Desniettemin levert deze Verhandeling de bewijzen op van eene welbestede Academische loopbaan en van gezonde Physiologische en Obstetrische kennis.

In het eerste gedeelte spreekt de Schrijver over den oorsprong van de *Placenta praevia.* Daartoe staat hij in het bijzonder stil bij de vorming van de *membrana decidua crassa Hunteri*, welke, volgens zijn gevoelen, een bijzonder vlies is, hetwelk na de bezwangering door de baarmoeder wordt afgescheiden, geene openingen heeft, zoo als Hunter te voren beweerde en niet met het inwendig bekleedsel van de baarmoeder zelve moet verward worden, gelijk Seiler onlangs heeft gedaan. Na de vorming van dit vlies komt het bevruchte eitje in de baarmoeder, 't welk zich eerst tusschen deze beide bevindt en daarna het vlies induwt, hetwelk zich terug slaat en het eitje omvat, waardoor de *membrana decidua reflexa* wordt geboren. Een gedeelte van het eitje wordt echter door 't vlies niet bekleed en blijft in onmiddellijke aanraking met de inwendige oppervlakte der baarmoeder, op welke plaats de *membrana serotina* en naderhand de *placenta* ontstaat. Gewoonlijk vertoeft het eitje tusschen den bodem der baarmoeder en de *membrana decidua*, zoodat, volgens den gewonen loop, de *placenta* zich op de eerstgenoemde plaats vasthecht. Maar, ten gevolge van verschillende omstandigheden, (welke de Schrijver uitvoerig behandelt) kan het eitje lager nederzakken en zelfs tot op den mond der baarmoeder komen, in welk geval de *membrana serotina* aldaar zich vormen en de *placenta praevia* ontstaan zal. Wij vereenigen ons ten dezen opzigte gaarne met den Schrijver, die in deze duistere zaak de beste bronnen heeft geraadpleegd, hoewel het ons bevreemdt, dat hij geen gewag heeft gemaakt van de jongste nasporingen van Breschet, welke hij met vrucht zou hebben kunnen gebruiken. Ook zouden wij in bedenking geven, of de *causa finalis* van de *membrana decidua Hunteri*, zoo als die in § 3. wordt opgegeven, niet te ver gezocht is, te meer, daar aan het einde van dezelfde § wordt gezegd, dat het *ostium uterinum* zoo klein is, dat hetzelve geen doorgang aan het eitje kan verleenen.

De Schrijver spreekt vervolgens over de verschijnsels van de *placenta praevia* en onder deze noemt hij in de eerste plaats den *abortus* op. Er heeft in dit geval eene tegennatuurlijke uitzetting van de baarmoeder plaats, wier onderste gedeelte meer dan het bovenste wordt uitgezet, waardoor het *ostium uterinum* zich verwijdert en de *placenta* los wordt gemaakt. Ten bewijze hiervan strekt, dat men bij den *abortus*, tusschen de 3de en 4de maand der zwangerschap plaats grijpende, zoo dikwijls de kenteekenen van eene *placenta praevia* aantreft, zoo als door eene afbeelding van een soortgelijk geval achter deze Verhandeling geplaatst, nader wordt opgehelderd. In

In het tweede Hoofdstuk worden de verschijnsels, welke bij den verderen voortgang der zwangerschap zich voordoen, nader overwogen en meer uit een practisch oogpunt beschouwd. Naauwkeurig wordt de *placenta praevia completa* van de *incompleta* onderscheiden, en met oordeel de verschillende hulpmiddelen der kunst overwogen, waaruit blijkt, dat de Schrijver met de verschillende gevoelens der Verloskundigen dienaangaande niet onbekend is.

GENEESKUNDE. Spruw in verband staande met huid-uitslag waargenomen door T. A. JORRITSMA, Med. Doct. te Hoorn. Te Amsterdam bij A. Vink gr. 8vo., bl. 16.

Wij zijn deze waarneming verschuldigd aan eene briefwisseling tusschen den Schrijver en den overledenen Hoogleeraar Thomassen à Thuessink, zoo als blijkt uit het hierbij gevoegde *Fac-Simile* van een' brief van laatstgenoemden. De Heer Jorritsma doorloopt vlugtig het ziekte-karakter van het jaar 1831 te Hoorn, hetwelk in de maand October zoo wel wegens het getal als den aard der ziekten opmerkenswaardig was. De koortsen, welke toen heerschten, kenmerkten zich behalve door andere verschijnsels bovenal door de Spruw, welke zich reeds bij den aanvang der ziekte gelijktijdig met het plotseling wegzinken der krachten openbaarde. De oorzaak hiervan was, volgens het gevoelen van den Schrijver, gelegen in het gestoorde evenwigt tusschen de huid en de eerste wegen, daar de Spruw zich vooral bij hen opdeed, die in het voorjaar aan uitslagziekten, als *urticaria*, *pemphigus*, *erysipelas enz.* geleden hadden. Eindelijk deelt de Heer Jorritsma de geneeswijze mede, welke hij gevolgd heeft, en wier doelmatigheid door de gelukkige uitkomst, waarmede dezelve werd achtervolgd, volkomen wordt bewezen. Wij hebben deze kleine bijdrage met genoegen gelezen en vertrouwen met den werkzamen Schrijver, dat zijne bevindingen anderen tot eenen leiddraad zullen verstrekken.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

AQUA BINELLI. (*)

Onder de middelen, welke in den laatsten tijd de aandacht der Genees- en Heelkundigen in eene groote ma-

(*) Deze vloeistof door den Italiaanschen Dr. Fidele Binelli omstreeks den Jare 1797 uitgevonden, heb ik ge-

mate hebben bezig gehouden, en welke die aandacht overwaardig zijn, bekleedt het *Aqua Binelli* voorzeker eene eerste plaats; en mogten slechts de deugden en uitstekende vermogens gedeeltelijk aan hetzelve worden bewaarheid gevonden, welke er, als haemostaticum of bloedstelpend middel, zoo ruimschoots van worden opgegeven, dan nog zal men dit vocht als een kostbaar geschenk voor de lijdende menschheid kunnen aanmerken.

Ik mag niet ontveinzen, dat het geroep en de verspreide mededeelingen, waarmede ik mij langen tijd heb moeten bevredigen, slechts gediend hebben, om het verlangen te vergrooten van dit wondervocht te zien en te onderzoeken; en altijd dankbaar voor mededeelingen van wetenschappelijken aard en bovenal voor de zoodanige, welke in eenig verband staan met mijn beroep, heb ik het aan mijnen Broeder L. van der Hegge Zijnen, Heel- en Vroedmeester alhier, te danken, dat ik eenig *Aqua Binelli*, van welks echtheid ik mij overtuigd mag houden, gezien en onderzocht heb; daarenboven en hetgeeen voor mij zeer belangrijk is, was het van hetzelfde vocht, waarmede men met eenen gunstigen uitslag proeven genomen en zich overtuigd had, dat de bloedstelpende eigenschap. welke men aan dit vocht toekent, hetzelve met regt mag worden aangerekend.

De vervaardiging van het *Aqua Binelli* niet te ondernemen, was mij even ondoenlijk als dat het mij toescheen gewaagd te zijn, van mij te vleijen met een gunstig resultaat. Tot mijne groote vreugde evenwel heb ik het eindelijk zoo verre gebragt en eergisteren ondervonden, dat de uitslag van mijn onderzoek tot daarstelling van hetzelve, mijne verwachting mogt overtreffen; wel te verstaan, voor zoo verre als de physische eigenschappen van mijn surrogaat met het echte Binellische vocht overeenkwamen.

Begeerig naar de uitwerking van dit vocht als bloedstelpend middel en aangespoord door eenige voorloopig welgeslaagde proeven, welke mijn Broeder voormeld wel heeft gelieven te nemen en van welker herhaling hij mij de belofte gedaan heeft; heb ik mij gehaast

gemerkt, dat door sommigen verward wordt met het Aqua Consoli. Laatstgemeld vocht evenwel is, even als het mijne, een namaaksel of surrogaat van het Aqua Binelli.

haast het aan bevoegde beoordeelaars toe te zenden, mij aanbevelende, om den uitslag van hun onderzoek met dien spoed te mogen vernemen, welke bestaanbaar is, met het belang der zaak.

Intusschen ben ik voortgegaan met de bereiding van het gemelde vocht, ten einde te kunnen voldoen aan de menigvuldige vereerende aanvragen, welke mij om hetzelve gedaan worden, en maak ik hier openlijk mijn verzoek kenbaar aan die genen, welke ik het bij de bezorging niet heb kunnen doen, van mij te vereeren met het berigt, wegens den uitslag van het onderzoek met het door mij vervaardigde en verzegeld afgeleverde *Aqua Binelli*, opdat hunne bijdragen waarvan ik welligt ter gelegener tijd (onder hunne goedkeuring) openlijk gebruik zal maken, vereenigd met mijn pogen, strekken mogen, om ons Vaderland, wat ook dit middel aanbelangt, onafhankelijk te maken van den vreemdeling.

T. D. VRIJDAG ZIJNEN.

'S GRAVENHAGE
18 Mei 1833.

Chimist en Apotheker.

P. S. Bij het afschrijven dezes ontvang ik van mijnen Broeder voormeld het navolgende berigt.

„ Heden namiddag heb ik mij, gelijk ik U beloofd
„ had, bezig gehouden met de herhaalde beproeving
„ van uw Aqua Binelli. Even zoo als vroeger ben
„ ik zeer voldaan over uw praeparaat. Ik heb de
„ *arteria carotis communis*, na dezelve ontbloot te
„ hebben, bij drie volwassene konijnen door langwerpige, dwarsche en steekwonden geopend; het
„ bloedstelpend vocht met behulp van een plukselbal, geappliceerd hebbende, zag ik hetzelfde effect, als ik vroeger met het echte Aqua Binelli had
„ waargenomen, bestaande in het ophouden der bloedstorting, zonder eenige pijnlijke aandoeningen aan
„ de dieren te veroorzaken. Het pluksel werd bedekt door de huidlapjes en bevestigd door eene
„ smalle strook linnen, eenige malen om den hals
„ gebragt, zoodat het alleen bepalend en niet drukkend werkte.

„ Ik heb geene de minste verandering kunnen bespeuren aan de deelen, door de applicatie van het

„ vocht,

„ vocht, zoodat dit ook van dien kant mij allezins
„ voldoende toeschijnt.

„ De proeven heb ik in tegenwoordigheid van eenige
„ Kunstgenooten gedaan, welke even als ik, zich
„ verheugen in de aanmerkelijke reussite van uw
„ onderzoek.

Ik ben enz.

(get.) L. VAN DER HEGGE ZIJNEN.

v. Huis Zaturdagavond.

TOONKUNST.

Handgeleider.

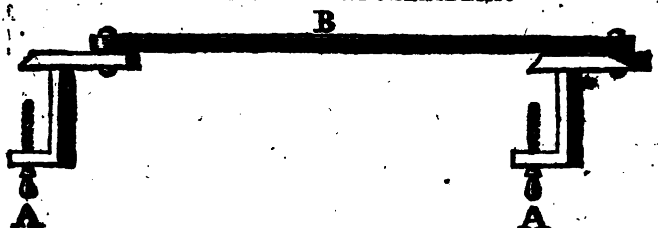
Bij de bijzondere belangstelling, welke de Toonkunst in 't algemeen en de beoefening der Piano-Forte in 't bijzonder, onder de beschaafde klassen, ook in ons Vaderland, mag ondervinden, kan het niet ongepast voorkomen, bij dezen verslag te geven van eene zeer doelmatige en hoogst nuttige uitvinding van den Heer F. Kalkbrenner.

Deze, zeer beroemde Kunstenaar en Componist, geeft in een onlangs te Leipzig bij Kistner uitgegeven werk, getiteld: *Methode pour apprendre le Piano à l'aide de Guidemains*, het middel op, om, door aanbrenging van een zeer eenvoudigen toestel, handgeleiden, (*guidemains*) genoemd, voor de klavituur, (van welken toestel hiernevens de afteekening) aan de armen des Pianospelers een steunpunt te geven, waardoor hij in staat wordt gesteld, zijne vingers geheel vrij en onafhankelijk te gebruiken, zonder het maken van geheel onnoodige bewegingen, met de handen, armen, ellebogen enz. en hierdoor zich eene manier van voordragt eigen te maken, welke, door het uitdrukkende en smaakvolle, waardoor zij zich onderscheidt, geheel verschillende is van die wijze van Piano-spelen, welke helaas! niet weinig zoogenaamde Meesters, en op derzelver voorbeeld ook hunne Leerlingen, zich hebben aangewend, wier handen niet alleen, maar wier ellebogen, schouders, hoofd, ja het geheele bovenlijf in gestadige stuiptrekkende bewegingen zijn; — vooral, wanneer eene passage met expressie op hunne wijze wordt uit-

uitgevoerd, dan worden de armen van het lijf verwijderd, de ellebogen opgetrokken, de handen scheef voor de toetsen gehouden, het hoofd regts en links bewogen; bij forte's daarentegen wordt op het klavier getrommeld en gebeukt, als of er stukken af moeten vliegen; bij het aanslaan van accoorden de handen vliegende en springende bewogen, even als of het spelletje: „al de vogels vliegen" wordt uitgevoerd, enz. enz. Van alle deze en dergelijke zotte aanwendselen is de Heer K. en ook Ref. een geslagen vijand, strekkende zij enkel om de lachspieren der toehoorders en aanschouwers in beweging te brengen. Door het gebruik des Handgeleiders kan men zulks voorkomen en afleeren, en Ref. twijfelt niet, of elk Onderwijzer, die het belang zijner Discipelen op de regte wijze behartigt, zal het den Heer K. dank weten, door het algemeen maken zijner uitvinding, het onderwijs zoowel voor Onderwijzers als Leerlingen te hebben verbeterd en gemakkelijk gemaakt. Dat ook dit verslag hiertoe moge bijdragen!

G. W: D. . . .

MODEL DES HANDGELEIDERS.

A Schroeven ter bevestiging des Handgeleiders aan de Piano.
B De lijst op welke de voorarm moet rusten.

GESCHIED EN LETTERKUNDIGE ANECDOTES.

Fransche Geleerde Kwakzalverij.

Onlangs verscheen eene *Dissertation sur l'emplacement du mur, que* César *fit construire près de Genève contre les* [illegible] *Het*

Helvétiens par Depery, *Chanoine de Belley*. In deze Verhandeling, waarbij ook eene Kaart gevoegd is, zegt die geleerde Heer Kanunnik: „Caesars muur werd niet, gelijk men lang geloofde, in de rigting van Nyon naar Gingins, ook niet van Geneve naar Gex gebouwd, maar *volgens mijne ontdekking*, op den linkeroever van de Rhone, van Bois la Batie bij Geneve tot aan den Berg Wache. Dit mijn gevoelen grond ik op' Caesar's woorden zelf en het komt bovendien geheel met het plaatselijke overeen. De muur was 19,000 schreden lang." Naauwelijks zag deze Verhandeling het licht, of zekere Heer Chupiet, van Bourg, eischt deze ontdekking als zijn eigendom terug en beweert, haar reeds in een ongedrukt gebleven geschrift van het jaar 1825 medegedeeld en ontwikkeld te hebben. Terwijl nu die beide Fransche Oudheldkundigen, deze twee Champollions in duodecimo, over wie het eerst deze ontdekking deed, met elkander twisten, wijst men te Geneve aan, dat ditzelfde denkbeeld reeds voor meer dan *honderd* jaren door den Staatssecretaris Gautier in de (in 1730 gedrukte) Geschiedenis van Geneve door Spon 4°. Tom. II p. 289, niet enkel vlugtig geopperd en los weg bekend is gemaakt, maar wijdloopig verklaard, uit een gezet en ook men eene kaart opgehelderd werd. Ditzelfde denkbeeld hebben later Graaf Turpin de Crisse, in zijne *Commentaires de César* Montargis 1786 en Lemaire in zijn uitgave van *Caesar* in 1819 te berde gebragt, ja Barbié du Bocage heeft naar die opgaven zelf een kaart van Gallie met den muur daarin zoo geplaatst geteekend. Wat moet men nu van de geleerdheid der Hn. Depery en Chupiet denken?

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

⁂ Binnen weinige weken zal het licht zien, en aan de Inteekenaren worden afgeleverd het *tweede deel* mijner Gedenkwaardigheden uit de *Geschiedenis van Gelderland, door onuitgegeven Oorkonden opgehelderd en bevestigd*. Dit Deel loopende over de jaren 1343 tot 1371 bevat een aantal van 196 tot dus ver nagenoeg allen onbekende Charters, benevens de geschiedenis van Reinald III en Eduard, Hertogen van Gelre, en die der Onlusten bekend onder den naam van den *Oorlog der Hekerens en Bronkhorsten*. — Met de uitgaaf van dit tweede Deel zal de inteekening op het *eerste* geheel gesloten en dit niet anders dan tegen den verhoogden prijs van *f* 14:— verkrijgbaar zijn.

Is. An. NIJHOFF.

Te HAARLEM, bij de Wed. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTERBODE,
VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 7den JUNIJ.

N°. 26.

BERIGTEN.

LIVERPOOL. Men heeft hier onlangs berigten ontvangen wegens den, onder bestuur van RICHARD LANDER ondernomen togt; dezelve was te Sierra Leone voor anker gekomen, om zich op nieuw van leeftogt te voorzien, en had veel geleden van stormen en onweders, die gedurende zes weken hadden gewoed; de *Albuka*, een der Stoomvaartuigen, geheel van ijzer zijnde, werd staande dien tijd, meermalen door den bliksem getroffen. Eindelijk had de onverschrokken reiziger, den 7 October 1832, de Kaap Corse bereikt, na een' overtogt van twee en zeventig dagen. Men spreekt van twee inboorlingen, welke het hem gelukt zou zijn Engelsch te leeren. Deze omstandigheid zal voor den goeden uitslag van zijne onderneming zeer belangrijk zijn, maar de bijzonderheden, deswegens medegedeeld, zijn niet zeer juist. Een dezer Negers, beweert men, is de Zoon van een' Koning des Lands.

FRANKFORT. In den nacht van den 28sten op den 29sten Mei is alhier overleden de beroemde Duitsche Regtsgeleerde, de ware stichter van ons Lijfstraffelijk Regt, de President ANSELM VON FEUERBACH. Hij was voornemens voor zijne gezondheid de baden

van Schwalbach te bezoeken, en op zijne reize derwaarts ontrukte hem, in zijne geboorteplaats, de dood aan Duitschland, aan de geleerde wereld en aan de menschheid: want hij paarde aan uitstekende gaven van den geest eene zachtheid van zeden en manieren, die hem aller harten deed winnen.

HAVRE. De Kapitein LE COMTE, voerende het schip *Casimir*, vertrok in November des verleden jaars van Buénos-Ayres en kwam alhier den 17 Januarij l. l. aan. De Heer LE COMTE zag meermalen te Buénos-Ayres den beroemden AIMÉ BONPLAND. Den 24 Augustus 1832 in die stad gekomen, verbleef deze er tot in October en vertrok toen van daar weder naar de binnenlanden. Hij had toen reeds eene fraaije verzameling bijeen, die hij naar Frankrijk wilde overzenden, zoodra een Korvet of Gabaar van het Gouvernement die aan boord zou kunnen nemen. Deze geleerde had toen geen oogmerk, om nog spoedig naar Europa terug te keeren; hij genoot een zeer goeden welstand en was onledig met nog steeds zijne verzamelingen te vermeerderen. (*)

HAARLEM. Nadat wij van den Heer T. D. VRIJDAG ZIJNEN, op den 21sten Mei l. l., de mededeeling hadden ontvangen, die in het vorig No. wegens het *Aqua Binelli* is geplaatst, werd bij ons ingezonden het volgend Verslag van eenige belangrijke Proeven te Rotterdam met een dergelijk vocht genomen, waaraan wij ook eene plaats verleenen en van welke wij het vervolg te gemoet zien.

PROEVEN OP LEVENDE DIEREN,

DOOR MIDDEL VAN HET

LIQUOR ANTIHAEMORRHAGICUS

van den WelEd. zeer gel. Heer

J. F. VAN DER HOUVEN VAN ANCKEREN,

Med. Doctor te Rotterdam.

De Heelkunde gaat gedurig voort hare belangrijke diensten het menschdom te bewijzen, en verdient deszelfs

(*) Zie *Algemeene Konst- en Letterb.* 1832 2e. Dl. bl. 354.

zelfs erkentenis, zoo dikwijls zij wederom een' nieuwen weg heeft aangewezen om het leven te redden, dat anders verloren kon gaan.

Tot hare grootste ontdekkingen van den jongsten tijd, behoort die van Binelli, welke in het laatst der vorige eeuw de werking van een vocht, naar zijnen naam genoemd, heeft bekend gemaakt, door welks aanwending op gewonde slagaderen, de bloedstroom uit het vat in vele gevallen belet en de opening oogenblikkelijk gesloten wordt, zonder dat er andermaal bloeding ontstaat.

Nadat de Hoogleeraar Hendriksz dit vocht op eenige dieren met een gelukkig gevolg had beproefd, en deszelfs waarnemingen aan zijne kunstbroederen alhier had medegedeeld, trok het nieuwe heelmiddel de aandacht en onderzoeking der Genees- en Heelkundigen tot zich, omdat het voor hoogst nuttig werd gehouden en deszelfs bestanddeelen onbekend waren.

Het mogt den Heer van der Houven van Anckeren gelukken, een dergelijk vocht, waarvan de bekende eigenschappen nagenoeg dezelfde zijn, als die van het *Aqua Binelli*, uit te denken; — op zijn verzoek aan onze Heelkundigen de Heeren Nortier en Haan werden met hetzelve de eerste proeven op levende dieren genomen.

Wij gaan de belangrijke uitkomsten der proeven, zoo als zij door den Heer Nortier genomen en ons zijn medegedeeld, onzen landgenooten bekend maken, en zullen in het vervolg in staat gesteld worden, Zijn Ed. bevindingen der slagaderen, waarop de proefnemingen geschied zijn, na het dooden der dieren, mede te deelen.

Den 8sten dezer werden de kropslagaderen bij twee Konijnen aan de linkerzijde geopend, bij het eene door eene dwarsche, bij het andere door eene langwerpige insnijding: een klein plukselpropje, met het *liquor antihaemorrhagicus* doorweekt, werd tegen de opening aangehouden, zonder door te sterke drukking den diameter van het vat te veel te verkleinen, daar eene te sterke drukking meer nadeel dan voordeel schijnt te doen (wij zullen in het vervolg hierop terug komen); gedurende de aanwending was de bloeding opgehouden en na 2 minuten tijds, toen hetzelve werd losgelaten,

Cc 2 kwam

kwam er insgelijks geen bloed meer door de wond naar buiten: na een los verband te hebben aangelegd, werden de dieren op den grond gezet en waren zoo wel en vrolijk als vóór de kunstbewerking.

Den 10den Mei werd een van dezelfde Konijnen de regter kropslagader door een' schuinschen steek geopend. Na zeven minuten het vocht te hebben aangewend, kwam er geen bloed meer ten voorschijn; den elfden Mei krabde het dier het verband over den kop af, scheurde het wondje open, en, eer het liquor op nieuw konde aangewend worden, was het dier gestorven.

Den 14den Mei werd de kropslagader bij een volwassen Bok blootgelegd en eene insnijding van eenige lijnen gemaakt; de aanmerkelijke bloedstroom werd na 7 minuten door het vocht gestild: 40 minuten daarna, toen het dier sterke bewegingen en pogingen deed om zich los te rukken, ontstond er weder bloeding; nu werd er een nieuw propje aangelegd, waarop, na 4 minuten de bloedvliet stilde en het dier volkomen herstelde, zonder een' druppel meer te hebben verloren.

Denzelfden dag werd de carotis bij een Kalf van 90 Nederlandsche ponden door eene schuinsche insnijding geopend: na de pelote 7 minuten te hebben bevestigd, bleef insgelijks het bloed binnen de slagader; het dier, na als de vorigen te zijn verbonden, verrigtte zijne beweging, en dronk veel melk; den 16den had hetzelve het verband afgeschoven, en men zag de pelote op de arterie zitten en met dezelve pulseren.

Den 21sten werd de carotis van een Kalf blootgelegd en eene regte insnijding in dezelve gemaakt: de bloeding hield na 7 minuten geheel op; 15 minuten daarna begon er zich een weinig bloed te ontlasten, dat na eene nieuwe applicatie van 7 minuten stil hield; men liet het dier zonder verband loopen, en gaf het te drinken: door het wrijven met den geïrriteerden hals op den rand des emmers, ontstond er eene aanmerkelijke bloeding; eene nieuwe applicatie, gedurende 7 minuten, was genoeg om de bloeding geheel te doen bedaren en het dier bevindt zich tot heden (26 Mei) wel.

Nog werd op denzelfden dag het liquor beproefd bij een volwassen Schaap, Geit en Kalkoen; bij het

Schaap

Schaap werd in de carotis eene schuinsche insnijding gemaakt, waaruit met veel kracht het bloed in groote hoeveelheid vloeide; de aanwending van het liquor gedurende 7 minuten was genoeg, om de bloeding te doen stil houden en het dier zich vrij te doen bewegen. Bij de Geit werd de regter carotis geheel dwars doorgesneden; de verschrikkelijke bloedstroom werd, na de aanwending op het vat gedurende 10 minuten, geheel gestild; wij namen hier wel eene doorzweeting van serum, eenige minuten na de aanwending waar, maar verder geene bloeding. Bij den Kalkoen, werd, even als bij de vorige dieren, alleenlijk eene insnijding in de carotis gemaakt met hetzelfde gelukkige gevolg.

Na genoeg alle Genees- en Heelkundigen der Stad, die bij de proefnemingen van dezen dag tegenwoordig waren, overtuigden zich van het wonderlijke en veelvermogende der ontdekking, waardoor eene op zich zelve doodelijke wond door de eenvoudigste aanwending in één oogenblik buiten allen gevaar wordt gesteld, en moesten met den bekwamen proefnemer besluiten, dat de Practische Heelkunde wederom in het bezit was geraakt van een middel, dat talrijke diensten kan verleenen in vele gevallen, waar de kunst nog wankelbaar was en tot nog toe vruchteloos naar een voldoend middel had uitgezien.

R.

Rotterdam den 26 Mei 1833.

(*Het Vervolg hierna*).

HAARLEM. Wij deelen het volgend vertaald stuk, ons door den Heer J. van Wijk Roelandsz. toegezonden, mede, die echter den inhoud voor rekening van den steller laat, daar hij, sinds den strijd, die nog bij voortduring over Douville's Reis gevoerd wordt, dubbelde voorzigtigheid noodig acht, al worden ontdekkingen ook door geleerde Genootschappen aangenomen; wij vertrouwen met hem, dat deze mededeeling in allen gevalle welkom zal zijn, om het bijzondere der zaak, die ons weder het *Groote Zuydtlandt* onzer Voorvaders herinnert.

OVER HET

NIEUWE VASTE-LAND,

DOOR DEN ENGELSCHEN KAPITEIN

BISCOE,

Bevelhebber van het Brikschip *Tula* ontdekt.

Aan het Koninklijke Genootschap voor de Aardrijkskunde te Londen is onlangs verslag ingezonden, nopens de ontdekking van landen omstreeks de zuidpool, in 1831 en 1832 gedaan door den Kapitein Biscoe, Bevelhebber van het Brikschip *Tula*, vergezeld van den Kotter *the Lively*, welke schepen toebehoorden aan de Heeren Enderby, aanzienlijke reeders voor de walvischvangst.

Men vermoedt, dat de bewuste landen een gedeelte uitmaken van een uitgestrekt vastland, hetwelk zich zoude uitstrekken van ongeveer 47° 30′ oosterlengte van den meridiaan van Londen, tot 69° 29′ westerlengte, dat is van de lengte van Madagaskar tot aan die van Kaap Hoorn, eene ruimte, welke den geheelen omvang van den Stillen Oceaan en van de Zuidzee omvat. De Kapitein Biscoe zag ze voor het eerst op den 28 Februarij 1831 en konde ze gedurende de geheele volgende maand waarnemen. Hij onderscheidde duidelijk de zwarte toppen der bergen, die boven de sneeuw uitstaken, maar wegens het ijs en het ongunstige weder, was het hem niet mogelijk de kust nader dan tot tien mijlen aan te loopen. De *Stormvogels* (*) waren de eenige, welke hij in deze gewesten bespeurde, waar hij overigens geene hoegenaamde soort van visschen ontwaarde. De *Tula* bevond zich onder 66° 30′ zuiderbreedte en 47° 30′ oosterlengte van den meridiaan van Londen, op het oogenblik, toen men het land in het gezigt kreeg, waaraan Kapitien Biscoe den naam van *Enderby's-land* gaf. Hij volgde het in eene uitgestrektheid van omtrent honderd zeemijlen, en bevond, dat de strekking van het gebergte van

(*) Eene soort van Zwemvogels van de familie der *Siphörijnen* (Ateleopoden).

van Oost-noord-oost tot West-zuid-west liep. Verder konde hij zijne ontdekkingen niet voortzetten, omdat de slechte toestand van de gezondheid zijner equipagie hem noodzaakte minder koude gewesten op te zoeken. Hij overwinterde op van Diemensland, waar de *Lively* weder bij hem kwam, die door stormweder van de *Tula* verwijderd was geworden, toen de beide vaartuigen zich in de hoogere breedten van dit gedeelte des aardbols bevonden.

In de maand October 1831 zeilde Kapitein Biscoe naar Nieuw-Zeeland. In het begin van Februarij 1832 bevond hij zich in de nabijheid van eenen ontzaggelijken ijsberg; op het oogenblik, toen deze van een sprong; het ijsgevaarte verbrijzelde zich met een verschrikkelijk gedruisch in duizend en duizend stukken. Den 15den dierzelfde maand Februarij, toen hij op 67° 15′ zuiderbreedte en 69° 29′ westerlengte (meridiaan van Londen) was, ontdekte hij in het Zuidoost een land, hetwelk hij later voor een eiland in de nabijheid van meer uitgestrekte landen verkende, welke laatste welligt eenmaal onder den naam van Australisch Vastland bekend zullen worden. Op het gemelde eiland en op eene mijl afstands van zee bemerkte men verscheiden piekbergen, een van welke veel hooger dan de anderen was. Een derde gedeelte van zijne hoogte vertoonde slechts hier en daar bij afwisseling sneeuw, maar de overige twee derden schenen daarmede, als ook met ijs, geheel bedekt te zijn. Alle deze bergpunten schenen eene bijzondere gedaante te hebben, te weten kegelvormig, maar verbazend breed aan den voet. Aan het eiland gaf Kapitein Biscoe den naam van *Adelaïdes-eiland*, ter eere der Koninginne van Groot-Brittanje. Ten zuiden meer binnenslands, ontwaarde men gebergten tot op dertig mijlen afstands.

Den 21 Februarij 1832 ging Kapitein Biscoe op het groote land aan wal, in eene ruime baai, alwaar hij, in naam des Konings William IV, bezit van dit gewest nam. Overal vertoonde zich een schouwspel van volstrekte woest- en eenzaamheid, nergens het minste spoor van dieren of planten. Dit gedeelte van het Vaste-land, indien het namelijk bewezen wordt, dat het zulks is, heeft den naam van *Graham'sland* bekomen.

AANMERKINGEN OP HET VERSLAG VAN KAPITEIN BISCOE.

Sedert zeer langen tijd is het Australische Vasteland op de oudste kaarten aangeduid geworden. De nieuwe landen, die, zoo men zegt, twee derden van eene geheele parallel beslaan, zijn nog beneden de oude hypothesen gebleven, welke laatste door de reizen van Cook, als hersenschimmig erkend werden. Overigens worden de denkbeelden van Kapitein Biscoe door de laatste ontdekkingen van Weddel en andere Zeevaarders tot zekeren graad bevestigd. Maar op grond alleen van deze berigten is het zeer moeijelijk een stellig gevoelen op te vatten, uithoofde van de gapingen en onnaauwkeurigheden in de opgaven der cijfers. Er zijn, in deze geheele ontzaggelijke ruimte van 243° in lengte, slechts twee of drie punten, die met naauwkeurigheid zijn opgenomen geworden, te weten: die, welke de Kapitein Biscoe *Enderby's land*, en *Adelaïdes-eiland* noemt, mitsgaders, niet verre van dit laatste, eene baai in *Graham's land*. Maar welk eene wijde gaping is er niet tusschen de beide eerstgenoemde punten!

Met dit al, blijft ons altijd, bij gebreke eener bepaalde ontdekking van een vastland, de kennis van eenige punten, die tot drie en een halven graad meer zuidwaarts liggen, dan *Nieuw-Shetland*, hoewel Kapitein Weddel nog verder zuidwaarts is doorgedrongen. Men moet derhalve met levendige belangstelling de bijzonderheden van het bewuste Reisverslag te gemoet zien.

(*Bulletin de la Société de Geographie No*. 119, *Mars* 1833).

IETS

BETREKKELIJK DE OPRIGTING EENER

GEVANGENIS VOOR JEUGDIGE VEROORDEELDEN,

binnen *Rotterdam*.

Reeds doet eene slechts oppervlakkige beschouwing van gevangenen en gevangenissen de opmerking ontstaan, dat de ver-

verkeering en omgang van jeugdige veroordeelden met meer bejaarde gevangenen, in één lokaal, met elkander in aanraking gebragt, voor de eerstgenoemden de grootste nadeelen ten gevolge moet hebben en deze opmerking is overal en ten allen tijde, door de ondervinding, zoo overvloedig bevestigd geworden, dat er omtrent derzelver gegrondheid, wel bij niemand eenige twijfel kan overblijven.

Hoofdbestuurders van het Genootschap: *tot zedelijke verbetering der Gevangenen* bepaalden dan ook al aanstonds, na de vestiging van hetzelve, al derzelver aandacht op dit aangelegen onderwerp, waarin bij het Koninklijk besluit van den 4den Nov. 1821, No. 16, inhoudende de grondslagen van het nieuw en verbeterd gevangenisstelsel, niet was voorzien geworden; en, de slotsom van derzelver overwegingen werd opgenomen in een adres aan Zijne Majesteit, in dato 12 November 1825, inhoudende verzoek, dat het Hoogstdezelve mogt behagen, te besluiten tot de oprigting van *eene gevangenis uitsluitend bestemd tot bewaring van jeugdige misdadigers.*

Aan dit verzoek en de nadere raadplegingen en onderhandelingen, waartoe hetzelve aanleidelijk is geweest, heeft Nederland, ten laatste en ondanks velerlei vertragingen, zoo wel van de bedoelingen des Gouvernements als van de wenschen des Genootschaps geheel onafhankelijk, eene Inrigting te danken, die, eenig in hare soort, welligt in andere Staten de zucht tot navolging zal opwekken.

In de gevangenis te *Rotterdam*, in het vorig jaar 1832, als huis van correctie ontruimd, zullen alsnu eerlang de jeugdige veroordeelden, die den ouderdom van *achttien jaren* niet hebben bereikt, zonder eenig onderscheid van kunne, den aard hunner misdrijven, of de soort hunner te ondergane straf, uit al de deelen des Rijks vereenigd worden, met uitzondering van een bepaald getal veroordeelde jeugdige gevangenen, die bij voortduring op den tegenwoordigen voet, in het huis van arrest en justitie binnen *Amsterdam* zullen mogen verblijven, en in de eerste plaats zullen bestaan uit al de veroordeelden binnen de Hoofdstad.

In de nieuw gevestigde gevangenis zullen, behalve de gewone vereischten eener welingerigte gevangenis en behalve de volkomene afscheiding der kunnen, meer bepaaldelijk ingerigte lokalen aanwezig zijn, tot afzonderlijke toespraak aan, en afzonderlijke plaatsing van jeugdige veroordeelden.

In de bekostiging der gevangenis, als *zoodanig* beschouwd, zal van 's Rijkswege worden voorzien; — terwijl het Genootschap, volgens deszelfs aanbod, die onderwerpen zal bekostigen, welke tot de godsdienstige opleiding, tot het onderwijs en in alle andere opzigten, tot de zedelijke verbetering bepaaldelijk betrekking hebben; terwijl dan ook aan het Hoofdbestuur des Genootschaps de benoeming der geestelijken, der onderwijzers en verdere personen, tot zoodanige

nige einden benoodigd en ten getale door hetzelve te bepalen, echter onder goedkeuring des Gouvernements, wordt overgelaten.

In het nieuwe gesticht zullen geene beambten of suppoosten worden aangesteld, die bevorens in betrekking tot eenige gevangenis hebben gestaan; met uitzondering van den tegenwoordigen kommandant der gevangenis en den directeur van arbeid.

Voorts zal de Inrigting worden bestuurd door eene commissie van administratie, bestaande uit *acht* Leden, van welke er steeds, ten minste, *vier* tevens Leden zullen moeten zijn van het Bestuur der Afdeeling van het Nederlandsch Genootschap: tot zedelijke verbetering der gevangenen, binnen *Rotterdam*.

Uit de beknopte opgave van den hoofdinhoud van 's Konings besluit van 25 Maart 1833, No. 108 hierboven medegedeeld, is het blijkbaar, dat de gemaakte bepalingen eigenaardig geschikt zijn, om het doel der Inrigting, — geheele afzondering der jeugdige veroordeelden van bejaarde, ja, niet zelden in de boosheid vergrijsde misdadigers — volkomen te bereiken; en de eerstgenoemden uitsluitend te plaatsen, onder den weldadigen invloed, die, door arbeid, onderwijs, zedelijke toespraak en godsdienstige opleiding, op het jeugdig, nog niet geheel bedorven gemoed, onder den Goddelijken zegen kan worden uitgeoefend.

Allerbelangrijkst mag het voorzeker beschouwd worden, dat zij, die door eene verwaarloosde opvoeding, gebrek aan beschaving en onderwijs, gemis van Godsdienstige opleiding en slechte voorbeelden, reeds in hunne jeugd, als slagtoffers van onkunde, traagheid en zedeloosheid tot misdaden vervielen en den kerker moesten betreden, thans niet verder zullen worden blootgesteld aan het gevaar, om, door het dagelijksch verkeer met bejaarde boosdoeners, in de plaats, die ter hunner verbetering behoorde te verstrekken, als het ware op eene leerschool voor zedeloosheid en misdrijf geplaatst te worden, maar dat zij integendeel voortaan, onder een zorgvuldige opzigt en gepaste leiding, door arbeid, onderwijs, zedelijk bestuur en Godsdienstige leiding zullen worden opgewekt en aangespoord, om den hun opgelegden straftijd te besteden in het aanleeren en betrachten van al dat goede, waardoor zij, bij hun ontslag, als nuttige voor het minst, als onschadelijke leden in de maatschappij zullen kunnen terugkeeren.

Deze Instelling heeft, nevens het opgemerkte, nog eene hoogstvoordeelige zijde, waardoor zij zich bijzonder aanbeveelt; dezelve ontleent hare waarde uit de ondervinding, volgens welke groote misdadigers of beruchte booswichten, doorgaans, in hunne jeugd den weg der ondeugd ingetreden, hunne algeheele zedelijke verbastering, volgens eigen be-

bekentenis, hadden te wijten aan het slechte voorbeeld van bejaarde gevangenen, met welke zij waren opgesloten. En het is alzoo niet slechts voordeelig voor de jeugdige gevangenen zelve in de nieuwe Inrigting te worden opgenomen; maar ook, en dit verlieze men geenszins uit het oog, wordt hierdoor in de gevolgen, de veiligheid van personen en bezittingen, en alzoo het geluk der maatschappij zelve verzekerd.

Gelukkig is het Land, waar de verlichte menschliefde der Burgers en derzelver verstandig bestuurde zucht om het goede te bevorderen, gereedelijk gehoor vinden bij den Vorst, die te midden der gewigtigste staatszorgen, de belangen zijner misdadig gewordene onderdanen geenszins uit het oog verliest! — Gelukkig ons Vaderland, dat het zich op zulk een' Koning mag beroemen! Meer dan eenmaal mogt het Genootschap: *tot zedelijke verbetering der Gevangenen*, de aangename bewijzen hiervan ondervinden en het onderhavig Besluit van Zijne Majesteit levert daarvan eene vernieuwde en treffende proeve. Mogt de algemeene belangstelling en deelneming onzer menschlievende en steeds tot weldoen gezinde Landgenooten, in eene blijkbaar nuttige Vaderlandsche Instelling zich meer en meer tot derzelver instandhouding en bloei, werkzaam betoonen; en een ieder de poging tot zedelijke verbetering van misdadigers niet slechts uit het oogpunt van *pligt*, maar ook tevens uit dat van *belang* beschouwen! Immers de veiligheid van personen en bezittingen vermeerdert in evenredigheid, bij de vermindering van het aantal van hen, die zich schuldig kennen dezelve te hebben aangerand. — En zij het ook, zoo wel uit den aard der zaak, als uit het onvolkomene van elken menschelijken arbeid, onmogelijk, het weldadig doel des Genootschaps, bij elken individu te bereiken; zoo zal nogtans elke welgelukte poging in dezen, voor dit en welligt, voor een volgend geslacht tot rijken zegen kunnen verstrekken; want wie kan den zedelijken invloed, ook slechts van éénen enkelen, hetzij ten goede of ten kwade bepalen?

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN *TE HAARLEM*, voor het jaar 1833.

(*Vervolg van Blads. 393.*)

De Maatschappij herinnert, dat zij in vorige jaren heeft voorgesteld de volgende vragen, om

TE

TE BEANTWOORDEN VÓÓR 1 JANUARIJ 1834.

I. „ Hoeverre kan men uit de thans verkregene geologische kennis van ons Land met waarschijnlijkheid opmaken, dat er in onze Noordelijke Provinciën, met goed gevolg, Kunstbronnen, of zoogenaamde Artesiaansche bronnen, kunnen geboord worden? In hoe verre kan men de theorie dier bronnen, zoo als dezelve door Garnier en Hericart de Thury is voorgesteld, als gegrond beschouwen? Wat laat zich van deze bronnen, indien dezelve bij ons wel slagen, verwachten, zoo wel wanneer dezelve tot beweegkracht als tot het voorzien van groote steden van versch water of tot het vruchtbaar maken van woeste gronden en hooge en dorre heidevelden aangewend worden?"

De Maatschappij verlangt geenszins, dat men in het antwoord datgene overneme, wat in de werken van Garnier en Hericart de Thury gevonden wordt, maar dat men de waarschijnlijkheid of onwaarschijnlijkheid van het welslagen dier bronnen in onze lage gronden onderzoeke, en tevens aantoone, welk nut men van dezelve te wachten hebbe?

II. „ Wat heeft de ondervinding tot hiertoe geleerd aangaande den invloed van verschillende klimaten en levenswijzen op het doen ontstaan, verergeren, verminderen of vóórkomen der Podagra? Hoe verre is men hierdoor er in geslaagd, om de ware natuur of het wezen dezer ziekte beter te leeren kennen? En welk nut is hieruit te trekken voor den practischen Geneesheer, ten einde de aanvallen van de Podagra te vóórkomen of te verminderen, of dezelve, wanneer zij reeds plaats hebben, te verzachten en op de meest gepaste wijze te behandelen?"

Men verlangt, tot de beantwoording dezer vraag alleen bijeen gebragt te zien, wat wel bewezen is, en tevens de schriften, waaruit zulks blijke, naauwkeurig te zien aangehaald.

III. „ Hoeverre is men door de latere nasporingen der Physiologen gevorderd in de Natuurkennis van het menschelijk bloed? Is er eenige grond, om daaraan een eigenaardig leven toe te kennen? Wat is daarvan door voldoende proeven en waarnemingen duidelijk aangetoond? Wat daarentegen is, van hetgeen men daaromtrent gesteld heeft, nog voor twijfelachtig of ongegrond te houden? En welke nuttige leeringen kunnen er, uit hetgeen men daarvan waarlijk weet, worden afgeleid?"

Men zie C. H. Schultz, *über den Lebensprocess im Blute.* 8°. Berlin 1824. — A. F. J. C. Majer, *Supplement zur Biologie des Blutes und der Pflanzensäfte.*

IV. „ Welke is de tegenwoordige staat van kennis omtrent de voortteling der visschen van verschillende klassen? Kunnen er, uit hetgeen men daarvan weet, nuttige lessen voor de vischvangst worden afgeleid?"

V.

V. „ Bezitten de gewassen eene eigene warmte, verschillende van het midden, waarin zij geplaatst zijn? Is zij verschillende in de onderscheidene deelen van het gewas? Welke is de oorzaak van dezelve? Waardoor wordt de verhoogde warmte voortgebragt, die bij het opengaan der bloemen van sommige gewassen, b. v. van eenige soorten van *Arum*, is waargenomen? Is deze eigene warmte alleen, of gedeeltelijk, de oorzaak, dat vele gewassen eene strenge koude zonder nadeel kunnen doorstaan? en moet men het hieraan toeschrijven, dat anderen in eene verhoogde temperatuur of nabij heete bronnen, zoo als meermalen is waargenomen, in het leven blijven en eene eigene lagere temperatuur behouden? Kan de kennis van dit alles voor de kultuur van nuttige gewassen dienstig zijn?"

Men lette bij deze vraag, onder anderen, op de Verhandelingen van Halder *über die Temperatur der Vegetabilien.* Tubingen 1826. — Bory de St. Vincent, *sur la chaleur des Vegetaux*, *Journ. de Phys.* T. LIX. p. 280. — H. R. Göppert, *über die Warme-Entwickelung in den Pflanzen*, Breslau 1830.

VI. „ Wat leert de ondervinding aangaande het ontstaan van nieuwe soorten of bijsoorten van planten door kunstige bevruchting der bloemen van de eene met het bloemstof van andere soorten? En welke nieuwe *nuttige* of fraaije plantgewassen kunnen op die wijze worden voortgebragt en vermenigvuldigd?"

VII. „ Wat weet men in het algemeen van de oorzaak der vorming van de Zandduinen, die zich op verschillende plaatsen van de zeekust van *Europa*, langs de oevers van den *Atlantischen Oceaan* en de *Noordzee* verheffen, en een gedeelte van onzen Vaderlandschen grond beschermen? — Wat weet men of gist men redelijker wijze aangaande den tijd, waarin zij ontstaan zijn, met betrekking tot andere Geologische Veranderingen? — In hoeverre is derzelver toestand thans verschillende van den vroegeren? — Wat leert ons de Geschiedenis van ons Land omtrent de oorzaak van het ontbreken van het duin, onder anderen, aan de stranden van *Noord-Holland*, tusschen *Petten* en *Kamperduin*?"

VIII. De Maatschappij verlangt eene Natuurlijke Geschiedenis der hooge Veenen, op zandgronden gelegen, van welke de lange turf gestoken wordt, zoo als die welke in *Drenthe* tusschen *Meppel* en *Assen* en op andere plaatsen in *Noord-Nederland* en elders voorkomen? — Men verlangt bij de beantwoording dezer vraag: — 1°. „ Eene opgave van alle de plaatsen in *Noord-Nederland*, waar zoodanige als de genoemde Veenen, op dergelijke zandgronden, gelegen zijn en deswegens het voorkomen hebben van dezelfde gelijktijdige formatie te zijn. — Hierbij verlangt men tevens afzonderlijke opgave, waar

„ der-

„ dergelijke hooge Veenen op dergelijke gronden elders
„ gelegen zijn; van elk dezer hooge Veenen verlangt men
„ tevens, zoo veel doenlijk, te weten derzelver verschil-
„ lende uitgestrektheid en dikte. — 2°. Men vraagt wijders:
„ in hoeverre kan men op sommige plaatsen, alwaar van
„ het bovengedeelte van zoodanige Veenen nog niets of
„ weinig schijnt afgenomen te zijn, door een naauwkeurig
„ onderzoek van de bovenlaag, duidelijke blijken aantoonen,
„ uit welke soorten van Mos- of Moerasplanten deze Vee-
„ nen ontstaan zijn, 3°. Wat heeft men op verschillende plaat-
„ sen in deze hooge Veenen en in de zandgronden onder de-
„ zelve gevonden, hetwelk eenigen grond geeft, om te
„ kunnen gissen, in welk tijdperk deze Veenen zouden
„ zijn aangegroeid? — 4°. In hoe verre kan men uit den aard
„ en de ligging dier Veenen zelve afleiden, welke gesteld-
„ heid de oppervlakte der Aarde eertijds, toen die Veenen
„ door blijkbaren laagswijze aangroei ontstaan zijn, moet
„ gehad hebben, zonder welke die Veenen niet konden zijn
„ voortgebragt? en — 5°. Welke verandering heeft derhalve
„ aan de oppervlakte der Aarde moeten gebeurd zijn, waardoor
„ de bedoelde Veenen hunnen hoogen stand verkregen hebben?"

IX. „ Welke is de eigenaardige gesteldheid der gronden,
„ die in den Landbouw *zure* of *verzuurde* genaamd wor-
„ den? — Welke is derzelver zamenstelling? — Wat ge-
„ beurt er, ten opzigte van derzelver stoffelijke verandering,
„ bij de zoogenaamde ontzuring van dezelve, hetzij deze
„ door het bijmengen van andere stoffe, hetzij door het
„ verbouwen van bijzondere gewassen in zulke zure gronden
„ geschiede?"

Men zie: Crome in Hermbstadts *Archiv für Agricultur-Chemie.* Band IV. H. 2.

X. „ Wat heeft de ondervinding tot hiertoe geleerd aan-
„ gaande het voedend vermogen der onderscheidene, tot
„ voeding van het rundvee meest gebruikelijke, voeder-
„ kruiden, als van vele soorten van Klaver, Spurrie, Espar-
„ cette, Lucerne, Wikken, Linzen, Peenen, Mangelwor-
„ telen en Aardappelen, vergeleken met gewoon gras en
„ hooi? — Laat zich het verschil der voedende kracht en
„ de invloed dezer voedsels op de hoeveelheid en hoedanig-
„ heid der voortbrengselen van het zuivel, en op het vet-
„ mesten van het vee uit de Scheikundige kennis van der-
„ zelver zamenstelling en naaste bestanddeelen verklaren,
„ en welke zijn deze bestanddeelen? — Welke soorten van
„ voederkruiden moeten, ten gevolge van dat onderzoek,
„ voor de meest nuttige worden gehouden?"

XI. Daar men sedert eenigen tijd ijzeren spoorwegen aangelegd heeft om, tot aanmerkelijke afstanden, reizigers en koopmansgoederen met groote snelheid door middel van stoomwagens te kunnen vervoeren, waarvan de

spoor-

spoorweg tusschen *Liverpool* en *Manchester*, in *Engeland*, een met het beste gevolg bekroond voorbeeld oplevert, en daar het schijnt, dat de uitgebreide vlakten, waaruit *Noord-Nederland* voor een groot gedeelte bestaat, dit Land bijzonder geschikt doen zijn tot het aanleggen van dergelijke spoorwegen, zoo vraagt de Maatschappij: — 1°. „ Eene „ naauwkeurige opgave van hetgeen tot het aanleggen van „ ijzeren spoorwegen, op de verschillende gronden van „ *Nederland*, zoude vereischt worden. — 2°. Een onder-„ zoek omtrent het al of niet wenschelijke van het aan-„ leggen dezer wegen in *Nederland*, en, in het eerste ge-„ val, eene vergelijkende overweging van het voordeel, „ hetwelk zoodanige spoorwegen, in dit Land in het alge-„ meen, zouden opleveren in tegenoverstelling van het na-„ deel, dat zij aan het vervoeren van reizigers en goede-„ ren langs de gewone openbare wegen en wateren zouden „ aanbrengen. — 3°. Een grondig onderzoek, tusschen welke „ plaatsen in *Nederland* het aanleggen van spoorwegen, in-„ dien hetzelve wenschelijk zij, met de meeste hoop op „ goed gevolg zoude kunnen ondernomen worden."

(*Het Vervolg hierna.*)

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	30. 1 30. 1¾ 30. 2	58 61½ 52	W. N. W. N. W. N. W. t. N.	wolken.
30	30. 2 30. 2 30. 3	57 61½ 52	N. N. t. O. N. N. O.	voormiddag betrokken, namiddag bewolkt, 's avonds helder.
31	30. 3 30. 3 30. 2¼	55 68 56	Z. O. Z. O. t. Z. O. t. N.	helder.
Junij 1	30. 2 30. 1¾ 30. 0½	59 73 69	Z. Z. O. Z. O. O. N. O.	omtrent helder.
2	29. 8¼ 29. 7¾ 29. 6	61½ 76½ 67½	O. Z. O. Z. Z. O. O. N. O.	voormiddag omtrent helder, namiddag bewolkt, 's avonds omtrent helder.

BA-

1833 Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
3	29. 5 29. 5¼ 29. 6	65 56 54	Z. O. W. t. N. W. Z. W.	's morgens bewolkt, verder betrokken, tot in den namiddag regen en wind.
4	29. 6 29. 6¼ 29. 7	60½ 62 53	W. Z. W. W. t. Z. O. t. Z.	bewolkt, meest omtrent betrokken, in den namiddag een regenbui.

VERGELIJKING van den hoogsten Stand des Thermometers in de Maand Mei 1833, met eenige voorgaande jaren, benevens opgave van de Hoeveelheid gevallen en uitgewasemd Water, in dezelfde Maanden, waargenomen op den Huize *Zwanenburg*, tusschen Amsterdam en Haarlem.

Jaren.	Datum.	Hoogte van den Thermom.	Hoeveelheid gevallen en uitgewasemd Water. gevallen.	uitgewasemd
1833	den 17den Mei	84½° F a h.	3 lijn.	43 lijn.
1832	den 29sten —	68 „	22 „	34 „
1831	den 23sten —	78 „	9½ „	37½ „
1830	den 7den —	71 „	10½ „	16½ „
1829	den 24sten —	69½ „	3 „	44 „
1828	den 26sten —	70 „	9½ „	43½ „
1827	den 18den —	68½ „	32 „	37 „
1826	den 28sten —	72 „	11½ „	28 „
1825	den 6den —	75 „	30½ „	44½ „
1824	den 28sten —	62½ „	16 „	37 „
1823	den 25sten —	70 „	22½ „	43½ „
1822	den 20sten —	74½ „	3 „	56 „
1821	den 5den —	66 „	45½ „	34½ „
1820	den 24sten —	79½ „	43 „	43 „

Zwanenburg
den 3den Junij 1833. D. L.

DRUKFEILEN.

Op bl. 378 reg. 17 staat: *interpretes* lees: *interpretis*
380 — 16 — *Moallekah* — *Moallakah*

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 14den JUNIJ.

N°. 27.

BERIGTEN.

DUSSELDORP. In het Lithographisch Instituut van de Heeren ARNZ en Comp. alhier, is eene Inteekening geopend op een Botanisch werk, dat de aandacht van alle beminnaren en beoefenaren der Plantkunde verdient tot zich te trekken. Z. D. H. de Prins VAN SALM-DYCK namelijk heeft besloten tot de uitgave van eene *Monographie* van de *Aloë's* en *Mesembryanthemums*, met platen opgehelderd, waarin eene volledige geschiedenis dier planten-geslachten, zoo lang door de Kruidkundigen begeerd, zal vervat zijn. De rijke verzameling *Aloë's* en *Mesembryanthemums*, die in de tuinen van *Dyck* aanwezig is en nog alle jaren vermeerdert, veroorloofde den Doorluchtigen Schrijver, over het algemeen, alleen planten, bij hem zelven gekweekt en goed waargenomen, te beschrijven. Hij zal echter hierop eene uitzondering maken, ten opzigte van een klein aantal buitengewone zeldzame soorten, die in andere tuinen voorkomen, maar welke hij niet mag hopen ooit in zijne verzameling vereenigd te zien; en ten einde alles in één werk te omvatten, wat de geschiedenis dezer beide geslachten betreft, is

het zijn voornemen, er den afdruk van verscheiden figuren bij te voegen, die men in de oude werken vindt, welke belangrijk zijn geworden; het zij omdat zij aanleiding gaven tot het voeren van verschillende twisten, hetzij omdat zij soorten voorstellen, die heden niet meer in onze tuinen bestaan.

Om door onnutte weelde dit werk niet kostbaar te maken, zonder deszelfs dadelijke waarde te verhoogen, was, met overleg van den Schrijver, de zorg der uitgevers daarheen gerigt, om voor hetzelve het formaat zoo klein, als de aard der afbeeldingen toeliet, te kiezen en van dezelve alleen een blad en bloembladje te kleuren; terwijl zij echter genegen zijn, om aan zoodanige inteekenaars, die dezelve geheel gekleurd begeeren, die tegen een' hoogeren prijs af te leveren. — Deze beide Monographien zullen bevatten de beschrijving van omtrent 550 soorten, zoodat, wanneer, volgens het oogmerk, alle half jaren, eene aflevering van 24 *Aloë's* en eene van 36 *Mesembryanthemums* verschijnt, dit belangrijk werk in vijf jaren volledig zal zijn. Men twijfelt niet, of en de belangrijkheid des werks en de kunde des Schrijvers, zoo wel als de wijze van uitgave, waarvan eene proeve het licht ziet, zal bij het kruidkundig publiek zoo welgevallig zijn, dat deze onderneming zeker zal doorgaan. (*)

HAARLEM. Aan het onderstaand berigt wegens het *Aqua Binelli* van den Heere HENDRIKSZ, ons van goeder hand medegedeeld, verleenen wij spoedig eene plaats.

* * *

Sedert eenen geruimen tijd is de aandacht der Geneeskundigen levendig opgewekt, door de ontdekking van

(*) Een afdruk dier Proeve van deze Monographien is ook voorhanden en kan door elken liefhebber beschouwd worden in den Boekwinkel van de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem.

De prijs der Inteekening is bepaald op 10 francs elke aflevering van 24 platen en 15 francs voor die van 36 platen, alleen een enkel blad en bloembladje gekleurd, — terwijl de prijs voor geheel gekleurde op het dubbelde bepaald is, te weten 20 en 30 francs. Men teekent te gelijk op beide Monographien in; en, wanneer de overige platen aan de geleverde Proeve beantwoorden, waaraan niet te twijfelen valt, dan laten zij niets te wenschen over.

van een' zekeren Napolitaan, met name Binelli, welke een vocht daarstelde, hetgeen alle tot nog toe bekende bloedstempende middelen in vermogen verre overtrof en den bloedvliet uit de meest belangrijke slagaderen plotseling deed stillen, wanneer het door middel van eenig pluksel met eene geringe drukking, gedurende weinige minuten, op de slagaderwond werd bevestigd.

Proeven met dit vocht, zoo op dieren, als bij heelkundige operatiën op den mensch, in bijna alle deelen van Europa genomen, bevestigden steeds de uitstekende werking, welke men aan hetzelve toekende.

Raadselachtig bleef intusschen de zamenstelling van dit vocht, welke door den Heer Binelli zorgvuldig was geheim gehouden, en vruchteloos waren steeds alle aangewende pogingen, om werkzame bestanddeelen in hetzelve te ontdekken, terwijl het niet dan negatieve, zintuigelijk waar te nemene, eigenschappen opleverde, als zijnde zonder eenige kleur en bijna reuk- en smakeloos.

De voornaamste Scheikundigen van onzen tijd hielden, in onderscheidene landen, zich onledig met hetzelve te onderzoeken, zonder er nogtans eenig bestanddeel in te kunnen ontdekken, waaraan deszelfs belangrijke werking konde worden toegeschreven. Ook inwendig kan het tot meerdere oncen, zonder het geringste nadeel, worden gebruikt, en zelfs zoude het tegen inwendige haemorrhagiën even vermogend werken, als het zich op de geopende slagader betoont.

Bovendien onderscheidt het zich hierin zeer gunstig van alle tot nog toe bekende stiptica, dat deze meerder of minder sterk prikkelen en hierdoor dikwijls eenen nadeeligen invloed op de wond uitoefenen, of wel in het geheel niet kunnen gebezigd worden, terwijl dit vocht, op eene wond aangebragt, niet de geringste prikkeling veroorzaakt en de lijder in het geheel niets van de aanwending van hetzelve gevoelt; men heeft zelfs dit vocht in het oog gedroppeld zonder de minste irritatie te ontwaren.

Niet alleen dus door deszelfs vermogende werking, welke bloedingen uit, zelfs de zwaarste, slagaderen dadelijk doet stuiten, maar bovenal ook door deszelfs hoedanigheid van volstrekt niet te prikkelen, waardoor

 het-

hetzelve veilig bij bloedingen van allerlei aard kan worden aangewend, moet deze ontdekking van den Heer Binelli voor eene der belangrijkste in de geneeskunde van den lateren tijd gehouden worden. Dan, naarmate men zich meer van de voortreffelijkheid van dit vocht verzekerde, was het tevens meer te bejammeren, dat de Heer Binelli de zamenstelling van dit vocht had geheim gehouden; immers, hierdoor werd het moeijelijk te verkrijgen en zeer kostbaar en stond het eene algemeene invoering en aanwending zeer in den weg, terwijl daarmede tevens door een groot gedeelte het practisch nut zoude verminderen, hetwelk er anderzins van konde verkregen worden.

Door bemiddeling van onzen Gezant te Napels ontving ons Gouvernement twee flesschen met dit vocht; van hetzelve werd mijnen Vader een gedeelte ter beproeving aangeboden. Toen ik in de maand Maart met verlof mij te huis bevond, werden de eerste proeven met hetzelve genomen, op den huize Zuider-Burg, in tegenwoordigheid van den Heer Raad-Adviseur van Maanen en eene groote menigte Geneeskundigen, en de meestgunstige verwachting, welke men van hetzelve had opgevat, werd volkomen bevredigd. Bij onderscheidene belangrijke heelkundige operatiën, welke ik, gedurende mijn kortstondig verblijf op Zuider-Burg, gelegenheid had te verrigten, werd ook dit water met het beste gevolg aangewend.

Mijn Vader, door deszelfs veelvuldige bezigheden belet, om de met hetzelve te nemene proeven de verlangde uitbreiding te geven, zond mij hiertoe, nadat ik van verlof bij het leger was teruggekeerd, nog eenige hoeveelheid van dit vocht. De proeven, welke ik hier met hetzelve nam, in tegenwoordigheid van onderscheidene hooge militaire autoriteiten en eene schare van Officieren van Gezondheid, deden ook hier wederom alle aanwezigen met verbazing vervullen, over de dadelijke stuiting des bloedstrooms, welke bij het openen van zware slagaderen ontstond.

Vervolgens heb ik deze proeven verschillend gewijzigd, in menigte herhaald, de slagaderen in eene langwerpige, dwarsche en schuinsche rigting geopend, eindelijk in dezelve aanzienlijke ronde gaten gesneden, en stukken uit dezelve genomen, zonder dat dit vocht im-

immer mij deszelfs werking ontzeide. Ook bij heelkundige operatiën wendde ik het met een gewenscht gevolg aan.

Ten einde de werking van hetzelve op de coagulatie van het bloed na te sporen, deed ik eene zekere hoeveelheid bloed in glazen opvangen en deels met dit vocht, deels met andere vloeistoffen vermengen, hetgeen mij echter geene bestendige resultaten opleverde.

Ik beproefde nu de kracht van onderscheidene andere vloeistoffen op geopende slagaderen en bekwam nagenoeg gelijke gunstige uitkomsten, als na de aanwending van het *Aqua Binelli*. Achtereenvolgende maakte ik deze vloeistoffen eenvoudiger, tot ik eindelijk zuiver water bezigde; ik plaatste op dezelfde slagaderwond afwisselend eene plukselprop, dan bevochtigd met koud water en dan weder met *Aqua Binelli*; en, hoe dikwijls ik deze aanwending ook herhaalde, of hoezeer ik allengs de slagaderwond vergrootte en hiermede den bloedstroom versterkte, de plukselprop met koud water leverde mij telke reize volstrekt dezelfde verschijnselen op, als het kostbare Napolitaansch vocht.

Door het ophanden zijnde kamperen der Divisie voor eerst buiten staat deze proeven te vervolgen, welke ik met betrekking tot de genezing der slagaderwonden verder wenschte uit te breiden, heb ik echter gemeend het resultaat der bloedstempende werking van het zuiver water, door eene plukselprop op eene slagaderwond aangebragt, dadelijk bekend te moeten maken; zullende ik vervolgens de proefnemingen in het bijzonder mededeelen, welke kunnen leiden tot de verklaring der vermoedelijke werking dezer bloedstempende middelen en der wijze, waarop de wonden van grootere slagaderen genezen. Hier zij het mij alleen nog geoorloofd aan te merken, dat, ten einde de gunstige werking van het bevochtigde pluksel te bekomen, het op de slagaderwond zelve eenige minuten moet bevestigd worden. De hiertoe vereischte drukking, moet, naarmate de arterie meerdere capaciteit heeft, sterker zijn en langer onderhouden worden; op de carotis van een kalf, welke het lumen van die bij den mensch evenaart, is het naauwelijks noodig meerdere drukking aan te wenden, dan wel vereischt wordt, om de plukselprop naauwkeurig tegen de slagaderwond

te bepalen en behoeft slechts 3 à 4 minuten te worden voortgezet.

Uit de hier medegedeelde resultaten bij de aanwending van het koud water, laat het zich ten slotte bevredigend verklaren, hoe het *Aqua Binelli*, niettegenstaande men alleen negatieve eigenschappen aan hetzelve ontwaarde, zonder in het minst prikkelend te zijn, eene zoo vermogende werking kan uitoefenen, en waarom, hoewel door de voornaamste Scheikundigen van onzen tijd ondernomen, eene chemische analyse nogtans volstrekt geene werkzame bestanddeelen in hetzelve heeft kunnen aantoonen; daar uit het aangevoerde zich ligt laat afleiden, waarvoor men dit vocht hebbe te houden, waarbij slechts, om deszelfs eenvoudigheid te bemantelen, iets is bijgevoegd, waardoor het eenigen reuk en smaak bekomt.

M. A. HENDRIKSZ,
Med. Chir, et Art. Obst. Doctor,
Chirurgijn-Majoor bij de Ambulance der Reserve-Divisie.

VEGHEL,
den 3 Junij 1833.

VERVOLG DER PROEVEN

DOOR MIDDEL VAN HET

LIQUOR ANTIHAEMORRHAGICUS

VAN

Dr. VAN DER HOUVEN VAN ANCKEREN.

(Vervolg van bladz. 405)

Door den gelukkigen uitslag der proeven aangemoedigd, en begeerig te onderzoeken, tot hoeverre men gerustelijk kan voortgaan in de aanwending van het vocht, zelfs op grootere slagaderen, heeft de Heer Nortier een zesjarig Paard genomen, en er de kunstbewerking op verrigt. Hij opende (7 Junij) de carotis door een' lancetsteek, waardoor een bloedstraal ter dikte van eene penneschacht ontlast werd; de pelote werd tegen de opening aangehouden; gedurende de eerste oogenblikken hield de bloeding nog wat aan, maar verminderde allengskens en hield volko-

komen op. Toen er zeven minuten verloopen waren, werd eene tweede pelote over de eerste aangelegd, en drie minuten met de vingeren bepaald; daarop vereenigde men de huid met naalden, werd het Paard zonder verband vrijgelaten, hetwelk toen dronk en voedsel nam. Tot heden (9 Junij) is er geen bloed meer ontdekt en de huidwonde gedeeltelijk genezen.

Hoezeer om vele bekende redenen, de aanwending van het vocht op gewonde aderen, en de uitkomsten daarvan van veel minder belang voor de Heelkunde te achten zijn, heeft men echter op het veneuse stelsel ééne proef genomen.

Ten dien einde werd de vena jugularis van een groot Konijn geopend; doch de bloeding hield aan, niettegenstaande men toch herhaalde malen dezelve door andere plukselpropjes trachtte te beletten: het dier stierf drie uren na de verwonding. Wij zullen ons zoo lang van alle physiologische aanmerkingen onthouden, tot dat een grooter getal proeven ons hiertoe meerder regt zal geven, en willen nu alleenlijk de daadzaken vermelden.

Den 6den Junij was de Heer Nortier in de gelegenheid het vocht op het menschelijk ligchaam te beproeven. Een man, bij wien het voorste gedeelte van den wijsvinger der linkerhand was afgehakt, kwam zijne hulp inroepen; dan, niet te huis zijnde, werd de patient door zijne leerlingen verzorgd, die de wond met bovist en kleefpleister behandelden. Nadat het verband een half uur was aangelegd, begon het bloed zich weder te ontlasten en spoot met eenen aanmerkelijken straal de wond uit. Toen te huis gekomen zijnde, maakte de Heer Nortier gebruik van het liquor, waarop de bloeding na vier minuten ophield, zonder weder ten voorschijn te zijn gekomen.

Bij de dieren, waarvan wij melding maakten, werd gedurende den tijd, dat zij leefden, geen spoor van verettering aan de wond of in den omtrek van het vat waargenomen.

Het Kalf, hetwelk den 14den Mei voor de proef diende, is den 17den gedood: er was geen bloed tusschen de bekleedselen gedrongen; de pelote zat vast en onbewegelijk op de gemaakte opening; de tu-

tunica interna hing rondom den binnenrand van de wond vrij af, als een natuurlijk gevolg van de zamentrekking van den middelsten rok, waardoor ook de diameter van dit vat daar ter plaatse merkelijk verminderd was. Manec, (*) van den staat der slagaderen sprekende, wanneer, bij derzelver verwonding, de bloeding alleen gestuit wordt door het geronnen bloed, hetwelk in het omliggende cellenweefsel is uitgestort, heeft hiervan eene afbeelding gegeven aan ons praeparaat volkomen gelijkende.

De slagaderen van het Kalf en het Schaap (zie de proeven van 21 Mei) zijn den 28sten weggenomen, die van den Kalkoen den 6den Junij; bij het Kalf, nadat de carotis van de tegenovergestelde zijde doorgesneden en het dier gestorven was; bij het Schaap, nadat boven en onder plaats der verwonding eene ligatuur was aangelegd en terwijl het dier leefde. Na de arterien in de lengte te hebben opengesneden, bleek het bij het Kalf, dat de wond in de nabijheid van drie rami collaterales was gemaakt en tot in de tunica fibrosa van den achtersten wand der slagader was doorgedrongen, zijnde alleen de uitwendige of celwijze rok ongeschonden gebleven. De kleur der tunica interna was eenige lijnen in de rondte van de wond blaauwachtig rood, en de diameter van het vat vernaauwd; ook hing deze rok los en omgekruld aan de wondranden, en waren de openingen zelve, met eene massa opgevuld, welke door middel der loup eene groenachtige kleur vertoonde: de uitwendige oppervlakte was met eene spekaardige massa, ter grootte van eene kleine muskaatnoot, omgeven.

Bij het Schaap was de staat der slagader en derzelver opening nagenoeg dezelfde, als bij het Kalf; de massa, welke zich buiten om bevond, was met de plukselprop en de slagader vast vereenigd, en als één ligchaam uitmakende: ook was de inwendige opening met dezelfde stof opgevuld, de diameter verminderd, maar verder geene verandering aan den inwendigen rok waar te nemen.

Bij den Kalkoen was de plukselprop verdwenen, eene

(*) *Traité Théorique et Pratique de la ligature des artères Paris* 1832 Pl. I. fig. 17.

eene gelijke massa om het vat te zamen geloopen; maar wegens den geringen diameter, welken dit vat als nu gekregen had, hebben wij geene verdere resultaten, der mededeeling waardig, kunnen aantreffen.

Van de Geit, die wij nog in leven gelaten hebben, als ook van het Paard, zullen wij in het vervolg melding maken. R.

NB. Op bl. 408, ondersten regel, staat 2, moet zijn 7.

PROGRAMMA
VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN TE HAARLEM,
voor het jaar 1833.

(*Vervolg en Slot van Bladz.* 415.)

Vervolg der Herinnerde Prijsvragen te beantwoorden vóór 1 Januarij 1834.

XII. Daar er in de laatste jaren, op onderscheidene plaatsen, zoo in *Europa* als in *Amerika*, waarnemingen omtrent de temperatuur, op aanmerkelijke diepten beneden de oppervlakte van den grond, gedaan zijn, die eene toeneming van warmte met de diepte schijnen aan te duiden, zoo wordt gevraagd: — „ Een volledig overzigt van alle deze „ waarnemingen, en eene grondige overweging, of men „ uit dezelve besluiten kan, dat er in of nader bij het mid- „ delpunt der Aarde eene zeer groote hitte bestaat, dan „ of zich de uitkomst der gemelde waarnemingen uit de „ zamenpersing en den stroom der lucht in de mijnen, zoo „ als sommigen oordeelen, of wel uit nog andere oorzaken „ laat verklaren? — In hoe verre kan de kennis hiervan ter „ verklaring van het ontstaan van heete bronnen, van vul- „ kanische verschijnselen, en sommige veranderingen, in of „ op de aarde gebeurende, toepasselijk zijn?"

Men zie over dit onderwerp d'Aubuisson, *Traité de Geognosie*, p. 424. Fourier, *Ann. de Phys. & de Chim.* XXVII. 136. Cordier, *Mem. du Mus. d'Hist. Nat.* XV. 162. Kupfer in Poggendorffs *Annal. der Phys. und Chem.* XCI. 160. *Edinburgh. Review*, No. 103. p. 49. Fox, in *Philosoph. Mag.* IX. 94.

XIII. Naardien het denkbeeld, als of de berookingen met *Chloor*, met *Chloor-kalk* en *Chloor-soda*, met *Salpeter* en *Zout-zuur-gas*, tot zuivering der lucht, door vernietiging der smetstoffen niet voldoende zouden zijn, op het gezag van eenige beroemde, zoo wel Duitsche als Engelsche, Artsen, meer en meer veld schijnt te winnen en men

althans door derzelver gebruik de *Cholera* niet heeft kunnen stuiten, zoo vraagt de Maatschappij: — „Welke stellige „uitkomsten hebben de waarnemingen en proeven omtrent „het nut dezer berookingen tot wering van besmettelijke „ziekten gehad, sedert dezelve door Smyth en Guy-„ton-Morveau daartoe zijn aangeprezen? — Kunnen „deze berookingen ook nog met voordeel in ziekenzalen en „andere bewoonde vertrekken worden gebezigd, zoo dat „daarbij de hoogstnuttige luchtverwisseling (*ventilatie*) te-„vens kan plaats hebben, en de zieken, vooral die, welke „aan borstkwalen lijden, daarvan geen' hinder ondervin-„den? — Welke dezer berookingen verdienen, eindelijk, „in bijzondere omstandigheden de voorkeur?"

XIV. Belangrijke proefnemingen van den Engelschen Scheikundigen W. Henry, te *Manchester*, hebben ons onlangs het groot vermogen van eenen zekeren graad van hitte, tot het vernietigen en onwerkzaam maken van sommige smetstoffen, bepaaldelijk van de koepokstof en van de stof, door welke het roodvonk wordt voortgebragt, leeren kennen. Zij vereischen echter, voordat men er volkomen vertrouwen op kan stellen, eene nadere en meer uitgebreide herhaling. De Maatschappij vraagt derhalve: — „Eene, op „eigene naauwkeurige proefnemingen gegronde, verhande-„ling over het vermogen der warmte tot het onwerkzaam „maken der smetstoffen, waarin tevens eene duidelijke „aanwijzing voorkome van de wijze, waarop men zich „van dezelve tot zuivering van goederen, zonder deze te „benadeelen, kan bedienen.

Philos. Magazin 1831. Nov. p. 863 — 869, overgezet in Erdmans *Journal für Technische, & Oeconomische Chemie.* XIII. Band. 1ste Heft. s. 19.

XV. Daar het voor het algemeen van het grootst belang is, dat alle twijfeling, ten aanzien van het vermogen der Koepokken, om niet slechts voor een' geruimen tijd, maar op den duur tegen de Kinderpokken te beveiligen, geheel en al ophoude, en het veelvuldig voorkomen van zoogenaamde *gemodificeerde* of gewijzigde Kinderpokken, bij vroeger gevaccineerden, deze twijfeling bij niet weinigen, zelfs bij sommige voorstanders der Koepok-inenting, werkelijk doet ontstaan, zoo wordt gevraagd: — 1°. „Wat is de „reden, dat bij voorwerpen, welke door Kinderpokken, „hetzij oorspronkelijk, hetzij na inenting zijn aangetast ge-„weest, in later leeftijd hoogstzeldzaam zich gewijzigde „Kinderpokken vertoonen, terwijl bij voormaals gevacci-„neerden zulks, sedert eenige jaren, geen ongewoon ver-„schijnsel is geworden? — 2°. Leveren de gewijzigde „Kinderpokken een bewijs op voor de ongenoegzaamheid „der Koepok-inenting ter geheele vernietiging van de vat-„baar-

„ baarheid voor de Kinderziekte? — Zoo neen, — moet
„ dan derzelver verschijning afgeleid worden van redenen,
„ die op de voorbehoedende kracht der Koepokstof in het
„ levend bewerktuigd ligchaam nadeelig gewerkt hebben? —
„ 3°. Waarop behoort men vooral te letten bij de keus der
„ voorwerpen, op welke de Koepok-inenting geschieden
„ zal? — 4°. Zoo de bepaling van de geschiktheid eens
„ voorwerps, om de Koepok-inenting als behoedmiddel te-
„ gen de Kinderziekte te ondergaan, van groot gewigt is,
„ behoort dan niet door geneeskundige wetten gezorgd te
„ worden, dat de bewerking nimmer geschiede, dan na
„ ingewonnen raad en met overleg eens Geneesheers?"

XVI. „ Wat weet men met zekerheid van de bewegin-
„ gen, die men aan de bladen van vele planten waarneemt,
„ zoo van die, welke langzaam, gedurende den loop van
„ eenen dag, plaats hebben, als van die, welke spoedig,
„ meer of minder onregelmatig, geschieden, zoo als bij het
„ *Hedysarum gyrans*, of van die, welke het gevolg eener
„ middellijke of onmiddellijke aanraking zijn, zoo als bij de
„ zoogenaamde gevoelige planten? In hoe verre kan men
„ thans van deze verschijnselen, of van sommige van dezel-
„ ve, eene eenigzins gegronde verklaring geven? Zijn de
„ waarnemingen van Dutrochet, waarop hij eene verkla-
„ ring van deze verschijnsels gegrond heeft, bij nader onder-
„ zoek bevestigd, of kunnen zij daardoor zoodanig gestaafd
„ worden, dat zij als *beslissende proeven* mogen worden aange-
„ merkt?"

Zie Cuvier, *Histoire des Progrès des Sciences Naturelles.* Vol. III. p. 167 sq.

XVII. Daar men sedert lang een groot verschil heeft waargenomen, ten aanzien van voortdurende levenskracht in de zaden der planten, waarvan de meeste het vermogen van uit te spruiten geen jaar bezitten, terwijl andere dat vermogen vele jaren behouden, verlangt de Maatschappij: —
„ Eene verhandeling, waarin al hetgeen de ondervinding van
„ het behoud der levenskracht in zaden en planten, onder
„ verschillende omstandigheden, geleerd heeft, zoo veel
„ doenlijk, is bijeengebragt, en daaruit afgeleid, wat men
„ tot langer behoud der vegetale levenskracht in verschillende
„ zaden en andere deelen van planten zoude kunnen in 't
„ werk stellen of beproeven, vooral ten aanzien van zoo-
„ danige planten, die tot eenig nuttig gebruik verstrekken."

De niet algemeen bekende waarnemingen omtrent dit onderwerp verlangt men naauwkeurig te zien aangehaald.

XVIII. Naardien het verschil van onderscheidene geestrijke vochten en dranken, uit granen, vruchten of andere plantdeelen gestookt, vooral derzelver meer of min bedwelmend vermogen niet slechts aan de verschillende hoeveelheid Alkohol, maar ook vooral aan eene vlugge, scherpe olie, de zoogenaamde *Foesel-olie*, die in dezelve bestaat, schijnt te

te moeten worden toegeschreven, zoo wordt gevraagd: — „ Welke geestrijke dranken bevatten de *foeselolie* in de „ grootste hoeveelheid? — Op welke wijze kan deze olie „ daaruit worden afgescheiden en gezuiverd? — Bestaat er „ eenig verschil in dezelve, uit onderscheidene gewassen „ verkregen? — Welke zijn de eigenschappen en de uitwer- „ king dezer olie op het menschelijk ligchaam? — In hoe „ verre worden door dezelve voor de gezondheid schadelijke „ hoedanigheden aan de, gedestilleerden wijngeest houden- „ de, vochten medegedeeld, en hoe kunnen deze daarvan „ gezuiverd en min schadelijk gemaakt worden?"

Men zie over dit onderwerp: Hensmans, *Mém. de l'Acad. de Bruxelles pour l'année*, 1823. Pelletan, *Journ. de Chim. Médicale* 1825. Fevr. 76. 1826. p. 81. Bertillon *et* Guietan, Ibid. 1825. Fevr. 78. Aubergier, *Ann. de Chim. et de Phys.* XVI. 210. Korte, in Schweigger's *Journaal.* I. 274.

HISTORISCHE EN LETTERKUNDIGE VRAGEN.

De Maatschappij, geen antwoord ontvangen hebbende op de volgende vraag, waarvan de tijd ter beantwoording op 1 Januarij l. l. verstreken was, zoo wordt deze herhaald, om

TE BEANTWOORDEN VÓÓR 1 JANUARIJ 1835.

Daar de pogingen, ter ontcijfering der verschillende Egyptische schriftsoorten aangewend, de aandacht der geleerde wereld thans ten hoogste bezig houden, en de oordeelvellingen over den meer of minder gunstigen uitslag van dien letterkundigen arbeid zeer uit een loopen, zoo verlangt de Maatschappij: „ Eene naauwkeurige opgave en grondige „ beoordeeling, van al hetgeen tot nu toe in dit vak is „ verrigt."

Zij wenscht gissing van zekerheid gescheiden en juist aangeteekend te zien, hoe ver men in deze zaak gevorderd zij.

De Maatschappij herinnert, verleden jaar de volgende Historische vraag voorgesteld te hebben, om

TE BEANTWOORDEN VÓÓR 1 JANUARIJ 1834.

„ Wat kan men met genoegzame waarschijnlijkheid uit de „ oude Schrijvers bewijzen omtrent de Natuurlijke gesteld- „ heid der *Nederlanden* in vroegere eeuwen, bijzonderlijk „ omtrent den loop der rivieren, de veranderingen, aan het „ strand en de eilanden voorgevallen, als ook van de ge- „ steldheid der *Zuiderzee*, toen onder den naam van *Lacus* „ *Flevus* bekend? En welke bewijzen van vorige gesteld- „ heid heeft men in lateren tijd volgens echte berigten ge- „ vonden, of zijn er nog voorhanden?

Men verlangt, dat men hetgene daaromtrent gesteld wordt op nieuw beoordeele, — hetgeen men met zekerheid daarvan wete, wel onderscheide van hetgeen op losse gronden verondersteld worde of slechts eenen meerderen of minderen graad van waarschijnlijkheid heb-

hebbe, en dat men de plaatsen uit oudere en latere schrijvers, welke men tot bewijzen bijbrenge, woordelijk, in den vorm van aanteekeningen, afschrijve, om, ingevalle het ingeleverd antwoord bekroond worde, daaronder te worden geplaatst.

Het zal der Maatschappij aangenaam zijn, wanneer de Schrijvers hunne antwoorden, zoo veel mogelijk is, bekorten, door alles daarvan af te laten, hetwelk niet volstrekt tot de hoofdzaak, die zij vraagt, behoort. Zij verlangt in alles, wat men haar aanbiedt, duidelijkheid, met kortheid gepaard, en het welbewezene, van het op losse gronden gestelde, juist onderscheiden te zien. — Wijders wordt herinnerd, dat volgens besluit van Directeuren, geen antwoord ter beoordeeling zal worden aangenomen, hetwelk blijkt door de eigen hand des Schrijvers gesteld te zijn, en zelfs zal eene toegewezene Medaille niet kunnen worden afgegeven, wanneer, na de toewijzing, de hand des Schrijvers in het bekroonde stuk duidelijk erkend wordt; alsmede dat geene verhandeling, welke grootendeels tot eene voorlezing gediend heeft, ter beoordeeling bij de Maatschappij kan aangenomen worden, en dat, wanneer men dit van een reeds gunstig beoordeeld stuk mogt ontdekken, alsdan het daaromtrent genomen besluit zoude vervallen.

Het staat ook aan elk Lid vrij naar den prijs te dingen, onder voorwaarde, dat zijne verhandeling, gelijk mede het billet, met de letter L. geteekend zij.

De *Antwoorden* moeten, duidelijk geschreven, met een verzegeld billet des Schrijvers naam bevattende, in het *Nederduitsch*, *Fransch*, *Latijn*, *Engelsch* of *Hoogduitsch* (doch met geene Hoogduitsch letter), FRANCO gezonden worden aan M. van Marum, Secretaris dezer Maatschappij.

De eerprijs der Maatschappij voor het voldoende antwoord, op elk van hare vragen, is eene *Gouden Medaille*, op den gewonen stempel der Maatschappij geslagen, met den naam van den schrijver en het jaartal op den rand, of *Honderd vijftig guldens*, ter keuze van den Schrijver, en nog daarenboven, indien het antwoord zulks waardig geoordeeld wordt, eene premie van *Honderd vijftig guldens*. — Het zal dengenen, die den prijs behalen zal, of een *accessit* zal bekomen, niet vrijstaan zijne Verhandeling, welke bekroond is, het zij apart of bij eenig werk, te doen drukken, zonder de uitdrukkelijke toestemming van deze Maatschappij daartoe te hebben gekregen.

Tot MEDE-DIRECTEUR is verkoren:

Marten Adriaan Beels, *Heer van Heemstede, Lid van den Raad der Stad Haarlem, Ridder der Militaire Willems-Orde.*

Tot BINNENLANDSCHE LEDEN zijn verkoren:

C. L. Blume, *Professor Honorarius en Directeur van het Rijks Herbarium te Leiden.*

J.

J. van der Hoeven, *Professor extra-ordinarius in de Natuurkundige Wetenschappen te Leiden.*
G. C. B. Suringar, *Doctor in de Genees- Heel- en Verloskunde, Professor in de Geneeskunde aan de Klinische School en aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam.*
Claas Mulder, *Professor in de Schei- en Kruidkunde te Franeker.*

TOT BUITENLANDSCHE LEDEN:

John Lindley, *Professor in de Botanie aan de Universiteit te Londen.*
W. Buckland, *Professor in de Mineralogie en Geologie aan de Universiteit te Oxford.*

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Schouwburgen en Kerken.

Het Amerikaansche Nieuwspapier de *Schildwacht van Canada* berigt, dat de Schouwburg van Providence, in den Staat Rhode-Island onlangs hervormd is in eene Episcopale Kerk, en, dat men insgelijks den Schouwburg Chatham te Nieuw-York voornemens is, tot eene Kerk in te rigten. Deze laatste kan ten minste drie duizend personen bevatten. Wij zijn in Frankrijk aan dergelijke veranderingen van bestemming niet gewoon.

Le Semeur Tom. 1er. *No.* 45. (*)

(*) De Schrijver van dit artikel in *le Semeur* heeft zeker vergeten, dat onlangs het locaal, dat langen tijd gediend heeft, voor de beroemde Menagerie van Martin, (*Rue Basse, Porte Saint Denis*) ingerigt is tot eene Kerk voor de *Fransche Apostolisch-Katholijke kerk*, eene nieuwe secte van de *Fransche Katholijke kerk* van den Abt Chatél. (Zie *le Protestant* 20 *Juillet* 1832.)

GEBOORTE-, TROUW EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

Op den 29sten Mei l. l. is in het Ouden Mannen- en Vrouwenhuis te Brussel, gevestigd in het voormalig Urselinen-Klooster eene Vrouw overleden in haar 107de jaar, Catharina de Crower, Wed. Clabos geheeten. In 1726 onder de regering van Karel VI, Duitsch Keizer, geboren, bragt haar verwonderingwaardig geheugen haar alle de belangrijke bijzonderheden te binnen, betrekkelijk de gebeurtenissen te Brussel, onder deze regering, onder die

van

van Keizerin Maria Theresia en van Joseph II voorgevallen, gelijk zij ook een omstandig verslag deed van hetgeen geschied is bij de Belgische Omwenteling van 1789, waaromtrent zij zich zeer aardige Anecdotes herinnerde. Deze buitengewone Vrouw laat 123 afstammelingen, zoo kinderen, kleinkinderen, als achterkleinkinderen na. Weinige jaren geleden ontving zij een bezoek van een' nu overleden tachtigjarigen zoon, die telkens haren zegen verzocht.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Overgang van MERCURIUS *over de Zon den* 5 *Mei* 1832,

medegedeeld door G. MOLL.

In het tweede Stuk van het vierde Deel der Verhandelingen van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, vindt men de bijzonderheden dezer belangrijke waarneming door onderscheidene Leden der Klasse en anderen in het werk gesteld. Doch, naardien de uitkomsten der vroegere overgangen, als die van 1799 en 1802, in den *Letterbode* zijn vermeld, zal ook van deze, eene korte opgave in hetzelfde Tijdschrift niet ongepast zijn.

Utrecht.

Ingang. 4 Mei 1832.	Middelb. Tijd.	Waarnemer.
Eerste raking	2h 20' 7'', 8	J. O. van Beek de Zoon.
	41'', 3	Student G. R. Fockens.
	43'', 3	Prof. Moll.
Tweede raking	2h 23' 24'', 7	Dr. A. van Beek.
	25'', 3	Student G. R. Fockens.
Uitgang	25'', 3	Prof. Moll.
5 Mei 1832.		
Derde raking	4h 5' 57''	G. R. Fockens.
	6' 7''	Prof. Moll
	8'', 4	Prof. van Rees.
	8'', 8	J. O. van Beek, de Zoon.
Vierde raking	4h 9' 10'', 2	Dr. A. van Beek.
	15''	Prof. Moll.
	18''	G. R. Fockens.

Leiden.

Ingang. 4 Mei 1832.		
Eerste raking	9h 18' 11'', 42	Prof. Uylenbroek.
	17' 50'', 62	de Heer Keyser.

Twee-

Ingang.	Middelb. Tijd.	Waarnemer.
Tweede raking	20′ 42″,42	Prof. Uylenbroek.
	50″,22	de Heer Keyser.

De Uitgang kon niet waargenomen worden.

Amsterdam, Felix Meritis.

Ingang. 4 Mei 1832.		
Eerste raking	9h 19′ 46″,6	Prof. Voute.
Tweede raking	Niet waargenomen.	
Uitgang. 5 Mei		
Derde raking	4h 5′ 13″,7	Prof. Voute.
Vierde raking	8′ 15″,7	idem

De Uitgang is wat onzeker

Nijmegen.

Ingang. 4 Mei 1832 Middelb. tijd.		
	9h 15′ 14″,56	Generaal Krayenhoff.
Uitgang 5 Mei		
	4h 11′ 35″,97	idem.
Doorgang door	Middelb. tijd.	
den Meridiaan	11h 56′ 29″, 3	idem.

De ingang is wat onzeker, doch de uitgang en doorgang door den Meridiaan zijn naauwkeurig.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN
BUITEN HAARLEM.

1832 Junij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	29. 7 29. 7½ 29. 8	59 59½ 55	Z. Z. W. W. W. Z. W.	bewolkt, 's morg. een regen buij, even na den middag harde regen, 's avonds helder.
6	29. 8¾ 29. 9 29. 9	60½ 67 60½	W. Z. W. W. N. O.	bewolkt, meest omtrent helder.
7	29. 9½ 30. 0. 30. 1	66 70 58	Z. O. W. N. W. W.	Voormidd. omtrent bewolkt., verder bewolkt, 's av. omtrent helder.
8	30. 1 30. 1½ 30. 2	63 64 58	Z. W. W. N. W. N. W.	voormiddag betrokken, verder bewolkt.
9	30. 2½ 30. 3 30. 3	68½ 69 62	W. N. W. W. t. Z. W. t. N.	helder, zeer windrig, 's avonds bewolkt.
10	30. 3 30. 2½ 30. 1½	68 77 66	W. W. N. W. O. N. O.	bewolkt.
11	29. 8½ 29. 8 29. 7½	69 70½§ 60	Z. O. Z. t. W. Z. Z. W.	voormiddag omtrent helder, op den middag een zeer hevige stormvlaag, verder zware *

* storm, tegen den avond bewolkt, 's avonds betrokken.
§ 's middags om half twaalf 82 gr.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 21sten JUNIJ.

N°. 28.

BERIGTEN.

PETERSBURG. Door de Wis- Natuurkundige Klasse van de Keizerlijke Academie der Wetenschappen alhier is, in hare openbare Vergadering van den 29 Dec., (10 Januarij l. l.), bekend gemaakt de volgende Prijsvraag:

„De proeven van de Heeren GAY-LUSSAC en THENARD over het aanwezig zijn van Potassium in Ammoniak-gas, hebben een ligchaam leeren kennen, dat met den naam van *olijfkleurige zelfstandigheid des Kaliums* wordt onderscheiden. De proeven der Fransche Scheikundigen beslissen niet omtrent de zamenstelling van dit ligchaam, terwijl zij tevens met die van HUMPHRY DAVY niet overeenstemmen. De Academie verlangt dus met alle mogelijke naauwkeurigheid te werk gestelde proeven omtrent de zamenstelling van de *olijfkleurige zelfstandigheid des Kaliums*. Voor de Verhandeling moet eene korte opgave van de proefnemingen van GAY-LUSSAC en THENARD, en van de proeven, door HUMPHRY DAVY verrigt, gaan. Ook zal men daarbij moeten in

aanmerking nemen, wat in het 2de Deel van de Fransche uitgave der Scheikunde van BERZELIUS over dit onderwerp gezegd is. Naardien de mededingers de zamenstelling van boven vermelde ligchamen quantitatief zullen gevonden hebben, moeten zij zich bevlijtigen, om, zooveel doenlijk, den aard en de wijze der zamenstelling uit proefnemingen af te leiden."

Vóór den 1 Augustus 1834, moeten de Antwoorden hierop in het *Russisch*, *Hoogduitsch*, *Fransch* of *Latijn* opgesteld, aan den bestendigen Secretaris der Academie worden ingezonden en daarbij de gewone voorzorgen, ter geheimhouding der Schrijvers, in acht genomen. De prijs bestaat uit 100 Hollandsche Dukaten en zal op den 29 December van 1834 toegewezen worden. De bekroonde Verhandeling wordt het eigendom der Academie en als zoodanig op hare kosten gedrukt; de overige, wier makers onbekend blijven, worden, op derzelver begeerte, teruggegeven.

TURYN. De Academie der Wetenschappen alhier, heeft in hare Vergadering van 20 Januarij l. l. de Hn. ALEXANDER VON HUMBOLDT, GAUSS, BERZELIUS, ARAGO, POISSON, GAY-LUSSAC, SAVI, te Pisa, en VENTUROLI te Bologna, tot Buitenlandsche Leden van de Natuur-Wiskundige Klasse, en de Hn. DE SAVIGNY, DE BARANTE, DE PASTORET, LETRONNE, BRUGIERE, MAI, MONZONI en Graaf BORGHESE, tot Buitenlandsche Leden der Klasse voor de Zedekundige, Geschiedkundige en Wijsgeerige Wetenschappen, met Koninklijke goedkeuring, benoemd.

VATICINIUM

VAN

BILDERDIJK.

Onlangs kwam de naam van den grooten, nu zaligen, Dichter, bij herhaling, zoo door den geestigen aanval van den Hoogl. G. MOLL, als anderzins,

in dit geacht Tijdschrift voor. De belangstelling, waarmede deze stukjes gelezen werden, deed bij mij de gedachte ontstaan, eenige van de opmerkelijkste verzen des Dichters, in zooverre hij als ziener optreedt, bij wijze van uittreksel, hier bijzonder onder de oogen van het Vaderlandsch publiek te brengen.

„*Indoctos didicisse iuvet, meminisse peritos!*"

De bedoelde krachtvolle regelen zijn gerigt aan Z. K. H. den Prinse van **Oranje**, en tot derzelver herinnering leveren de roemrijke feestdagen van 16 en 18 Junij eene niet ongeschikte gelegenheid op. (*)

Wie kan *de plano* beslissen, in hoeverre de treffende uitdrukkingen van dit dichtstuk de vrucht zijn, meer van zoogezegde ingeving, dan van eenen staatkundigen, veruitzienden blik in de toekomst? Eene nadere beschouwing van dit punt zoude al spoedig de grenzen overschrijden, binnen welke een artikel in dit Weekblad bepaald is. Wij moeten ons dan met deze eenvoudige aanstipping vergenoegen, en laten den hoofdzakelijken inhoud, uit het oogpunt van den titel beschouwd, hier onmiddellijk volgen; vooraf dit alleen nog aanmerkende, dat het stuk in het jaar 1821, en dus tien jaren vóór de als het ware voorspelde gebeurtenissen, uit de pen is gevloeid.

„ Oranjebloem, *die* vroeg ontloken
Bij de oogen van 't Heelal het Neêrlandsch harte trekt;
En schild, waarop 't geweld zijn tanden heeft verbroken,
Voor 't dierbaar Vaderland ter noodhulp uitgestrekt!
Gun, gun een' Grijsaart, zat van dagen,
Bij 't staamlen van zijn laatsten groet,
Uwe aandacht meê naar 't graf te dragen,
Dat lachende onder hem zich opspart aan zijn voet.
Ja, Naamgenoot van de Eer der Ridderen, (†)
Der helden van uw stam, in 's lands Kronijk vermaard,
Wiens arm, wiens naam den Dwang deed sidderen,
Maar strijdend voor ons recht, het offer viel van 't zwaard.

Ja

(*) Ook wij hebben onze „*glorieuses Journées*"

(†) **Lodewijk van Nassau.**

Ja gij, in wien zijn naam, gestalte en moed herboren,
Op nieuw 't verwondren zijn van 't saamgeschokt Europa,
Gij zult mijn jongsten toon met zachten weemoed hooren,
Gij aller tranen lust en hoop!

(Hier volgt eene herinnering van vroeger uitgestorte wenschen.)

Dan, ach! wat mag mijn oog, gewoon vooruit te staren,
En onaandoenlijk voor 't gewoel
Dier dagverschijnsels zonder doel,
Die 't ledig hart van hun beguichlen en vervaren,
Wier trots zich met den naam van wijs of wijsgeer streelt,
Terwijl het in de lucht met de ijdle vochtbel speelt;
Wat mag mijn turend oog in 't diep verschiet ontwaren?

— — —

Verbergt de toekomst zich aan 't vlammend zielsgezicht?
Hoe! neevlen, opgepakte dampen,
Bezwangerd met een last van ondoorschouwbre rampen,
Omweemlen me om en om met dompig naar gehuil
Eens afgronds! de opgebroken kuil
Braakt zwermen Geesten naar den hoogen!
Zij dwarlen, zinken, rijzen weêr
En ploffen Thronen, Rijken neêr
God zelv' in 't aangezigt gevlogen!
Wat wil, wat wordt dit? — Hemel ach!
Verhoed den doodelijken slag
Die nadert! Neêrland ach! gij moet, gij moet dan vallen!
't Geduld der Godheid is ten eind.

— — —

Mijn Vaderland rampzalige oorden!
En gij, o Hoop van 't Vaderland
Oranje! — Gij, mijn Cytherkoorden
Wat beeft gij me in de bleek en doodsch bestorven hand?
Wat snijdt, wat snerpt me uw toon door 't krijschend in-
(gewand?

Ver-

Verheft u, tonen! rijst en wispelt
De luitsnaar af en aan, en sprengt ons troost in 't hart,
Als de adem van Zefir, die door de scheutjens lispelt!
En zoekt den diepen neep der toegebrachte smart! —

Verkwikking? — Ja zij naakt. De wolkgordijnen scheuren,
Daar is, daar is een eind van treuren
De zon van heil herschijnt in 't zaligst tijdsgewricht! (*)
Ja Neêrland! ja Oranje! o moog die uchtend naderen!

——— ——— ———

Gij, Aarde, hoort, ja hoort mijn spellen!
't Beslissend oogenblik breekt in verwoesting uit!
Der Eeuwen zwangre schoot in barensnood aan 't zwellen
Der Eeuwen zwangre schoot ontsluit!
1821.

Het Dichtstuk staat in zijn geheel afgedrukt in het IIde deel bl. 7 — 14 der *Krekelzangen* van Mr. Willem Bilderdijk. Rotterdam bij Immerzeel, 1822.

L. I. N.

Utrecht 15 Junij 1833.

(*) 1. Aug. 1831.

GESCHIEDENIS EN BEKEERING

VAN EENEN

ANTI-PHRENOLOOG,

TEGENSTANDER DER SCHEDELLEER(*).

Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturae patientem accomodet aurem.
Horat. Epist. Lib. I. Epist. I.

Ik was vele jaren lang, zoo al niet een gevaarlijke, toch een ongemeen hardnekkige tegenstander der Craniologie en Phre-

(*) Deze Geschiedenis is een opstel van den Marquis de Moscati in het Engelsch; dit Taalgenie hield, een jaar nadat hij begonnen had Engelsch te leeren, voorlezingen in die taal aan het Koninklijk Instituut te Londen. Dit opstel werd gerigt aan Dr. Elliotson, President van het Phrenologisch Genootschap, en aldaar den 5den November 1832 voorgelezen.

Phrenologie. Toen de beroemde Dr. Gall zijne eerste proeve over de Craniologie uitgaf, was ik Militair, maar evenwel een zeer goed onderwezen en vlijtig jongman. De nieuwheid van deze leer, of van dit systema, hield mijne geheele opmerkzaamheid zoodanig gaande, dat ik het geheele werk naauwkeurig doorlas; en, omdat ik het voor bedriegerij hield, schreef ik in de *Efemeride literarie di Venezia* een kritisch-satyriek stuk daartegen. Dr. Gall schreef eene antikritiek, en wederlegde alle mijne tegenwerpingen door daadzaken. Hij konde mij intusschen niet overtuigen, want ik was en bleef hardnekkig tegen de zaak vooringenomen, en noemde hem eenen waanwijzen kwakzalver.

Dr. Gottfried van Heidelberg, met wien ik in kennis was, liet mij toen weten, dat Dr. Gall gaarne eene bijeenkomst met mij verlangde, om mij aan de schedels zelve van de waarheid zijner stellingen, die ik niet gelooven wilde, te overtuigen; maar ik wilde mij daarmede niet inlaten, en voer voort, zoowel in gezelschap mijner krijgsmakkers, als in In- en Buitenlandsche Journalen met het Gallsch systema op alle mogelijke wijzen den gek te steken. Maar toen ik zag, dat, niettegenstaande mijne diatriben en de oppositie van de Geneeskundige Faculteit, Dr. Gall toch allengskens meer aanhangers kreeg, besloot ik hem te leeren kennen, en, om hem te verschalken, mij als knecht te verkleeden. Kolonel Bucher van het 5de Dragonderregiment nam mij mede naar Galls huis, die zich toen juist te Parijs bevond, en verzocht hem, mijn hoofd eens te examineren en hem zijne gedachten daarover te zeggen. Hij verhaalde Gall, dat ik een Italiaan was, die reeds 7 jaren bij hem gediend, en mij zoo eerlijk gedragen had, dat hij van plan geweest was, om mij wat te laten leeren; maar niettegenstaande hij het gedurende bijna drie jaren met verschillende meesters beproefd had, was ik toch zoo onbevattelijk, dat ik naauwelijks mijne moedertaal konde lezen of schrijven en Fransch volstrekt niet leeren konde. Dr. Gall zag mij met groote oogen en vol verwondering en twijfel aan, en begon toen mijn hoofd te bevoelen. Terwijl hij daarmede bezig was, zeide hij herhaalde malen binnens monds: „'t Is niet waar, 't is onmogelijk." Toen hij mijnen schedel terdeeg onderzocht had, zeide hij tegen Bucher: „Een individu met een zoo wel gevormd hoofd kon onmogelijk aan die beschrijving beantwoorden, en als ik niet blind of doof ware, dan moest hij, naar de vorming van mijnen schedel te oordeelen, gelooven, dat ik kundigheden in het algemeen, maar bijzonder in Taal-, Aardrijks- en Sterrekunde zoude kunnen verkrijgen; en, wanneer ik naar evenredigheid der ontwikkeling mijner organen vlijtig geweest ware, dan moest ik iets buitengewoons hebben kun-

kunnen leveren, of een waanwijze Dichter geworden zijn. Toen ik dit laatste hoorde, voegde ik Bucher terstond toe: „Dat is valsch, dat gij mijn geheim verraden hebt en nu behoef ik mij niet meer te verwonderen, dat de Doctor alles zoo naauwkeurig geweten heeft." Bucher verzekerde mij heilig en stellig, dat hij mij niet verraden had, en ook Gall hield plegtig staande, dat hij van de pots, die ik hem had willen spelen, niets het minste vermoeden had gehad; doch ik twijfelde aan de opregtheid, zoowel van zijne betuiging, als van de verklaring mijns vriends Bucher, en ik bleef een Antagonist van Gall en van zijn systema.

Van dien dag aan begon ik evenwel de Craniologie te bestuderen en ik gebruikte daartoe de schedels der in de slagen gesneuvelden, waaraan het mij niet ontbrak; maar ik studeerde als iemand, die oogen heeft zonder te zien, ooren zonder te hooren; en mijne vooringenomenheid liet geene andere overtuiging bij mij plaats grijpen. Wanneer ik het karakter van eenen gevallen soldaat goed kende, zoo zond ik diens schedel aan Gall, en verzocht om zijn oordeel daarover; en ik moet bekennen, dat oordeel was dikwijls verwonderenswaardig juist; maar ik bleef toch ongeloovig.

In het jaar 1810 sneuvelde een van mijne Luiteants in een' veldslag bij Linz. Hij was een Pool, van een zeer oploopend karakter, een twistzoeker en zeer aan het zingenot overgegeven. Ik zond zijnen schedel aan Gall, hem zijn oordeel daarover vragende; en hij antwoordde mij, dat het een schedel was van een zeer driftig bloeddorstig en zinnelijk mensch. Niemand dan ik alleen wist van het geval en des niettegenstaande bleef ik een tegenstander der Craniologie

Bijna 8 jaren bleef ik aan mijn voornemen getrouw. Dan toen ik mij in 1817 te Rome bevond, werd ik gewaar, dat de Groot-Inquisiteur er op aangedrongen had, dat de ban tegen Gall en zijne leer zoude uitgesproken worden. Nu besloot ik, om Gall tegen zijne wederstanders te verdedigen en zond ten dien einde een artikel aan den Heer Jullien te Parijs, hetwelk deze in de *Revue Encyclopedique* liet plaatsen. Te gelijk begon ik mij ernstig met de Craniologie bezig te houden en te gelooven, dat zij voor de menschheid nuttig konde zijn.

In het jaar 1824 zag ik Gall weder te Parijs, bezocht zijne voorlezingen regelmatig en legde hem meermaals, en meestal, zonder dat hij er op verdacht was, zeer ingewikkelde en moeijelijke vragen tegen zijn systema voor; maar Gall, die een waar wijsgeer was, beantwoordde mijne vragen altijd met vriendelijke bedaardheid en had de goedheid meer dan eens schedels uit zijne verzameling te halen, ten einde mij te wederleggen. Omstreeks dezen tijd had Spurz-

heim het Gallsche systema geheel omgewerkt en noemde het nu *Phrenologie*. Gall was met deze nieuwigheid ontevreden, en sprak dikwijls, in mijn bijzijn, tegen Spurzheim, hem eenen Charlatan en Plagiarius noemende. Voor zijnen dood echter, keurde Gall vele van Spurzheims stellingen en ontdekkingen goed en was weêr met zijnen voormaligen leerling verzoend.

In het jaar 1826 ging ik naar Dr. Spurzheim, zonder hem in het minste te kennen en vroeg hem om zijn oordeel over mijn hoofd. Nadat hij mijnen schedel wel meer dan vijf minuten lang onderzocht had, deelde hij mij eene zeer naauwkeurige beschrijving mede van mijne verstandelijke en zedelijke vermogens. Op mijne vraag, of hij van oordeel was, dat ik een goed geheugen had, antwoordde hij mij: naar de ontwikkeling van verscheidene mijner verstandelijke organen te oordeelen, moest hij gelooven, dat ik een zeer goed plaatselijk en aan het werkelijk zien zeer nabij komend geheugen had; dit trof mij nog het meest van alle, want ik heb een verwonderlijk sterk geheugen en juist van dien aard, dat ik plaats, boek, bladzijde, ja de woorden, waarvan ik spreek of schrijve, als het ware voor mijne oogen zie.

In Januarij van het jaar 1832 verzochten de Heeren George Bennett en William Hall mij, dat ik met hen bij den Heer Deville in *the Strand* (te Londen) gaan wilde, omdat zij gaarne weten wilden, wat die wel van mijnen schedel zeggen zoude. De Heer Deville, wien ik geheel ook vreemd en onbekend was, gaf terstond eene korte schildering van mijne karakteristieke geaardheid en van mijne verstandelijke vermogens, die zoo juist was, dat ik nu volkomen bekeerd werd en overtuigd ben van de waarheid en het nut der *Phrenologie*.

Nadat ik aldus berigt gegeven heb van mijn' tegenzin tegen en van mijne bekeering tot de *Phrenologie*, zal ik er nu nog iets bijvoegen, over de verschillende manier, waarop de genoemde practische Phrenologen in hun onderzoek te werk gingen. Gall zag mij eene minuut lang, opmerkzaam en doordringend aan, en bevoelde vervolgens eerst mijnen schedel, terwijl hij beide handen in dier voege daarop legde, dat de duimen op het orgaan der goedaardigheid elkander raakten, terwijl de overige vingers de andere gevoels- en verstandsorganen bevoelden; toen onderzocht hij het dierlijk gedeelte en ten laatste het voorhoofd, waarna hij zijne handen van het hoofd afnam.

Spurzheim zag mij niet zoo naauwkeurig aan, bevoelde mijn hoofd met beide zijne handen tamelijk gaauw, hield zich het langst bij de dierlijke driften op, en gaf zijn oordeel te kennen, zonder de organen van mijn voorhoofd bevoeld te hebben, terwijl hij zijne handen op mijn hoofd liet liggen.

D e-

Deville zag mij naauwkeurig aan, evenwel niet met dien doordringenden blik, dien Gall had; hij streek de haren van mijn voorhoofd weg, en bevoelde toen mijn hoofd met zijne regterhand, terwijl hij bij elk orgaan zijn gevoelen zeide.

Ten slotte moet ik nog aanmerken, dat, ofschoon Gall en Spurzheim door hunne Geschriften over de *Phrenologie* zich zeer vele verdiensten verworven hebben, men hen toch niet als eerste Grondleggers dezer Wetenschap moet aanzien: want deze tak der Natuurkunde was den ouden Wijsgeeren bekend. Jamblichus verhaalt, dat de Pythagoristen geenen Leerling in hunne School den toegang vergunden, wanneer zij niet vooraf zijn gelaat en hoofd naauwkeurig onderzocht hadden. Plutarchus zegt in zijne levensbeschrijving van Socrates, dat deze, nadat hij het hoofd van Alcibiades onderzocht had, de aanstaande grootheid van dezen man voorspelde; ook Aristoteles heeft ons in zijne wijsgeerige Schriften overtuigende bewijzen nagelaten, dat hij met deze leere niet geheel onbekend geweest is; en Gall heeft dikmaals der meening van Aristoteles hulde bewezen. Plato zegt in een van zijne gesprekken: de natuur spreekt uit het hoofd, het voorhoofd, het gevoel en zelfs uit het zwijgen van 's menschen mond.

Eindelijk wil ik ook nog de volgende Anecdote mededeelen. Van 't Jaar 1778 — 1782 was de Marquis Mascardi de opperste Criminele Regter van 't Koningrijk Napels. Hij had de werken van Laporta, en de physiologie van Cabanis bestudeerd. Wanneer een misdadiger ter dood veroordeeld was, en hij, niettegenstaande het bewijs door getuigen, niet bekennen wilde, liet Mascardi hem bij zich komen, en onderzocht zijnen kop zeer naauwkeurig. Hier zijn twee van zijn oordeelvellingen of vonnissen.

1°. *Auditis testibus pro et contra, visa facie et examinato capite, ad furcas damnamus.*

2°. *Auditis testibus pro et contra, reo ad denegandum obstinato, visa facie, et examinato capite, non ad furcas, sed ad catenas damnamus.*

the Lancet 1832 — 33. Vol. I. N. 7.
Nov. 10, 1832.

Naschrift van den Duitschen mededeeler.

Het voorgaande verhaal heeft mij een tooneel bij Gall herinnerd, waarvan ik in 1799 getuige geweest ben; en het geen voor de lezers van deze bladen misschien niet onbelangrijk zijn zal — Ik had van Dr. Dömling van

Wurzburg, toen hij van Weenen over Jena, waar ik mij toen bevond, terugkeerde, het eerst iets van Gall en van zijne Schedelleer gehoord. Bij mijne aankomst te Weenen had ik, door een gunstig toeval, al spoedig het geluk met Gall persoonlijk kennis te maken. Ik gaf hem mijnen wensch te kennen, om met zijne nieuwe Leere naauwkeuriger bekend te worden. Hij was zoo vriendelijk van te betuigen, dat hij wel eenige voorlezingen daarover houden wilde. Het duurde ook niet lang, of deze voorlezingen kwamen tot stand voor 30 à 40 toehoorders, waaronder ook eenige dames. Gall hield dezelve ten zijnen woonhuize, en zij werden zeer ijverig bezocht en oplettend aangehoord. Op den dag, dat de 3e. of 4e. voorlezing gehouden zoude worden, at ik met twee, dagen te voren te Weenen aangekomen, Heeren v. H. uit W. en B. uit F., die mij, daar zij mij van vroegeren tijd kenden, en omdat zij te Weenen geheel vreemd waren, terstond opgezocht hadden. Toen het omstreeks 4 ure was, verzocht ik aan de Heeren om verlof, van heen te mogen gaan, daar ik eene voorlezing bijwonen moest; maar naauwelijks had ik het onderwerp genoemd, waarover gesproken zoude worden, of de beide Heeren vroegen, of zij niet mede konden gaan, en dit door mij toegestaan zijnde, verlieten ook zij de tafel. Toen wij aan Galls huis kwamen, was de voorlezing reeds begonnen. Het Locaal bestond uit eene voorkamer, eene groote zaal, waar de toehoorders zaten, en uit een daaraan gelegen kabinetje of klein vertrekje, waarin Galls Schedelverzameling stond, en in welks geopende deur Gall, gedurende zijne voordragt, gewoonlijk zijne plaats nam. Toen ik nu met mijne beide metgezellen in de deur tusschen de voorkamer en de zaal staan bleef, zeide Gall, (terwijl hij daarbij op den Heer B. wees, wiens volkomen kaal hoofd ook zeer duidelijk deszelfs schedelvorm liet zien): „ Ik kan U, mijne Heeren en Dames, dat, wat „ ik nu zoo even over het orgaan der voorzigtigheid en bedachtzaamheid— (*Circumspections - organ*) — gezegd heb, „ niet beter ophelderen, dan wanneer ik u verzoeke, dien „ Heer aan te zien, die dat orgaan in eenen zeer ontwikkelden graad bezit; ik ken dien Heer volstrekt niet, en ik „ heb hem ook nooit gezien, maar ik wil er alles onder „ verwedden wat men wil, dat hij alle die eigenschappen „ hebben moet, die uit een zoo sterk ontwikkeld bedachtzaamheids-orgaan moeten voortvloeijen". En nu schilderde hij die eigenschappen zoo in bijzonderheden, dat dezelve, zoo ver ik den Heer B. kende, zeer naauwkeurig op hem pasten. Het is mij niet mogelijk de verlegenheid van den Heer B. te beschrijven, die zoo in eenmaller oogen op zich gevestigd zag, en de verwondering en het glimlagchen van den

Heer

Heer v. H. zijnen zwager, die zijnen Broeder zoo onvoorziens zoo duidelijk beschrijven hoorde. De indruk, dien dit op het geheele auditorium maakte, was buitengewoon, 't geen men zich ligt verbeelden kan.

FRORIEP.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN, ACADEMISCHE EN ANDERE GESCHRIFTEN.

WETENSCHAPPELIJKE LEERBOEKEN. Leerboek der Scheikundige Werktuigkunde, door G. J. MULDER. Rotterdam, bij M. Wijt en Zonen in 8vo. 1832, 1ste deel, 2e. St. 186 bl. en 3 Platen. 1833 3e. stuk 112 bl. en 10 platen.

Van het onder dezen titel uitkomende werk, welks eerste stuk aangekondigd is geworden in den *Alg. Konst- en Letterb.* van 1832 I deel. bl. 217—221, zijn sedert het tweede en derde stuk in het licht gekomen.

Na in het eerste stuk de werktuigen, om te meten en te wegen, te hebben beschreven en de manieren, dienende ter bepaling van het soortelijk gewigt van vaste, druipbare en luchtvormige ligchamen te hebben opgegeven, gaat de Schrijvers in het 2e en 3e stuk over tot de beschrijving van de werktuigen, betrekking hebbende tot de *warmte*. Deze zijn of werktuigen om warmte-veranderingen en derzelver uitwerkingen op ligchamen te *meten*, of om warmte *voort te brengen*. Het 2e stuk handelt voornamelijk over de eerste soort, het 3e stuk over de tweede soort.

De warmte zet de ligchamen uit, doet de vaste ligchamen druipbaar en de druipbare luchtvormig worden. Wil de natuurkundige deze verschijnselen, die door de onbekende oorzaak, welke wij dan eens warmte, dan eens warmte-stof noemen, voortgebragt worden, naauwkeurig leeren kennen, dan heeft hij werktuigen noodig, die hem in staat stellen, om de juiste hoegrootheid derzelve te bepalen, om ze te meten; en wel werktuigen ter beantwoording van de twee hoofdvragen, die hier kunnen gedaan worden: 1°. hoe groot is de uitzetting, die door dezelfde vermeerdering van warmte voortgebragt wordt, in verschillende ligchamen, en 2°. hoe veel warmte is er noodig, om eene zekere begeerde uitwerking voort te brengen, bijv. om eene gegevene hoeveelheid ijs in water te doen overgaan, om eene gegevene hoeveelheid water in stoom te doen overgaan? enz. In het 3e hoofdstuk handelt de Schrijver over de werktuigen, dienende ter beantwoording der eerste vraag, in het 4e en 5e hoofd-

stuk

stuk over die, welke bij de beantwoording der tweede moeten gebruikt worden.

Het tweede stuk begint derhalve met eene zeer naauwkeurige en dus uitvoerige beschrijving van den Thermometer, deszelfs vervaardiging en gebruik. Men bezigt Thermometers, uit druipbare, vaste of luchtvormige ligchamen vervaardigd, naarmate men hoogere of lagere temperaturen door dezelve wenscht te leeren kennen. De S. geeft derhalve eerst alles, wat betrekking heeft tot de meest gebruikelijke Kwik- en Spiritus-Thermometers en derzelver verschillende inrigting als maximum- en minimum-Thermometers en als Baro-Thermometers; vervolgens de uit metaal of andere vaste ligchamen vervaardigde warmtemeters voor hooge temperaturen, van welke de meesten pyrometers genoemd worden; eindelijk de zoogenoemde lucht- en differentiaal-Thermometers. Even als hij, bij de werktuigen tot bepaling van het soortelijke in het 1e stuk, de daarmede verkregene uitkomsten mededeelt, geeft hij hier, bij de beschrijving der Thermometers, de hoegrootheid der uitzetting door de warmte voor kwik, alcohol, water en andere vloeistoffen, waarbij het voornaamste opgegeven wordt, hetgeen over de onregelmatige uitzetting en het punt van grootste digtheid bij sommige vloeistoffen bekend is, bl. 251—279; bij de beschrijving der Pyrometers de hoegrootheid der uitzetting van vaste ligchamen bl. 288—294 en bij den differentiaal-Thermometer, die der gassoorten bl. 305, telkens met beknopte opgave der manier, welke men ter bepaling derzelve gevolgd heeft. — Bl. 242 maakt de S. opmerkzaam op het nuttige gebruik, hetgeen de scheikundige van den Baro-Thermometer zoude kunnen maken, ter bepaling van de kookpunten voor die vloeistoffen, die bijna op gelijke temperatuur als water koken.

Het 4e en 5e Hoofdstuk beschrijft de werktuigen ter bepaling van de verschillende hoeveelheden warmte, welke noodig zijn, om de temperatuur van gelijke gewigtshoeveelheden van verschillende stoffen even vele graden te doen vermeerderen of verminderen, of met andere woorden, ter bepaling van de *soortelijke warmte*; die, welke gebruikt worden ter bepaling, hoe veel warmte noodig is, om vaste ligchamen te doen smelten en druipbare in dampen te doen overgaan; om de onder vermenging van ongelijksoortige stoffen vrij wordende warmte te meten, alsmede om die warmte-hoeveelheid te meten, welke bij verbranding vrij wordt. Men vindt hier dus de beschrijving van den *Calorimeter* van Lavoisier en La Place, met opgave van de noodige voorzorgen, ten einde bij het gebruik van denzelven, zooveel mogelijk naauwkeurige uitkomsten te verkrijgen; de opgave der manier van Maijer, om uit den tijd, dien verschillende

lig-

ligchamen ter afkoeling van een bepaald aantal graden noodig hebben, de soortelijke warmte te leeren kennen; de beschrijving van den *Combustimeter* van Rumford; de handelwijzen van Dulong, De la Rive en Marcet voor de soortelijke warmte van dampen en gassen; tafels van de soortelijke warmte van vaste en druipvormige ligchamen bl. 329, 336 en 337, en van gassen bl. 347; tafels van Rumford en Gmelin over de hoeveelheid warmte, vrijwordende bij verbranding bl. 352 en 359; den *Combustimeter* van Montgolfier en May; eindelijk eene beschouwing der verschillende soorten van brandstoffen uit het oogpunt der warmte, welke dezelve opleveren. — Bij een en ander geeft de S. eene beoordeeling der gebezigde handelwijzen, en stelt daardoor den lezer in staat om te beoordeelen, in hoe verre de verkregene uitkomsten als zeker en naauwkeurig mogen aangemerkt worden; in hoeverre daarentegen nadere proefnemingen noodig zijn, om deze punten der wetenschap tot de meest mogelijke klaarheid te brengen.

Het 6e Hoofdstuk, uitmakende het derde stuk, beschrijft de werktuigen, om warmte en licht *voort te brengen en te onderhouden* en handelt derhalve over ovens, fornuizen en lampen. — Vooraf gaat een overzigt van de verklaringen, die men tot nu toe van het gewigtige verschijnsel der *verbranding* gegeven heeft, en de volgens den Schrijver tegenwoordig meest gepaste verklaring van dezelve, welke daarin bestaat, dat door de aangebragte warmte bij de verbranding van organische voorwerpen de koolstof en waterstof van het ligchaam door ontbinding wordt vrijgesteld, en zóó electrisch gemaakt, dat ze met de zuurstof der lucht, die aan dezelve tegenovergesteld electrisch wordt, kunnen verbonden worden en bij deze verbindingen elkanders electrischen toestand veronzijdigen, om eenen neutralen of nul-electrischen toestand te verkrijgen; dat deze veronzijdiging wegens den zoo zeer aan elkander tegenovergestelden Electrischen toestand der zich verbindende stoffen even eens met ontwikkeling van warmte en licht geschiedt, als zulks plaats heeft, wanneer de tegenovergestelde Electriciteiten van den geleider eener Electriseermachine en van een ander ligchaam zich vereenigende eene vonk ontstaat, welke en warmte en licht geeft bl. 379. — Vervolgens beschrijft hij de voornaamste soorten van *ovens* en *fornuizen*; om dit in eene geregelde opvolging te doen, verdeelt hij de menigvuldige reeds bekende en beschrevene ovens in *vaste* en *draagbare* en elk van deze soorten weder in vier ondersoorten, te weten: *windovens*, *smeltovens*, *trekovens* en *vlamovens*; van elke soort vindt men hier de beste beschreven en afgebeeld, zoo als, onder de vaste, de windovens van Seffström, Buffon en Berzelius; de smeltovens van Boerhaave, Black

Black, Berselius en Mitscherlich; den trekoven van Wurzer, de vlamovens van de Morveau en Curandeau; onder de draagbare beschrijft hij de windovens van Aikin en Lewis, van de *Royal Institution* en van Bouillon la Grange, den smeltoven van Lavoisier, den Reverbereer (weerstuit)-oven van Macquer, de Capelleerovens van Macquer, Glauber, Anfry, en d'Arcet; de draagbare fornuizen van Beccher, Boerhaave en Davy. Daarop behandelt hij de komforen, de zand- en waterbaden, de droogovens, zoo als die van Boerhaave, de Jongh en Field en eindelijk de Tangen, van welke de XIVe. plaat negentien verschillende vormen, ingerigt naar het verschillend daarvan te maken gebruikt, voorstelt.

Het gedeelte van het 6e Hoofdstuk, waarin over *lampen* gehandeld wordt, begint met eene verklaring van de vlam en van hetgeen er bij het branden eener kaars voorvalt; gaat dan over tot de beschrijving der lampen, die tot *verlichting* dienen, zoo als de *Argandsche* lamp (eigenlijk die van l'Ange), de Hydrostatische enz. en de stoffen, waaruit derzelver pitten worden vervaardigd; daarna tot de lampen, welke bepaaldelijk tot gebruik voor den scheikundige zijn ingerigt, zoo wel spiritus- als olie-lampen, met derzelver standaard; eindelijk tot de meer zamengestelde lamptoestellen, welke door beroemde Scheikundigen als bijzonder doelmatig voorgeslagen of gebruikt zijn, zoo als het Oeconomisch Laboratorium van Guyton-Morveau, de lamp van Fuchs, Körner, Batka, Dingler, Le Baillif, Stratingh, Percival, Nollet, Marquard, Cooper en de drooglampen van d'Arcet en Baup. Hij eindigt dit stuk met eene opgave der stoffen, die tot verlichting en verwarming tevens worden gebruikt, zoo als Papaver- en Raap-olie, Traan, Spermaceti, Talk en witte Waskaarsen en van de uitkomsten der proeven, over derzelver lichtgevend vermogen genomen.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

DE REIFFENBERG.

Niet alleen de Fransche Staatkundige Dagbladen hebben sedert den Belgischen afval onophoudelijk hun best gedaan, om al wat Hollandsch was en Holland betrof in den grond te trappen; ook de Letterkundige, en daaronder de *Revue Encyclopedique*, waren niet karig in schimp, spot en laster. Wij hebben daaruit nooit staaltjes ontleend in dit Tijdschrift, om dat 't geen 'er omtrent ons Nederland in verscheen, meest-

al

al blijkbaar uit Belgische pennen vloeide, dewijl het de Stassarts, de Reiffenbergs enz. onder deszelfs medearbeiders telt. Nu echter kwam ons in dat Magazijn (*) een artikel voor, door de Reiffenberg geteekend, waarvan een gedeelte hier vertaald opgenomen wordt, om te doen zien, hoe ook bij hem de bordjes schijnen verhangen te zijn, indien al geen Franschman van hem zal zeggen: *il chante la palinodie.* Dit artikel is een Verslag wegens *Proben Altholländischer Volkslieder gesammelt und übersetzt von* O. L. B. Wolff. Greiz. 1832, bey Henning in 12° XIV. en 218 bl. en, na een korte inleiding wordt daarvan gezegd:

„ Na in 1831 een klein boekdeeltje getiteld: *Altfranzösische Volkslieder* uitgegeven te hebben, waarin de keus der stoffen niet altijd zeer gelukkig is geweest, en dat in de *Revue Encyclopédique* (Dec. 1831. p. 697) vermeld werd, heeft hij zich bijzonder op de Hollandsche Volksgezangen toegelegd, waarvan de Hr. D. H. Hoffmann, omtrent denzelfden tijd, eene proeve, onder den titel van *Horae Belgicae* uitgaf. Dr. Hr. Wolff werd in dezen arbeid voorgegaan, door een' Hollander zelven, door den Hr. J. C. W. Le Jeune, wiens boek in 1828 in 's Gravenhage is uitgekomen. En dat moest wel zoo zijn, want de Landgenooten van dien Schrijver verzamelen, met een waarlijk kinderlijke liefde, de overleveringen, hunner voorvaderen, en betoonen openlijk een' Godsdienstigen eerbied voor de herinneringen van het verledene. Dit is, omdat bij hen meer nationale geest bestaat dan bij het meerendeel de Europische natien; dit is, omdat hunne Geschiedenis roemrijk is, dat zij groote en nuttige daden verrigt hebben, en instaat zijn die nog te doen. Ons bijzonder bestaan met het lot van Belgie verbindende, en zonder eenig voorbehoud aan de belangen van ons land toegewijd, zouden wij blozen over een vaderlandsliefde, die ons onregtvaardig zou maken ook jegens het kleinste gedeelte der menschheid en nog te minder jegens een broedervolk, waarvan de staatkunde ons kan scheiden, maar waarmede ons de geschiedenis vereenigt; een volk, dat onlangs zijn' naam zoo edel op de rookende muren van Antwerpens kasteel geteekend heeft. Neen! niet op hatelijke driften, op behendig aangehitste oneenigheden moet onze onafhankelijkheid rusten: strijden wij, moet er gestreden worden, indien vernieling ooit eene bronwel van voorspoed is geweest; maar strijden wij dan ten minste met hoffelijke wapenen. Dan zullen wij zonder bitterheid eene menigte namen herlezen, voor weinig tijds met hoogmoed voor een groot aantal lieden herhaald, die nu ons voorgaan in dezelve te verachten; terwijl wij ons bereid betoonen, om aan onze medeburgers andere bewijzen van toegenegenheid te geven, dan eene bekrompene en kleingeestige partijdigheid."

WEER

(*) Janv. 1833 p. 158 — 160.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Junij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	29. 7 29. 6½ 29. 7	60 58½ 57	Z. Z. W. Z. W. t. Z. W. t. Z.	tot den avond hevige storm, meest betrokken, tusschenbeide regen.
13	29. 7 29. 6¾ 29. 5	60 62 57	Z. W. Z. W. t. Z. Z. t. W.	voormiddag bewolkt, omtrent betrokken, windrig, verder betr., tusschenbeide iets reg.
14	29. 3¾ 29. 4 29. 5¾	58½ 64 55½	W. Z. W. W. W. t. N.	wolken, windrig.
15	29. 8 29. 9¾ 30. 0	57½ 60½ 51	W. N. W. N. W. N. N. W.	bewolkt, 's avonds helder en zeer stil.
16	29. 9¾ 29. 8¾ 29. 8¾	62½ 65½ 59	Z. O. Z. Z. O. Z. t. W.	voorm. bew., zeer windrig, namiddag betrokken, regen, 's avonds bewolkt.
17	29. 9 29. 9¾ 29. 9¾	63 67 59	Z. W. t. Z. Z. W. Z. W. t. Z.	harde wind, bewolkt, 's avonds helder.
18	30. 1 30. 1 30. 1¼	63 64 57	Z. W. t. Z. W. Z. W. Z. W.	's morgens omtrent betrokk. verder bewolkt, omtr. helder.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

*** Men verneemt, dat te Leiden ter Perse is, een „*Brief aan* Mr. W. B. Donker Curtius, *Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, en van de Tweede Kamer der Staten Generaal; van* Mr. H. W. Tydeman, *Lid en Secretaris derzelfde Maatschappij, Prof. Jur. aan de Universiteit te Leiden; over voortgang en vooruitgang*" — Naar aanleiding van Z.W.E.G. drukfouts - verbetering, of Brief aan de Redactie van de Staats - Courant (*Staats - Courant* van Zaturdag. 15 Junij, bl. 4 onder aan) en van 's Hoogleeraars Voorrede bij de dezer dagen te Leiden, in 't licht verschenen vertaling van *Verhandelingen over onderwerpen van Geschied-, Staat-, Zede-, en Letterkunde*, van den Hoogl. Pölitz, te Leipzig.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem wordt uitgeven, à 10 cents, *ten voordeele van de nagelaten betrekkingen van de Gesneuvelden op de Citadel en de Vloot*:
WELKOM aan de Helden van *CHASSÉ en KOOPMAN* door V. Loosjes.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

ALGEMEENE KONST- EN LETTERBODE,

VOOR HET JAAR 1833.

VRIJDAG DEN 28sten JUNIJ.

No. 29.

BERIGTEN.

HAARLEM. Nadat wij met weinige woorden het afsterven van den Heer VAN LOOKEREN hadden bekend gemaakt, ontvingen wij het onderstaand meer bijzonder berigt, waaraan wij gaarne eene plaats inruimen.

„Op den 13 April l. l. trof de stad Tiel een zeer gevoelig verlies, door het overlijden van den beroemden Medicinae Doctor NICOLAAS VAN LOOKEREN Lid van den Raad dier Stad. Hij bereikte den ouderdom van ruim 77 jaren, waarvan hij 53 jaren lang, als Geneesheer, het volle vertrouwen van zeer velen mogt genieten. Reeds spoedig na zijne volbragte studiën aan de Utrechtsche Hoogeschool, werden zijne hooge verdiensten en uitnemende kunde bekend, zoodat, op den 12 April 1780 tot Med. Doct. bevorderd zijnde, hem het Lidmaatschap van het Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, reeds op den 30 Mei van dat zelfde jaar, werd aangeboden. Hij was een der eersten in ons land, die het nut der Koepokinenting wist te waarderen en dezelve met zulk eenen ijver beoefende, dat, na een zeer kort tijdsverloop, er in de stad zijner inwoning bijna geene ongevaccineer-

den meer bestonden, terwijl het waarschijnlijk aan zijne bijzondere zorg en oplettendheid, bij het doen dezer kunstbewerking, te danken is, dat er alhier slechts zeer zeldzaam een enkel geval van kinderziekte werd waargenomen. Onderscheidene reizen had hij aanspraak op de medaille, die van landswege hiervoor wordt uitgereikt, dan telkens stond hij dezelve af, opdat hiermede andere kunstoefenaren zouden vereerd en aangemoedigd worden. Geen wonder dan ook, dat het Rotterdamsche Genootschap te bevordering der Koepokinënting hem, bij deszelfs oprigting, onder de Corresponderende leden verkoos. — Bij de oprigting der Departementale Commissiën van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, werd aan hem het Praesidium voor Gelderland opgedragen en bij de herstelling van dat Collegie werd hij ook dadelijk weder tot diezelfde betrekking benoemd, en nam die tot in het jaar 1823 met voorbeeldeloozen ijver en naauwgezetheid waar, dan dan toen deed het denkbeeld, dat zijne krachten niet meer toereikend waren, hem hiervoor bedanken, doch bleef hij nog altijd een zeer werkzaam lid. In deze betrekkingen leverde hij vele belangrijke stukken, vooral over verschillende Epidemiën en Epizoötiën aan het Gouvernement en aan Commissien door hetzelve tot onderzoek afgezonden; welke stukken altijd tot een sieraad in het archief der Geldersche Geneeskundige Commissie zullen verstrekken en waarvan sommige ook in onderscheiden verslagen zijn opgenomen.

Een groot kenner en beoefenaar der oude talen en letterkunde zijnde, werd aan hem te regt de post van Curator der Latijnsche Scholen alhier opgedragen, en was hij altijd gezind, om, zoo veel in zijn vermogens was bij te dragen, ten einde geschikte Jongelingen tot de Academische studiën aan te moedigen, en te regt te helpen. Zijne uitgebreide practijk en andere werkzame betrekkingen beletteden hem, om ook voor het nageslacht nuttig te zijn; doch tot op het laatst van zijn leven, verliet hem de zucht tot onderzoek niet en hield hij aanteekeningen, van hetgeen hem merkwaardig en belangrijk voor de kunst toescheen. Het eenige, wat van hem in het licht verscheen, was zijne Academische verhandeling: *de membrorum Amputatione rarius quidem administranda, non tamen prorsus abroganda*; — waarvan men eene zeer gunstige be-

beoordeeling en gedeeltelijke vertaling in No. 36 *der Genees- Natuur- en Huishoudkundige Jaarboeken van het jaar* 1782 vindt. — Behalve dat hij door buitengewone bekwaamheid en vlugheid van oordeel in het Geneeskundige vak met regt allen roem verwierf, zoo wist hij door afwisselende vrolijkheid en ernst, waar die te pas kwamen, ieder, van welk eenen stand in de maatschappij ook, aan zich te verbinden, het bijna onbepaald vertrouwen van allen te winnen, en zich hierdoor ook in andere opzigten veel invloed te bezorgen. Deze gesteldheid bleef hem tot het laatste jaar van zijn leven bij, toen hij langzaam begon te verminderen, tot dat hij aan verval van krachten bezweek. Hij zal nog zeer lang door zijne eenige zuster en zeer vele vrienden betreurd worden."

HAARLEM. In staat gesteld, om de sierlijke rede, welke de Heer Mr. H. VAN ROIJEN uitsprak, bij de Uitvaart van den overleden Rector der Latijnsche School te 's Hage, J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, (Zie *Alg. Konst- en Letterb.* 1833 No. 21. bl. 327) hier mede te deelen, vertrouwen wij daarmede allen te verpligten, die zijne verdiensten en tevens eene waardige hulde, aan dezelve bewezen, weten op prijs te stellen.

Wie onzer beschrijft of drukt naar waarde uit het gevoel, dat, in dit treffend oogenblik, onzer aller gemoederen vervult en geheel heeft ingenomen; het gevoel van aandoening en smart; van leed en weedom, van rouwe en treurigheid, uit de diepte onzer harten geweld, en op elks gelaat te lezen? — Helaas! — wat daar, onder al den toestel des doods, op de zwart overtogen bare gelegen is, om, op den akker der sterfelijkheid, in de holle eenzame grafstede te worden nedergelaten en bijgezet, is het ontzielde deel eens dierbaren Mans, eens geliefden echtgenoots en vaders: het ontzielde deel eens waardigen burgers; eens hoogbegaafden leeraars en voorgangers der jongelingschap, tot verhevener wetenschap bestemd en zijner zorge en opleiding aanbevolen; het is het ontzielde deel van Johannes Kappeyne van de Coppello, dat wij gereed staan alhier aan de herbergzame aarde toe te vertrouwen, om er geborgen te blij-

blijven en te rusten, tot den dag des oogstes en der algemeene verrijzenis.

Het ontzielde deel van Johannes Kappeyne van de Coppello! — ja! door de vreesselijke hand van den bode Gods, die Heer is van dood zoo wel als van leven, ligt hij daar neder, weggerukt in de kracht der jaren, en te midden zijner nuttige en roemvolle loopbane! — afgesneden ligt Hij daar! — hoog is de raad des Almagtigen; onnaspeurlijk zijn de wegen des Ondoorgrondelijken! wij aanschouwen en zwijgen stille; wij begrijpen niet; — maar bukken in het stof, — en aanbidden! . . . . .

Doch zouden wij, bij dat zwijgen en aanbidden, den stroom des gevoels kunnen of ook moeten bedwingen? zouden wij dien in vollen vloed niet mogen uitstorten en den gefolterden geprangden boezem lucht en uitgang geven, door weeklagt en tranen, wanneer wij weggenomen en aan onze liefde, aan onze vriendschap, aan onze uitzigten en onze hope hier beneden hen zien onttogen, in wier bezit wij onzen lust en ons leven vonden; in wier bijzijn en verkeer wij ons beroemden en verheugden; van wier uitnemende gaven van verstand en hart wij ons, naar den loop der menschelijke dingen, nog zoo veel heilzaams en uitstekends, zoo veel zoets en aangenaams meenden te mogen beloven? — of zou die krachtige inspraak der gewaarwording; die vatbaarheid voor menschelijke aandoening; die onweêrstaanbare opwelling des gemoeds in ons gelegd en als met ons aangeregen zijn ineen gevlochten, om, daarbinnen, besloten, onderdrukt en overweldigd te worden gehouden? zoo was noch het doel, noch de wil daar boven! . . . . . neen, vóórzeker, de Hemelsche Vader heeft welgevallen in de ontboezeming onzer smarten en in het vloeijen onzer tranen, zoo dikwijls het Hem behaagt ons te berooven van hen, wier leven ons het geschenk Zijner goedheid was, die ons lief waren, aan wie onze geheele ziel zich verkleefd hield, en die wij in den geest volgen met onze hoogachting en erkentenis, als zij van ons zijn henen gegaan en hun stoffelijk overschot is nedergelegd in de groeve.

Zoo dierbaar was ons Kappeyne van de Coppello; zoo hingen wij hem aan, en hij was het

waar-

waardig; — zulk eene hoogachting hebben wij hem toegedragen; want hij had er aanspraak op verworven: — zoo beklagen wij ons over zijn verscheiden; want die klagte is redelijk en betamelijk — zoo geven wij openlijk en luide onze droefenis te kennen, omdat een stem in ons binnenste spreekt, dat wij het zijner nagedachtenis en verdiensten verschuldigd zijn.

Kappeyne van de Coppello was een dier niet zeer vele hoog bevoorregte onzer natuurgenooten, bij wie alle goede hoedanigheden zich, door eene zeldzame gelijkmatigheid, of, zal ik zeggen? wonderbare zamenstemming, tot een effenbaar geheel hebben vereenigd; zich, zonder eenige gezochtheid of aanmatiging, zonder eenig bejag of praal, en bijkans onbemerkt voordoen, en nimmer anders, dan onder het zachte en bevallige kleed der eenvoudigheid zich naar buiten vertoonen: — daarvan was zijn gansche handel en wandel een sprekend tafereel: hij legde dit aan den dag in zijn uiterlijk voorkomen; in zijne gesprekken; in zijn huisselijk leven; in den gezelligen kring; in alle zijne bemoeijingen en verrigtingen.

Hiermede paarde hij een juist oordeel; levendige bevatting; geoefenden en kieschen smaak; eene edele zucht voor hetgeen schoon en goed mag heeten, werwaarts al zijn streven was; eene welverkregen, vlijtig aangekweekte en steeds vermeerderde kennis, de wijde uitgestrektheid omvattende van het arbeidzame vak der letteren, waaraan hij zich had toegewijd, waarin hij leefde en zweefde, en waarvan hij, aan het hoofd des te 's Gravenhage gevestigden Gymnasiums als uit den grond door hem opgehaald, en tot bloei en aanzien gevoerd, de vruchten, met zoo veel begaafdheid, en met dien gelukkigen uitslag, in zijn onderwijs overbragt, dat hij mag gezegd worden daarin de meest geroemde mannen van zijnen tijd meer dan op zijde te zijn gebleven.

Kappeyne van de Coppello had, bovendien, de juiste wijze bespied en wist ze schranderlijk aan te wenden, om die vruchten rijker nog en weldadiger te doen worden; niet slechts door de jeugdige gemoederen voor de Grieksche beide en Latijnsche letteren een' overhellenden lust en eene weetgierigheid

 bij

bij velen tot geestdrift gestegen, in te storten, die niet konde nalaten zich diep bij hen te vestigen, hen geheel te bezielen en op hun volgend leven en bestaan een' onfeilbaren invloed te oefenen; maar niet minder, door de ongemeene bekwaamheid, die hij zich had eigen gemaakt, om, door zijn' verstandigen, uitlokkenden en overredenden leertrant zijne jonge hoorderen vroegtijdig en nadrukkelijk het gewigt te doen beseffen en het hoog belang gevoelen, dat er in gelegen ware, om de taal en wijsheid van het grijze Griekenland en van het aloude Rome met de letteren en wijsbegeerte onzer latere dagen zoo te verbinden en als ineen te smelten, dat niet slechts oudere en nieuwere elkander de hand boden; maar dat vooral ook de laatste, uit de zuivere en lavende bron der eerste puttende, daarvan oorspronkelijke schoonheid. en dien stempel van bevalligheid en eenvoudigheid konden ontleenen, zonder welken, wijsbegeerte of letteren niets, — met welken, zij alles vermogen. Wij weten niet, of men zich een edeler, een verhevener of waardiger doel, dan het zoo evengemelde, kan voorstellen. Kappeyne van de Coppello had het zich voorgesteld, en hij heeft het zeer gelukkig mogen bereiken. — Zijn geheel onderwijs was ijver, vlijt en volharding; het was ingerigt naar de beste voorschriften, geschoeid op de leest der beste voorbeelden. Hoe hij er in geslaagd is, en wat hij heeft te weeg gebragt, — dit mogen zij getuigen, wier veréerende en aangename roeping het was, zijne werkzaamheden, als bestuurder en hoofdleeraar der Scholen, van nabij te beschouwen, gade te slaan en te waarderen. Getuigen mogen het de hooge voorgangers aan onze Oud-Nederlandsche Hooge Scholen, die niet schromen, ongezocht, de volmondige verzekering te doen, dat van geene Latijnsche Schole in ons Vaderland, beter, behoef ik niet te zeggen, maar zoo goed aangebragte jongelingen hunne lessen kwamen bezoeken en bijwonen. — Zij verbloemen het niet de dankbare ouders, wier zonen, onder zijn geleide, tot kennis, tot zedelijkheid en tot deugdelijke beginselen zijn gevormd. — Zij vermelden het, met dankbare lofspraak, deze zelfde zonen, die wij, in grooten getale, van nabij en van verre, herwaarts gevloeid, en hier met ons verzameld zien: — Of, was

was dit ook, om den rouwstoet, als dien eens medeburgers en bekenden, eeniglijk, en als naar gewoonte mede te volgen? — neen! het was om een' dierbaren ontslapenen, op hunne eigen schouderen gedragen, naar de voor hem bestemde rustplaats, wel verzekerd en wel bewaard, over te brengen, en door deze laatste droevige, maar ook liefdevolle en trouwe zorge voor het stoffelijk overblijfsel eens hoogbeminden en hoogvereerden leermeesters, zoo lang, en zoo veel zij nog konden, de trouw en liefde en zorge te vergelden, die zij, bij 's mans leven, in zoo ruime nimmer genoeg te erkennen mate, van hem hadden genoten.

En wat zal ik zeggen van die schare van jongere of meer opgewassen kweekelingen? — Ziet het; — zij staan daar, in aandoenlijke stilte, met neêrgeslagen aangezigte, gedachtig, wat zij reeds zijn, of hopen mogten te worden onder eene leiding, waarvan sommigen hunner bereids in staat zijn de waarde eenigzins op prijs te stellen, en het gemis te berekenen: — zij staan daar, allen vervuld van erkentenis voor verkregen onderwijs, gemaakte vorderingen, hartelijke en steeds ten goede aansporende toespraak, waarvan zij zich te vroeg en te bedroevend verstoken vinden; — erkentenis, zigtbaar in aller medeviering van deze statige uitvaart; zigtbaar niet minder in de uiterlijke rouwteekenen, die zij hebben aangetogen, om ze, geruimen tijd, te blijven behouden, als kennelijke bewijzen van aandenken en vereering! — Wij prijzen die gevoelens, en beämen die rouwbetooning!

Lofwaardig was Johannes Kappeyne van de Coppello in zijne openbare betrekking; maar lofwaardig niet minder in zijn huisselijk, in zijn burgerlijk, in zijn zedelijk en Godsdienstig leven; nimmer overtroffen in liefde en teederhartige zorge voor gade en talrijk kroost; warm en getrouw vriend; regtschapen burger van zijn en ons vaderland, waaraan zijn hart met onwankelbare trouw gehecht was; bescheiden, vriendelijk en menschlievend. Even mild uitdeeler van kennis en wetenschap, als rijk met dezelven toegerust, was hij het sieraad en de eere der maatschappij; wellust der gezellige verkeering; voorbeeld van kloeke zeden, standvastige deugd en edele

Godsvrucht; Christen, bovenal, in den. wezen zin en in den echten geest.

Als zoodanig hebben wij hem gekend en liefgehad; als zoodanig blijft hij leven, nadat hij gestorven is, in onze gedachtenis, in onze lofvermelding en in den naroem, die hem zal volgen!

Ontvang, zalige Overledene, onze hulde en onzen dank voor hetgeen gij onder ons zijt geweest en onder ons hebt verrigt. Ontvang ze daar boven in het verblijf der heerlijkheid door u geërfd! — Hier beneden blijven wij, met de dierbaren, die gij hebt achtergelaten, in ons denken en gevoelen, in onze gewaarwordingen en herinneringen, met u verkeeren, als of gij tegenwoordig waart: — wij plengen tranen over uw gemis, en zullen het lange betreuren; maar betreuren als hope hebbende. — Die hope zij de troost en het uitzigt der uwen; de troost en het uitzigt van ons allen; — en worde eenmaal aanschouwen, aanschouwen ook van aangezigt tot aangezigt, aanschouwen ook bij en met u daar, waar gij reeds ziet en weet, wat ons te zien noch te weten gegeven is!

H. VAN ROIJEN.

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

BILDERDIJKS *Gevoelen*, DAT WITTE VAN HAEMSTEDE GEEN BASTAARD IS,

getoetst aan zijne eigene redeneringen.

Nadat in de jaren 1825, *Letterbode* No. 48 en 49, en 1826 No. 16, 18 19 en 20, eenige wisseling van gedachten had plaats gehad, onder mannen, tegen wier kunde ik mijne geringe kennis, zelfs niet in de verte, zoude hebben durven meten, werd nogtans dat punt van geschil voor mij van zoodanige aangelegenheid, dat ik ieder geschrift, hetwelk dien betrekkelijk zoude handelen, met de uiterste belangstelling verwachtte; doch mijn uitzigt werd te leur gesteld. Eerst in den jare 1830, Mnemosyne deel I. 3e verzameling, zag men iemand, zoo niet uit de School, dan toch in den Geest van B i l d e r d i j k, optreden met eene voorlezing over de verschillende gevoelens aangaande de afkomst van W i t t e v a n H a e m s t e d e, waaromtrent echter vooraf wel reeds het resultaat kon berekend worden, dat, namelijk de genoemde W i t t e metterdaad is geweest een wettige *Zoon*

van

van Graaf Floris V gewonnen; dat de groote Bilderdijk dat gevoelen met hand en tand had vastgehouden, was niet slechts blijkbaar uit den *Letterbode* 1826 No. 16, maar het wordt in een naschrift van den Hoogleeraar Tydeman, op de zoo even genoemde verhandeling van den Heer Mr. N. Carbasius dermate toegelicht en bevestigd, dat deswege geenerlei twijfel overblijft; doch dat ook tevens bij hem, die waarheid en niets dan waarheid mint, het vurigste verlangen heeft doen ontstaan, om toch ook eindelijk eens de gronden te kennen, op welke Bilderdijk deze zijne stelling gebouwd had.

Zoo dikwijls nu mijn geduld bij de lezing van 's mans eerste deel der Geschiedenis van het Vaderland werd op de proef gesteld, en ik hetzelve uit dien hoofde, maar al te dikwijls en onvoldaan, uit de hand legde, zoo veel te ijveriger werd mijne begeerte aangeprikkeld naar deszelfs tweede deel, als hetwelk juist dat tijdperk bevatte, waarover ik meende een nieuw licht ontstoken te vinden, ten einde de meergedachte wettigheid der geboorte van Witte van Haemstede voor alle verdere tegenspraak vrij te waren, en dezelve buiten kijf te stellen.

En wat vond ik er? Helaas! magtspreuken, en, wat meer zegt, ook beschimpingen en verguizingen; doch ook redeneringen, die, in stede van de zaak helderder te maken, dezelve integendeel, naar mijne wijze van zien, dermate hebben verduisterd, dat ik niet weet, wie het minder gelukt is, Bilderdijk of zijne slaafsche navolgers, mijn gevoelen, omtrent het onbewijsbare hunner stelling, aan het wankelen te brengen.

Het is geenszins mijn oogmerk, de hatelijke en beleedigende uitdrukkingen van Bilderdijk ten opzigte van mannen, die sinds geruimen tijd der langen doodslaap zijn ingegaan (en *de mortuis non, nil nisi bene*) te gispen, even weinig als ik mijn afkeer zou willen betoonen van het hoewel fijner uitgedachte *op zijn Wagenaars*, of van het niet minder stekelige *geleerdschijnend* werk over Koning Willem II van J. Meerman, door den uitgever (Prof. Tydeman) van Bilderdijks Gesch. enz. in zijne aanteekeningen achter aan gevoegd: ik heb alleen het doel, het onbestaanbare van Bilderdijks stelling aan zijne eigene redeneringen te toetsen, terwijl ik geen stroobreedte zal wijken voor de magtspreuken, die er als in éénen adem aan verbonden worden.

Bilderdijk zegt, dat er inzonderheid één punt bestaat, waar van veel afhangt, en dit is de bepaling des tijds van Floris huwelijk met Beatrix. En ik deel geheel in dat gevoelen, tot heden geheel veronachtzaamd, ja durve er zelfs bijvoegen, dat hij, die deze omstandigheid grondig uit een zet, der geschiedenis en inzonderheid aan het punt in quaestie eene groote dienst zoude bewijzen. En meent

 men,

men, dat Bilderdijk dit onderzoek betamelijk heeft aangevangen? Neen, uit hem zelven moest trouwens *a priori* de de nasporing met opzigt tot die tijdsbepaling gewrongen ten voorschijn treden, en *a posteriori* is het ook gebleken, dat hij reeds met eene in geen geschiedboek aangeteekende bijzonderheid aanvangt, nademaal hij in zoo vele woorden zegt, dat Floris uit dat huwelijk twee Kinderen Jan en Margaretha verwekte bl. 173, iets hetgeen, mijns wetens tot dus verre nog door niemand is geopperd, zelfs niet door den Heer Carbasius, die op meer dan dan ééne plaats vermeldt, dat Floris er verscheiden heeft gehad.

Met opzigt tot de Gemalin van onzen Graaf had B. bl. 179, 180 niet noodig gehad, zoo veel omhaals te maken, om te betoogen; dat het die Beatrix geweest is, welke Guy van Vlaanderen in zijn tweede huwelijk met Isabella van Namen heeft gewonnen: want dit pleit is voor lang reeds beslist, en ik houd overzulks alle tegenbedenkingen op dit stuk of voor loutere verzinsels of voor stijfhoofdige weêrstrevigheid; B. om het geen hij gezegd had te bewijzen, beroept zich dienaangaande wel op Huydecoper, doch deze heeft nog minder bewezen, dan gene, die los weg zegt, dat de eerste Gemalin van Graaf Guy overleed, terwijl hij in Afrika was met Koning Lodewijk den Heiligen, die daar in 1270 stierf.

Een eenig bewijs zal dat gestelde om verre werpen. Vredius namelijk heeft zegels afgebeeld hangende aan brieven van 1264, 1266 en 1269, waarop en waarin Guy zich Markgraaf van Namen noemt, een titel voorwaar, welken hij niet voeren kon, indien hij vóór dien tijd niet met Isabella van Namen gehuwd was. En deze stellige blijken bevestigen de getuigenissen, om van geen anderen te gewagen, zoowel van Oudegherst, Chapt. CXVI in fine en Chap. CXVII, als van de Chronijke van Vlaanderen, deel I bl. 363 en 364, dat Machteld van Bethune in 1259, niet in 1270 overleed en Guy met Isabella van Luxemburg of van Namen, in 1262 of 1264 hertrouwde.

Wanneer B. van onzen Graaf sprekende, bl. 174, zegt, dat een jongeling zoo vroeg, te weten in 16jarigen ouderdom, geen huwelijk aanging, zoo herinnerde hij zich gewis niet Graaf Jan I, dien hij zelfs (let wel) in 1281 geboren acht, en dus in 1297, als wanneer deze met de dochter van den Engelschen Koning huwde, geen, hoogeren ouderdom, dan dien van 16 jaren kan bereikt of geteld hebben.

Dat deze Jan 1281 geboren is, stelt B. op meer dan eene plaats bl. 174, 194. Eens zelfs met de bijvoeging, Wat strijdt er tegen? bl. 180; maar hij zegt ook ergens, na kort te voren bl. 174 vermeld te hebben, dat Margaretha weinig ouder was dan haar broeder en wederom bl. 195 dat zij in 1281, namelijk een in de wieg liggende dochtertje was, *dat* Margaretha REEDS EENIGE JAREN

had,

had, *eer* Jan *ter wereld kwam* bl. 175; ofschoon het nu onzeker is, wat men in het algemeen door de uitdrukking van *eenige jaren* te verstaan hebbe, mogen wij het nogtans daarvoor houden, dat bij geen kiesch en naauwkeurig schrijver met dezelve een twee-, drie- of viertal jaren bepaald wordt; en het is alzoo, naar mijn inzien, geenszins ongerijmd, de beteekenis dezer uitdrukking minstens tot vijf, hoogstens tot acht jaren uit te strekken. En tot welk resultaat moet ons dan deze redenering geleiden? tot geen ander, dan dit: indien Jan in 1281 geboren is, en Margaretha 8 tot 5 jaren ouder was dan haar broeder, zoo moet hare geboorte gesteld worden in 1273 — 1276, en gevolgelijk haar Ouders-huwelijk in 1272 — 1275. En hoe rijmt dit dan met eene andere stelling van Bilderdijk, die dat huwelijk bl. 180 in 1279, elders bl. 178 en 183 in 1278 — 1279 en wederom bl. 194 in 1277 — 1280 wil plaatsen? Wij zwijgen met opzet van de onzekerheid, of Margaretha het eerstgeboren kind uit dien echt geweest zij, als ook van de mogelijkheid, dat Beatrix vóór Jan een' zoon gebaard hebbe, in welken men om der opvolgings wille, een' naamgenoot van Floris zoude kunnen aanschouwen: want geschiedkundige waarheden moeten onbewegelijk vast staan en al, wat ons tot dus verre omtrent de geboorte van Witte van Haemstede in wettig huwelijk van den Hollandschen Graaf is voorgehouden, bezit dat noodzakelijk vereischte niet, ja het wordt, inzonderheid door den tijd van het huwelijk van Floris V met Beatrix van Vlaanderen zoodanig ontzenuwd, dat het noodeloos is, de bewijzen ten voordeele van Witte aangewend, andermaal te onderzoeken.

Zonderling ook is het bij Bilderdijk bl. 192, te lezen, wat aanleiding gaf tot het huwelijk van Floris met Beatrix. Het is niet meer of minder dan zijne ridderwording in 1277, bij welke plegtigheid Graaf Guy tegenwoordig zal geweest zijn, en zijne dochters medegebragt hebben. Guy heeft Floris toen aangehaald en deze is op eene zijner dochters, met name Beatrix, verliefd geworden. Maar een huwelijk onder Vorsten uit pure genegenheid of wel liefde en ten gevolge van dien hartstogt? dit toch, in waarheid, is in mijn oog overwijsgeerig; doch B. beduidt zijne lezers ook verder, dat Floris toen de zwaarte gevoelde der verpligtingen, welke het verdrag van den jare 1258 hem had opgelegd. En Guy, die hem tot deszelfs naleving noodzaken konde, zal nu de praal, de betooverende schoonheid zijner dochters hebben aangewend, om te verkrijgen, wat een eerlijk man (en Floris was er een) verpligt is gestand te doen. Indien het ontwijfelbaar was, dat tusschen den Hollandschen en den Vlaamschen Graaf eene bestendige vriendschap was onderhouden geweest, zoo zou men zich kunnen laten verleiden, om in dat denkbeeld te berusten;

maar

maar nu het door de Geschiedenis bevestigd wordt, dat Vader en Schoonzoon, en dus na hunne aangeknoopte verwantschap in gedurige onrust met elkander verkeerden, nu is er bij mij schijn noch schaduw, om zulke middelen aan de zijde van Guy te denken of Floris tot zijn' pligt te neigen en ik ben, naar aanleiding van des laatsten karakter, steeds van meening, dat hij alleen uit besef zijner gehoorzaamheid aan al de voorwaarden voldaan heeft, welke hem door zijnen oom en voogd in 1256 waren opgelegd.

Zie daar hetgeen ik gemeend heb voor het tegenwoordige te mogen openleggen. Welligt biedt zich eene nadere gelegenheid aan, om meer breedvoerig op deze zaak terug te komen.

D.......

KUNSTVERZAMELINGEN EN VERKOOPINGEN.

ROTTERDAM. In de afgeloopen week is alhier het Kabinet *Schilderijen* en *Teekeningen*, nagelaten door den Heer C. Bernet publiek verkocht. Deze Verzameling, bijna geheel uit voortbrengsels van Hedendaagsche Nederlandsche Meesters bestaande, bevatte een 120tal Schilderijen, die te zamen *f* 19,890 hebben mogen opbrengen, terwijl vijf Kunstboeken met Teekeningen en enkele ingebondene Prentwerken ruim *f* 4000 mogten gelden. Ten bewijze, hoe onze Hedendaagsche kunst wordt gewaardeerd, volgen hier de prijzen, waarvoor de voornaamste stukken verkocht zijn geworden.

No.

8. Een woelend water, door *N. Baur.* . . . . *f* 162
10. Een binnenplaats met slapende man en vrouw na het middagmaal enz., door *F. de Brakeleer.* . . . - 980
11. Eene jong bevallig vrouwtje onder een afdak enz., door denzelfden. . . . . - 325
17. Een terugkomend visscher bij zijn gezin, door *J. J. Eckhout.* . . . . - 610
18. Een St. Nicolaasfeest, door denzelfden. . . . - 400
19. Een visscher op een duingrond, door denzelfden - 180
38. Een jong bevallig vrouwtje in een nis, door *C. Francois.* . . . . - 185
24. Een binnenvertrek, door *C. M. Geyrnaert* . . - 430
26. Een dito met een man en bevallig meisje, door denzelfden. . . . . - 100
35. Een stadsgezigt, door *J. B. van Hove,* . . . . - 150
39. Een bergachtig Napolitaansch landschap, door *Knip.* . . . . - 215
40. Een Hollandsch landschap met vee, door *J. Kobell,* van Utrecht . . . . - 1410

No. 45.

No.
45. en 46. Twee landschappen, door *B. C. Koekkoek.* f 130
49. Een land- en watergezigt, door *L. de Koning.* - 180
55. Een Zwitsersch landschap, door *Leguiljon.* . - 157
56. Doodwild, door *W. van Leen.* . . . . - 112
57. Vrucht-stuk, door *G. J. van Leeuwen* . . . . - 201
58. Een jonge Dame in gesprek met een' Edelman, door *P. F. Leroy.* . . . . - 126
59. Een Dorpsherberg enz., door *J. Moerenhout.* . - 240
61. Een Armoedige binnenhuis, door *P. Noël.* . - 317
64. Een Bergachtig landschap, door denzelfden. . . - 160
65. Een vaas met Bloemen, door *Oberman.* . . . - 105
66. Een Landschap met vee, door *B. P. Ommeganck* - 1010
68. Een Stal met schapen, door *J. van Ravenswaay.* - 175
73. Een Boerenbinnenhuis, door *J. B. Scheffer.* . . - 201
74. Een Familiestuk, door *A. Scheffer.* . . . . . . - 740
75. Een jong meisje met broertje en zusje bij het graf harer Ouders, door denzelfden. . . . . - 425
76. Eene vrouw bij eene boerenwoning enz., door denzelfden. . . . . - 101
78. Een hevige storm op de Zeeuwsche stroomen, door *J. C. Schotel* . . . . - 1305
79. Een Boomrijk landschap, door *A. Schelfhout.* . . - 585
80. Een Landschap met water doorsneden, door denzelfden. . . . . - 925
81. Een heldere koude winterdag enz., door denzelfd. - 615
83. Een strand- en zeegezigt, door denzelfden. . . - 201
87. Een Boerenwoning, door *G. A. Schmidt.* . . . - 160
89. Een Boomrijk landschap, door *J. van Strij.* . . - 800
90. Een onderwetsche binnenkamer, door *A. van Strij.* - 295
92. Een Hollandsch landschap, door *G. Smak Gregoor* - 151
95. Een Stads- en Havengezigt, door *J. H. Verheijen.* - 207
96. Een Stadsgezigt, door denzelfden. . . . . . - 200
97. Een oud Kerkgebouw enz., door denzelfden. . . - 160
100. en 101. Twee landschappen, door *A. Vermeulen.* - 304
105. Een binnenkamer met onderscheiden kaarslicht, doodwild enz., door *M. Versteeg.* . . . . . - 1635
106. Een binnenvertrek met een kind in de wieg, door *G. Wappers.* . . . . - 325

Onder de Teekeningen gold *Cats*, uitvoerige kopij naar de nachtwacht van *Rembrandt* f 150, een schaapskooi van *Kobell* f 104, een school van *van Geel* f 106, een stuk van *van der Jagt* naar *Hondekoeter* f 100, eene teekening van *Noël* met zwart krijt van een bekende Schilderij diens Meesters, thans in het Haagsche Museum f 87 — enz.

Indien de rijke Kunstverzamelingen van de Heeren *Coll*, *de Vos*, *de Valk*, *de Faesch* en *van den Bergh*, die ook binnen kort openbaar zullen verkocht worden, in evenredigheid van dit Kabinet mogen opleveren, waaraan geene reden is om te twijfelen, dan zullen deze snel op een volgende Verkoopingen bewijzen, dat de Kunst in Nederland nog op hoogen prijs gesteld wordt. STER-

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Afteekening van de drie eerstkomende Eclipsen.

Deze Afteekening stelt zoowel de Zonsverduistering van den 17 Julij eerstkomende (fig. 2) als de beide Maaneclipsen van den 1sten Julij (fig. 1) en den 26sten December (fig. 3) voor, zoo als zij, te Amsterdam en, met slechts een zeer gering verschil, in geheel ons land, bij onbewolkten hemel, zich zullen vertoonen; — want, wat aangaat de Maansverduisteringen; ofschoon het waar is, dat zij, op hetzelfde physieke oogenblik, door alle Waarnemers, waar ook op de aarde zich bevindende, volkomen van dezelfde grootte gezien worden, zoo is toch het voorkomen der verduistering, met betrekking tot het bovenste of toppunt der Maan, voor alle die Waarnemers verschillende.

Bij de Zon-eclips is het middelpunt der Zon, en bij de Maan-eclipsen dat der Maan als een vast punt geteekend, zoodat de kromme lijn, waarbij de woorden *Begin*, *Midden*, *Einde*, in het eerste geval den schijnbaren weg van het middelpunt der maan en in de beide andere gevallen den schijnbaren weg van het middelpunt der schaduw *voorstelt*, even of deze over de maan ging. De nommers, nevens gemelde kromme lijn gesteld, duiden de uren en halve uren aan, wanneer het middelpunt der maan of dat der schaduw daar ter plaatse komt. In de Eclips van den 26 December, wil *Beg. G. V.* en *Einde G. V.* het begin en het einde der geheele of totale Verduistering te kennen geven. Eindelijk, de groote kringen, bij de Maansverduisteringen, stellen de grootte van de doorsnede der schaduw van de Aarde voor.

Om zich dan het geheele beloop dezer verduisteringen aanschouwelijk te maken, kan men van kaartenblad of eenigzins stijf papier eene ronde schijf knippen, juist ter grootte van den grooten cirkel, bij de Maansverduisteringen en zoo groot als de Maan (op de teekening) voor de Zoneclips. In deze schijf make men, in het middelpunt, een klein gaatje, waardoor eene lijn of streep kan gezien worden, en stelle dezelve met het gaatje op de kromme lijn, waarbij de woorden *Begin*, *Midden*, *Einde* staan. Schuift men dan de schijf langzaam met derzelver middelpunt over gezegde kromme lijn, van het begin tot het einde, dan zal men op elk bepaald tijdstip zien, welk gedeelte van de Zon of Maan alsdan verduisterd zal zijn.

De berekeningen zijn gedaan naar de opgaven van de Zons- en Maansplaatsen in den *Nautical Almanach*, voor de Breedte van 52° 22′ 17″ en Lengte van 0u 19′ 34″, in tijd beoosten Greenwich. Maan-

Eclipsen in 1833.

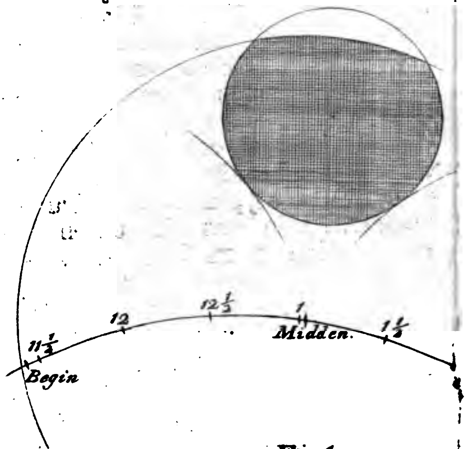

Fig. 1.

Maan-Eclips van den 1 Julij 1833.

Begin den 1 Julij . . . ten 11u 24¾′
Oppositie 2 —— . . . ten 0u 56½′
Midden —— . . . ten 1u 2⅔′
Einde —— . . . ten 2u 40½
Grootste verduistering 10d,3

Zon-Eclips van den 17 Julij 1833.

Begin 's morgens . . . . ten 5u 23′ 53″
Grootste Verduistering ten 6u 15′ 50″
Schijnbare conjunctie . ten 6u 19′ 17″
Einde . . . . ten 7u 11′ 12″
Kortste afstand van Zon- en Maans middelpunten = 9′ 51″
Grootste Verduistering . . . . = 8d,523

Maan-Eclips van den 26 December 1833.

Begin . . . . 's avonds ten 8u 3′
Begin der geheele verduistering ten 9u 2½′
Oppositie . . . . ten 9u 51′
Midden . . . . ten 9u 52′
Einde der geheele verduistering ten 10u 41½′
Einde der Eclips . . . . ten 11u 41′
Alles in Middelbaren tijd van Amsterdam.

F. J. STAMKART.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1833 Junij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	30. 1 30. 1 30. 0¼	62 69 60	Z. W. W. Z. W N. t. O.	dun bewolkt.
20	29. 9 29. 9 29. 9	67 70 60	N. O. N. N. O. N. W.	in den voorm. een zw. regenbui, donder van verre, voor het overige, omtrent helder.
21	29. 9 29. 9¼ 29. 9	62 64 62	W. Z. W. W. W. Z. W.	windrig, bewolkt, op den middag betrokken.
22	29. 8 29. 9 29. 8¼	62 65 61½	W. t. Z. W. Z. W. t. W.	zeer windrig, bewolkt, meest omtrent betrokken, 's nachts regen.

1833 Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	29. 5¼ 29. 5¼ 29. 5	56 60½ 56½	Z. Z. O. Z. Z. t. W.	voor den middag regen, verd. bewolkt; meest betrokken, tusschenbeide regen, zeer *
24	29. 5 29. 6¼ 29. 8	51 62 54½	Z. Z. W. W. W. Z. W.	's morgens harde regen, tot in den voormiddag regen, verder bewolkt, windig.
25	29. 9 29. 9¼ 29. 9¼	62 66 61	W. N. W. N. W. N. N. O.	bewolkt, meest omtr. helder.

* windrig, 's nachts harde regen.

KUNST- EN LETTERNIEUWS.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven, en is aan hare Correspondenten verzonden, het volgend voor allen, die Huisselijke Godsdienstoefeningen op den waren prijs stellen, zeer belangrijk Werk:

C. W. SPIEKER, *Christelijke Overdenkingen voor alle dagen des jaars*, met gegraveerden titel en vignet gr. 8vo. . . . . *f* 3 —

Van dezen in Duitschland beroemden Schrijver hebben ook bij het Nederlandsche publiek, de vroeger bij dezelve uitgegeven werkjes: *Sophia*, *Overveld*, *Avondvertellingen*, *Vertellingen en Tafereelen uit het Huisselijke leven* en *Verhalen uit de Geschiedenis*, een goed onthaal genoten, zoodat de beide eerste een tweeden druk vereischten.

*** Bij V. LOOSJES te Haarlem wordt uitgegeven, en is alom te bekomen:

VRUCHTEN ingezameld door de aloude *Rederijkkamer*, *de Wijngaardranken*, onder de Zinspreuk, *Liefde boven al*, met gegr. titel en vignet, naar MICHAËLIS door VELYN. gr. 8vo. . . . . *f* 2 50.

Deze Bundel bevat als *Prosa*: Eene Lofrede op D. Volkertsz Koornhert, het Leven van J. Huygen van Linschoten, dat van Nicolaes Ruychaver, eene Levensschets van W. Brouwer Bosch, een Levensbericht wegens P. van Woensel, een van Hendrik Waardenburg, Herinneringen uit het Leven van Jacob Vosmaer, en eenige punten van vergelijking tusschen den Trojaanschen oorlog en de Kruistogten; — en de *Gedichten* getiteld: Borger; — Nicolaas Berchem; — Ripperda; — de Troost; — P. Dirkszoon Hasselaer; — Wereldburgerschap en Vaderland; — bij het graf van Mr. W. Bilderdijk, en bij mijne 73ste Verjaring, aan de Broederschap.

Dit No. met bijgevoegde Afbeelding kost 26½ cents.

TE HAARLEM, BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

EERSTE DEELS

EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Januarij — Junij 1833.

A.

B.

C.

de

Bladz.

D.

E.

F.

G.

Bladz.

H.

Bladz.

R.

S.

S.

T.

V.

Ver-

EER-